ՇԱԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ 1
SAMEDI
1er AVRIL
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·876 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.876

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 30 / 31)

Վ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Մամուլի Ազգային ակումբը Մարտ 30–ի ասուլիսին ԱԺՄ նախագահ Վ. Մանուկեան անդրադարձած է Հայաստանի ներքին կացութեան, ըսելով որ կան մարդիկ որոնք իրենց իշխանութեան ու հարստութեան համար կը կործանեն Հայաստանն ու Ղարաբաղը: Ան ամէն բնականոն անձի համար Ա. Ղուկասեանի դէմ կատարուած մահափորձը դատապարտելի նկատելով հանդերձ, անհասկնալի գտած է մինչեւ 200 հոգիի ձերբակալութեան լուրերը եւ անհատականան համարած Ս. Բաբայեանի ուղղուած կասկածները:

Որպէսզի երկրին ընթացքը չխոչուի, Վ. Մանուկեանի կարծիքով պէտք է հրաժարին նախագահն ու կառավարութիւնը եւ Ժողովրդապարը լուծուի: Վարչապետն ալ, իր համոզումով, երկիրը ներկայի վիճակէն հանելու անհրաժեշտ փորձառութիւնը եւ պիտելիքները չունի:

*
**

ՀԱԿԱՁԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻՆ

ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանի դէմ կատարուած մահափորձը դատապարտող նամակներու հոսքը կը չարունակուի: Այսպէս, Հիւս. Ամերիկայի Առեւմտեան թեմի առաջնորդ Վաչէ Արք. Յովսէփեան, Լիբանանի հայ կաթողիկէ կաթողիկոս – պատրիարք Ներսէս – Պետրոս ԺԹ., Գանատայի Համայնքներու Պալատի անդամ Սարգիս Ասատրեան, ՀՀ Պետական Եկամուտներու նախարար Սմբատ Այվազեան, «Արցախ–Հայաստան» հանրային – քաղաքական կազմակերպութիւնը, «Ժողովրդական Արցախ Միութիւն»ը եւ բազմաթիւ ուրիշներ արարքը դատապարտող նամակներ ուղղելով մահափորձը որակած են ոճրագործութիւն՝ ընդդէմ համայն հայութեան:

*
**

ՆՈՐ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄ

Վարչապետ Ա. Սարգսեանի որոշումով, Սեւեան Մարգարեան, որ կը վարէր կառավարութեան առընթեր յատուկ ծրագիրներու վարչութեան պետի տեղակալի պաշտօնը, նշանակուած է վարչապետի խորհրդական:

*
**

ԼՂՀ

ԼՐԱԳՐՈՂ Վ. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆ 10 ՕՐՈՎ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒՄԸ

Արցախի «10րդ Նահանգ» թերթին խմբագրութենէն յայտնած են թէ լրագրող Վահրամ Աղաջանեան որ տասը խուզարկութենէն ետք Ներքին գործերու նախարարութիւն կանչուած էր, տասը օրով բանտարկուած է: Տրուած բացատրութիւնը այն է որ բանտարկութեան պատճառը ԼՂՀ նախագահին մէկ հրամանագիրն է որ թոյլ կու տայ մինչեւ 15 օր բանտարկելու այն անձերը որոնք արգելք կ'ըլլան ռազմական դրութեան իրականացման: Խմբագրութիւնը չէ յայտնած պարզել թէ Վ. Աղաջանեան ինչով արգելք կ'ըլլար ռազմական դրութիւնը իրականացնելու:

*
**

Աղաջանեանի ծնողքը և քոյրը բաց նամակ մը յղած են ԼՂՀ վարչապետին, դատախազութեան եւ Ներքին գործերու նախարարութեան: Հոն լրագրողին հարազատները կը հերքեն այն պնդումները թէ Վ. Աղաջանեան չփում ունեցած է Ս. Բաբայեանի շրջապատի մարդոց հետ եւ թէ անոնց հետ գործակցած, ընդունելով

ՀԱՅԱԽԻ ԹԵՄԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ ԱՄՆ ՄԵԿՆԱԾ

Ամերիկայի «Հայրենիք» Միութեան հրաւէրով Արցախի թեմի առաջնորդ՝ Պարգեւ Արք· Մարտիրոսեան Միացեալ – նահանգներ մեկնած է Մարտ 28–ին: Ապրիլ 1–ին նոյն միութեան կազմակերպած ճեռնարկին հասոյթը կը տրամադրուի Մարտակերտի շրջանի դիւղերուն եւ շրջանային կեդրոնի միջեւ հեռաձայնային ցանցի վերականգնման գործին:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՒԱՋ– ՄԻՏՔ ԵՒ ԸՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (258) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ· –

Ակամայ պատասխան	Դր· ԱՃԻՄԵԱՆ
Եալեճնկի	ՇԱՀԱՐԱԶ
Վերջին ֆերթուածը	Դր· ՊՐԼՏԵԱՆ
L'ongle et la plume	CH. MATOSSIAN

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅԻԼԻՓ ՍԵԿԷՆ, ԷՒ – ՓԷ – ԷՒ–ի նախկին նախագահը պաշտօնապէս յայտնեց թէ թեկնածու է Փարիզի քաղաքապետի աթոռին: Տիկին Միշել Ալիօ – Մարիի ուղղուած, նամակի մը մէջ, Սեկէն դիտել կուտայ թէ ԷՒ – ՓԷ – ԷՒ–ը «Հարց մը ունի Փարիզի մէջ»: Հարցին անունը Թիպէրի է, անշուշտ, բայց Սեկէն չի ճշդեր այդ կէտը: Միւս կողմէ, Պալատիւր ութ առաջարկներ կը ներկայացնէ Փարիզի համար, որոնց կարգին ոստիկանապետի որոշ լիազօրութեանց փոխանցումը քաղաքապետին եւ տուրքերու տարեկան 2%–ի նուազում վեց տարուան համար: Անցեալ մը եւս աջը ցոյց կուտայ պատակուած եւ աթոռամարտի կառչած իր դիմադիծը, մինչ նոյն ատեն, ձախը վաւերացուց Պերթրան Տելանոյէի թեկնածութիւնը:

ԳՈՒՊԱՅԻ ՎԵՅԱՄԵԱՑ ոստիկին հարցը կը չարունակէ տակնուվրայ ընել Ամերիկան եւ հիսթերիի աննախընթաց տարանները կը պարզուին Մայամի, ուր դուպայի աքսորեալները երեք ժամ ցոյց ըրած են, Մարտ 30–ին, երախան «փըրկելու» համար: Միացեալ – Նահանգներու Արդարադատութեան նախարարին վճիռը յստակ է՝ «օրէնքը յստակ է: Էլիան պէտք է իր հօրը վերադարձուի»: Հազարաւոր դուպայի դաղթականներ չեն ընդունիր այս որոշումը, միտիք արտայայտութիւններ ալ չեն պակսիր: Կը յայտարարուի որ ոստիկը քանիցս օրհնուած է Մարիամ Աստուածածնին երեւումներով եւ դեռ «Աստուած պիտի պիտնայ ճամբան ցոյց տալ Պիլ Կլինթընի, ամերիկացի նախագահը հարկ եղածին չափ մեզք գործած է, պէտք է տգան պահէ» եւայլն, եւայլն:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ հրաւիրած է Թուրքիան որ ազատ արձակէ մարդկային իրաւանց պաշտպանը՝ Ակըն Պիրտալ, որու արգելափակումը լուրջ «խոչընդոտ մըն է արտայայտութեան ազատութեան համար»: Բանտարկուած է քրտամէտ դիրքերուն պատճառաւ: Ատղջական պատճառներով առժամեայ ազատութիւն մը վայելելէ ետք, կրկին բանտարկուած է:

ԶԷՋԷՆՈՅ մէջ, 33 ռուս պինուորներ անհետացած են, Մարտ 29–ին, ըստ կըեմլինի խորհրդական՝ Սերգէյ Եաստրըժեմպսկիի: Այդ պինուորները մաս կը կազմէին Ներքին նախարարութեան ընտրանի միաւորի մը որ 49 հոգիէ բաղկացած էր:

ԱԻՍՏՐԻՈՅ վարչապետ՝ Շիւսէլ Զուկերիա գնաց պաշտօնական այցելութեան, ինչ որ անընդունելի կը նկատուի եւրոպական կարգ մը երկիրներու կողմէ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Խորհրդարանը մերժած է սահմանադրական բարեփոխում մը, որ թոյլ պիտի տար Ս. Տէմիրէլի կրկին թեկնածու ըլլալ նախագահական աթոռին: Տէմիրէլի, 75 տարեկան, պաշտօնի ժամանակաշրջանը վերջ կը դտնէ Մայիս 16–ին եւ ամիսներէ ի վեր, Պ. Էճեվիթ ջանք կը թափէր որպէսզի վերընտրուի, այլ մտահոգութեամբ որ այդ վերընտրութիւնը կայունութեան փաստ մը կ'ըլլայ երկրին համար: Այդ մերժումին պատճառով ալ, Տէմիրէլ ընտած է կարդ մը այցելութիւններ զորս պէտք է ընէր արտասահման: Այս պայմաններու մէջ, Էճեվիթ յայտարարած է որ պիտի վերա-

«ԿՈՎԿԱՍԸ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐՈՒ ԳՕՏԻԻՆ ՄԱՍ ԿԸ ԿԱԶՄԷ»

Կ'ըսէ ռուս դիւանագէտը

Կրեմլինի մէջ իշխանութեան փոխանցութենէն ետք ռուսերէնորէն յարաբերուելիներու յետադայ ընթացքին համար Մոսկուայէն թէ՛ գործակցութեան տրամադրութիւն, թէ՛ ազդարարութիւն ուղղուած է Անգարայի: Դուման Պաշտպանութեան Կոմիտէին նախագահը Ա. Նիկոլայեւ պատասխանելով Թուրք մամուլին հարցումներուն ըսած է թէ «Ադրբեջան, Հայաստան, Վրաստան, ինչպէս բովանդակ կովկասը, կապից եւ Սեւ ծովու շրջանը Ռուսաստանի ռազմավարական շահերու շրջանակին մէջ կը գտնուին» եւ թէ այս պարագան Անգարա «ամենայն յստակութեամբ» պէտք է ըմբռնէ: Յետոյ, աւելցուցած է թէ Մոսկուա այսուհանդերձ կ'ընդունի թէ Թուրքիա եւս Կովկասի մէջ ռազմավարական շահեր ունի, մանաւանդ որ վերջին 30 – 40 տարուան ընթացքին մեծ յառաջդիմութիւն արձանագրած եւ շրջանային ուժ մը վերածուած է: Այս մօտեցումով, Նիկոլայեւ աւելցուցած է թէ Ռուսաստան պատրաստ է խնդրոյ առարկայ գօտիին այլ երկիրներու – ինչպէս Իրանի – եւս շահերը նկատի առնելու:

Ռուս դիւանագէտը ըսած է տակաւին թէ համաձայն չէ այն պնդումին որ ռուսերէնդրբեջանական յարաբերութիւնները լարուած են ներկայիս: Ան Պուտինի վարելիք քաղաքականութեան մասին խօսելով յայտնած է թէ նորընտիր նախագահին փափաքն է Ռուսաստանը աշխարհի քաղաքական դիխաւոր կեդրոններէն մէկուն վերածել. սակայն, այս փափաքը պէտք չէ ճակատ ձեւացնելու նպատակ նկատել. Ռուսաստան Կովկասի իր շահերուն մասին մտածելով քնաւ տրամադիր չէ Թուրքիոյ հետ հակադրութիւն ստեղծելու, այլ կ'ուզէ փնտռել գործակցութեան կարելիութիւններ:

1700–ԱՄԵԱԿ ՀԱՅՑ· ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ԱՇՃԵԱՆ ՀՐԱԺԱՐԱԾ ԻՐ ՊԱՇՏՕՆԷՆ

ԳՈՐԾԱԴԻՐ ՄԱՐՄՆԻ ՆՈՐ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐՆ Է ՅՈՎՆԱՆ ԱՐՔ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Մեսրոպ Արք· Աշճեան հրաժարած է 1700–ամեակի գործադիր մարմնի վարիչ քարտուղարի իր պաշտօնէն, առողջական պատճառներով: Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը ընդունած է հրաժարականը եւ Ապրիլ 1–էն իր տեղը նշանակած է Գանատայի թեմի առաջնորդը՝ Յովնան Արք· Տէրտէրեան:

քննէ կացութիւնը, նաեւ իր կառավարութեան ճակատագրին վերաբերող:

ՈՒԿԱՆՏԱՅԻ ՄԷՋ, նոր փոս մը յայտնաբերուած է, ուրկէ 44 մանուկներու դիակները հանուած են: Այս փոսն ալ պտնուած է «Աստուծոյ տասը պատուիրանները վերահաստատման» աղանդին կալուածին մէջ: Մարտ 17–էն ի վեր, յայտնաբերուած դիակներու թիւը աւելի քան 800 է:

ՄԱՐՄԱՐԱ

ԳՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՔՍԱՆ ՀԱԶԱՐ ԳԻՐՔ

Այսօր անսովոր հիւր մը ունիմ խմբագրատան մէջ: Հայաստանէն ժամանած ազնիւ տիկին մը, որ քանի մը օր առաջ հեռաձայնեց ինծի ու ինձմէ ժամադրութիւն խնդրեց:

– Անպայման պէտք է խօսիմ ձեզի հետ, ըսած էր հեռաձայնէն: Կրնամ վստահեցընել թէ երկար պիտի չանհանգստացնեմ ձեզ: Միայն կէս ժամ: Ո՛չ աւելի:

Ես չէի հասկցած թէ ինչի մասին պիտի ուզէր խօսիլ ինծի հետ: Տպաւորիչ, քաղցրահնչիւն, աղնուականութիւն յուցնող եւ երաժշտական ձայն մը ունէր ան:

– Միայն կէս ժամ:

Յետոյ կ'աւելցնէր.

– Դրամական հարց չէ: Պարզապէս կ'ուզեմ խօսիլ ձեզի հետ:

– Սիրով, պատասխանած էի, հրամմեցէք: Երբ որ կը փափաքիք: Որքան երկար որ կը ցանկաք:

Եւ այսօր եկած էր ան:

Երբ դռնապանի վարկն հաղորդեցին թէ հիւրը եկած է, հեռաքրքրութեամբ սպասեցի: Սենեակէս ներս մտաւ տարեց, չափազանց նիհար, խորշոմած դէմքով, բայց արթուն աչքերով տիկին մը, որ ամենուրեք բարձրացած էր թեւը մտած պարոնի մը օգնութեամբ: Անօրինակ ուրախութեամբ սեղմեց ձեռքս, նաեւ մեր միւս ընկերուհիներուն ձեռքերը, նայեցաւ մեր աչքերուն մէջ, եւ ըսաւ.

– Իմնչ երջանկութիւն: Հայերէն կը լսեմ:

Նստաւ բազկաթոռի մէջ, դարձեալ նայեցաւ մեր աչքերուն մէջ եւ ինծի այնպէս թուեցաւ որ այս ազնիւ կինը իր նայուածքներով արդէն կը համբուրէր մեզ, կ'ողջագուրուէր մեզի հետ եւ հազար շնորհակալութիւն կը յայտնէր պարզապէս անոր համար որ ընդունած էինք զինքը: Յետոյ ինքզինք ներկայացուց: Եւ քանի մը վայրկեան վերջ արդէն մեր խմբագրատան մէջ սկսան գառնալ Հայոց պատկերազարդ պատմութեան տխուր էջերէն մէկ քանին:

***

– Դուք դիս կը ճանչնաք թերեւս, ըսաւ արդէն առաջին վայրկեանէն:

Գրողներու Միութեան անդամ, թատերական Միութեան վաստակաւոր արուեստագէտ, եւ դեռ չեմ դիտեր ինչ տիտղոսներ: Ցոյց կուտար անդամակցութեան եւ կոչումներու իր տեղրակները, կարծելով որ թերեւս հետաքրքիր պիտի չընծայէինք իր խօսքերուն: Ղարհրդային Միութեան չրջանի կարկառուն արուեստագէտներէն էր: Իր ամուսինը երկար տարիներ եղած էր մշակութային բարձր պաշտօնի վրայ: Իրենց տունը թանգարան մըն էր, հազարաւոր արժէքաւոր փաստաթուղթերով, նամականիներով, աշխատասիրութիւններով, լուսանկարներով: Երջանիկ կեանք մը ապրած էր: Ցետոյ, այն պահուն երբ խորհրդային կարգերը փլած էին եւ հայ ժողովուրդը սկսած էր հաւատալ որ բացուած են երջանկութեան նոր դռներ, զինքը եւ իր ամուսինը նեռած էին իրենց բնակարանէն: Չէր ուզեր չարաշուրթներու անունները տալ, չէր ուզեր մեզի թախիծ պատճառել, մանաւանդ չարախօսել իր հայրենակիցներուն հասցէին: Միայն թէ ցաւ ունէր սրտին մէջ, որովհետեւ իր ամուսինը չէր կրցած հանդուրժել անիրաւութեանց եւ չուտով հիւանդացած, մեռած էր: Մնացած էր իր թէքնիքագէտ տղուն հետ: Եւ այդ տղան հիմա մեր քաղաքը հրաւիրուած էր թուրք գործակատարի մը կողմէ եւ պաշտօն մը ստանձնած էր հեռաւոր թաղի մը մէջ: Հայեր չկային այդ թաղին մէջ: Կը կարծէր որ այս քաղաքին մէջ չկար մէկը որ հայերէն խօսէր: Ուստի իր ականջներուն չէր հաւատար, երբ կը լսէր թէ մեր չէնքին մէջ ամէնուրեք հայերէնը կը հնչէր:

Իսկապէս կէս ժամ մնաց մեր մօտ, շատ համեղ դառաւ մեր սուրճը, կէս ժամանի մէջ երեք ծխիկներ ծխեց դողացող ձեռքովը, հարիւր անգամ չնորհակալութիւն յայտնեց մեր ցուցաբերած հիւրասիրութեան համար եւ լռելեայն վստահեց թէ իսկապէս ազնուական կին մը կար մեր դիմացը: Թուեց Ֆրանսական գրականութենէ ընտրուած նշանաւոր գիրքերու անուանները, գոռս ինք հայերէնի թարգմանած էր: Խոստացաւ մէկմէկ օրինակ ղրկել անոնցմէ մեզի: Պատմեց թէ որքան երջանիկ էին ինքը եւ իր ամուսինը, երբ այնքան բարեկամական յարաբերութիւններ կը մշակէին Շոսթաքովիչի, Խաչատուրեանի, Վահրամ Փափազեանի եւ այլ սիրելի մեծանուն Հայերու հետ: Եւ ան չէր հասկնար թէ այսօր մարդիկ ինչու այսքան ընչաքաղց դարձած էին, այնքան նիւթապաշտ: Եւ ի վերջոյ արտասուեց նախադասութիւն մը որ պիտի քանդակուէր մարբիս մէջ: Ըսաւ.

– Երբ ես եւ ամուսինս ամուսնացանք երջանիկ էինք մեզի տրամադրուած մէկ սենեակնոց բնակարանով մէկ նէյինք քան հազար դերք ու մէկ ճակալ: Եւ ահաւիկ կը բաւէր մեզի:

Ընդամէնը կէս ժամ: Ամբողջ պատմութիւն մը: Ո՛չ մէկ խնդրանք, ո՛չ մէկ հանգիք, ո՛չ մէկ անհանգստութիւն: Միայն բարեկամութիւն: Եւ հայերէն լսելու կարօտ: Եւ ամէնէն վերջ, բացատրեց մէկ խնդրանք.

– Եթէ երեւան գալիք ըլլաք, անպայման մեր հիւրը պիտի ըլլաք: Անպայման:

Ցետոյ մեկնեցաւ դարձեալ լրջին քայլերով, կերացող պարոնին թեւը մտնելով: Երկար տարիներ անցան, վահրամ Փափազեանի եւ այլ սիրելի Հայերու հետ: Եւ ան չէ եկած: Ոչ ալ հեռաձայնած: Ոչ ալ նամակ գրած: Ոչ ալ ողջագուրուած մեզի հետ: Ոչ ալ ինծի համար ղրկած իր խոստացած գիրքերը: Ոչ ալ ինծի համար ղրկած իր խոստացած գիրքերը: Ոչ ալ ինծի համար ղրկած իր խոստացած գիրքերը:

ՀԱՅ ՕՍԿԵՐԻՉՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Կ'ուզեմ երկու խօսքով անդրադառնալ մեր Հայ Օսկերիչներու Միութեան պատմական հիմնադրութեան եւ կազմակերպութեան եւ այս քանի մը տարուան մեր գործակցութեան: Հոս պէտք է նչեմ որ այս համահայկական օսկերչութեան միութեան գաղափարը յղացան նախկին Արդիւնաբերութեան նախարար Գառնիկ Նանագուլեանը, Գանատայէն Պր. Փիլիպ Ազըլեանը եւ Պելժիայէն Պր. Վարդգես Գնաճեանը 1997–ի սկիզբը: Իրենք լինելիք դիմեցին որ առանձնեմ պատուոյ նախագահութիւնը:

Գաղափարը Սփիւռք – Հայաստան գործակցութեան օսկերչական միութեան մը հրապուրեց եւ ազգայնականօրէն նպատակաուղղ գտնելով, ընդունեցայ մեր առաջին համագումարը կազմակերպել Հոկտեմբեր 1997–ին Երեւան բարձր հովանաւորութեան տակ այն ատենուան վարչապետին, Պր. Ռոպէր Քոչարեանի: Դարձեալ հոս կրնամ ըսել որ մեր Սփիւռք – Հայաստան գործակցութեան ձեւը օրինակ դարձաւ անցեալ տարուան Սեպտեմբերի համահայկական ընդհանուր համաժողովին, եւ Պր. Նախագահ Ռ. Քոչարեանը յիշեց մեր AJA Միութիւնը իր բացման խօսքին մէջ, իբրեւ օրինակ Սփիւռք – Հայաստան գործակցութեան:

Մեզի համար, շատ խնամատալից էր Հոկտեմբերի մեր առաջին համագումարը: Շատ քիչ հետաքրքրութիւն եւ աջակցութիւն դատ Սփիւռքի մէջ, եւ միայն 13 հոգիներ մասնակցեցան Սփիւռքէն, բայց Հայաստանէն աւելի քան 100 հոգիներ:

Այսուհանդերձ, հիմնադիրը դրուած էր եւ թերթերու եւ համացանցի միջոցով բոլոր օսկերչական հայ աշխարհը խօսցաւ մեր համագումարին մասին: Որոշուեցաւ երկրորդ համագումարը կազմակերպել Պագէլ, 1998 Ապրիլին զուգադիպելով դէպին ժամանակ ինչպէս այսօր: Եւ այնպէս ալ եղաւ եւ մեծ յաջողութիւն եղաւ հանդիսաւորութիւն յառաջ եկաւ եւ 120-ի մօտ նոր անդամներ ունեցանք եւ օգտուելով այդ սրացքէն, որոշեցինք տեղեկատուական միութիւնը: Այսպէսով ընտրուեցաւ գործադիր խորհուրդը անդամներէ, որոնցմէ ընտրուեցան երկու համանախագահներ, Պր. Գագիկ Ազրեանը (Հայաստանէն) եւ ես (Սփիւռքէն), եւ ընդհանուր քարտուղարը Պր. Վարդգես Գնաճեան որ չատ գործնական եւ յաջող կերպով կը կատարէ իր գործը: Գործադիր խորհուրդի տասնեակին նիստէն, Պր. Նազարէթ Սապունճեան

նած էր: Խոստացաւ մէկմէկ օրինակ ղրկել անոնցմէ մեզի: Պատմեց թէ որքան երջանիկ էին ինքը եւ իր ամուսինը, երբ այնքան բարեկամական յարաբերութիւններ կը մշակէին Շոսթաքովիչի, Խաչատուրեանի, Վահրամ Փափազեանի եւ այլ սիրելի մեծանուն Հայերու հետ: Եւ ան չէ եկած: Հասկնար թէ այսօր մարդիկ ինչու այսքան ընչաքաղց դարձած էին, այնքան նիւթապաշտ: Եւ ի վերջոյ արտասուեց նախադասութիւն մը որ պիտի քանդակուէր մարբիս մէջ: Ըսաւ.

– Երբ ես եւ ամուսինս ամուսնացանք երջանիկ էինք մեզի տրամադրուած մէկ սենեակնոց բնակարանով մէկ նէյինք քան հազար դերք ու մէկ ճակալ: Եւ ահաւիկ կը բաւէր մեզի:

Ընդամէնը կէս ժամ: Ամբողջ պատմութիւն մը: Ո՛չ մէկ խնդրանք, ո՛չ մէկ հանգիք, ո՛չ մէկ անհանգստութիւն: Միայն բարեկամութիւն: Եւ հայերէն լսելու կարօտ: Եւ ամէնէն վերջ, բացատրեց մէկ խնդրանք.

– Եթէ երեւան գալիք ըլլաք, անպայման մեր հիւրը պիտի ըլլաք: Անպայման:

Ցետոյ մեկնեցաւ դարձեալ լրջին քայլերով, կերացող պարոնին թեւը մտնելով: Երկար տարիներ անցան, վահրամ Փափազեանի եւ այլ սիրելի Հայերու հետ: Եւ ան չէ եկած: Ոչ ալ հեռաձայնած: Ոչ ալ նամակ գրած: Ոչ ալ ողջագուրուած մեզի հետ: Ոչ ալ ինծի համար ղրկած իր խոստացած գիրքերը: Ոչ ալ ինծի համար ղրկած իր խոստացած գիրքերը: Ոչ ալ ինծի համար ղրկած իր խոստացած գիրքերը:

ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՂՆԵՐ ԱԶ ԿԱՆ

Ցաճախ կը զրուի Հայաստանէն ու նաեւ ԼՂՀ–էն կատարուած արտագաղթին մասին: Երեւոյթը այնքան տարածուն ընոյթ առած է որ այլեւս տեղեկանալու, տեղեկացնելու համար անհրաժեշտ չէ եռելեւէտեան աղբիւրներ ունենալ: Ամէն զաղուեթի իր փորձառութիւնը բաւարար է լայնօրէն: Նորեկներուն օգնելու զորձին պատասխանատու մարմիններ, կազմակերպութիւններ չուարած մնացած են միջոցներու անբաւարարութեան եւ ամէն օր աւելցող պահանջներուն դիմաց: Վերջերս, օրինակ, Փարիզի մէջ Ազգառաջնորդարանի պատասխանատուները կ'ըսէին թէ անզօր են դիմումներուն բոլորին պատասխանելու եւ փակած են օգնութեան դրասենեակը, մինչեւ որ աշխատանքի աւելի յարմար ձեւ ու պայմաններ գտնուին: Կեցութեան արտօնաթուղթը նորոգելու համար պատկան իշխանութեան դիմող Հայաստանցիներու ալ ըսուած էր որ օրական 25 – 30 Հայաստանցիներ կը բռնուէին Փարիզի չրջանին մէջ, ամբողջ ջովին ապօրինի վիճակով. առանց կեցութեան թուղթի, եւ այլն: Եղան նաեւ եռելեան վերադառնալու պարտադրուածներ:

Զարմացնող, յուսահատեցնող, չմոռցնող այս կացութեան քով քարեբախտաբար կայ հակադիր ուղղութիւնն ալ: Ձիշդ է որ այս վերջինին մասին չի խօսուիր, չի լսուիր ու վերադարձողներու ուրախանալի երեւոյթը կը մնայ աւելի կարեւոր նկատուած լուրերու չուքին, սակայն եւ այնպէս կայ ան: Ձիշդ է նաեւ որ արտագաղթի հոսանքին քով չատ փոքրուն կը մնայ վերադարձի չարժումը, բայց վատ կը պահէ յոյսը թէ կրնայ վազը աւելի հզօրանալ:

Հետաքրքրական է տեսնել որ այդ չարժումը հասցէ կ'ունենայ Արցախը: Այսօր մարդիկ հոն կ'երթան հաստատուելու, փոխանակ Երեւանի, կամ Հայաստանեան այլ քաղաքներու: Այս ուղղութեամբ առաջին ուշադրութիւն գրաւողը Լաչինը եղած էր: «Երկրապահ» չարաթաթերթին (Մարտ 17) Արցախի էջին մէջ տեղ գտած «Վերաբնակեցում» խորագրուած էջը այս նիւթով գրոյց մը կը ներկայացնէ. հաստատուելու, տուն – տեղ ունենալու, ապրելու համար Արցախ գացողներու մասին գրոյցը կատարած է Գէորգ Աբրահամեան, ԼՂՀ տարածքային համարկումի վարչութեան վերաբնակեցման բաժնի պետ Նելլի Ոսկանեանի հետ: Այս վերջինը որ 1993 – 1994 չրջանին ԼՂՀ Մշակոյթի նախարարութիւնը գլխաւորած էր, ներկայիս ամէնէն լաւատեղեակը կը թուի վերադարձի երեւոյթին, անոր կապուած խնդիրներու:

Ան նախ կարեւոր կը նկատէ որ այդ մարդին աւընչութեամբ հիմնական ծրագիր մը մշակուի, որպէսզի յաջորդական պաշտօնէութիւններու փոփոխութեան հետ ամէն անգամուն կարգադրութիւնները վերսկսելու, փոփոխելու հարց չըլլայ: Ապա կը տեղեկացնէ թէ 1999–ի ընթացքին իրենց վարչութեան կողմէ մօտ 200 ընտանիք վերաբնակեցուած է, գլխաւորաբար Շահումեանի, Մարտակերտի, Հադրութի չրջանները: Առաջինը Ղարաբաղի հիւսիսի չրջանն է, երկրորդը՝ նոյնպէս, վերջինը՝ հարաւային: Այն ընտանիքները որոնք պատերազմի տարիներուն մեկնած ըլլալով ներկայիս կը վերադառնան, չեն օգտուիր բնակարանի, անասունի, վարկի, տուրքէ զերծ ըլլալու օժանդակութիւններէն: Այդ բանին կը վերապահուին ներգաղթողներու:

Զրոյցը պատճառ կ'ըլլայ որ Ն. Ոսկանեան անդրադառնայ Հայաստանէն արտագաղթի կարեւոր հոսքին: Կ'ըսէ թէ ան այլեւս ընդրկած է բնակչութեան բոլոր չերտերը. մտաւորական, բանուոր, գիւղացի, եւ այլն: Կ'ըսէ նաեւ թէ կարելի չէ Ղարաբաղ զրկել Հայաստանի ահմանամերձ գիւղերու բնակիչները: Այլ խօսքով՝ «չի կարելի Արցախը վերաբերակեցնել Հայաստանը դատարկելու գնով»: Ներկայի կացութիւնը, երբ ինչպէս կ'ըսէ «մարդիկ ինչ – ինչ փաստաթուղթեր են սարքում որպէսզի մեկնին արտասահման», կը հակադրուի պատերազմական տարիներուն. այդ օրերուն Ղարաբաղցիները կ'ապրէին նկուղներու մէջ առանց լոյսի ու հացի, բայց ուժեղ էին իրենց հաւատքով: «Այն ժամանակ չէինք ասում "հայաստանցի" ու "ղարաբաղցի", այլ վաղուայ օրուայ հաւատով ապրում մի ընտանիքի նման» կ'ըսէ Ն. Ոսկանեան:

Իր ըսածներէն կը տեղեկանանք որ պատերազմիկներ ալ որոնք պայքարած են, արիւն թափած այդ հողերուն համար, ընտանիքներով, խումբերով հոն հաստատուելու փափաք կը յայտնեն: Օրինակ 31 Վանաձորցիներէ բաղկացած խումբ մը ուզած է պիւղ մը հաստատուիլ: Հասկընալի է որ Ղարաբաղը լայն միջոցներ չունի լքուած չրջաններու պիւղ մը քնակավայրի վերածելու համար: Պէտք է տուները չինել, էլեկտրական հոսանք ապահովել, ղպրոց կառուցել, ճամբաները նորոգել, ենթակառոյցներ յօրինել, եւայլն:

Ո՞վքեր կ'ըլլան, ընդհանրապէս, Ղարաբաղի մէջ քնակութեան դիմողները. նախ Ղարաբաղի նախկին բնակիչներ, Ադրբեջանէն զաղթականներ որոնք այսքան տարեն չեն յարմարած Հայաստանին: Անկեղծօրէն, զարմանալի ալ չէ ըսուածը, երբ մարդ յիշէ որ Հայաստան ապաստանած Ղարաբաղցիներու բարմութիւնները անտարբեր վերաբերումէն ուրիշ բան չէտան հոն: Արդէն Ն. Ոսկանեան ալ կ'ըսէ թէ անոնց մեծ մասը սեփականութիւն չունի, կ'ապրի հանրակացարաններու մէջ: Անշուշտ խօսքը կը վերաբերի այն քնտանիքներուն, կամ անհատներուն որոնք կրկնակի, եռակի պանդուխտի ցաւը իրենց ձեռքը չեն առած, երեւանէն դիմերու համար Ռուսաստան, միջին ասիական երկիրներ, կամ արեւմուտք:

Այս նախկին Ղարաբաղցիներէն, Ադրբեջանէն վտարուածներէն զատ, Ղարաբաղ հաստատուելու փափաք կը յայտնեն Գեղարքունիքի, Զարեցաւանի, Արովեանի չրջաններու քնակիչներ. անոնց մեծ մասը զրկուած է տնտեսական պայմաններէ. անոնք աչխատած են չրջանի գործատուներուն մէջ որոնք այսօր չեն գործեր այլեւս: Անոնց հետ ուշադրաւ է ուսուցիչներու բազմութիւնն ալ. Ն. Ոսկանեան կ'ըսէ թէ անոնք իրենց չահածով չեն կրնար իրենց գոյութիւնը պահել, իսկ Արցախի մէջ ուսուցիչներու աչխատավարձը աւելի բարձր է:

Նոյն էջին վրայ վերադարձի թեման ներկայ է այլ գրութեան մը մէջ ալ: Մարօ Սարգսեան կը զրէ Մաղաւուզ (Մարտակերտի չրջան) գիւղին մասին: Ան 1993 գարնան ազատագրուած է, Ադրբեջանցիներու կողմէ զրաւուելէ ու թալանուելէ ետք: Այսօր 80 աչակերտներով զպրոցը կը գործէ, կ'աչխատին բուժարանը, Թղթատարը, հեռաձայնի կապը եւ եկեղեցին: Բայց դժուարութիւնը մնչտ կայ, քանի գիւղացիին Թոչակով մէկ պարկ ալիւր ալ գնել կարելի չէ, ջուրն ալ քիչ է հողը մչակելու համար եւ այլն:

Չկատակ բոլոր դժուարութիւններուն – նիւթական, կազմակերպչական, եւայլն – ուրախալի է որ կայ վերադարձ, հողին հետ մտերմութիւնը փնտռելու տրամադրութիւնը: Իսկապէս դիւրին չէ ո՛չ Հայաստանի, ոչ ալ մանաւանդ Ղարաբաղի պայմաններուն մէջ այդ տրամադրութիւնը մնայուն բնակիչի վիճակին վերածել: Սակայն, ինչ որ կենսական կարեւորութիւն ունի հարցին մէջ, արտաղաթին նկատմամբ լուրջ մտահոգութեան գոյութիւնն է, վերաբնակեցումին ուղղութեամբ գործնական քայլերու ձգտողութիւնը, չանքը: Բաներ ըոնք ինչպէս յայտնի կ'ըլլայ Ն. Ոսկանեանի բացատրութիւններէն, տեղ ունին աւելի ԼՂՀ–ի մէջ, քան՝ Հայաստանի:

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

ԹԱՂՈՒԹԻՒՆ ԹԱՂՈՒԹ

ԱՍՏԻԿԻՒ (Յունաստան) մէջ իր մահկանացուն կնքած է յունահայ դաղութի ծանօթ դէմքերէն՝ Յարութիւն Մէքթուպճեան: Ծնած էր 1913–ին Խիւրնէ, ապա ընտանիքին հետ դաղթած էր Պուլկարիա, ուրկէ անցած է Յունաստան: 20 տարեկանին մտած է Հ.Յ.Դ. շարքերը եւ Աթէնքի մէջ, գործօն մասնակցութիւն մը բերած է տեղւոյն ազգ. կեանքին: Աչխատած է Հ.Յ.Դ.ի եւ Հ. Կ. Խաչի մէջ, աշխատակցած է «Ազատ Օր»ի, դասախօսութիւններ տուած է, անդամակցած է կիրակնօրեայ վարժարաններու դաստիարակչական խորհուրդին: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Մարտ 6–ին: Դամբանական խօսած է, յանուն Հ.Յ. Դաշնակցութեան, Նուպար Աճէմեան:

*
**

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեան Սանուց Միութեան երդիքին տակ, Մարտ 22–ին ոգեկոչուած է բեմադիր եւ դերասան Արթօ Պէրպէրեանի յիշատակը «Պարիյոնի հարսանիքը» թատերդութեան ներկայացումով: Թատերախաղը կը բաղկանար երեք արարէ և զուեչտական բովանդակութիւն մը ունի: Խաղին աւարտին, խօսք առած է դերասան Հերման Օզինեան: Հիւրասիրութիւն մը փակած է հաւաքոյթը:

թիւնը, մեր կրօնքը ու մեր ինքնութիւնը: Աատուած իմաստութիւն եւ քաջութիւն չնորհէ մեր քաղաքական պետերուն, եւ առաջնորդներուն, որ միասնութիւնը գտնեն, որովհետեւ մեր ազատութիւնը իմաստութեան մէջ է:

ՀԱՅԿ ԱՐՄԱՆԵԱՆ

ՆՈՐ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

Պաղէլի մէջ, Մարտ 26–ին գումարուած տարեկան ընդհանուր ժողովին ընտրուած է 23 անդամներէ բաղկացած կեդրոնական վարչութիւնը, որ իր կարգին ընտրած է 7 անդամներ ընդգրկող գործադիր հեռեւեալ մարմինը. – Հայկ Արսլանեան (Պելժիա) նախագահ, Սարգիս Քիւլինեան (ԱՄՆ) փոխ – նախագահ, Վարդգէս Գնաճեան (Պելժիա) քարտուղար, Իմոն Աւագեան (Զուիցերիա) դանձապահ: Գագիկ Աբրահամեան (Հայաստան), Նազարէթ Սապունճեան (Լիբանան) եւ Փիէր Ադրեան (Գանատա) կը մնան իրենց պաշտօնին դլուխը:

(*) Armenian Jewellers Association.

ՄԱՄԼՈՑ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԽՏԱՑԵԱԼ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ՕԳՈՍՏՈՍ 2000

Վենետիկի Համալսարանի Հայ Լեզուի եւ Մշակոյթի ամառնային խտացեալ դասընթացքը, գործակցութեամբ Պօ–Արաքս ընկերակցութեան, տեղի պիտի ունենայ Օգոստոս 3 – 24: Քննութիւնները՝ Օգոստոս 25–ին: Ժամանում՝ Օգոստոս 1 – 2, մեկնում՝ Օգոստոս 26–ին: Դասընթացքը ունի չորս մակարդակ՝ բացարձակ սկսնակներէ մինչեւ յառաջադէմներ: Դասերը տեղի կ'ունենան երկուշաբթիէն Ուրբաթ, օրը չորս պահ՝ առաւօտեան: Դասերու ներկայութիւնը պարտադիր է: Կ'ընծայուի հնարաւորութիւնը համաօթեան դասաշրջանի մը՝ Օգոստոս 1 – 15 ներառեալ: Մասնակցութեան համար պահանջուած նուազագոյն տարիքն է 18: Դիմումները պէտք է կատարել անձամբ եւ դրաւոր, նշելով միշտ հեռախօսի համարը, եթէ կան՝ նաեւ հեռապատճէնի (ֆաքս) թիւ մը եւ համացանցի (Ի–Մէյլ) հասցէ մը:

Կը նախատեսուին մշակութային ձեռնարկներ, յատկապէս՝ ծանօթանալու համար Վենետիկի համալսարանին մէջ սոյն դասընթացքներու 15–ամեակը, մասնակցութեամբ մշակութասէր հանրութեան եւ մասնաւոր հրաւիրեալներու՝ Հայաստանէն եւ Սփիւռքէն: Կեցութեան եւ յարակից դիւրացումներու մասին մօտերս պիտի տեղեկագրուի մասնաւոր հաղորդագրութեամբ մը:

Աւձանագրութեան սակն է 1·050·000 իտալական լիրէթ (=մօտաւորապէս 542 եւրօ, 1 եւրօ = 1936,27 իտալական լիրէթ) կամ համապատասխան տարադրամով՝ բատ օրուան սակին: Համառօտ դասաշրջանի սակն է՝ 700·000 իտալական լիրէթ / 361 եւրօ: Այս դումարին 500·000 լիրէթի բաժինը պէտք է վճարուի կանխաւ՝ յետ ընդունման դրաւոր հաստատումին՝ մինչեւ Մայիս 31: Այս թուականէն վերջ կանխավճարը կը բարձրանայ 600·000 լիրէթի: Աւձանագրութեան մնացեալ մասը կը վճարուի անպայման մուտքի օրը՝ արեւմտեան դրամատուն արժոյթներէն որեւէ մէկով: Անոնց հաշիւը լրիւ փակած ըլլալու կարեւի չէ բնակավայր մտնել: 10% զեղչ մը կը կատարուի անոնց՝ որոնք նախապէս լաւ արդիւնքով մասնակցած են դասընթացքին, գոնէ երկու անգամ: Նոյն զեղչը կը կատարուի նաեւ միասին եկող մօտիկ ազգականներէն մէկուն (ծնողք, քոյր, եղբայր, կոդակից): Աւձանագրութեան սակը ո՛չ մէկ պարագայի կը փոխուի եւ կատարուած վճարումը ո՛րեւէ պատճառով ետ չի դարձուիր:

Աւձանագրութիւնները կ'ուղղուին Associazione Padus-Araxes եւ դրկուի՝
Assoc. Padus-Araxes —
c/o Dip. Studi Eurasiatici —
San Polo 2035 — 30125 Venezia (Italia):
Կը խնդրուի հիմնել դրամատնային փոխանցումի, միջնորդէքի բարձր սակերուն պատճառով: Աւձան պարագայի մէջ դրամատնային բոլոր ծախքերը դիմողին կը պատկանին:

Կ'ընծայուի բնակութեան հնարաւորութիւն համալսարանական ուսանողատուն մը՝ պատմական Վենետիկի մէջ: Օգոստոս 1 – 25 ներառեալ, ամբողջ չորսնին համար, բնակութեան սակն է 1·175·000 իտալական լիրէթ առանձին սենեակի մէջ, 850·000 իտալական լիրէթ երկու – երեք հոգինոց սենեակի մէջ: Համառօտ դասաշրջանի սենեակի գիները են համապատասխանաբար՝ 705·000 եւ 510·000 իտալական լիրէթ: Ճաշ մը կամ ընթրիք մը համալսարանի սեղանատան մէջ պիտի արժէ չուրջ 7000 լիրէթ՝ վճարելի տեղւոյն վրայ:

Իհարկին հեռաձայնել Հ. Լեւոն Զէքիեանի հեռեւեալ թիւով՝
+ 39 / 041 / 5207737
Իտալիոյ ժամով երեկոյեան 9–11 (21–23): Լաւ առիթել երկիրներու միջեւ ժամերու տարբերութիւնը: Բացակայութեան պարագային կրկին փորձել եւ յստակ ու հասկնալի լուր մը թողուլ ընկալուչին՝ նշելով անուն եւ հեռախօսի համար: Երբեք չհեռաձայնել Վենետիկի համալսարանը: Տրուած հեռաձայնի թիւը կ'ընդունի նաեւ հեռապատճէն:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԻՋՆՈՐԴ Տ�էՐ ՊԱՊԱՆ

ՏԵՍԱՐԱՆ 13

Բերբրոն հանքմի տունը:
Շքեղ կահաւորում

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Կը ճանչնամ:

ԱՏՈՄ. – Այդ մարդը ամուսնացնելու համար միջնորդութիւն ես ըրեր եւ 75 ոսկի առեր ես:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Այսինքն՝ ինքը նուէր տուաւ:

ԱՏՈՄ. – Բայց գործը չես կրցեր յաջողցնել:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Մաղ մնաց պիտի յաջողէր:

ԱՏՈՄ. – Հիմա քեզի կարճ խօսք մը ըսե՞մ. այդ 75 ոսկին պիտի բերես ինծի յանձնես:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Այդ մարդը իրաւունք չունի ինձմէ դրամը ետ ուզելու:

ԱՏՈՄ. – Եթէ չբերես, կրնայ ըլլալ, որ խնդիրը կրօնական ժողովին առջեւ ելլէ:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Եթէ կրօնական ժողովը այս խնդիրին համար քննութիւն կատարելու ելլէ, պիտցած եղէք, որ ժողովին բոլոր անդամներուն դիմակները վար կ'առնեմ...

ԱՏՈՄ. – Բարկանալու բան չկայ, Տէր Հայր, խօսք մըն էր ըրի: Քեզի կրօնական ժողովին կանչող եղա՞ւ:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Այդ դրամը իմ արդար իրաւունքս է: Իմ տեղս բոլոր քահանաները ալ նոյն բանը պիտի ընէին:

ԱՏՈՄ. – Լաւ, դուն հոգ մի ըներ, Տէր Հայր, ես գործը անոյշի կը կապեմ:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – (Ոտքի): Շնորհակալ եմ: Մնաք բարով:

ԱՏՈՄ. – Դիւանատունը սպասէ. թերեւս քեզի նորէն պէտք ունենամ: (Տէր Բարսեղ դուրս): Վա՛յ թչուառական, մանդաւոր մարդ է եղեր: Աատր հետ բնաւ խնդալու չէ:

Ներս կը մտնէ Մարտիկ ազան

ՄԱՐՏԻԿ. – Ի՞նչ լուր, Հայր Սուրբ:

ԱՏՈՄ. – Կանչեցի ու խօսեցայ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Լաւ մը յանդիմանեցի՞ք:

ԱՏՈՄ. – Յանդիմանեցի:

ՄԱՐՏԻԿ. – Կը յուսամ, որ դրամները ետ առիք:

ԱՏՈՄ. – Ամէն բան յուսացէք, բայց այդ բանը մի՛ յուսաք:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ետ տալ չուզե՞ց:

ԱՏՈՄ. – Ինչ որ խօսեցայ օգուտ չըրաւ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ուրեմն կրօնական ժողովը պիտի քննէ այս գործը:

ԱՏՈՄ. – Աստիկա ամխաներ կը տեւէ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Թող տեւէ:

ԱՏՈՄ. – Անկէ ետքն ալ ձեռքերնիդ նորէն դրամ չանցնիր, պիտցած եղէք:

ՄԱՐՏԻԿ. – Դրամ չանցնի ալ նէ՝ գոնէ ինքը խայտառակ կ'ըլլայ ետ:

ԱՏՈՄ. – Աա ալ յայտնի չէ: Թերեւս կրօնական ժողովը իրեն իրաւունք տայ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Կարելի՞ բան է:

ԱՏՈՄ. – Ինչո՞ւ կարելի չըլլայ: Քահանաները իրար կը բռնեն: Կրօնական ժողովին կէսը քահանաներէ բաղկացած է: Եկէք դուք վաղ անցէք այս գործէն:

ՄԱՐՏԻԿ. – Անկարելի է, ես այդ մարդուն հախէն պիտի գամ: Թող հասկնայ, որ ինծի հետ խաղալ չըլլար: Ես ուղղակի Պատրիարքին պիտի բողոքեմ:

ԱՏՈՄ. – Ձեզի արդէն ըսի, թէ Պատրիարքը առանկ գործերով չի զբաղիր:

ՄԱՐՏԻԿ. – Այն առեն թուրք դատարանին առջեւ իր դէմը դատ կը բանամ, իրրեւ տոլանտըրճի:

ԱՏՈՄ. – Ձէք կրնար ապացուցանել...

ՄԱՐՏԻԿ. – Կը տեսնէք: Կրնա՞մ թէ չեմ կրնար: (Զայրացած դուրս: Ատոմ քթին տակէն կը խնդայ):

Լոյսի խաղով մէկ օր կ'անցնի

ԵԴՈՒԱՐԴ. – (Ներս մտնելով): Կարե՞լի՞ է, Հայր Սուրբ:

ԱՏՈՄ. – Այո, հրամմեցէք: Որո՞ւ հետ պատիւ ունիմ:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Եդուարդ Փառնակեան:

ԱՏՈՄ. – Օ՛հ, բարի եկաք, միւսիւ Եդուարդ: Նստեցէք:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Շնորհակալ եմ: (Կը նստի):

ԱՏՈՄ. – Ինչո՞վ կրնամ օգտակար ըլլալ ձեզի:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Քահանայի մը դէմ բողոք ունիմ:

ԱՏՈՄ. – Ո՞ր մէկ քահանան է:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Բերայի քահանաներէն Տէր Բարսեղը:

ԱՏՈՄ. – Տէր Բարսեղը: Այո, կը ճանչնամ: Ի՞նչ է տեսնենք ձեր բողոքը:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Բայց նախ պիտի խընդրեմ, որ մեր խօսքերը պահուի մնան, որովհետեւ խնդիրը պատուաւոր օրիորդի մը չուրջը կը դառնայ:

ԱՏՈՄ. – Մենք մեր պաշտօնին բերումով, միշտ ստիպուած ենք արդէն դատնախայ ըլլալ:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Պատմեմ իրողութիւնը: Քանի մը օր առաջ նշանուեցայ Սահակ էֆէնտի Զիլմպիւլեանի աղջկան, օրիորդ Զարուհիին հետ:

ԱՏՈՄ. – Գիտեմ, թերթերու մէջ կարդացի ձեր նշանախօսութիւնը: Կը չնորհաւորեմ: Շատ լաւ ընտրութիւն ըրած էք:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Շնորհակալ եմ: Բայց նշանուելէս երկու օր առաջ քահանայ մը եկաւ քովս: Ըսաւ՝ թէ Գում–Գարուի Մայր Եկեղեցիի քահանաներէն է, Տէր Շմաւոն:

ԱՏՈՄ. – Մենք այդ անունով քահանայ չունինք Մայր Եկեղեցիին մէջ:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Ցետոյ հասկցայ, որ կեղծ անուն մըն է տուածը եւ բուն անունը Տէր Բարսեղ է եղեր:

ԱՏՈՄ. – Զարմանալի բան:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Նախ ինծի խօսք բացաւ իր մէկ եղբօրորդիի մասին, որ իբր թէ եղիպտոս կը պտնուի, յետոյ խօսքը բերաւ օրիորդ Զարուհիին վրայ, կարդ մը անպատշաճ ակնարկութիւններ ըրաւ ու ջանաց օրիորդը վարկաբեկել:

ԱՏՈՄ. – Տէր Բարսեղը արդէօք մասնաւոր թշնամութի՞ւն մը ունի Սահակ էֆէնտիին դէմ:

(Շար. 36)

ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ. – Տիկին Հրանոյշ Գապազեանէ 500 Ֆր. Օթել տիւ Սեճայի յիշատակին համար ողեկոչման առթիւ:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ շրջանին, ԶՈՐԵՔԾԱՒԲԹԻ երեկոները ժամը 6–ին, փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ «ՀՍԿՈՒՄ»ի՝ «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւնները կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի:

ԶՈՐԵՔԾԱՒԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 5
Լ.Ա. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՑ. ԹՈՇՃԵԱՆ

ԶՈՐԵՔԾԱՒԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 12
ԼԸ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՑ. ԳՈՑՈՒՆԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԺՈՒՄԲԻ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ

Այցելութիւն Պրիւսէլի Սուրբ Մարիամ Մագթալինեցի Եկեղեցին

Մեկնումն՝ Շաբաթ, Մայիս 20, ժամը 8·30–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարէն

Վերադարձ՝ Կիրակի, Մայիս 21, ժամը 21–ին:

Երթուղարձ օթոքարով, Մէկ գիշեր պանդոկ, Նախաճաշ, ճաշ եւ ընթրիք:

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 1250 *ֆրանք:*

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն. –
Եկեղեցւոյ դիւանատուն՝
01 – 43 – 59 – 67 – 03
Աւետիս Ս. Քհնյ. Պալըգեան՝
01 – 46 – 62 – 01 – 29
Մարկօ Գոգորեան՝
01 – 47 – 43 – 12 – 66

Արձանագրութեան վերջին պայմանաժամ՝ Մայիս 10:

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Ապրիլ 8, ուր է Ս· Գրիգոր Լուսաւորչի մուտք և վիրապին:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի խորանին վարագոյրը բաց: Իսկ ցէր Ողորմեայէն անմիջապէս յետոյ վարագոյրը կը վակուի:
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

LE
CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
A l'occasion de la parution du livre
DE LA PETITE ARMÉNIE AU BOULEVARD DES GRANDS PINS
de
LYDIE BELMONTE
Préface de CHARLES AZNAVOUR
Editions Paul Tacussel
vous convie à la
PRESENTATION ET SIGNATURE DU LIVRE
le Samedi 8 Avril à 20 heures 30
Au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado
13008 MARSEILLE
—Entrée libre—

EREVAN / PARIS PARIS / EREVAN

horaires modifiés

La compagnie aérienne nationale **ARMENIAN AIRLINES** a le plaisir de vous informer que les horaires de ses vols pour la destination de Erevan sont modifiés, comme suit :

LUNDI :
Départ Erevan 10h25
Arrivée Paris 12h25
Départ Paris 15h00
Arrivée Erevan 22h30
JEUDI :
Départ Erevan 05h45
Arrivée Paris 07h45
Départ Paris 15h00
Arrivée Erevan 22h30

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Séjour en Arménie
Du 20 au 27 AVRIL 2000
organisé par
ESPOIR POUR L'ARMENIE

- Rencontres avec les enfants parrainés par SEL et Espoir pour l'Arménie
- Messe de Pâques en la Cathédrale d'Etchmiadzine
- Participation aux manifestations du 24 Avril 2000
- Visite touristique de l'Arménie, Erevan et ses environs
- Gumri, Vanatzor, Spitak, Khor Virab, le lac Sévan, Géghart, Garni, etc.
- Visite du Karabagh en option.

Prix : En pension complète environ 6.500 F au départ des grandes villes de France.

Pour tout renseignement: Serge KURKDJIAN: Tél.: 04. 91. 77. 23. 44.

UGAB — MARSEILLE

l'Union Générale Arménienne de Bienfaisance
vous invite à une
CONFERENCE
par
GERARD DEDEYAN
Maître de conférences à l'Université de Montpellier
le Vendredi 7 Avril à 20h30
sur le thème:
«PRINCIPAUTES ET COMMUNAUTES ARMENIENNES A L'EPOQUE DES CROISADES»
avec projection de diapositives
• Entrée libre •

327, Bd Michelet — 13009 Marseille

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի եւ Շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան վարչութիւնը, եկեղեցւոյ պայծառութեան համար ջերմակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. –

Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Յակոբեան 10·000 Ֆր., Պր. Յ. Տէր – Գրիգորեան 100 Ֆր., Պր. Կարապետ Գարապօղոսեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժապ Քափէճեան Նշան եւ Նուարդ Քափէճեանի յիշատակին 400 Ֆր., Պր. Լոսլօ 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Ադամեան 2000 Ֆր., Տիկին Ժապլին Խուպէսէրեան՝ Հաճեստուի Քիւրքճեանի մահուան առթիւ՝ 200 Ֆր., Տիկին Արփինէ Սերոբեան՝ Վահան Կապապետեանի յիշատակին 200 Ֆր., Պր. Ժապ Պահրի 1200 Ֆր., Պր. Ռուբէն Մելիք – Մխիթարեանց 700 Ֆր., Պր. Բէմոն Փարիզէ՝ Ռոզէր Սալէրեանի յիշատակին 1000 Ֆր., Մուսայեան քոյրեր 500 Ֆրանք, Պր. Բոժէ Խոյեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արթիւր Հայրապետեան 100 Ֆրանք, Սոսիէթէ Ժէնէրալ դրամատուն 10·000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Լեւոն Զարդարեան 2500 Ֆր., Լոս – Անճելըսի Պր. Տէմիրճեան 50 տոլար, Պր. Գարբիս Խաչիկեան 300 Ֆր., Օրիորդ Ս. Թոսունեան 1000 Ֆր., Առնօ Համբարձումեանի մկրտութեան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Արթօ Ձիւմպիւշեան 1000 Ֆր.:

DATE A RETENIR

KHANASSOR 2000

le dimanche 2 juillet
au "Pavillon d'Elvire"
dans le Parc du Bon Repos
à Viroflay (78).

Colonie de Vacances
organisée par l'Association *SIPAN*
pour les enfants **de 6 à 12 ans**
du 4 au 24 juillet
Frais de séjour : 2.600 F + frais de voyage

Les dossiers d'inscription peuvent être retirés dans les paroisses catholiques arméniennes ou demandés au secrétariat de l'Association *SIPAN*
EPARCHIE DES ARMENIENS CATHOLIQUES :
10 bis, rue Thouin — 75005 PARIS — **Tél. : 01. 40. 51. 11. 90**

Croix Bleue des Arméniens de France

CAMP en ARMÉNIE à Dzaghgadzor

Vacances pour les adolescents **de 12 à 16 ans** organisées conjointement avec le HOKH (Hay Oknoutian Khatch) du **15 au 29 juillet.**

Programme : Visites des sites archéologiques et historiques—loisirs—jeux—concours—etc...

Participation : 400 USD + frais de voyage.

Date limite d'inscription : **30 avril 2000**

S'adresser au Conseil d'Administration de la CBAF : **01. 48. 24. 46. 57.**

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours des mois de juillet et août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine et son camp itinérant :

- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA**
- **Assitants sanitaires (médecins ou infirmier en 2ème année)**
- **Economes**
- **Cuisinières**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Date limite de candidature : 15 avril.

ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ 2
DIMANCHE
2 AVRIL
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 258

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

ՀՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·877 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.877

ԱԿԱՄԱՅ ՊԱՏԱՍԽԱՆ

Սիրելի Սաեփա՛ն·

Հեղնանք չէ քեզ դիմելու այս ձեւը, ոչ էլ դրական ոճաւորում: Մեր հայրերը, ապրելով նոյն չքամուքում, եղել են բաւական մօտ դոնէ որպէս հարեւաններ, եւ այդ մասին տպագրուած է անգամ հումորիստական մի մանրապատում: Ես չէի կարող այլ կերպ դիմել մի անձնաւորութեան, որը, որքան էլ այսօր հասուն այր՝ մեծացել է Գուրգէն Մահարու աչքերի առջեւ:

Վերջին տարիներին անտարբեր եմ դարձել պարբերական մամուլում Գ. Մահարուն վերաբերող յօդուածների եւ յիշատակումների նկատմամբ: Բարոյալքուած ու տոլարիզացուած հասարակութիւնում ո՞ւմ հոգն է, թէ ինչ կը գրի ինչ-որ Թօփչեան ինչ-որ Մահարու մասին: Ուրիշ բան, եթէ ժողովուրդը հրաչքով վերապահի իր ճշմարիտ գրողներին, բայց այդ դէպքում նրանց դէմ ուղղուած խրաքանչիւր խօսք կը դառնայ պոմերանկ՝ հակադարձ թիրախով: Էլ ի՞նչ կարիք կայ իրար խառնուելու:

Բայց այսօր ուզում եմ բանավիճել... հաստատելու համար քո միտքը, որ «Այրուղ այգեստանները»ի նոր տարբերակն աւելի հարուածած է ու խորացած, քան առաջին հրատարակութիւնը: Հաստատե՞ս... Ո՞րն է այդ դէպքում, վէճի առարկան:

Բանը նրանում է, որ նոր տարբերակի մասին խօսելիս դու նկատի ունես Գ. Մահարու երկերի չորրորդ հատորը, իսկ ես՝ նրա կողմից տպագրութեան պատրաստուած օրինակը: Տարբերութիւնը դրանց մէջ էական է եւ պեահրատի գեղարուեստական բաժնի նախկին վարիչը պէտք է որ դա մոռացած չլինէր:

Թարմացնե՞նք մեր յիշողութիւնը:

Երեւի թէ ոչ մի գրողի պեահրատը չէր հրատարակում այնպիսի ընդհատումներով, ինչպէս Գ. Մահարուն: Վէճակը յատկապէս վատացաւ գրողի մահից յետոյ: Հինգհատորեակի հրատարակումն իրականացուեց գրեթէ քառորդ դարում: Եւ քո պաշտօնավարութեան տարիների՛ն էր, որ վերհրատարակուեց ժամանակին պղծուկ բարձրացրած վէպը՝ երկերի չորրորդ հատորը:

Բայց ինչպէ՞ս, ի՞նչ տեսքով:

Աշխատում էի խմբագիր Ա. Քիւլէյեանի հետ: Դու գոնէ գիտես քուլիսներում: Խմբագիրդ քեզ տեղեկացնում էր «խմբագրման» ընթացքի մասին եւ ստանում քո ցուցումներն ու համաձայնութիւնը:

Քեզ համար չէր կարող գաղտնիք լինել, որ խմբագիրդ կառչում էր տեքստի իրաքանչիւր բառից, որն իրեն թւում էր ազդագրաւ կամ ոչ հայրենասիրական: Նրա նշած բառերը, արտայայտութիւնները, անգամ երկխօսութիւններն առաջարկւում էին հանել: Հոգ չէր, թէ դրանից գործը կը տուժէր, ձեռք կը բերէր արհեստական հակասութիւններ եւ կը ստացուէր այն տպաւորութիւնը, թէ հեղինակը փոխել է իր չեշտադրումները: Շարքային խմբագրից մինչեւ պեահրատի տնօրէնը սարսափում էին կենտկոմի գաղափարախօսական բաժնից: Ցանկարծ մի բան դուրս չգա՛յ...

Ես յայտնուեցի երկընտրանքի առջեւ: Կամ «պլանից հանել» հատորի հրատարակութիւնն անորոշ ժամանակով, կամ իրականացնել այն աղճատումներով: Վերջին դէպքում կատարում էր ևս մէկ քայլ հինգհատորեակն ամբողջականացնելու համար, իսկ ընթերցողն ստանում էր մօտ 130 էջ արժէքաւոր յաւելումներ:

Ես գնացի երկրորդ ճանապարհով եւ հիմա չեմ ներում ինձ: Այն, ինչ դու, սիրելի Սաեփա՛ն, համարում ես «մեծ խնամքով, ուշադրութեամբ ու նուիրումով» կատարուած աշխատանք, իրականում յանցանք էր Գ. Մահարու եւ ընթերցողի առջեւ: Գրականութեան ճշմարիտ սիրողները երկրորդ հրատարակութիւնը համարեցին յետքայլ առաջինից, իսկ դու խմբագրական երկունքներից ծնուած այդ վայ-տարբերակը քո յօդուածում կոչում ես նախկինի վարկաբերում: Մէկ տաշտակի մէջ ես լցնում սեբուննդների առջեւ պատասխանատուութեան զգացումով գրուած հեղինակային յաւելումները խմբագրական աճպարարութիւնների հետ եւ եզրակացնում, որ վէպի առաջին հրատարակութիւնը մերժելի է, իսկ երկրորդը՝ ընդունելի: Հակառակը պնդողներին ես դեռ վերապահումներով կարող եմ հասկանալ, բայց քեզ՝ ո՛չ: Ենթադրում եմ, որ գրող Մահարին պարզապէս չի պատկանում քո նախասիրութիւնների շարքին: Ի՞նչ արած: Թերթելով հայկական հանրագիտարանը, կարելի է համոզուել, թէ որքա՛ն շատ են սովետահայ դրական այրերը: Բոլորին չես սիրի...

Դու մանրամասն թուարկում ես «փոփոխութիւնները, կրճատումները և մեղմացումները», որոնք, ըստ քեզ, վարկափրկել են վէպը: Թուարկումը թողնում է հանդամանալից ուսումնասիրութեան տպաւորութիւն: Բայց ահա իմ ձեռքի տակ է բնագրի հաւատարիմ պատճէնը, որից դու ժամանակին իրականացրել ես վերահրատարակութիւնը, որում անվիճելի է հեղինակի ձեռքի առկայութիւնը, ընդհուպ՝ էջակալումը: Պնդում եմ ամենայն պատասխանատուութեամբ՝ թուարկածդ փոփոխութիւններից մէկը պարզապէս սրբագրական է, մի երկուսը՝ երկրորդական («կեռ – կոտոշ» կամ «կեռ» բեղեր եւ այլն...), մնացածը՝ խմբագրական միջամտութիւններ են: Այստեղ են ասում՝ սելը չի ճռռում, սելտրն է ճռռում...

Ստիպուած եմ քեզ հիասթափեցնել: Վէպը վարկափրկուած չէ: Թուարկածդ փոփոխութիւնները, որոնք կոտրել են վէպի մէջքը, բարեբախտաբար, կատարուած չեն: Անփոփոխ է պահպանուել անգամ «դղեղի բունի» հետ կապուած պատմութիւնը: Հեղինակը պարզապէս աւելացրել է այստեղ նոր մի դլուխ, որով դարձրել է վէպն աւելի բազմաձայն, ինչպէս կեանքն է ու իրականութիւնը:

Այդպիսին է եղել «վերամշակման» ընկերունքը: Գրողն անգամ մատով, էլ կըզբունքը: Գրողն անգամ մատով, էլ չասած գրչով, չի դիպել «դղեղի բունին», Արամ Մանուկեանի, ազատամիտ միւդուրի կամ վարժապետ Գէորգի կերպարներին, բայց յաւելումներում դրանք պատկերւում են նորովի՝ աւելի լիարիւն:

Այդպիսին է եղել խմբագրման սկզբունքը: Հանուել են նժարից կասկածելի բունքը: Հանուել են նժարից կասկածելի բունքը: Թուացող էջեր, հատուածներ, արտայայտութիւններ, բառեր, որի հետեւանքով հեղինակի հաւատարակչռումները թողնում են ուժային «վարկափրկման» տպաւորութիւն: Իսկ հաւատարակչռման մասին խօսելն արդէն աւելորդ է՝ նժարի միւս կողմը դատա՛րկ է...

Ճշմարտութեան դէմ չմեղանչելու համար պէտք է ասել, որ վէպի առաջին հրատարակութիւնը նոյնպէս իրականացուել էր խմբագրական անհարկի միջամտութիւններով: Խմբագիրներին վախցրել էր «յեղափոխութիւն» եւ «յեղափոխական» բառերի բացասական իմաստով գործածումը, չնայած դրանք ամենեւին չէին վերաբերում կոմունիստական կուսակցութեանը: Խմբագիրներին վախեցրել էր առանձին դէպքերում բացասական իմաստով «թուրք» բառի գործածումը: Ինչպէ՛ս կարող էր ԽՍՀՄ-ի կազմում փոքրիկ Հայաստանն ունենալ այլ կարծիք հարեւանի նկատմամբ: Խմբագիրներին վախեցրել էր հայ ազգայնական կուսակցութիւնների մասին արուած առանձին բնութագրումները: Եւ վերջապէս՝ Վանի թուրքական թաղի աւերումը եւ թալանը: Հայերը, եթէ պատերազմում են, ապա միայն՝ միջնադարեան ասպետների՛ նման...

(Փակագծերի մէջ ասենք, որ «Այրուղ այգեստանները»ի դիտական հրատարակութիւնն արդէն պատրաստ է: Դրա հիմքում ընկած է հեղինակի կողմից խնամքով պահպանուած ձեռագիրը: Մանօթագրութիւնների երկու խմբում բերուած են առաջին եւ երկրորդ հրատարակութիւններում կատարուած խմբագրական միջամտութիւնները, իսկ երրորդում՝ հեղինակի լրամշակումները: Պատրաստ է, բայց... բարոյալքուած ու տոլարիզացուած հասարակութիւնում ո՞ւմ են հետաքրքրում նման մանրուքները):

Գրեց՝
ԳՐԻԳՈՐ ԱՃԷՄԵԱՆ

Շատերի նման ես էլ եմ համոզուած, որ եթէ գրողը թողնէր առաջին հրատարակութիւնն անփոփոխ, ապա ժամանակի ընթացքում այդ տեսքով էլ այն կը ճանաչուէր որպէս հայ արձակի բարձրագոյն նուաճում: Այդ կարծիքն արդէն ձեւաւորւում է: Զեմ կասկածում նաեւ, որ հեղինակի տեքստին հաւատարիմ մնալու դէպքում նոյն պատուին կ'արժանանար նաեւ երկրորդ հրատարակութիւնը: Պնդել եմ տարբեր առիթներով, որ ընթերցողի իսկական հանդիպումը «Այրուղ այգեստանները»ի նոր տարբերակի հետ, դեռ առջեւում է: Հեղինակը չի՛ վերամշակել, այլ լրամշակե՛լ է վէպը: Առա՛նց գաղափարական չեչտադրումների փոփոխութեան, առա՛նց «մեղմացումների»:

Վէպի առաջին հրատարակութիւնում կար կենդանի եւ մարդկային սիւժետային մի գիծ՝ դլխաւոր հերոսի կողմնակի սիրավէպը:

Այդ էջերը պատկանում են հայ արձակի փայլուն էջերին: Յուսք, փարիսեցի պահանջների ճնշման տակ հեղինակը փոխեց դրանք: Ես շատ կը ցանկանայի, սիրելի Սաեփա՛ն, որ դու չհամաձայնէիր հեղինակի հետ ահա ա՛յս վերամշակման հարցում: Բայց դու անվարան միանում ես նրանց, ովքեր այդ էջերում տեսան միայն բարոյական նորմերի խախտում՝ «վէպի դլխաւոր կերպարը՝ Օհանէս աղա Մուրադխանեանը կենակցում է իր զոհուած եղբօր՝ Գէորգի կնոջ հետ: Չի նշւում, թէ թուարկուած պոլիս, թիֆլիս, փարիզ, Պոսթըն, Ժընեւ քաղաքներից եկած ո՞ր «օտարամուտ»ի ազդեցութեամբ էր նա ապականուել: Բայց անսասլով ժողովրդի ձայնին, հեղինակը վերացրեց այս անպատուաբեր դիպուածը»: Այստեղ է ասուած՝ Թող ամենակարողն ինձ պաշտպանի իմ բարեկամներից... Ի՞նչ կը մնայ «Կարամազով եղբայրներ»ից, «Ադմուկ եւ ցասում» կամ դարիս քիչ թէ շատ նշանակալից որեւէ ստեղծագործութիւնից, եթէ դրանցից հանուեն այդ անպատուաբեր կոչեցեալ «դիպուածները»:

Մէջբերումը դու աւարտում ես անորոշ մի բառաբարդոյթով՝ «փոփոխութիւններ եւ լրացումներ կան օրինակ՝ ...», եւ հետեւում է էջերի մերկ թուարկումների նոր մի խումբ, որն ուժեղացնում է զանգուածային վերամշակման տպաւորութիւնը, այնինչ դրանք բոլորը վերաբերում են դիպուածով դրչիդ եկած այդ նոյն... «դիպուածին»:

Կարդալով յօդուածդ, ես աչխատում էի կռահել՝ ի՞նչ առիթով է այն գրուել, որո՞նք են եղել դրդապատճառները: Հաշիւ թէ այն բաբերարի պատուէրով, որին դու յիշատակում ես յօդուածիդ սկզբում եւ վերջում: Ոչ էլ Անտոնինա Մահարու «Իմ ողխականը» դրքի առիթով, որի հետ անտեղի վիճում ես յօդուածիդ մուտքում: Գրողի այրու մեծագոյն վատակը նրանում է, որ փրկել է գրողի կեանքը Սիբիրում եւ վերադարձրել նրան հայ դրականութեանը:

Ուրեմն ի՞նչ առիթով:

Յաւօք՝ ոչ դրական: Անթաքոյ են յօդուածիդ քաղաքական նկատառումները, եւ այդ իսկ պատճառով՝ խոցելի: Այլ կերպ լինել չէր կարող: Դու առաջինը չես, որ փորձել ես կուսակցական պահանջներով մօտեցնել դրականութեանը, եւ վերջինը չես, որ այդ ճանապարհով յանդելու ես փակուղու:

Դու բողոքում ես, որ հեղինակը Կովկասից եւ քաղաքակիրթ Եւրոպայից Սբեմատեան Հայաստան ներմուծուած ապդային կուսակցական գործիչներին համարում է երրորդ ուժ՝ օտարամուտ եկուորներ: Յօդուածդ տպագրուած է արտասահմանում, այստեղ այն երեւի թէ անյայտ է: Ստիպուած եմ կատարել փոքր-ինչ ընդարձակ մէջբերում՝ ընթերցողին հասցնելու համար հարցականներով հարուստ քո քաղաքական ընդվզումի պոեթոսը (փակագծերում արուած միջամտութիւնների համար՝ ներո՛ղ կը լինես, բայց քերականութիւնդ թողել եմ անփոփոխ)·

«Բոլոր ծագող հարցերի մէջ, կայ մէկը ամենահասարակը· այդ ինչպէ՞ս էին օտարամուտ, ներմուծուած համարուում նոյն ժողովրդի զաւակները, այդ ի՞նչ "երրորդ ուժ" էին այդ "եկուորները", վանը Հայաստանի հետ կապ չունէ՞ր (շատ էլ ունէր, բայց այդ կապը հարցի հետ ի՞նչ կապ ունի···), ամէն շրջան ու գաւառ, ամէն բաղաք առանձին երկիր ու ժողովո՞ւրդ էր: Այդ դէպքում, ինչո՞ւ վանեցիները գաղթեցին արեւելեան Հայաստան, այնտեղ, որտեղից եկել էին "օտար" Արամ, Իշխան, Կոմս, Փարամազները, ապականելու, կործանելու վանը, և Հայաստանի, հայրենիքի գործին զոհաբերելով իրենց կեանքն անգամ, դարձեալ չէին մաբրել իրենց "յանցանքը": Վանից եւ արեւմտահայ այլ շրջաններից արեւելեան Հայաստան գաղթածները, հրից ու սրից փրկուածները ևս "եկուորնե՞ր" էին, օտարամուտ, ներմուծուած, անորոշ ազգութեան ներկայացուցիչնե՞ր: Գոնէ այս անհեթեթութեան դէմ չէիք ընդվզի, եթէ տեսակէտը միայն "Այրուղ այգեստանների" առաջին հրատարակութիւնում արտայայտուած լիներ (այդ "անհեթեթութիւնը", այո՛, լայն տարածում գրտած տեսակէտ է):

Վերջապէս(*), վերամշակելով վէպը, գրողը հրաժարուեց այդ տեսակէտից եւ սրանով իսկ գործը փակուած կարելի էր համարել: Սակայն դեռ վերջնականօրէն չի թաղուել (յիշեցի Ն· Զարեանի 30-ական թուականների յօդուածները···) հայութեանը ըստ ծննդավայրի սովորութիւնը: Դեռեւս շարունակւում ու բորբոքւում է ազգային կուսակցութիւնների պատմութեան աղաւաղումն ու ներգաշխոխումը, դեռեւս օրէնքից դուրս, հակազգային է յորջորջում (ե՞ւս մի "դիպուած"···) Դաշնակցութիւնը, դեռեւս առհասարակ աւելորդ ու վնասակար են համարում կուսակցութիւնները բացի մէկից՝ իշխող կուսակցութիւնից· հին բոլշեւիկներ, նոր բոլշեւիկներ: Ահա միակն ու ընդունելին· մնացեալը վնասակար "Երրորդ ուժ" են: Եւ դժբախտութիւնն այն է, որ այս ամէնը կատարւում է խելակորոյս, ծագումով հայ, որոշ խաւերի բաջալերող աղմուկի տակ···»:

Շարունակե՞նք այս թմրկահարութիւ-

ՆԸ, ԹՔ՛ ասենանք «վերջապէս» ը՞նչ ես ուզում ասել:

«Ամենահասարակ» հարցն իրականում ժողովուրդների հոգեբանութեան մէջ ամուր նստած խրթին հարցերից մէկն է: Զեռքդ դի՛ր խղճիդ, սիրելի Սահեա՛ն, եւ խոստովանի՛ր, որ ճիշդ չես: Ժողովուրդը, երբ զգում է, որ վտանգուած է իր գոյութիւնը, գաղթում է ոչ թէ օտար կամ հարազատ, այլ համեմատաբար աւելի ապահով երկիր: Արեւելեան Հայաստան գաղթած վանեցիներից չատերը յետագայում յայտնուեցին Վրաստանում, Ռուսաստանում եւ աշխարհի այլ երկրներում: Եթէ համաձայնուենք քեզ հետ, ապա կը յանգենք իսկապէս այն անհեթեթութեանը, որ Միացեալ-Նահանգները, Գերմանիան, Լեհաստանը, անգամ Աւստրալիան ու Իսրայէլն աւելի հարազատ են այսօրուայ հայութեանը, քան Հայաստանի Հանրապետութիւնը:

Գոնէ դո՛ւ չպէտք է բողոքէիր «եկուորների» հասկացութեան դէմ: Որովհետեւ դու էլ գաղթականի զաւակ ես եւ, որքան էլ անամօթ լինէին ապրածդ տարիները, պէտք է որ մոռացած չլինէիր, թէ որքան ամուր էր ժողովրդի յիշողութեան մէջ նստած «գաղթական» բառը: Մոռացե՞լ ես: Հարցրո՛ւ «ախպարներին»...

Իսկ այն իրողութիւնը, որ Վանում յայտնուած յեղափոխական բոլոր գործիչները եկուորներ էին, մի՞թէ բաւական չէր, որ վանեցիների մէջ ձեւաւորուէր այդ հասկացութիւնը հէնց այն իմաստով, որն առկայ է «Այրուող այգեստաններ»ում եւ ոչ միայն դրանում: Մի՞թէ Մահարին պէտք է գաղարէր վանեցի լինելուց՝ իւ սէր հայրենասիրական էժանագին կաղապարների: «Եթէ դա հայրենասիրութիւն է, ապա ես հայրենասէր չեմ»– պրել է նա Շահան Շահնուրին:

Անդրանիկն անգամ վանեցիների աչքում եկուոր էր: Նա Վանում եղել է ընդամէնը մէկ դիչեր եւ, յարգելով տեղացիների խնդրանքը, առաւօտեան թողել է քաղաքը:

Այնքան մեծ է քո կուսակցական նուիրումը, որ դու դաղարում ես մտքիդ եւ դրչիդ հետեւելուց: Որքան ճանաչում եմ քեզ, դու չէիր կարող, իրաւունք չունէիր դրելու՝ «...կործանարար է, երբ մարդիկ ու խմբերը ամէնից առաջ եւ ամէնից վեր չեն զգում, չեն գիտակցում, իրենց անկապտելի բնական իրաւունքն ու վիճակը՝ չեն ընդունում մի, ամբողջական ժողովրդի անբաժանելի մաս լինելը»: Եղա՞ւ: Իրաւունքն ամենաէին պարտականութիւն չէ եւ անիմաստ է բազմերանգ իրականութիւնը պատկերել «Հայ է՛ս – Հայ չէ՛ս» մաթեմաթիկական երկնիչ համակարգի միջոցով: Պատմութեան ընթացքում միլիոնների է հասել իրենց ամբողջական ժողովրդի մաս չհամարողների թիւը, բայց դրանից վրայ չի հասել ո՛չ աշխարհի, ո՛չ հայութեան եւ ո՛չ էլ առանձին Հայերի վերջը: Գուցէ վերջիններս պարզապէս դադարե՞լ են Հայ լինելուց, բայց դէպի այդ «կործանումը» նրանք դնացել են գիտակցաբար՝ իրականացնելով իրենց «անկապտելի բնական իրաւունքը» («եւ վիճակը...» նորից "դիպուածով" եկել է դրչիդ):

Ահաւասիկ եւս մի մէջբերում, որի ընթերցումը յոգի չնչաւորութիւն կը պահանջի՝ «Այս ամէնից յետոյ, ո՞րը, ո՞ւմ հայրենիքն է: Ո՞ւմ է պատկանում Հայաստանի Հանրապետութիւնը (հարցերի այս նոր տարափում՝ անսպասելի հետաքրքիր հարց՝ պատասխանն ինձ էլ է հետաքրքրում...), ո՞ւմ իրաւունքն է Հայ Դատը, ի՞նչ բան է այսօր Արցախը, վաղը՝ Կարսը, միւս օրը... դատարկ բան, անհեռանկար ու անիմաստ, այնքան ժամանակ, մինչեւ աշխարհի որեւէ անկիւնում ծուարած վերջին Հայը անկախ իր գաղափարներից, տեսակէտներից, սովորոյթներից, մտաւոր, հոգեւոր, նիւթական կարողութիւնների մակարդակից, անվերադարձ, անբեկանելի, անմնացորդ չի զգայ հայ ժողովրդի լիիրաւ ներկայացուցիչ եւ ոչ թէ "եկուորներից" տուժած վանեցի կամ նման մի այլ բան»:

Յոգի չնչաւորութեամբ ընթերցող դեռ կարելի է գտնել, բայց այստեղ վտանգուած են Հայաստանի Հանրապետութիւնը, Հայ Դատը, Արցախը, Կարսը, որոնք հրամայականօրէն պայմանաւորուած են աշխարհի անկիւններից մէկում ծուարած վերջին խեղճուկրակ Հայով, որին ներկայացում են պերմարդկային պահանջներ:

Որքան ինձ յայտնի է, ներկայումս դու ծուարում ես Լոս–Անճելըսում: Ինչո՞ւ ես դժուարացրել գործդ: Աւելի հեշտ չէ՞ր օրինակ ծառայել եւ հայրենիքո՛ւմ զբաղ քեզ... Նայի՛ր կրակոտ Լեոյին...

Վերջին մէջբերումից յետոյ թեթեւ ոգով վերադառնում ես այգեստաններ՝ մէկ անգամ եւս այնտեղի հրդեհի կրակով տաքանալու համար՝ «Այն վանեցիները, ովքեր իրենց հարազատ Երեւանում այրում էին "Այրուող այգեստանները", դրանով առաջին հերթին բողոքում էին ընդդէմ հատուածականութեան, ազգային տարանջատման»: Ցիչեցնեմ, որ «Սիրուն Երեւան» երգող քո վանեցիները 30–ական թուականներին հարազատ Երեւանում մահուան ու աքսորի էին դատապարտում հէնց միայն վանում ծնուած լինելու համար, իսկ նրանց զաւակները 90–ականներին այլեցիների եւ քո հետ միասին սկսեցին եւ դեռ չարունակում են դանդուածաբար լքել երի՛ցս հարազատ Երեւանը:

Կեանքը քաղաքական ճառերին չի ենթարկուում: Կարդա՛ խնդրեմ, սիրելի Սահեա՛ն, «Գարուն»ի այս տարուայ 5–րդ համարում Մարկ. Նշանեանի դատողութիւնները՝ հայ ժողովրդի հատուածայնութեան՝ արեւելահայութեան եւ արեւմտահայութեան փոխադարձ հոգեւոր օտարութեան մասին: Որքան էլ ցաւալի է Մարկ. Նշանեանի, իմ կամ քո համար՝ այդ իրողութիւնը պատմական ճշմարտութիւն է:

Չի կարելի, սիրելի Սահեա՛ն, այդպէս ի միջի այլոց եւ անհիմն դրոյին ներկայացնել այնպիսի լուրջ մեղադրանք, ինչպիսին է պատմական իրադարձութիւնները ոչ հաւատարիմ ընթերցողի (՞) կը նկատի վիպական որոշ փաստերին անհամապատասխանութիւնը պատմական իրողութեանը... Օրինակ յայտնի չէ, թէ ինչ զինաւոյց է պայթեցրել Գէորգ Մուրադխանեանը (իսկ Հաւլաբարի ո՞ր փողոցի վրայ էր ծառայում Գիքորը, պիտե՞ս...), Աբաքոն զոհուել է 30 տարեկան, 1893–ին (անձամբ ես ճանաչում եմ տասնեակ տեփաններ...): Կարելի է շարունակել անհամապատասխանութիւնները»: Յոդուածիդ ոճը կասկած չի յարուցում, որ դու համոյքով կը չարունակէիր դրանք, եթէ պտնէիր այդպիսիք: Իրականում Գ. Մահարին նիւթին տիրապետում էր կատարեալ: Սփիւռքահայ գրականագէտ Անդրանիկ Շահինեանին նա գրել է՝ «Գրքի հեղինակը սնունդ է ստացել ոչ միայն իր տեսածներից ու լսածներից, այլեւ մարքսիզմի հետ ոչ մի կապ չունեցող Լէոյի, Քաջազնունու, նոյն Արամ Մանուկեանի, Եկարեանի, Արտակ Դարբինեանի, Կոմիտասի գրածներից (տես՝ նրա համակները Զօպանեանին՝ "Դաշնակցութեան փուչ ուժի" եւ նրա "կրկնակի խրնամակալութեան" մասին)»:

Թող քար չպրտի նա, ով մեղաւոր չէ: Դու մեղադրում ես գրողին, որ նա պատկառելի տարիքում զարձաւ կոմկուսի անդամ: Կը լինէիր իրաւացի, եթէ նա այդ չարքերն ընդունուէր նուիրումով (ինչպէս այսօր դու՝ Դաշնակցութեան չարքերը) կամ վարչական աթոռ զբաղեցնելու համար (ինչպէս նրա ժամանակակից մի չարք գրողներ): Գ. Մահարու մէկ նպատակն էր յաղթահարել գրող–վարչարարների վերապահ վերաբերմունքն իր նկատմամբ եւ լսելի լինել ժողովրդին: Իզէ՞ թէ ընդունելիր կուսակցական գրող գրչը այնպիսի կուսակցական գործ, ինչպիսին եղաւ «Ծաղկած փշալարերը»՝ սովետահայ գրականութեան միա՛կ գրոյային գործը...

Ակնարկելով նախկին հասարակարգը, դու կարւում ես մեզ, առաւել եւս քեզ չընդունող իրականութիւնից, եւ բացադանչում՝ «Դրա երջանիկ ապագան լիովին վայելեցինք եւ դեռ կը վայելենք»: Ի սրտէ յանկանում եմ, որ դու վաղն ուշնեռաս բարոյական այդ իրաւունքը՝ նախկին հասարակարգը բարձրից մերժելու, բայց այսօր դա դեռ չունես: Հնարաւոր է, որ մօտեցել ես երջանիկ ապագային, բայց... մերն ուրի՛շ է:

«Այրուող այգեստաններ»ն իրօք արժանացան բազմաթիւ քննարկումների, սակայն մամուլում այդ օրերին չտպագրուեց եւ ո՛չ մի յօդուած: Դա պատահական չէր: Քննարկումներում կարելի էր ուզածիդ չափ զրազուել օգի ցնցումներով՝ ծաղրուած վանեցիների, նրանց վիրաւորուած առաքինութիւնների եւ յարակից խնդիրների մասին: Բայց անգամ նրբանք, ովքեր ընկել էին քննադատ Մահարու զրչի տակ եւ զեռ յարմար պահը հաշխներ մաքրելու, ողջամտութիւն ունեցան չտտորագրելու որեւէ նիւթ, որը կարող էր մնալ գրականութեան պատմութեան մէջ: Բացառութիւն էր Հայաստանի Գրողների միութեան քարտուղար Ա. Ա.ի՛նեանի՝ Հայաստանի անկախութեան առաջին տարիներին գրած յօդուածը: Այն ունէր կարծեցեալ մահարիամէտութիւն, բայց մերժելի էր հաւատարապէս, որովհետեւ ուղեկցւում էր նոյն քաղաքական ֆիլտրով՝ մէկ ա՛յլ կուսակցութեան հետ: Նման յօդուածներից գրականութիւնը ոչինչ չի չահում, կուսակցութիւնները ոչինչ չեն ստանում, իսկ վէպի մասին ծանրակչիռ խօսքը չարունակում է մնալ ապագային: «Գիրքը չի գրւում մի սերունդի համար, – գրել է Գ. Մահարին: – Կը գան նոր սերունդներ եւ նոր աչքով կը կարդան այն գրքերը, որոնք դիմանւում են ժամանակի անողոք ճնշուածքներ»:

Որքան մօտենում եմ աւարտին, սիրելի Սահեան, այնքան անհնար է գառնում այսօրուայ բնակութեան քո երկրի լեզուով՝ հեփի էնտը: Գրիչը պէտք է յատուկացնի պատասխանատուութեան նոյնպիսի զգացում, ինչպէս վիրաբոյժի ձեռքում՝ նշտարը: Հապշտապ, վայրկվերոյ, "դիպուածներով", ոչ հատուստի կատարներով եւ յիշողութեան ամենզիայով յօդուած թխել չի կարելի: Քեզ միշտ ես համարել եմ գրական աչխարհի մարդ: Ձեմ կարծում, թէ սխալուել եմ: Բայց այս որ անգիտակ կը թուի կացութեան լրջութեան, կամ ալ մարդարէ մըն է, որ կը գուշակէ բնաջնջման ծրագրին ձախողութիւնը: Նման լաւատեսութիւն չի կրնար մեզ խռովել, կրնայ զարմացնել: Ասովիչը կ'ենթադրէ խախտութիւն մը, անկայունութիւն մը, անդոհանք մը:

Ասովիչը ուրեմն՝ սարսափին, արհաւիրքին, ազէտին իսկ մէջէն ընթացող գրիչն է, որ կարծես կ'արհամարհէ չուրջը տարածուող մութը, ինչպէս որ կ'անտեսէ չրջապատի զարմանքն ու գութերահաւատութիւնը՝ գիրին ու խօսքին հանդէպ:

Վատահ չեմ սակայն, որ բանաստեղծը կը հաւատար այդ գիրին ու խօսքին: Նոյնպէս վստահ չեմ, որ կը վինուէր փրկութիւն մը այնտեղ, ոչ իսկ կ'ուզէր վկայել, բանէ մը վկայել, անկէ՛ մանաւանդ որուն հիմա մենք այնքան վարենք:

Դրուագը առեղծուածային կոմմ մը ունի, թերեւս ալ զայն մեզի հաղորդողները ճիշդ այդ առեղծուածն է որ կը փոխանցեն մեր մտքին, առանց բան մը հասկցած ըլլալու անկէ, պարզ իբր գուհում նիւթ, տեսակ մը այդ կորսուած քերթուածներէն մնացող ոչ թէ տող, այլ քառեակ, այլ անոնց գրուած ըլլալը իրենք որ եթէ ուզէին կրնային գոց նել, ինչպէս Ն. Մանտելչթամ ըրած է ամուսնին քերթուածներուն ու արձակին համար, Սիպերիոյ կեդրոնացման ճամբարներուն մէջ: Գիտեմ տարբերութիւնը, գիտեմ, որ Սիպերիոյ ձիւներուն մէջ տեղ մը, կը մնար խմասան նմանող բան մը, բրտութիւնը կը պահպանէր լեզուն, գայն միայն ճկելու, զգեստելու համար այլ ոչ բնաջնջելու: Դրուագը հաղորդողները մեզի փոխանցած են, ուրիշներ պիտի ըսէին՝ կտակած են՝ առեղծուածը քերթուածին, որ կը քալէր աղէտին խոր մէջ: Ընծայած են մեր մտքին՝ մտածելի եւ զմայլելի դէպք մը:

Քիչ բան չէ: Ի՞նչ կ'ըսեմ, դժուար հաւատարելի արարք մըն է, որուն տարողութեան իսկական անդրադարձի մը կրող չեմ դաւանիր տակաւին ես զիս:

Քերթուած մը ոչինչ է, ոչ թէ միայն ամէնօրեայ մահուան առջեւ, այլեւ հասարակական, ծրագրուած, կազմակերպուած եւ իրագործուող սպանդին, որ կը կոչուի աղէտ: Ո՞վ չի գիտեր, գիրը ծանր չի կշռեր երբեք հազարաւոր մեռնողներու արեան դիմաց, մանաւանդ երբ անոնք այդ գիրը, այդ քերթուածը ընդունող ժողովուրդ եւ հասարականութիւնը կը կազմեն: Թերեւս ասոր համար իրենց աքսորավայրե-

Գրեց՝

ԳՐԻԳՈՐ ՊՕԼՏԵԱՆ

ԸՆԴԱՌԱՋՈՒՄ

ՎԵՐՋԻՆ ՔԵՐԹՈՒԱԾԸ

ԹԻՒՆԸ, այդ դրուագիւնքն իրմէ ու քերթուածէն, եւ կը յանձնէր ինքզինք հողին ու արտին, հովին ու երկնքին, սկզբնական մերկութեան մը, ոչնչացման ճամբուն սկիզբը զանոնք հաստատելով իրրեւ ինչ որ հարկ էր երգել:

Վերջին պատկեր՝ նախքան ոճիրը, քանի մը օր, քանի մը չաբաթ ետք, ճորակի մը մէջ, Թիւնէի ճամբուն վրայ:

Ասովիչը այս դրուագին մէջ այն չէ որ բանաստեղծը քերթուածով կը փորձէր զանցել պատմութիւնը, օրուան անստուդութիւնը, քայքայումը, եւ իր անձէն անդին՝ հաւաքական բնաջնջումը: Ասովիչը նոյնպէս այն չէ որ տեսրակները կը թուագրէր, զանոնք ի վերջոյ, տեղ մը, օր մը, հասցնելու համար հաւանական ընթերցողի մը: Նման լաւատեսութիւն երկդիմութիւն մը կը թարգմանէ. կա՛մ անգիտակից է դրողը, այն չափով որ անգիտակ կը թուի կացութեան լրջութեան, կամ ալ մարդարէ մըն է, որ կը գուշակէ բնաջնջման ծրագրին ձախողութիւնը: Նման լաւատեսութիւն չի կրնար մեզ խռովել, կրնայ զարմացնել: Ասովիչը կ'ենթադրէ խախտութիւն մը, անկայունութիւն մը, անդոհանք մը:

Ասովիչը ուրեմն՝ սարսափին, արհաւիրքին, ազէտին իսկ մէջէն ընթացող գրիչն է, որ կարծես կ'արհամարհէ չուրջը տարածուող մութը, ինչպէս որ կ'անտեսէ չրջապատի զարմանքն ու գութերահաւատութիւնը՝ գիրին ու խօսքին հանդէպ:

Վստահ չեմ սակայն, որ բանաստեղծը կը հաւատար այդ գիրին ու խօսքին: Նոյնպէս վստահ չեմ, որ կը վինուէր փրկութիւն մը այնտեղ, ոչ իսկ կ'ուզէր վկայել, բանէ մը վկայել, անկէ՛ մանաւանդ որուն հիմա մենք այնքան վարենք:

Դրուագը առեղծուածային կոմմ մը ունի, թերեւս ալ զայն մեզի հաղորդողները ճիշդ այդ առեղծուածն է որ կը փոխանցեն մեր մտքին, առանց բան մը հասկցած ըլլալու անկէ, պարզ իբր գուհում նիւթ, տեսակ մը այդ կորսուած քերթուածներէն մնացող ոչ թէ տող, այլ քառեակ, այլ անոնց գրուած ըլլալը իրենք որ եթէ ուզէին կրնային գոց նել, ինչպէս Ն. Մանտելչթամ ըրած է ամուսնին քերթուածներուն ու արձակին համար, Սիպերիոյ կեդրոնացման ճամբարներուն մէջ: Գիտեմ տարբերութիւնը, գիտեմ, որ Սիպերիոյ ձիւներուն մէջ տեղ մը, կը մնար խմասան նմանող բան մը, բրտութիւնը կը պահպանէր լեզուն, գայն միայն ճկելու, զգեստելու համար այլ ոչ բնաջնջելու: Դրուագը հաղորդողները մեզի փոխանցած են, ուրիշներ պիտի ըսէին՝ կտակած են՝ առեղծուածը քերթուածին, որ կը քալէր աղէտին խոր մէջ: Ընծայած են մեր մտքին՝ մտածելի եւ զմայլելի դէպք մը:

Քիչ բան չէ: Ի՞նչ կ'ըսեմ, դժուար հաւատարելի արարք մըն է, որուն տարողութեան իսկական անդրադարձի մը կրող չեմ դաւանիր տակաւին ես զիս:

Քերթուած մը ոչինչ է, ոչ թէ միայն ամէնօրեայ մահուան առջեւ, այլեւ հասարակական, ծրագրուած, կազմակերպուած եւ իրագործուող սպանդին, որ կը կոչուի աղէտ: Ո՞վ չի գիտեր, գիրը ծանր չի կշռեր երբեք հազարաւոր մեռնողներու արեան դիմաց, մանաւանդ երբ անոնք այդ գիրը, այդ քերթուածը ընդունող ժողովուրդ եւ հասարականութիւնը կը կազմեն: Թերեւս ասոր համար իրենց աքսորավայրե-

---

ՐՈՒԹԵԱՆ... որոշումը: Խոստովանենք, գրական ստեղծագործութեան մասին... որոշում... հա՛, յիշեցի՝ կենսակոմի պլենումի որոշումը Ախմատովայի եւ Զոշչենկոյի մասին...

«Այրուող այգեստանները»ը չարունակում են մնալ հասարակական կեանքի կիզակէտում: Այդ մասին է վկայում նաեւ բոլոր առումներով քո յօդուածին հակադրուող Ա. Ա.ինեանի՝ Հայաստանի անկախութեան առաջին տարիներին գրած յօդուածը: Այն ունէր կարծեցեալ մահարիամէտութիւն, բայց մերժելի էր հաւատարապէս, որովհետեւ ուղեկցւում էր նոյն քաղաքական ֆիլտրով՝ մէկ ա՛յլ կուսակցութեան հետ: Նման յօդուածներից գրականութիւնը ոչինչ չի չահում, կուսակցութիւնները ոչինչ չեն ստանում, իսկ վէպի մասին ծանրակչիռ խօսքը չարունակում է մնալ ապագային: «Գիրքը չի գրւում մի սերունդի համար, – գրել է Գ. Մահարին: – Կը գան նոր սերունդներ եւ նոր աչքով կը կարդան այն գրքերը, որոնք դիմանւում են ժամանակի անողոք ճնշուածքները»:

Որքան մօտենում եմ աւարտին, սիրելի Սահեան, այնքան անհնար է գառնում այսօրուայ բնակութեան քո երկրի լեզուով՝ հեփի էնտը: Գրիչը պէտք է յատուկացնի պատասխանատուութեան նոյնպիսի զգացում, ինչպէս վիրաբոյժի ձեռքում՝ նշտարը: Հապշտապ, վայրկվերոյ, "դիպուածներով", ոչ հատուստի կատարներով եւ յիշողութեան ամենզիայով յօդուած թխել չի կարելի: Քեզ միշտ ես համարել եմ գրական աչխարհի մարդ: Ձեմ կարծում, թէ սխալուել եմ: Բայց այս յօդուածդ՝ վրիպում է բոլոր առումներով:

Վերջի՛նը լինի:

ԳՐԻԳՈՐ ԱՃԷՄԵԱՆ

Ց.Գ. – Յօդուածդ վերջերս լինձ էր հասցրել արտասահմանեան իմ բարեկամներից մէկը: Պատասխանս պատրաստ էր արդէն, երբ վերջապէս ճշդեցի առաջին տպագրութեան ծննդեան թուականը եւ պարբերականը: Այն բաւական անսպասելի էր... 1995 թուականի Դեկտեմբերի «Ասպարէզ»: Շատ ջրեր են հոսել այդ թերթից, մի պահ անգամ վարանեցի տպագրութեան հարցում: Բայց յետոյ մտածեցի, որ ոչ մի ջրով դեռ յանգցուած այգեստանների արհեստական հրդեհը:

Ի՛ն – չէ՛ – ւի՛ – ցէ՛:

ՆՈՒՆԸ

2 նկար

«Վանքի հարստութիւնը ժողովրդին է պատկանում եւ եթէ ժողովրդական գրչի յաղթանակի համար անհրաժեշտ է այդ հարստութիւնը, վանահայրը չունի՛ իրաւունք դէմ կանգնելու նրա կամքին» նախադասութիւնում հարցականի տակ շեշտ է դրուել փոխելով ամբողջ իմաստը. "վանահայրը չունի՛ իրաւունք դէմ կանգնելու..."»:

Ստ. Թօփչեանի "վարկափրկումներից" մէկը:

Ե. Զարենցի անուան գրականութեան եւ արուեստի թանգարանում պահպանուող ձեռագիր տեքստից ակնյայտ է, որ ուղղ ձեռագիրը տեքստից տեղի է առաջին հրատարակութիւնում: տեղի է ունեցել սրբագրական վրիպում, որն ուղղուել է երկրորդ հրատարակութիւնում:

ԵԱԽԼԵՆՍՔԻ. ԴԷՄՔԷՆ ԴԷՊԻ ԱՆՀՈՒՆ

1917· Ալեքսէյ վոն Եաւլենսքի այս թըւականին կը վերածնի, երբ յիսուներեք տարեկան է, որովհետեւ նոր նկարիչ մը կը դառնայ, եղակի: Աւիկա տեղի կ'ունենայ Զուիցերիոյ մէջ, ուր Գերմանիան էն անցած էր, Ա. Մեծ Պատերազմին բերմամբ:

«Ռուսական ոգեկանութիւն»ի գլխաւոր ներկայացուցիչներէն, Եաւլենսքի նկարչական ասպարէզ կը մտնէ վինուորական նէն անցնելէ եառ: Կ'աշակերտի ռուս անուանի իրապաշտ եւ բնապաշտ Իլիա Ռեփինի եւ դասընկերուհի կ'ունենայ Մարիան Վերեֆքինը, որուն հետ չորս մը կը կազմէ արուեստի այն զոյգերէն մէկը, որոնք իրենց կնիքը կը դնեն դարասկզբան գեղարուեստական յառաջապահ չարժումներէն ոմանց վրայ: Դասական արուեստի սահմաններէն դուրս գալու եւ արտայայտչական նկարչութեան մը իր ձգտումին մէջ, Եաւլենսքի իր ուշադրութիւնը կը կեդրոնացնէ արեւմտեան եւրոպայի մէջ ծնունդ առած նոր նկարչութեան վրայ, տպաւորապաշտութենէն սկսեալ: 1896–ին Միւնիխ կը հաստատուի ուր կը ծանօթանայ Վասիլի Քանտինսքիի, որ դեղարուեստական նոյն մըտահոգութիւններով քայլ առ քայլ կ'առաջնորդուի դէպի արդիականութիւն, դէպի կէտ մը՝ ուր ոգեկանը, արտայայտչականն ու խմացականը կազմեն ամբողջութիւն մը, որպէս անդրացում մը՝ իրականութենէն մեկնելով, հասնելու համար բացարձակ բիւրեղացման մը:

Այս ընթացքին մէջ, արտայայտապաշտութիւնն ու վայրենապաշտութիւնը անախընթաց հորիզոններ կը բանան երբ դոյները, ձեւը եւ արտայայտութիւնը կը դլեն ամէն դասական սահման եւ դեղապիտական աւանդական ըմբռնում (Վերածնունդէն տեւող, լուսանկարչական բնոյթ ունեցող՝ որպէս իրականին եւ տեսանելիին հարազատ հայելին): Ամենախոր դղայնութիւնները արձարձելու համար, անոնց անմիջական ժայթքումը պրծակելու: Այսպէս, Եաւլենսքի կ'որդեդրէ ոչ–պայմանական եւ ուժգին գոյներու, մութ ու լայն գիծերու եւ չորսագիծերու դրոյթը, որով պատառը կը դառնայ հակադրութիւններու դաշտ մը, որոնք նոր ներդաշնակութիւն մը կը ստեղծեն, նախական անմիջականութեան մը արտայայտութիւնը հանդիսանալով, ուր կիրք եւ զգայութիւն, որոնք երկար տեւն քօղարկուած էին խոհեմապատշտ եւ նաեւ չինծու չղարչով մը, մեծ ալիքի մը նման կ'ընթանան դէպի դիտողը, ինչ որ արտայայտչական չարունակական մակընթացութեան մը դէմ յանդիման կը դնէ դինք, իր ամբողջ էութիւնը յուզող, իր խմացական եւ զգայական ներուժը զործի լծող:

Սակայն Եաւլենսքի, ինչպէս այլ մեծ նկարիչներ, մակընթացային յարաճուն վիճակ կ'ապրի, բացարձակին իր ձգտումին մէջ, ոգեկան թէ խմացական: Քանտինսքիի չնորհիւ դէպի վերացականութիւն կ'ուղղուի, որպէս այդ ձգտումին ուղի, սակայն առանց իրականը լրիւ զոհելու: Աւիկա տեղի կ'ունենայ 1914–ին, երբ արտայայտապաշտութիւնն ու վայրենապաշտութիւնը չատոնց ըսած են իրենց խօսքը: Եաւլենսքի այժմ Զուիցերիա բնակութիւն հաստատած է, վայրի մը մէջ ուր իր պատուհանը կը բացուի տեսարանի մը վրայ, պարզ, «fանի մը

Գրեց՝

ՇԱՀԱՐԱՉ

ծառ, ճամբայ մը եւ երկինք»ը ընդգըրկող, ինչպէս լինչ կը նչէ: 1914–էն 1918 իրապործուած նկարներ, որպէս վերացականացած բնանկարներ, ցոյց կու տան որ նկարիչը իր եաին թողած է արտայայտապաշտութիւնն ու վայրենապաշտութիւնը, անոնց վառ գոյներն ու կրքոտ մթնոլորտը եւ որդեդրած է ներքնացումի ընթացք մը, Քանտինսքիի երանգային բիծերու նկարչութեան օրինակին հետեւելով: Եաւլենսքիի այս գործերը ըստկիզբը կը հանդիսանան իր մօտ չարքերու յղացքին, որոնք իր աշխատանքին կորիզը կը կազմեն մինչեւ իր կեանքի վերջը: Ասոնցմով է թերեւս որ այսօր Եաւլենսքի մեզ աւելի կը հետաքրքրէ, այն իմաստով որ ինք կը կանխէ նուազապաշտութիւնը եւ անվերջ տարբերակումներու յղացքը՝ անհունի զազափարը արտայայտող:

Երբ Եաւլենսքի չարքերու ձեւով կը սկսի գործել, Գլօտ Մոնէ տակաւին ողջ է եւ «Նունուֆարներ չարք»ին վրայ կ'աշխատի: Մոնէ եւ Փօլ Սէզան, 1880–ական թուականներուն կամ անոնցմէ առաջ ծնունդ առած եւ չարունակուող իրենց չարքերով (ճափոն վարպետներ Հոքուսայի եւ Հիրոշիկէի օրինակներուն հետեւելով), ցոյց տուած էին թէ ինչ ձեւով միակ ենթանիւթ մը կրնայ անհատնում տարբերակումներու առիթ հանդիսանալ ու, ասոնցմէ մեկնելով, նկարչական յաջորդական եղափոխումներու յանդիլ: Ի· դրու նկարչութեան մէջ, Եաւլենսքի առաջինները կ'ըլլայ այդ ընթացքը որդեդրող:

Այսպէս, 1917–էն սկսեալ, երեք չարքեր իրարու կը հետեւին· «Մխիթիք գըլուխներ», «Չեւաչափական դէմքեր» եւ «Խոկումներ»: Սկիզբէն իսկ պէտք է չեշտել ասոնց սրբանկարային բնոյթը որ է՝ դէմք մը, դէմ առ դէմ, պատառներուն բովանդակ տարածութիւնը ծածկող, ինչ որ աւելի կը ցցէ անոնց սրբանկարային յատկութիւնը: Եաւլենսքի ծայրագոյն դման կ'ենթարկէ դէմքին գիծերը· չըրջագիծ մը՝ գլխագիր «Ս» տառին նման, վերեւը հորիզոնական երկու գիծեր՝ աչքերն ու յօնքերը յատկանշող եւ, անոնցմէ վեր քանի մը կոր գիծեր՝ մազերը: Վարը, հորիզոնական այլ զոյգ գիծեր, քիթին վարի ծայրամասն ու բերանը կը ներկայացնեն, իսկ ուղղահայեացօրէն՝ ուրիշ գիծ մը կրկին քիթը, մինչ օճապսոյա զոյգ գիծեր՝ վար կախուած ծամերը:

Սկիզբը, «Մխիթիք գլուխներ»ու մեկնակէտին, Եաւլենսքի կը կիրարկէ բծայն նկարչութեան նկարելակերպը եւ հետզհետէ կ'ուղղուի դէպի հարթ եւ տարածուն մակերեսներու զրոյթը: Այսպէս մարմին կ'առնէ նաեւ երկխմաստութիւն մը որ կը պայմանաւորէ Եաւլենսքիի յետզայզը, քանի որ վերացականութիւնն ու իրականութիւնը կը մեկտեղուին· մինչեւ իսկ նոյն դէմքը սեռ կը փոխէ եւ իմաստ, երբ տեղ մը ան կը խորագրուի «Փրկիչին դէմքը, թիւ 10·վերջին հայեացք» (1919), «Ցիսուս» (1920), իսկ այլ նկարի մը մէջ, այս անդամ բաց աչքերով նոյն դէմքը կը դառնայ «Մեղուսա· Սուուեր եւ լոյս» (1923), թէ՛ կրօնականութիւն եւ թէ՛ հեթանոսականութիւն արձարձելով: Նոյնն է պարագան նոյնինքն դէմքին, որ թէ՛ դիմակ է եւ թէ՛ սրբանկար:

Դիմանկարներու չարքերուն վրայ իր կեդրոնանալուն դծով Եաւլենսքի կը գրէ· «Պահանջքը կը զգայի դէմքին համար ձեւ մը գտնելու, որովհետեւ հասկցած էի որ մեծ նկարչութիւնը կարելի էր միայն կրօնական զգայնութիւն մը ունենալով: Եւ ասիկա ես կրնայի տալ միայն մարդկային դէմքին ընդմէջէն: Հասկցած էի որ նկարիչը ձեւին եւ գոյնին ընդմէջէն պէտք է տայ ինչ որ իր մէջ սրբութիւն է: Այս պատճառով է որ արուեստի գործ մը տեսանելի Աստուածն է եւ թէ արուեստը Աստուծոյ կարօտն է»: Աւիկա կը նշանակէր անհունին վրայ բացուիլ, որով դէմքը կը դառնայ թափանցիկ, որուն ընդմէջէն ուրեմն ամէն բան կը տեսնենք, բնութիւնը, իր չարաւեւ փոփոխումով եւ եղափոխումով: Այսպէս, անդրացում մը տեղի կ'ունենայ երբ նիւթը կը կորսնցնէ իր խտութիւնը ու դէմքը կը դառնայ աննիւթեղէն, երբ միտք եւ հոգի կը ձգտին դէպի Աստուած, դէպի անհունութիւն, երբ բնութիւն, տիեզերք եւ դէմք կը նոյնանան, հաղորդումի ընդհանրական վիճակի մը մէջ: Տեղ մը, դէմքը կ'ըլլայ «Ամրան վերջը» (1928), «Սառցապատում» (1929), «Ձմեռը ինքզինք կ'աւետէ» (1938) մինչ աւելի առաջ եղած էր «Սէր» (1925): Այս վերջինին մէջ, վերացականութիւն եւ խորհրդապաշտութիւն իրենց միաձուլումը կ'արտայայտեն աջին դանուող ըստպետակ լապտեր–լուսինով, որ կը փոխարինէ բիծը որ կ'երեւի աւելի կանուխ նկարուած գործերուն մէջ: Իսկ «Ամրան վերջը»ին ու «Սառցապատում»ին մէջ մահիկաձեւ Լուսինն է որ կը տեսնուի, եղանակային տարրեր զգայութիւններ յառաջացնող: Ասոնցմով, դիմանկարը կը դառնայ նաեւ բնանկար, ինչ որ աւելի բացայայտ բնոյթ կը ստանայ կանաչով տիրապետուած «Թրթռացում· Թիւ 16Ա»ի (1932) մէջ, երբեւ թէ լրիւ յեռնամասը դաշտապետին մը ըլլայ, հոս հոն ձերմակ, դեղին եւ կարմիր ծաղիկներով:

Այս տարբերակումները դիտելով, կարելի կ'ըլլայ պատկերացնել Եաւլենսքիի վերացման աստիճանաչափը, երբ կը յաջորդեն «Խոկումներ»ու չարքը: Ասոր մէջ, նախորդ երկու չարքերու դէմքէն միայն կեդրոնական մասի գիծերը կը մնան, որպէս սեւ լայն երիզներ, գունային տարածուն յեռնամասերու վրայ տեղաղըրուած: Նախորդող չարքի հարթ մակերեսներուն փոխարէն, կանոնաւոր վրձնահարուածներով նկարուած, այժմ տեղ կը գտնեն լայնաչունչ ուղղահայեաց վրձնահարուածներ, թերեւս պայմանաւորուած՝ նկարիչին յօդատապէն, երբ վրձինը երկու ձեռքերով կը բռնէ նկարելու համար: Ասոնք, բաղդատած նախկին չարքերուն, ապակենկարներու կը նմանին եւ, սեւ լայն գիծերուն ուժգնութեամբ, խորհրդաւորութիւն մը կը զգենուն ու նաեւ անսովոր ուժականութիւն մը, արդիականութիւն մը, որովհետեւ անոնք մտածել կու տան չուրջ երկու տասնամեակ եառ նկարուած Փիէր Սուլաժի պատառոնեբուն: Ասոնցմէ «Խոկում III·, Թիւ 27»ն (1937), իր դոց սրճագոյնի միաերանգութեամբ, մեզմ լոյսով, ակօսային յետնամասին եւ մութ երիզ–գիծերու հակադրումով, այդ ուղղութեամբ ամէնէն աւելի յատկանշականը կը թուի ըլլալ: Այս դործերը չատ փոքր են իրենց չափերով, բայց չատ մեծ՝ իրենց նկարչական պատկամով:

Շրջանի մը ընթացքին երբ ոգեկանութիւնը մեծ տպնապ կ'ապրի, թէ՛ իր ծայրայեղութիւններով եւ թէ՛ իր կծկումով, անորոշութեամբ, Եաւլենսքիի ոգեկան արուեստը յաւելեալ տարածք կը ստանայ: «Իմ վերջին գործերուս մէջ, ան կը գրէ, «ես գոյներուն կախարդանքը ջնջեցի ոգեկան խորութիւնը աւելի անմիջականօրէն արտայայտելու համար»: Եաւլենսքի կը յուշէ որ ոգեկանութիւնը տակաւին իր վերջին խօսքը չէ ըսած: Եւ երբե՞ք պիտի ըսէ:

■

Այս յօդուածը գրուած է հետեւեալ գրքոյկին առիթով· –
JAWLENSKY
Musée-Galerie de la Seita
12, rue Surcouf, 75007 Paris

ըան մէջ սանկ նանկ մահէն ճողոպրողները չեն խորհիր դրելու մասին: Կը խորհին մէյ մը վերապրելու մասին, զայն կարելի դարձնող հնարքներուն: Ինչ որ ալ ինչ մը դառնալու եղանակներէն մէկն է դուցէ: Եւ ճիշդ ատո՛ր համար բանաստեղծին արարքը կը թուի այնքա՛ն տարօրինակ, այնքա՛ն այլուրային, պիտի ըսէի, որ զայն, դիւրին հաւասարումով մը, կնիկի առեղծուած, անյայտ մը փոխանակելի անյայտով մը, դիտնալով հանդերձ որ տեղ մը այդ արարքը կ'առընչուի իմաստի աշխարհին, աշխարհին իրրեւ իմաստի հորիզոնի:

Բանաստեղծը քերթուած կը դրէր, եւ ասկա, մէյ մը ասիկա կը թուի կարեւոր, այսինքն՝ հիմնովին անմտածելի ու խորապէս զմայլելի: Կարեւոր չէ թէ մը չական ոճով դրած ըլլայ, ո՞վ դիտէ, կիսատ մնացած ե՞րկ մը, հովուերգութի՞ւն մը: Հին բանաստեղծութեան աւանդին յիշողութեամբը եւ զանգումովը, այսինքն՝ արուեստին էական պիտակցութեամբը: Որով կը պահպանուի մարդկայինը, ոչ թէ մարդկային սեղծագործութիւնը, այլ մարդկայինը իրրեւ ըստեղծում:

Բայց ի՞նչ է նշանակութիւնը դրելուն, քերթուած դրելուն, երբ մարդիկ լարած էին բնաջնջումի մեքենան եւ միտքը դարձած արդիլուած կալուած մը, ո՛ւր մըտնոց քերթուածը: Ձի՞գ մը բանականացնելու ազէտը, փո՞ղձ մը հաստատելու թէ դրելով տակաւին բանաստեղծը կը մնայ, կը չարունակէ մնալ բանական արարած մը եւ ոչ դարչելի կենդանի դիակ մը կամ, աւելի դէշ, անասուն մը միայն իր մորթի փրկութեամբ մտահոգ: Վարկածներ՝ որոնք հաւանաբար ճշմարտութեան մը կրնան առաջնորդել, եթէ խորհինք որ ճշմարտութիւնը կարելի է, ազէտէն եառ:

(Ասոր համար՝ որքա՜ն ալ հաստատենք ազէտը այնքան կը մնայ հերքումի ենթակայ):

Բանաստեղծը ազէտին մէջ կ'ընէ ինչ որ կրնայ ընել միայն· քերթել, մրոտել, դրել: Աւիկա թերեւս գայթակղութիւն մըն է ինքնին: Ինչպէս վկայողները կը զարմանային, մենք ալ կրնանք ըմբռստանալ, անկարելի չէ: Սակայն՝ այդ քերթուած դրելը, հիմա որ զրկուած ենք ընդմիշտ կոակին բովանդակութենէն, բան մը կը թելադրէ, որ կը խօսի ազէտի առընչումէն: Քերթուած դրելը ո՛չ միայն անյարիր չի թուիր ազէտին, այլե՛ւ կը քալէ անոր մէջէն: Եւ այդ քալուածքը, այդ տարագրութեան երկայնքին մինչեւ բնաջնջում ընթացքը կը թուի քերթողականին վերաբերող երեւոյթ մը:

Ի՞նչ իսկապէս:

Ազէտը քերթողականին, քերթուածին կ'արընչուի այն չափով որ քերթուածը մտածելու արարք մըն է կամ կրնայ ըլլալ զօրութենապէս: Մտածելու, պատկերելու, կշռելու գործողութիւն մը՝ որ ղէմ յանդիման կը գտնուի իր իսկ հերքումին, իր իսկ ջնջումին: Եւ ապտեղ կը գտնուի անմտածելին, ինչ որ աւեղծուածին մէջ կը տարածուի եւ չի գտներ տարող ու բանաձեւ: Քերթուած դրելը իր ծայրագոյն սահմանին իր իսկ անկարելիութիւնն է որ կը փորձէ մտածել: Քերթուածն է որ կը տարագրուի քերթուածէն, մինչեւ հոն ուր անկարելի կը զառնայ, մշակականը կ'իյնայ մշակոյթին հետ: Հոս է անշուշտ իր ճախողութեան կեդրոնը, քանի որ երբէ՛ք չի կրնար իր անկարելիութիւնը իրողապէս մտածել այլապէս քան իբր լռութիւն կամ իբր անկարելիութիւնը իրողապէս մտածել այլապէս քան իբր լռութիւն կամ իբր համբութիւն: Բանաստեղծը չընաբեր լըռութիւնը, եթէ որեւէ բան կարող է ընտրելու: Չի համբանար կամ թոթովեր, եթէ յանկարծ չի դադրիր լսելէ ինչ որ կը խօսի իր մէջ եւ որուն լինք կը պատասխանէ: Եթէ կը հաւասարի այդ իրեն ուղղուած լուռ կոչին, իր իսկ անունին, բանաստեղծը արդէն կը մնայ կենդանի՝ մտածումին համար, անոր մէջ: Կը հսկէ անոր մէջ:

Իրրեւ մտածում մը առանց մարմնի:

Բայց նման մտածում բովանդակութիւն չունի, ինչպէս գաղափարները, ինչպէս յղացքները, որոնք անպայման բովանդակութիւն ունին: Նման մտածում կը պահպանէ քերթուածը իրրեւ ինչ որ կայ լեզուին մէջ, բայց այնպէս մը որ զայն լքած է արդէն, ինչպէս չերամը կը լքէ խոպակը որ զինք կպմաւորեց:

Մտածումը անմտածելիին՝ տեղ մը, որ կը կոչուի լեզու, այսինքն՝ տեղ մը որ կար մարդոց համար որ ա՛լ չկան:

Մտածում մը պարապ, պարապի մտածում մը, պարապի մը համար: Այսինքն՝ ի վերջոյ դէպի բացակայ դուն մը, բացակայ դէմք մը, կամ դէպի դէմքի բացակայութիւն մը, որ կը մնայ հեռաւոր ու անմատչելի: Ինչպէս ամէն մտածում, ան ալ կը ներկայացնէ ներքին ներդաշնակութիւն մը, որ

L'ongle et la plume

par
Chaké MATOSSIAN
Docteur en philosophie et théorie de la communication
Professeur à l'Université Nouvelle de Lisbonne

Dans son petit livre révolutionnaire et brûlant contre la tyrannie, Etienne de La Boétie, le seul vrai ami de Montaigne, a su montrer la relation que le pouvoir tyrannique entretient avec l'image et particulièrement celle du corps, corps des sujets et corps du tyran. Le pouvoir de la tyrannie ne se base pas sur la force et la violence mais bien davantage sur l'endormissement des sujets. La tyrannie fascine, elle hypnotise et consiste à endormir les individus jusqu'à ce qu'ils aiment leur servitude, jusqu'à ce qu'ils aient perdu tout **désir** de liberté. D'où l'oxymore que La Boétie choisit pour titre de son ourvage : "La servitude volontaire". Invoquant l'exemple des animaux qui tous, du plus féroce au plus doux, montrent, par leurs réactions, leur résistance à la captivité ("résistance d'ongles, de cornes, de bec et de pied"), la stricte équivalence entre la vie et la liberté, La Boétie rapproche l'écriture de l'instinct et fait des intellectuels une sorte de meute à laquelle il incombe de garder dans la plume et l'encre la force de la griffe(1). L'écrit défend comme le corps et mieux, il est le corps défendant, la force de l'instinct dans l'institution.

Qu'en est-il de la relation entre la création et le corps de l'artiste ou de l'auteur, entre le corps et le corpus, pour reprendre une notion nietzschéenne ? L'examen de cette question, pour être rigoureux et se dégager de tout ce qui l'ancrerait dans l'analyse d'un rapport éventuel et plus ou moins réussi de ressemblance, de correspondance ou de conformité entre la production et son créateur, doit, croyons-nous, se situer dans le champ de la métonymie, creuser ce qu'il en est de la contiguïté. Là se joue le maintien du fondement vital de l'œuvre, le nœud qui rattache le faire artistique ou intellectuel à la liberté et le révèle comme question de vie. Ce maintien exige que la communication relève de la contagion, que l'œuvre se transmette au spectateur et au lecteur sur un mode corporel, contaminant. Comment contaminer la vie? Comment maintenir, ailleurs, le désir de créer?

Ces questions, Montaigne, dédiant les **Essais** au livre piraté de La Boétie, les aborde dans le célèbre chapitre sur l'Amitié qui s'ouvre sur une définition ou une délimitation de son livre apparenté à un cadre et engendré sur le mode de l'imitation. Le thème du livre-cadre étant très chargé et risquant de nous mener hors du propos initialement fixé, nous nous attacherons davantage à ce qu'il en est du processus d'imitation sur lequel Montaigne entame la description de son travail d'écriture : "Considérant la conduite de la besogne d'un peintre que j'ai, il m'a pris envie de l'ensuivre" (2).

Dans quelle mesure le peintre peut-il devenir le modèle de l'écrivain? Il ne saurait s'agir ici d'une imitation de l'œuvre sur le mode de la ressemblance mais bien d'une imitation sur le mode de la contamination, ainsi qu'en témoigne le terme «envie», révélant la mise en marche d'un moteur, le déclenchement d'un désir qu'aucun objet ne viendrait combler, un flux. Ce n'est pas l'œuvre peinte que Montaigne se propose d'imiter, ni même le cadre, mais le geste créateur, le mouvement de l'œuvre en train de se faire, la "conduite de la besogne" qui a déclenché l'envie au moment même où il la considérait. Le geste créateur produit instantanément, il contamine le spectateur, il est le dépassement du tableau, ce qui persiste entre le mur et le tableau, entre le mur et le spectateur, entre le livre et le lecteur. L'efficace de l'œuvre résiderait par conséquent dans sa capacité à maintenir, dans son achèvement, une temporalité de l'inachèvement. C'est à la condition de transmettre l'élan créateur que l'œuvre demeure vivante. Comment faire pour maintenir le vivant à travers des objets inertes, à travers des signes graphiques ou picturaux, si ce n'est en donnant à voir, à lire, leur fondement, la puissance dont ils résultent, la nécessité de créer, enfouie dans le corps et les humeurs ? En parlant d'envie plutôt que de désir, Montaigne indique l'assujettissement du créateur à l'acte de créer. Trop positif, n'échappant guère à une connotation de plaisir, le 'désir' aurait encore laissé une certaine maîtrise au créateur qui trouverait une sorte de satisfaction dans l'objet créé. Par le terme 'envie', Montaigne souligne l'inquiétante étrangeté de cette puissance qui force l'artiste ou l'écrivain à créer, à être dominé par une œuvre qui est lui et ne l'est pas. Le lien entre l'œuvre et le corps de son auteur réside dans cet arrachement que l'œuvre exécute sur le corps de l'auteur. Dire que l'œuvre dépasse l'auteur ne suffit pas. C'est la relation de corps à corps qui importe, cette production du corps qui produit une excroissance qui revient pour l'anéantir. L'œuvre n'est pas le corps de l'auteur mais une excroisance qui le dévitalise, qui déplace le flux vital, l'accapare et le transmet. Le lecteur, le spectateur, en lisant et regardant serait alors, toujours déjà, à ce titre, en danger de vie et de mort. L'envie de créer est à la fois mortelle et vitale.

Montaigne ne valorise l'imitation qu'en tant qu'elle ressortit à la contagion, au mouvement de transmission qu'il incombe à celui qui l'a reçu de relancer. Toute 'mimesis' relevant de la copie n'est que la tentative de leurrer le spectateur ou le lecteur en le fixant dans les rapports de ressemblance qui sont des rapports identitaires, l'imposition d'une visagéité(3), une sorte de mort fade qui n'a rien à voir avec la puissance mortelle et vitale de l' "envie" de créer. Regardant les portraits qu'un peintre a fait de lui, Montaigne ne peut que constater l'échec nécessaire et inhérent à la copie : "combien de fois ce n'est plus moi". L'écriture relève dès lors de la démangeaison, elle renoue avec les réflexes: je vois le peintre et j'ai envie d'écrire, tout de suite, comme je tousse en entendant tousser (c'est ce qu'affirme Montaigne, dans un autre chapitre consacré à l'imagination), comme je baîlle en voyant baîller, comme je me gratte lorsque quelqu'un se gratte. La vie de la main semble indissociable du geste machinal, de la démangeaison, d'un mouvement répétitif entre douleur et volupté. Ce geste renvoie le corps à son être machine, à une perte de soi dans le vertige et la répétition qui constitue aussi une avancée dans le démoniaque, un premier pas dans le processus de la création.La main du dessinateur, comme celle de l'écrivain, satisfait les drmangeaisons irréristibles, elle transpose dans l'œuvre le grattement et le chatouillement, provoquant par là-même une réaction mimétique chez le spectateur et le lecteur, des démangeaisons empreintes de plaisir et de douleur.

En transcrivant nerveusement sur le support le jaillissement d'une idée, en creusant (on creuse une idée) cette dernière dans le travail du dessin et de l'écriture, l'artiste et l'écrivain retrouvent le geste naturel où se mêlent plus qu'ailleurs volupté et souffrance. Réflexe automatique et aussi plaisir du corps dont nous fait part Montaigne, en soulignant au préalable qu'il n'est pas galeux mais seulement prisonnier d'une allergie saisonnière (**Essais, III, xiii**).

Le grattement et le chatouillement se rapportent à l'érotisme, ils enclenchent en quelque sorte la vie, correspondent au geste même du désir : "Car je vous donne à penser, s'il y a une seule des parties de notre corps qui ne refuse à notre volonté souvent son opération et qui souvent ne l'exerce contre notre volonté... Cette même cause qui anime ce membre, anime aussi sans notre su le cœur, le poumon et le pouls ; le vue d'un objet agréable répandant imperceptiblement en nous la flamme d'une émotion fiévreuse... Nous ne commandons pas à nos cheveux de se hérisser, et à notre peau de frémir de désir ou de crainte. La main se porte souvent où nous ne l'envoyons pas". (**Essais, I, xxi**).

Marqué par Montaigne dont il reprend l'avertissement au lecteur, le médecin philosophe La Mettrie se penchera sur le passage du geste naturel (grattement, chatouillement) à la production culturelle (écrire). Le grattement apparaît pour lui comme une version plus forte, creusée, du chatouillement. Il y a une volupté à se gratter qui produit un plaisir si intense qu'il se mêle à la douleur, une volupté qui relève du démoniaque et laisse transparaître la mélancolie. Dans un paragraphe des **Institutions de médecine d'Herman Boerhaave,** La Mettrie écrit : "le prurit est ordinairement fort agréable ; c'est un des plaisirs du corps : il excède la titillation de quelques degrés de tension... Un prurit agréable, à force d'augmenter, se change en douleur ; le nerf est trop tendu, trop tiraillé... On peut dire que la douleur et le plaisir sont cousins germains, tant ils se touchent de près". Cette frontière floue entre plaisir et douleur (entre Eros et Thanatos, du point de vue freudien) éclaire peut-être le lien entre le plaisir du grattement et la mélancolie (narcissique). Ainsi Furetière note-t-il à l'article 'gratter' : "ceux qui se grattent la teste témoignent qu'ils ont quelque chagrin" et Sénèque compare-t-il le plaisir du mélancolique dans la rumination de ses tourments à celui du galeux qui ne cesse de rouvrir ses plaies : "Il y a des ulcères sur lesquels on porte irrésistiblement la main, au risque d'aggraver le mal, et que l'on gratte avec volupté; le galeux prend plaisir à tout ce qui exaspère son mal hideux ; de même, dirais-je, pour les âmes en qui les passions ont fait éruption comme des ulcères pernicieux, la peine et les tourments qu'ils s'infligent leur deviennent un plaisir. Il est des choses auxquelles notre corps se plaît, même si elles sont douloureuses..." (De la tranquilité de l'âme). Plaisir donc de la démangeaison, que nous avons pu repérer dans le personnage de Madame Stoehr décrit par Thomas Mann ainsi que chez Aristophane dans le Banquet de Platon(4).

L'aspect démoniaque que ce plaisir revêt chez Sénèque ou Thomas Mann ne s'oppose qu'à première vue au plaisir d'Aristophane, à sa gaîté. Ces exemples nous montrent l'ambivalence caractéristique de la démangeaison, l'entrelacement de la douleur et du plaisir qui renvoie à ce que Freud appelait la tendance démoniaque à la répétition, c'est-à-dire à la problématique des instincts du moi, instincts de vie et de mort, indissociablement mêlés dans la libido narcissique.

Le grattement et le chatouillement signalent la vie et, en ce sens, l'irritabilité propre à la matière relèverait du même phénomène, elle serait une démangeaison inaugurale. Très marqué par Montaigne, La Mettrie veut chatouiller le lecteur dans la mesure même où l'écriture procède du grattement. L'écriture devient une activité contagieuse, en lisant, le lecteur sera chatouillé ou sera pris de démangeaisons, comme l'auteur l'aura été, poussé par une volupté du grattement, à écrire. Le chatouillement du lecteur n'est que la conséquence d'un grattement fondamental, celui de l'auteur qui ne fait rien d'autre que le contaminer, provoquer la réaction automatique et mimétique.

L'auteur interfère dans le corps même du lecteur et occasionne un réflexe chez ce dernier, récupérant par-là un geste primitif de la main, le geste inaugural de l'art, la patience manuelle dont font preuve les singes dans les démarches de socialisation. Plaisir partagé qui peut mener à l'assujettissement par la flatterie. Furetière, au XVIIe siècle, souligne, dans son célèbre dictionnaire, qu'il n'est pas permis de heurter à la porte de la chambre du Roy, on y gratte seulement et, parmi les phrases proverbiales, il note : "on dit aussi qu'on gratte quelqu'un où il lui démange, quand on flatte sa passion dominante". Ce qu'on retrouve en Anglais dans l'expression "Scratch my back and I will scratch yours".

Sous l'emprise de la démangeaison, l'écrivain transfère le grattement de la peau sur la feuille de papier et communique du même coup une démangeaison chez le lecteur qui, piqué par les idées et les images qu'engendre le texte, réagit par une sensation automatique de chatouillement ou se défend par un mouvement réflexe de grattement. Cette préservation de l'unité par le grattement a été soulignée parFerenczi dans ses réflexions sur l'autoplastie. Inséran le grattage dans la catégorie des tics considérés comme des symptômes narcissiques, il le rapproche d'un mode de réaction au monde extérieur propre aux animaux inférieurs, à savoir l'aptitude à l' "autotomie" : "Quand certaines parties de leur corps sont le siège d'une excitation douloureuse, ils laissent littéralement 'tomber' la partie en question en la détachant du reste de leur corps à l'aide de contractions musculaires spécifiques... On retrouve la même tendance à se séparer des parties du corps devenues sources de déplaisir dans le réflexe normal de grattage où se manifeste clairement le désir d'éliminer en la grattant, la partie de l'épiderme soumise à l'excitation"(5).

Par l'utilisation des pointes de métal des plumes d'oiseaux (oie, cygne, corbeau), des mines et des pinceaux, d'un support qui relève toujours de la peau (peau animale, qui cèdera le pas à la pellicule végétale), tout tracé, toute graphie ressortit à la démangeaison. Dans l'article "gratter", Furetière passe de la peau au parchmin. Si le terme "gratter" signifie d'abord, "faire une friction forte sur la peau avec quelque chose d'aigu ou de raboteux, comme un ongle, une étrille, un peigne. On oste la démangeaison des chairs en se grattant", le terme se dit par ailleurs, "du papier et du parchemin, du cuivre et des autres métaux qu'on grave, qu'on polit... On dit aussi qu'un homme gratte le parchemin, lorsqu'il est clerc ou copiste qu'il écrit continuellement sur le parchemin". La graphie exhibe le support papier comme déplacement de la peau, le grattement de la plume comme celui de l'ongle. Au demeurant, c'est bien ce que montrerait (outre le terme péjoratif de "gratte papier") l'étymologie : "L'écriture, j'aimerais en faussant la valeur du préfixe e- pour y entendre quelque chose comme un 'grattage', c'est le vieux sens de la racine scr- hors de tout support...", écrit Jean-François Lyotard(6), indiquant ainsi la sonorité du grattage "scr" dans écrit. Lien que l'on retrouve dans l'anglais "scratch", donnant lieu à des expressions telles que "scratch of the pen" signifiant une signature ou un ordre écrit facilement donné ou encore "start from the scratch", pour dire que l'on commence par le tout début, sans avantage ou préparation, avec la peau pour seul support. Et si le russe "skrebu" signifie je gratte, il reste qu'en Arménien, une homophonie apparaît entre écrire, "krél" [գրել], et gratter "kèrèl (քերել).

---

(1) "...ceux qui viennent après ne seront jamais si paresseux que le nom de ces mangepeuples ne soit noirci de l'encre de mille plumes et leur réputation déchirée dans mille livres, et les os même par dernière de dire traînés par la postérité, punissant encore après leur mort de leur méchante vie". E. de La Boétie, *Le cours de la servitude volontaire*, Paris, Payot, 1978.

(2) Montaigne, *Essais*, I, xxviii, Paris (folio), Gallimard, 1965, p. 264.

(3) Au sens où Deleuze et Guattari le définissent dans *Mille Plateaux*, Paris, Minuit.

(4) Nous nous permettons de renvoyer au travail présenté dans "Du grattage des démangeaisons de l'artiste (La Mettrie, David)", in *La part de l'Oeil*, n°8 (Le dessin), Bruxelles, 1990 et dans *Fils d'Arachné*, Bruxelles, La Part de l'Oeil, 1998.

(5) Sandor Ferenczi, *Oeuvres complètes*, t. III, Paris, Payot, p. 101.

(6) J..F. Lyotard, *L'inhumain*, Paris, Galilée, 1988, p. 170.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 4
MARDI
4 AVRIL
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՏԱՐԱԾ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·878 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.878

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ՄՐՄՂՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 1 / 3)

ԹԱՂՄԱԳԵՐԻ ՄԸ ԲԱՔՈՒԿԸՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԾ

Կարմիր Խաչի նախաձեռնութեամբ Մարտ 31–ին հինգ ամսուան գերութենէն ետք բաքուէն Երեւան վերադարձած է ռազմագերի Ղարիբ Մելիքեան որ գերի ինկած է 1999 Նոյեմբերին Մարտունիի շրջանին մէջ պինուորական ծառայութեան ընթացքին։ Ըսած է թէ տեղեկացած է այլ հայ ռազմագերիի մը բաքու ներկայացութեան, բայց չէ կրցած չբռմ ունենալ անոր հետ։ Իրեն փոխարէն Հայաստան եւս պիտի վերադարձնէ աղրբէջանցի գերի մը։ Տարեսկիզբին ալ գերեզմարի լեռներուն վրայ գոհուած հայ պինուորականի մը դիակը յանձնուած է հայկական կողմին։ Կը կարծուի որ Ա-ղրբեջանի մէջ կան տակաւին այլ հայ ռազմագերիներ։

***

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՄԵՂՐԻ ԱՅՑԵԼԱԾ

Վարչապետ Ա· Սարգսեան եւ նախարարներ Ապրիլ 1–ին այցելած են Նիւվադի Ալուանք, Շուանիձոր գիւղերը եւ մասնակցած ոռոման վերանորոգուած հայկական տաճարին վերաբացման հանդիսութեան։ Վարչապետը հանդիպում ունենալով սահմանամերձ Նիւվադի գիւղին բնակիչներուն հետ, խոստացած է 5 միլիոն դրամի յատկացում ընել տեղական հարցերու կարգաւորման համար։ Ալուանքի մէջ ալ որ 121 բնակիչ ունի, 8 պաղեստինցի Հայաստանի անձնագիր յանձնած է։ Ագարակի մէջ վարչապետը խոստացած է չուտով աշխատցնել պղինձ – մոլիպտենի հանքը։ Ուսումը այցելած է Մեղրիի մաքսատունը, ջաղարանի պղինձ – մոլիպտենի գործատունը։

***

Հ· ԱԼԻԵԻ – ՇՈՅԳՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Ռուսաստանի փոխ – վարչապետ Ս· Շոյգուի հետ բաքուի հանդիպումին նախագահ Հ· Ալիեւ ըսած է թէ իրենք կողմնակից են ռուսական ուժերու կովկասեան գործողութիւններուն եւ թէ Ռուսաստանի դերը կարեւոր կը նկատեն ՀԱՊ–ի երկիրներու արդիւնաւոր գործակցութեան մէջ։ Իր կարգին հիմնական խնդիրներէն մէկը ան նկատած է հայեւ-աղրբէջանական հակամարտութեան խաղաղ կարգաւորումը։ Այդ ուղղութեամբ ազդեցիկ գործօն համարած է Ռուսաստանի, Հայաստանի, Ադրբէջանի ու Վրաստանի դործակցութիւնը։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻԱ հակադրած է Շուէյտ Խորհրդարանին Մարտ 30–ի որոշումին որով կը վաւերացուէր Հայերու ցեղասպանութեան առընչուած արտաքին յարաբերութիւններու յանձնախումբին առաջարկը։ Անպարագիր յատկապէս զայրոյթ պատճառած է որոշումին այն բաժինը ուր կ'ըսուի թէ Թուրքիոյ պիտի թելադրուի ճանչնալ նոյն ցեղասպանութիւնը։ Այս ուղղութեամբ թէ՛ Թուրքիոյ Արտաքին Նախարարութիւնը Շուէյտ Ամբասադրին դեսպանին դժգոհութիւն յայտնած է, թէ՛ Սթոքհոլմի Թուրք դեսպանը պատկան իշխանութիւններու փոխանցած է Անդրադարձի վրդովումը։ Թուրք մամուլը արձագանգելով կատարուածին ու Թուրքիոյ դժգոհութեան, կ'աւելցնէ թէ «կը սպասուի որ Շուէտի կառավարութիւնը ներողութիւն խնդրէ Թուրքիայէն»։ Նոյն լուրին հետ Ապրիլ 1–ի «Հիւրրիյէթ»ը կը տեղեկացնէ թէ Հայերու ցեղասպանութեան առընչուած այլ բանաձեւ մըն ալ Ապրիլ 3–ին Իտալիոյ Ներկրդարանին օրակարգի կէտերուն մաս պիտի կազմէ։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ դրամատուն մը՝ ՍԷ–ՍԷ–ԷՖ (Գրետի Գոմերսիալ տը Ֆրանս) դըժուեցաւ անգլիական Ա.Շ–ԷՍ–Պ.Է–Սէ (Հանք-Քոնկ եւ Շանկայ Պանքինկ) դրամատան կողմէ որ աշխարհի երրորդ դրամատունն է։ Անգլիացիք 72 միլիառ Ֆրանք վճարեցին։ Ապահովութիւն տրուեցաւ որ դործադրկութիւններ պիտի չըլլան, ըստ կառավարի։

ՄԱՔ–ի մարդկային իրաւանց յատուկ բանագնացը՝ Մարի Ռոպինսըն կրցաւ Գրոզնի երթալ, բայց, Ռուսերը թոյլ չտուին որ այցելէ բանտերը, հազիւ 1–2 վնտրուած խուցեր ցոյց տուին։ Մ· Ռոպինսըն կ'ուզէր անձամբ հաստատել չարչարանքներու պարագան եւ այդ ուղղութեամբ ալ քննութիւն բանալ։ Ապրիլ 4–ին Մ· Ռոպինսըն տեղեկագիր մը պիտի ներկայացնէ Ժընեւ եւ կը թուի որ բաւական խիստ պիտի ըլլայ։

ԱՊՐԻԼ ՄԷԿԸՆ Թ–Վ–Ա–ի 20,6%–ի սակը կը նուազի եւ կը դառնայ 19,6%։

ԹՂԹԱՏԱՐԻ գործադուլի զանազան չարժումներ կան Ֆրանսայի մէջ եւ օրէ օր կը ծաւալին։ Շարժումը սկսաւ Նիս եւ Թուլուզ, ուր 25 օր է արդէն որ բաշխում չկայ։ Փարիզի զանազան թաղամասերու մէջ ալ սկսած է եւ պատճառը կը վերաբերի 35 ժամերու կիրարկումին եւ Շաբաթ օրուան աշխատանքին։

ՄԻԹՐՈՎԻՋԱՅԻ (Քոսովօ) մէջ, Մարտ 31–ին, բազմազգեան ուժի (ՔՖՈՐ) ֆրանսացի զինուոր մը սպաննած է ֆրանսացի սպայ մը։ ՔՖՈՐ–ի համաձայն զինուորական հիւանդանոցի մը յիմարաբոյժներու ճիւղը փոխադրուած է։ Ապրիլ 2–ին խտալացի զինուոր մը մեռած է «արկածով» դնդակ մը ստանալէ ետք գանկին մէջ։

ՈՒԿԱՆՏԱՅԻ հաւաքական չարդի գոհերու թիւը հազարն ալ անցաւ ըստ յայտնաբերուած վերջին փոսերուն։ Կը հաստատուի որ «Տարը պատուիրանները վերահաստատման» աղանդի զեկավարները համոզած են հետեւորդները որ աշխարհի վերջն է, հարկ է որ ամէն բան ծախեն եւ փոխարժէքը իրենց յանձնեն, ինչ որ ըրած են։ Այդ զեկավարները դըրամները առած ու փախած են։ Ուկանտա սուգի օր հռչակած էր Ապրիլ 3–ին։

ԹՈՒՐՔԻՈՑ մէջ, բանավէճ ծագած է չարչարանքի հետեւողական կիրարկման նեւթին շուրջ։ «Ոսոիկանութիւնը չարչարանքի կը դիմէ՞ Թուրքիոյ մէջ։ Պատասխանը մեծ ԱՅՈ մըն է», կը դրէ Հաքան Ալանելի «Թրթիշ Տէյլի Նիուզ» օրաթերթի կիրակնօրեայ յատկածին մէջ։ Լրագրողը կը համարձակի մանրամասնօրէն խօսիլ նաեւ Պոլսոյ ոսոիկանի մը մասին, զոր «Հրամանատարը» կ'անուանէ։ Այս մէկը այնքան վարպետութեամբ գործածէ որ զինք գործին դլուխը պահած են հանդստեան կոչուելու տարիքէն ալ անդին։ «Հրամանատարը» վիրաւորժի ձեռնոցներով կ'աշխատէր։ Զոհերէն մէկուն վկայութեան հետեւանքով է որ թերթը որոշած է լսնօրէն արձագանդել։

ՃԱՓՈՆԻ վարչապետը՝ Ք· Օպուչի հիւանդանոց փոխադրուած է ուղեղի արիւնախտանումի հետեւանքով։ 62 տարեկան է եւ ազդու խնամքներու բաժինը կը գտնուի։

ԼԷԹԻՍԻԱ. ԳԱՄԹԱ, գորսիքացի զեկուցիչն, որ ընտրուեցաւ մարմնաւորելու համար Ֆրանսայի Հանրապետութեան խորհրդանիշը՝ Մարիանը, քաղաքապետարաններու մէկ, որոշած է Աջդլիա հաստատուիլ խուսափելու համար Ֆրանսայի ծանր տուրքերէն։ Այս լուրը հաղորդած է Լոնտոնի «Թայմզ»ը եւ չարաթավերջին նիւթ եղաւ նաեւ Ֆրանսական մետիաններուն, որոնք վրդովում յուցաբերեցին։ Պրիժիթ Պարսո իրաւունք տուաւ Լէթիսիային, աւելցնելով որ ինք ալ նոյնը կ'ընէր եթէ երիտասարդ ըլլար։ Գաղտնիք չէ որ չատեր Ֆրանսայէն կ'արտագաղթեն նոյն պատճառներով, մանաւանդ ձեռնարկութիւններու եւ աշխատանքի մարդին մէջ, քանի որ Աջդլիա չատ աւելի նպաստաւոր պայմաններ ունի նաեւ ընկերային տուրքերու մարդին մէջ։

Հ.Մ.Մ.-Ի ԽԱՂԱՑՈՂ ԺԱԳ ԵՂԻԱԶԵԱՆ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ ՊԱՏԱՆԻԻ ՄԸ ԿՈՂՄԷ

Ուրբաթ, Մարտ 31, իրիկուան ժամը 18–ի չուրջ, Նաթալի եւ Ժապ Եղիայեան Նանթէռ կ'երթան իրենց 7–ամեայ աղջնակը առնելու համար մեծ – մայրիկին բնակարանէն։ Ժ· Եղիայեան վարսայարդարի խանութ մը կը վարէ Անիէռ Կառքէն իջած առեն, զոյգը կը զտնէ նաեւ Ժապին եղբայրը՝ Լեւոն, երեքը կը հանդիպին տասնեակ մը պատանիներու 15 – 16 տարեկան։ Առանց պատճառի կռիւ մը ծայր կուտայ, Ժապ կը թելադրէ որ հեռանան, անոնցմէ մէկը կը սպառնայ՝ «կեցի՛ր, կը տեսնես»։ Եւ երկու տղաք կը յարձակին Ժապի վրայ, կը հարուածեն, մէկը դանակն ալ կը հանէ եւ ուղղակի սրտին կը դաշնահարէ Ժ· Եդիայեան, 32 տարեկան, ՀՄՄ–ի Փութպոլի խումբէն տեղն ու տեղը կը մեռնի, եղբայրը՝ Լեւոն թեթեւօրէն կը վիրաւորուի, Նաթալիի հայրը կը ջանայ օդնութեան հասնիլ, ինք ալ դանակի հարուած մը կը ստանայ լեարդէն։

Ժապ Եղիայեան Լիբանանէն եկած էր 10 տարի առաջ եւ տեղւոյն կապ ունէր հայ համայնքին հետ։ Շատ սիրուած, աշխատասէր անձ մըն էր։ Կիրակնօրեայ «Փարիզիէն»ը նկարն ալ հրատարակած է։

Դաչնահարդող պատանին յանձնուած է, երկու ընկերներն ալ քննութեան տակ առնուած են «կամաւոր մարդասպանութեան» մեղադրանքով։

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՊՈՒՏԻՆ ՀՐԱՇՔ ՉԻ ԳՈՐԾԵՐ

Մոսկուայի ծանօթ օրաթերթը «Իզվեստիա» անդրադարձած է Պուտինի ընտրութեան ու անոր կապուած յոյսերու։ Նախ ուշադրութեան կը յանձնուի ընտրապայքարին չատ խաղաղ, գրեթէ անպոյ բնոյթը։ Ըսելով հանդերձ թէ կայսրութեան փլուզումէն, նախկին իդէալներու խորտակումէն ետք, ծանր հետեւանքներով պատերազմի մը ներկայութեան ուսս ժողովուրդը իրաւունք ունի հանդարտ չրջան մը ապրելու, հարց կուտայ թէ այդ հանդարտութիւնը անտարբերութեան արտայայտութիւն չէ՞։

Ռուսերուն մէկ մասին համար Պուտին կը խորհրդանչէ անցեալին ձեւով կարգ – կանոնի մը հաստատումը, ուրիշներու համար նոր կարգերու յոյսը կը մարմնաւորէ։ Ցաւակ է որ նոր սերունդ մը հասած է իշխանութեան. վերջ գտած է ժողովրդավարներու ոսմանթիկութիւնը։ Ժամանակը գործնապաչտութեան չրջանն է։ Սակայն, հարցը հոն է որ չատ է թիւը չգիտցողներուն թէ ի՛նչ պէտք է ընել։ Երազները փշրուած են երկար տասնեվէր ու պարզապէս պէտք է ապրիլ ու աշխատիլ։ Այդքանը արդէն հակայական գործ է։ Ցուսախաբ ըլլալու դատապարտուած են անոնք որոնք կը յուսան որ «մեծատէր» Պուտին պիտի արդիւնք Մաք Տոնալտները, պիտի ջնջէ սեփականութիւնը, ժողովրդավարութիւնը պիտի փոխարինէ ստալինական ոճով եւ Ռուսաստանը կրկին պիտի վերածէ պաչարուած բերդի մը վիճակին։

Պուտինի ընտրութիւնը պատմական անկիւնադարձ մը չնչեց· անոր մարտավարութիւնը բնականաբար պիտի հետեւի Ելցինի հետքերուն, բայց նոր նախագահը անոր կախարդի ոիպարը չունի։ Նոր ընտրուած չրջանին զանգուածը հրաչքներու կը սպասէր Ելցինէն· կը սպասէր նաեւ որ առանց խոչընդոտի բռնութիւններ ըլլան, երկիրը մաս կազմէ յառաջադէմ աշխարհին։ Այսօր ոչ ոք հրաչքի կը սպասէ։

Պուտին պէտք է նախ հրաժարի Ելցինի չրջանին ստեղծուած սակաւապետական կարգերու վարչաձեւէն. սակայն ատկէ հրաժարումը պիտի չնչանակէ անպայման արեւմտեան տիպի ազատականութեան մը անցնիլ, քանի որ ատոր յարմար ընկերային դետինը տակաւին չկայ երկրին մէջ։ Պետական դրամատունութիւն մը պիտի ըլլայ նոր վարչակարգը ուր պաչտօնատարները առաջին դերակատարները պիտի ըլլան։ Նախագահը նաեւ պէտք է կարող – կանոն դնէ չրջանները մէջ, ի հարկին Սահմանադրութեան սրբագրութեամբ եւ Արեւմուտքի հետ համաձայնութեան եզրեր վնտռէ, հասնելու համար համաչխարհային չուկաներու։ Պէտք է օտար եւ սեփական դրամագլուխներուն համար ալ աւելի յարմար դետին մը ստեղծէ։

Ամէն պարագայի չի կրնար ետ բերել ամբողջատիրական կարգերը։ Մանաւանդ երբ ոչ ոք կրնայ պնդել թէ ժողովրդական խոր համակրանքի առարկայ է, առաջին ընտրաչրջանէն ընտրուած ըլլով հանդերձ։ Հաւանական չի նկատուիր որ իր դեկավարութեան օրով յաջողի մինչեւ Ռուսը ձերբազատել նախապատմական հոգեբանութենէն եւ ժողովրդին մասնակցութեան մէջ դետեղէ աչխատանքի նոր ըմբռնում մը։

Գաւառն ալ մեծ բան չունալու չէ Պուտինի նախագահութենէն. դետնախնձոր ցանելու եւ հնձելու առօրեան պիտի չփոխարինուի համացանցի աչխատանքով։ Մեծապոյն ձեռքերուամբ պիտի ըլլայ դիտակցիլ թէ Պուտին չի կրնար մէկ ոստումով հակայ երկիրը հասցնել Ի՛Մ· դարուն եւ թէ հրաչքները անցոյ բաներ են։

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ
300–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՈՒԹՈՎ
(1700 – 2000)

ՄԽԻԹԱՐ ՎՐԴ. ՍԵԲԱՍՏԱՑԻՒ ԵՒ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐՈՒ ՆՊԱՍՏԸ ՀԱՅ ՄԾԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԶՏԻԿԵԱՆ

Ա.
ԺԸ. – ԺԹ. ԴԱՐ

Ը. ԿՐԹԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄ

«Մխիթարեաններբ իրենց գործը կատարած են ո՛չ միայն իրենց հրատարակած գիրքերով այլ – ամէն ընդարձակ ու կենսունակ ձեւի մը մէջ – իրենց հասցուցած աշակերտներով: ... Անոնք հիմնած են հայ թատրոնը, անոնք գրած են ամէնէն յղկուած ու ներքացած, ամէնէն արուեստագէտ ձեւով քանաստեղծութիւնները՝ զոր հայերէն լեզուն ունեցած ըլլար մինչեւ այն օրը, զարգացուցած են վէպն ու լրագրական էրոնիկը, ռոմանթիք գրականութիւնը հասցուցած են Հայոց՝ գեղեցիկ թարգմանութիւններով: Մխիթարեան աշակերտներու դերը անհուն է թրխահայ հասարակութեան բարերու եւրոպացման մէջ...: Արուեստագէտ ու եւրոպացի· ահա՛ ինչ որ եղած են Մխիթարեանները եւ իրենց աշակերտները» (27):

Արդէն Մխիթարի կենդանութեան, Մխիթարեան առաջին վարժարանը իր դռները կը բանայ Թրանսիլվանիոյ Պաշպալով հայկական գաղութին մէջ՝ 1746–ին:

Դպրոցներ ունենալ այդ դարուն, անհրաժեշտութիւն մըն էր Մխիթարի ընդհանուր վերածնունդի ծրագիրը իրագործելու: Գիրքերու հրատարակութիւններով, ինքնագիր եւ թարգմանածոյ գործերով՝ կարելի պիտի ըլլար չափահաս սերունդը լուսաւորել, իսկ դպրատուներու ճամբով՝ պատրաստել ապագայ սերունդը:

Հետաքրքրական է տեսնել թէ ո՛րքան մանրամասնութեամբ եւ խնամքով պատրաստուած են, առաջին մէկ օրէն, ներքին կանոնները, ուսումնական ծրագիրները, նոյնիսկ արտաքին պայմանները՝ որպէսզի դպրոց մը բարերար արդիւնք կարենայ տալ:

Հ. Միքայէլ Ջամչեան, Պաշպալովի վարժարանի Տեսչութեան խնդրանքով, 1790–ական թուականներուն, կը յօրինէ ծրագիրը դիւերօթիկ մայր վարժարանի մը ,որ ինք Ակադեմիա կը կոչէ, որուն առաջին անհրաժեշտ պայման կը դնէ. «պարտի լինել բաւական տեղի անդորր ի բնակութիւն մանկանց եւ ուսուցչաց ... պարտի լինել ի դպրատան եւ որոշեալ տեղի վասն հիւանդաց ... պարտին լինել ի դպրատան երկու կամ երեք վարդապետք, մին իբր Մեծաւոր եւ այլն իբր կառավար եւ ուսուցիչ եւ հոգեւոր դաստիարակ եւ այլն» (28):

Մօտաւորապէս այս սկզբունքներու հիման վրայ եւ այս ներքին կանոններով կը սկսին գործել հետզհետէ բացուղ վարժարանները՝ Աբեմմուտքի եւ Միլլին – Աբեւելքի հայաշատ կեդրոններու մէջ: Անոնց երկարակեցութիւնը պայմանաւորուած է գաղութներու չարժականութեան եւ քաղաքական անցուդարձներուն ելեւէջներով: Անոնցմէ ոմանք հապճեպ քանի մը տարի կեանք կ'ունենան, իսկ ուրիշները՝ դարը կը գերազանցեն:

Զօպանեանի վերոյիշեալ վկայութեան մէջ, հիմնականօրէն խտացուած է Մխիթարեան կրթական առաքելութեան բովանդակ իմաստը: Ես պիտի աւելցնէի՝ ո՛չ միայն գրական – գեղարուեստական ներդրումը նկատի առնելով, այլ աշակերտներուն, որոնց կարգին պէտք է անտարակոյս աւելցնել բանակը անոնց որ պետարուեստական ճիւղերուն մէջ մասնագիտացած՝ (բժիշկ, իրաւագէտ, հարտարապետ, ճարտարապետ, պետական բարձր պաշտօնեաներ եւ այլն) ժամանակի ընթացքին, որակի ոստում կատարել տուին հայ գաղութային կեանքին ներս, այլ նաեւ բազմութիւնը անոնց, որ ընտանեկան օրինակելի բոյներ կազմելով, յաւուրմ նկարագիր մը ստեղծեցին, Մխիթարեան աշակերտի տիպարը, որ մինչեւ այսօր կը յատկանշէ դիրենք, երկրագունտի տարածքին:

Պաշպալովէն ետք, Մխիթարեան վարժարաններու ցանցը կը տարածուի քիչ մը ամէն կողմ, ուր պատմութիւնը եւ քաղաքական դէպքերը կը ցրուեն, կ'ապահորէն հայ գանգուածները: Անոնց կեանքը, երկարակեցութիւնը, ընդհանրապէս կը պայմանաւորուի նոյն գաղութի կեանքէն եւ պայմաններէն:

Ստորեւ կուտամ ընդհանուր ցանկը այդ վարժարաններուն, ուր յաճախ թուականներու ուշադիր քննութիւնը, կը ցոլացնէ երկրին եւ քաղաքին եւ գաղութին ապրած վերիվայրումները:

Պաշպալով (*Թրանսիլվանիա*) 1746 – 1820:
Վարատին (*Հունգարիա*) 1749 – 1820:
Ֆրումոասա (*Թրանսիլվանիա*) 1797 – 1915:
Պոլիս 1803:
Բերա (*Պոլիս*) 1808 – 1870:
Ղալաթիա (*Պոլիս*) 1808 – 1915:
Տրապիզոն 1815 _ 1921:
Խարասու Բազար (*Ղրիմ*) 1821 – 1918:
Քեաֆթարլու (*Փանիկ – Հայաստան*) 1830 – 1884:
Ախալցխա (*Վրաստան*) 1831 – 1844:
Փատովա (*Իտալիա*) 1834 – 1846:
Վենետիկ 1836 _ 1998:
Փարիզ 1846 – 1870
Սիմֆերոպոլ (*Ղրիմ*) 1850 – 1918:
Մուշ 1852 – 1913:
Քաղկեդոն (*Պոլիս*) 1870 – 1915:
Պարտիզակ 1883 _ 1915:
Սաւրա (*Պարսկաստան – Ուրմիա*) 1885 – 1891:
Նիկոմիդիա 1887 – 1915:
Կուտինա (*Քէօթահիա*) 1912 – 1915:
Խարբերդ 1912 – 1915:
Մալաթիա 1912 _ 1915:
Մերտին 1912 – 1918:
Միլանօ (*Իտալիա*) 1918 – 1933:
Սեւրը (*Փարիզ*) 1928 – 1980:
Երուսաղէմ 1913 – 1934:
Հալէպ 1936:
Աղեքսանդրիա (*Եգիպտոս*) 1936 – 1964:
Պէյրութ (*Ընծայարան*) 1948:
Պուէնոս – Այրէս 1956:

Այս վարժարաններուն տուած հունձքը իր ՀԱՑ նախարադիրով, հիմնական դեր ունեցած է եւ կը չարունակէ ունենալ մեր ազգային եւ քաղաքական պատմութեան մէջ:

Հոս կ'ուզեմ միայն անոնց դլխաւորները անուններըը յիշել, որոնք ԺԸ. եւ մանաւանդ ԺԹ. դարէն սկսեալ, բոլոր մարզերու մէջ, արդարացուցին իրենց վըրայ դրուած յոյսերը եւ աջակցութիւն բերին հայ կեանքի վերելքին:

Գրագէտ Դէմքեր

Սերոբէ Պատկանեան, Ծերենց, Սրապիոն Հէքիմեան, Յովհաննէս Հիսարլեան, Յակոբ Ոսկան, Տիգրան Երկաթ, Մինաս Մինասեան, Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան, Մատթէոս Մամուրեան, Թովմաս Թէրզեան, Մարկոս Ազարեկեան, Դանիէլ Վարուժան, Ահարոն Տատուրեան, Սրապիոն Թղլեան, Արփիար Արփիարեան, Գուրգէն Մխիթարեան, Բարսեղ Շահապազ, Մկրտիչ Ամէմեան, Վահրամ Սվաճեան, Արիս Խորայէլեան, Մինաս Թէօլէլեան, Արամայիս Սրապեան, Հրաչ Քաջարենց, Արա Պալիոզեան, Յակոբ Ճէլալեան եւ այլն:

Այս համառօտ ցանկին մէջ չեն մտած Վիէննայի Մխիթարեան Հայրերուն վարժարաններուն հունձքը, որ նոյնքան որակաւոր է եւ առատ:

Մշակութային Դէմքեր

Նկարիչ – արձանագործ: Գէորգ Ապտուլլահ, Յակոբ Տամատ, Ոսկան Երեանդ, Յակոբ Փափազեան, Մելքոն Տիրացուեան, Պետրոս Մարմարեան, Արսէն Շապանեան, Էտկար Շահին, Շարլ Ադամեան, Սիմոն Նալպանտեան, Մովսէս Գրիգորեան, Արիէլ Ամէմեան, Արա Սարգսեան, Լեւոն Մինասեան, Զարեհ Մուրատեան, Արտաշէս Ղարիպեան, Երուանդ Տէր – Մոսիկեան, Սեդրակ Նազարեան, Յակոբ Արսլանեան, Զիւ Տամատեան եւ այլն:

Երաժիշտ: Դաւիթ Դաւիթեան, Էտկար Մանաս, Պետրոս Հէքիմեան, Գուրգէն Ալէմշահ, Եղուարդ Եփրեմեան եւ ուրիշներ:

Քաղաքական Դէմքեր:

Յովհաննէս Սազըզ Փաշա, Մելքոն Խան, Եսայեան Արթին Փաշա, Կարապետ Գարագաշ, Գրիգոր Պըյրքեան, Միքայէլ Փորթուգալ Փաշա, Զօրավար Կարապետ Պազրկեանեան, Արամ Երամ, Գրիգոր Նազարեան, Յովհաննէս Փաշա Գուլճեան, Զօրավար Հրանդ Պէյ Մալխասեան եւ ուրիշներ:

Կ'ուզեմ այս գլուխը փակել խոստովանիլ Լէօի մէկ նախադասութեամբ. «Մի աւիօրինակ բեղմնաւոր գրական գործունէութեամբ՝ Սուրբ Ղազարի վանքը դարձաւ մի երեւոյթ, որի նմանը չէ տեսնուած մեր ամբողջ պատմութիւնը» (29):

(Շար. 10)

(27) ԶՕՊԱՆԵԱՆ Ա.Ր., նշ. աշխ., էջ 51:

(28) ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ Հ. ԲԱՐՍԵՂ, 200-ամեայ գրական գործունէութիւն վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան, Վենետիկ, 1936, էջ 15:

(29) Հայկական Տպագրութիւն, հտ. Բ., Թիֆլիս, 1902, էջ 42:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԴԵՍՊԱՆԸ «ԱՆԲԱՂՋԱԼԻ ԱՆՋՆԱԽՈՐՈՒԹԻՒՆ» ՁԷ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Գրած էինք (Մարտ 22) թէ Ֆրանսայի Երեւանի դեսպանը Միշէլ Լըկըա «Անարք» լրատու գործակալութեան տուած հարցազրոյցին ընթացքին հայութիւնը վարկաբեկող արտայայտութիւններով հակազդեցութիւններու թիրախ եղած էր հայ յատուկներու: Հարցազրոյցին մէջ («Յառաջ», Մարտ 23) *ան յատկապէս ցեղասպանութեան ճանաչումին առընչուած հարցումներու իր պատասխաններով պատճառ եղած էր բազմաթիւ դատապարտումի հակազդեցութիւններու որոնք պաշտօնական բնոյթ ստացած էին* երբ կազմակերպութիւններու Մարտ 20–ի յայտարարութեամբ: Այդ կազմակերպութիւնները կը պահանջէին Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարարութենէն որ Մ. Լըկըա «անբաղձալի անձ» հռչակուի ու վտարուի Հայաստանէն: Հարցազրոյցին ընթերցումէն ետք, հետաքրքրութիւն յայտնուեցաւ հոս ալ, տեսնելու թէ ի՛նչ կեցուածք պիտի ունենար Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարարութիւնը, երբեն եղած դիմումին դէմ:

Այս մասին կը տեղեկացնէ «Հայկական ժամանակ»ը (Մարտ 21 եւ 22)· առաջին թիւով ըսուածը այն է որ վերոնշեալ նախարարութիւնը կեցուածք չէ ունեցած. բաներերը Արա Պապեան այս մասին նոյն թերթին հարցումին պատասխանելով ըսած է թէ «Արտաքին գործերու նախարարութիւնը լուրջ չի վերաբերում յայտարարութեանը եւ այն նախարարութիւնում չի ճնշարկուի»: Հասկնալի է անշուշտ որ «յայտարարութիւն» բառով կ'ակնարկուի ո՛չ թէ Մ. Լըկըայի խօսքերուն, այլ՝ անոնցմէ վերաւորուած կազմակերպութիւններուն: Այլ խօսքով՝ Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարարութիւնը հակազդելու արժանի բան չի դտներ այն կեցուածքին մէջ որ մինչեւ իսկ կը փորձէ հայութիւնը յանցաւոր ցոյց տալ, ցեղասպանութեան ճանաչումը պահանջելու իր յամառութեան պատճառով որ կը հակասէ եղեր «մարդկային տարրական իրաւունքներու»...: Երկրին ներքին գործերուն միջամտութիւն ալ չի նկատուիր հայեւռուս յարաբերութիւններու մասին Պր. դեսպանին հեգնախառն դատաստութիւնը: Մեծի ու փոքրի, կամ հզօրի ու տկարի դիրքերու դիտակցութեան կատարեալ օրինակ է պարզուածը. դիտակցութիւն որ վատաբեղապէս կը պատկանի թէ՛ խօսող կողմին, թէ՛ լռողին: Այլապէս, փոխանակ Հայաստանի, օրինակ՝ Ռուսաստանի, Գերմանիոյ, կամ Թուրքիոյ դեսպան Մ. Լըկըա մը նոյնքան ազատօրէն ընթացք պիտի տա՞ր իր լեզուին. ու Ռուսաստան, Գերմանիա, Թուրքիա նոյն ձեւի լռութիւն պիտի պահէի՞ն նման յայտարարութեան պահանջքը լուրջ չնկատելով:

«Հայկական ժամանակ»ի յաջորդ թիւին առաջին էջին վրայ, ծաղրանկարով մըն ալ, նիւթը կրկին տեղ գտած է: Արմինէ Անտոնեան «Դիւանագիտական լռութիւն» խորագրուած սիւնակներու մէջ «Պատասխանե՞լ, թէ չպատասխանել» խորագիրով նախ կ'ամփոփէ Մ. Լըկըայի ընթացքին կապուած վերջին ու նախորդ մեկնաբանութիւնները, յիշեցնելով որ նախապէս ալ «Անանուշ» թերթին տրուած հարցազրոյցով ան քննադատած էր Հայաստանի իշխանութիւնները, ըսելով թէ դէշ կ'աչխատին: Ապա յատելեալ տեղեկութիւն կուտայ Արտաքին գործերու նախարարութեան ընթացքին մասին: Ըսելէ ետք թէ նախարարութիւնը ազգայնական չորս կազմակերպութիւններու Յայտարարութիւնը մեկնաբանելու հարկ չէ զգացած «անդուրջ» համարելով, կ'աւելցնէ թէ ըսուած է նաեւ որ մէկը «անբաղձալի անձնաւորութիւն» հռչակելու իրաւունքն միայն երկրին նախագահը: Իսկ նախագահի մամուլի խօսնակը նոյնպէս մեկնած է այս մասին ուղղուած հարցումներուն դէմ, «բանի որ նախադահից չէր ելնդել վերջինիս դիրքորոշումը հարցի առընչութեամբ»: Ֆրանսայի դեսպանը ոչինչ ունի աւելցնելիք, իսկ Հայաստան ազատ երկիր ըլլալով, անոր քաղաքացիները կարծիք արտայայտելու իրաւունք ունին:

Ուշադրաւ է որ թերթին նոյն թիւի առաջին էջէն յայտարարուած նիւթի առընչութեամբ կ'իմանայ թէ Ֆրանսայի դեսպանին յայտարարութիւնները «քաղաքական գտան իշխանութիւնների եւ հանրութեան շրջանակների եւ հանրութեան շրջանում»: Եթէ ճիշդ է ըսուածը, բոլորովին անհասկնալի կը դառնայ Արտաքին նախարարութեան կրաւորական կեցուածքը: Ս. Անտոնեան ալ իր յօդուածին վերջին տողերով կ'ըսէ թէ հակառակ դեսպանին լուռութեամբ պատասխանելու պաշտօնական դիրքին, Մ. Լըկըայէն դժգոհները կը չարունակեն կարծել որ Հայաստան լուրջ քայլերու պիտի ձեռնարկէ:

Անոնցմէ «Ազգայնական ակումբ»ի նախագահ Մուշեղ Լալայեան կ'ըսէ.- «Ինչո՞ւ Լըկըան վիրաւորէր անձամբ պաշտօնեաներին, երանիւ անպատման կը պատասխանեին: Բայց երբ վիրաւորում է ամբողջ ժողովրդին, երանիւ չեն պատասխանում. Յետոյ ակնարկելով նախարարութեան կողմէ իրենց յայտարարութեան «անդուրջ» նկատուելուն, կ'աւելցնէ. «Մեր հասարակ, այդ հիմնարկը զբաղուած է անկուրջ գործերով»: Վերջնական եզրակացութիւնը այն է որ դեսպանին յայտարարութեան դէմ լուռ մնալը պայմանաւորուած է պաշտօնեաներու ստրկամտութեամբ· այսինքն, այն տրամաբանութեամբ որ կ'ըսէ· «որքան հնազանդ ստրուկ լինես, այնքան տէրը լաւ կը ճանչի»:

Կարդալով այս բոլորը դժուար չէ նկատել որ Ֆրանսայի դեսպանին արժեւորումները, վերագրումները երկու երկիրներուն միջեւ դիւանագիտական լարում չեն ստեղծած, կատարելագոյս յաջողած են ներքաղաքական յարաբերական հակադրութեան պատճառ ըլլալ:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ – ՍՆՆԴԱԳԻՏԱԿԱՆ

ՈՒՏԵԼԻՔՆԵՐ, ԶՈՐՍ ՄԻՇՏ ՊԷՏՔ Է ՍՊԱՌԵԼ

ԿԱՐՄԻՐ ՄԻՍԸ

Կարմիր միսը պէտք է սպառել չաբաթը երեք անգամ: Միսը հարուստ է երկաթով, իսկ այս վերջինին պակասը մարմնին դիմադրականութիւնը կը տկարացնէ եւ ֆիզիքական ու մտային յոգնութիւն կը պատճառէ:

Շուէտացի բժիշկ Լէյֆ Հոլպըրկի 40 տարուան վրայ կատարած ուսումնասիրութիւնները ցոյց տուած են, թէ միսին պարունակած երկաթը լաւագոյնս կ'իւրացուի մեր մարմնին կողմէ:

Երբ միսին հետ Սէ կենսանիւթով հարուստ բանջարեղէն մը սպառուի, երկաթին իւրացումը երեքով կը բազմապատկուի:

ԿՂԱՄԲԻ ԸՆՏԱՆԻՔԸ

Կարմիր կամ կանաչ կաղամբ, ծաղկակաղամբ, պրոքոլի, Պրիւսէլի կամ չինական կաղամբ ... ցանկը տակաւին երկա՛ր է: Աւոնցմէ կերէք չաբաթը 2–էն 3 անգամ:

Տասնեակ մը ուսումնասիրութիւններ ցոյց տուած են, թէ հեռեւողական կերպով կաղամբ սպառողները նուազ ենթակայ են քաղցկեղի որոշ տեսակներու, ինչպէս՝ ստամոքսի, յամրաղիւի, թոքի, մորթի ... Պայմանով որ չաբաթը առնուազն երեք անգամ սպառուի վերը յիշուածներէն ոմանք:

ԿԱԹԸ

Կաթ խմելէ երբե՛ք պէտք չէ դադրիլ, քանի որ անիկա կիրի լաւագոյն աղբիւրն է:

Օրական խոշոր դաւաթ մը կաթ պէտք է խմել: Դաւաթ մը կաթը 300 միլիկրամ կիր կը պարունակէ, ինչ որ մեր օրական պահանջին մէկ երրորդը կը ներկայացնէ:

Դաւաթ մը կաթի համազօր կիր ստանալու համար պէտք է ուտել երկու դաւաթ մածուն կամ ... խոշոր կաղամբ մը:

Կաթին կիրը լաւագոյնս կ'իւրացուի մեր մարմնին կողմէ, քանի որ կաթին իւղերը նաեւ Տէ կենսանիւթ կը պարունակեն եւ այս վերջինս կ'օգնէ որ կիրը լաւ մը հաստատուի մեր ոսկորներուն վրայ:

ԸՆԿՈՅԶ – ԿԱԼԻՆ – ՆՈՒՇ

Կիրով, փէ փէ կենսանիւթով, էօ կենսանիւթով հարուստ այս ուտելիքները ձերբազատելու ուշացնելու եւ դէշ ֆոլեսթերոլը նուազեցնելու յատկութիւնը ունին:

Այսուհանդերձ, անոնց չափազանցութիւնը կը վնասէ, հետեւաբար պէտք է բաւարարուիլ օրական 5–էն 6 նուշով ընկոյզով ակի կազինով:

ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ՅՈՐԵՆԸ

Յորենը իւրաքանչիւր ճաշի ժամուն ներկայ պէտք է ըլլայ սեղանին վրայ:

Ուսումնասիրութիւնները ցոյց տուած են, թէ կարմ մը «բրոնիֆ» հիւանդութիւններու նուազումը կապուած է հացահատիկներու կանոնաւոր սպառումին հետ:

Միւս կողմէ, այն կիները, որոնք աւելի հացահատիկ կը սպառեն, քան ուրիշներ, նուազ ենթակայ են աղիքի քաղցկեղի, որուած ըլլալով որ յորենը, յատկապէս ամբողջականը, կը կանոնաւորէ մեր հորմոններուը:

ՏՈՒՐՄԸ

Ցաճախ կը խօսուի տուրմին հակա«սքրէս» եւ հանդարտեցնող յատկութիւններուն մասին:

Նոր ուսումնասիրութիւններու համաձայն, տուրմը նաեւ հակաքաղցկեղային յատկութիւն ունի եւ կը պաշտպանէ սրտանօթային հիւանդութիւններէն:

Գաւաթ մը տաք տուրմը նոյն օգտակարութիւնը ունի՝ որքան գաւաթ մը թէյը կամ բաժակ մը գինին:

Իսկ ընտրութիւն մը կատարելու պարագային սեւ տուրմն է որ աւելի օգտակար է՝ քանի կաթովը:

Շաբաթը 100 կրամ տուրմը բաւարար է անոր բարիքներէն օգտուելու համար:

ՁՈՒԿԸ

Ձուկ պէտք է սպառել չաբաթը 3–էն 6 անգամ: Ձուկին բնասպիտը նոյնքան լաւ է՝ որքան միսինը, բայց իւղոտ ձուկերուն իւղերը կը պարունակեն «Օմեկա 3» կոչուած ճարպաթթուներ, որոնք կը նուազեցնեն արեան ճնշումը, ֆոլեսթերոլին տոկոսը եւ սրտանօթային հիւանդութիւններուն հաւանականութիւնը:

ԸՆԴԵՂԷՆՆԵՐԸ

Դանդաղ չաքարով հարուստ ընդեղէնները կը կայունացնեն արեան մէջի չաքարի տոկոսը, ահա թէ ինչու վերջերս, չաքարախտաւորներուն կը յանձնարարուի ոսպ կամ չոր լուբիա ուտել:

Ընդեղէնները նաեւ հարուստ են երկաթով, բնասպիտով եւ փոթասիումով:

ՄԱԾՈՒՆԸ

Մածունը թեթեւցնելի է փորհարութենէ ապաքինածներուն, նաեւ երկար ժամանակով հարուստ այս ուտելիքները ձերբազատելու ուշացնելու եւ դէշ ֆոլեսթերոլը նուազեցնելու յատկութիւնը ունի:

Այսուհանդերձ, անոնց չափազանցութիւնը կը վնասէ, հետեւաբար պէտք է բաւարարուիլ օրական 5–էն 6 նուշով ընկոյզով ակի կազինով:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Պէյրութի Հայկազեան Համալսարանի Մուկար չէնքի սրահին մէջ, Փետրուար 29–ին տեղի ունեցած է «Հայկազեան հայագիտական հանդէս»ի ԺԹ. հատորի լոյս ընծայման ընդունելութիւն – հիւրասիրութիւն: Ձեռնարկին բացումը կատարած է Անդրանիկ Տաշճեան, որ նշած է թէ հակառակ առօրեայ կեանքի մէջ տակաւ չեզոքուղ յարաբերականութեան, որ իր կարգին լուրջ անհայտնութիւն կը ստեղծէ, «Հայկազեան հայագիտական հանդէս»ի խմբագրութիւնը եւ համալսարանի պատկան մարմինները կը շարունակեն հանդէսին հրատարակութիւնը տարեկան պարբերականութեամբ 1990–էն ի վեր: Ապա, խօսք առած է համալսարանի նախագահը՝ տոքթոր Ժան Մանճեան: Ան հանդէսին պատմականը ըրած է 1970–էն ի վեր, երբեմն յաջորդած է հանդէսի պատասխանատու խմբագիրը՝ Հ. Անդրանիկ Կոմանեան: Հրաւիրուած էր, ի տարբերութիւն նախորդ տարիներու, մտաւորական մը որ հատորի լոյս ընծայման առթիւ հայագիտական խորհրդածութիւն մը ունենայ: Այս առիթով հրաւիրուած էր Հառկի խմբագիրը եւ Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան Դպրեվանքի տեսուչ՝ Հ. Շահան Ծ. Վրդ. Սարգիսեան: Ան, իր խօսքին մէջ, հայագիտութիւնը նկատած է ինքնաճանաչման առաջնորդող գործնական եւ գոյութենական դիտութիւն, իսկ Հայ հայագէտը՝ ազգային մտահոգութիւններէ մեկնած հայագիտութեան մօտեցող անձ մը: 460 էջ հաշուող «Հայկազեան հայագիտական հանդէս»ի ԺԹ. հատորը կ'ընդգրկէ 14 յօդուած – ուսումնասիրութիւն:

Նակի վրայ «անթրոպոլոգիա» գործածողներուն:

Օրական պնակ մը մածուն ուտելով կ'ապահովենք կիրի մեր պահանջին մէկ երրորդը:

Միւս կողմէ, մածունը մանրէասպանի յատկութիւն ունի եւ կը զօրացնէ մարմնին դիմադրողականութիւնը:

Բորբոքային բնոյթ ունեցող հիւանդութիւններու պարագային խիստ թելադրելի է մածուն ուտել, առաջին իսկ օրէն:

ԼՈԼԻԿԸ

Իտալացիներուն եւ Յոյներուն նման, օրական լոլիկ մը կերէք:

Լոլիկին կարգ մը բաղադրութիւնները մեզ կը պաշտպանեն կարգ մը քաղցկեղներէ (փրոսթաթի եւ այլն...) եւ սրտանօթային հիւանդութիւններէ:

ՄԱՄԼՈՑ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻԻՆ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎ ԵՒՐՈՊԱՑԻ ՀԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՖՕՐՈՒՄԻ

Կազմակերպուած
«ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՑ ՀԱՑ ԱԶԳԱՅԻՆ ԻՆՔՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ»
Համայնքին կողմէ

բացառիկ մասնակցութեամբ
ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՑ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ
եւ
ՓԵՇՏԱ ՔԱՂԱՔԻ

Յունիս 9 – 13, 2000
Փեշտա – Հունգարիա,
«Hôtel Mercure»ի մէջ

Որպէս քննարան ունենալով
«ԱՐԵՒԵԼՔ ԿԸ ՀԱՆԴԻՊԻ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԻ, ՀԱՅԵՐԸ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ

Այս խորհրդաժողովին հիմնական նպատակը պիտի ըլլայ կամուրջ մը նետել Արեւելեան եւ Արեւմտեան Եւրոպայի Հայ Գաղութներու միջեւ, համապատկերացնելու դաշտ մը ստեղծելու համար ՆՈՐ ՀԱՋԱՐԱՄԵԱԿԻ չեմին, պաշտօնական բացումով եկեղեցական եւ քաղաքական իշխանութիւններու ներկայութեամբ: Նոյնպէս նախատեսուած է չաբք մը ընկերական հանդիպումներ, ինչպէս ընթրիք եւ պատշգամով Դանուբի վրայ եւայլն, առիթ ստեղծելով սերտացնելու մասնակիցներու բարեկամական կապերը:

Համագումարը սահմանուած է Համայնքներու եւ Միութիւններու ներկայացուցիչներու, սակայն իւրաքանչիւր Հայ, անհատ թէ ընտանիք, կրնայ իր մասնակցութիւնը բերել նախաերեան իրրեւ դիտող:

Յաւելեալ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութեան համար կը խնդրենք դիմել հետեւեալ հասցէին. –

Office of F.A.A.E.
Rte de Lausanne 341, 1293 Bellevue —
GENEVA, SWITZERLAND
Tel + Fax : 0041-7741175
E-mail : faae@users.ch
Website : http://www.users.ch/faae

Կը խնդրուի կապ հաստատել մեզի հետ «Hôtel Mercure» մնալու մասնաւոր կարգադրութեան համար, Մօրհրդաժողովի մասնակցողներուն եւ ուսանողներուն:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԻՋՆՈՐԴ ՏԷՐ ՊԱՊԱՆ

ՏԵՍԱՐԱՆ 13

Բեբրոն հանքմի տունը:
Շքեղ կահաւորում

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Ինքը գործիք եղած է ուրիշներուն ձեռքը: Այդ անամօթ դերը կատարած է պարզապէս դրամի համար:

ԱՏՈՄ. – Ատոնք ենթադրութիւններ են:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Ենթադրութիւններ չեն, քանի որ ինքը անձամբ եկաւ ինծի, կեղծ անունով մը եւ անպատկառ պրպարտութիւններ ըրաւ:

ԱՏՈՄ. – Ըսել կ'ուզեմ՝ դրամի վոխարէն ըրած ըլլալը ենթադրութիւն է:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Ես կը խնդրեմ Զեզմէ, որ Տէր Բարսեղին հետ դէմ – առ դէմ դերվիմ հոս, Ձեր ներկայութեան, որ ամէն ինչ պարզուի:

ԱՏՈՄ. – Բայց, Եդուարդ էֆէնտի քանի որ այդ պրպարտութիւնները որեւէ վնաս չեն պատճառած, եւ դուք ալ չէք հաւատացած ըսածներուն...

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Ոչ միայն չհաւատացի, այլեւ Տէր Բարսեղը սենեակէս դուրս վռնտեցի:

ԱՏՈՄ. – Այդ դասը բաւական չէ՞:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Ոչ, որովհետեւ իմացայ որ միեւնոյն առեն Նեմզար անուն կին մըն ալ կ'երթայ Սահակ էֆէնտիենց ու կը փորձէ անձա արատաւորել ամենատարտաւ ձեւով: Բայց անոնք ալ կինը կը վռնտեն եւ իրեն կ'արգիլեն ուրիշ անգամ իրենց տունը ոտք կոխել:

ԱՏՈՄ. – Ուրեմն:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Բայց երբ քահանան ու պառաւ կինը կը ձախողին, ուրիշ մէկոգի մը կը դիմեն: Մէյ մէկ անստորագիր նամակ կը ղրկեն, մէկը՝ ինծի, միւսը՝ Սահակ էֆէնտիին: Այդ նամակներուն մէջ ցեխի մէջ կը կոխեն ու կը սեւցնեն թէ՛ ինծի, թէ օրիորդը:

ԱՏՈՄ. – Վստահ եմ, որ այդ նամակներուն ալ կարեւորութիւն չտուիք:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Ի հարկէ ոչ: Հասկնալով պրպարտութիւն ըլլալը, նամակները պատռեցինք: Բայց ես չեմ ուզեր, որ այս էնթրիկները չարունակուին:

ԱՏՈՄ. – Ուրեմն անպատճառ կը պահանջէք, որ Տէր Բարսեղ քահանային հետ երկու – երեսի տեսնուիք:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Այո, կը պահանջեմ:

ԱՏՈՄ. – Լաւ, դուք հինգ վայրկեան քովի սրահը մտէք: Եթէ քահանան գայ, զանգակին կոճակը կը կոխեմ, ներս կը մտնէք:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – (Ոտքի): Շնորհակալ եմ: (Քովի դռնէն դուրս):

ԱՏՈՄ. – (Գլխաւոր դռնէն դուրս): Սողոմոն, սա Տէր Բարսեղը ինծի ղրկէ: (Կը վերադառնայ իր սեղանին եւտեւը):

Քիչ վերջ ներս կը մտնէ Տէր Բարսեղը

ՏԻՐ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ի՞նչ կայ Հայր Սուրբ, նորէ՞ն բան մը կայ:

ԱՏՈՄ. – Այո՛:

ՏԻՐ. ԲԱՐՍԵՂ. – Նո՞ր ամբաստանութիւն մը:

ԱՏՈՄ. – Աւոր պէս բան մը:

ՏԻՐ. ԲԱՐՍԵՂ. – Այս անգամ որո՞մն դերը կ'ուզես անցուցեր եմ:

ԱՏՈՄ. – Դրամի խնդիր չկայ:

ՏԻՐ. ԲԱՐՍԵՂ. – Փառք քեզ Աստուած:

ԱՏՈՄ. – Բայց աւելի ծանրակշիռ է հարցը:

ՏԻՐ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ինծմէ դրամ թող չպահանջեն, ինչ կ'ուզէ ըլլայ: Ինչ է եղեր նայինք խնդիրը:

ԱՏՈՄ. – Սահակ էֆէնտիենց հետ ի՞նչպէս է քու յարաբերութիւնդ:

ՏԻՐ. ԲԱՐՍԵՂ. – Իրենց տաներէկն եմ, հետեւաբար մեր յարաբերութիւնները շատ բարեկամական են:

ԱՏՈՄ. – Կարծիքդ ի՞նչ է Սահակ էֆէնտիի աղջկան՝ Զարուհիի մասին:

ՏԻՐ. ԲԱՐՍԵՂ. – Շատ չնորհալի, ուսեալ, կրթուած ու զարգացած օրիորդ մըն է: Բոլորին ալ կարծիքը աս է: Աւրէօք Սահակ էֆէնտիին է բողոքողը:

ԱՏՈՄ. – Ոչ:

ՏԻՐ. ԲԱՐՍԵՂ. – Շատ պիտի զարմանայի եթէ ինքը ըլլար բողոքողը, որովհետեւ Մարտիկ աղան 75 ոսկի տուաւ, բայց ինքը տասը փարա իսկ չտուաւ: Ո՞վ է եղեր ուրեմն բողոքողը:

Ատոմ Վրդ.
զանգակին կոճակին կը կոխէ
ներս կը մտնէ Եդուարդ:
Տէր Բարսեղ կը չփոթի:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – (Ժպտուն): Բարեւ ձեզ, Տէր Շմաւոն քահանայ:

ՏԻՐ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ողջոյն, էֆէնտի:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Ի՞նչպէս էք, Տէր Շմաւոն Հայր:

ՏԻՐ. ԲԱՐՍԵՂ. – Շնորհակալ եմ:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Եգիպտոսի ձեր եղբօրըդիէն լուր առի՞ք:

ՏԻՐ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ո՛չ:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – (Ատոմ Վրդ.ին): Հայր Սուրբ, Մայր Եկեղեցւոյ Տէր Շմաւոն քահանան իմ հօր ծանօթ է եղեր:

ԱՏՈՄ. – Բայց ներեցէք, եղուարդ էֆէնտի, կարծեմ կը սխալիք, մեր Տէր Պապան Մայր Եկեղեցիի քահանաներէն չէ, եւ Շմաւոն անունով քահանայ չունինք: (Տէր Բարսեղին): Այդպէս չէ՞, Տէր Հայր...

ՏԻՐ. ԲԱՐՍԵՂ. – Գործին մէջ սխալմունք մը կայ... Ձեզ տեսած եմ, բայց չեմ յիշեր ո՞ւր եւ ե՞րբ:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Ի՞նչպէս չէք յիշեր: Քանի մը օր առաջ օթել չեկա՞ք ինծի այցելելու:

ՏԻՐ. ԲԱՐՍԵՂ. – Այսինքն ... այո, եկայ...

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Զըսի՞ք, թէ Մայր Եկեղեցիի քահանաներէն էք եւ Տէր Շմաւոն կը կոչուիք:

ՏԻՐ. ԲԱՐՍԵՂ. – Մկրտութեանս անունը Շմաւոն է, իսկ քահանայութեան անունս Բարսեղ:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Ուրեմն յիշեցիք:

ՏԻՐ. ԲԱՐՍԵՂ. – Այո... ը... յիշեցի...

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Այդ օրը ինչե՞ր ըսիք ինծի:

ՏԻՐ. ԲԱՐՍԵՂ. – Եգիպտոս գտնուող եղբօրդիկս մասին տեղեկութիւն ուզեցի:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Ուրի՞շ:

(Շար. 37)

Տիկին Վարդուհի Կիւզէլպօտուր,
Օր. Դալար Կիւզէլպօտուր եւ խօսեցեալը՝ Լիւք Սէնվիլ,
Պ. Ալէն Կիւզէլպօտուր,
Ինչպէս նաեւ Ներսիսեան, Գալուստեան, Ճղիկեան, Տասքա, Տէմիրճեան, Թոսուն, Ներկիզեան, Նալլար, Էօրէր, Սէնվիլ, Աֆար ընտանիքները
խոր կսկիծով կը գուժեն իրենց ամուսնին, հօր, զարմիկին, կնքահօր, քեռայրին, ազգականին՝

ՄԻՀՐԱՆ ԿԻՒԶԷԼՊՕՏՈՒՐ-Ի

յանկարծական եւ կանխահաս մահը որ պատահեցաւ Մարտ 31-ին, 58 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Ապրիլ 6, ժամը 11-ին, Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ մայր եկեղեցին
15, rue Jean-Goujon — 75008 Paris
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանեէօ-Փարիզիէնի գերեզմանատունը։

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

LE
CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
A l'occasion de la parution du livre
DE LA PETITE ARMÉNIE AU BOULEVARD DES GRANDS PINS
de
LYDIE BELMONTE
Préface de CHARLES AZNAVOUR
Editions Paul Tacussel
vous convie à la
PRESENTATION ET SIGNATURE DU LIVRE
le Samedi 8 Avril à 20 heures 30
Au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado
13008 MARSEILLE
— Entrée libre —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Repas de Carême

La Section «Sossé Mayrig» de Marseille-Ville organise un repas de carême (Mitchink), **le Dimanche 9 AVRIL à** 13h à la M.A.J.C. : 12-14, rue St-Bazile — 13001 Marseille
Tél.: 04.91.5015.09
Participation repas : 100 F
Réservation au 04.91.70.39.93
ou 04.91.77.87.31
BILLET en vente le mercredi à M.A.J.C.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՈՒՐԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 7
Լ.Գ. օր Մեծի Պահոց
Աւետումն Ս. Աստուածածնի
ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։ կը պատարագէ՝
ՆԵՐՍԵՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ
ԾԱՆՕԹ. –
Պատարագը կը մատուցուի Խորանը բացուած։
«Տէր Ողորմեա»յի ժամանակ Խորանը կը փակուի։
ՇԱԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 8
Լ.Դ. օր Մեծի Պահոց
Տօն Սրբոյն Գրիգորի Մերոյ Լուսաւորչին՝ առակալի չարչարանացն եւ մահին ի վիրապն։
ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։ կը պատարագէ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԿՂՆՑ. ԹՈՇՃԵԱՆ
ԾԱՆՕԹ. –
Պատարագը կը մատուցուի Խորանը բացուած։
«Տէր Ողորմեա»յի ժամանակ Խորանը կը փակուի։

Եւս Արսի գործերը կը ցուցադրուին Ապրիլ 3-էն 15 Լիոնի 3-րդ թաղամասի քաղաքապետարանը, 215 rue Duguesclin (իշխանութիւն եւ արձանագործութիւն)։

ՓԱՐԻԶԻ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆԶՆԱԽՈՒՄԲԻ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ

ՅՅԵԼՈՒԹԻՒՆ ՊՐԻՒՍԵԼԻ ՍՈՒՐԲ ՄԱՐԻԱՄ ՄԱԳԹԱԼԻՆԵՑԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Մեկնում՝ Շաբաթ, Մայիս 20, ժամը 8·30-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարէն
Վերադարձ՝ Կիրակի, Մայիս 21, ժամը 21-ին։

Երթուղարձ օթոքարով,
Մէկ գիշեր պանդոկ,
Նախաճաշ, ճաշ եւ ընթրիք։

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 1250 ֆրանք։

Տեղերը ապահովելու համար հետեւեալ թիւերուն. –
Եկեղեցւոյ դիւանատուն՝
01 – 43 – 59 – 67 – 03
Աւետիս Ս. Քհնյ. Պալըգեան՝
01 – 46 – 62 – 01 – 29
Մարկօ Գոգոռեան՝
01 – 47 – 43 – 12 – 66

Արձանագրութեան վերջին պարտմանաժամ՝ Մայիս 10։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԱՅԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՄԵԾ ՊԱՏԻՒՈՎ ամբողջ շրջանին, ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 6-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ «ՀԱՅԿՈՒՄ»ի՝ «ԽԱՉԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւնները կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի։

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 5
Լ.Ա. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԿՂՆՑ. ԹՈՇՃԵԱՆ

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 12
Լ.Բ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ԳԱՌՆԻԿ ԿՂՆՑ. ԳՈՑՈՒՆԵԱՆ

***

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ՄԵԾ ՊԱՏԻՒՈՎ հետեւեալ կիրակինէրեան, պատարագէն անմիջապէս առաջ՝ ժամը 10-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ԱՐԵՒԱԳԱԼԻ ժամերգութիւն կը կատարուի։

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 9
«Գալուստեան» կիրակիին

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Ապրիլ 8, ուր Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի մուտն ի վիրապն։
Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի խորանին վրայ դրուած բաց։ Իսկ Տէր Ողորմեացին անմիջապէս յետոյ վարպետները կը փակուին։
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ASSOCIATION SAINTE CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES

Pèlerinage arménien à
LOURDES
à l'occasion de l'Année Sainte et de la Fête de l'Ascension

Départ le mercredi 31 mai au matin
Retour le samedi 3 juin au soir
à Paris-Montparnasse
Voyage en TGV
Logement en pension complète dans hôtel*** proche des sanctuaires
Encadrement religieux du pèlerinage par l'Eparchie et les paroisses.
Prix par personne (train+hôtel) :
1.650 F
Renseignements et inscriptions à l'Eparchie :
Tél. : 01. 40. 51. 11. 90
Les inscriptions seront closes le 10 mai.

DU NOUVEAU A LA TELE ARMENIENNE

Suivez tous les jeudis à 19:50 heure française (22:50 heure d'Erevan) les émissions du **Fonds Arménien «Hayastan»** diffusées par la télévision arménienne C1 qui est reçue en Europe par les abonnés de TPS (chaîne No 281).

Pour tous renseignements, contacter le Fonds Arménien de France :
B.P. 12, 75660 Paris Cedex 14. Tél.: 01 43 68 29 29; Fax: 01 43 68 15 91.

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison
Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond
SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

UGAB - MARSEILLE

COLONIE DE VACANCES

Colonie mixte pour les enfants de 7 à 14 ans (1986 à 1993)
du lundi 3 au lundi 24 juillet
à St-Jean Montclar (Alpes de Haute-Provence)
Prix : Voyage (Marseille à Marseille) et activités compris
3500 Francs pour 1 enfant — 6500 Francs pour 2 enfants
— o — o — o — o — o —
La Colonie de l'U.G.A.B. cherche des Animateurs — Animatrices pour juillet 2000 — BAFA obligatoire
envoyer C.V. + photo
— o — o — o — o — o —

PENSION FAMILIALE DE L'UGAB

du mardi 25 au dimanche 30 juillet
— pension complète —

Pour tous renseignements veuillez contacter
U G A B — 327, Bd Michelet — 13009 MARSEILLE — Tél. : 06 03 74 16 99

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours des mois de juillet et août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine et son camp itinérant :
- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA**
- **Assitants sanitaires (médecins ou infirmier en 2ème année)**
- **Economes**
- **Cuisinières**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Date limite de candidature : 15 avril.

UGAB — MARSEILLE

l'Union Générale Arménienne de Bienfaisance
vous invite à une

CONFERENCE
par
GERARD DEDEYAN
Maître de conférences
à l'Université de Montpellier
le Vendredi 7 Avril à 20h30
sur le thème:
«PRINCIPAUTES ET COMMUNAUTES ARMENIENNES A L'EPOQUE DES CROISADES»
avec projection de diapositives
• Entrée libre •

327, Bd Michelet — 13009 Marseille

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 5
MERCREDI
5 AVRIL
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԸ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·879 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.879

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 3 / 4)

ԴԱՏԱՐԱՆԸ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՎՃԻՌ ԱՐՁԱԿԱԾ Վ. ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆԻ ԴԷՄ

Ապրիլ 3–ին, Երեւանի Մալաթիա–Սեբաստիա համայնքի դատարանը Վ. Սիրադեղեանի դէմ բանտարկութեան վճիռ արձակած է: Այդ կ'իրագործուի եթէ Ազգային ժողովը ընդունի ջնջել ամբաստանեալին անձեռնմխելիութիւնը, դիմաւորը դատախազին միջնորդութենէն ետք:

Վ. Սիրադեղեան ներկայ չէ եղած դատավարութեան այս նիստին. իր փոխարէն ալ չէր գիտեր թէ ուր կը գտնուէր իր պաշտպանեալը ու բողոքած է թէ առանց անոր ներկայութեան դատաւորը վարած է նիստը: Փաստաբանը՝ Վանիա Սուքիասեան դիտել տալէ ետք թէ դատարանը իրեն ներկայացուած երեք միջնորդութիւններու քննարկումը մերժելէ ետք այսօր կ'արձակէ այս վճիռը, կարտուածը որակած է դատաւորին վրայ գործադրուած ճնշումի հետեւանք եւ առանց նախադատին արտօնութեան թողած է դատարանի դահլիճը:

Իսկ օրէնքն ընթացքին Վ. Սիրադեղեանի արդէն ձերբակալուած ըլլալու մասին չջնջող լուրերը հերքուած են:

***

ԼՐԱԳՐՈՂ Վ. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆԻ ԹՂԹԱԾՐԱՐԸ ԴԱՏԱՐԱՆ ՅԱՆՁՆՈՒԱԾ

Լրագրող Վահրամ Աղաջանեան որ Մարտ 28–ին ձերբակալուած էր, դրսեւորութեան մեղադրութեամբ կրնայ 1 – 3 տարի բանտարկութեան դատապարտուիլ: Սեփականակերտի դատարանը ամէնէն ուշ 20 օրէն պէտք է կամ դատավարութեան սկսի, կամ թղթածրարը լրացումներու համար վերադարձնէ նախաքննութեան մարմնին:

Հայաստանի Լրագրողներու Միութիւնը եւ Երեւանի մամուլի ակումբը Ապրիլ 3–ի իրենց յայտարարութեամբ դժգոհած են նախաքննութեան հրապարակայնութենէ դուրկ նկարագրէն ու խօսքի ազատութեան ոտնահարում նկատած են Վ. Աղաջանեանի դէմ ձեռնարկուած հետապնդումը, մանաւանդ որ անոր ձերբակալութեան մասին տրամաբանական որեւէ բացատրութիւն չէ տրուած:

Երկու կազմակերպութիւնները միանալով այլ լրագրողներու կոչին, պահանջած են ազատ արձակել իրենց պաշտօնակիցը եւ իր գործը վարել առանց ներպետական հրապարակայնութեամբ:

***

ԼՐԱԳՐՈՂ Վ. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆԻ ԹՂԹԱԾՐԱՐԸ ԴԱՏԱՐԱՆ ՅԱՆՁՆՈՒԱԾ

Լրագրող Վահրամ Աղաջանեան որ Մարտ 28–ին ձերբակալուած էր, դրսեւորութեան մեղադրութեամբ կրնայ 1 – 3 տարի բանտարկութեան դատապարտուիլ: Սեփականակերտի դատարանը ամէնէն ուշ 20 օրէն պէտք է կամ դատավարութեան սկսի, կամ թղթածրարը լրացումներու համար վերադարձնէ նախաքննութեան մարմնին:

Հայաստանի Լրագրողներու Միութիւնը եւ Երեւանի մամուլի ակումբը Ապրիլ 3–ի իրենց յայտարարութեամբ դժգոհած են նախաքննութեան հրապարակայնութենէ դուրկ նկարագրէն ու խօսքի ազատութեան ոտնահարում նկատած են Վ. Աղաջանեանի դէմ ձեռնարկուած հետապնդումը, մանաւանդ որ անոր ձերբակալութեան մասին տրամաբանական որեւէ բացատրութիւն չէ տրուած:

Երկու կազմակերպութիւնները միանալով այլ լրագրողներու կոչին, պահանջած են ազատ արձակել իրենց պաշտօնակիցը եւ իր գործը վարել առանց ներպետական հրապարակայնութեամբ:

***

«ԻՐԱՒՈՒՆՔ ԵՒ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ»Ը ԼՐԱԳՐՈՂԻՆ ՋՕՐԱՎԻԳ

«Իրաւունք եւ միաբանութիւն» խմբակցութիւնը Ապրիլ 3–ին մամուլի ասուլիսով մը նիւթ բրած է Լ.Ղ.Հ վերջին իրադարձութիւնները: Խմբակցութեան անդամ Հայկ Բաբուխանեան մամուլի եւ խօսքի ազատութեան տեսանկիւնէն մտահոգութիւն յայտնած է «Իրաւունք» թերթի Արցախի աշխատակից Վ. Աղաջանեանի ձերբակալութեան, աւելցնելով որ այդ մասին պաշտօնական տեղեկութիւն ունենալու իրենց ջանքերը արդիւնք չեն տուած: Երեսփոխան Հ. Յարութիւնեան պատմած է Լ.Ղ.Հ կառավարած իրենց այցին մասին որ կացութեան ծանօթանալու նպատակ ունեցած է եւ սակայն սխալ մեկնաբանուած: Լ.Ղ.Հ Ազգային ժողովին հետ իրենց հանդիպումէն ետք բազմաթիւ յուցարարներ հաւաքուած են իրենց դէմ եւ իրենց պարտադրուած է հեռանալ Լ.Ղ.Հ–էն:

Աղաջանեանի պաշտպանութեան համար յայտարարութիւններ ըրած են նաեւ «10րդ Նահանգ» եւ «Իրաւունք» թերթերը: «10րդ Նահանգ» թերթի խմբագրական կազմը այն համոզումն ունի որ քանի իրենց հարցումներուն իրաւասու մարմինները հակասական բացատրութիւններ կու տան, ուրեմն լրագրողը ամբաստանելու բաւարար օրինական հիմք չկայ: Հոն ըսուած է նաեւ որ թերթին երկու այլ աշխատակիցներուն (Գարեգին Ղազարեան եւ Վարդան Թաշճեան) ալ իրաւասու մարմիններու կողմէ հսկողութեան տակ առնուելու երեւոյթը «Լ.Ղ.Հ–ում միակ անկախ թերթի նկատմամբ ուժի կիրառման դրսեւորում» կը մատնէ: Կը դատապարտուի խօսքի ազատութեան կաշկանդումը ու կը պահանջուի երեք լրագրողներուն ազատ արձակումը, ակնկալելով նաեւ Արցախի, Հայաստանի եւ արտասահմանի լրագրողներու աջակցութիւնը:

«Իրաւունք» եւս, խմբագրական խորհուրդի նախագահ, երեսփոխան Հայկ Բաբուխանեանի եւ խմբագրական կազմին ստորագրութեամբ նոյնիմաստ յայտարարութիւն մը հրատարակած է դատապարտելով «Լ.Ղ.Հ իշխանութիւնների ոտնձգութիւնները ընդդէմ խօսքի եւ մամուլի ազատութեան»: Թերթը տեղեկացուցած է նաեւ որ Վ. Աղաջանեանի պաշտպան կոմիտէ մը ստեղծուած է:

***

Լ.Ղ.Հ

ԱԿԱՆԱՊԱՏ ՏԱՐԱԾՔՆԵՐ

Լ.Ղ.Հ–ի մէջ տակաւին 15 հազար հեկտար ականապատ տարածք կայ, ինչպէս յայտնած է բրիտանական կազմակերպութիւն մը որ կը զբաղի ականազերծման գործով: Նոյն կազմակերպութիւնը արդէն 1995 – 1996 թուականներուն աշխատած է Լ.Ղ.Հ–ի մէջ ու վնասազերծած 18 թոն չպայթած նիւթ եւ 1500 ական:

***

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՓԱՌԱՏՈՆԻՆ ՅԱՂԹԱԿԱՆԸ

Հայաստանէն ութամեայ մենակատար Սոնա Քոչարեան (աշտարակցի) Ս. Պետերսբուրգի «Փոքրիկ աստղեր» միջազգային փառատօնին առաջին մրցանակին արժանացած է, չհեղով նաեւ եգիպտոսի Մշակոյթի նախարարութեան ոսկէ մետալը: Փառատօնին մասնակցած են չուրջ 25 երկիրներու պատանիներ:

***

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՆԻՍՏ ՍԻՒՆԻՔԻ ՄԷՋ

Ապրիլ 2–ին կապանի Մշակոյթի կեդրոնին մէջ կառավարութեան նիստ գումարած է Սիւնիքի մարզպետարանին ստորաբաժանումներու ղեկավարներուն մասնակցութեամբ: Մարզպետ Ռ. Նանասարդեանի տարեկան հաշուետուութեամբ պարզուած է որ մարզը երկրին ամէնէն սակաւամարդ եւ անտեսապէս ոտար չրջաններէն է: Որպէս դարմանի քայլ, մարզպետը հարկաւոր նկատած է Մեղրիի չրջանին մէջ ամհամառօտերթ առեւտուր կազմակերպել եւ Սիւնիքի մասաւորապէս Սիսիանէն կապան փոխադրել: Կառավարութեան նիստէն ետք մասնակիցները պատասխանած են ներկաներու հարցումներուն:

***

ԲԱԲԱՅԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

Ղարաբաղի ընդհանուր դատախազը՝ Մաւրիկ Ղուկասեան հարցազրոյց մը տուած է «Ազատ Արցախ» թերթին ուր ըսած է թէ Սամուէլ Բաբայեան հաւանաբար մեղադրուի Արկադի Ղուկասեանի դէմ գործուած ահարեկչական արարքին կապակցութեամբ: Ըստ իրեն, կը մեղադրուի նաեւ եղբայրը՝ Կարէն Բաբայեան որ ձերբակալուած է եւ Ստեփանակերտի քաղաքապետի իր պաշտօնն ալ ազկատուած: Ընդհանուր դատախազը հերքած է մամուլի տեղեկութիւնները որոնք բիրտ վերաբերմունքի կ'ակնարկէին Սամուէլ Բաբայեանի եւ միւս կասկածեալներուն դէմ: Անկարելի չի նկատեր որ ձերբակալուած կասկածեալներէն ոմանք ազատ արձակուին, եթէ իրենց յանցանքը չհաստատուի: Ներկայիս 15 կասկածեալներ ձերբակալուած են:

ՊՈԼԻՍ

ՎԵՐԱՄՈՒՏԷՆ ՍԿՍԵԱԼ ԲՆԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԸ ԴԱՐՁԵԱԼ ՀԱՅԵՐԷՆՈՎ ՊԻՏԻ ԴԱՍԱԽԱՆԴՈՒԻ

«Մարմարա»յի Ապրիլ 3–ի թիւէն կը տեղեկանանք թէ Թուրքիոյ Կրթական նախարարութիւնը որոշած է հրաժարիլ այն հրահանգէն, զոր անցեալները տուած էր հայկական դպրոցներէ ներս բնագիտութեան դասը թրքերէնով դասաւանդելու ուղղութեամբ: Հաղորդած էինք արդէն թէ, Շիշլիի փոխ – քաղաքապետ Վազգէն Պարընի պնդումներուն հայկական վարժարաններու անօրէններէն բազկացեալ պատուիրակութիւն մը Անդարայի մէջ դանդաղած էր այս հրահանգին եւ խնդրած էր որ բնագիտութեան դասընթացքը, առաջուան նման, շարունակուի հայերէնով:

Հակառակ անոր որ տակաւին պատճէնը չէ հասած, յայտնի դարձած է որ Կրթական նախարարութիւնը, ապահովելով Նախարարաց Խորհուրդի հաւանութիւնը, որոշած է որ յառաջիկայ 2000 – 2001 տարեշրջանէն սկսեալ, բնագիտութեան դասը դասաւանդուի նախկին կանոնադրին համաձայն:

ԼԵՒՈՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ
ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻ ՏԵՂԱԿԱԼ

Պուլկարիոյ Տնտեսութեան նախարարութեան տեղակալ նշանակուած է Լեւոն Համբարձումեան որ ծնած է 1953–ին Սոֆիա, ճարտարագէտ է: Ապրած է Գանատա. 1997–ին Գանատայի պատուակալ հիւպատոս նշանակուած է Սոֆիա, վարելով պուլկար – գանատական խորհրդատու մարմնին նախագահութիւնը: Պուլկարիոյ Փոխադրութեան եւ Հաղորդակցութեան նախարարին տեղակալն ալ Հայ մըն է Աբիկ Կարապետեան որ տնօրէնն է նաեւ երկրին քաղաքացիական օդային դիծերուն:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻԲՐՈՍՈՖԹ գատապարտուեցաւ Նիւ–Եորքի դատարանին կողմէ, դեռ չենն ճշդուած սակայն պատժամիջոցները: Դատաւոր Փէնֆիլտի վճիռը բաւական ծանր է եւ Պիլ Կէյթսի «կայսրութեան» դէմ եղած չորս ամբաստանութիւններէն երեքը նկատի առնուած են: Միքրոսոֆթ կը դատապարտուի հակաթրըսթ Շերման Աքթ օրէնքի հիման վրայ: Միքրոսոֆթ պահպանած է իր մենաշնորհը ապօրինի միջոցներով եւ փորձած է տարածել իր մենաշնորհը նաւարկութեան լուծիսէներու չուկային վրայ: Ամբաստանողներն էին կառավարութիւնը եւ 19 նահանգներ: Պիլ Կէյթս վերաքննութեան կը դիմէ, բայց, արդէն իսկ արժեթուղթերը 14,5% նուազում կրած են Նիւ – Եորքի սակարանը:

ԳԱՀԻՐԷի մէջ, առաջին անգամ ըլլալով, Ապրիլ 3–ին տեղի ունեցաւ վճռաժողով մը որ կը համախմբէր Եւրոպական Միութեան 15 եւ 52 ափրիկեան պետութիւններու ղեկավարները: 20 տարուան մէջ, առաջին անգամ ըլլալով կը մասնակցէր նաեւ Քաատֆի, որ օրուան «վրէժխնդիր» եղած է: Շերտաք առաջարկեց որ, նման Ֆրանսայի, 100% ջնջուին ափրիկեան ամէնէն աղքատ երկիրներու պարտքերը:

ՀԱՑԻԹԻի ամէնէն համբաւաւոր լրագրողը ազատնուած է Ապրիլ 3–ին Փոր–օ–Փրէնս ճամբասփիւռի այն կայանին առջեւ որու տէրն էր: Ժան Տոմինիք, 60 տարեկան, ազատնուած է լաւ պատրաստուած զոմանոյի մը կողմէ: Պաշտօնեայ մըն ալ ազատնուած է: Ժան Տոմինիք ծանօթ է որպէս բուռն պաշտպան ժողովրդավարութեան: Տիւվալիէի օրով ճամբասփիւռի իր կայանը փակուած էր, աքսորուած էր եւ վերադարձած էր 1986–ին, բայց, կրկին աքսորի ճամբան բռնած էր, 1991–ին, պետական դիմադրական հարուածին առեւն նախագահ Ալիսթիտի դէմ: Անոր վերադարձին, 1994–ին, ինք ալ վերադարձած էր եւ առնկէ ի վեր բուռն կերպով կը քննադատէր «ժողովրդավարութեան թշնամիները»:

ՉԻՉԷՆԻՈՅ մահին 55 էջնոց չատ խիստ տեղեկագիր մը ներկայացուած է Ապրիլ 3–ին Փարիզ: Ան պատրաստուած է Մարդկային Իրաւանց Միջազգային կազմակերպութեան եւ Համապատասխան ուսս՝ Մեմորիալ կազմակերպութեան կողմէ, քննութենէ մը ետք կատարուած Յունուար 5–էն 13: Տեղեկագրին առաջին մասը կը վերաբերի Ինգուշիա դտնուող 200 հազար չէչէն գաղթականներուն, որոնք «մարդկային ազէտի սեմին են»: Ապա, կը նկարագրուին հիւանդանոցներու եւ տեղահան բազմութիւններու ոմբարկոծութիւնները: Մարդկային Իրաւանց Միջազգային Կազմակերպութիւնը որմնադիր մըն ալ հրապարակած է ուր հսկայ տառերով գրուած է. – «Ո՛ճրագործ նախագահ մը ընտրուեցաւ: Ե՞րբ պիտի դատուի»: Պէտք է դատուին երկու պատասխանատուները՝ Ելցին եւ Պուտին: Միւս կողմէ Մարթ Ռոպինսըն չատ բարկացած է Ապրիլ 3–ին, որովհետեւ Չէչէնիայէն վերադարձին ուզած էր Պուտինի հետ տեսնուիլ եւ այս վերջինը մերժած է:

ԻՆԸ ՌՈՒՍ ԳԵՐԻՆԵՐ գնդակահարուած են չէչէն ապստամբներուն կողմէ Ապրիլ 2–ին: Ատոնք գերի ինկած էին

(Տես՝ Ը· Գ· էջ)

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ
300–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՈՒԹՈՎ
(1700 – 2000)

ՄԽԻԹԱՐ ՎՐԴ. ՍԵԲԱՍՏԱՑԻԻ ԵՒ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐՈՒ ՆՊԱՍՏԸ ՀԱՅ ՄԾԱԿՈՒՅԹԻՆ

Հ. ՅԱՐՈՒԽԻԻՆ ՊԱՋՏԻԿԵԱՆ

Ա.
ԺԸ. – ԺԹ. ԴԱՐ

Թ. ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՔԱՐՏԻՍԱՊՐՈՒԹԻՒՆ

Մխիթար Աբբահօր ստեղծած Վերածը-նունդի Մեծ չարժումին մէջ, չէր կրնար անտեսուած ըլլալ գեղարուեստի ճամ-բով, Հայ ժողովուրդին իւր խոկ Մշակոյ-թը, պատմութիւնն ու անցեալը ներկայա-յընելու ծրագիրը, որուն համար ան, ա-ռաջին հրատարակութիւններէն սկսած (տե՛ս Աստուածաշունչ, Բառգիրք Հայ-կազեան Լեզուի եւ այլն) կը ջանայ պատկերազարդել գիրքերը, պատուէրներ տալով ժամանակակից մեծ նկարիչ – փո-րագրիչներու, (Ծոնինօ, Փիէթրօ Նովէլ-լի, Ծուքքի եւ այլն) ստեղծել հայ գլխա-ւոր սուրբերուն հաստատուն տիպարներ – Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ, Ս. Սահակ, Ս. Մեսրոպ, Ս. Գրիգոր Նարեկացի, Ս. Ներ-սէս Շնորհալի – եւ այլն, օգտուելով տը-պագրութեան ընձեռած առաւելութիւն-ներէն, թափանցելու համար ամէն հայ օճախի մէջ, արթնցնելու նպատակով մո-խիրի տակ թաքուն մնացած պապերուն հաւատքը:

Մխիթարեան երկու դարը անցած տը-պարանի այս յատուկ գործունէութիւնը, առանձին փառքի էջ մը կրնայ կազմել եւ ընդարձակ հատորի մը նիւթ հայթայթել, սակայն այս պահուս, ես կ'ուզեմ միայն խօսիլ ԺԸ. դարու Մխիթարեան Հայրերու կատարած Քարտիսագրութեան մասին, որուն կարեւոր աշխատանք մը նուիրած է Հ. Սահակ Վրդ. Ճեմճեմեան (Քար-տիսագրութեան Դպրոց մը Ս. Ղազարու մէջ ԺԸ. դարուն, Վենետիկ, 1981), որ պիտի ըլլայ նաեւ իմ գլխաւոր աղբիւրս:

Հայերէն լեզուով առաջին քարտէսը պատրաստուած է 1695–ին Ամստերտամի մէջ, Թոմաս Վանանդեցիի խնամքով, պղինձի վրայ փորագրուած Աբրահամ եւ Պետրոս Սքոնրեկ եղբայրներու կողմէ, մեծութիւն 120 × 150 հրզմ.:

Ութ կտոր պղինձներէ կազմուած այս քարտէսին փորագրութիւնը Հ. Զաքարիա Ալեքսանեան 1751–ին կը գտնէ Պոլսոյ մէջ, Պօղոս Աղայի մը տիկնոջ մօտ, եւ երկար դժուարին սակարկութիւններէ ետք, կը յաջողի գնել եւ Սուրբ Ղազար ուղարկել 1753 Ապրիլ ամսուն, որպէսզի օրինակներ հանուին եւ տարածուին ժողո-վուրդին մէջ: Մինչեւ 1782 թուականը, կը յիշուի տակաւին այս քարտէսը, դի-մումներ չեն պակսիր գնորդներու, Պոլի-սէն, Մատրասէն (Հնդկաստան), Վարա-մունկէն (Հունգարիա) եւ այլն:

Աւելի ուշ, երբ Ս. Ղազարի տպարա-նէն աւելի չքեղ եւ մատնադիտական քար-տէսներ լոյս կը տեսնեն, Համատարած Աշխարհացոյցին հետքը կը կորսնցնենք:

Ներկայիս Սուրբ Ղազարի դիւանին մէջ պահուած կան երեք մաքուր օրինակ մի-այն:

Մխիթար Վրդ. 1733 - 1736 տարինե-րուն, Ամստուածաշունչի հրատարակու-թեան համար 156 պղնձատիպ պատկեր պատրաստել տուած է, որոնց համար ծախսուած է հսկայական գումար: Նկա-տի առնելով վանքի տնտեսական անցուկ վիճակը, երկու միաբաններ, Հ. Իգնա-տիոս եւ Հ. Հ. Զաքարիա, կը մտածեն փորագրութեան արուեստին մէջ եւ այնուհետեւ իրենք է որ կը սկսին փո-րագրել պղինձի վրայ զանազան ծաղիկ-ներ եւ «Ապա ձեռնարկին փորագրութեան այլ եւ այլ աշխարհացուցի» (էջ 13):

Հայ արուեստի պատմութեան մէջ նոր էջ մը կը բացուէր Սուրբ Ղազարի մէջ. Պղնձափորագրութեան Արուեստը:

1751-ին լոյս պիտի տեսնէ «Պատկեր բովանդակ աշխարհին Հայաստանեայց», որ գետեղուած է Մխիթարի Հայկազեան բառգիրքին մէջ, թիւով չորս հատ:

Ա.) Երկիր Աւետեաց: 1746:

Բ) Համատարած Աշխարհացոյց: 1744 - 1749:

Գ եւ Դ) Զոյգ Քարտէսներ: *Առաջինը կը ներկայացնէ մոլորակներու ընթացքը, երկրորդը Աստղալից Երկինք վերստուգ-թիւնը կը կրէ: Այս գոյգ քարտէսները գործն են Հ. Զաքարիա Ալեքսանեանի, ինչպէս կը վկայէ Մայր ժամանակագրու-թեան հեղինակը, 1745-ին:*

1751-ին լոյս կը տեսնէ, Վենետիկի մէջ Աշխարհացոյց Հայաստանեայց ըստ Հին եւ Նոր Աշխարհագրաց: Սա գործն է Հ. Իգնատիոս Վրդ. Խաչատուրեանի, ինչպէս կը վկայէ մեզնոյն ժամանակագրութեան հեղինակը:

Հայաստանի հայերէն լեզուով առաջին քարտէսը, Մխիթար Վրդ. ուզած էր իր Հայկազեան Բառգիրքի Բ. հատորին հա-մար. փափաքը կը կատարուի:

Աշխարհացոյց Հայաստանեայց (Վենե-տիկ 1778):

Եզեզ եւ մեծդի, կրնայ պարծանքը համարուիլ ԺԸ. դարու բոլոր հայկական քարտէսներուն: Քարտէսին ստորին կեդ-րոնը կը գտնուի զարդանկար անուանա-գոյցը, ճոխացած զանազան դրօշակնե-րով, զէնքերով, ուր կը տեսնուին Հայկ՝ իր աղեղով, Արամ՝ ձեռքին մէջ Հայաս-տանի քարտէսը բռնած, Մեծն Տիգրան՝ արքունի մականունով եւ Տրդատ Թագա-ւոր:

Քարտէսին մեկնաբանը եղած է ոմն Ազա Շամիր Սուլթանեան, Հնդկաստանի (Մատրաս) երեւելի հայերէն մին, որ Վենետիկաբնակ Պր. Առաքելի մը միջոցով տպել կուտայ այս քարտէսը, եւ այդպէս ալ ճանչցուած է պատմութեան մէջ որ-պէս «Պր. Առաքելի Աշխարհացոյցն» (տե՛ս Հ. Սահակ Ճ., էջ 21):

Սկզբնական չրջանին, Հ. Զաքարիա Ա-լեքսանեանն է մղիչ ուժը եւ մեծ վարպե-տը փորագրութեան արուեստին, որուն փորձառութենէն կ'օգտուին մեծապէս Հ. Յակոբոս Ջամչեան եւ Հ. Մտեփանոս Ագոնց, երկուքն ալ սիրահար աշխարհա-գրական պրպտումներու:

1784-ին Սուրբ Ղազարի մէջ կը յայտ-նուի բացառիկ տաղանդով օժտուած մի-բան մը՝ Հ. Եղիա Էնտազեան, որուն հա-մար Հ. Մկրտիչ Ալպերեան կը գրէ. «Մեծ աւուն եհաւ իրաւամբ եւ յարտար եւ աշխատալի փորագրութիւն մեծ եւ փոքր աշխարհացուցից Էնտազեան Հ. Եղիայիս մերոյ» (Նոյն, էջ 28):

1785-ին Հ. Եղիային փորագրած գոյգ աշխարհացոյց պատկերները երբ Պոլիս կը հասնին, ամէնքը կը հիանան, նոյնիսկ Մխիթարեանութեան մեծագոյն եւ առաջին վարպետը՝ Հ. Զաքարիան «Յիծացեալ թերկրեցաւ յոգի իւր» (էջ 29):

Հաւանաբար այս Հ. Եղիա Էնտազեան-ին կը պարտին բազմաթիւ փորագրու-թիւնները, որոնք նոյն տարիներուն լոյս կը տեսնէին Մխիթարեան գիրքերուն մէջ:

Նոյն վարդապետին գործն է նաեւ Զամչեանի առաջին հատորին վերջաւո-րութեան գետեղուած քարտէսը «Գաւառք Հայաստան աշխարհի ըստ հին պատմու-թեանց»:

Հ. Եղիա հեղինակն է նաեւ Համառօտ Պատմութիւն Օդապարիկ Գնտոց գիրքին (1785) եւ չորս աշխարհամասերու նուիր-ուած առանձին - առանձին փորագրուած քարտէսներու (Եւրոպա - Ափրիկէ - Ամե-րիկա - Ասիա): Յաջորդ տարին կը սկսի պատրաստութիւնը Լայնածաւալ Տէրու-թիւն Օսմանցոցն քարտէսին, զոր կ'աւար-տէ 1787-ին:

34-ամեայ Հ. Եղիայի մահով (1789), հայ փորագրութիւնը մեծ վարպետ մը կը կորսնցնէ, հայ քարտիսագրութեան մէջ, նոր դարագլուխ բացող վարպետ մը:

1791-ին Մխիթարեան հրատարակչա-տունէն լոյս կը տեսնեն գոյգ փորագրու-թիւններ՝ Աշխարհացոյց Տախտակ Սեաւ Ծովու եւ Շրջակայիցն եւ Աշխարհացոյց Տախտակ Նեղուցին Կոստանդնուպօլսոյ:

Առնք կ'ըլլան Ժ. դարուն լոյս տե-սած վերջին երկու քարտէսները, որ յա-ջորդ դարուն նոր հանդերձանքով մը պի-տի վերսկսէին:

(Շար. 11)

ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ 70–ԱՄԵԱԿ

ԵՐԵՒԱՆԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԸ

Գրեց՝ ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Երեւանի Բժշկական Հիմնարկը այս տարի կը բոլորէ իր 70–ամեակը: Աչքա-հի չորս կողմերը սփռուած հիմնարկին չրջանաւարտները կը պատրաստուին ար-ժանավայել չուքով նչելու իրենց պատ-մաբերի տարեդարձը եւ իրենց կարելին ի գործ դնելու Հիմնարկին առաւել բար-գաւաճման եւ ժամանակին հետ քայլ պահելու կարելիութիւններ ստեղծելու համար:

Արդարեւ, Երեւանի Բժշկական Հիմ-նարկը հիմնուած է 1930–ին, Երեւանի Պետական Համալսարանի բժշկական ըն-տանիի (հիմնուած 1922ին) հիման վը-րայ: Ունի բժշկական, ատամնաբուժա-կան, դեղագործական բաժիններ: 1936–էն սկսած է չնորհել դիտութիւններու թեկնածուի եւ դոկտորի գիտական աս-տիճաններ: 1958–ին կազմակերպուած է բժիշկներու կատարելագործման լսարան մը, որ 1962–ին վերակառուցուած է եւ դարձած բժիշկներու կատարելագործման Երեւանի Հիմնարկ:

Երեւանի Բժշկական Հիմնարկի 60 ամ-պիոններուն, կեդրոնական եւ 26 գիտա-հետազօտական տարբրալուծարաններուն մէջ աշխատած են բազմաթիւ ակադեմա-կաններ, դոկտորներ եւ գիտութեան թեկ-նածուներ: Գիտնականներու աշխատանք-ները նուիրուած են սիրտ–անօթային հա-մակարգի, հայկական, դիւրազգացական (ալէրժի) հիւանդութիւններու ախտա-ծնութեան, ախտորոշման եւ բուժման:

Իր գոյութեան 70 տարիներու ընթաց-քին Երեւանի Բժշկական Հիմնարկը տը-ւած է 15 հազար չրջանաւարտներ՝ բը-ժիշկ, ատամնաբոյժ եւ դեղագործ: Շըր-ջանաւարտներու կարգին գտնուած են նա-եւ արտասահմանէն եւ յատկապէս ըս-փիւռքահայ ուսանողներ, որոնք յետ չըր-ջանաւարտութեան սփռուած են աշխար-հի չորս ծագերուն:

Հայաստանի անկախացումով, տաս-նամեակէ մը ի վեր տիրող տնտեսական դժուար պայմաններու հետեւանքով, Ե-րեւանի Բժշկական Հիմնարկը անհրաժեշտ կարիքը ունի ընդհանրապէս իր չրջա-նաւարտներուն, յատկապէս այն Հայե-րուն, որոնք Սփիւռքի զանազան գա-ղութներէն Հայաստան մեկնելով իրենց ուսումը առած են անվճար Երեւանի Բը-ժշկական Հիմնարկէն եւ իրենց վկայա-կանը առացած՝ այսօր բարօր կեանք մը ապահոված են իրենց պաշտօնավարած երկիրներուն մէջ: Աւստրալիայէն Ասիա, Եւրոպայէն Ամերիկա, իբրեւ բժիշկ, ատամնաբոյժ կամ դեղագործ:

Ներկայիս, այլազան փոփոխութիւննե-րու կարգին, փոխուած են նաեւ Երեւանի Բժշկական Հիմնարկին մէջ ուսանելու պայմանները: Հիմնարկը ունի չուրջ 1500 հոգինոց աշխատակազմ մը՝ դասախօս եւ պաշտօնէութիւն, երեք հազար ուսա-նողներ, որոնց 700–ը՝ արտասահմանէն, այդ կարգին՝ 160 Հայեր, Սփիւռքի զա-նազան չրջաններէն: Ուսումը վճարովի է: Հայաստանցի ուսանողը տարեկան կը վը-ճարէ հազար տոլար, սփիւռքահայ ու-սանողը՝ հազար հինգ հարիւր տոլար, իսկ օտար ուսանողը՝ երկու հազար տոլար:

1987–էն ի վեր Երեւանի Պետական Բը-ժշկական Համալսարանի վերատեսուչի պաշտօնը կը վարէ ակադեմական բժիշկ Վիլէն Յակոբեան: Ծնած՝ 1938–ին, Թա-լինի չրջանի Գառնահովիտ գիւղը, Վի-լէն Յակոբեան 1960–ին աւարտած է Ե-րեւանի Բժշկական Հիմնարկի բուժա-կան լսարանը եւ երկու տարի պաշտօնա-վարած Արթիկի չրջանը: 1962–ին փո-խադրուած է Երեւանի Բժշկական Հիմ-նարկի դեղագործութեան ամպիոնը: 1967–ին Երեւանի մէջ պաշտպանած է թեկ-նածուի, իսկ 1978–ին Կազանի մէջ դոկ-տորայի թեզերը:

Ակադ. Վիլէն Յակոբեան ունեցած է պետամանկավարժական եւ հանրային բե-ղուն գործունէութիւն մը: 1972–1979 ե-ղած է արտասահմանցի ուսանողներու վարիչ, 1979–1983 բուժական լսարանի վարիչ, 1987–էն ի վեր Երեւանի Պետա-կան Բժշկական Համալսարանի վերատե-սուչ, իսկ 1994–էն ի վեր՝ նաեւ դեղա-գործութեան ամպիոնի վարիչ: Բազմիցս մասնակցած է միջազգային գիտաժողով-ներու: Իր հետեւողական աշխատանքնե-րուն չնորհիւ է որ Երեւանի Բժշկական Հիմնարկը վերածուած է Պետական Բժշկական Համալսարանի, 1995 թուա-կանին: Վիլէն Յակոբեան անդամ է Հա-յաստանի Գիտութիւններու Ազգ. Ակա-դեմիայի, Նիւ–Եորքի անօթաբանների միջազգային գոլէճի գիտական խորհուր-դի, Մոսկուայի Բարձրագոյն գպրոցի միջազգային ակադեմիայի եւ Լեհաստա-նի Բժշկական ազգ. ակադեմիայի:

Ակադ. Վիլէն Յակոբեանի գիտաման-կավարժական գործունէութիւնը կ'ընդ-գրկէ աւելի քան 200 գիտական աշխա-տանքներ, վեց մենագրութիւններ, որոն-ցմէ երկուքը հրատարակուած են Մո-սկուայի մէջ, բժշկական բարձրագոյն ու-սումնական հաստատութեան ուսանող-ներու համար երեք դասագիրքեր, որոնց-մէ երկուքը հայերէն: Իրբեւ վերատեսուչ Երեւանի Պետական Բժշկական Համալսա-րանի իր պաշտօնը ստանձնելէն ետք, 10 տարիներու ընթացքին տարուած հետեւո-ղական աշխատանքներու չնորհիւ մեծ-ցած է համալսարանի միջազգային ճա-նաչումը եւ հատաստութիւնը պատուա-կան իր տեղը կը գրաւէ առողջապահութեան համաշխարհային կազմակերպութեան գանկին մէջ եւ որուն վկայականը կ'ին-դունուի Եւրոպայի, Ամերիկայի, Մերձաւոր Արեւելքի եւ Ախոյ բազմաթիւ երկիրներու մէջ: Համագործակցութեան պայմանագրեր կնքուած են Ռուսաստա-նի, Ամերիկայի Միացեալ Նահանգնե-րու, Հնդկաստանի, Ֆրանսայի, Պելժիո-յի, Նաւնաստանի, Սուրիոյ եւ այլ երկիր-ներու հետ, մշակելով գիտական եւ գիտա-մանկավարժական կարեւոր ծրագիրներ:

Ահա այսպիսի միջազգային ճանաչում ունեցող եւ առողջապահութեան եւ գի-տական աշխարհի մէջ իր ուրոյն տեղը գրաւած հաստատութեան 70–ամեակին որ ծրագրուած է նչել Երեւանի մէջ Հոկտեմբեր 2 – 8: Այս առիթով որո-ւած է, կարելիութեան սահմաններուն մէջ, աշխարհով մէկ սփռուած չրջանա-ւարտ բժիշկները, ատամնաբոյժները եւ դեղագործները համախմբել Երեւան մասնակցելու իրենց պատ մաբերի 70-ամեակի տօնախմբութեանց: Ասիկա ա-կէ առիթ մը պիտի ընծայէ նաեւ չրջա-նաւարտներուն, տարիներ եւ տ՛ւ ա-յն գիրար գտնելու եւ վերակենդանա-նելու իրենց ուսանողական օրերու քա-յիշատակները, այլեւ ականատես ըլլալ համալսարանի արձանագրած նուաճում-ներուն: Տօնախմբութեանց օրերուն ծ-րագրուած է դումարել բժշկական արդի գանազան հարցերու նուիրուած գիտա-ժողով մը, ուր հանդէս կուգան յա-նուագէտ դասախօսներ, բժիշկներ, գիտ-նականներ: Ծրագիրը կ'ընդգրկէ նաեւ այ-ցելութիւններ Հայաստանի տեսարժան եւ պատմական վայրերը:

Գալիֆորնիոյ հաստատուած՝ Երեւա-նի Բժշկական Համալսարանէն չրջանա-ւարտ հայ բժիշկներ, ատամնաբոյժներ եւ դեղագործներ, ամիսներէ ի վեր տե-ղւոյն աշխատանքի լծուած են լաւա-գոյն պատրաստութեամբ Համալսարա-նի 70–ամեակի տօնախմբութեանց: Անոնք կազմած են յանձնախումբ մը, որ ծրագրած է զանազան ձեռնարկներու մի-ջոցով դրամահաւաք կատարել եւ 70–ա-մեակի առիթով, իբրեւ երախտագիտու-թեան տուրք, Համալսարանին մէջ հաս-տատել արդիական ամէն յարմարութիւն-ներով օժտուած պրպտարան մը՝ բժշկագիտական նորագոյն ձ-րատարակութիւններով, համակարգչ-ներով, լաս–տեսողական սարքերով, ա-սպատակերներով, այլազան թեթեւաձ-եւ պարբերականներով եւլն.: Ծրագիրը կ'ենթադրէ 200 հազար տոլարի ծախ-մը:

*Գալիֆորնիոյ մէջ կը գործեն Երեւանի չրջանաւարտ չուրջ 200 հայ բժիշկներ, ատամնաբոյժներ եւ դեղագործներ: Ծ-րամահաւաքի անդրանիկ ձեռնարկին, որ տեղի ունեցաւ Փեար. 25–ին Կլենտէյլ մէջ, Համալսարանի վերատեսուչ ակա-Վիլէն Յակոբեանի ներկայութեամբ, շ-50 բժիշկներու նուիրատուութեամբ գ-յացաւ 80 հազար տոլար, ի նպաստ յիշ-եալ գրադարանի Փոնտին: Վստահօրէն միւս չրջանաւարտները եւս կը միանան դրամահաւաքին, այդպէսով իրենց ե-րախտագիտութիւնը գործօն ձեւով ար-տայայտելու համար իրենց ուսումնա-կեանքի բարօրութիւն պարգեւած հաս-

ԴԷՊԻ ՑԵՏՍԻՈՆԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

Իսրայէլեան Գերագոյն Ատեանը վերջերս արտօնած է որ հրեայ չեղողներ ալ իրաւունք ունենան հանրապետական հոգիի պնդելու: Այնախընթաց ու պատմական որակուած այս որոշումը յետսիոնական նոր շրջան մը կը նախատեսէ Իսրայէլի պետութեան համար: Այլ խօսքով՝ ան կը վերածուի պետութեան մը որ կը դադրի բնակչութեան զանգուածները ծառայեցնելէ քաղաքական և ռազմավարական նպատակներու: Այդ որոշումով հողը կրկին կը վերածուի կալուածային պարզ արժէքի որ կրնայ հաւասար դիմով տրուիլ որեւէ փոխաքորդի: Ուրիշ ամէն տեսակի մտածում յեղափոխութիւն պիտի նկատուի:

Այս վճիռը արդիւնքն է Իսրայէլի հիւսիսային շրջանի մէկ գիւղին մէջ արձանագրուած միջադէպի մը: Գիւղը կը կոչուի Քացիր, կը գտնուի Այսրյորդանանը Իսրայէլէն բաժնող հաշտութեան կանոչ գիծին մօտը: Նախկին Պաշտպանութեան նախարարը Ա. Շարոն զաղափարը ունէր Իսրայէլի եւ Այսրյորդանանի Արաբներուն միջեւ հրէական «պատուար» մը ստեղծելու:

Գերագոյն ատեանին վերոյիշեալ որոշումը անմիջական կերպով արդիւնք չի տար բնականաբար: Հրէական գործակալութեան նախագահին կարծիքով Հրեաներէ բաղկացած բնակութեան շրջաններով պատուարներու չգոյութիւնը պատճառ պիտի ըլլայ որ Պաղեստինցիները իրենց ապղեցութիւնը մեծցնեն մինչեւ Գալիլիա: Շրջան ուր պիտի չհասնի Իսրայէլի պետութեան ձեռքը:

Թերթը պատմութեան պարտադրած բարոյականը կը նկատէ Արաբներու ասիմանական վերադարձը: Անոնք արդէն կ'ուզեն խոյս տալ տարապայմանօրէն խիտ բնակչութեամբ իրենց շրջաններէն, խոյս տալ քաղաքական կաշառակերութենէն, ոճիրներէն, խարհանութենէն: Կ'ուզեն ճանչնալ թէ ինչ բան է «կեանքի որակը»: Գերագոյն Ատեանին որոշումով հաստատ կը թուի թէ պիտի հասնին իրենց փափաքին:

"ՍԻԱՄԱՆԹՕ" ԴՊՐՈՑԻՆ 70-ԱՄԵԱԿԸ

Փարիզեան շրջանի ամենահին դպրոցներէն է Պանեէօ-Գաչանի միօրեան: Հիմնուած 1930-ին, ան կը բոլորէ այս տարի իր գոյութեան 70-ամեակը: Այս տարեդարձն է որ դպրոցին պատասխանատուները ուղեցին նշել շաբաթ, Մարտ 25-ի երեկոյեան, իրենց սարքած ճաշ - պարահանդէսով՝ Պանեէօյի Լէօ – Ֆեռէ սրահին մէջ:

Ձեռնարկը սկսաւ, բաւական ուշ, Տիկին Լիւսի Տօստիկեանի ներածական խօսքով. ան, Մնոզոց Միութեան անունով չեշտեց հայ մանուկները հայկականութեամբ շրջապատելու անհրաժեշտութիւնը «ամրապնդելու համար կապը իրենց արմատներուն հետ»: Յիշեցուց նաեւ որ Սիամանթօ դպրոցը (որ չուրջ տասը տարի է կը կրէ նահատակ բանաստեղծին անունը), կ'օժանդակէ նաեւ Պանեէօյի զուգորդ քաղաք՝ Վանաճորի Թիւ 3 կըրթարանին: Ան, իր մասնաւոր շնորհակալութիւնները յայտնեց քաղաքապետութեան եւ մասնաւորաբար երեսփոխան - քաղաքապետ՝ Տիկին Ժանին Ժամպիւի, որ, ամէն ձեւով եւ կարելիութիւններով իր զօրակցութիւնը միշտ կը ցուցաբերէ հայկական դպրոցին:

Ապա արտայայտուեցաւ Տիկին Ժամպիւն, որ իր ներկայութեամբ ուզած էր պատուել ձեռնարկը: Երեսփոխան - քաղաքապետը յիշեցուց որ այս դպրոցը կը ցոլացնէ Ֆրանսահայութեան եւ մասնաւորի պաղութին պատմութիւնը, իր առաջին դժուարին տարիներէն մինչեւ այսօրուան բարւոք շրջանը: Այնուհետեւ, յիշեց 1998-ի Մայիս 29-ի Ազգային ժողովի ծանօթ քուէն ծանրանալու համար այսօրուան որոշ ծերակուտականներու կեղծաւորութեան վրայ, զանոնք որակելով «անարժան Ֆրանսայի նման երկրի մը ընտրեալները ըլլալու»: Տիկին Ժամպիւ մօտ 300 ներկաներուն կոչ ըրաւ միասնական պայքարի ու վստահեցուց որ երեսփոխանական իր խմբակը (Համալսնաւար) Հայերը երբեք պիտի չլքէ: Ան իր խօսքը աւարտեց ըսելով որ հայկական դպրոցը կը մասնակցի քաղաքին մշակութային բազմազանութեան եւ այդ ձեւով նաեւ, անոր հարստացման:

Վերջին արտայայտուողը կ'ըլլար Աւետիս Քահանայ Պալըքեան որ փոխանցեց Գիւտ Արք. Նազդաչեանի շնորհաւորական և օրհնութեան գիրը՝ ղրկուած դպրոցին 70-ամեակին առթիւ:

Այս պաշտօնական բաժինին յաջորդեց ճաշ - պարահանդէսը որ տեւեց մինչեւ ուշ գիշեր՝ «Սպիտակ» նուագախումբի հնչիւններուն ներքոյ: Թոմպալա մը, որուն առաջին մրցանակը Հայաստան ճամբորդութիւն մըն էր, որոշ հասոյթ մը ապահովեց դպրոցին, անոր մատակարարման եւ հայասատանեան ծրագիրներուն:

Պանեէօ – Գաչանի դպրոցի երախտաւորներէն յիշենք անունները առաջին ուսուցչուհի՝ Տիկին Սիրվարդին եւ նորագոյն հանդուցեալ Տիկինը՝ Հռիփսիմէ Պալըքճեանի որ 39 տարիներ անընդհատ ծառայեց այդ կրթարանին: Այսօր, Տիկին Զեփիւռ Մեհրապի կը վարէ Սիամանթօ միօրեային ուսուցչութեան դժուարին պարտականութիւնը, 30 աշակերտներու ջամբելով մայրենիի տարրական դիտելիքները:

ՀՐԱՅՐ ՀՐԱՉԵԱՆ

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ – ՍՆՆԴԱԳԻՏԱԿԱՆ

ՕԳՏԱԿԱՐ ՍՆՈՒՆԴ

ՆԱՐԻՆՋ – ԿՐԻՖՈՆ – ՄԱՆՏԱՐԻՆ

Այս պտուղները չափազանց հարուստ են Սէ կենսանիւթով, բայց նաեւ՝ Պէ 9 կենսանիւթով, որ անհրաժեշտ է մեր բջջիներուն: Ցղի կիներուն մօտ այս վերջինին պակասը կրնայ կազմուղ մանուկին ջղային դրութեան վրայ դէշ անդրադարձ ունենալ:

Զարմանալի պիտի թուի, սակայն հաստատուած է, որ վերոյիշեալ պտուղներուն օրական սպառումը կ'օգնէ դէշ fոլեսթերոլի նուազումին:

ՍԽՏՈՐԸ

Սխտորը կը նպաստէ մեր երակներուն ընդլայնումին, սխտորը նաեւ կը նուազեցնէ երակներու խցման վտանգը:

Ուսումնասիրութիւններ հաստատած են, որ սխտորը կը պակսեցնէ արեան ճնշումը եւ բարձր fոլեսթերոլը:

Սխտորը նաեւ կը պայքարի բորբոքային բնոյթ ունեցող հիւանդութիւններուն, կրծիին եւ հարբուխին դէմ:

Այս հրաշք ուտելիքը ունի նաեւ մանրէասպանի յատկութիւն: Ան կը պաշտպանէ եւ կը զօրացնէ մեր ոսկորները, ականջները, մորթը, մազերն ու եղունգները:

Եզրակացութիւն՝ օրական 1 - 2 պճեղ սխտոր կ'արժէ ուտել...

ԿԱՐԱԳԸ

Կարագը հարուստ է Ա. կենսանիւթով, որ կը պաշտպանէ մեր մորթը եւ կը պեղեկացնէ զայն: Ա. կենսանիւթը նաեւ կը պաշտպանէ այն քաղցկեղներէն, որոնք կապուած են ծխախոտի սպառումին եւ կենսոլորտի ապականումին մէջ:

Օրական 10 - 20 կրամ կարագը որոշ պաշտպանութիւն մը կուտայ մեզի:

Երախաներն ալ պէտք չէ զրկել կարագէն, քանի որ անոր պարունակած ճարպաթթուները կարեւոր դեր կը խաղան անոնց ուղեղի բջիջներու աճման մէջ:

ՍՏԵՊՂԻՆԸ

Ստեպղինը հարուստ է պեթաֆարոթէնով: Օրական մէկ ստեպղին ուտելով (հետեւողական եւ մնայուն կերպով) 50 տոկոսով կը պաշտպանուինք միզամանի, յամրպղիի, փրոսթաթի եւ այլ քաղցկեղներէ, իսկ 20 տոկոսով՝ սրտինքի քաղցկեղէ:

Ստեպղինին պարունակած բնաթելերը կը նուազեցնեն fոլեսթերոլը եւ կը պայքարին որոշ մանրէներու դէմ, յատկապէս վերհարութեան պարագային:

ՀԱՄԵՄՆԵՐԸ

Հոտաւէտ խոտերն ու համեմները համեղ կը դարձնեն մեր ուտելիքները եւ որոշ մինդական արժէք մը կը ներկայացընեն:

Ազատքեղը, օրինակ, կիրով, փոլիֆթիթով, երկաթով եւ Սէ կենսանիւթով հարուստ է:

«Ժէնժամպը»ը կ'արդիւնէ սիրտ խառնուքը եւ կը մեղմացնէ յօդացաւերը:

Հոտաւէտ խոտերն ու համեմները չափաւոր գործածել լուրաքանչիւր ճաշի ժամի հետ:

ԽՆՁՈՐԸ

Օրական խնձոր մը՝ բժիշկները հեռու կը պահէ մեզմէ:

Խնձորը հարուստ է աւելի քան 11 կենսանիւթերով, որոնք ի միջի այլոց կը զօրացնեն մեր մարմնին դիմադրողականութիւնը եւ զայն կը պաշտպանեն չատ մը հիւանդութիւններէ:

Անոր պարունակած բնաթելերը կը պաշտպանեն պնդութենէ եւ փորհարութենէ հաւասարապէս:

«Քոմփոթ»ի ձեւին տակ խնձորը կը կանոնաւորէ աղիքներուն գործունէութիւնը:

«Փէքթին» կոչուած նիւթը կը պաշտպանէ մեր սիրտը եւ կը նուազեցնէ դէշ fոլեսթերոլը:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԵՒ...
ՌՈՒԲԻՆ ՄՆԱՑԱԿԱՆԵԱՆ

«Արտագերս» Հրատարակչական, 1999, Երեւան

***

ՀԱՄԿ
Պաշտօնական ամսագիր
կաթողիկոսութեան Հայոց
Մեծի Տանն Կիլիկիոյ
Թիւ 1 – 2, Յունուար – Փետրուար 2000
ԱՆԹԻԼԻԱՍ, Լիբանան

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ «ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ» ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ «Ա. ԳԷՈՐԳ» ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Այս միութիւնները արձանագրուած են Հայաստանի Արդարադատութեան նախարարութեան կողմէ 1995 Մայիս 5-ին, որպէս հանրային եւ բարեգործական կազմակերպութիւններ: Գլխաւոր նպատակներն են պաշտպանել կիներու իրաւունքները, բարեսիրական գործունէութիւն ցուցաբերել, օգնել ծնողազուրկ մանուկներու, անուղղակի հայթայթել ծերանոցներու, յատուկ դպրոցներու, ստանձնել հիւանդ մանուկներու արմատահանման բուժուելու ծախքերը, եւ այլն, եւ այլն:

Հայաստանի հասցէն է՝

Գիւլիքեխֆեան փողոց 36, Բ. 28, Երեւան 375076, Նորքի 4-րդ զանգուած: Նախագահուհին՝ Տիկին Սիլվա Եղիազարեան, որ ինքզինք կը ներկայացնէ որպէս՝ «Հայոց աշխարհի մայր Թերեզա» ինչպէս նշուած է իր այցեստմսին ալ վրայ, փարիզ է քանի մը օրուան համար եւ կը փափաքի տեղեկութիւններ տալ կազմակերպութեան մասին անոնց որոնք կը հետաքրքրուին (հեռ. - 01 43 75 74 29)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԻՋՆՈՐԴ ՏԷՐ ՊԱՊԱՆ

ՏԵՍԱՐԱՆ 13

Բեբրոն հանքմի տունը:
Շաբաթ կահաւորում

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Սըկէ նըկէ խօսեցանք:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Սահակ էֆէնտիին վրայ խօսք չբացի՞ք:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Բացի: Սահակ էֆէնտին պատուական մարդ է:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Օրիորդ Զարուհիի մասին ալ խօսեցաք, կը յիշէք:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Շատ ազնիւ ու զարգացած աղջիկ մըն է: Կը չնորհաւորեմ ձեր նշանախօսութիւնը, ատկէ աւելի լաւ ընտրութիւն չէիք կրնար ընել:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Շնորհակալ եմ: Միայն թէ ինծի եկած օրերնիդ այդ կարծիքը չունէիք: Ընդհակառակն խորհուրդ տըւիք, որ այդ նշանառքը չընեմ:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Չեմ կարծեր, որ այդ տեսակ բան մը ըսած ըլլամ:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Օրիորդ Զարուհիի մասին ձեր ըսածները չէ՞ք յիշեր:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Միտքս չէ: Արդէն ամուսնութեան նկատմամբ: Եթէ ասոնց վրայ աւելցնենք նաեւ Մխայեալ – Նահանջներու արեւելեան ափին մէջ գործող երեւանի Բժշկական Համնարկէն շրջանաւարտները, այժմէն կրնանք վստահ ըլալ որ յառաջիկայ Հոկտեմբերին պաշտօնական բացումը կը կատարուի Երեւանի Բժշկական Համալսարանին մէջ ըսփիւռքահայ շրջանաւարտներու միջոցով հաստատուած արդիական գրադարանին:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Դուք ըսիք, թէ Մարտիկ աղան նշանը ետ ըրեր է, որովհետեւ իմացեր է, թէ Զարուհին խտալացի կամ ֆրանսացի սպայի մը հետ յարաբերութիւն ունի եղեր:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Թերեւս Մարտիկ աղան նշանը ետ ըրաւ՝ զայրանալով, առանց զրպարտութիւնները ըրած է: Ե՞ս ինչ յանցանք ունիմ:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Դուք ալ ձեր կողմէն աւելցուցիք թէ ձեր լսածին համաձայն սպան անպլիացի է եղեր եւ եպրակացուցիք, բառ առ բառ. «կ'երեւայ հօրը նիւթական անձկութենէն յուսահատ, այդ ճամբան բռնած է...»: Այսպէս չըսի՞ք:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ձեզ սուտ հանել չեմ ուզեր, բայց ըսածներս խեղաթիւրուած են: Անկարելի է որ առանց բան մը ըսած ըլլամ:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Ձեր այդ անպատկառ խօսքերուն վրայ չէ՞ր, որ ձեզ դուրս վռնտեցի:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Այդ օրը քիչ մը զրգռուած էիք:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Դուք այդ օրը քովս եկած էիք մէկ նպատակով. – վարկաբեկել Զարուհին եւ արգիլել մեր նշանառքը: Ասկա չէիք կրնար ուրանալ:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ձանըմ, ես ի՞նչ չահ ունիմ այդ նշանառքը արգիլելուն մէջ:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Դուք չահ չունիք, բայց ուրիշներ չահ ունին: Եւ դուք անոնց ձեռքը գործիք եղած էք: Այդ զրպարտութիւնները ընելու համար, անոնք ձեզի դրամ տուած են:

ԱՏՈՄ. – Ա՛ ի՞նչ բաներ կը լսեմ կոր, Տէր Հայր:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Թիւրիմացութիւն է, Հայր Սուրբ, թիւրիմացութիւն է:

ԱՏՈՄ. – Բայց Պարոն Եղուարդին ըսածը չատ յստակ է:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – (Տէր Բարսեղին): Հիմա ես ձեզմէ մէկ բան կը պահանջեմ:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ի՞նչ:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Ըսէք, թէ որո՞ւ դրդումով ըրիք այդ զրպարտութիւնները:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Բայց զրպարտութիւն չկայ մէջտեղը:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – (Զայրացած): Ի՞նչ ուրեմն ձեր ըսածները կը հաստատէ՞ք:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Բայց, խնդրեմ, սխալ չհասկնաք միտքս... Հայր Սուրբին հարցուցէք, թէ Օրիորդ Զարուհիի մասին ինչպէս արտայայտուեցայ քիչ առաջ:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Ես ձեր ինծի ըսածները միայն պիտեմ: Ըսէ՛ք, ո՞վ է ձեզ դրդողը:

ԱՏՈՄ. – Տէր Հայր, եթէ կայ մէկը, որ քեզ ղրկած է եղուարդ էֆէնտիին քով, բացէ ի բաց ըսէ:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Դրդող չկայ, Հայր Սուրբ:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Ձեզի հետ կ'ուզեմ վայրկեան մը առանձին տեսնուիլ, Տէր Պապա:

ԱՏՈՄ. – Ես ձեզ առանձին կը ձգեմ: (Քովի սենեակը կ'անցնի):

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Թերեւս վարպապետին քով չուզեցիք խօսիլ, բայց հիմա առանձին ենք: Կրնաք ազատօրէն ըսել ձեզ դրդողին անունը:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Կը խնդրեմ, որ այլեւս այդ մասին չխնդրէք:

(Շար. 38)

Տէր եւ Տիկին Ադաման Մանուկեան,
Տէր եւ Տիկին Պերնար Մանուկեան,
Օր. Գարոլ Մանուկեան եւ նշանածը՝ Ժիլ,
Օր. Մարիա Մանուկեան,
ինչպէս նաեւ Յովնանեան, Մանուկեան, Մենղիլճեան, Տլալարի, Գըլըճեան, Վէր-նէր, Թէրզեան եւ Խաչատուրեան ընտանիքները
յաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ – մօր, ազգականին եւ խնամիին՝

ՏԻԿԻՆ ԱԼԻՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ-Ի

(Ծնեալ՝ Յովնանեան)

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 2–ին, Գրենէյլ, 93 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Ապրիլ 6, ժամը 10·30–ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին

4, rue Komitas

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Ալֆորվիլի գերեզմանատունը։

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իրրեւ այդ նկատել։

167, rue P. Vaillant-Couturier
94140 Alfortville

(Շար. Ա. էջէն)

առջի օր, երբ իրենց 43 ընկերներն ալ կը սպաննուէին եւ պէտք է փոխանակուէին։

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ – ԹՈՒՐՔԻԱ խորհրդարանական յանձնախումբին նախագահներէն Տ. Գոն – Պէնտիթ Անգրայի այն բանտին մէջ ուր արգելափակուած է քիւրտ երեսփոխանուհի Լ. Զանա չուրջ ժամուան մը տեւակցութենէն ետք յայտարարած է թէ առողջական պատճառներով ազատ արձակումի պահանջ չներկայացնելու իրաւունք ունի ան, քանի որ բուն հարցը առողջական վիճակը չէ, այլ ահաբեկչութեան դէմ պայքարի Թրքական օրէնքը։ Այդ օրէնքը Գոն – Պէնտիթ վերջին ծայր անհեթեթ որակած է, ըսելով որ անոր գոհն են Մարզկային Իրաւանց Թրքական Միութեան նախագահը Աքըն Պիրտալ որ նոյնպէս արգելափակուած է եւ Ն. Էրպաքան որ նախագահն է կրօնամէտ Առաքինութիւն կուսակցութեան եւ որուն դէմ հետապնդումի ճեռնարկուած է ունեցած արտայայտութիւններու պատճառով։

ԺԱԳ ԵՂԻԱՑԵԱՆԻ սպանութեան անդրադարձած էր «Ֆիկարօ» Ապրիլ 4–ին, աւելի երկարօրէն քան նախորդ օրուան քանի մը տողնոց արձագանգը։ Կը նկատէր պատահարը, երբ Ժ. Եղիայեան պարզապէս՝ «ուրիշ տեղ նայեցէք» ըսած է խումբ մը տղոց, որոնք զիրենք կը դիտէին մօտէն եւ հետեւանքը եղերական եղած է։ Նոյն իրիկունը ոստիկանութիւնը ճշդած է երկու յարձակողներու ինքնութիւնը՝ Եուսէֆ եւ Խալէտ, 16 եւ 17 տարեկան։ Յաջորդ օրը, ոստիկանութեան յանձնուած է այդ երկու եղբայրներուն բարեկամը՝ Ժան – Ռոմէն, 17 տարեկան որ դաչունահարողն էր։ Ոստիկանութիւնն ալ կը գանգատի որ զմեւիի եւ դանակի առատութիւն կայ պատանիներու մօտ։

Հ. Բ. Ը. Միութեան Ֆրանսայի յանձնախումբը կ'ողբայ՝

իր պատուոյ անդամուհի՝ Նիսի յանձնաժողովի նախկին նախագահուհի եւ բարերար՝

ՏԻԿԻՆ
ՌԵՓԻՆ-ԹԱԳՈՒՀԻ ՃԵՎԻԶԵԱՆ-Ի

մահը։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Ապրիլ 7, ժամը 9–ին Նիսի Ս. Աստուածածնին եկեղեցին, Պուլվար տը լա Մատըլէն։

Ներկայս ընդունիլ իրրեւ մահազդ։

LE
CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
A l'occasion de la parution du livre
DE LA PETITE ARMÉNIE AU BOULEVARD DES GRANDS PINS
de
LYDIE BELMONTE
Préface de CHARLES AZNAVOUR
Editions Paul Tacussel
vous convie à la
PRESENTATION
ET SIGNATURE
DU LIVRE
le Samedi 8 Avril à 20 heures 30
Au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado
13008 MARSEILLE
— Entrée libre —

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ապառու սակագինը

Մահազդ	800	(956,80)
Հոգեհանգիստ	700	(837,20)
Շնորհակալիք	700	(837,20)
Հարսնիք–Նշանտուք	700	(837,20)
Ծնունդ	700	(837,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ը.Ա. (տե՛ս վաճառքի մէջ ընդհ. դուռարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, Մինճէի Մկրտիչ Քարոզիչ Սիրնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնացեալին։

Աճեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին Վարչութեան։

Տիկին Վարդուհի Կիւզէլեղեան,
Օր. Դալար Կիւզէլեղեան եւ խօսեցեալը՝ Լիւք Սէնվիլ,
Պ. Ալէն Կիւզէլեղեան,
ինչպէս նաեւ Ներսիսեան, Գալուստեան, Ճղիկեան, Տասքա, Տէմիրճեան, Թոսուն, Ներկիզեան, Նալբար, Էօրէր, Սէնվիլ, Աֆար ընտանիքները
խոր կսկիծով կը զուժեն իրենց սիրելիին, հօր, զարմիկին, հնքահօր, քեռայրին, ազգականին՝

ՄԻՀՐԱՆ ԿԻԶԷԼԵՂԵԱՆ-Ի

յանկարծական եւ կանխահաս մահը որ պատահեցաւ Մարտ 31–ին, 58 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Ապրիլ 6, ժամը 11–ին, Փարիզի Ս. Յովհ.–Մկրտիչ մայր եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon — 75008 Paris

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանէօ-Փարիզիէնի գերեզմանատունը։

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իրրեւ այդ նկատել։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Մեծ պահքի ամբողջ շրջանին, Զատիկի երեկոներ ժամը 6–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ «ՀՍԿՈՒՄ»ի՝ «ԽԱՉԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԴԻՍԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի։

ԶԱՏԻԿԻ, ԱՊՐԻԼ 5
Լ.Ա. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՑ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ԶԱՏԻԿԻ, ԱՊՐԻԼ 12
Լ.Ը. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՑ. ԳՈՑՈՒՆԵԱՆ

***

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

Մեծ Պահքի հետեւեալ Կիրակիներուն, պատարագէն անմիջապէս առաջ՝ ժամը 10–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ԱՐԵՒԱԳԱԼԻ ժամերգութիւն կը կատարուի։

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 9
«Գալուստեան» Կիրակիին

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՈՒՐԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 7
Լ.Գ. օր Մեծի Պահոց
Աւետումն Ս. Աստուածածնի
Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի եւ կը պատարագէ՝
ՆԵՐՍԵՀ Ծ. ՎԱՐԴ. ԲԱՂՈՒՃԵԱՆ ԾԱՆՕԹ. –
Պատարագը կը մատուցուի հոգեհանգստեան կարգով։
«Տէր Ողորմեա»ի ժամանակ հոգեհանգստեան կարգը կը փակուի։
ՇԱԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 8
Լ.Դ. օր Մեծի Պահոց
Տօն Սրբոյն Գրիգորի Մեծի Լուսաւորչին՝ սոսկալի չարչարանացն եւ ի վիրապն։
Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի եւ կը պատարագէ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՑ. ԹԱՇՃԵԱՆ ԾԱՆՕԹ. –
Պատարագը կը մատուցուի հոգեհանգստեան կարգով։
«Տէր Ողորմեա»ի ժամանակ հոգեհանգստեան կարգը կը փակուի։

UGAB — MARSEILLE
l'Union Générale Arménienne de Bienfaisance
vous invite à une
CONFERENCE
par
GERARD DEDEYAN
Maître de conférences à l'Université de Montpellier
le Vendredi 7 Avril à 20h30
sur le thème:
«PRINCIPAUTES ET COMMUNAUTES ARMENIENNES A L'EPOQUE DES CROISADES»
avec projection de diapositives
• Entrée libre •
327, Bd Michelet — 13009 Marseille

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Repas de Carême
La Section «Sossé Mayrig» de Marseille-Ville organise un repas de carême (Mitchink), **le Dimanche 9 AVRIL** à à la M.A.J.C. : 12-14, rue St.Bazile
Tél.: 04.91.5015.09 13001 Marseille
Participation repas : 100 F
Réservation au 04.91.70.39.93
ou 04.91.77.87.31
BILLET en vente le mercredi à M.A.J.C.

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Ապրիլ 8, ոճն է Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի մուտն ի վիրապին։

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի խորանին վարդապետը բաց։ Իսկ Տէր Ողորմեայէն անմիջապէս յետոյ վարդապետը կը փակուի։
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
RECHERCHE
La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours des mois de juillet et août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine et son camp itinérant :
- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA**
- **Assitants sanitaires (médecins ou infirmier en 2ème année)**
- **Economes**
- **Cuisinières**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Date limite de candidature : 15 avril.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Հ. Բ. Ը. Մ. – ՎԱԼԱՆՍ
Հ.Բ.Ը.Մ.–Ի 94–ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻԻ
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՓԱՌԱՏՕՆ
Հովանաւորութեամբ՝ Տոքթ. Է. ԱԴԱՄԵԱՆԻ
Նախագահ Հ.Բ.Ը.Մ.–ի Ֆրանսայի Յանձնաժողովին
Մասնակցութեամբ՝
- *Հ.Բ.Ը.Մ.–ի Փարիզի պատանիներու պարի խումբին,*
- *Հ.Բ.Ը.Մ.–ի Փարիզի Երիտասարդներու Թատերախումբին,*
- *Յատկապէս Հալէպէն հրաւիրուած, ծանօթ արտասանող Օր. Սալբի Տարագճեանի։*

ՇԱԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 8, ԺԱՄԸ 20·30–ին
Վալանսի Երաժշտանոցի հանդիսասրահին մէջ (Փոլիկոն)
Նոյն գիշերը հանդիսութենէն ետք՝
ԽՐԱԽՃԱՆՔ
Հ.Բ.Ը.Մ.–ի Վալանսի Սրահին մէջ։
Կիրակի առաւօտ, Ապրիլ 9, ժամը 10–ին
ՊԱՍՔԷ ԹՊՈՂԻ ՄՐՑՈՒՄ
Փարիզի եւ Վալանսի աղջկանց միջեւ
Կիրակի կէսօրին, Հ.Բ.Ը.Մ.–ի սրահին մէջ
ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՃԱՇ
ի պահիւ մասնակցող 70 հոգիանոց պատուիրակութեան։
Յետ միջօրէին, ՓԱԿՈՒՄ ԵՒ ՄԵԿՆՈՒՄ Պատուիրակութեան։

Ա Յ Ե Լ Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ն Ե Ր

ՓԱՐԻԶԻ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆԶՆԱԽՈՒՄԲԻՆ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ

Այցելութիւն Պրիւսէլի Սուրբ Մարիամ Մագթալինեցի Եկեղեցին

Մեկնումը՝ Շաբաթ, Մայիս 20, ժամը 8·30–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարէն

Վերադարձ՝ Կիրակի, Մայիս 21, ժամը 21–ին։

Երթուղարձ օթոքարով,
Մէկ գիշեր պանդոկ,
Նախաճաշ, ճաշ եւ ընթրիք։

Ծախքերու մասնակցութիւնն՝ 1250 Ֆրանք։

Տեղերը ապահովելու համար հաճայնիլ հետեւեալ թիւերուն.–
Եկեղեցւոյ գրասենեակն՝
01 – 43 – 59 – 67 – 03
Աբեղա Ա. Քհնյ. Պալըգեան՝
01 – 46 – 62 – 01 – 29
Մարկօ Գոգորեան՝
01 – 47 – 43 – 12 – 66

Արձանագրութեան վերջին պարմանաժամ՝ Մայիս 10։

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 6
JEUDI
6 AVRIL
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻԱՍՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·880 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.880

Գ. ԳՈՔԻՒ «ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ»Ը ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ

«Բաց նամակ հայ ժողովուրդին» խորագրով, Մարտ 30 թուակիր նամակ մը համացանցով ղրուած է հայկական լրատուիւոններու. ան ատորագրուած է հայ ժողովուրդին –յատկապէս Հայաստանի ու Արցախի հատուածին– քսՀ ծանօթ դէմք՝ պատոնուէր Գ. Գոքսի կողմէ, ահազանգ հնչեցնելու համար ամենամօտ հեռանկարներու առՀեւ որոնք կը սպառնան Հայաստանի ու Արցախի:

Ահազանգը կու գայ, ըստ նամակադիրին, կովկասի խալամական ուժերէն որոնք վճռակամ են ուժի միջոցով լուծելու Հայաստանի ու Ղարաբաղի խնդիրները: Այս վճռակամութեան դէմ անհրաժեշտ է որ հայկական Սփիւռքը անյապաղ գործի լծուի, օժանդակելու համար իր հայրենիքին եթէ չի փափաքիր որ միջոց մը եւք սպասու նոր ցեղասպանութիւն մը ունենայ:

Գ. Գոքս պրեկէ եւք իր խոր համակրանքը հայ ժողովուրդին նկատմամբ ու յիշեցնելէ եւք թէ 46 այց կառարած է Հայաստան ու Արցախ, կը դրուատէ հայութեան դժուար ըմբռնելի քաջութիւնն ու արժանաւորութիւնը որոնցմով անկարելին կարելի դարձուց Ադրբեջանի դէմ մղուած պատերազմին: Սակայն, այսօր, նոյն ժողովուրդը թէ խաղաղութիւնը, թէ անկախութիւնը կորսնցնելու վտանգին առՀեւ է: Եթէ անյապաղ գործի չանցնի, պիտի կորսնցնէ ոչ միայն Արցախի նուիրական հողը, այլեւ Հայաստանը ու նոր ցեղասպանութիւն մը պիտի ունենայ ոչեկոչելի:

Սպառնալիքներու առաջինը ան «ներքին»ը եւ «անձնասպանական»ը կը նկատէ: Հոս գրութիւնը կ'առընչուի Մեղրիի շրջանէն Ադրբեջանին դէպի Նախիջեւան անցք մը տալու նիւթին որ Հայաստանը Իրանէն կ'անջատէ: Նոյնպէս, անընդունելի կը նկատուի Արցախի համար խոհուն ու խոցելի օրինավիճակ մը ընդունելու պարբերը:

Երկրորդ սպառնալիքը արտաքին է, նախատեսելի ու առարկէ: Ադրբեջան յարձակողական պատերազմի կը պատրաստուի, իր կողքին ունենալով Չէչենիոյ խալամական մարտիկները: Կայ նաեւ Թուրքիոյ օժանդակութիւնը: Այդ մարտիկները արդէն բացայայտօրէն ըսած են թէ իրենց նպատակն է միանալ Ադրբեջանի ու նուաճել բովանդակ կովկասը: Նպատակ որուն ճամբուն վրայ Ղարաբաղը առաջին թիրախներէն է: Այս մասին վստահ է հաքուի չէչէն «դեսպան»ին արտայայտութիւնը որ իրենք պիտի չզոհանան միայն իրենց երկրին ազատագրութեամբ, այլ կը ձգտին չրջանային լուծումի մը որ պիրենք կը մղէ անյապաղ զաղելու Ղարաբաղով որ «Ադրբեջանի անժխտելի մասն է»:

Գ. Գոքս երրորդ անգամ մէջբերելէ եւք նոր ցեղասպանութեան մը վտանգը, նաեւ վերջին տարիներու 1,5 միլիոն Հայուն արտագաղթը, «կը խնդրէ» որ հայութիւնը Հայաստանի ու Արցախի մէջ եղած ազատութիւնը օգտագործէ ժողովրդավարութիւն և արդարութիւնը վերականգնելու համար եւ պատրաստուի ինքնապաշտպանութեան, այն ուժերուն դէմ որոնք այսօր արդէն կը խօսին վինքը նուաճելու մասին:

Նամակը հետաքրքրական կէտի մը կը յանդի երբ Գ. Գոքս «Սփիւռքի մէջ ապրող Հայերէն» կը խնդրէ որ իրենց ջանքերը կրկնապատկեն, միջազգային նեցուկ ապահովելու համար իրենց պաշարուած Հայրենիքին: Ապա կը գրէ. «Խնդրեմ, ձեր բոլոր ջանքերը միատկացնէք անցեալին՝ պատմական ցեղասպանութեան ճանաչումին յանգելու, այլ՝ շարժման անցէք նոր ցեղասպանութիւն մը կանխարգիլելու համար»:

Գ. Գոքի նախատեսութիւնը գրեթէ կատարեալ թէ եթէ դէպքերու ներկայի ընթացքը կասեցնել կարելի չըլլայ, Երեւանի զեկավարները իրենց տարութեամբ պիտի դատապարտեն ու անկարելի պիտի ըլլայ պաշտպանուիլ վերոնչեալ թշնամիին դէմ. այնատեն, ի զուր իրենց կեանքը նուիրած պիտի ըլլան բոլոր անոնք որոնք լինկան հայկական պատմական հողին սիրոյն:

Վերջին պարբերութեամբ նամակագիրը պատոնուէրին կը չեշտէ թէ յուսահատեցնել չէ նպատակը. այլ մատնանշել հայրենիքի ու Սփիւռքի Հայուն միասնական ջանքին անհրաժեշտութիւնը, Հայաստանի ու Արցախի վերականգնումին համար: Կը կրկնէ յապաղումին ճակատագրական հետեւանքներուն հաւանականութիւնը: Ինք 1992 Յունուարին Անկլոյ մէջ անգուն դիչերներ անցուցած է մատնելով Արցախի ժողովուրդին տառապանքին մասին: Ըրած է իր կարելին. այսօր կրկին անգուն է նոր պատերազմի մը եւ նոր ցեղասպանութեան մը սարսափով:

*
**

Ոչ ոք կասկած կրնայ ունենալ որ Հայաստանի ու Արցախի ծանօթ անցքերը, անոնց պատճառով առեղծուած կացութիւնը հաւանական կ'ընեն ամէնէն սարսափելի հետեւանքներ: Այսուհանդերձ, Գ. Գոքսի նամակին մէջ կան երկու ուշադրաւ կէտեր որոնք անխուսափելի հարցականներ կը դնեն այդ հետեւանքներուն համբուն վրայ: Առաջինը այն է որ Հայաստանի ու Արցախի հանդէպ ծանօթ տրամադրութիւններով խալամական չըրջապատի մը սպառնալիքը Գ. Գոքս կը պայմանաւորէ միմիայն Հայաստանի ժողովրդավար ու արդար ընթացքով: Քաղաքական դէմքի մը համար քիչ մը չատ միամիտ կեցուածք չէ՞ այս մէկը: Ձիշդ է անշուշտ որ եղբայրասպանութեան պատ բեմ երկիր մը վարկաբեկուած պետութիւն մըն է նոյնիսկ իր գործակիցներուն, գաչնակիցներուն համար: Սակայն, կարելի՞ է մտածել որ Կովկասի մէջ խալամ մարտիկներու ախորժակը կասեցնողը միմիայն Հայաստանի կայունութիւնը եղաւ:

Նամակին երկրորդ ուշադրաւ կէտը ցեղասպանութեան ճանաչումին ակնարկութիւնն է. Սփիւռքի Հայուն կը թելադրուի ներկայի ճգնաժամուն մէջ բոլոր միջոցները փոխանակ անցեալի –ցեղասպանութեան– ճանաչումին ծառայեցնելու, գործի մղել նոր ցեղասպանութեան մը դէմ պատուար կանգնելու համար: Մինչդեռ, աւելի տրամաբանական չէ՞ր որ Գ. Գոքս նախընտրութեան նման դիրք մատնելու փոխարէն զօրակչէր այդ ճանաչումին, յատկապէս, երբ ինքն իսկ է որ կը հնչեցնէ Բ. ցեղասպանութեան մը ահազանգը. ու արդ աչխարհի ծանօթ է որ ամբողջ մարդկութիւնը թերթա առած նման մեղքի պարագային, որքա՛ն կենսական կը նկատուի ո՛չ միայն ճանաչումը, այլ նաեւ դատապարտումի արարքը, որպէսզի նման բան –ցեղասպանութիւնը– չկրկնուի ո՛րեւէ ժողովուրդի դէմ:

Հաւանօրէն Հայաստանի ու Արցախի ճգնաժամուն պատճառած անդոհանքն ու անքուն գիչերներն են պատճառը որ Գ. Գոքս քաղաքական դէմքին ուշադրութենէն վրիպած են այս կէտերը...:

Ա. ԹՈՒՐՈՑԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԸՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 4 / 5)

Լ.Ղ.Հ

ՍԱՄՈՒԷԼ ԲԱԲԱՑԵԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱՊԷՍ ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԱԾ

Ապրիլ 4–ին, մամուլի ասուլիս մը տուած է Արցախի գլխաւոր դատախազը՝ Մաւրիկ Ղուկասեան եւ յայտարարած որ հարկ եղածին չափ փաստեր կան որպէսզի մեղադրուի Պաշտպանութեան նախկին նախարարը՝ Սամուէլ Բաբայեան Արկադի Ղուկասեանի դէմ գործադրուած մահափորձին կապակցութեամբ: Դատախազը մանրամասն նկարագրած է կազմակերպուած գործողութիւնը, մասնակցող անձերու «դերաբաչխումը», գործածուած զէնքերու ձեռքբերման պարագաները: Ըստ դատախազին, Փետրուարի վերջերուն եւ Մարտի սկիզբը յանցաւոր խումբը երկու անգամ արդէն փորձած է սպաննել նախագահ Ղուկասեանը և չէ յաջողած, ռատիօկապի խանգարման պատճառով, երկրորդ անգամ ալ նախագահին կ'ընկերանային Ներքին նախարարը եւ անոր թիկնապահը:

Լ.Ղ.Հ Քրօքի 17,15 – 61 յօդուածի Ա. մասով, 17 – 15 – 99 յօդուածի 3–րդ, 4–րդ, 6–րդ կէտերով եւ 232 յօդուածի առաջին մասով Սամուէլ Բաբայեանը մեղաւոր նկատուած է: Դատախազը ըսած է նաեւ որ բոլոր մեղադրանքներով Ս. Բաբայեանը ինքզինք մեղաւոր ընդունած է եւ խոստովանած ըրածները:

Պատասխանելով լրագրողներու հարցումներուն, դատախազը չէ հերքած որ ահաբեկչութիւնը հետապնդած է երկրին մէջ պինուորական իշխանութիւն հաստատելու նպատակը: Միւս կողմէ, ինչ կը վերաբերի Վ. Աղաջանեանի, Մ. Ղուկասեան ըսած է որ անոր թղթածրարը յանձնուած է Մոսկուայի քաղաքային դատարանը եւ թէ Վ. Աղաջանեան իրեն դիմած է որպէսզի իրեն հանդէպ խափանման միջոցը չփոխուի եւ թէ ինք պատրաստ է թերթով թէ այլ ձեւով նեղոտութիւն խնդրելու վարչապետէն:

*
**

«ՅԱՌԱՋ». – «Լիպերասիոն», Ապրիլ 5–ի իր թիւին մէջ կ'անդրադառնար Սամուէլ Բաբայեանի դէմ եղած ամբաստանութեան, խորագրելով. – Լ. Ղարաբաղ՝ «նախկին նախարար» մը ամբաստանուած:

Նախկին նախարարին չափերը անչուչտ «Լիպերասիոն»ի կը պատկանի որ իր կարգին չի ճանչնար Ղարաբաղի Հանրապետութիւնը:

*
**

Վ. ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆԻ ԱՆՋԵՌՆՄԵԼԻՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐՑՈՒԱԾ

Ազգային ժողովը Ապրիլ 4–ին 77 թեր, 10 դէմ եւ 6 ձեռնպահ քուէով համաձայն դանուած է Վ. Սիրադեղեանի երեսփոխանական անձեռնմխելիութիւնը վերցնելու եւ զինք բանտարկելու գլխաւոր դատախազ Բ. Նազարեանի միջնորդութեան: Նիստին ներկայ չէ գտնուած Վ. Սիրադեղեան, հակառակ որ Ազգային ժողովի նախագահը նախորդ օրը գրաւոր յայտնած է իրեն նիստին մասին:

Ազգային ժողովի փոխ – նախագահ Գ. Ալանեան պատասխանելով լրագրողներու, ըսած է թէ Վ. Սիրադեղեանի դէմ ձեռնարկուած դատական հետապնդումը քաղաքական խորք չունի. ան նաեւ տակաւ հաւանականութիւն նկատած է Վ. Սիրադեղեանի Հայաստանէն մեկնած ըլլալու պարագան:

*
**

ՋԱԻԱԽՔԻ ԻՆՔՆԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՀԱՆՋ

Ապրիլ 4–ին չուրջ 200 Հայեր Ախալքալաքի (Վրաստան) վարչութեան չէնքին առՀեւ ցոյցով մը պահանջած են ինքնավարութիւն տալ երկրին հայաբնակ Ջաւախքի չրջանին, ճանչնալ 1915–ի ցեղասպանութիւնը եւ լուծել տեղական ընկերային խնդիրները: Ցոյցը տեղի ունեցած է երբ նախագահ Շեվարնաձէ նախընտրական ծրագրով Ախալքալաք կը գտնուէր:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE CANARD ENCHAINE»

(5 Avril)

Les turqueries de Chirac et du Quai d'Orsay

Le génocide arménien, connais pas: le 21 mars, le Sénat a refusé d'examiner la proposition de loi sur la reconnaissance de ce génocide perpétré par la Turquie contre les Arméniens en 1915.

En mai 1998, dans un moment d'unanimité, l'Assemblée nationale avait adopté cette proposition, déposée par un groupe de députés de droite comme de gauche. Mais pour qu'elle ait force de loi il fallait un vote du Sénat avant un ultime passage au Palais-Bourbon. Maître de l'ordre du jour des Assemblées, le gouvernement aurait pu, bien sûr, imposer cette discussion aux sénateurs. Mais ni Matignon ni le Quai d'Orsay n'avaient envie de voir aboutir le débat parlementaire sur un texte à hauts risques diplomatiques vis-à-vis de la Turquie. Il ne restait donc plus qu'une solution : laisser les sénateurs en décider seuls, dans le cadre de la «niche parlementaire».

Ils n'en ont rien fait. Encouragés par une déclaration de Pierre Moscovici, le ministre délégué aux Affaires européennes: **«Le gouvernement français ne considère pas qu'il appartient à notre pays de se substituer à la Turquie dans la gestion de son Histoire».**

Dans le style faux cul, difficile de faire mieux.

PAS LE MOMENT

Les défenseurs de la cause arménienne n'avaient pas eu plus de chance du côté de l'Elysée puisque, le 23 février dernier, et déjà au Palais du Luxembourg, où il était reçu par le bureau du Sénat, Chirac avait tenu le même langage :

«Il s'agit d'une initiative impensable. Ce n'est pas au moment où la France multiplie les efforts pour rétablir la paix dans la région qu'il faut agir de la sorte. Nous avons, pour l'instant, besoin de consolider nos relations avec la Turquie. (...)Et enfin, il n'appartient pas au Parlement de qualifier l'Histoire». Il doit s'agir d'un privilège reconnu seulement au président de la République...

Cette bonne manière de Chirac au Sénat, inaugurée par le Quai d'Orsay et Chirac qui rivalisent d'égards auprès des Turcs, toujours candidats à l'entrée dans l'Europe, a d'ailleurs été mal payée

(Suite Page 4)

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ
300–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ
(1700 – 2000)

ՄԽԻԹԱՐ ՎՐԴ. ՍԵԲԱՍՏԱՑԻԻ ԵՒ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐՈՒ ՆՊԱՍՏԸ ՀԱՅ ՄԱՇԱԿՈՒՅԹԻՆ

Հ. ԾԱՐՈՒԽԻԻՆ ՊՋՏԻԿԵԱՆ

Ա.
ԺԸ. – ԺԹ. ԴԱՐ

Ժ. ՍԲ. ՂԱԶԱՐԻ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԸ (ԱԿԱԴԵՄԻԱՆ)

Անոր հիմը դրած է Մխիթար Վրդ. 1700 Սեպտեմբեր 8-ին, երբ չուրջը հաւաքած իր գաղափարականին տասնեակ մը հետեւողներով, Պոլսոյ, Բերա Թաղին մէկ անշէն վերնատան մէջ, կ'ուխտէր աշխատիլ Աստուծոյ փառքին համար, ծառայելով Հայ Մշակոյթին:

Հայկազեան Բառգիրքի յառաջաբանին մէջ իր իսկ ձեռքով քանդակած տողերը, ամբողջական ծրագիրն է իր ձեռակերտին. «... որովհետեւ սկիզբէն ի վեր, ինչպէս ես, այս Միաբանութիւնն ալ սահմանուած է Հայ ժողովուրդի ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ծառայութեան եւ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՓԱՌՔԻՆ»:

Այդ օրէն իսկ սկիզբ առած է ԱԿԱԴԵՄԱԿԱՆ աշխատանք մը, ինչպէս տեսանք նախորդ էջերուն մէջ, ծրագրուած պետական դիտակցութեամբ, զործադրուած կաճառական լրջութեամբ եւ հաստնութեամբ, ընտրանիի մը կողմէ, որ խանդավառուած Մեծ Սեբաստացիին գաղափարականով, հետեւած էր անոր, չափանակելով անոր զործը, լեզուական վերանորոգումի, պատմագրութիւնն ու հնախօսութիւնը յայտնաբերելով, աստուածաբանական, ծիսական, դաւանական ճշմարտութիւնները դուրս հանելով ձեռագիրներու փոշոտած մագաղաթեայ էջերէն, հրատարակելով նախնեաց զործերը, ստեղծելով դասականութեան չարժուն, մշակելով ժողովրդական խօսակցական լեզուն, դրական բարձրութիւններ տալով անոր, մոխիրներու տակէն դուրս հանելով թատերական դարաւոր աւանդութիւնը, ո՛չ միայն զուարճացնելու, այլ ազնուական դեր մը տալով անոր, հայրենասիրութեան, քարիին, զեղեցկին զգացումները մշակելու, բանալով տասնեակներով վարժարաններ, հայահոծ զաղութներու մէջ, Եւրոպայէն մինչեւ Մերձաւոր – Արեւելք, Ազգին տարամադրութեան ներքեւ զնելով պատրաստ սերունդ մը, քիչ մը ամէն մարզի մէջ, որ իր կարգին ա՛նքան բարերար դեր պիտի խաղար անոր հոգեկան, իմացական, քաղաքական զարթօնքին մէջ: Այս անանուն Ակադեմիան, ՃԵՄԱՐԱՆԸ ինչպէս կը սիրեն կոչել զայն միաբանները, իր տպարանով, իր դասագիրքերով, իր հայրենական քարտէսներով, զեղարուեստական հրապարակուրիչ հրատարակութիւններով, իր մեթոտիկ հետեւողականութեամբ, զար մը եւ աւելի զործած էր արդէն, Արեւելեան եւ Արեւմտեան դիտակն եւ դիտակից աշխարհին ուշադրութիւնն ու զնահատանքը չահելով, երբ աշխարհակալ Նափոլէոն Պոնափարթի հեթանոսական բանակին ձիաւորները, իրենց սմբակներուն տակ կը տրորէին, իրենց անցքին վրայ, հարիւրաւոր, հազարաւոր եկեղեցական հաստատութիւններ, մենաստաններ, զարաւոր վանական համալիրներ, կուսանոցներ, որպէս մարդկութեան անգէտ զոյութիւններ, սեփականացնելով անոնց կահ-կարասիներն ու զրադարանային, արուեստի հարստութիւնները եւ իւ սպառ բնաջնջերով զանոնք, որպէս Ընկերութիւն, Հոզեւոր հաստատութիւն, Մենաստան...:

Վենետիկ զերծ չէր այս քանդիչ վտանգէն, քանի որ Նափոլէոնի բանակները հոն էին արդէն: Մէկը միւսին եռեւէն կը փակուին զարաւոր կրօնական հաստատութիւններ, քաղաքին եւ լճակի կղզիներուն մէջ, ուր կը զտնուի նաեւ Սուրբ Ղազար Կղզին:

Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ կարգ մը միաբանութիւններ կը յաջողին զերծ մնալ փակուելէ, ներկայանալով որպէս բարեզործական հաստատութիւն:

Նափոլէոն, իր ձեւով, կը սիրէր նաեւ մշակոյթը: Աբբահայր եւ միաբաններ պահ մը կը մոռնան իրենց վանական սքեմը եւ կը ծրագրեն ներկայանալ Նափոլէոն Պոնափարթին, Գիտութեան հանդերձանքով: Ո՛չ մէկ կեղծիք կար ասոր մէջ. ո՛չ ոք կրնար Մխիթարեան վանականի մը չափ իրաւունք ունենալ այդ ախտոտին, այդ տարիներու, չատ մը ակադեմիաներ մշտական կապի մէջ էին անոնց հետ. ուրիշներ անհամբեր կը ըսպասէին Սուրբ Ղազարի տպարանէն լոյս տեսնող հրատարակութիւններուն. այդ հայ վանականները բազմաթիւ օտար հեղինակներ յայտնաբերած եւ հրատարակած էին արդէն. առանց հայ ձեռագիրներու դոյութեան երբեք պիտի չյայտնաբերուէին Եւսեբէոսի Քրոնիկոնը, Եկեղեցական Պատմութիւնը, Փիլոն Երայեցին, Եփրեմ ասորին եւ դեռ չատ – չատեր...: Ուրեմն Մխիթարի Միաբանութիւնը, կրնար պաշտօնական անուն մը տալ իր զործունէութեան, առանց ստորակէտ մը իսկ փոխելու իր ծրագիրէն, իր կեանքի ձեւէն, պարզապէս բնաջնջումի վտանգը զերազանցելու համար եւ զուտ այդ փըրկարար տեսլեսը, այդ մոզական քանի մը տողը, որ էականին մէջ ոչինչ կը փոխէր, բայց մեծն Նափոլէոնի աչքին փոշի պիտի ցանէր:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆ
ՍՐԲՈՑՆ ՂԱԶԱՐՈՒ

Վեհապետը կը հաւնի Մխիթարեաններու զործունէութիւնը. 1807 Դեկտեմբեր 6–ին ունկնդրութիւն կուտայ Գերդ. Ստեփանոս Ազոյց Աբբային, Վենետիկի մէջ. զանազան անձերու միջոցով, զաղտնօրէն կը հետաքրքրուի միաբաններու զործունէութեամբ, կը ստանայ միշտ զնահատական խօսքեր եւ արտայայտութիւններ, բերանացի թէ զրաւոր, եւ երբ 1810 Մայիս 12-ին կայսերական հրովարտակով կը ջնջէր բոլոր վանքերը, նաեւ Վենետիկի եւ անոր լճակին վրայ, Ս. Ղազար կը ժամանէր կայսերական ուրիշ հրովարտակ մը, նոյն տարւոյն Օգոստոս 17 թուակիր, ընդունելով ա՛չ միայն Մխիթարեան Հայրերուն Մշակութային Հաստատութիւն ըլլալու հանգամանքը, այլեւ կը հաստատէր եւ կը կնքէր հրովարտակով մը, յայտարարելով Սուրբ Ղազարը որպէս ACCADEMIA ARMENA SANCTI LAZZARI – ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆ Ս. ՂԱԶԱՐՈՒ:

Գործնական ճեմարանը, պետական հրովարտակով վերածուելով Իրաւական ճեմարանի (որ թէեւ խորքին մէջ ոչինչ կը փոխէր) պաշտօնականութիւն եւ տիտղոսներ սիրող Արեւմտեան աշխարհին ուշադրութենէն պիտի չվրիպէր եւ բազմաթիւ միաբաններու պիտի առաջարկուէր անդամակցիլ Արեւմտեան պետական ակադեմիաներու եւ նոյնչափ եւ աւելի արեւմտեան դիտնականներ՝ մեծ հպարտութեամբ անդամ պիտի դառնային Ս. Ղազարի ճեմարանին (30):

Ս. Ղազարի Մայրավանդը պաշտօնապէս դառնալով ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆ ՍԸՐԲՈՑՆ ՂԱԶԱՐՈՒ ACCADEMIA ARMENA SANCTI LAZZARI*, այնուհետեւ, երկար տասն Մխիթարեան բազմաթիւ հրատարակութիւններու ճակատին կը զտնենք յիշատակումը Ակադեմիա անունին եւ դիրքերուն հեղինակները կը դառնան Անդամ Մխիթարեան Ակադեմիային: Նոյնպէս օտար հայագէտներ որ կ'ընդունուին կամաւէն ներս, կը յիշատակեն իրենց անունին զոյ Մխիթարեան Ակադեմիային անդամ ըլլալը:*

Մխիթարեան Ակադեմիան չուտով կ'ունենայ նաեւ իր կանոնադիրքը, բազկացած տասը յօդուածներէ, զործնականի վերածելով արդէն զործադրուող աւանդութիւնը, որ Մխիթար Վարդապետէն կուգար. լուրջ պատրաստութիւն բոլոր նիւթերու մէջ, խմբական աշխատանքի ձեւեր, տարեկան աւարտառճառերու ներկայացում, եւ այլն:

Ակզբնական շրջանին, Սուրբ Ղազարի ճեմարանը չէ ունեցած իր սեփական պաշտօնաթերթը, սակայն 1843–ին, երբ Հ. Գաբրիէլ Այվազովսկիի ջանքերով, լոյս կը տեսնէ ԲԱԶՄԱՎԷՊ հանդէսը, որ կը

ՊԷՐԼԻՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՅՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԱՐՄԷՆ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

Մինչեւ պատին քանդումը, Պէրլին երկու պետական զրադարաններ ունէր, մէկը Արեւելեան Գերմանիոյ, միւսը՝ Արեւմտեան Գերմանիոյ մէջ: Անշուշտ, այս երկու հաստատութիւնները հիմա զարձան նոյն հիմնարկին երկու մասնաճիւղերը: Արեւմուտքինը նոր չէնքի մը մէջ կը զտնուի, որ «Փոցտամըր Փլաց»ի մշակութային հսկայ բազմաչէնք համալիրին մաս կը կազմէ: Զրադարանի հաւաքածոյին չափչափելի մեծամասնութիւնը հոս կեդրոնացած է, սակայն պատմական չէնքը արեւելեանն է, Պէրլինի նշանաւոր «Ունթըր տէն Լինտըն» («Մոմիներուն տակ») պողոտային վրայ, Օփերային զըբեթէ դիմացը, Պրանտպուրկ դուռնէն –երկու Պէրլիններու նախկին սահմանէն– ոչ հեռու: Այս չքեղ չէնքը ժամանակին «արքունի», իսկ 1918–էն յետոյ «Փրուսիական պետական» զրադարանն էր:

Հիմա երբ մարդ անոր բակը մտնէ, մեծ պատատառ մը զինքը կը զիմաւորէ. երկու մութ աչքեր զինքը կը զիտեն, ու մօտենալով հայկական տառեր կը յայտնաբերուին, որբերու զէմքեր, էջմիածնի մայր տաճարը, այս բոլորը չատ բաց նարընջադոյն ենթախորքի մը վրայ: Նոյն ձեւով մարդ կը կարդայ՝ զերմաներէն զըրուած՝ «Հայ ժողովուրդին մահուան ճանապարհը» (Լեփսիուսի զիրքին վերնագիրը), «Թալատթ փաշային զատապարտութիւնը»...: Միակ արձանագրութիւն մը յատակ ձեւով զրուած է, մինչնաղարեան զերմաներէնով. «Այս մարդիկը Հայ կը կոչուին»(1): Այս խօսքը Պերնարտ Ֆոն Պրէյտնպախ անուն զերմանացի ճամփորդի մը զրքէն քաղուած է: Մայնց քաղաքին մայր տաճարին այս կանոնիկոսը 1483–ին երուսաղէմ այցելած ու հոն Հայերու հանդիպած էր: Վերադարձին իր ուխտագնացութեան պատմութիւնը զրեց, որ 1486–ին երկու հրատարակութիւններու արժանացաւ, փեռրուարին լատիներէն եւ Յունիսին զերմաներէն, նոյն՝ Մայնց քաղաքին մէջ: Հայագիտութեան համար՝ երկրորդը յատուկ նշանակութիւն ունի, որովհետեւ առաջին տպագիր հայկական այբուբենը կը ներկայացնէ: Այս պատճառով, վերյիշեալ նախադասութիւնը ներկայացնէ յուցահանդէսին(2) համար չատ յարմար ընտրութիւն մըն է:

1996–ին, Փարիզի Ազգ. Զրադարանը հայեւիքրանք սերտ կապերը ներկայացուց, իսկ 1999–ին Վատիկանի Ազգային Զրադարանին մէջ ամփոփուեցաւ հայեւիտալական ա՛լ աւելի սերտ յարաբերութիւնները: Պէրլինի այս նոր ցուցահանդէսը ճիշդ ժամանակին կու գայ ընդգծելու որ Եւրոպայի մէջ երբորդ հրատարակչական մշակոյթ մը հայկական աշխարհին հետ փոխադարձ չահեկան առընչութիւններ ունեցած է. զերմանականը:

Հակառակ անոր որ Պէրլինի պետական զրադարանին տարբեր հաւաքածոները վերջին պատերազմին ընթացքին բաւական տուժեցին, հայագիտական բաժինն զեռ չատ արժէքաւոր նիւթեր ունի: Այս բաժինին վարիչը երիտասարդ Մելիք Փեհլիվանեանն է, Լայփցիկ (Արեւելեան Գերմանիա) ծնած. հայրը՝ Արամ, Ֆրանսահայութեան մէջ ծանօթ համայնավար գէմք մը եղած էր. 1979–ին մահացաւ անցեալ տարի Պոլսոյ «Արաս» հրատարակչութենէն իր մասին զիրք մը լոյս տեսաւ: Քանի մը տարի առաջ, Մելիք Փեհլիվանեան զրադարանի անօրէնութեան առաջարկ մը բերաւ. տարբեր հաւաքածոներու հայագիտական նիւթերը խմբաւորել ու հասարակութեան ներկայացնել: Նման միտք այս պարագային մէջ, ամուր հիմք ունի, քանի որ այս հարստութիւնները վերապրին: Որպէսզի Հայոց հաւատքը, լեզուն, գրականութիւնը, հայրենիքի սէրը, նաեւ սէրը իր ժողովուրդին ծառայելու, զորանաւ, զարգանաւ ու մնանաւ անաղարտ ... Եւ Մխիթար մեծ է նաեւ անով՝ որ իր ամբողջ հանճարը ի սպաս դրաւ իր ցեղի վերածնունդին, իր ցեղին յարատեւականութեան, եւ հասնելու համար իր նպատակին՝ գեղեցիկին, ազնիւին, լրացման, հայրենասիրական շէնքին, անկիւնաքարեր եւ հսկայական պատեր՝ արգելքներու եւ նախանձի դէմ, ներքին եւ արտաքին հուժկու բշնամիներու դէմ, առանց նիւթական միջոցներու, առանց հաւաքական աջակցութեան, միայն բարոյական հմայքով:

Ոչ ոք կրնայ հաստատել թէ առանց Մխիթարի այսօր ինչ վիճակ պիտի ունենար մեր լեզուն, ինչ աստիճան պիտի ներկայացնէր մանաւանդ Սիփւորի հարցասիրութիւնը...»:

«Մխիթար Վրդ. մեր ամենամեծ, ամենէն փառաւոր դէմքերէն մին է: Առանձին շուքին, պիտի չունենայիք վստահաբար այս մեծ Հայերը՝ Զամչեան, Բագրատունի, Ալիշան, Գաթրճեան, Պզոյեան, Տրնեան, Ինճիճեան, Գարագաշեան, Շիկաթալեան եւ այլն... Անիկա եղաւ վերական հայ խոշոր հանճար մը. ան կը ցոլայ ամբողջութեամբ իր գործերէ, իր շրջանին, իրմէ յետոյ ալ» (3):

(Շար. 12 եւ վերջ Ա. մասի)

(30) *Հմմտ.* «Գեղունի», Վենետիկ, 1949, էջ 36 – 37: *Մխիթարեանները Հայկական Ակադեմիայի համապարփակ պատմութիւնը տե՛ս* ԵԱՐՏՄԵՆ ՀԱՅՏՏԱՆ, Վենետիկի Մխիթարեաններ Հայկական Կաճառը, «Բազմավէպ», 1993, *թիւ* 1 – 4, էջ 73 – 100 *եւ* 1995, *թիւ* 1 – 4, էջ 37 – 100:

(31) 200–ամեայ Գրականական Գործունէութիւն Մխիթարեան Միաբանութեան, Վենետիկ, 1905, էջ 349 – 374:

(32) ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ, *տե՛ս* «Գեղունի», Վենետիկ, 1949, էջ 49:

(33) *Տե՛ս* «Գեղունի», *նշ. աշխ.*, էջ 58 – 59:

Հ.Օ.Մ.-Ի ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ 90-ԱՄԵԱԿԸ ՖՐԱՆՔՖՈՒՐԹԻ ՄԷՋ

Գերմանիա, Ֆրանքֆուրթի կից Նոյ Իշլընհոուբրկ քաղաքի Կրոմվընպրուխ – Քէմփինոքի պանդոկի սրահին մէջ, Շաբաթ օր, Մարտ 18, երեկոյեան ժամը 19–ին տեղի ունեցաւ Գերմանիոյ Հայ Օգնութեան Միութեան Մեկուսի Մասնաճիւղի կազմակերպութեամբ, Հ.Օ.Մ.–ի հիմնադրութեան 90–ամեակի եւ Գերմանիոյ Մեկուսի Մասնաճիւղի առաջին տարեշրջանի բոլորման ոճնակատարութիւնը՝ ի ներկայութեան Գերմանահայոց առաջնորդ Գարեգին Արք. Պեքճեանի եւ կրօնական դասուն, Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպան Պր. Տոքթոր Աշոտ Ոսկանեանի, Հ.Ց.Դ.–ի, կազմակերպութեանց ու զանազան քաղաքներէն եկած միութեանց ներկայացուցիչներու:

Հայաստանի եւ Հ.Օ.Մ.–ի քայլերդները երգուեցան Հոլանտայէն հրաւիրուած Հայ Նօթ Նուազախումբի կողմէ: Հանդիսութեան բացումը կատարեց ՀՕՄ–ի Գերմանիոյ Մեկուսի Մասնաճիւղի առենապետուհի Մարզարիտ Ասլեան – Լինք քարի պատուտի խօսքերէ ետք նշեց թէ տեղւոյն միութիւնը հիմնուած է 1998 Մայիս 9–ին Գերմանիոյ մէջ եւ պաշտօնապէս արձանագրուած է 1999 Յունիս 22–ին Ֆրանքֆուրթի քաղաքի տոմարին մէջ: Նպատակն էր ունենալ անկեղծ եւ համերաշխ համագործակցութիւն Գերմանիոյ բոլոր Հայ Միութիւններու եւ կազմակերպութիւններու հետ ի չահ մեր ազգի զարգացման, եւ քաջալերել մեր երիտասարդութիւնը ալ աւելի նուիրուելու Հայ կեանքի կամաւոր ծառայութեան եւ հայապահպանման պայքարին:

Գերմանիոյ թեմակալ Առաջնորդ Գարեգին Արք. Պեքճեան իր ողջոյնի խօսքին մէջ գրուատեց 90–ամեայ այս կազմակերպութեան ազգանուէր գործունէութիւնը եւ անդրադարձաւ այն իրողութեան որ Հ.Օ.Մ.–ը կ'օգնէ հայրենի որբերու խնամատարական կարիքներուն եւ հազար գերմանական մարք նուիրեց միութեան:

Գերմանիոյ մօտ Հայաստանի դեսպան Պր. Աշոտ Ոսկանեան ողջոյնի իր խօսքին մէջ անդրադարձաւ Հ.Օ.Մ.–ի ծնունդին ու ակզբնական շրջանի գործունէութեան, եւ յիշեց Հայաստանի, Արցախի եւ ազատի գօտիի մէջ մարդասիրական եւ առողջապահական օգնութիւնները:

Հայկական Հարցերու Հաստատութեան տնօրէն Եդուարդ Յովհաննէսեան նշեց, Հ.Օ.Մ.–ի պատմական հարուստ անցեալը եւ անդրադարձաւ Միութեան իրրեւ կանացի կազմակերպութիւն տարած աշխատանքներուն, ու Հայ կնոջ դերին Հայ կեանքի մէջ:

Գերմանահայոց Կեդրոնական Խորհուրդի նախագահ Շաւարշ Յովսեփեան իր ողջոյնի խօսքին մէջ նշեց թէ բացառութիւն չի կազմեր այս առումով նաեւ Հ.Օ.Մ.–ը որու հիմնադրման 90–ամեակը եւ Գերմանիոյ Մեկուսի Մասնաճիւղի առաջին տարեդարձը ողջունեց Գերմանահայոց Կեդրոնական Խորհուրդի կողմէ:

Հ.Օ.Մ.–ը տասնամեակներու իր գործունէութեամբ բազմիցս հաստատած է իր առաքելութեան անհրաժեշտութիւնը: Անկասկած ինչպէս 90 տարեկան Միութիւնը այնպէս եւ անոր մէկ տարեկան մանկիկը այսուհետեւ նոյնպէս կը զբաղուին իրենց վերապահուած բարձրութեան վրայ ի նպաստ հայ ժողովուրդի, ի չահ մեր նորանկախ պետականութեան:

Հ.Օ.Մ.–ի Կեդրոնական Վարչութեան նախագահուհի՝ Մարօ Մինասեան Կեդրոնական Վարչութեան անդամներուն անունով չնորհակալութեան ու երախտապիտութեան ողջոյնի խօսք ուղղեց Գերմանիոյ Միութեան բոլոր անդամներուն եւ ըսաւ.– «1910–ին Ամերիկա – Նիւ – Եորքի մէջ հիմնուեցաւ, Հայ Ցեղասպանութեան դործիչ Խաչատուր Մարտիրոսեանի, Ակնունիի կողմէ Հայ կարմիր Խաչը՝ որ 1946–ին պաշտօնապէս կոչուեցաւ Հայ Օգնութեան Միութիւն: Մեր միութիւնը նոր ներկայութիւն չէ Գերմանիոյ մէջ, 1946–ին Պր. Յորճ Մարտիկեան ամերիկեան կառավարութեան կողմէ իրեն վստահուած պարտականութեան մը բերումով, կ'իմանայ Բ. համաշխարհային պատերազմին տարագրուած 4000 Հայերու թշուառ վիճակին մասին Գերմանիոյ, Աւստրիոյ եւ Իտալիոյ դաղթականական ճամբարներուն մէջ եւ կը հիմնէ ԱՆՋԱ–ն Հ.Օ.Մ.–ի 27–րդ պատգամաւորական ժողովը միաձայնութեամբ կ'որոշէ 25·000 տոլարով մասնակցիլ ԱՆՋԱ–յի մարդասիրական ծրագրին իրագործման աշխատանքներուն:

Ան չէչտեց Հայ կնոջ դերը հայ ժողովուրդի փրկութեան գործին մէջ, եւ անոր զարգացման ու կազմակերպութեան գօրացման: Հայ կեանքին մէջ Հ.Օ.Մ.–ը կատարեց պատմական կարեւոր դեր մը, երբ ան առաջին օրէն կազմակերպեց հայ կինը գաղութէ գաղութ, զարձնելով զայն դիտակից ու պարտաճանաչ մայրերու հրգոր բանակ մը, 18·000 նուիրեալ անդամներով: Յիչեց Հ.Օ.Մ.–ի կրթական, ընկերային, առողջապահական, երիտասարդական, մշակութային եւ որբերու խնամակալութեան բազմաթիւ ծրագիրները, գործերը եւ մնայուն ձեռնարկները:

Պաշտօնական մասէն ետք ստեղծուեցաւ ուրախ մթնոլորտ մը, Հայ Նօթ Նուագախումբի մասնակցութեամբ:

ՀԱՄՕ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

---

(1) Armeni syn die mesoschen genant.
(2) Staatsbibliothek zu Berlin
Unter den Linden 8, 10117 Berlin,
Մարտ 16 – Ապրիլ 29 2000:
Երկուշաբթի – Ուրբաթ, ժամը 9 – 21
Շաբաթ 9 – 17, փակ է Կիրակի եւ Ապրիլ 22–ին:

ՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԻՋՆՈՐԴ Տ�էՐ ՓԱՓԱՆ

ՏԵՍԱՐԱՆ 13

Բէքրոն հանըմի տունը: Շքեղ կահաւորում

ԵԴՈՒԱՐԴ. - Տէր Պապա, մի կարծէք, թէ ես ձեզի դէմ գէնք գործածելու համար կ'ուզեմ ատիկա: Պարզ հետաքրքրութեան համար է: Արդէն քանի մը օրէն կ'ամուսնանամ եւ Պոլիսէն կը մեկնիմ: Բայց կ'ուզեմ դիտնալ, թէ ո՞վ է այդ ղպարատութիւններուն հեղինակը:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. - Ալ զոցենք այդ հարցը, եղուարդ էֆէնտի:

ԵԴՈՒԱՐԴ. - Ձեզի կարուկ խօսք մը ըսեմ, քանի որ չէք ուզեր ձրի տալ ձեր պաղտնիքը, ծախու կ'առնեմ: Ի՞նչ կը պահանջէք ձեր պաղտնիքը յայտնելու համար: Քանի՞ ոսկի:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. - Տէր Աստուած, աս ի՞նչ խօսքեր են:

ԵԴՈՒԱՐԴ. - Գործնական մարդու խօսքեր: 10 ոսկի տա՞մ:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. - Եղուարդ էֆէնտի, յայտնի է որ դուք ինծի չէք ճանչնար:

ԵԴՈՒԱՐԴ. - Քա՞ն ոսկի:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. - Մի պնդէք, խնդրեմ:

ԵԴՈՒԱՐԴ. - երեսո՞ւն ոսկի:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. - Եախս դնա չատանայ:

ԵԴՈՒԱՐԴ. - Վերջին խօսք՝ 50 ոսկի կուտամ, ահա դրամը: (Գրպանէն կը հանէ 5 հատ 10-նոց):

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ուրեմն անպատճառ կը սոխպէ՞ք:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Առէք 50 ոսկին: (Տէր Բարեղ ձեռքը կ'երկարէ): Բայց նախ անունը ըսէ՛ք:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – (Ցած ձայնով): Բէքրոն հանըմ... (Կ'առնէ դրամը ու կը դրպանէ): Այո, ինքն էր ինծի ձեր քով ղրկողը:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Եւ դուք ալ այդ վատ պաշտօնը յանձն առիք անչուշտ նիւթական վարձատրութեան մը փոխարէն:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Սխալ մըն էր գործեցի:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Բէքրոն հանըմին թաքուն նպատակը ի՞նչ էր:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Իր աղջիկը կ'ուզէր ձեզի տալ:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Նամակնե՞րն ալ դուք գրեցիք:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ի՞նչ նամակ:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Ձեր բերանացի ըսածներըը, նամակներով ալ գրուած էին:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ես այդ նամակներէն բնաւ լուր չունիմ, կ'երդնում:

Ներս կը մտնէ Աստղ վարդապետը

ԱՏՈՄ. – Ձեր խոստովանանքը վերջացա՞ւ:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Այո, Հայր Սուրբ: Ինչ որ հաւկնալ կ'ուզէի, հասկցայ:

ԱՏՈՄ. – Ուրեմն գաղտնիքը միայն ինծի՞ համար էր:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Ինդիրը արդէն ձեզ չէր հպդրդռեր: (Ոտքի): Կը ներէք, որ ձեզ խանգարեցի:

ԱՏՈՄ. – Քաւ լիցի:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Ուրեմն մնաք բարով, Հայր Սուրբ: (Ակհամբոյր):

ԱՏՈՄ. – Երթաք բարով, եղուարդ էֆէնտի: (Եղուարդ դուրս): Այդպէս ուրեմն, Տէր Հայր, տուա գրպարտութիւններ ալ կ'ընես եղեր: Կը վայլէ՞ քեզի:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ.– Թիւրիմացութիւններ են: Ես ամէն բան բացատրեցի, եղուարդ էֆէնտին գոհ մնաց:

ԱՏՈՄ. – Մարտիկ աղայէն վերջ եղուարդ էֆէնտին: Տեսնենք վա՞ղը ով պիտի գայ դէմդ բողոքելու: Կարծեմ վերջ ի վերջոյ կրօնական ժողովին հետ գործ պիտի ունենաս:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Մի վախնար, գործ չեմ ունենար: Ասոնք ոչինչ բաներ են, վրան խօսիլը չարժեր:

ԱՏՈՄ. – Ինչո՞ւ իմ ներկայութեանս չուզեցիր յայտնել քեզ դրդողին անունը:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Դրդողի հարց չկայ, ես իրեն ամէն բան բացատրեցի:

ԱՏՈՄ. – Հիմա դանք ուրեմն Մարտիկ աղային 75 ոսկիին:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Բայց չէ՞ որ այդ խրնդիրը վակեցինք:

ԱՏՈՄ. – Փակեցինք, բայց ատենն է, որ նորէն բանանք:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ինչ օգուտ, քանի որ չեմ կրնար վճարել:

ԱՏՈՄ. – Ձեղէ մը կ'ընենք: 75–ի տեղ եկուր 50 ոսկի տուր:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – 5 ոսկի անդամ չեմ կըրնար տալ:

ԱՏՈՄ. – Հիմա դրպանդ 50 ոսկի չկա՞յ:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ո՞ւր տեղէն:

ԱՏՈՄ. – Ի՞նչ ըրիր 50 ոսկին:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ի՞նչ 50 ոսկի:

ԱՏՈՄ. – Եղուարդ էֆէնտիին տուած 50 ոսկին: Ես դրան եաւէն ամէն բան լսեցի:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ.– (Ոտքի, ղպային): Խընդրեմ, Հայր Սուրբ, այդ տեսակ կատակներ մի ըներ:

ԱՏՈՄ. – Ի՞նչ կատակ: Անունը լսելու համար 50 ոսկի չառի՞ր:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ի՞նչ անուն, ի՞նչ 50 ոսկի... Մնաք բարով: (Արագ դուրս):

ԱՏՈՄ. – (Մխիթարական): Մենք իշխութիւն ըրինք, վարդապետ եղանք: Փարա չսիրելու համար մարդ Տէրտէր ըլլալու է...

(Շար. 39 եւ վերջ)

(Suite de la Première Page)

de retour : Ankara vient de disqualifier la firme franco-allemande Eurocopter pour la fourniture à la Turquie de 145 hélicoptères de combat. Un marché stratégique de 30 milliards de francs.

Il reste encore un espoir pour que ce beau geste reçoive quand même récompense. Des négociations sont en cours pour l'achat d'Airbus par Ankara. Et la maison Framatome est actuellement en négociations avec la Turquie pour lui vendre une centrale électrique nucléaire.

Un marché de 2,5 milliards de dollars. Alors, pas besoin d'évoquer un génocide qui date de quatre-vingt-cinq ans...

MONSIEUR CHIRAC

Pour tout simplifier dans cet imbroglio franco-turc, Chirac se fait vertement interpeller par la presse d'Ankara, qui l'accuse d'avoir différé une visite prévue en Turquie à cause de la perte d'un marché d'hélicos franco-allemands. Gros titre, le 24 mars, à la une du quotidien «Hürriyet», équivalent local du «Figaro» : «Olmadi Mösyö» (traduction : «Ça ne se fait pas, monsieur»).

De Lisbonne, où il participait au sommet européen, Chirac a répondu aussi sec qu'une visite d'Etat en Turquie était bien à son programme, mais sans date fixée, et que cela «n'avait rien à voir» avec des hélicos «qui, par ailleurs, sont les meilleurs du monde».

Qui se permettrait d'en douter ?

⁂

«MARIANNE»

(3/9 Avril)

LE SENAT CONDAMNE L'ESCLAVAGE MAIS PAS LE GENOCIDE ARMENIEN

Այս խորագրին տակ Անն Դաստակեան կ'ոգեկոչէ Ծերակոյտին դիրքը Հայոց ցեղասպանութեան հարցին նկատմամբ (Ծերակոյտին չի պատկանիր որակել Պատմութենէն կախում ունեցող հարցեր) եւ նոյն Ծերակոյտին այլ դիրքը, երբ հարցը կը վերաբերի գերութեան եւ սեւամորթներու գերեվաճառութեան։ Այս վերջին պարագային, միաձայնութեամբ կը քուէարկէր օրէնքի առաջարկը։ Ըստ երեւոյթին, կը պէտ լրագրողուհին, գերութիւնը դատապարտել Պատմութեան չի վերաբերիր։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Միհրաճ Կիւզելպոտուրի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Սուրէն Շէրիք 500 Ֆր. կը նուիրեն «Ցառաջ»ին, նոյն տխուր առթիւ Տիկին Դէմէրճեան 300 Ֆր. կը նուիրէ «Ցառաջ»ին։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ – Տէր եւ Տիկին Պերճ Վարժապետեան 500 Ֆր. կը նուիրեն «Ցառաջ»ին Տիկին Արաքսի Դարապետիքեանի մահուան (Տրակլենեան, Մարտ 29) առթիւ, անոր թաղմ յիշատակին։

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ

HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

ՁԱՏԿՈՒԱՆ ՁԱՁ

Ուրախ եւ հաճելի մթնոլորտ, մասնակցութեամբ երգիչներ՝

ՅՈՎԻԿ եւ ԳԱՐՈՒԻՆԷ

Կիրակի, Ապրիլ 23, ժամը 13-էն ըսկըսեալ «Ալ Ուայտի» ճաշարանին մէջ
153-155, rue de Lourmel, 75015 Paris

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով

01 – 43 – 76 – 67 – 37
01 – 45 – 93 – 00 – 25

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՈՒՐԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 7

ԼԴ. օր Մեծի Պահոց

Աւետումն Ս. Աստուածածնի

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝

ՆԵՐՍԵՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

ՇԱՆՕԹ. –

Պատարագը կը մատուցուի Խորանը բացուած։

«Տէր Ողորմեա»յի ժամանակ Խորանը կը փակուի։

ՇԱԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 8

ԼԴ. օր Մեծի Պահոց

Տօն Սրբոյն Գրիգորի Մերոյ Լուսաւորչին՝ սոսկալի չարչարանացն եւ մահին ի վիրապին։

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝

ՑԱՐՈՒԹԻՒՆ ԲՀՆՑ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ՇԱՆՕԹ. –

Պատարագը կը մատուցուի Խորանը բացուած։

«Տէր Ողորմեա»յի ժամանակ Խորանը կը փակուի։

⁂

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ հետեւեալ կիրակինեռուն, պատարագէն անմիջապէս առաջ՝ ժամը 10-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ԱՐԵՒԱԳԱԼԻ ժամերգութիւն կը կատարուի։

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 9

«Գալստեան» կիրակիին

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Ապրիլ 8, ոճն Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի մուտն ի վիրապին։

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Ցակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի խորանին վրայդրուը բաց։ Իսկ Տէր Ողորմեայէն անմիջապէս յետոյ վարագոյրը կը փակուի։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝

ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԲՀՆՑ. ՀԻՒԻՄԵԱՆ

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — 13001 MARSEILLE
Tél. : 04 91 50 15 09

Dans le cadre de la Commémoration du 85ème Anniversaire du **Génocide Arménien**

La Troupe Théâtrale **NAREG DOURIAN** présente

LE PROCES DE SOGHOMON TEHLIRIAN

D'après les minutes du procès et de la pièce de **Perdj Zeytountsian**

«La Cour»

Adaptation et mise en scène **Nareg DOURIAN**

Vendredi 14 Avril à 20 heures 30

— P. A. F. : 80 F –

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Repas de Carême

La Section «Sossé Mayrig» de Marseille-Ville organise un repas de carême (Mitchink), **le Dimanche 9 AVRIL** à 13 à la M.A.J.C. : 12-14, rue St.Bazile – Tél.: 04.91.5015.09 13001 Marseille

Participation repas : 100 F

Réservation au 04.91.70.39.93
ou 04.91.77.87.31

BILLET en vente le mercredi à M.A.J.C

Հ. Բ. Ը. Մ. – ՎԱԼԱՆՍ

Հ.Բ.Ը.Մ.-ի 94-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻԻ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՓԱՌԱՏՕՆ

Հովանաւորութեամբ՝ Տոքթ. Է. ԱԴԱՄԵԱՆԻ
Նախագահ Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Ֆրանսայի Ցանձնաժողովին

Մասնակցութեամբ՝

- *Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Փարիզի պատանիներու պարի խումբին,*
- *Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Փարիզի երիտասարդներու թատերախումբին,*
- *Ցատկապէս Հալէպէն հրաւիրուած, ծանօթ արտասանող Օր. Սալբի Տարագճեանի։*

ՇԱԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 8, ԺԱՄԸ 20·30-ին
Վալանսի Երաժշտանոցի հանդիսասրահին մէջ (Փոլիկոն)
Նոյն գիշերը հանդիսութենէն ետք՝

ԽՐԱԽՃԱՆՔ

Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Վալանսի Սրահին մէջ։

Կիրակի առաւօտ, Ապրիլ 9, ժամը 10-ին
ՊԱՄՓԷԹՊՈԼԻ ՄՐՑՈՒՄ
Փարիզի եւ Վալանսի աղջկանց միջեւ
Կիրակի կէսօրին, Հ.Բ.Ը.Մ.-ի սրահին մէջ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՃԱՇ

ի պատիւ մասնակցող 70 հոգինոց պատուիրակութեան։
Յետ միջօրէին, ՓԱԿՈՒՄ ԵՒ ՄԵԿՆՈՒՄ Պատուիրակութեան։

UGAB — MARSEILLE

l'Union Générale Arménienne de Bienfaisance

vous invite à une

CONFERENCE

par

GERARD DEDEYAN
Maître de conférences à l'Université de Montpellier

le Vendredi 7 Avril à 20h30

sur le thème:

«PRINCIPAUTES ET COMMUNAUTES ARMENIENNES A L'EPOQUE DES CROISADES»

avec projection de diapositives

• Entrée libre •

327, Bd Michelet — 13009 Marseille

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ճ. ԼԱՆԿ մեծ պոհունակութեամբ յայտարարեց Ապրիլ 4-ին, Ազգային Ժողովի բեմէն որ արդէն իսկ լուծած է վէճի նիւթ եղող հարցերէն մէկը, որ կը վերաբերի արհեստի լիսէներուն։ Ջճչգեց որ պոյաճան համաձայնութիւնը պատրաստած էր իր նախորդը՝ Գ. Ալլեկըը եւ արդէն իսկ հաւանութիւնը ստացած սենատէքաներուն։

ԲԱՔՈՒԻ մէջ ձերբակալուած են աղբրթելջանցի առեւտուրի երկու նախկին նախարարները գողութեան ամբաստանութեամբ։ Գողութիւնը կը վերաբերի քարիւղի եւ կը հասնի 30 միլիոն տոլարի։

ԱԼՊԱՆԻԱ ջնջեց մահապատիժը։ Եւրոպական կազմակերպութեան 40-րդ անդամն է որ այս քայլին կը դիմէ։

ՔՈՍՈՎՈՅԻ մէջ, ՔՖՈՐ-ի բազմապատիկ ուժերու 11 ամերիկացի զինուորներ վիրաւորուած են Ապրիլ 4-ին, բախումներու ընթացքին Սերպերու հետ, որոնք կը ջղտքէին իրենցմէ մէկուն ձերբակալութեան դէմ։

ՈՒԿԱՆՏԱՅԻ ահաւոր ջարդին հեղինակ «կուրու»ները որոնք վախուտ սրուած են, կը փնտռուին, բայց, այժմէն յայտնի թէ ո՞վ են եւ ի՞նչ անցեալ ունին։ Գլխաւորը՝ պոռնիկ մըն է Գրեհոնիա Մվերինատ, որ օրին մէկը տեսիլք մը ունեցեր է գիւղի մը քարայրին մէջ եւ հիմներ իր ազանդը՝ «Տասը պատուիրաններու վերահաստատում»։ Կրցած է համոզել հետեւորդները որ աշխարհի վերջն է (ինչ որ սխալ չէր իրենց համար...) եւ հարկ է որ ամէն ինչ ծախեն ու փոխարժէքը իրեն տան։ Ոմանք սկսեր են կասկածիլ եւ իրենց դրամը ետ ուզել, ինչ որ արագացուցած է իրենց վախճանը։ Ան զործած է Քիսվեթերէլի հետ, ակարամիտ մը որու հետ հիմնած է ազանդը։ Ի դէպ, Ուկանտայի մէջ բազմաթիւ են ազանդներ որոնք աւեր կը զործեն։

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ՏԷՐ-ԶՕՐ

PELERINAGE à "DER-ZOR"

CIRCUIT SYRIE — LIBAN
Du 29 Avril au 10 Mai
DEPART de PARIS, LYON, MARSEILLE et NICE

ORGANISE ET ACCOMPAGNE PAR

MGR. DARON GEREJIAN
ET
M. VAROUJAN SARKISSIAN
de SEVAN VOYAGES

Les places étant limitées, pour tout renseignement complémentaire et programme détaillé contacter :

MGR. GEREJIAN
Eglise Apostolique Arménienne de Marseille
339, Avenue du Prado
13008 MARSEILLE
04. 91. 77. 84. 70

OU

SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
04. 78. 60. 13. 60

LE CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP

A l'occasion de la parution du livre

DE LA PETITE ARMÉNIE AU BOULEVARD DES GRANDS PINS

de

LYDIE BELMONTE

Préface de CHARLES AZNAVOUR

Editions Paul Tacussel

vous convie à la
PRESENTATION
ET SIGNATURE
DU LIVRE

le Samedi 8 Avril à 20 heures 30

Au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado
13008 MARSEILLE
— Entrée libre —

Imprimé sur les Presses du **Journal «HARATCH»**
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ 7
VENDREDI
7 AVRIL
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօդեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·881 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.881

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ՃՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 5 / 6)

Վ. ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆ ԱՆԱՐԴԱՐՈՒԹԵՆԷ ԽՈՒՍԱՓԱԾ

Վ. Սիրադեղեանի պաշտպան վաստատին կարծիքով ան ստիպուած է պահուած մնալ, դատարանին անարդար վերաբերումին պատճառով: Վ. Սուքիասեան ըսած է թէ ՀՀԾ–ի վարչութիւնը հակում ունի մտածելու թէ նախագահին ու Ազգովուրթեան Ժողովուրդի քարտուղարին կողմէ ճնշումներ գործադրուած են իրաւապահ մարմիններուն վրայ, պահանջելով որ Վ. Սիրադեղեան ձերբակալուի: Փաստաբանը աւելցուցած է թէ ինք չի գիտեր պաշտպանեալին գտնուած վայրը, եթէ դիտնար ալ չէր ըսեր:

*
**

ԷՐԵՒԱՆԻ ԷՐԵԲՈՒՆԻ ՕԴԱԿԱՅԱՆԸ ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ՄԱՏՆՈՒԱԾ

Երեւանի Էրեբունի օդակայանը 1999–ի Բ. եամսեակէն ի վեր զրեթէ անգործածելի զարձած է. զադրած են օդային քանի մը գիծերու աշխատանքները եւ անգործ մնացած աւելի քան հազար հոգի: Կացութեան զլխաւոր պատճառները կը նկատուին անտեսութեան ընդհանուր անկումը եւ վարչական մեթոտներով օդակայանին մրցակցութենէն դուրս ձգուիլը: Նոյն վիճակին մատնուած է Գիւմրիի «Շիրակ» օդակայանն ալ ուրկէ չաբաթը 1 օդանաւ կը մեկնի:

*
**

ԱԹՈՄԱԿԱՅԱՆԻՆ ՊԱՐՏՔԸ

Ռուսական գործատուն մը Հայաստանի կառավարութեան առաջարկած է ատոմակայանին տրուած վառելանիւթին պարտքը հատուցանել էլեկտրական հոսանքով, բայց հայկական կողմը չէ համաձայնած: Առաջարկուած է գործածութեան դնել Հայաստան – Թուրքիա էլեկտրահաղորդման գիծը, փոխանակ «աչք դնելու» Հայաստան – Վրաստան գիծին վրայ: Արդէն Հայաստան սկսած է վճարել պարտքը ու մնացած է 14,5 միլիոն տոլար: Ուժանիւթի նախարարը ըսած է թէ Ռուսաստանէն առնուելիք վարկերով այդ գումարն ալ կը վճարուի:

*
**

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան համալսարանի ուսանողութեան տրուած դասախօսութեան մը նիւթ ըրած է երկրին արտաքին քաղաքականութիւնը: Ըսած է թէ չի կրնար Ազրեւելքի ու Արեւմուտքի միջեւ ընտրութեան անհրաժեշտութիւն մը ըլլալ, որովհետեւ Հայաստան չրջանին մէջ չահեր ունեցող բոլոր երկիրներուն հետ հաւասար յարաբերութիւն կը մշակէ: Ռուսաստանի հետ ունի ռազմավարական գործակցութիւնը ամրապնդելու յարաբերութիւն, իսկ ԱՄՆ–ու հետ գործակցութիւնը ընդլայնելու. իսկ Հայաստան գտնուող ռուսական ռազմախարիսխները ապահովութեան երաշխիք են: Նախարարը կրկնած է թէ Հայաստան չրջանի որպէս կայունութեան համակարգ առաջարկած 3+3+2 տարազը (Հայաստան – Վրաստան, Ազրբեջան – Ռուսաստան, Թուրքիա, Իրան – ԱՄՆ եւ Եւրոպական Միութիւն) ընդհանուր առմամբ ընդունելով հանդերձ, գործնական կիրարկումը լուրջ տարակարծութիւններու տեղի տուած է: Վ. Օսկանեան վրկնած է նաեւ թէ Ղարաբաղի հարցը կրնայ լուծում գտնել փոխադարձ զիջումներով եւ թէ Հայաստանի հիմնական պահանջներն են ԼՂՀ ապահովութեան երաշխիքները, Հայաստանի հետ ուղղակի կապը եւ ԼՂՀ ժողովուրդին ինքնորոշման իրաւունքին միջազգային ճանաչումը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈԼՍՈՑ ՄԷՋ չատ բուռն բախումներ տեղի ունեցած են Զորեքչաբթի իրիկուն, Ապրիլ 5–ին, Փութպոլի անգլիական խումբերին չահատակումներուն եւ թրքական խումբերին կողմնակիցներուն միջեւ: Մըրցումը, որ դէմ առ դէմ կը հանէ անգլիական Լիոս Եունայթըտը եւ Պոլսոյ Կալաթասարայը, տեղի կ'ունենար յաջորդ օրը ԻԻՖԱ–ի բաժակի մրցումներու չարքին: Մինչադէպեր ծայր առած են Պոլսոյ մէջ, երբ Անգլիացիք բաւական չուած սկսած են ագմկել եւ կռիւ ծագած է Կալաթասարայի պաշտպաններուն հետ: Երկու անգլիացի ապտնուած է, 10 հոգի ալ վիրաւորուած են, 3–ը՝ ծանր վիճակի մէջ են:

ՓԱՐԻԶԻ քաղաքապետ աթոռին աչի թեկնածուները սկսած են զիրար հրմչտըվել: Արդարեւ անխուսափելի թիկէրիէն հաք, Տիկին ու Փանաֆիէօ հրապարակ իջաւ, որու յաջորդեց Ֆիլիփ Սեգէն եւ Ապրիլ 5–ին ալ, հրապարակ իջաւ Էտուար Պալատիւր: Էմ – Փէ – Էմ–ի նախագահուհի՝ Տիկին Միշել Ալիօ – Մարիի կը պատկանի ընտրութիւն ընել եւ որոշել միակ թեկնածու մը:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ Հանրապետութեան նախագահը Ե. Ռաու եռօրեայ այցով մը Անգարա կը գտնուի: Թուրք զեկավարներու հետ հանդիպումներուն ան պիտի չանայ անոնց ուշադրութեան չանձնել չորս վէտ. առաջինը իր երկրին զօրակցութիւնն է Թուրքիոյ, Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան ճամբուն վրայ. երկրորդը՝ մարդկային իրաւունքներու չարգանքի հարցն է որուն դէմ լուրջ խոչընդոտ է նոյն միութեան նախկին նախագահին բանտարկութիւնը որ Գերմանիոյ թրքամէտ չրջանակները դժուար կացութեան կը մատնէ: Երրորդ կէտը Գերմանիոյ Անգարայէն ակնկալութիւններն են Գերմանիոյ Թուրքերուն համարկումը դիւրացնելու համար, եւ որպէս չորրորդ նիւթ Ռաու սեղան պիտի բերէ զերմանական վարժարաններու Թուրք ուսանողներուն կրօնքի դասին կազմակերպումի դործը:

ԱՆԳԱՐԱ. խաւիւ կը հակազդէ «Ֆիւրախտանի ժողովրդավար կուսակցութեան» զեկավար Մ. Պարզանիի զնթացքին. այս վերջինը հիւսիսային Իրաքի մէջ քրտական պետութեան մը պատրաստութիւնը կը տեսնէ ըստ Թրքական մամուլին: Անոր պատրաստած Ֆիւրախտանի քարտէսներուն մէջ առնուած են Թուրքիայէն որոչ տարածքներ: Նաեւ Պարզանի իր հակակչռին ենթակայ չրջաններուն զպրոցներուն, գործատեղիներուն պարտադրած է քրտական դրօչակ ու հօրը՝ ծանօթ քիւրտ զեկավար Մոլլա Պարզանիի նկարները կախել: Հրահանգը անտաստողները կը պարտադրուին քրտական զօտիէն հեռանալու:

ՄԱԿ–ի մարդկային իրաւանց բանագնացը՝ Մարի Ռոպինսըն որ չէր կրցած ուզած բանտերը այցելել Գրոզնի եւ կը զողզքէր Ռուսերու դէմ, բոլորովին փոխած է իր լեզուն եւ այլեւս ոչ իսկ միջազգային քննութիւն կը պահանջէ: Կը թեղադրէ «դէպքերու աւելի լաւ հասկացողութիւն մը»:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ «էնի» քարիւղի եւ կազի ընկերութիւնը 2·25 միլիոն տոլար կը յատկացնէ ՄԱԿ–ի Ապաստանեալներու բաժնին որպէսզի օժանդակէ Ադրբեջանի կառավարութեան, բնակեցնելու համար տեղահանուած 400 ընտանիք: Այդ ընտանիքները պիտի հաստատուին Աղջաբադի, Բարատայի եւ Գանճայի չրջանները: «էնի»ի օժանդակութիւնը եւրոպական մեծագոյն մասնակցութիւնն է ՄԱԿ–ի Ապաստանեալներու ենթարաժնին: Գումարը պիտի յատկացուի բնակարաններու կառուցումին, փոքր ձեռնարկութիւններու կազմակերպումին, առողջապահական կեդրոններու բացումին, եւ այլն:

ՄՈՍԿՈՒԱ. ՄԷՋ Ամերիկացի մը ձերբակալուած է լրտեսութեան մեղադրանքով: Ձերբակալուած է նաեւ իր ռուս մեղսակիցը: Ամերիկացիին ինքնութիւնը չէ հրապարակուած: Ձչղուած է սակայն թէ անճնական ձեռնարկութիւն մը կը վարէր եւ թէ անցեալին աչխատած էր ամերիկեան դաղտնի ապատարկութեանց համար:

ՏԽՐՈՒՆԻ

ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

Յաւով խմացանք որ, Զորեքչաբթի, Ապրիլ 5–ի առաւօտեան ժամը 11–ին, Իվրիի իր բանկարանին մէջ ուր փոխադրուած էր հիւանդանոցէն, իր մահկանացուն կնքած է Լեւոն Սոփոկլեան:

Ողբացեալը քանի մը օր առաջ զոհ գացած էր ուղեղային արիւնախտահարումի եւ կաթուածահար էր ձախ կողմէն:

Լեւոն Սոփոկլեան ծնած էր Տէրօթ–Եոլ 1913–ին եւ սկիզբէն ճաչակած ապրիլեան սեւ օրերը, որոնք զինք պիտի տանէին Պէյրութի Քէլէկեան որբանոցը: 1930–ին է որ կը հաստատուէր Ֆրանսա, ուր կը դրուէր արհեստի այլ որբերու հետ: Ինք կը նեռուէր գրաչարութեան ասպարէզը եւ աւելի վերջ Դր. Պահրի զինք կը դրկէր տողաչար մեքենայի դրաչարութեան դպրոց: Վարպետ այդ ճիւղին մէջ, յաջորդաբար այդ հանդամանքով պիտի աչխատէր Պահրիի տպարանը, ապա՝ Պօյոյ Էլէկեանի, Այսօր – Ապագայի Սոլէյլ տպարանը, հուսկ՝ 1957էն մինչեւ 1980 երբ հանգստեան կը կոչուէր, «Յառաջ»ի տպարանը: Նախապէս ալ արձակուրդի կամ «Յառաջ»ի դրաչար՝ Արամի Հեւանդութեան չրջանները, Լեւոն Սոփոկլեան միչտ «Ներկայ» պատասխանած էր, ապահովելու համար թերթին հրատարակութիւնը:

Ինքնուս, ինքնաչխատութեամբ տիրացած էր նաեւ չզուտ հայերէնի մը եւ վարժուած էր տպագրական կերպով կ'աչխատակցէր հայ մամուլին («Ծիրանի գօտի», «Պայքար», «Անկախութիւն», «Յառաջ», եւ այլն) մանաւանդ հանգստեան կոչուելէն ետք: Այդ չրջանին է նաեւ որ կրցաւ հրատարակել կարգ մը հատորներ ինչպէս՝ Դիմաստուերներ (1987, ԱՄՆ), Փառքերու Բարքերուն Պատմութեան մէջէն (1988, Փարիզ), Ճեպընթաց տարիներ (1990, Փարիզ), Աչկատաբ Ալպոմ Ֆրանսահայ Գրականութեան եւ Մատուռական Դէմքեր (1989, Փարիզ), Փարիզի պարտէզներուն մէջ (1991, Փարիզ): Ունէր դրական ճաչակ, յստակ եւ հաճելի ոճ: Տարիներ առաջ մեզի յանձնած էր դրուքիւն մը՝ «Հէքեաթի վերածուած չիչատակներ», հրատարակելու համար իր մահէն ետք: Գրուքեան վրայ իսկ, իր ձեռքով մատնանչած էր «Մահուընէ վերջ հրատարակելիք»: Լոյս կ'ընծայենք չետագային:

Մեր ցաւակցութիւնները իր կնոջ՝ Սոնա Սոփոկլեանի եւ պատկիներուն:

ծանօթ քիւրտ զեկավար Մոլլա Պարզանիի նկարները կախել: Հրահանգը անտաստողները կը պարտադրուին քրտական զօտիէն հեռանալու:

ՄԱԿ–ի մարդկային իրաւանց բանագնացը՝ Մարի Ռոպինսըն որ չէր կրցած ուզած բանտերը այցելել Գրոզնի եւ կը զողզքէր Ռուսերու դէմ, բոլորովին փոխած է իր լեզուն եւ այլեւս ոչ իսկ միջազգային քննութիւն կը պահանջէ: Կը թեղադրէ «դէպքերու աւելի լաւ հասկացողութիւն մը»:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ «էնի» քարիւղի եւ կազի ընկերութիւնը 2·25 միլիոն տոլար կը յատկացնէ ՄԱԿ–ի Ապաստանեալներու բաժնին որպէսզի օժանդակէ Ադրբեջանի կառավարութեան, բնակեցնելու համար տեղահանուած 400 ընտանիք: Այդ ընտանիքները պիտի հաստատուին Աղջաբադի, Բարատայի եւ Գանճայի չրջանները: «էնի»ի օժանդակութիւնը եւրոպական մեծագոյն մասնակցութիւնն է ՄԱԿ–ի Ապաստանեալներու ենթարաժնին: Գումարը պիտի յատկացուի բնակարաններու կառուցումին, փոքր ձեռնարկութիւններու կազմակերպումին, առողջապահական կեդրոններու բացումին, եւ այլն:

ՄՈՍԿՈՒԱ. ՄԷՋ Ամերիկացի մը ձերբակալուած է լրտեսութեան մեղադրանքով: Ձերբակալուած է նաեւ իր ռուս մեղսակիցը: Ամերիկացիին ինքնութիւնը չէ հրապարակուած: Ձչղուած է սակայն թէ անճնական ձեռնարկութիւն մը կը վարէր եւ թէ անցեալին աչխատած էր ամերիկեան դաղտնի ապատարկութեանց համար:

ՄԱՄՈՒԼ

«L'HUMANITE»

(4 Avril)

ARMENIE :
LA MEMOIRE REFAIT SURFACE

Ռոպէր Քէտիկեանի կինն է՝ Արիան Ասքարիտ որ «խմբագրապետ»ի դեր կատարած է համայնավար պաչտօնաթերթին երկու էջերուն համար, նուիրած Հայերուն: Իրեն համար «Ֆրանսա պէտք չէ լռութեան մեղսակից ըլլայ»:

Յօդուած մը ստորագրած է Քրիսթիան Գաղանճեան: Ան կ'անդրադառնայ ցեղասպանութեան ճգած հետքերուն եւ այսօրուան դիւքորոչումներուն: Կարելի չէ մոռնալ, յիչողութիւնը միչտ կը վերայայտնուի եւ թերեւս, կը դրէ, այդ պատճառով է որ Հայերը հատատակամ կ'որակուին: Լեզուն կը կորսուի Սփիւռքի երիտասարդներուն մօտ, կ'ըսէ ու կը թուէ Ֆրանսայի Հայկական հատատութիւնները եւ համախմբուած դաղութները: Վերջաւորութեան կ'անդրադառնայ Ապրիլ 24–ի ոդեկոչումին:

Կարճ դրութիւն մը ունի խմբագրապետը: Ան կը խօսի առաւելաբար Մարսէյլի Հայ դաղութին մասին, քանի ինք Մարսէյլէն կուգայ: Կը յիչէ որ Գերմանացին ընդունեցաւ ցեղասպանութիւնը, մինչ Թուրքը կ'ապրի իր յանցագործութեան ծանրութեամբ: Ամամանները չճանչնալ, կը դրէ, կը նչանակէ պոյութիւն չունենալ: Կիւ էջին վրայ, Անրի Գարայեանի հետ հարցազրոյց մը կայ Մ. Մանուչեանի մասին: Ան վերջին վկաներէն է Մանուչեանի խումբին, պայքարած է անոր հրամանին տակ: Կը պատմէ իր առաջին հանդիպումը Միսաք Մանուչեանի հետ 1937–ին ՀՕԿ–ի մէջ:

«COURRIER INTERNATIONAL»

(6 - 12 Avril)

ՄԵՆՔ՝ ՀԱՅԵՐՍ...

Շաբաթաթերթին նամականիի բաժնին մէջ Ռէնսիէն 15–ամեայ Սեւան Մինասեանի տողերը տեղ գտած են այս խորագրով: Պատանին կ'անդրադառնայ Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան ձգտումին, ատոր համար Հայերու ցեղասպանութիւնը ճանչնալու պարտաւորութեան: Կ'ըսէ թէ անոնց անպատիժ ընթացքը այսօր ալ թիրախ ունի 1915–ին իրենց գործակից Քիւրտերը: Իսկ լրատուները այսօր ալ կը լռեն, անտեսելով մեզ՝ վերջին Հայերս. մենք որ Ծերակոյտին առջեւ Մարտ 11–ին ցոյց մը կատարեցինք մինչ այդ ժողովը երրորդ անդամ ըլլալով մերժեց վիճարկումի նիւթ ընել ցեղասպանութեան ճանաչումի բանաձեւ մը. մինչդեռ Ծերակոյտին համար խնդրոյ առարկան պատմութեան «նորովի որակում մը տալ» չէր, այլ պարզապէս համարձակութիւնը ունենալ գայն կարդալու:

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԱՀՓՈՐՁԻՆ ՀԵՏՔԵՐՈՎ

Մարտ 22–ին ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանի դէմ կատարուած մահափորձը իշխանութեան առաջին ատենեանի դեկավարին կեանքին սպառնալու, հակամարտութեան լուծումի ճամբան լրջօրէն խոչընդոտելու եւ յատկապէս Ղարաբաղի կայունութեան վերջ տալու յատկանիշներով նկատի առնուեցաւ: Սակայն, ինչ որ այս յատկանիշներէն աւելի սարսափելի է, այն չարունակութիւնն է որ Մարտ 22–ի պատահարը կը կապէ երեսանի Հոկտ. 27–ի ահաբեկչութեան հետ: Այլեւս գրեթէ անկարելի է այս վերջինը որպէս սա, կամ նա դրդումով տեղի ունեցած անջատ դէպք նկատի ունենալ: Ու այս հաստատումը հետզ կը բերէ եզրակացութիւնը թէ հետեւողական նպատակը կը հետապնդուի Հայաստանն ու Ղարաբաղը զրկելու այն գլխաւոր հարստութենէն՝ կայունութենէն որ մօտ տասնամեակ մը զոհունակութեան ամէնէն արդար պատճառն էր: Իսկ այդ հարստութեան կորուստը ներքին ու արտաքին մարզերու մէջ ի՛նչ հետեւանքներ կրնայ ունենալ, բաւական պարզ է: Սկսած՝ միջպետային բեմին վրայ վարկաբեկուած ու անվստահելի պետութեան հանգամանքէն մինչեւ ներքին անիշխանական վիճակ ու արտագաղթի առաւել չեշտում, բազմաթիւ ազդակներով մթագնած հեռանկարներ կարելի է կանխատեսել. եւ թէ չատ դիւրութեամբ: Իսկ այդ բոլորին վերջնական դումարը զրուխով ու միջուկով պարպուած Հայաստան – Արցախ մըն է ենթադրելի ու անկանխատեսելի բոլոր հետեւանքներով:

Ճիշդ է որ Երեւանի ու Ստեփանակերտի մէջ արձակուած փամփուշտները նոյն արդիւնքին չյանգեցան. դոնէ երեւութապէս. առաջինէն երկրին մնաց դեկավարութեան մեծ ու դժուար լրանալի պարապ մը. ճիշդ է որ իր դիրքին վրայ է նախագահը եւ նաեւ ճիշդ է որ առաջին օրերու արարողակարգային իր ներկայութիւնը լուրջ իշխանաւորի վերածելու ուղղութեամբ կարեւոր քայլեր ալ առաւ, սակայն նոյնիսկ ամենահզօր բայց առանձին նախագահ մը, ան ալ Հայաստանի նման հազար խնդրի տէր երկրի մը մէջ, միշտ տկարութեան դիրք կը մատնէ: Այս առումով ուշագրաւ չէ՞ն արդէն Ադրբեջանի նախագահին չատ դիւանագիտական արժեւորումները թէ կը մաղթեն որ Հայաստանի մէջ կայունութիւնը վերահաստատուի, թէ պատահարը ներքին հարց է, իրենք չէզոք դիտող, եւայլն եւ քանի մը օր ետք Ղարաբաղ – Ադրբեջան ճակատին միջադէպը: Լրատուութիւնը աւելորդ չէր համարած մատնանշել թէ հրադադարի չրջանին առաջին դէպքն էր երբ ադրբեջանական ուժեր փորձած էին ճեղքել հայկական պաշտպանական դիծը ու թափանցել Հայերու հակակշռին ենթակայ գօտիէն ներս:

Ղարաբաղի նախագահին անձին ուղղուած մահափորձը անմիջական կերպով կապուեցաւ ներքին հակամարտութեան. արդէն վերջին չրջանին գրեթէ ամէնօրեայ լուրերէն անպակաս էր նախագահին ու Պաշտպանութեան նախկին նախարար, ԼՂՀ բանակի նախկին հրամանատար Ս. Բաբայեանի սուր հակադրութիւնը: Այս ազդակէն զատ կար մօտալուտ ընտրութեան պարագան ալ որ հակադրութիւնները աւելի՛ չեշտելու, մրցակցութիւնը աւելցնելու դործօն էր: Սակայն, Ս. Բաբայեանի եւ անոր մօտիկ անձերու ձերբակալութիւնը մահափորձի որպէս հետեւանք ձերբակալուածներու ինքնութիւնը (բոլո՛րն ալ Ս. Բաբայեանի մօտիկ չըրջանակի դէմքեր) քիչ մը չատ հաստճեպ քայլերու տպաւորութիւնը ստեղծեցին: Ի վերջոյ, կարելի՞ է այնքան միամիտ ըլլալ կարծելու համար թէ բանակի կազմակերպութեան գործի ու պատերազմի յաջողութիւններով յայտնի հրամանատար մը մահափորձ մը չկարենայ կազմակերպել, առանց առաջին կասկածելիի դիրքին վրայ իր անձը զետեղելու: Այս պարզ տրամաբանութիւնը անդամ կը բաւէ հետաքրքրութիւնները ուրիշ կողմ դարձնելու: Կայ այն պարագան որ արարքին բուն հեղինակները մատնացոյց ընելէ, հետապնդելէ աւելի ձեռնտու եղած է Ս. Բաբայեանը զետեղել յանցաւորի աթոռին վրայ. երկրորդ՝ ատով մահափորձը մէկ քարով երկու թռչուն զարկած կ'ըլլայ, թէ՛ Ա. Ղուկասեանը, թէ Ս. Բաբայեանը չէզոքացընելով. այսինքն՝ Ղարաբաղի քաղաքական դաշտէն հեռացնելով գլխաւոր երկու դերակատարները: Ու ա՛յս առումով է որ Մարտ 22–ի պատահարը զեկավարութեան ասպարէզը ամայացնելու յատկանիշով կը վատնէ Մոր հրդեհարանի Հոկտեմբեր 27–ի ոճրագործութիւնը:

Երեւանեան մամուլի Մարտ 23–ի եւ 24–ի թիւերուն մէջ բաւական զուգահեռներ կան այս ուղղութեամբ: Ուշագրաւ էջ մըն է «Ազգ»ի մէջ Նարինէ Դիլբարեանի ստորագրածը. ան Ազգային ժողովի կուսակցութիւններու ներկայացուցիչներուն հետ զրուցելէ եաք բոլորին գով նպատած է համոզումը թէ ոճրագործին ձեռը աւելի ազդարարութեան բնոյթ կը կրէ, քանի որ «ցանկութեան դէպումՍ. Ղուկասեանին ոչ թէ ոտքերից վիրաւորել, այլ ապարէզից հեռացնել դժուար չէր լինի»: Շատեր ալ մատնոցութիւն յայտնած են նախագահին ու Ս. Բաբայեանի կողմնակիցներուն միջեւ կարելի թախումներու մասին, վերջինին կապուած անձերու զանգուածային ձերբակալութեան եաք. նոյնիսկ Ա. Ղուկասեանի երեսան փոխադրութիւնը մեկնաբանուած է ոչ այնքան առողջական պատճառներով որքան՝ ապահովութեան:

Արտաքին ուժերու վարկածն ալ բոլորովին անտեղի չէ համարուած. «Իրաւունք եւ միաբանութիւն» խմբակցութեան Հրանտ Խաչատրեան կ'ըսէ թէ կա՛ն արտաքին ուժեր որոնք կ'ուզեն տուեալ չրջանին վրայ ազդել: Իսկ ահաբեկչական գործողութիւններու թիրախ բնական է որ Հայաստանը եւս ըլլայ, մանաւանդ երբ պետական կառոյցները զիմազրաւելու ի վիճակի չեն:

Գրեթէ նոյնն է «Միաւորութիւն» խմբակցութեան զեկավար Անդրանիկ Մարգարեանի կեցուածքը. ան ակնարկելով Ա. Ղուկասեան – Ս. Բաբայեան լարուած յարաբերութիւններուն, կ'ըսէ թէ պէտք չէ անմիջապէս որեւէ մէկը մեղադրել, քանի որ եթէ նոյնիսկ վէճեր եղած են «ապա քնաւ պարտադիր չէ որ հետեւանքն այսպիսին լիներ: Սա կարող է լինել 3–րդ, 4–րդ ուժերի գործ»: Կ'ըսէ նաեւ թէ մինչեւ ամառ Մինսկի նախագահները նոր առաջարկ պիտի ներկայացնէին ու Հայաստանի եւ Ադրբեջանի նախագահները նոր հանդիպում պիտի ունենային: Ան եւս, յայտնապէս, բաւական թերահաւատ է Ս. Բաբայեանի մեղաւորութեան մասին, քանի որ յոյս կը յայտնէ որ չուտով կացութիւնը պարզուի, եթէ ապացոյցներ չըլլան Ս. Բաբայեան ապատարձակուի: «Ս. Բաբայեանը պատահական մարդ չէ, նա նոյնիսկ շահագրգռուած է Արցախի հարցի լուծմամբ, որեսն Ա. Ղուկասեանը, որեսն մեծ» կ'ըսէ Ա. Մարգարեան: Գրեթէ նոյն համոզումը ունի ժողովրդական կուսակցութեան քաղաքական քարտուղար Համլետ Գոլհաննիսեան որ կ'ըսէ. «Մեր հայորդիներից ոչ մէկը, ովքեր պաշտպանել են Լեռնային Ղարաբաղն այս տարիներին, չէին կարող նման յանցագործ քայլի դիմել»: Ինք ու Արշակ Սադոյեան Ղարաբաղի մահափորձը Հայաստանի Հոկտեմբեր 27–ի պատահարին կը կապեն երկու ազդակով. առաջինը «իշխանութեան հարց լուծելու» փորձն է, Հայաստանի խնդիրները Ղարաբաղի հաշուին լուծելու ձեւով, երկրորդը՝ անպատիժ ձգուած ըսպանութիւններու քաջալերող նախընթացները: «Մէկի պոչը միշտ միւսի տակն է» կ'ըսէ Ա. Սադոյեան, չեչտելով որ նախ ունի նաեւ ապանութիւններու այն չրջանը որ նախորդած է Հոկտ. 27–ին:

«Հայկական ժամանակ»ին մէջ ալ Աւետիս Բաբայեան կը յիչեցնէ թէ մահափորձին օրերուն Ա. Ղուկասեանն ու Ս. Բաբայեանը հաչտեցնելու նախաձեռնութեամբ Մոսկուա երթալու կը պատրաստուէր հայաստանարնակ մտաւորականներու խումբ մը. զայն պիտի դիմաւորէր «Արցախ – Հայաստան» Միութեան նախագահ Լեւոն Ազալովեան: Այս վերջինը լրագրողին կ'ըսէ թէ իրենք Ա. Ղուկասեանի մէկ խորհրդականին հետ հանդիպում ունեցած եւ բաած են թէ տարուած քաղաքականութիւնը որ իրրեւ թէ Արցախը ժողովրդավարական ուղիի վրայ դնելու նպատակ կը հետապնդէ, չատ թացասական ձեւեր կ'առնէ եւ բուն նպատակը որ կը մատնուի, «Ս. Բաբայեանին իր շրջապատով ասպարէզից հեռացնելն է»: Այս մտաւորականը եւս կ'արտայայտուի մահափորձին ձեւին՝ ոտքերէն վիրաւորելուն մասին «որ արդէն մոտայիկ է դառնում», նաեւ Ս. Բաբայեանի ամբաստանութեան որ իր կարծիքով հաւանական չէ: Ան կ'ըսէ «Եթէ Ս. Բաբայեանը վերացնելու մտադրութիւն ունենար, որպէս պատերազմ անցած մարդ, ամբողջ մեքենան չօդս կը ցնդեցնէր»: Ապա ինք եւս կը միանայ այն կարծիքին թէ կան չատ հզօր ուժեր որոնք չեն վտիտքիր որ Հայաստանի մէջ խաղաղութիւն ըլլայ, ու կ'եզրակացնէ. «Սա մեր անվտանգութիւնը հարցականի տակ դնող գործողութիւն է»:

Ճստակ է թէ մէկ բան որ Հայաստանէն եւ Ղարաբաղն ալ զեկավարութիւնը տագնապի մատնելու, անդլուխ ձգելու նպատակը կայ գոյք արարքներուն ետին: Նպատակ որ կրնայ պատկանիլ որքան ներքին ախորժակներու, նոյնքան արտաքին հաչիւներու տէրերուն: Երկու պարագային ալ «քաջալերական» ստորագրած է սպանութիւններու նախորդ չարք մը որ իրրեւ թէ պատերու նիթ ունի այսօր, բայց աւելի կը ներկայանայ քաղաքական, ծաղրանկարային բնոյթով: Եւ այդ նախընթացով եթէ տեղին են պնդումները թէ անպատիժ մնացած ոճիրները 27–ին դեր ունեցած են Հոկտեմբեր 27–ի եւ Մարտ 22–ի պատահարներուն մէջ, հանգամանքը նոյն անպատժելիութեան երեւոյթին չարունակութիւնն է, ենթադրելի հետեւանքներով:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՉԵԱՆ

ՊԷՐԼԻՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԱՐՄԷՆ ՄՈՒՐԱՖԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Զորրորդ բաժինը աւելի եզակի է. «Գերմանական հայագիտութիւնը. Հայատառին առընչուած երկերը, Ժե. դարէն ի վեր»: Ներկայացուած առաջին դիրքը Պրէյտնպախի վերոյիչեալ գործն է, հայկական այբուբենով (IV/1, էջ 31): Հեթում Կոռիկոսի 1307–ին գրուած Պատմութեան լատիներէն տարբերակը Գերմանիա առաջին անգամ ապուեցաւ (IV/6) 1529–ին, Հակընդաւ քաղաքին մէջ, որ 1634–էն ի վեր Ֆրանսական Ալզասին կը պատկանի: Այս նոյն գործը 1584–ին նոր հրատարակութեան մը արժանացաւ, Գերմանացի արեւելագէտ Ռայնքըքի խնամքով, որ այս ցուցահանդէսին մէջ չատ հազուագիւտ գործով մը ներկայ է. Հայկական թագաւորական տոհմերուն նկարագրութիւնն է ան, 1572–ին հրատարակուած (IV/7), որ նոյնիսկ Ֆրանսայի Ազգային Գրադարանէն բացակայ է: Անոր մօտ կայ 1650–ին Ֆրանքֆուրթ հրատարակուած գերմաներէն ուչագրաւ ողբերգութիւն մը (IV/3). Հեղինակը Անտրէաս Կրիֆիըն կը կոչուի ու նիւթը՝ Բիւզանդիոնի Թ. դարու Լեւոն Ե. Հայկազն կայսրն է: Աւելի ուշ, ԺԹ. դարուն ընթացքին, երկու գերմանացի ճամբորդներ Խաչատուր Աբովեանին հետ սերտ կապի մէջ էին: Մէկը, Ֆրիդրիխ Պարրոտ, բնագիտութեան դասախօս էր վերոյիչեալ Դորպատի համալսարանին մէջ ու 1811–էն ի վեր Ղրիմի եւ Կովկասի մէջ բաւական պրպտումներ կատարած: 1829–ին որոշեց Արարատի գագաթը բարձրանալ. Ապրիլ ամսուն Դորպատէն մեկնեցաւ ու Սեպտեմբերին իր գլխաւոր ճամբորդը հաստատեց: Քանի մը ուղեկիցներ ունէր, Դորպատի իր ուսանողներ եւ էջմիածնի երիտասարդ դպիր մը՝ Խաչատուր Աբովեան, որ իբր թարգման եւ առաջնորդ ընկերացաւ: Սեպտեմբեր 27–ին, առաջին անգամ մարդ ոտք կոխեց Մասիսի ամենաբարձր գագաթին վրայ: Քանի մը տարի յետոյ, 1834–ին, լոյս տեսաւ իր կարեւոր գիրքը՝ «Ուղեւորութիւն դէպի Արարատ», որուն որոշ մէկ մասը հայերէնի թարգմանութեամբ յաջորդ տարին լոյս տեսաւ, Աբովեանի խմբագրութեամբ (1990–ին մատենակի նոր հրատարակութիւն մը լոյս տեսաւ Երեւան, «Դորպատից Արարատ» վերնագրուած): Պարրոտի գրքին չքեղ ու նկարազարդ առաջին հրատարակութիւնը ցուցահանդէսին ներկայացուած է (IV/9): Սուրբ Լեռը պըղծած ըլլալուն համար, Աբովեան հալածուած է հոգեւորականներու կողմէ, ու Պարրոտի աչակցութեամբ 1830–էն 1835 կրցած Դորպատի համալսարանին մէջ ուսանիլ: Հայրենիք վերադառնալէն յետոյ, 1843–ին, ուրիչ գերմանացի գիտնականի մը հետ՝ Մորից Վակներ, կրկին բարձացաւ դէպի Արարատին գագաթը: Վակների գիրքը, 1848–ին տպուած (IV/10), նոյնպէս հայերէն հրատարակուեցաւ, 1851–ին: Աբովեան ուրիչ Գերմանացիի մըն ալ հանդիպած էր Հայաստան, ազգագրագէտ Հաքսթաուզէնը, որուն «Անդրկովկաս» գործը, 1856–ին տպուած (IV/15), թանկարժէք աղբիւր մըն է, ի մէջ այլոց իր գծագրութիւններուն համար: Քանի մը տարի յետոյ, մասամբ հայերէնի թարգմանուեցաւ էջմիածին լոյս տեսաւ (IV/16):

Համիտեան ջարդերէն քիչ յետոյ, ժԹ. դարու վերջին տարիները, ուրարտացիութիւնը պերմանացի երկու մեծ հնագէտներու պեղումներով հարստացաւ կարլ Վեհման–Հաուպտ ու Վալդմար Բեզ (IV/11 եւ 12): Առաջինը՝ ջարդերուն արդիւնքներէն չատ տպաւորուեցաւ ու աւելի ուշ Լեփսիուսի աշխատակից դարձաւ:

Յուցահանդէսը ուրիչ քանի մը չատ կարեւոր գերմաներէն գործեր կը ներկայացնէ. օրինակ՝ Ճարտարապետ Սոքմկովսկիէն (IV/14), լեզուաբաններ Քաթի (IV/13 եւ 33) ու Մարքուարթէն (IV/18). Այս լեզուաբանները գերմանական հրատարակութեան մը ժառանգորդներն են, ինչպէս յուցափեղկերուն մէջ կարելի է տեսնել. Հայոց լեզուի ու գրականութեան վերաբերեալ ուսումնասիրութիւններ՝ լատիներէն (IV/20–22) ու յետոյ գերմաներէն (IV/22–37): Բոլոր անուններէն չեչտենք Վիէննայի Մխիթարեաններուն մօտ ուսանած Փեթերմանը, որմէ որոշ ձեռագիր մը ներկայացուած է (IV/24), եւ Հ. Հիւբշմանը (IV/27–29), որ Քարսթին ուսուցիչ եղած է Սթրազպուրկի մէջ:

Հայագիտութենէն զատ, ծանօթ է Գերմանիան Հայոց պատմութենէն ուրիչ չատ աւելի ախուր էջի մը հետ կապուած է, այսպէս կոչուած «Հայկական Հարցը» ու իր հետեւանքը՝ Մեծ Եղեռնը: Գիւանագիտական պարզ պատճառներով, այս նիւթը ներկայացնել չատ փափուկ գործ մըն էր. մէկ խօսքով, պէտք էր «քսել առանց ըսելու»: Մելինէ Փեհլիվանեան յաջողեցաւ առարկայօրէն եւ առանց զիջումի այս քաժինին նմոյչները ընտրել եւ դասաւորել: Գիրքերու, թերթերու ու գրականագիտական հատուածներու միջոցով այցելուը՝ հայ – թուրք – գերմանական եռանկիւնին տարբեր երեսոյթներուն տեղեկանայ: 1894–96–ի ջարդերէն ծագած գերմանական բարեսիրական հատուտութիւնները (V/1–12), առանց մոռնալու որ, Ֆրանսացի Փիէր Լոթիի նման քանի մը ձայներ Թրքական կողմը ընդդիմին (V/13), եւ նաեւ որ գերմանական քաղաքականութիւնը իր Թրքամէտ ընթացքը կը չարունակէր. «Պաղտատի երկաթուղիին չինութիւնը (V/14–17), Գերմանիոյ Կայսրին այցելութիւնը (V/18–20) ու օսմանեան բանակին վերակազմակերպումը «Ֆոն Տէր Կոլց փաչա»ի կողմէ (V/21–22):

Մեծ Եղեռնի ժամանակ այս տարբեր հոսանքները նոյն ձեւով արտայայտուած չեն: Մարգասիրական արձագանգը լայնօրէն ներկայացուած է, ոչ միայն Լեփսիուսով (VI/1–3, 15), այլ նաեւ քանի մը ուրիչ ծանօթ անուններով. Նիփակը (VI/5), Քիւնցլըը (VI/6), Ֆիրպիւիըը (VI/7) կամ վերոյիչեալ արեւելագէտ Մարքուարթ (VI/11) ու գրագէտներ Արմին Վեգներ (VI/16–19) եւ Ֆրանց Վերֆել (VI/

20) Ասոր քով, պաշտօնական հակազդեցութիւնները մխօրինակ չէին. կային զուտ գինուորական չէզոքութիւնը, (Լիման ֆոն Սանտերս, VI/21), հայատեաց արտայայտութիւններ (VI/23) կամ որոշ չափով Թրքական քաղաքականութեան արդարացումը, «Թշնամի Ռուսին» վտանգը ոգեկոչելով:

Այս ընդհանուր նիւթերէն դուրս, ցուցահանդէսը քանի մը յատուկ նիւթերու նուիրուած բաժիններ ալ ունի: Առնցմէ ամէնէն կարեւորը Ժ. դարէն հոչակաւոր քարտէսագէտ Հ. Քիփըրթին կը վերաբերի: Անցեալ տարի, Պէրլինի նոյն դրադարանը իրեն նուիրուած էր յատուկ ցուցահանդէս մը, ցուցադրելով աւելի քան 500 գործեր(3): Քիփըրթի աշխարհի չորս կողմերու երկիրներուն քարտէսները գծած է, սակայն, Փոքր Ասիոյ եւ կովկասի հանդէպ յատուկ հակում մը ունէր. այնտեղ երկու ուղեւորութիւններ կատարած էր, 1886–ին եւ 1888–ին ու անոնցմէ քարտէսներ եւ ուսումնասիրութիւններ նուիրած է այդ չրջանին: Որոշ հայպետական նիւթեր իր հետաքրքրասիրութիւնը չարժեցին, ինչպէս Տիգրանակերտի տեղագրութիւնը: 1818–ին Պէրլին ծնած էր, ու 1899–ին նոյն քաղաքին մէջ մեռաւ: 1917–ին արքունի դրադարանը իր ամբողջ դիւանը գնեց ու որոշ նմոյշներ այս ցուցահանդէսին կարելի է տեսնել, ինչպէս Մեծ Հայքի յունարէն եւ լատինատառ հայերէն չատ գեղեցիկ ձեռագիր քարտէս մը (ցուցակին մէջ էջ 121): Այս դիւանին Հայաստանի նուիրուած մասը դեռ չէ ուսումնասիրուած ու հաւանական է որ չատ հետաքրքրական տեղեկութիւններ լոյսին բերէ:

Ցուցահանդէսին մէջ գետեղուած այս քարտէսները չքեղ զարդերու դեր ալ կը կատարեն, ինչպէս նաեւ քանի մը լուսանկարներ՝ քիչ ծանօթ Քիսըվեթըը կոչուած նկարիչէն: Պէրլին ծնած այս արուեստագէտը 1848–ին Հայաստան այցելեց ու քանի մը չատ հետաքրքրական գործերով վերադարձաւ. տեսարաններ, մանաւանդ գեղեցիկ էջմիածին մը (ցուցակ էջ 203) ու դիմանկարներ, օրինակ՝ «Հայու մը դիմանկար» (ցուցակ էջ 205), որուն աչքերը որմնազդին վրայ տեղ գտած են: Վերջապէս, զրադարանին հայկական ձեռագիրներուն հարուստ հաւաքածոյէն քանի մը նմոյշներ ցուցահանդէսը աւելի կը ճոխացնեն:

Տարբեր առիթներով ցուցակին մասին խօսեցանք: Ձիւղ ըսած, պարզ ցուցակ մը չէ, այլ 264 էջնոց նկարազարդ չքեղ հատոր մը, որուն երեք քառորդը մեծ մասնագէտներէն գրուած չհեկեան դիտողներ են: Ընդհանուր գործը Մելինէ Քեհլիվանեանի գեկավարութեան տակ լոյս տեսած է: Որոշ գրութիւններ աւելի կը վերաբերին ցուցահանդէսին բովանդակութեան: Քիսըվեթըի մասին (էջ 111–134), Հարնաքի մասին (էջ 173–200), նկարիչ Քիսըվեթըըի մասին (էջ 201–206), ինչպէս նաեւ վերջին 60 էջերը, որոնց մէջ Մելինէ Քեհլիվանեան ամէն մէկ նմոյշը կը նկարագրէ – բացի ձեռագիրներէն, հաւանօրէն որովհետեւ արդէն նկարագրուած են պաշտօնական ցուցակին մէջ(4): Աւելի ընդհանուր յօդուածներ ալ կան: Հայերը քաղաքին Մեսրոպ կեդրոնի անօրէն Հ. Կոլճ հայեւզերմանական կապերը կը նկարագրէ, նոյն կեդրոնէն Արմենուհի Թրոսո–Աբգարեան Պէրլինի հաւաքածոյին հայագիտական նիւթերուն կ'անդրադառնայ, Ք. Հաննիք գերմանական հայագիտութեան մասին կը գրէ. հայ հին գիրքի մասին ընդհանուր կազմակերպչուհին ինքը գրած է: Հայկական հարցը երկու յօդուածով ներկայացուած է, առաջինը կայսերական ժամանակաշրջանին (1878 – 1914), երկրորդը՝ Մեծ Եղեռնին նուիրուած, ծանօթ մասնագէտ Թեսա Հոֆմանի հեղինակութեամբ:

Նման կարեւոր գործի մը մէջ քանի մը փոքր սխալներ անխուսափելի են: Օրինակ՝ Լեւոն Ե.ը (եւ ոչ Զ.ն) ազատելու համար Ֆրանսան ոչինչ վճարեց, Գասթիլի Թագաւորն էր որ փրկագինը վճարեց (էջ 12). Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքարանը Մէհմէտ Բ.ի ժամանակ չտեղծուեցաւ, այլ աւելի ուշ, Ժ.Զ. դարու սկիզբը (էջ 14). Օրմանեանի «Ազգապատում»ին մէջ Գ. հատորը երեւազէմ լոյս տեսաւ, միւսները Պոլիս տպուեցան (էջ 225). Պարրոտ Արարատ իր լեռնաբչաւը 1829 Սեպտ. 27ին չհասաւ, այդ թուականը գագաթը հասած օրն է (էջ 229):

Այս քանի մը դիտողութիւնները հատուին արժէքը չեն նուազեցներ, ու այս գիրքը ամէն մէկ հայասէր կամ հայագէտ մօտ իր տեղը ունի(5): Հայոց պատմութենէն ու մշակոյթէն փայլուն էջեր կը յիշեցնէ ու կը մնայ որպէս վկայ երբ այս բարձր որակի ու ճաշակաւոր ցուցահանդէսը վերջ գտած ըլլայ:

Ա. Մ.

---

(3) «Antike Welten, Neue Regionen», Verlag Kiepert KG, Berlin 1999.

(4) Dr. N. Karamiantz, «Verzeichniss der Armenischen Handschriften», Berlin, 1888.

(5) Առայժմ այս գիրքը կարելի է գըտնել Սամուէլեան Գրատունը (51, rue Monsieur le Prince, 75006 Paris), կամ ուղղակի Պէրլինի գրադարանը. գինը՝ 49 DM. ֆաքս՝ 00.49.30.266.13.57 (Publikations Vertrieb).

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱԽԱՏ,
ԵԿԵՂԵՑԻ,
ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ

ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

Փարիզ, 2000

ԶԱՑՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ԱՐՋԱԳԱՆԳ»

... Գարնան սոխակներու զարթօնքով ... Ապրիլ 2, Կիրակի, ժամը 16–ին, մեր քնքոյշ ու տազանդաւոր սոխակները պեղպեղեցի՛ն... «Գոթ տ'Ազիւբի դեղատեսիլ ափերէն... Հին Նիսի Սէն – Ֆրանսուա տը Փօլ Եկեղեցւոյ խորանէն, տալով հրաշալի երգահանդէս մը, հոգեմա՛յր ու սրտապնդիչ:

– Անոյշ Մարտիրոսեան, Նիսի երաժշտանոցէն, եւ Անի Երլմազեան Մարսէյլէն, մեզ կախարդեցին չուրջ երկու ժամ, չնորհալի կատարողութեամբ, ըլլայ դասական, Պախ, Մոցարթ, Փուչչինի եւ Րավել, Շօսոն, Օֆընպախի հատուածներէն եւ ըլլայ՝ հայկական եկեղեցական ու աշուղական մշակողներէն ... Ինչպիսիներ, Աթայեան, Ս. Նովա, Կոմիտաս, Կանաչեան եւ այլն...: – Արժանաւոր մախթրօ Յակիկ Երլմազեանի, եւ իր տազանդաւոր կնոջ՝ Ժիւլիէթ Երլմազեանի թանկագին աջակցութեամբ եւ Նիսի մեր եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Նարեկ Եպիսկոպոս Շաքարեանի եւ ժրաջան հոգաբարձու Զարուհի Մարտիրոսեանի միջամտութեամբն ու ջանքերով... Ինչպէս նաեւ երաժշտանոցին հմուտ ու պահանջկոտ փրոֆէսէօրներու հովանաւորութեամբ... իսկապէս անթերի, եւ հմայիչ վայելք մը եղաւ բոլորին համար:

Կը չնորհաւորենք անկեղծօրէն, մեր սիրելի, մաղթաչ Հայուհիները եւ կը մաղթենք մչտաւեւ նուաճումներ ... ճամբուն դալար:

ՀԱՆԴԻՍԱՏԵՍ

ՕԳՏԱԿԱՐ ՍՆՈՒՆԴ

ԲՈՒՍԱԿԱՆ ՁԷԹԵՐԸ

Այս ձէթերը կը պարունակեն հիմնական ճարպաթթուներ, որոնք կը պաչտպանեն մեր սրտանօթային դրութիւնը եւ կ'ապահովեն հորմոնային գործունէութիւնը, ջղային եւ ուղեղային բջիջներուն առողջ ընթացքը:

Իւրաքանչիւր բուսական ձէթ ունի իր բաղադրութիւնը եւ իւրայատկութիւնները, ահա թէ ինչու պէտք է այլազանել զանոնք, բոլորին բարիքներէն օգտուելու համար:

ՀԱՁԱՐԸ

Հազարը եւ անոր ընտանիքին պատկանող այլ խոտեր հարուստ են ֆարոքէնով, փոլիֆ թթուով, Սէ եւ Լօ կենսանիւթերով, երկաթով եւ փոթասիոմով:

Այս խոտերէն եւ տերեւներէն առաւելագոյնս օգտուելու համար, գանոնք երկար մի՛ պահէք, այլ անմիջապէս սպառեցէք, քանի որ շատ արագ կը կորսնցընեն իրենց կենսանիւթերը:

Օրական մէկ անգամ թեյադրելի է հազար կամ այլ խոտեր ուտել:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅ ԹՊԻՏ

ԽԱՒԲԸ ԿՈՒԻ

Խնուչինկացի մի գիւղացի ականաւոր ականը վերցնելով՝ դնում է վառարանի մէջ:

– Էդ ի՞նչ ես անում, – բղաւում է լեզաճաք կինը:

– Ֆիզուլու կոմմը ական եմ նետում:

Քիչ անց սենեակը պայթիւնից քարուքանդ է լինում:

– Տեսա՞ր ինչ եղաւ, – ծոր է տալիս կինը:

– Բա որ տեսնես Ֆիզուլին ինչ ա էղել...

⁂

ՉԵՒՔԻՑՍ ՉԻ ՊՐԾՆԻ

Ուղեւորներով լեփ-լեցուն աւտոպուսն ընկնում է ձորը: Բոլորը մահանում են, բայց՝ խնուչինակցի վարորդից:

– Մեղադրեալ Ծատուրեան, պատմիր, ո՞նց եղաւ:

– Դէ՛, ես սովորականի պէս քշում էի, մէկ էլ՝ երկու հոգի աւտոպուսի առաջը կտրեցին:

– Այ տա, աւելի լաւ չէ՞ր էդ երկուսին դցէիր տակը:

– Ես ըտենց էլ մտածեցի, դատաւոր ջան, մէկին դցեցի տակը, բայց էն միւսը ուզում էր պրծնի, փախաւ ձորի կողմը:

ՄԻՔԱՅԵԼ ՀԱՃԵԱՆ
«Ազատ Արցախ»

ԵՐԲ ԵՍ ՆԱՅԵՑԱԻ, ՏԵՍԱԻ ՈՐ ՏԻԿԻՆ ՎԻԹԷ ԻՐ ԱՉՔԵՐԸ ԳՈՑԱԾ ԷՐ ԱՐԴԷՆ...

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԻՔՃԵԱՆ

ԽՄԲ. – Մեր ողբացեալ աշխատակիցը կը շարունակէ իր աշխատակցութիւնը, անտիպ էջերով զորս պահած էր իր ետ եւ որոնք մեզի կը հասնին յետ մահու, իր զաւկին միջոցաւ:

⁂

«Անկասկած կան արժէքաւոր բաներ, բայց տաղտկալի է մէկիկ մէկիկ քննել բոլորը» ըսաւ ինքնիրեն Օլիվիէ Տըկարտէն եւ դոչեց, մէկդի դրաւ դրչմաթուղթեր պարունակող հատ տետրակը:

Գանատայէն վերադառնալէն ի վեր, առաջին անգամն էր որ ձեռքը կ'առնէր այդ տետրակը՝ որ իրեն կը յիշեցնէր հին օրեր: Սկսած էր դրչմաթուղթ հաւաքել երբ 11 տարեկան էր: Շարունակած էր առանց կրքոտ յարատեւութեան մը եւ, երբ մեկնած էր արտասահման պաշտօնավարելու զանազան երկիրներու մէջ Ֆրանսերէնի իրրեւ դասախօս, մոռցած էր հետզհետէ թէ ինքն ալ առեն մը քիչ չատ տարուած էր հաւաքածոյ կազմելու փափաքով: Վերադարձած էր այդ հին տետրակը իր հօրենական տան մէջ՝ ուր մինակ էր հիմա չուրջ տարիէ մը ի վեր: Մայրը մահացած էր իր հօրմէն վերջ, անոր յուշարկաւորութեան առթիւ վերադարձած էր Ֆրանսա եւ մնացած վերջնականապէս:

Կ'ըսեն թէ պանդուխտները, աշխարհի գանազան կողմերը իրենց հայրենադաւճութիւնը մշակելէ վերջ, կը վերադառնան իրենց մանկութեան դիւղը, հոն թաղուելու համար: Օլիվիէ ալ եկած էր կրնոջոլը, բայց մահուան մասին չէր խորհած բնաւ: Վաթսունը վեց տարեկան էր միայն. կրնար իր բնական չէնքին ուժաւն աստիճանները բարձրանալ առանց վերելակին ապաւինելու: Իրաւ էր որ, երկար տարիներ, զբաղած էր մարզանքով: Եղած էր նոյնիսկ ռըկպիի ատող մը, քանի մը մրցաշրջաններ՝ Ֆրանսայի Ազգային խումբին անփոխարինելի յետսապահը:

Գնաստայէն վերադարձէն վերջ, Ֆրանսա – Անգլիա վճռական մրցման մը նախօրեակին, հրաւիրուած էր տեսակցութեան մը «Սէրթինթ» մարզական օրաթերթին կողմէ: Հարցազրոյցը հրատարակուած էր երկու նկարներու տակ, մէկը Օլիվիէն նոյն օրը, միւսը՝ երբ քառասուներկու տարիներ առաջ, հաւկթաձեւ գնդակը թեւին տակ սեղմած, կը խուժէր դէպի հակառակորդ գիծը, նշանակելու համար յաղթական «էսէ»ն Անգլիոյ դէմ: Այդ հարցազրոյցէն մաս մը արտատպուած էր նաեւ գաւառի թերթերուն մէջ:

Առիթ ի վեր, վերսկսած էր գնել ամէն օր այդ օրաթերթը՝ որ իրեն կը յիշեցնէր իր երիտասարդութիւնը: Ընդհանրապէս դրութիւններու վերնագիրները կը կարդար, միայն ռըկպիի բաժինն էր որ կատարեալ աչքէ կ'անցընէր:

Մէկդի դնելէ վերջ դրչմաթուղթերու տետրակը, Օլիվիէ Տըկարտէն ձեռքը առաւ օրւան «Սէրթինթ»ը:

«Մարսէյլ սիտղոսին ճամբու վրայ», ֆութպոլ էր այդ: «Վիլէօրպան վայրէջքի մէջ» պասքէթ պոլ էր այդ: Այդ թէնիսի եւ հեծանուաի բաժիններուն վրայէն, անտարբեր աչք մը պտըտցնելով խորագիրներուն վրայ, կանգ առաւ ռըկպիի էջին վրայ: «Թուլուզ, Լուրա, Ռասինկ եւ Թուլոն պիտի խաղան ախոյենութեան կէս աւարտական մրցումները»:

Այսպէս, տասնեակ տարիներէ ի վեր, միշտ նոյն խումբերը կը փայլին, խորհեցաւ Օլիվիէ: Շարունակեց իր ընթերցումը:

Աւարտին, սիւնակին վերջաւորութեան, ազդ մը չրջապատուած էր դողդոջուն սեւ դիծերով, անկասկած չվրիպելու համար ընթերցողին ուշադրութենէն: Օլիվիէ կարդաց՝ «Նախկին միջազգային խաղացող Օլիվիէ Տըկարտէնէ կը խնդրուի այցելել Այրի Տիկին Գարոլ Վիթէի՝ որ իրեն պիտի տայ կարեւոր տեղեկութիւն մը: Հասցէ՝ Հանգստեան Տուն «Ապրիլ» Լէսքարէն, Ալփ Մարիթիմ»:

Անակնկալի եկած, Օլիվիէ անգամ մը եւս կարդաց: Չէր երազեր, ազդը իրեն համար էր Գարոլ Վիթէ... Ի՞նչ կրնար իրեն ըսել այս կինը: – Չմարանեցաւ բնաւ: Պէտք էր երթալ, թէեւ այն նախապատրաստը տենչը թէ իրեն համար հաճելի արդիւնք մը պիտի չունենար այս համբորդութիւնը դէպի Ֆոթ տ'Ազիւր:

Երկու օր վերջ գնացքին մէջ՝ որ կը տանէր Ռոնի հովիտին մէջէն դէպի Մարսէյլ, դէպի Նիս, Օլիվիէ անգամ մը եւս, մտովի, կը փնտռէր անցեալին մէջ Տիկին Վիթէ մը: Այդ անանունը իր մէջ որեւէ յիշատակ չէր արթնցներ: Գարո՞լ: Այո, թերեւս, բայց ո՞րը... Իր թափառական կեանքին մէջ մտած ու ելած էին աւելի քան տասնեակ մը կիներ, Ֆրանսա, բայց, մանաւանդ ուրիշ երկիրներ:

Անկասկած կար անոնց մէջ Գարոլ մը, թերեւս երկու կամ երեք: Աղօտ յիշատակներ կ'արթնցնային, բայց ոչինչ կուզար իսկապէս որոշ իր աչքերուն առջեւ: Դէմքեր գիրար կը հրմշտկէին, կը բարդուէին իրարու վրայ: Օլիվիէ անհարող էր զատորոշելու ինչ որ իրական էր, եւ ինչ որ իր երեւակայութեան պտուղն էր:

(Շար. 1)

Տիկին Սօնա Սոփոկլեան,
Տէր եւ Տիկին Ժան – Գլօա Թլթօ,
Տէր եւ Տիկին Լօրիս Սոփոկլեան եւ զաւակները՝ Միքայէլ եւ Ժեսիքա,
Տէր եւ Տիկին Լեւոն Մարտոյեան եւ զաւակները՝ Ալեքսանտրա եւ Ռաֆայէլ,
Տէր եւ Տիկին Գեղամ Տէր – Օհանեան եւ զաւակները,
Պր. Վարդան Օզինեան,
ինչպէս նաեւ Միքայէլեան (Գանատա) եւ Մանուկ Մանուկեան ընտանիքները (Մխայեալ – Նահանգները)
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ – հօր, քեռայրին եւ ազգականին՝

ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ-Ի

մահը որ պատահեցաւ Ապրիլ 5-ին, իր բնակարանը:

Յուղարկաւորութեան մանրամասնութիւնները՝ յայտնուելով:

ՑԱԽԱԿՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պանէեօ – Գաչանի Հ. Իսահակեան մանուճիւղը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Քըխեան եւ Թորոսեան ընտանիքներուն Տիկին Արշալոյս Քըխեանի մահուան առթիւ:

Dans le cadre du Jubilé du 1700ème anniversaire de la Christianisation de l'Arménie

L'EGLISE ARMENIENNE APOSTOLIQUE DE CHAVILLE
propose
un
VOYAGE-PÈLERINAGE
en ARMÉNIE
et au KARABAGH
du 25 mai au 5 juin

Visite des différents sites religieux et touristiques du pays;
Erevan, Ste Etchmiadzine, Garni, Gueghard, Lac Sévan, Haghartsine, Khor-Virab, Djermouk, Noravank, Tatev, Stépanakert, Chouchi...

Participation
à La Parade à l'occasion de la fête de l'indépendance (28 mai), à la Fête de l'Ascension en Sainte Etchmiadzine
PRIX: 9.150 F
(12 jours, Hôtel Ani Plaza)

Pour tout renseignements,
téléphonez au 01. 41. 15. 10. 29

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE
12-14, rue St-Bazile — 13001 MARSEILLE
Tél. : 04 91 50 15 09

Dans le cadre de la Commémoration du 85ème Anniversaire du **Génocide Arménien**
La Troupe Théâtrale
NAREG DOURIAN présente
LE PROCES DE SOGHOMON TEHLIRIAN
D'après les minutes du procès et de la pièce de **Perdj Zeytountsian**
« La Cour »
Adaptation et mise en scène
Nareg DOURIAN
Vendredi 14 Avril à 20 heures 30
— P. A. F. : 80 F —

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 8

ԼԴ· օր Մեծի Պահոց

Տօն Սրբոյն Գրիգորի Մերոյ Լուսաւորչին՝ սոսկալի չարչարանացն եւ մահին ի վիրապն:

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

կը պատարագէ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆԱ· ԹԱՇՃԵԱՆ

ԾԱՆՕԹ· –

Պատարագը կը մատուցուի Խորանը բացուած:

«Տէր Ողորմեա»յի ժամանակ Խորանը կը փակուի:

DATE A RETENIR

KHANASSOR 2000

le dimanche 2 juillet
au "Pavillon d'Elvire"
dans le Parc du Bon Repos
à Viroflay (78).

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ՋԱՏԿՈՒԱՆ ՃԱՇ

Ուրախ եւ հաճելի մթնոլորտ, մասնակցութեամբ երգիչներ՝

ՅՈՎԻԿԻ եւ ԳԱՐՈՒՆԻ

կիրակի, Ապրիլ 23, ժամը 13-էն ըսկսեալ «Ալ Ուայտի» ճաշարանին մէջ
153.155, rue de Lourmel, 75015 Paris

Տեղերը ապահովել հետեւեալներով
01 – 43 – 76 – 67 – 37
01 – 45 – 93 – 00 – 25

Ս· ՃԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Ապրիլ 8, ոտն է Ս· Գրիգոր Լուսաւորչի մուտն ի վիրապին:

Այս առթիւ Լիոնի Ս· Ճակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի խորանին վարդապետը բաց: Իսկ Տէր Ողորմեայէն անմիջապէս յետոյ վարդապետը կը փակուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա· ԲՀՆՑ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Repas de Carême

La Section «Sossé Mayrig» de Marseille-Ville organise un repas de carême (Mitchink), **le Dimanche 9 AVRIL à** 13h à la M.A.J.C. : 12-14, rue St.Bazile — 13001 Marseille
Tél.: 04.91.5015.09
Participation repas : 100 F
Réservation au 04.91.70.39.93
ou 04.91.77.87.31
BILLET en vente le mercredi à M.A.J.C.

ASSOCIATION SAINTE CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES

Pèlerinage arménien à
LOURDES
à l'occasion de l'Année Sainte et de la Fête de l'Ascension

Départ le mercredi 31 mai au matin
Retour le samedi 3 juin au soir
à Paris-Montparnasse
Voyage en TGV
Logement en pension complète dans hôtel*** proche des sanctuaires
Encadrement religieux du pèlerinage par l'Eparchie et les paroisses.
Prix par personne (train+hôtel) :
1. 6 5 0 F
Renseignements et inscriptions à l'Eparchie :
Tél. : 01. 40. 51. 11. 90
Les inscriptions seront closes le 10 mai.

Colonie de Vacances

organisée par l'Association *SIPAN*
pour les enfants **de 6 à 12 ans**
du 4 au 24 juillet
Frais de séjour : 2.600 F + frais de voyage

Les dossiers d'inscription peuvent être retirés dans les paroisses catholiques arméniennes ou demandés au secrétariat de l'Association *SIPAN*
EPARCHIE DES ARMENIENS CATHOLIQUES :
10 bis, rue Thouin — 75005 PARIS — **Tél. : 01. 40. 51. 11. 90**

Հ. Բ. Ը. Մ. – ՎԱԼԱՆՍ

Հ·Բ·Ը·Մ·–Ի 94–ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻԻ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՓԱՌԱՏՕՆ

Հովանաւորութեամբ՝ Տոքթ· Է· ԱԴԱՄԵԱՆԻ
Նախագահ Հ·Բ·Ը·Մ·–ի Ֆրանսայի Ցանճաժողովին

Մասնակցութեամբ՝

- Հ·Բ·Ը·Մ·–ի Փարիզի պատանիներու պարի խումբին,
- Հ·Բ·Ը·Մ·–ի Փարիզի երիտասարդներու թատերախումբին,
- Յատկապէս Հալէպէն հրաւիրուած, ծանօթ արտասանող Օր· Սալբի

Տարադեանի:

ՇԱԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 8, ԺԱՄԸ 20·30–ին
վալանսի երաժշտանոցի հանդիսասրահին մէջ (Փոլիկոն)
Նոյն գիշերը հանդիսութենէն ետք՝

ԽՐԱԽՃԱՆՔ

Հ·Բ·Ը·Մ·–ի վալանսի Սրահին մէջ:

կիրակի առաւօտ, Ապրիլ 9, ժամը 10–ին
ՊԱՍՔԷ ՊՈԼԻ ՄՐՑՈՒՄ
փարիզի եւ վալանսի աղջկանց միջեւ
կիրակի կէսօրին, Հ·Բ·Ը·Մ·–ի սրահին մէջ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՃԱՇ

ի պատիւ մասնակցող 70 հոգինոց պատուիրակութեան:
Ցետ միջօրէին, ՓԱԿՈՒՄ ԵՒ ՄԵԿՆՈՒՄ Պատուիրակութեան:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄ

ՅՈՒԼԻՍ 15 – ՅՈՒԼԻՍ 29

Վեցերորդ տարին ըլլալով Համազգայինի ամառնային համախմբումը բացառիկ առիթ մը պիտի ընծայէ Սփիւռքի համալսարանական ուսանողներուն փոխանակու Հայ մշակոյթին եւ Հայոց պատմութեան:

Օգտակարը հաճելիին միացնելով, համախմբումը կ'առաջարկէ դասախօսութիւններու շարք մը ներկայացուած Հայոց պատմութեան եւ մշակոյթի մասնագէտներու կողմէ: Նախատեսուած են հայկական մշակոյթի, երաժշտութեան, չարժապատկերի եւ գրականութեան չուրջ վիճաբանական հանդիպումներ, ինչպէս նաեւ չրջապտոյտներ դէպի Լիբանանի գլխաւոր հայկական հաստատութիւնները՝ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարան, Անճար, Պուրճ Համուտի հայկական թաղամասեր, ինչպէս նաեւ Լիբանանի պրօսաչրջային տեսարժան վայրերի Պաալպէք, Պիպլոս, Պէյթ էլ Տին եւ այլն:

Առաջին անգամ ըլլալով այս տարի համախմբումը կ'առաջարկէ նաեւ այցելութիւն մը դէպի Սուրիոյ պատմական վայրերը եւ ուխտադնացութիւն մը դէպի Տէր Զօր:

Սուրիա եւ Տէր Զօր չրջապտոյտի մասնակցել փափաքող ուսանողները պարտին Պէյրութ գտնուիլ Յուլիս 11-ին:

Մասնակցութեան ծախքը՝ 600 ամերիկեան տոլար:

Լրիւ կեցութեան ծախք:
300 ամերիկեան տոլար կէսօրեայ կեցութեան ծախք:
200 ամերիկեան տոլար Սուրիա այցելութեան համար:

Ցաւելեալ տեղեկութեան եւ արձանագրութեան թերթիկներ ստանալու համար դիմել· –

ԼՈՆՏՈՆ· – Սեզա Թնճուկեան –
Tél. : 44171 6038452
Fax : 44171 6039518
E.mail : stenjouk@aol.com
ՓԱՐԻԶ· – Հուրիկ Պաղտասարեան –
Tél et fax : 33 01 42 29 10 24
E.mail : navasti@wanadoo.fr

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours des mois de juillet et août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine et son camp itinérant :

- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA**
- **Assitants sanitaires (médecins ou infirmier en 2ème année)**
- **Economes**
- **Cuisinières**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Date limite de candidature : 15 avril.

LE CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
A l'occasion de la parution du livre
DE LA PETITE ARMÉNIE AU BOULEVARD DES GRANDS PINS
de
LYDIE BELMONTE
Préface de CHARLES AZNAVOUR
Editions Paul Tacussel

vous convie à la
PRESENTATION
ET SIGNATURE
DU LIVRE
le Samedi 8 Avril à 20 heures 30
Au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado
13008 MARSEILLE
— Entrée libre —

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ 8-9
SAMEDI - DIMANCHE
8-9 AVRIL
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·882 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.882

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 6 / 7)

ԱՐՏԱԳԱՂԹԻ ԹԻԻԵՐ

Ապրիլ 6–ին «Օրինաց երկիր» կուսակցութեան կազմակերպութեամբ հանրային քննարկում մը տեղի ունեցած է «Արտագաղթ եւ ազգային ապահովութիւն» թեմայով։ Գաղթականներու եւ արտագաղթի մասնագէտ Գ. Եզանեան բաց է թէ բնակչութեան տեղափոխութիւնները այնպիսի չափերու հասած են որ սկսած են ազդել ընկերա – մշակութային ընթացքին, բարոյահոգեբանական մթնոլորտին, ժողովրդագրական կացութեան եւ հետեւաբար ազգային ապահովութեան վրայ։ Ան արտագաղթը երկու մասի բաժնած է. մինչեւ 1995 տեղի ունեցածը եւ 1995 – 1999 շրջանը։ Առաջինին ընթացքին արտագաղթած է 800 հազար հոգի, իսկ բ. փուլին մեկնած են առաջիններուն պարագաները որոնք կը կազմեն ընդհանուրին 60%–ը։ Աւելի ցաւալին այն է որ ընթացքը այս միտումին մէջ նուազում չի նախատեսեր, այլ՝ աւելի խորացում։ Մինչեւ 2005 թուականը կը նախատեսուի աշխատանքի տարիքի երիտասարդութեան աւելի մեծ ներկայութիւն, քան՝ հանդուեան կոչուածներու.ատոր հետեւանքը կ'ըլլայ անպտղութիւնը եւ յատկապէս գիւղական շրջաններէն, արտասահման աշխատանքի մեկնելու պարտաւորութիւնը։ ՀԱՊ–ի միւս երկիրներուն համար ալ հարց է արտագաղթը, սակայն Հայաստանի պարագային բացառիկ երեւոյթի վերածուած է։ Ըստ որոշ տեսակէտներու, այսօր Ռուսաստանի եւ ԱՄՆ–ու մէջ աւելի շատ Հայ կ'ապրի, քան՝ Հայաստան։

*
**

Վ. ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆԻ ԴԱՏԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒՄԱԾ

Դատաւոր Ռազմիկ Թովմասեան լսելով Վ. Սիրադեղեանի բացակայութեան դատը չարունակելու մասին կողմերու կարծիքները, Ապրիլ 6–ին նիստը յետաձգած է Ապրիլ 13–ին։ Նոյն դատին առընչուած միւս 10 ամբաստանեալներուն պաշտպաններուն կարծիքով հարկաւոր է դատերը անջատել իրարմէ եւ առանց ձգձգելու չարունակել միւսներուն։

*
**

ՍԵՐԺ ՍԱՐԳՍԵԱՆ ՏԱՋԻԿԱՍՏԱՆ ՄԵԿՆԱԾ

Նախագահի աշխատակազմի գեկավար, Ազգային Ապահովութեան Խորհուրդի քարտուղար Ս. Սարգսեան Տաջիկստանի իր պաշտօնակիցին հրաւէրով Ապրիլ 6–ին Դուշանբէ մեկնած է. կը մասնակցի ՀԱՊ–ի միասնական ապահովութեան պայմանագրին մասնակից պետութիւններու Ապահովութեան Խորհուրդներու քարտուղարներու հանդիպումին։

*
**

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ՌՈՒՄԱՆԻԱ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ Կ'ԱՇԽՈՒԺԱՆԱՆ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի գլխաւորած պատուիրակութեան պաշտօնական այցին առիթով, Պուքրէշի մէջ երկու նախագահներուն կողմէ միասնական յայտարարութիւն մը հրապարակուած է։ Կարեւոր նկատուած են փոխադարձ արտօնութիւններ սահմանել առեւտրական փոխանակումներու մարզին մէջ, խթանել խառն ընկերութիւններու ստեղծումը, եւ այլն։ Ռ. Քոչարեանի կարծիքով, Օ–ԷՍ–Սի–Ը–ի 2001–էն Ռումանիոյ նախագահութիւնը կրնայ մասնաւոր կարեւորութիւն ունենալ զարգացման հարցին վարդապետման համար։ Այդ ուղղութեամբ, յայտնուած է յառաջիկայ աշխոյժ գործակցութիւն ունենալ։

*
**

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ

Մարսէյլի «Ապրիլ 24, 1915 Հայկական Ցեղասպանութեան Կոմիտէն» կը հաղորդէ Ապրիլ 4 թուականով որ Եւրոպական Խորհրդարանը ընդունելի գտած է այն դիմումը, զոր Կոմիտէն ըրած է փաստաբան Ֆիլիփ Գրիգորեանի նախաձեռնութեամբ, 1999 Հոկտեմբեր 8–ին։ Արդարեւ, այդ դիմումը կ'օգտագործէր Հռոմի դաշնագրին 194 թիւ յօդուածով նախատեսուած ազերսագրի իրաւունքը եւ ունէր կրկնակ նպատակ մը։ Նախ կը յիշեցնէր որ 1987 Յունիս 18–ին, Եւրոպական Խորհրդարանը բանաձեւով մը կը ճանչնար Հայոց ցեղասպանութիւնը եւ կը դիմէր Խորհրդարանին, որպէսզի աշխատանք տանի եւ 1998 Մայիս 29–ի Ֆրանսայի Ազգային Ժողովի օրէնքի առաջարկը յանդի իր նպատակին։

Պատասխանին մէջ, կ'ըսուի որ ազերսագիրներու յանձնախումբը դիրք ճշդած է այդ դիմումին նկատմամբ։ Նախ ընդունելի կը գտնէ արձարձուած Հայոց ցեղասպանութեան հարցը, որ բանաձեւի նիւթ եղած էր 1987–ին։ Յանձնախումբը որոշած է ուշադրութիւնը հրաւիրել արտաքին հարցերու յանձնախումբին, մարդկային իրաւանց, հասարակաց ապահովութեան եւ պաշտպանութեան աղերսագրին մէջ նշուած դիտողութեանց վրայ։ Կ'աւելցնէ սակայն թէ Եւրոպական Խորհրդարանը չի կրնար միջամտել Պետութեան մը օրէնսդրական գործընթացին ճիշդ է որ 1987–ի բանաձեւը կը հրաւիրէր բոլոր անդամ պետութիւնները որ ճանչնան պատմութեան այդ դէպքը, բայց, այդ քաղաքական մաղթանք մըն էր, որու գործադրութիւնը յանձնուած է Ազգային Պետութեանց իշխանութեան։

*
**

Լ. Գ. Հ

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՎԻՐԱՒՈՐ ԹԻԿՆԱՊԱՀՆ ԱԼ. ԵՐԵՒԱՆ ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ

Մարտ 22–ի ահաբեկչական արարքին ձանրօրէն վիրաւորուած Բ. վարորդ – թիկնապահը՝ Սերգէյ Սարգսեան ալ Երեւան փոխադրուած է։ Տրուած տեղեկութիւններու համաձայն ան վերապատած է գիտակցութիւնը, կեանքը վտանգուած չէ։

*
**

Լ. Գ. Հ

«ՀԱՅՐԵՆԵԱՑ ՊԱՇՏՊԱՆ»Ի ԱՌԱՋԻՆ ԹԻՒԸ

Լոյս տեսած է Արցախի պատերազմի վետերաններու Միութեան «Հայրենեաց պաշտպան» պարբերաթերթին առաջին թիւը։ Գլխաւոր խմբագիրն է զրող – լրագրող Կոմիտաս Դանիէլեան։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՊԻՊ ՊՈՒՐԿԻՊԱ, Թունուզի «անկախութեան հայրը» մեռաւ Ապրիլ 6–ին, 97 տարեկանին, Մոնաստիրի իր բնակարանին մէջ։ Եօթնօրեայ ազգային սուգ հռչակուեցաւ երկրին մէջ նախագահ Պէն Ալիի կողմէ։ Ազգային յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, Ապրիլ 8–ին։ Ներկայ կ'ըլլան պետական բազմաթիւ պետ ներկայացուցիչներ։ 1956–ին է որ, չնորհիւ Ֆրանսայի կարճատեւ նախարարապետ՝ Փ. Մենդէս – Ֆրանսի Պուրկիպա իր երկրին անկախութիւնը ձեռք կը ձգէ։ Անկէ ետք, ինք բաւական նորութիւններ բերած է Թունուզի մէջ։ Արդիլած է բազմակնութիւնը, 1957–ին իսկ, արդիականացուցած է կիներու իրավիճակը եւ խօսած «սեռերու հաւասարութեան» մասին, ինչ որ աննախընթաց էր արաբական աշխարհի մէջ։ 1987–ին է որ, Զինէլ Պէն Ալի իր տեղը զրաւած էր պետական «բժշկական» հարուածէ մը ետք, այսինքն ճամբու դրած էր տկարացած եւ երկիրը կառավարելու ֆիզիքապէս անկարող նախադահը։

ԵՒՐՈՊԱՅԻ Խորհուրդի Խորհրդարանական ժողովը Ապրիլ 6–ին Սթրազպուրկ դումարած իր նիստի ընթացքին որոշեց դիմել «Նախարարներու Կոմիտէ»ին (41 անդամ երկիրներու ղեկավար մարմինը) որպէսզի առկախէ Ռուսաստանի ներկայացուցչութիւնը։ Այլ խօսքով, Ռուսաստան այլեւս զործօն մասնակցութիւն չկարենայ բերել, չկարենայ քուէարկել, որպէս պատիժ Չէչէնիոյ իրադարձութեանց։ Ներկայ երեսփոխանները այս որոշումը տուին 69–ի դէմ 78 ձայնով։ Մոսկուայի համար «պատմական սխալ» մը գործուեցաւ։

ԻՍՐԱՅԷԼ կը պատրաստուի ամբողջովին դէպ իր ահմանապրուիլը, նախ քան քաղուիլը Հարաւ – Լիբանանէն, մինչեւ ատեն։ Ցիշենք որ, 1978 Մարտ 19–ին է որ ՄԱԿ–ի Ապահովութեան Խորհուրդը բանաձեւ մը քուէարկած է Իսրայէլի յարձակումէն ետք Լիբանանի վրայ։ Այդ բանաձեւը կը պահանջէ «Լիբանանի հոդատմասին ամբողջականութեան, ինքնիշխանութեան եւ քաղաքական անկախութեան յարգանքը միջազգայնօրէն ճանչցուած իր սահմաններէն ներս» եւ կոչ կ'ընէ Իսրայէլի որ «անմիջապէս վերջ տայ իր զինուորական գործունէութեան եւ քաշէ իր ուժերը լիբանանեան հողամասէն»։

ՀԱՐԱԻԱՅԻՆ ԼԻԲԱՆԱՆԻ իսրայէլամէտ զօրքերն ու բնակչութիւնը սարսափի մէջ կ'ապրին, քանի կը մօտենայ Իսրայէլի բանակին քաշուելու օրը (Յուլիս)։ Հեզպոլլան վճռած է վրէժ լուծել եւ արդէն իսկ պետը՝ Հասան Նասրալլահ յայտարարած է որ այդ զինուորները (Իսրայէլի կազմած բանակին) դատաճաններ, գործակիցներ են եւ այն պետութիւնը որ իրենց ապաստան չնորհէ մարդասպաններ պաշտպանած կ'ըլլայ։

ՍՊԱՆԻՈՑ երեսփոխանական ժողովին եւ, Ծերակոյտին նախագահութեան ատեաններուն երկու վիններ ընտրուած են, ինչ որ եզակի երեւոյթ մըն է Եւրոպական Միութեան երկիրներուն մէջ։

ԳՈՒՊԱՅԻ ՎԵՑԱՄԵԱՑ մանչուկին հարցը չէ լուծուած։ Ամերիկա ժամանեց

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՀԱՑԵՐԷՆԸ ՈՐՊԷՍ ԵՐԿՐՈՐԴ ԼԵԶՈՒ

Լիբանանի Մշակոյթի ու Կրթութեան նախարարը Խորհրդարանի Հայ երեսփոխաններու խումբին դիմումին որպէս պատասխան, ընդունած է զարգացման նոր ժամանակացոյցին մէջ ընտրովի երկրորդ լեզու դարձնել հայերէնը։ Նախարար պայտուն երեսփոխան Աբրահամ Տէմէեանի ու հայ կրթական մարմնի առենապետ Տիրան Յապաչեանի հետ հանդիպում մը ունենալէ ետք յայտնած է իր որոշումը, չեչտելով որ հայկական ներկայութիւնը կարեւոր է Լիբանանի մէջ։

ՍՈՎՐ կը տպառնայ ութ միլիոն եթովպացիներու Աստիս – Ապապայի իշխանութիւնները կ'ամբաստանեն հարուստ երկիրներու որոնք կը հակազդեն միայն երբ կմախքներ տեսնեն պատառներու վրայ։ Եւրոպա եւ ԱՄՆ որոշեցին 800 հազար թոն ննդեղէն դրկել։

ՊՈԼՍՈՑ ՄԻՋ, անգլիական Լիտս Եունայթըտ Ֆութպոլի խումբը 0 – 2 պարտուեցաւ Կալաթասարայլէն, որու կողմնակիցներու մոլեռանդութիւնը երբեք այս աստիճանի չէր հասած, կը վկայէ թուրք լրագրող մը։ Ծանօթ է որ նախորդ օրուան բախումներու ընթացքին, Թաքսիմի հրապարակը, երկու Անգլիացիներ սպանուեցան, հինգ ուրիշ Անգլիացիներ ալ ծանրօրէն վիրաւորուած են։ Լոնտոնի Թրքական դեսպանատունը «ոչբերպական եւ չատ ցաւալի» որակած է դէպքը, մինչ Անգլիացիք կատաղած են, թէեւ զիրենք քաջալերողներն ալ բաւական կատաղի եղած են անցեալին (Փարիզ, 1975)։

ՃԱՓՈՆԻ վարչապետ ընտրուեցաւ Ենշիրօ Մորի, 62 տարեկան փոխարինելու համար Օպուչին որ միչտ մահաքունի մէջ է։

ԹԵՀՐԱՆԻ ՄԷՋ, հաւանական կը նկատուի որ, լրտեսութեամբ ամբաստանուած 13 Հրեաներու դատավարութիւնը, որ նախատեսուած էր Ապրիլ 13–ին, յետաձգուի։ Ամբաստանեալներու փաստաբաններուն դիմումին վրայ է որ այս որոշումը տրուած է։ Պէտք է ըսել որ միջազգային ճնշումն ալ չատ զօրաւոր է։

ԻՍՐԱՅԷԼ ազատ արձակած է, 13 տարի է, առանց դատավարութեան բանտարկուած 35 տարեկան Լիբանանցի մը։ Սահմանապլուխ առաջնորդուած է եւ յանձնուած կարմիր Խաչի պատուիրակութեան մը։

ԻՐԱՆ մօտ 2000 իրաքցի պատերազմական գերի ազատ պիտի արձակէ Ապրիլ 8–էն սկսեալ։ Առնք Իրան են պատերազմին վերջնաւորութենէն ի վեր (1988)։ Ըստ Պաղտատի տակաւին 13 հազար գերի կայ Պարսկաստան։

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐ

ՀԱՅ ՔՈՅՐԵՐՈՒ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Ա.

ՔԱՆԻ ՄԸ ԽՕՍՔ՝
ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ամերիկայի մէջ բացուած Հայ քոյրերու վարժարաններուն մասին խօսելէ առաջ չահեկան պիտի ըլլար տալ համառօտ տեղեկութիւններ վարժարանները հիմնող Անարատ Ցղութեան Միաբանութեան հիմնադրութեան, առաքելութեան եւ ցայժմ տարած ազգանուէր եւ հայրենանուէր աշխատանքներուն մասին։

Անարատ Ցղութեան Հայ Քոյրերու Միաբանութիւնը հիմնուած է ԺԹ. դարու կէսին, Կ. Պոլսոյ մէջ, իբրեւ իրագործում Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկէ Հայոց Կաթողիկոս – Պատրիարք Անտոն Պետրոս Թ. Հասունեանի տեսիլքին։

Արդարեւ, Կաթողիկէ Հայոց հոգեւոր պետը, քրիստոնեայ Հայաստանի սկզբնական չրջանի, յատկապէս՝ Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի եւ իր յաջորդներուն ժամանակաշրջանին գոյութիւն ունեցած կուսաստաններու առաքելութիւնը վերակազմելու նախանձախնդրութենէն մղուած, կ'որոշէ հիմնել կոյսերու հաստատութիւն մը, հայ համայնքի աղջիկներուն տոհմիկ դաստիարակութիւն չամբելու համար։ Ազգօգուտ այս ծրագիրը կ'իրագործուի զործակցութեամբ Օր. Սրբուհի Հաճի – Անտոնեանի, որ կը պատրաստուէր վակեալ մայրապետ ըլլալու Իտալիոյ Անկոնա քաղաքի հայկական կուսաստանի մը մէջ։

Մայր Սրբուհի ծնած է 1803–ին Անգարա, բարեպաշտ ընտանիքի մը մէջ։ Անհամահաս տարիքէն հրաժարելով աշխարհային կենցաղէն, մեկուսացած կեանք մը ապրած է ծառայելով աղքատ դասակարգի փոքրիկներուն։ Կաթողիկոս – Պատրիարքը իրազեկ ըլլալով Սրբուհիի նպատակին, կը թելադրէ հրաժարիլ Իտալիա մեկնելէ եւ մնալ ու գործել Կ. Պոլսոյ մէջ, օգտակար ըլլալով հայ ազգի զաւակներուն։

Սրբուհի Հաճի – Անտոնեան, վնդատալէլով հոգեւոր պետի փափաքին եւ անոր գործակցութեամբ կը սկսի Միաբանութեան դաստիարակչական առաքելութիւնը, 1843 Յունիս 5–ին, 12 աշակերտներով, Բերայի Թաղամասին մէջ, Կ. Պոլիս։

1843 – 1847 Թուականներուն, Սրբուհի Հաճի–Անտոնեան եւ 4 երիտասարդուհիներ, հետեւելով յատուկ ուսման, կը պատրաստուին կրօնաւորական կեանքի։ 1847 Յունիս 5–ին, օրինական կոնդակով սկիզբ կ'առնէ Անարատ Ցղութեան Հայ Քոյրերու Միաբանութիւնը։ Նոյն տարուան Դեկտեմբեր 9–ին առաջին հինգ կոչեցեալ երիտասարդուհիները հանդիսաւոր կերպով կը կատարեն իրենց կրօնական Ս. Ուխտը՝ հնազանդութեան, ողջախոհութեան եւ աղքատութեան, առաքելական յանձնառութեամբ դաստիարակելու հայ աղջկան միտքն ու սիրտը քրիստոնէական, մարդկային եւ ազգային արժէքներով։

Միաբանութիւնը իր առաքելութիւնը կը սկսի Կ. Պոլսոյ մէջ բանալով մանկապարտէզներ, ցերեկօթիկ եւ գիշերօթիկ դպրոցներ, չնորհիւ իր անդամներու դոհողութեան։ Նոր անդամներ կը խտացնեն Միաբանութեան չարքերը։ Առաքելութեան դաշտը կ'ընդարձակուի։ Անհրաժեշտ կը նկատուի ճիւղեր արձակել դէպի չրջակայ գիւղերն ու քաղաքները։ Ընդառաջելով հայ կաթողիկէ համայնքի վիճակաւորներու եւ ժողովրդապետներու փափաքին, հայ քոյրերը կը փութան դէպի գիւղերն ու քաղաքները՝ բանալու դպրոցներ, որբանոց, արհեստանոց դասառներու եւ Կիլիկիոյ մէջ՝ Մարզուան, Կարին, Տրապիզոն, Պարտիզակ, Պանորմա, Եւդոկիա, Կիւրին, Մալաթիա, Վան, Խարբերդ, Բրգնիկ, Տիգրանակերտ, Առանա, Հաճըն, Մարաչ, Հալէպ։

Հայ Քոյրերու առաքելական գործունէութեան ամէնէն ծաղկուն եւ բարգաւաճ չրջանին, վրայ կը հասնի 1915–ի Մեծ Եղեռնը։ Զոհաբերումի իր բաժինը կ'ունենայ նաեւ Միաբանութիւնը, տալով 13 նահատակներ։ Աւելի քան 50 Քոյրեր կը տեղահանուին եւ 23 վարժարաններ կը փակուին։ Հալէպ քաղաքը կը դառնայ հայ գաղթականներու կեդրոն։ Հայ Քոյրերը, իբրեւ իսկական «մայր»եր, կը խնամեն հայ գաղթականներուն, օգնելով կանանց ու երախաներուն։

1918–ի Զինադադարի վաղորդայնին Հայ Քոյրերու հոգատարութեան եւ գաղափարակութեան կը յանձնուին հարիւրաւոր հայ որբեր ու որբուհիներ՝ Կ. Պոլիս, Հալէպ, Ազեքսանդրիա, Սելանիկ եւ Իտալիա։ Պիոս ԺԱ. Պապը Գասթէլ – Կանտոլֆոյի քահանայապետական ամարանոցին մէջ կը հիւրընկալէ աւելի քան 400 հայ որբուհիներ, ընկերակցութեամբ 12 մայրապետուհիներու, մինչեւ 1923, երբ որբուհիներն ու մայրապետները վը փոխադրուին Թորինօ, «Սիրոյ դարմանատուն» կոչուած կեդրոնը, որ այնուհետեւ կը կրէը Պիոս ԺԱ. Պապին անունը։ Իտալիոյ կառավարութեան եւ եկեղեցական իշխանութիւններու նպաստին չնորհիւ, որբանոցը կ'օժտուի առողջապահական եւ ուսումնական բոլոր յարմարութիւններով։

1922–ին, միաբանութեան մայրավանքն ու նորընծայարանը կը փոխադրուին Կ. Պոլսէն Հոմ, ապահովութեան պատճառներով։

Յաղթահարելէ ետք գաղթականութեան դժուարութիւնները, Անարատ Ցղութեան Հայ Քոյրերու միաբանութիւնը կը նուիրուի ներքին վերակազմակերպումի աշխատանքներու, նոյն ատեն մշակելով նոր առաքելութիւններու ծրագիրներ։ Հետեւողական եւ անխոնջ չանքերու իբրեւ արդիւնք, միաբանութեան չարքերը կը խտանան նորանոր կոչումներով։ Այս իրողութիւնը կը մղէ միաբանութիւնը դէպի նոր առաքելավայրեր բացուելու եւ Հայ Քոյրերու նուիրումն ու կոչումը ի սպաս դնելու հասնող սերունդներու դաստիարակութեան։

Այսպէս, Հայ Քոյրերը կը տարածուին Սփիւռքի հայկական զանազան գաղութներու մէջ՝ Լիբանան, Սուրիա, Եգիպտոս, Իրաք, Իրան, Պաղեստին, Յորդանան եւ Ֆրանսա, ամէնուրեք հիմնելով դպրոցներ, որբանոցներ եւ արհեստանոցներ, հասնող սերունդներուն տալու հարմար, կրթական եւ ուսումնական ծրագրին հետ, ազգային նկարագիր, պահպանելով դարաւոր մեր հարստութիւնները՝ մայրենի լեզուն, մշակոյթը, պատմութիւնը եւ ձեռարուեստը, բայց մանաւանդ քրիստոնէական հաւատքը։

Թորինոյի, Կ. Պոլսոյ, Հալէպի եւ Ազեքսանդրիոյ որբանոցներէն ետք, ուր պատսպարուած են հարիւրաւոր հայ որբեր, Հայ Քոյրերը 1923–էն սկսեալ կը հիմնեն բազմաթիւ նոր դպրոցներ եւ որբանոցներ, արհեստանոցներ եւ հանդերձատներ։ Այսպէս, Լիբանանը կը դառնայ Միաբանութեան գործունէութեան կարեւոր մէկ դաշտը։ Պէյրութի մէջ 1923–ին կը հիմնուի Հռիփսիմեանց վարժարանը, 1932–ին՝ Մազրաայի դպրոցը, 1933–ին՝ Պուրճ Համմուտի Ս. Ազնէս վարժարանը, 1937–ին՝ Նոր Հաճըն Թաղամասի Ս. Շուշան դպրոցը, 1940–ին՝ Այնճարի եւ Տիւրոսի (Սուր) դպրոցները, 1946–ին՝ Զահլէի վարժարանը, 1947–ին՝ Զմմառու որբանոցը եւ Հանդերձատան տունը, 1959–ին՝ Էշրէֆիէի դպրոցը, 1967–ին՝ Այնճարի որբանոցը եւ 1970–ին՝ Ազամանեան որբանոցը։

Սուրիոյ զանազան քաղաքներու մէջ Հայ Քոյրերը կը բանան դպրոցներ՝ 1930–ին Քեսապ եւ Հալէպ, 1933–ին՝ Ձարըպլուս, 1951–ին՝ Դամիշլի եւ Դամասկոս, 1962–ին՝ Հասաքէ։ Եգիպտոսի Գահիրէ (1937) և Հելիոպոլիս (1953) քաղաքներուն մէջ Հայ Քոյրերը կը հիմնեն վարժարան մը (1936–ին), իսկ Ջուղա քաղաքին մէջ Հայ Քոյրերը կը հիմնեն վարժարան մը (1936), իսկ Թեհրանի մէջ՝ 1943–ին, դպրոց, որբանոց եւ ծերանոց։ Պաղտատի մէջ 1932–ին, Երուսաղէմի մէջ 1942–ին եւ Ամմանի մէջ 1947–ին կը հիմնուին Անարատ Ցղութեան Հայ Քոյրերու վարժարաններ։ Թորինոյի որբուհիները կը փոխադրուին Ֆրանսա՝ Փարիզ, նոր կեդրոններու մէջ։ 1958–ին Մարսէյլի մէջ կը բացուի դպրոց մը իր մանկապարտէզով եւ նախակրթարանով, իսկ Լիոն կ'ունենայ համալսարանականներու գիշերօթիկ տուն մը 1975–ին։

1960–ական թուականներէն Անարատ Ցղութեան Հայ Քոյրերու առաքելութեան հսկայ դաշտը առաւել եւս կ'ընդարձակուի եւ Հայ Քոյրերը կը հասնին մինչեւ Ամերիկայի Միացեալ – Նահանգներ, ուր, Ֆիլատելֆիոյ մէջ 1967–ին կը հիմնեն Աբեւելեան Ամերիկայի հայկական ամէնօրեայ առաջին վարժարանը, 1979–ին Պոսթընի մէջ կը բանան «Մխիթեանական» վարժարանը, իսկ 1984–ին Լոս – Անճելըսի մէջ կը բացուի Անարատ Ցղութեան Հայ Քոյրերու երրորդ դպրոցը Միացեալ – Նահանգներու տարածքին։ Ի դէպ, 1984–ին Հայ Քոյրերը Մոնրէալի մէջ եւս կը հիմնեն ամէնօրեայ վարժարան մը, զոր երեք տարի ետք կը յանձնեն Հ. Պօղոս Գալանճեանին, միաբան Զմմառու վանքին։

Հայաստանի անկախացումով 1991–ին, Անարատ Ցղութեան Հայ Քոյրերուն դարաւոր երազը կ'իրականանայ։ Առաքելական լայնածաւալ դաշտ մը կը բացուի Հայ Քոյրերուն համար, որոնք կը մեկնին Հայրենիք, 1988–ի ահաւոր երկրաշարժէն ետք, ամոքելու ժողովուրդին անդարմանելի վիշտը, կորուստը եւ սրբելու հայ որբուկին, անտէր մամիկին, այրիին արցունքը, բայց մանաւանդ տալու անոր յոյս ու ժպիտ եւ արիութիւն։

Եւ այսպէս, 1990–ին Հայ Քոյրեր կը մեկնին Հայաստան, տեղւոյն վրայ ուսումնասիրելու համար առաքելավայրեր ստեղծելու կարելիութիւնները։ Երկու տարի ետք՝ 1992–ին, պաշտօնապէս հաստատուելով Գիւմրի, Տաշիր եւ Վրաստանի Հեչտխա քաղաքներուն մէջ, Հայ Քոյրերը կը ծաւալեն հովուական եւ ընկերային գործունէութիւն մը Հայաստանի եւ Վրաստանի տասնեակ գիւղերու մէջ։ Հայ Քոյրերը պետական դպրոցներու մէջ կը դասաւանդեն կրօնագիտութիւն եւ բարոյագիտութիւն։ Ամէն տարի հարիւրաւոր երախաներ՝ մանչ եւ աղջիկ, զանազան տարիքի կը պատրաստուին ընդունելու Սուրբ Հոգւոյ Հոգեվարդները՝ մկրտութիւն, Դրօշմ, Ապաշխարութիւն, Ս. Հաղորդութիւն։ Հայ Քոյրերը կը կազմակերպեն ազօթքի խումբեր, սուրբ գրային դասախօսութիւններ, երգչախումբեր, ամառնային ճամբարներ, կրօնական նեղ կայացումներ, կ'ուսուցանեն աւետարանական ճշմարտութիւնները, կը փոխանցեն մեր պապերուն քրիստոնէական կրօնքը, լուսաւորչեան հաւատքը եւ եկեղեցւոյ հարուստ ժառանգութիւնը։

Սիրաւորիկ հարուստ եւ պատուական հունձքը Անարատ Ցղութեան Հայ Քոյրերու Միաբանութեան։ Հունձք մը՝ որուն ձեռք բերուած է հնազանդութեան, ողջախոհութեան եւ աղքատութեան ուխտերու եւ առաքելական յանձնառութեամբ մղուած ժողովուրդի կեանքին մէջ նետուած խաղաղարար միանձնուհիներու զոհողութիւններով։ Ներկայիս, չիշեալ բազմաթիւ հաստատութիւններէն մաս մը թէեւ փակուած է կարգ մը երկիրներու մէջ քաղաքական անյապաստ պայմաններու պատճառով, այսուհանդերձ Անարատ Ցղութեան Հայ Քոյրերու Միաբանութիւնը այսօր կը պահէ 25 կրթական օճախներ մանկապարտէզ, նախակրթարան, միջնակարգ եւ երկրորդական, աւելի քան տասը հազար աշակերտ – աշակերտուհիներով։

(Շար.)

ԼՈՒՍԱՆՑՔԻ ՎՐԱՑ

ԱՊՐԻԼ 1-Ի ԿԱՏԱԿ

Բազմաթիւ տարիներէ ի վեր, զրազած եմ հաւաքելով տուեալներ ու տեղեկութիւններ Լատին Ամերիկեան գաղութներու մասին, թէ՛ մեծերը եւ թէ փոքրերը։

Վերջիններուս չարքին՝ Մեքսիքօ եւ Գուատալա։

Գիրքեր, թերթեր, տարբեր ազբիւրներ որոշ տեղեկութիւններ հայթայթած են։ Ու թէեւ, անշուշտ, ոչինչ կրնայ փոխարինել անձնական այցելութիւն մը եւ տեղւոյն վրայ փնտռտուք մը, այդ մէկը անկարելի ըլլալով ինծի համար, որոշած եմ բոլոր տուեալները քով քովի բերել եւ յօդուած մը զրել։ Իր բոլոր պակասներով հանդերձ, այդ զրուածքը պիտի ծառայէ որպէս յենարան, որպէսզի օր մը, աւելի բախտաւոր մէկը անձամբ երթայ ու գործի լծուի։

Այս բոլորը՝ ի հարկէ, զլխաւորաբար պիտական հետաքրքրութիւն մը ունի։ Վերջին հաշուով, Գուատալա որպէս գաղութ գոյութիւն ունեցաւ մի քանի տասնեակ տարիներ ու ապա՝ անհետացաւ, պատճառ Միացեալ – Նահանգներ գաղթականութեան։ Արդէն հասատատուած էին հոն, սպասելով օր մը «Աւետեաց Երկիր» անցնելու պահուն։

Մեքսիքոյի պարագան քիչ մը տարբեր է։ Երբեք նկատառելի գաղութ մը չէ եղած (Գուատալա հասցուցած է ունենալով մինչեւ 3·500 Հայեր, ըստ մօտաւոր հաշուարկներու) եւ տեղւոյն գաղութային կազմակերպութիւնը միշտ եղած է չատ փխրուն ու անցողիկ։

Հայրենի բանաստեղծ մը ու ես որոշեցինք ճիգեր միացնել, եւ քանի որ ինք եւս, պայմաններու եւ պրպտումներու բերումով, բազմաթիւ նիւթեր մէկտեղած էր այս գոյզ գաղութներու մասին, միասին հրատարակել այդ ուսումնասիրութիւնը։ Համատեղ յօդուած զրելը, չնորհիւ համակարգիչի եւ հայերէն իմակագրութեան, հիմա խաղալիք դարձած է։ Ինչ փոյթ, թէ մենք 12·000 քիլոմեթր հեռաւորութեամբ բաժնուած ենք։ Երեւանը Պուէնոս – Այրէս կը միանայ մէկ ակնթարթով, յօդուածը կարելի է չարագրել, միախառնել երկու թնագիրները, վաւերացնել փոխադարձաբար եւ ապա՝ ուղարկել։

Աչխատանքը նոր սկսած ենք, խորքին մէջ։ Ինք առաջին տարբերակ մը զրկած է, զոր դեռ պէտք է կարդամ եւ իմ լրացումներս կցելով՝ ետ ուղարկեմ։ Նոր եկած էր յօդուածը, երբ Մարտ 25–ին զրեցի իրեն. –

«Իսկ աւելցնե՞նք Մեքսիքոյի պարագային, «Ծառաչ»ի մէջ տրուած վերջին տեղեկութիւնը (pace «Հայկական ժամանակ»), թէ մեքսիքեւամերիկեան սահմանագիծին վրայ 3·000 – 4·000 Հայերի պատեհ առիթի մը կը սպասեն Ամերիկա դրախտը մտնելու…։ Այս ի՞նչ գիչողութիւն է, եղբայր։ Այս ի՞նչ գիչողութիւն է, որ մեզ կը դարձնէ ժողովուրդ եւ իշխանութիւն ունինք…»։

Հայաստանի մէջ, ըստ «պաչտօնական» տուեալներու, ամբողջութիւնը… ՏՍՄ ՆԸՄԱԿ ԱՌ ՀԱՐԻՒՐ է։ Իսկ Հայաստանցիք կը չարունակեն երանելի անգիտութեամբ «տեղալ», օրինակ, Արժանթինի վրայ, ուր պաչտօնական (եւ ո՛չ չափազանցուած) տուեալներու համաձայն, ամբողջութիւնը ՏԱՍՆԸՉՈՐՍ ԱՌ ՀԱՐԻՒՐ է։ Ի՞նչ յուսահատութիւն, խելքահան ու անպիտակից վիճակի մէջ պէտք է ըլլայ մարդ, որ բացարձակապէս ամէն ինչ ծախէ – ձրէ՝ աչխարհի միւս ծայրին մէջ իր սեփական հայրենիքին մէջ չունեցած դոներու ցնորքին եաեւէն իյնայ, երբ ամերիկա իր հասած վայրին տեղացիներն իսկ չունին…։

Հակառակ ընկերոջս կասկածին, արդի ընթացքով չեմ վարանիր խորհելէ, որ «պինգուինահայ» գաղութին ալ ուչ կամ կանուխ պիտի ունենանք։ Ու օր մը, երբ ան, այդ մասին ալ պզտիկ համառեղ ուսումնասիրութիւն մը…։

Պիտի մաղթէի, որ այս վերջին մտածումներս դառնային… Ապրիլ 1–ի կատակ։

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Պուէնոս – Այրէս

ԴՊՐԵՎԱՆՔ – ՍԱՍՈՒՆ – ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼ ԱՆԿԱՐԵԼԻ ԵՐՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

Մխիթարեանները որոնք զպրոցական կամ հայրենակցական համախմբումի նպատակով կազմուած են, ընկերային գործունէութեան քով պարատուր՝ են մշակութային մարզին մէջ ալ ներկայութիւնս ցոյց տալու, տարին մէկ կամ գոնէ երկու ձեռնարկով: Ամէնէս կը թուի որ կան կարգ մը մխիթարեաններ որոնց համար իրենց գործունէութեան արդարացումի յատկանիշով գրական է հարցումին պատասխանը: Այսինքն՝ հանդիպում, զպրոցներու եւ այլ կարգի նիւթական օժանդակութիւն, յիշատակի ոգեկոչում, եւ այլն բաւարար չեն նկատուիր որպէս գործունէութեան մարզ ու կայ համոզումը թէ անպայման պէտք է գրականին առընչուած ձեռնարկով մըն ալ հանդէս գալ, անկախ այն մտահոգութենէն թէ ի՛նչ կ՚ըլլայ արդիւնքը:

Այս տեսակի տրամաբանութիւն մը գործի դրած պէտք է ըլլայ Ս. Խաչ Դպրեվանքի սաներուն եւ Սասուն Միութիւններուն պատասխանատուները որոնք կազմակերպած էին հայ մամուլը նիւթ ընող երեկոյթ մը, Ուրբաթ, Մարտ 31–ին, Փարիզի Ս. Մեսրոպեան Մշակութային կեդրոնին մէջ: Երեկոյթին համար հրաւիրուած էին Փարիզէն դատ Պոլիսէն ու Երեւանէն լրագրողներ ալ. Սիփիւռքահայ մամուլը կը ներկայացնէր Յակոբ Պալեան, Պոլիսը՝ Երուանդ Կոպէլեան, Երեւանը՝ Յակոբ Զաքըրեան: Առաջինը ըլլալով Փարիզի հայկական ձայնասփիւռին պատասխանատուն, ծանօթ դէմք է գաղութին համար: Ե. Կոպէլեան լիուլի կ՚արդարացնէ «բազմավաստակ լրագրող» որակումը, աւելի քան կէս դարու հատարիմ սպասարկումն ըլլալով մեր մամուլին, Պոլիսի ու նաեւ Պէյրութի մէջ տարած գործունէութեամբ: Գործունէութիւն որուն մնայուն զուգահեռ ըրած է գրականութիւնը, տալով արձակներու եւ բանաստեղծութեան տասնեակ մը հատորներ: Իսկ Յ. Զաքըրեան կեսարիա ծնած, Պոլիս ուսանած, ապա Հայաստան ներգաղթած է. առաւելաբար Թուրքիոյ, Թրքական քաղաքականութեան մասին յօդուածներով մասնակցած է «Ազգ» օրաթերթին հրատարակութեան. ներկայիս մաս կը կազմէ «Նորաթերթ»ի խմբագրութեան: Այս երեքին հետ երեկոյթը վարելու հրաւիրուած էր Սէթքա Այթունեան:

Կազմակերպիչներուն կողմէ ողջոյնի խօսքէն որ ամէն բառի սխալ ընթերցումով տառապանք մը եղաւ թէ՛ ընթերցողին, թէ՛ ունկնդիրներուն համար, պարզ կը դառնար թէ երեկոյթին նախաձեռնողները հապճեպ թէ հեռաւոր կապեր ունէին «հայ մամուլ» կոչուած արարածին հետ: Պարագայ մը որ երեկոյթին երկրորդ բաժինով յայտնի պիտի ըլլար թէ միայն իրենց յատուկ չէ, քանի որ հայ մամուլի մասին հարցում ուղղողներու ջախջախիչ մեծամասնութիւնն ալ անպատեհութիւն չէր նկատեր նման հեռաւորութիւն...:

Ա. Ալթունեան օրուան հիւրերուն հայկրճ ծանօթացումէն ետք խօսք տուաւ նախ Յ. Զաքըրեանի. ան հայաստանեան վերջին շրջանի քաղաքական ծանօթ անցուդարձին համառօտ մէկ ժամանակագրութիւնը տուաւ. ըսաւ թէ մամուլը կ՚արձագանգէ անոնց, բայց տուիկա չի նշանակեր որ մտքերու մէջ ծագած հարցականներու սպառիչ պատասխաններ ալ կրնայ տալ: Հայաստանի մամուլը գրեթէ ժամանակապիր չէզոքութեան մը զեղչով այս երկրէն ետք խօսք առաւ Յ. Պալեան. ան ծանրացաւ հայ մամուլին պարտաւորութիւններուն, դժուարութիւններուն, ներկայի պատկերին վրայ: Արդարօրէն ըսաւ թէ Սփիւռքի մամուլը չուրջ տասնամեակէ մը ի վեր տիրապետութեան տակ է հայաստանեան իրականութեան, մինչ փոխադարձ երեւոյթը չկայ: Խօսեցաւ լեզուական գործօնին մասին, ըսելով որ ներկայի հայ մամուլը այլեւս չէր լեզուի յղկումի մենաշնորհակալ վայրը եւ արեւելահայերէնին ընդառաջումով արեւմտահայերէնը կը խաթարուէր: Երիտասարդութիւնը դրաւելու մտահոգութիւնը ծնունդ կուտար տեղական լեզուներով մամուլի մը, առանց միշտ ծառայելու բուն նպատակին: Ըսաւ թէ կարծիքի փոխանակման վայրի անցեալի յատկանիշն ալ կորսնցուցած էր Սփիւռքի ներկայի մամուլը: Զանազանեց մամուլի գործին մէջ լրատուութիւնը եւ հրապարակագրութիւնը. վերջինին օրինակ տալով Շ. Միխաքեանը որ տեսակէտ կ՚արտայայտէր:

Պոլսոյ մամուլին մասին խօսելով, Ե. Կոպէլեան անդրադարձաւ աւելի քան դարահասակ աւանդութեան որ այսօր կը խորհրդանշուէր Սփիւռքի ու նաեւ բովանդակ Թուրքիոյ հնագոյն օրաթերթով որ «Ժամանակ»ն էր: Նոյն աւանդութեան չարունակութիւնը պէտք էր նկատել նաեւ անձնական միջոցներով երկու օրաթերթի հրատարակութիւնը, հակառակ լեզուական յայտնի տեղատուութեան մը: Ասով հանդերձ, կարելի չէր տեղի տուող կեցուածքի մը մասին խօսիլ, քանի որ գաղութը կը ցուցաբերէր որոշակի ուժականութիւն. միշտ չնչքը կար կացութիւնը մեզի ի նպաստ ընելու եւ ազգային պաշտօններ առանձնողներու մեծամասնութիւնը կը պատկանէր Թրքախօսներու խումբին: Ե. Կոպէլեան խօսեցաւ նաեւ «Ակօս» երկլեզու չարաթաթերթին մասին որ խմբած էր աչխոյժ ու խանդավառ երիտասարդներ որոնց եթէ այդ թերթը տեղ չտար, ուրիշ դռներ պիտի բացուէին անոնց առջեւ եւ գնահատուէին:

Ելոյթներուն յաջորդեց հարցումներու բաժին մը ուր յաւելեալ փաստն ալ տըրուեցաւ թէ հայ մամուլին նկատմամբ անպիտակցութեան, անտարբերութեան դիրքը բնաւ արդելք չէ այդ կալուածէն պահանջք ներկայացնելու, հաչիւ հարցնելու: Այդ մասին մէջ նիւթ եղաւ Հայաստանի կողմէ ուղղագրութեան սրբագրութեան խնդիրն ալ որ, յայտնապէս, աւելի լրջօրէն ներկայ է Սփիւռքի շրջանակներուն օրակարգին վրայ, քան՝ Հայաստանի մտաւորականներուն մտքին մէջ, բացառութեամբ չատ պատուական փոքրամասնութեան մը որ հիանալի կորովով կը նաւարկէ «ակադեմական», «գրագէտ» «լեզուաբան» յետադիմականներու ձեւացուցած հոսանքն ի վեր: Եւ ըսել որ վերոնշեալ երեկոյթին ո՛վ պիտի քանիերորդ անգամ որպէս պատասխանուներանք այն թուաբակաբանութիւնը որ կը սկսի 70 տարուան ընթացքին այդ «ուղղագրութեամբ» հրատարակուած հատորներուն ճակատագրէն, յանգելու համար «ամբողջ ժողովուրդը անդրադարձնելու» սպառնալիքին: Այս անգամ որպէս նորութիւն դրուեցաւ պիւտճէի հարցը մըն ալ, քանի որ Հայաստանի ներկայ միջոցները թոյլ չէին տար դասագրքեր ու օրինակ՝ 10 հատոր Թումանեան վերահրատարակելու, դասականին անցքի պարագային: Աւելորդ է ըսել որ պիւտճէի միջոցներու մատնանչումը ոչ մէկ արձագանգող դատ ենթադրուած ականջներէն որոնց կարեւոր մասը բաւական առենէ ի վեր փակուած է հայաստանեան այլ պիւտճէներու բերուած մատնակցութիւններուն մեծ մասին ծանօթ ճակատագրով...:

Ինչպէս իւրայատուկ սրամտութեամբ խոստովանեցաւ Ե. Կոպէլեան երեկոյթին աւարտին մօտ, ձեռնարկը նմանեցաւ ձուկին, կարապին ու խեչափառին հէքեաթին: Ամէնուն իր «իրականութիւնը» եւ ամէն «իրականութիւն» իր տեղը...

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈԼՍՈՑ Պատրիարքարանին մէջ, Մարտ 27–ին, հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է որու ընթացքին Արա Կիւլէր պարգեւատրուած է չքանչանով եւ օրհնութեան կոնդակով: Մամլոյ ծանօթ լուսանկարիչը, այս տարի պատուած էր «զարուա լուսանկարիչը»: Հանդիսութեան սկիզբը, պատրիարքարանի դիւանապետ՝ Գրիգոր Քհնյ. Տամատեան կարդացած է օրհնութեան կոնդակը: Արա Կիւլէր յայտնած է թէ իր կեանքին մէջ բազմաթիւ պատիւներու արժանացած էր, բարց, այս մէկը տարբեր էր իրեն համար:

***

ՊՈԼՍՈՑ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցին մէջ, Մարտ 25–ին, բացումը կատարուած է նոր եւ արդիական սարքերով օժտուած լուացարանի մը եւ 32 սենեակներէ բաղկացած հանգստարանի մը: Բացման արարողութեան նախագահած է Շահան Արք. Սմմաճեան: Նախ կատարուած է հանգստարանին բացումը: Ժապաւէնը կտրած են Շահան Արք. եւ բարերարուհին՝ Տիկին Անահիտ Տիլսիզեան: Յետոյ, ներկաները առաջնորդուած են լուացարանի նորակառոյց չէնքը: Հուսկ, հրաւիրեալները համախմբուած են Պիլէք հանգստարանը քոքթէյլի մը չուրջ: Այս հանգոյթին ընթացքին, երկար ունեցած է հոգարարձութեան առենապետը՝ Գրիգոր Տէօչէմէճեան, որ չեշտած է թէ հիւանդանոցի հիւանդներու եւ պոսթընի Օժանդակ յանձնախումբի նուիրատուութեամբ բացումը կը վատարուի նոր երկու չինութիւններու:

***

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ (Լիբանան) Կաթողիկոսարանի «Կիլիկիա» թանգարանի յուցադրութեան սրահէն ներս, Մարտ 30–ին, բացումը կատարուած է Գրիգոր Աղտամլեանի հայկական մանրանկարներու, հովանաւորութեամբ Արամ Կաթողիկոսի եւ կազմակերպութեամբ Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան Պետական Կրօն Հռչակման 1700–ամեակի յանձնախումբին: Բացման խօսքը արտասանած է 1700–ամեակի վարիչ քարտուղարի օգնական Մեղրիկ Վրդ. Բարիքեան մատնանչելով որ Գրիգոր Աղտամլեանի մանրանկարները նրբաճաշակ եւ նրբակերտ աչխատանքի մը արդիւնքներն են: Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը գնահատելով արուեստագէտին գործը զան նըկատած է Հայ քրիստոնէութեան հաւատքի եւ ազգային պատկանելութեան անքակտելիութեան վաւերական ճառագայթումը: Խօսք առած է նաեւ Նարեկ Ծ. Վրդ. Յէխմէդեան որ հրաւիրած է արուեստագէտը իր «Կիլիկեան Հայրապետական Արծիւ» գործը նուիրելու Կաթողիկոսին: Յուցահանդէսը կը տեւէր մինչեւ Ապրիլ 10:

***

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Պոլսահայ Միութեան սրահին մէջ, Մարտ 3–ին, նախաձեռնութեամբ «Մէկ» Մշակութային Միութեան տեղի ունեցած է նկարիչ Պետրոս Ալանեանի գործերու ցուցադրութիւնը, նուիրուած իր ողբացեալ կնոջ Պէաթրիսի յիշատակին եւ ի նպաստ Պոլսահայ Միութեան չէնքին նորոգութեան Ֆոնտին: Բացման խօսքը արտասանած է յանուն «Մէկ»ի Տիկին Մելինէ Արսէվէր որ ներկայացուցած է արուեստագէտին հակիրճ կենսագրականը: Պետրոս Ալանեան ծնած է Աղեքսանդրիա 1937–ին, 1961–ին չրջանաւարտ եղած է տեղւոյն Գեղարուեստից վարժարանէն, 1965–ին գաղթած է Գանատա:

ԵՐԲ ԵՏ ՆԱՅԵՑԱՒ, ՏԵՍԱՒ ՈՐ ՏԻԿԻՆ ՎԻԹԷ ԻՐ ԱՉՔԵՐԸ ԳՈՑԱԾ ԷՐ ԱՐԴԵՆ...

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

Մաբսէյլ գնացքին բաժանեակը ամբողջովին պարպուեցաւ: Իլան իր ճամբուն ընկերները՝ որոնք ալժերացի բանուորներ էին. հաւանաբար կը մեկնէին իրենց երկիրը արձակուրդով: Անոնց տեղ երկու հոգի ներս մտան՝ ծեր կին մը եւ մանկամարդուհի մը: Ակներեւ էր, ծերուկը ամոր մայրն էր: Երկու զէմքերը ունէին միեւնոյն կերպարը: Սիրուն էր երիտասարդուհին: Կարելի էր, քիչ մը երեւակայութեամբ, գտնել, ծեր կնոջ երեսներուն վրայ, յոգնած հետքեր նոյնանման պեղեկութեան մը:

Եթէ երեսուն տարի մը աւելի երիտասարդ ըլլայի, կը ջանայի մտերմանալ այս աղջկան հետ, ըսաւ մտովի Օլիվիէ եւ ձեռքը առաւ թերթ մը՝ զոր Ալժերացիներէն մէկը ձգած էր նստարանին վրայ, մեկնելէ առաջ: Ֆրանսերէն էր: Պահ մը մտրճուեցաւ ընթերցումի մէջ: Փնտռեց մարզական բաժինը: Ալժերական թերթ էր: Հոն գրուած էր մասնաւորապէս Ֆութպոլի մասին: Ոչ մէկ տող ոչկիպի... Մէկդի գրաւ լրագիրը: Նայեցաւ աղջկան: Ան գիրք մը կը կարդար, իսկ ծերուկը կը մրափէր: Գնացքը իր ետեւը ձգած էր արդէն Թուլոնի կայարանը: Ոչ մէկ նորեկ մտած էր բաժանեակին մէջ: Օլիվիէ փնտռեց առիթ մը խօսք մը փոխանակելու մանկամարդուհիին հետ: Զգաւ նիւթ մը: Յետոյ մտածեց՝ ինչի՛ պիտի ծառայէր խօսակցութիւնը: Ինքը 66 տարեկան էր ու... ոչ ծեր անչուշտ – ծերութիւնը ընդունելի չէր Օլիվիէի համար – բայց, ի վերջոյ, տարիքոտ էր եւ աղջիկը՝ աղջիկ:

Երբ գնացքը կանգ առաւ Նիսի կայանը, ոչ մէկ բառ փոխանակած էին բաժանեակին երեք ճամբորդները: Օլիվիէ առաւ իր պայուսակը, բարեւեց տարտամօրէն երկու կիները եւ իջաւ մայթին վրայ՝ ուր տաք չէր կոխած տասնեակ մը տարիներէ ի վեր: Կայարանը փոխուած չէր: Այնպէս էր, երբ, օգտուելով Ֆրանսա այցելութենէ մը, վրնկերացած էր վերջին անգամ իր մօրը՝ որ ուզած էր երկու չաբաթ հանգստանալ Հրեչտակներու Ծովախորշին առջեւ:

Կայարանէն դուրս ելլելէ առաջ ուզեց գիտնալ անմիջապէս թէ նահանգին որ կողմը կը գտնուէր Լ'Ինքաբլէն ըսուած տեղը: Իրիկուն էր: Տեղեկութիւններու պատասխանատուութեան սրահը փակ էր արդէն: Կը մնար իրեն աչքէ անցընել գնացքներուն ժամանակացոյցերը, յուսալով որ կրնար հանդիպիլ Լէնքաբլէնի: Հանդիպեցաւ, արդարեւ: Օրը երկու գնացք կ'անցնէր Լէնքաբլէնէն դէպի Իտալիոյ սահմանագլուխը: Կար գնացք մը ժամը 12–ին: Յարմար էր: Որոշեց հետեւեալ օրն իսկ մեկնիլ այդ ժամուն ու, թերեւս, վերստին ծանօթանալ Տիկին Գարոլ Վիթէի հետ:

Գարոլ անունը բան մը կ'ըսէր իրեն, բայց ոչ Վիթէն: Կար հեռաւոր յիշատակ մը Գարոլի մը հետ, կամ Գարոլինի մը: Ազօտ յիշատակ մը: Աղջկան դէմքը միտքը չէր: Ոչինչ կը յիշէր անոր մարմնոյն ձեւէն: Մնացած էր միայն իր մտերուն ծայրը հէչտալիօրէն ողորկ, սահուն մորթի մը զգայնութիւնը: Գարոլինինն էր այդ մորթը, Օլիվիէ վստահ էր ատոր:

Օլիվիէ դիւրաւ գտաւ սենեակ մը պանդոկի մը մէջ, կայարանին մօտը: Գարնան սկիզբն էր: Տակաւին Փարիզցիներու բանակը չէր խուժած Միջերկրականի ափերը:

Ճաշէն վերջ, ժան Մէտրէն պողոտայէն ուղղուեցաւ դէպի ծովափը: Գրեթէ ամայի էր այդ ժամուն Փրոմընատ տէ պ'Անկլէն: Մութ էր ծովը: Խաղաղ էր ծովափը, անհամ:

Օլիվիէ Տրկարտէն ետ դարձաւ. դէպի պանդոկ վերադարձի ճամբուն վրայ, կանգ առաւ չարժանկարի սրահի մը առջեւ: Դիտեց դուրսը ցուցադրուած պատկերները: Քիչ մը անդին՝ ուրիշ սրահ մը: Պոռնոգրաֆական, ժամը 10–ին մօտ էր: Վարանեցաւ պահ մը: Որոշեց ի վերջոյ ներս մտնել: Հազիւ կէս ժամ մնաց ներսը: Զգուած մի օրինակ պատկերներու երթեւեկէն, դուրս ելաւ եւ ուղղուեցաւ դէպի իր պանդոկը:

Պահակ պաչտօնեան, թեւերը կոթնած հաչուասեղանին, կը մրափէր: Օլիվիէ չարթնցուց զայն: Առանց ատմուկ պատճառելու, առաւ իր սենեակին բանալին, մտաւ վերելակին մէջ եւ ելաւ երրորդ յարկը: Սենեակին պատուհանը բաց էր. գոցեց զայն, հանուեցաւ եւ գնաց լոգարան: Հաճելի էր գաղջ ջուրը մորթին վրայ: Մնաց ջուրին տակ աւելի երկար ժամանակ քան պիտի ուզէր, անկատար, պանդոկապետը:

***

Առաւօտուն, ժամը 12–ը քան մնացած կայարանն էր Օլիվիէ: Առաջին գործը եղաւ նայիլ թէ որ քարտէզն պիտի մեկնէր իր գնացքը: Փնտռեց եւ չգտաւ մեկնելու պատրաստ գնացքներու ցանկին վրայ: Զարմացաւ: Անհանդիստ, փութաց տեղեկութեանց սրահը: Իր հարցման ի պատասխան, լսեց որ ժամը 12–ի գնացքը ծրագրուած է միայն Հինգչաբթի օրերու համար: Օրը Չորեքչաբթի էր:

(Շար. 2)

Տիկին Սօնա Սափոկլեան,
Տէր եւ Տիկին Ժան – Գլօտ Թիթօ,
Տէր եւ Տիկին Լօրիս Սափոկլեան եւ զաւակները՝ Միքայէլ եւ Ժեսիքա,
Տէր եւ Տիկին Լեւոն Մարտոյեան եւ զաւակները՝ Ալեքսանտրա եւ Ռաֆայէլ,
Տէր եւ Տիկին Գեղամ Տէր – Օհանեան եւ զաւակները,
Պր. Վարդան Օպինեան,
Ինչպէս նաեւ Միքայէլեան (Գանատա) եւ Մանուկ Մանուկեան ընտանիքները (Միացեալ – Նահանգները)
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ – հօր, քեռայրին եւ ազգականին՝

ԼԵՒՈՆ ՍԱՓՈԿԼԵԱՆ-Ի

մահը որ պատահեցաւ Ապրիլ 5-ին, իր ընակարանը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Ապրիլ 11, ժամը 10·30-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին
15, rue Jean.Goujon, Paris 8e

Որեւէ մահազդ ղրկուած չընդունուելով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ո՛չ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ, փոխան ծաղիկի նուէրները ընել ազգային հաստատութիւններու:

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE
12-14, rue St-Bazile — 13001 MARSEILLE
Tél. : 04 91 50 15 09

Dans le cadre
de la Commémoration
du 85ème Anniversaire
du **Génocide Arménien**
La Troupe Théâtrale
NAREG DOURIAN présente

LE PROCES DE SOGHOMON TEHLIRIAN

D'après les minutes du procès
et de la pièce de **Perdj Zeytountsian**
« La Cour »
Adaptation et mise en scène
Nareg DOURIAN
Vendredi 14 Avril à 20 heures 30
— P. A. F. : 80 F —

MUSARM PRODUCTIONS
en accord avec Lévon SAYAN
présente

LIZ SARIAN

au

Casino de Paris
13 MAI 2000
à 20 h 30

LOCATION
CASINO DE PARIS
tél. 01 49 95 99 99
= FNAC = VIRGIN Mégastore = Agences =

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՒՑ ԽԱՉԻ Փարիզի Սրբալոյս Թաղէոսեան մասնաճիւղի անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, Ապրիլ 15 ժամը 14-ին, սովորական հաւաքատեղին:

UGAB — LYON

Samedi 15 avril :
Soirée de gala à 20h 15
dans les Salons de l'UGAB-Lyon
avec la participation de :

— **Tzarouk BOROSSIAN,** ténor,
accompagné de Hagop BOYADJIAN,
Davit TAVETIAN,
Jacques SAFARIAN
et Kévork CHEKHERDEMIAN,
musiciens.

— **Salpie DARAKDJIAN,** poètesse.

— **Hovannès BERBERIAN**
avec la participation
de la Chorale KOMITAS
et GUILIGUIA.

Dimanche 16 avril :
— à 11h,
RDV en l'Eglise Apostolique
Arménienne Saint Jacques à Lyon
pour une messe de réquiem
à la mémoire de
Napoléon BULLUKIAN.
— à 12h30,
RDV pour le repas mensuel
dans les salons de l'UGAB-Lyon.
— prix 70 F —

Croix Bleue des Arméniens de France

CAMP en ARMÉNIE à Dzaghgadzor

Vacances pour les adolescents **de 12 à 16 ans** organisées conjointement avec le HOKH (Hay Oknoutian Khatch) du **15 au 29 juillet.**

Programme : Visites des sites archéologiques et historiques—loisirs—jeux—concours—etc...

Participation : 400 USD + frais de voyage.

Date limite d'inscription : **30 avril 2000**

S'adresser au Conseil d'Administration de la CBAF : **01. 48. 24. 46. 57.**

UGAB - MARSEILLE

COLONIE DE VACANCES

Colonie mixte pour les enfants de 7 à 14 ans (1986 à 1993)
du lundi 3 au lundi 24 juillet
à St-Jean Montclar (Alpes de Haute-Provence)
Prix : Voyage (Marseille à Marseille) et activités compris
3500 Francs pour 1 enfant — 6500 Francs pour 2 enfants
— o — o — o — o — o —
La Colonie de l'U.G.A.B. cherche des Animateurs — Animatrices
pour juillet 2000 — BAFA obligatoire
envoyer C.V. + photo
— o — o — o — o — o —

PENSION FAMILIALE DE L'UGAB

du mardi 25 au dimanche 30 juillet
— pension complète —

Pour tous renseignements veuillez contacter
U G A B — 327, Bd Michelet — 13009 MARSEILLE — Tél. : 06 03 74 16 99

ՀԱՅԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈՋ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ չրջանին, Չ ՐԵԿՇԱԲԹԻ երեկոներ ժամը 6-ին, փ րիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Ց ճարին մէջ «ՀԱՅԿՈՒՄ»ի՝ «ԽԱՂԱՂԱՒ եւ «ՀԱՆԴՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւննե կատարուին եւ աւուր պատշաճի քա կը տրուի:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 12
ԼՂ· օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆԾ· ԳՈՑՈՒՆԵԱՆ

ՀԱՄԱԶԳՈՒԱՅԻՆ HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ
●
ՋԱՏԿՈՒԱՆ ՁԱՇ
Ուրախ եւ հաճելի մթնոլորտ, մատակարութեամբ երգիչներ՝
ՅՈՎԻԿ եւ ԳԱՐՈՒՆԻ
Կիրակի, Ապրիլ 23, ժամը 13-էն ք կըսեալ «Ալ Ուայտի» ճաշարանին մէջ
153.155, rue de Lourmel, 75015 Pari
Տեղերը ապահովել հետեւեալներով
01 – 43 – 76 – 67 – 37
01 – 45 – 93 – 00 – 25

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Ազնուվիլ – Սարսէլ – Կոնէս եւ Վիլիէ լը Պէլի Ատղիկ մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները իր տարեկան ճաշ – պարահանդէսին առթիւ:

Լօրիս Հաստատուութիւն 10·000 Ֆրանք, Ոմն 1500 Ֆր·, Ոմն 1000 Ֆր·, Սասուն կազմակերպութիւն 600 Ֆր·, Հիւէս Հաստատութիւն 300 Ֆր·, Ասպետ Քերթէեան, Տէր և Տիկին Սարգսեան 1000-ական Ֆրանք, Մեսրոպ Ալթունեան, Համբիկ Էքմէքճեան, Արաքսի Գարանֆիլեան 500-ական Ֆր·, Արսէն Տիրքէլէսեան 1000 Ֆրանք, Ստեփան Մէնէճեան, Կրկորի Զիլինկիրեան 500-ական Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Բաթրիս Պալեան 1000 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Ասատուրեան 500 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Մանկասարեան 400 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Նիկողոսեան 500 Ֆր·, Ոմն 3000 Ֆրանք, Տիգրան եւ Արփի Շահապեան 1000 Ֆրանք, Բաֆֆի Հաստատուութիւն 2000 Ֆրանք, Ալեն Քելլի Հաստատուութիւն 1000 Ֆրանք, Արբա Հաստատուութիւն 3000 Ֆրանք, Հայկ եւ Սոսի Վարդապետեան, Ոմն 2000-ական Ֆր·, Գարուն Հաստատութիւն 500 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Մամաճեան 1000 Ֆր·, Օրիորդ Զ· Օսմանճեան 500 Ֆր·, Տէր Մեսրոպ Ժամկոչեան 250 Ֆրանք, Տիկին Լը Թէքսիէ 500 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Հանրի Փափազեան 1000 Ֆր·:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours des mois de juillet et août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine et son camp itinérant :

- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA**
- **Assitants sanitaires (médecins ou infirmier en 2ème année)**
- **Econames**
- **Cuisinières**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Date limite de candidature : 15 avril.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 11
MARDI
11 AVRIL
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԱԳ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·883 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19·883

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԻՎԱՐՆԱԾՔ, ինչպէս կը սպասուէր, դիւրութեամբ վերընտրուեցաւ։ Գրեթէ վերջնական արդիւնքներու համաձայն ձայներու 82%–ը կը ստանար։ Իր դիմաց կը կանգնէր ձախակողմեան Պատիւ Վիլի, նախկին համայնավար պարագլուխ։ Քլուարկած տեղի, Շիվարնածք յայտարարած էր. – «Բ· չըլան պիտի չըլայ։ Ժամանակաւորութիւն կ'ըլլար, որովհետեւ ով որ ընտրուի, պէտք է անմիջապէս գործի անցնի»։ Հինգուկէս միլիոն Վրացիներու համար, Շիվարնածք չէ յաջողած արդիլք հանդիսանալ ապրուստի մակարդակի վատթարացման, բայց, կ'երաշխաւորէ, երկրին կայունութիւնը։ Երեք մահափորձէ ազատած է, 1992–էն ի վեր, երբ Թիֆլիս կը վերադառնար։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆի երեսփոխանական ընտրութիւններուն, իշխանութեան գլուխ գտնուող (1981–էն ի վեր) ընկերվարական փաստ կուսակցութիւնը ծայրը ծայրին յաղթեց, ստանալով ձայներու 43,78%–ը, մինչ պահպանողական Նոր Ժողովրդավարութիւնը 42,79% կը ստանար։ Տարբերութիւնը չատ քիչ ըլլալով հանդերձ, ընտրական նոր օրէնքը կը նպաստաւորէ գլուխը հասնող կուսակցութիւնը եւ համանական է որ Փաստ 300–ի վրայ 157 աթոռ ապահովէ։

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐՈՒ չարժումները կը ծաւալին Ֆրանսայի մէջ, միշտ 35 ժամերու կիրարկումներու հետեւանքով։ Ապրիլ 10–ին, 5–րդ չարաթն էր որ Նիսի թղթատարական կեդրոնը գործադուլի մէջ էր եւ վախ կար որ չարժումը տարածուի մինչեւ Մանթոն։ Նոյն պատճառով, Տիժոնի մէջ, աղբահաւաքները չեն աչխատիր Մարտ 18–էն ի վեր։ Գործադուլի մէջ են նաեւ Ռուասի եւ Օրլիի օդակայաններու ցաւաքային անձնակազմերը, ինչ որ յապաղումներու եւ երբեմն թռիչքներու չնչումին ալ պատճառ է։ Նման չարժումներ կան նաեւ Խնայողութեան Մնաուկներուն մօտ (դէս տե՛ վարնիզը)։

Է· ՊԱԼԱՏԻՒՐ, Ապրիլ 9–ին, ընդունուեցաւ Շիրաքի կողմէ։ Քանի մը օր առաջ նախագահը ընդունած էր Ֆ· Սեկէնը, որու հետ ալ Թունուզ գնաց, այս անգամ ալ կարգը Պալատիւրինն էր։ Կը հաչուուի մինչ թէ Շիրաք հուպը զբաղիլ Թաղապետական ընտրութիւններով, մանաւանդ Փարիզի քաղաքապետի թեկնածուներով։

ՊՈՒՐԿԻՊՈՍԻ յունարկաւորութիւնը, հակառակ իր ազգային բնոյթին եւ չուքին, մեծ արձագանգ չգտաւ երկրին մէջ եւ հետաքրքիրը չափազանց արարողութիւնը։ Կը թուի որ Պէն Ալիի վարչակարգը ջանք չէր խնայած որպէսզի ամէն բան ձախող երեւոյթ մը ունենայ, ինչ որ մեծ դժգոհութիւն պատճառած է ժողովուրդին մէջ։ Թունուզէն իր ծննդավայրը՝ Մոնաստիր, դադարը փոխադրուած է օդանաւով մը որ մկրտուած էր «Նոյեմբեր 7» այսինքն՝ Թունիսի այն «բժշկական պետական հարուածին» որ Պուրկիպան հեռացուց իշխանութենէն։

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱ. կրկին ամբաստածած են հարաւային Իրաքը եւ բնակչութեան մէջ 14 մեռեալ եւ 19 վիրաւոր կայ։ Ֆրանսա վրդոված է եւ Արտաքին նախարարութիւնը յայտարարեց թէ «այդ աւելորդ ամբաստածութիւնները չյմեցուցին զիրենք»։ 1999 Յունուարէն ի վեր 175 մեռեալ եւ 500 վիրաւոր կայ իրաքցի բնակչութեան մէջ։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Հանրապետութեան նախագահ Ս· Տէմիրէլ Թրքախօս երկիրներու վերաժողովին մասնակցելու համար Բաքու գացած է։ Հոն դիմաւորուած է մեծ խանդավառութեամբ ու նախագահ Հ· Ալիեւ պինդը Ադրբեջանի պատուակալ զաղաքացի հռչակած է, ազրբեջանական յատուկ անձնագիր յանձնելով։

ԱՆԳԱՐԱՑԻ մեծ պայրօյթ պատճառած է քրտական դիտաժողով մը որ տեղի կ'ունենայ Ուաշինկթընի մէջ, Ապրիլ 17–18–ին, «Քիւրտերու ինքնութեան որոնումը» նիւթով։ Այս առընչութեամբ ըլլալու բողոքագիր մը յղուած է ԱՄՆ–ու Անգարայի դեսպանատան ճամբով Ուաշինկթընի։ Հոն կ'ըսուի թէ նման դիտաժողով կը հակասէ Թուրքիոյ հողային ամբողջականութիւնը։

ԺԱԳ ՊՕՄԷԼ, Ռիւէլ – Մալմէզոնի երեսփոխան – քաղաքապետը Բաքու հրաւիրուած էր նախագահ Ալիեւի կողմէ։ Ներկայ կ'ըլլար Թրքախօս երկիրներու 6–րդ վեհաժողովին Ապրիլ 8, 9 եւ 10–ին։

ՓԵՐՈՒԻ նախագահական ընտրութեան առաջին արդիւնքներու համաձայն ներկայ նախագահը՝ Ֆուժիմորի պլուխը կը հասնի այս առաջին չրջանի ձայներու 47,2%–ով։ Նախապէս կ'ըսուէր թէ իր մրցակիցն էր՝ Թոլետօ յաղթականը։ Ամէն պարագայի մէջ, միջադէպեր ծագած են նախագահական պալատին առջեւ, Թոլետօ խարդախութիւն կը գտնէ այդ արդիւնքներուն մէջ եւ կը բողոքէ։ Իր կողմնակիցներէն 3000 հոգի բախումներ ունեցած են ոստիկանութեան ուժերուն հետ։

ՀԱՐԱԻԱՅԻՆ ԵՒ ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ Գործարքներու նախագահները հանդիպում մը պիտի ունենան Ցունիսին, որ արդէն իսկ պատմական կ'որակուի։ Արդարեւ պատերազմին վերջաւորութենէն ի վեր (1953) որեւէ կապ չկար։ Այժմ կը խորհին մաքերու փոխանակութիւն ունենալ եւ նախատեսել երկու պետութեանց վերամիացումը։

ԻՍՐԱՅԵԼԻ նախագահը՝ Էզէր Վայզման, հաւանաբար, հրաժարի։ Ծանօթ է որ մեղադրանքներ կան իրեն դէմ գործարութեան եւ կաչառակերութեան համար։ Ապրիլ 9–ին, ըսել առած է թէ չի խորհիր իր պաշտօնավարութեան ժամանակաչրջանին մինչեւ վերջը (2003) մնալ։

ՄԵՔՔԻի ուխտաւորները (20 հազար Ֆրանսայէն) իրենց հետ մաչկատապ (մենինճիթ) բերած են վերադարձին եւ Ֆրանսայի մէջ արդէն 6 հիւանդի վրայ 3 մեռեալ կայ։ Կոչ եղած է բոլոր անոնց որոնք Մեքքէէն կուգան կամ եկողի մը հետ յարաբերութիւն ունեցած են որ բժիչկին դիմեն։

ԹԱՅՎԱՆի (Ազգային Չինաստան) նորընտիր նախագահը՝ Շէն Շիւի – Պիան յայտարարած է որ անկախութեան հանրաքուէի պիտի չդիմէ, բայց, միակողմանի կերպով անկախութիւն կը հռչակէ, եթէ Չինաստան ուժի դիմէ կղզիին դէմ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Գ· ԳՈՒՔԱՍԻ «ԲԱՅ ՆԱՄԱԿ»ԻՆ ԱՌԹԻԻ

«Հայաստանի տարածքը, այդ թուում նաեւ Մեղրիի, Հայաստանի եւ Ադրբեջանի դեկավարների միջեւ բանակցութիւնների առարկայ չի հանդիսանում» յայտարարած է Արտաքին Գործերու նախարարութեան մամուլի քարտուղար Արա Պապեան, հակադրելով պատասխուհի Գոքսի «Բայ Նամակ»ին(*)։ Ան աւելցուցած է նաեւ որ այդ մասին լուրերը արդէն հերքուած էին Արտաքին գործերու նախարար Վ· Օսկանեանի կողմէ, Երեւանի պետական համալսարանը վերջերս կայացած հանդիպումի մը ընթացքին։

(*) Տե՛ս «Յառաջ», Ապրիլ 6, Ա· Էջ։

*
**

Վ· ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆի ՁԵՐԲԱԿԱԼՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

ՀՀԾ վարչութեան նախագահ, երեսփոխան Վ· Սիրադեղեանի եւ միւսներուն գործին նուիրուած դատարանի Ապրիլ 6–ի նիստին, գլխաւոր ամբաստանեալը կրկին բացակայած է։ Վ· Սիրադեղեան Ապրիլ 4–էն ի վեր (բանտարկութեան վճռին օրը) անհետ կը մնայ։

Այս նիստին դատարանը որոշած է մինչեւ Ապրիլ 13 կասեցնել դատաքննութիւնը ու այդ ընթացքին յայտարարել հետախուզում, յայտնաբերելու համար ամբաստանեալը, այդ առընչութեամբ յանձնարարութիւն ալ կատարելով Ներքին գործերու նախարարութեան։ Եթէ մինչեւ այդ պայմանաժամը Վ· Սիրադեղեան չներկայանայ, դատարանը նոր որոշում կը կայացնէ։

Շրջող չչուկներու համաձայն Վ· Սիրադեղեան Նոյեմբերեան երկօրեայ կեցութենէ մը եաք Վրաստանի ճամբով Ֆրանսայի Նիս քաղաքը մեկնած է, ինչպէս գրած է Ապրիլ 7–ի «Նորաթերթ»ը։

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ· ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Բ· դասակարգի մրցումներու չարքին, Վալանսի Հայ Մարզականը 2 – 1 յաղթեց Ամիէնի։ Ա.ժամ 19–րդ է դասաւորման մէջ։ Գլուխն է միշտ Լիլ 72 կէտով եւ 20–րդ ու վերջինն է՝ Լուհաւս – Գիւիպո։

*
**

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Փարիզեան Շրջան

ԻԻ·ԺԻ·Ա· Ալֆորվիլ – Գուլումիէ Պրի	3 – 0
Լա Մի – Ա·ԷՍ·Օ· Արմէնիէն Իսի	2 – 2

Լիոնի Շրջան

ՀՄԸՄ Լիոն Տէսին – Վօշ	0 – 0

Իզէրի Շրջան

ՀՄԸՄ Վիէն – Գորպա	1 – 2

Տրոմ–Արահէի Շրջան

Լը Շէլար – ՀՄԸՄ Վալանս	0 – 1

Պուչ–ու–Ռոնի Շրջան

ՀՄԸՄ Արծիւ – ԺԻ·ԷՍ·Ա· Սէն Բ'Անբռաւաճ	3 – 0

ԷԼՋԻՊԷԻ ՓԱՂԱՓԱԿԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ

Ադրբեջանի հանրապետութեան նախկին նախագահ Ա· Էլչիպէյ որ դարմանումի համար Անդարա գացած էր, մամուլի ասուլիս մը տուած է հոն. իր պաշտօնազրկումը Ռուսաստանի հետ հակադրութեամբ բացատրելէ ետք, ըսած է թէ Ադրբեջանի 70 – 80 հազար ռուս զինուոր հեռացուցած է եւ այսօր ոչ մէկ ռուս զինուոր կայ երկրին մէջ։

Էլչիպէյ ըսելէ ետք թէ Ադրբեջանի հողերը հարաւէն Իրանի եւ հիւսիսէն Ռուսաստանի կողմէ գրաւուած են, իր երկրին դիմաւոր նպատակը համարած է Ղարաբաղի մէջ Հայերու «բռնազրաւման» վերջ տալ «խաղաղ միջոցներով կամ զէնքի ուժով»։ Վերջերս 210 քաղաքական կուսակցութիւններու եւ ոչ կառավարական հիմնարկութիւններու մասնակցութեամբ հիմնուած է Ազգ· դիմադրական չարժում մը որուն նպատակը պիտի ըլլայ այս հարցին լուծումը։ Ինչպէս կը տեղեկացնէ «Մարմարա» (Ապրիլ 7), ան ըսած է թէ կը նախընտրէն խաղաղ միջոցներով հասնիլ իրենց նպատակին, սակայն զինեալ պայքարն ալ չեն անտեսեր։

Էլչիպէյի փափաքն է նաեւ որ Ադրբեջան եւ Թուրքիա միանալով 110 միլիոնոց համադաչնակցութիւն մը կազմեն, թէեւ մերժած է համաթրքական մօտեցումը։

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

(10 Avril)

Génocide arménien

Այս խորագրին տակ, «Ֆիկարօ» նամականիի իր բաժնին մէջ արձագանգ կը հանդիսանայ Կիլյոմ Առապաճեանի (Մարսէյլէն) նամակին։ Ան կը յիչէ Ծերակոյտին ժխտական դիրքը յաջորդաբար Փետրուար 24–ին եւ Մարտ 21–ին։ Ֆրանսայի կողմէ, 1915–ի Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումը կրկին յետաձգուած է, կը ցրէ, Ազգ· Ժողովին 1998–ին քուէարկած օրէնքի առաջարկին քննութիւնը Ծերակոյտին կողմէ տեղի պիտի չունենայ։ Դիտել կու տայ որ մինչ Հրեաները տեսան որ իրենց դիմադրախտութեանց պատասխանատու Պետութիւնները ընդունեցան իրենց մեղքերը, Հայերը դեռ կը սպասեն արդարութեան սկզբնական նշանի մը Թուրքիոյ կողմէ։ Ան 80 տարի է կը ջանայ ջնջել իր չարագործութիւններու բոլոր հետքերը եւ հիմա ամօթալի ճնշումներով կը փորձէ արդելք հանդիսանալ արեւմտեան Պետութեանց որ օգնեն Հայերուն իրենց արդար պայքարին մէջ, պայքար որ միայն իրենց պայքարը չէ այլ տիեզերական պայքար մը մարդկային իրաւանց համար։ Նամակագիրը յաւելի կ'անդրադառնայ որ Ֆրանսահայերը միամրտութիւն ունեցան կարծելու որ մարդկային իրաւանց եւ մարդասիրական դատերու ախոյեան իրենց երկիրը տեղի պիտի չտար իրենց դահիճին չուկայիկ ճնշումներուն։

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐ

ՀԱՅ ՔՈՅՐԵՐՈՒ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԵՄԵԱՆ

Բ.

ՖԻԼԱՏԵԼՖԻԱ

Հայ մանուկին հայեցի դաստիրակութիւն ջամբելու առաքելութեան վրայ հիմնուած Անարատ Ցղութեան Հայ Քոյրերու միաբանութիւնը, հաւատարիմ իր կոչումին, իր չարքերը խտացնելէ ետք նոր անդամուհիներով, կ'ընդառաջէ նոր մարտահրաւէրներու, նոր առաքելավայրերու մէջ նոր դպրոցներ բանալու առաջարկներու, 1960-ական թուականներէն սկսեալ:

Այս անգամ հրաւէրը կուգայ Ամերիկայի Միացեալ – Նահանգներէն: Այսպէս, դիմաւորելով Ֆիլատելֆիոյ Ս. Մարկոս Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ հովիւ Գերպ. Տաճեան Տ. Վրդ. Տաճեանեանի (այժմ հանգուցեալ) խնդրանքին, 1963 Հոկտեմբերին Ֆիլատելֆիա կը ժամանեն առաքինազարդ երեք քոյրեր՝ Վալանթին, Հռիփսիմէ եւ Արուսեակ, ուսումնասիրելու համար կարելիութիւնը հայկական ամէնօրեայ վարժարանի մը հիմնարկութեան:

Երեք քոյրերը չըլան մը կ'ապաստանին տեղացի մայրապետներու Ս. Ռաֆայէլեան Կրթութեան Տունը, ուր առանին աշխատանքներ կը կատարեն հոգալու համար իրենց ապրուստի եւ կրթաթոշակի ծախքերը: Այնուհետեւ երեք քոյրերը կը փոխադրուին փոքր քնակարան մը, որ իրենց կը տրամադրուի Կարդինալ Աղաճանեանի եւ Սթիվ Մուսկարի նուիրատուութեանց չնորհիւ:

1963 – 1967 Հայ քոյրերը կը հետեւին դիտական, արուեստի եւ մանկավարժական դասընթացքներու, ծանօթանալու համար ամերիկեան վարժարաններու ուսումնական ծրագրին: Դժուար պայմաններու տակ աշխատելով անոնք կ'իրագործեն ամպլերէնէն լեզուն, կը ստանան համալսարանական վկայագիր, ինչպէս նաեւ ձեռք կը ձգեն Մոնթէսորիի վկայագիրը, յետագային բացուելիք դպրոցի աշակերտութեան լաւագոյնս օգտակար ըլլալու նպատակով: Իրենց ուսման առնթեր Հայ քոյրերը կը բանան նաեւ Շաբաթօրեայ վարժարան մը, որ աւելի քան 40 աշակերտներու կը դասաւանդէն հայերէն լեզու, երգ, պատմութիւն եւ մշակոյթ:

1967-ի աշնան երկու քոյրեր՝ Մելինէ եւ Զեվիւռ, կը միանան քոյրերու առաջին խումբին: Հայկական ամէնօրեայ վարժարան մը բանալու վճիռը կ'արձակուի եւ 1967 Հոկտեմբեր 2-ին կը բացուին դռները Անարատ Ցղութեան Հայ Քոյրերու վարժարանին, երեք քոյրերով, անգլերէնի մէկ ուսուցչուհիով եւ 12 աշակերտներով, մանկամսուրի եւ մանկապարտէզի դասարաններու մէջ, անօրինութեամբ քոյր Արուսեակի:

Հայ Քոյրերու վարժարանը իր հիմնադրութեան առաջին իսկ օրէն կը դառնայ Ֆիլատելֆիոյ հայկական դպրոցին ուշադրութեան կեդրոնը եւ խնամքին առարկան, հանդիսանալով միութեան կապը դաղութին: Այս իրողութեան չօչափելի փաստն է այն՝ որ տարի մը ետք, 1968-ին, երբ վրը կազմուի վարժարանին Խնամակալ Մարմինը, անոր մաս կազմող անդամները միաձայնաբար կ'աչխատին ի նպաստ հաստատութեան վերելքին, առանց յարանուանական կամ կուսակցական խտրութեան:

Հոս, միջանկեալ հարկ է նշել որ Ֆիլատելֆիոյ հայկական դաղութը կը յատկանշուի եզակի նկարագրով մը: Դաղութը հեռու եղած է յարանուանական եւ կուսակցական իրերամերժ հարցերէ եւ համերաշխօրէն գործած են ու կը գործեն առաքելական, կաթողիկէ եւ աւետարանական հինգ եկեղեցիները, Հայրենակցական եւ Մշակութային զանազան կազմակերպութիւնները, «Քնար» երգչախումբը եւ այլ մարմիններ: Այս բոլորի կողքին երբ կը բացուէր հայկական ամէնօրեայ վարժարանը, բնական էր որ այն դառնար դաղութին բոլոր հատուածներուն դուրդուրանքի առարկան:

1967-ին հիմնուած Հայ Քոյրերու վարժարանը, ամէն տարի դասարանի մը յաւելումով, 1975-ին կը դառնայ մինչեւ Ը. կարգով օժտուած կրթական հաստատութիւն մը, 165 աշակերտներով: Տարուէ – տարի աշակերտներու թիւի աճը պատճառ կը դառնայ որ Հայ Քոյրերը ստիպուած ըլլան եօթը տարուան մէջ երեք անդամ դպրոցավայր փոխելու: Այլազան դժուարութիւններ յաղթահարելու Հայ Քոյրերու անկոտրում կամքը եւ իրենց առաքելութեան նկատմամբ ունեցած հաւատքը վերջապէս կը պտղաբերի եւ 1975-ին վարժարանը կ'օժտուի իր սեփական դպրոցավայրով, Ռատնըը բլուրին վրայ գըտնուղ 20 արտավար տարածութեամբ կառուցապատ կալուածի մը գնումով: Նոյն տարուան Մայիսին տեղի կ'ունենայ նոր շէնքի մը կառուցման հիմնարկէքը, շրջանի Հայ հինգ եկեղեցիներու հովիւներուն մասնակցութեամբ: Հինգ ամրուան մէջ վերջ կը գտնեն շինարարական աշխատանքները եւ 1975 Հոկտեմբեր 1-ին աշակերտները 1975 – 1976 ուսումնական տարեշրջանը կը սկսին նոր դպրոցավայրին մէջ, ուր կ'օժտուի նաեւ Ը. կարգով, դառնալով միջնակարգ կրթական հաստատութիւն մը:

Հոս հարկ է յիշատակել անունը Ֆիլատելֆիոյ ծանօթ իրաւաբաններէն Ալպէր Մոմճեանի, որ վարժարանի հիմնադրութեան սկիզբէն իսկ մեծ ծառայութիւններ մատուցանած է Հայ Քոյրերու վարժարանին, օգտակար հանդիսանալով հաստատութեան իրաւական հարցերու բարւոք լուծման, ինչպէս նաեւ նոր դպրոցավայրի կալուածի գնման: Իր ծառայութիւնները նիւթական առումով կը գնահատուին տասնեակ հազարաւոր տոլարներ: Իրրեւ երախտագիտութեան արտայայտութիւն, վարժարանին 10-ամեակի տարեգիրքը ձօնուած է իրաւաբան Ալպէր Մոմճեանին:

Անհրաժեշտ է յիշել նաեւ անունը բարերար Թիրայր Յովնանեանի, որ կարեւոր վաստակ ունեցած է վարժարանին հիմնադրութեան եւ բարգաւաճման աշխատանքներուն մէջ: Արդարեւ, 1968-ին կազմուած է վարժարանին Խնամակալ մարմինը, զոր երկու տասնամեակ դլխաւորած է Թիրայր Յովնանեան, իր հեռատեսական ջանքերով եւ կազմակերպչական հմտութեամբ յաջողելով դաղութին նեցուկը ապահովել Հայ Քոյրերու վարժարանին բարգաւաճման ի նպաստ, ինչպէս նաեւ իր կարեւոր ներդրումը ունենալով վարժարանը սեփական կալուածով օժտելու աշխատանքներուն մէջ: Այսպէս, 1968-ին, վարժարանին ի նպաստ Խնամակալ Մարմնի կազմակերպած հանդանակութեան անդրանիկ ձեռնարկին, Թիրայր Յովնանեան եւ իր երեք եղբայրները՝ Գէորգ, Վահագն եւ Հրայր, 100 հազար տոլար նուիրած են դպրոցաշինութեան Ֆոնտին: 1976-ին, վարժարանին կողմէ Նիւ – Եորքի մէջ կազմակերպուած ձեռնարկի մը ընթացքին, Յովնանեան չորս եղբայրները 50 հազար տոլար նուիրած են դպրոցին, ի պատիւ իրենց հօր՝ Ստեփան Յովնանեանի:

1976 Յունիս 14-ին, Հայ Քոյրերու վարժարանը կուտայ միջնակարգ բաժնէն իր անդրանիկ հունձքը՝ 5 աշակերտներ:

Անարատ Ցղութեան Հայ Քոյրերու վարժարանը 1984-ին կը վարկաւորուի Միջին Նահանգներու դպրոցներու եւ դպրէցներու ընկերակցութեան կողմէ, տասը տարուան համար:

1986-ին, վարժարանին հիմնադիր եւ 19 տարուան տնօրէնուհի Քոյր Արուսեակ Սաճոնեան, վարժարանը կրթական եւ դաստիարակչական ամուր հիմերու վրայ դնելէ ետք կը կանչուի Հռոմ, տառնձնելու համար Անարատ Ցղութեան Հայ Քոյրերու Միաբանութեան Ընդհանուր Փոխանորդի պատասխանատու պաշտօնը: Քոյր Արուսեակ ներշնչումի աղբիւր եղած է իրեն օգնական քոյրերուն, պաշտօնակիցներուն եւ վարժարանի վերելքին տարող յարակից մարմիններուն համար:

Քոյր Արուսեակի մեկնումէն ետք, 1986 – 1987 ուսումնական տարեշրջանէն սկսեալ վարժարանին տնօրէնութիւնը կը յանձնուի մանկավարժական հարուստ փորձառութեամբ օժտուած եւ մինչ այդ դպրոցին մէջ տասնամեայ վաստակ ունեցող Քոյր Լուիզա Գասարճեանին: Քոյր Լուիզա, որ 14 տարի է ձեռնհասօրէն կը վարէ վարժարանին տնօրէնութեան պաշտօնը, իր ուսումը առած է Պէյրութի Հըռիփսիմեանց վարժարանին մէջ. ապա հետեւած է Հռոմի Լեւոնեան վարժարանի Ազգ. Արուեստից դասընթացքներուն եւ Փենսիլվանիոյ Գասլրինի դոլճի Ազատ ուսածաբանութեան ճիւղին: Վկայուած է Պահակաւոր դիտութեանց, Միջազգային Մոնթեսորի ընկերակցութեան նախակրթարանի կրթութեան, Պիվըր դոլճի Մանկամսուր – Մանկապարտէզի ուսուցման եւ մանկավարժութեան մագիստրոսի վկայականներով:

Քոյր Լուիզա վարժարանին տնօրէնութիւնը առանձնելէ ետք, կրթական եւ դաստիարակչական աշխոյժ գործունէութիւն մը ծաւալելուն առընթեր, իր ուշադրութեան առարկայ կը դարձնէ նաեւ դպրոցին կալուածին սեփականացումը իրագործելով հաստատութիւնը նիւթական հոգերէ զերծ պահելու անհրաժեշտութիւնը: Մինչ այդ, տարի մը առաջ, 1985-ին, վարժարանին նախկին սաներէն (110 հոգի), կազմած էին Շրջանաւարտից Միութիւն մը, զօրավիգ կենալով վարժարանի Խնամակալ Մարմնին, հաստատութեան վերելքին համար անոր տրամադրելի մշակութային, ընկերային եւ դաստիարակչական աշխատանքներուն մէջ:

Վարժարանին շրջանաւարտից Միութիւնը իր կազմութեան առաջին օրէն կը լծուի խիստ օգտակար աշխատանքի, բարձրացնելու համար հաստատութեան բարօրութիւնը եւ մանաւանդ իր բաժինը բերելու վարժարանին կալուածը անփափաքելու դարձնելու ուղղութեամբ թափուած ջանքերուն: Առ այդ, Միութիւնը, վարժարանի աշակերտներուն համագործակցութեամբ կը հաւաքէ Ֆիլատելֆիոյ եւ շրջակայքի Հայերու հասցէներն ու հեռաձայնի թիւերը, զանոնք ներմուծելով համակարգիչի մէջ: Ապա կը սկսի հեռաձայնի արշաւ մը, դիմելով հայ համայնքի անդամներուն որպէսզի իրենց նիւթական օժանդակութեամբ կարելի ըլայ արդիլել վարժարանին պարտամուրհակը: Աշխատանքը փուտայ իր դրական արդիւնքը, 3 տարիներու ընթացքին թերեւս գրեթէ դպրոցի կալուածին պարտքը: Այս չարժումին առընթեր կարեւոր նպաստ կը բերեն նաեւ վարժարանի կողքին կանգնած Մեսրոպ – Մաշտոց, Ոսկեան Արծիւ, Երիտասարդ Արծիւ ընկերակցութիւնները, տարեկան ոսնավաճառ կազմակերպող մարմինը, Տիկնանց Միութիւնը, Ծնողք – Ուսուցչական Մարմինը, անչուշտ Խնամակալ Մարմինը:

Կազմակերպուած եւ երկարաշունչ ջանքերը իրենց պտուղը կուտան 1987-ին, երբ Հայ Քոյրերու վարժարանին 20-ամեակը նշող հանդիսութեան Տէր եւ Տիկին Թիրայր եւ Էլիզապէթ Յովնանեան, դպրոցին մնացեալ պարտքը վճարելու յանձնառութեամբ, 250 հազար տոլար նուիրելով կ'այրեն վարժարանին պարտամուրհակը, Հայ Քոյրերը դպրոցական կալուածին սեփականելով դպրոցի աշխատանքը ստանալ իր դրական արդիւնքը, 3 տարիներու ընթացքին թերեւս գրեթէ դպրոցի կալուածին պարտքը: Այս չարժումին առընթեր կարեւոր նպաստ կը բերեն նաեւ վարժարանի կողքին կանգնած Մեսրոպ – Մաշտոց, Ոսկեան Արծիւ, Երիտասարդ Արծիւ ընկերակցութիւնները, տարեկան ոսնավաճառ կազմակերպող մարմինը, Տիկնանց Միութիւնը, Ծնողք – Ուսուցչական Մարմինը, անչուշտ Խնամակալ Մարմինը:

Կազմակերպուած եւ երկարաշունչ ջանքերը իրենց պտուղը կուտան 1987-ին, երբ Հայ Քոյրերու վարժարանին 20-ամեակը նշող հանդիսութեան Տէր եւ Տիկին Թիրայր եւ Էլիզապէթ Յովնանեան, դպրոցին մնացեալ պարտքը վճարելու յանձնառութեամբ, 250 հազար տոլար նուիրելով կ'այրեն վարժարանին պարտամուրհակը, Հայ Քոյրերը դպրոցական կալուածին սեփականելով դպրոցի աշխատանքը ստանալ իր դրական արդիւնքը, 3 տարիներու ընթացքին թերեւս գրեթէ դպրոցի կալուածին պարտքը: Այս չարժումին առընթեր կարեւոր նպաստ կը բերեն նաեւ վարժարանի կողքին կանգնած Մեսրոպ – Մաշտոց, Ոսկեան Արծիւ, Երիտասարդ Արծիւ ընկերակցութիւնները, տարեկան ոսնավաճառ կազմակերպող մարմինը, Տիկնանց Միութիւնը, Ծնողք – Ուսուցչական Մարմինը, անչուշտ Խնամակալ Մարմինը:

ՏԱԹԵՒԻԿԸ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ԲԵՄԻՆ ՎՐԱՅ

Տաթեւիկ Յովհաննիսեան, ճապի մի-ջազգային բեմերու ծանօթ երգչուհին, որ անցեալ Յունիսին Փարիզի մէկ ակումբին մէջ ամփոփ յայտադրով մը իր արուեստին նախաճաշակ մը տուած էր, Ապրիլ 1-ին հայերէն ու անգլերէն կտորներու երգացանկով մը հանդէս եկաւ Իսիի Համադումարներու եւ արուեստի պալատին մէջ. իրեն կ'ընկերանար Ամէն Տօնեչեան, Փորթինօ, ձօ Ֆիցճէրըլտ (դաշնակ, թաւջութակ, պաթըրի) երբեմբը: Զինքը լսելու գացած էր հոն չուրջ 500 հոգինոց բազմութիւն մը, մեծ մասով Հայերէ բաղկացած:

«Կոմիտասն ու Սայաթ Նովան ճապով կ'երգուի» հարցումը որ չատ չատերու մտքին մէջ կը պտտէր, երբեմն նաեւ բառացի արտայայտութիւն դառնալով, Թերահաւատութեան, վախի նմանող ըզգացումներ կը մատնէր. բան մը որ այնքա՛ն յատկանշական է, յաճախ առանց բանաւոր պատճառի աւանդականին կապուած մեր վերաբերմունքին մէջ: Պահպանողականութիւն մը որ ճիշդէն աւելի սխալ տեղ կը յայտնուի, թելադրուած՝ դրեթէ արբանեակութեան մը վախէն: Ու տարօրինակը այն է որ ո՛չ աւանդականը միտք կը բերուի, ո՛չ ալ պահպանուելիքը, երբ նոյն Կոմիտասն ու Սայաթ Նովան պարտադարի ընկերակիցի կը վերածուին մեր պարահանդէսներուն, պարանոցիկ ճաշերուն օղիի ու ուիսքիի դոլորչիներուն մէջ:

Համեմատականը բաւական պերճախօս է մեր իրականութեան մէջ բանող չափանիշներուն տեսակէտէն. մինչ արուեստը, գեղեցիկը այնքա՛ն դիւրութեամբ կը զոհուին աւանդական – մաւանդականին, երկու խումբ օղի ու քանի մը ծեքծեքուն, ոլորուն, կպչուն հառաչանք կը բաւեն կուլ տալու բուն սրբապղծութիւնը ու խելայեղ ծափեր ալ կը ստանան:

Տաթեւիկը իր մեկնաբանութեամբ կ'ընդդիմէ հայ երգին որ Կոմիտաս է, Սայաթ Նովա, կամ պարզապէս «ժողովրդական», մնայուն արժէքի յատկանիշը: Արժէք պոր ոչինչ կընայ նահանջնել, ջնջել: Կը բաւէ մտիկ ընել իր «Հով արէք» որ քանի մը վայրկեանի տեւողութեան մէջ աւելի քան հարիւրամեայ պատմութիւնը կը խտացնէ հայ ժողովուրդին Սրտին յաւին, այրող վշտին հով – պոռման խնդրող հոգի մարգուն, գեղջուկ Հայուն պաղատանքն է այդ երգը որ մը քաղաքի ճամբան բռնած է, հանդիպելով Կոմիտասի մը: Յետոյ, տասնամեակներ ետք, երգին ընթացքը նոր հանգրուան կը նուաճէ, հասնելով ճապի աշխարհին որուն դուռները անոր առջեւ կը բանայ Տաթեւիկին տաղանդը: Նոյնն է պարագան Սայաթ Նովային, «Մոկաց Տղաներ»ուն, կամ Շալախոյին որոնք այնոր հանդերձանքով նոր տարածք կը գտնեն, նոյն ատեն խորհրդանշելով բերնց ծնունդ տուած ժողովուրդին երիդէպի նոր հորիզոններ:

Տաթեւիկ որ Հայաստան ապրած տրիներուն խորհրդային տարածքին մէջ կոչուած էր արդէն «Ճապի առաջին աղջիկը», չուրջ տասը տարիէ ի վեր կ'ապրի ԱՄՆ. գաւառն է Հայ ժողովրդական երգի ծանօթ արուեստագիտուհի Օֆելիա Համբարձումեանի: Այս կապը անշուշտ կարեւոր դեր ունի Հայ երգին հետ իր ամբան դեղեցիկ մտերմութեան մէջ: Ասոնք են ճապի պատճառները չաճեցումի գործը ու յանկարծաբանական իր մեծ կարողութիւնը: Այդ կապն է նաեւ որ իրեն ըսել կուտայ. «Հայկական ժողովրդական երգերը միշտ առաջնային ազդեցութիւն գործած են վրաս: Ճապ երգչուհի մը ըլլալով հանդերձ, երբեք մոռցած, կամ խզուած չեմ իմ հայկական արմատներէս»:

Ըսուածին երգուն ապացոյցն էր Ապրիլ 1-ի երգահանդէսը ու «Լսիր սիրտս» խորագրուած սալը որ խմբած է Տաթեւիկին հայկական երգերէն տասնեակ մը:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՈՅԵԱՆ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԻԼԻԿԻԱ.

ԱՏԱՆԱՅԷՆ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀՕԳԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Revue d'Histoire Arménienne Contemporaine-ի երրորդ հատորը լոյս տեսաւ անցեալ տարուան վերջաւորութեան: Անիկա իր ամբողջութեանը մէջ յատկացուած է Կիլիկիոյ դարաւոր պատմութեան՝ 1909-ին տեղի ունեցած Ատանայի կոտորէն մինչեւ 1920-ական տարիներու վերջաւորութիւնը: Նշենք որ սոյն պարբերաթերթը հրատարակութիւնն է Նուպերեանի դրադարանին եւ անիկա խմբագրուած է Յարութիւն Գէորգեանին կողմէ:

Սոյն հատորին ներկայացման նուիրուած երեկոյթ մը կազմակերպուած էր Մարտ 24-ին, Փարիզի Հ. Բ. Ը. Մ.-ի կեդրոնին մէջ: Հատորը ներկայացնելու հրաւիրուած էին Յարութիւն Գէորգեանն ու պարբերաթերթի յօդուածագիրներէն՝ Վահէ Թաշճեանը:

Յարութիւն Գէորգեան խօսք առնելով, ներկայացուց պարբերաթերթին ընդհանուր բովանդակութիւնը, որ արխիւային անտիպ նիւթերու օգտագործման ճամբով, նոր լոյս կը սփռէ Կիլիկիոյ դարասկզբի պատմութեան վրայ:

Պարբերաթերթին ընդհանուր խմբագիրը ապա անցաւ իր ծաւալուն ուսումնասիրութեան ներկայացումին: Անիկա կարեւորագոյն բաժինը կը զբաղեցնի տյն հատորին մէջ: Ուսումնասիրութիւնը գրուած է Փօլ Փապուճեանի գործակցութեամբ: Նիւթը կը վերաբերի 1909 Ապրիլին Ատանայի նահանգի ամբողջ տարածքին մէջ տեղի ունեցած Հայերու ջարդին, որուն գոհ գացին մօտաւորապէս 25 հազար անձեր: Խմբագիրը – յօդուածագիրը նախ կանգ առաւ այս ուսումնասիրութեան համար օգտագործուած աղբիւրներու վրայ: Անոնց բազմազանութիւնը ապացոյց մը կրնայ համարուիլ ուսումնասիրութեան առարկայականութեանն ու կարեւորութեանը: Այսպէս, հեղինակը այնտեղ օգտագործած է արխիւային նիւթեր, յատկապէս Ֆրանսական, ինչպէս նաեւ բրիտանական պետական դիւանները: Աղբիւրներու չարքին, հեղինակը օգտագործած է նաեւ սոյն ժամանակաշրջանի Իթթիհատուլ Թրքական ու հայկական մամուլը: Վերջապէս օգտագործուած են այդ օրերու հայ կամ թուրք քաղաքական գործիչներու, ինչպէս նաեւ արեւմուտքցի միսիոնարներու հրատարակութիւնները:

Գէորգեան ապա անցաւ 1909-ի դէպքերու վերլուծումին: Այնպէս ինչպէս հեղինակը յայտնեց, յօդուածին մէջ արտայայտուած գլխաւոր միտքը այն է, որ Օսմանեան պետութեան տիրող նոր վարչակարգը, այսինքն Իթթիհատական Երիտթուրքերը, որոնք իշխանութեան հասած էին 1908 Թուականին, գլխաւոր պատասխանատուներն էին Ատանայի հայկական ջարդերուն: Այս միտքը կը հակասէ Արեւմուտքի մէջ գտնուող կարգ մը թրքագէտներու կարծիքին, որոնք իրենց հրատարակութիւններուն մէջ սովորութիւն ունին նախայանգելու ու մեղմացնելու Իթթիհատականներու դերը զանազան ցեղասպանական ծրագիրներուն մէջ: Գէորգեան, իր ներկայացումին ընթացքին մանրամասնօրէն նշեց զանազան դրդապատճառները, զորս Իթթիհատականները կը մղէին Ատանայի մէջ ցեղասպանական այս ծրագիրը գործադրութեան դնելու: Ապա, յօդուածագիրը նշեց այն երեւոյթները, որոնք կ'ապացուցեն Իթթիհատականներու դերը 1909-ի մարզկային աղէտին մէջ:

Երկրորդ խօսք առնող յօդուածագիրն էր՝ Վահէ Թաշճեան, որուն գրութիւնը, սոյն պարբերաթերթին մէջ, կը վերաբերի Արդի Թուրքիոյ առաջին տասնամեակին՝ 1920-ական տարիներուն, Սուրիոյ հետ սահմանային գօտիին մէջ գտնուող զանազան ոչ – թուրք փոքրամասնութիւններու ճակատագրին: Ինչպէս նշեց հեղինակը, յօդուածին համար գլխաւոր աղբիւր հանդիսացած է ֆրանսական պետական դիւանը:

Հեղինակը նշեց, որ Մուսթաֆա Քէմալի հաստատած իշխանութիւնները, առաջին իսկ պահէն նպատակ ունեցած են՝ ստեղծել ամբողջ Թուրքիա մը, ուր ոչ – թուրք փոքրամասնութիւնները տեղ չունէին: Ահա թէ ինչպէս կը բացատրուին այն միջոցառումները, զորս Թուրքիոյ նոր վարիչները սկսան գործադրել 1922 Թուականէն սկսեալ մինչեւ 1920-ական-ներու վերջը՝ Սուրիոյ հետ սահմանային գօտիին մէջ ապրող ոչ – թուրք փոքրամասնութիւններուն նկատմամբ:

Այս փոքրամասնութիւններուն չարքին պէտք է թուել Հայերը, Սուրիանիները, Քաղդէացիները, Ծպտումով ազար Ցոյն-Ուղղափառները ու Ցոյն – Կաթոլիկները, Մարոնիները, ինչպէս նաեւ իսլամական կրօնքին պատկանող ու ծպտումով արաբ Կիլիկիոյ Ալաուիները:

Իր ներկայացումին ընթացքին հեղինակը նախ կանգ առաւ Ուրֆա քաղաքի կոտորէան ու մինչեւ 1924 Թուականը այնտեղ ապրող մօտաւորապէս 5·000 քրիստոնեաներու պարագային: Այս քրիստոնեայ փոքրամասնութիւնը կազմուած էր գլխաւորապէս Սուրիանիներէ, ինչպէս նաեւ Հայերէ ու Քաղդէացիներէ: Քաղաքական իշխանութիւնները 1923-ի վերջաւորութենէն սկսեալ այս փոքրամասնութիւններուն դէմ գործադրութեան դրին այնպիսի բռնի միջոցառումներ, որոնց իբրեւ հետեւանք, մինչեւ 1924-ի վերջաւորութիւնը, Ուրֆայի քրիստոնեայ բնակչութեան բացարձակ մեծամասնութիւնը քշուեցաւ քաղաքէն ու ապաստան գտաւ մօտակայ Սուրիոյ մէջ:

Իբրեւ երկրորդ օրինակ, Թաշճեան նշեց Տիյարպէքիրի, Պիթլիսի ու Մամուրէթ Ազիզի նահանգներու հայ մնացորդացին պարագան: Հեղինակին համաձայն, այս տարածքներուն մէջ հազարաւոր Հայեր Առաջին Համաշխարհային Պատերազմի տարիներուն փրկուած էին տեղահանութենէ եւ կոտորածներէ եւ զանազան պատճառներով պաշտպանուած էին քիւրտ չէյխերու ու աղաներու կողմէ: Բայց այս կացութիւնը գոյատեւած է մինչեւ 1925 Թուականը: Այս տարիէն սկսեալ, քիւրտ ցեղապետներու հզօրութիւնը այս տարածքներուն մէջ զգալիօրէն նուազած է, ի հաշիւ Թրքական կեդրոնական իշխանութիւններուն, որոնք, Թրքական բանակին մասնակցութեամբ, սկսած են տիրել իրենց հսկողութենէն մինչեւ այդ խուսափող գլուղական այս տարածքներուն վրայ: 1927 Թուականներէն սկսեալ է որ այստեղի Հայերը թիւրախը կը դառնան Թրքական իշխանութիւններու կանխամտածուած բռնութիւններուն, որոնց նպատակն էր Հայերը արտաքսել Թուրքիայէն:

Հեղինակը յայտնեց, որ այս բռնութիւններուն պատճառով, մօտաւորապէս 10 հազար Հայեր քշուեցան դիւղական այս տարածքներէն ու մեծ մասամբ ապաստան գտան Սուրիոյ Հիւսիս – արեւելեան չրջանին մէջ:

Երեկոյթի վերջաւորութեան տուիթ տրուեցաւ հարցումներու ու ներկաներուն հետ միտքերու փոխանակման:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՒԵՏԻՔ

Պաշտօնաթերթ Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքութեան

Թիւ 9–12, Սեպտեմբեր – Դեկտեմբեր 1999

Patriarcat arménien catholique
rue Hôpital libanais. Geytawi
Beyrouth, Liban

*
**

ԱՆՀԱՏ
ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ
ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԻԳԷՆ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

«Ամարաս», Երեւան, 2000

ԱՆԻ ԵԼՄԱՋԵԱՆԻ ԵՒ ԱՆՈՑՇ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՄԵՐԳԸ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Մարսէյլի «Գարուն», «Սահակ – Մեսրոպ» եւ Նիսի «Այաթ Նովա» երգչախումբերու երեկոյան պարզ, փոքրիկ, սակայն լրջութեամբ եւ դիտակցութեամբ տոգորուած, յարատեւութեան ոգիով լեցուած, հայ երաժշտութեան սիրահարներու՝ Կոմիտասի, Եկմալեանի, Կանաչեանի, Սարգսեանի, Բարայանեանի, Ալէմշահի, Խաչատրեանի չունչով հասակ նետած երկու դեռատի անդամուհիները, այսօր հանրութեան ներկայացան իրենց վեանքի Ա. համերգով, որպէս ապագայի յոյսերով աւյտուն երիտասարդ երգչուհիներ, Նիսի «Սէն Ֆրանսուա տը Փօլ» եկեղեցւոյ մէջ:

Այդ երգչուհիներն են՝ Անի Եըլմազեան եւ Անոյշ Մարտիրոսեան:

Անին ծնած է Գերմանիա, Տորտմունտ քաղաքը: Դեռ մէկ տարեկան հասակին վոխադրուած Մարսէյլ, ուր հինգ տարիներ յետոյ յաճախած է Ազգային Երաժշտանոցը, հիմնական դիտելիքներ ստանալու համար, եւ հետեւելու՝ նախ Նուարդի եւ աւելի ուշ պասօնի դասերուն: Ան կը ստանայ նաեւ վարձ ժամանակէ մը ի վեր երգչախումբի խմբավարութեան դասընթացքներ նոյն երաժշտանոցին մէջ:

Շատ փոքր տարիքէն սկսած է երգել եկեղեցւոյ մէջ եւ մաս կազմած՝ «Գարուն» մանկա – պատանեկան, եւ ապա միաժամանակ «Սահակ – Մեսրոպ» եւ Նիսի «Այաթ Նովա» երգչախումբերուն: Այս տարիներուն արդէն իսկ զգացած է իւրաքանչիւր երգի սէրը դէպի երգարուեստ: Իր ծնողքին եւ ուսուցիչներուն թելադրութեամբ հինգ տարիներէ ի վեր կը ստանայ ձայնամարզութեան մասնաւոր դասեր Միւրիէլ Սօմերիա եւ Ֆապիէն Շանոյեանի եւ իր հօր մօտ:

Անոյշը ծնած է Լիոն, պոլսահայ ընտանիքէ մը: Ան եւս փոքր հասակէն երգած է եկեղեցւոյ եւ «Այաթ Նովա» երգչախումբին մէջ, եւ հասակ նետած հայ հոգեւոր թէ աշխարհիկ երգերու անզուգական մէջ: Զորս տարիներ առաջ Նիսի երգչախումբի դեկավարին քաջալերութեամբ, մուտք գործած է Նիսի Ազգային Երաժշտանոցին ներս, ստանալու համար կանոնաւորապէս ձայնամարզութեան դասեր՝ Քաթրին Տէքանի մօտ, եւ ապա սորվելու իրեն անհրաժեշտ չափով դաշնամուր: Ան երաժշտական ուսման զուգընթաց կը հետեւի նաեւ Նիսի համալսարանի «Քօմփենիքասիոն» ճիւղին:

Յայտագիրը բաղկացած էր միջազգային եւ հայկական երաժշտական գրականութենէն առնուած ընտիր գործերով:

Առաջին մասին մէջ Անոյշ Մարտիրոսեանը երգեց Պախի «Մակնիֆիքաթ»էն՝ Մոցարթի «Գողի Ֆան Թութի»էն (Տէսբինայի երգը), Փուչինիի «Ճիանի Զիչի»էն (Լաուէթի երգը) մէյ մէկ կտոր, իսկ Անի Եըլմազեանը մենանուագեց Մոցարթի («Նօս տը Փիկարօ»էն (Սուզանի երգը), Փուչինիի «Թուրանտօթ»էն (Լիուի երգը) եւ Ռավէլի «Լ'Էօր Էսբանյօլ»էն (Քոնսէքսիոնի երգը) արիաներ: Այս մասը իր վախճանը գտաւ Շոսոնի «Նիւի» եւ Օֆընպախի «Լէ քոնթ տ'Օֆման»էն առնուած երկու զուգերգներով: Խնամեալ եւ թծախնդիր աշխատանքի մը արգասիքը եղող այս բաժնին մէջ երկու երգչուհիներն ալ ցուցաբերեցին ճայն կառավարելու արուեստը, իւրաքանչիւր երգի ոճին հաւատարիմ մնալու դիտակցութիւնը, բառերու յստակ առոգանութեան անհրաժեշտութիւնը, եւ պահանք հարկ եղած զգայնութեամբ եւ երաժշտականութեամբ դրսեւորելու միջոցները: Անոնք արդէն այս գործերով ապացուցանեցին թէ՝ իրաւունք ունին այլեւս բեմին վրայ ճակատագրայ երեւելու եւ երգերը հնչեցնելու երաժշտասէրներու առջեւ:

Յայտագիրը չարունակուեցաւ հայ եկեղեցւոյ հոգեւոր երգարուեստի դանճարանին պատկանող աքանչելի երկու տաղերով, հայ աշուղական երաժշտութեան հսկաներէն՝ Սայաթ Նովայէն եւ հայ երաժշտութեան առաքեալէն՝ Կոմիտասէն, անոր հինգ գլխաւոր սաներէն Բ. Կանաչեանէ առնուած մեղեդիներով եւ երգերով:

Անի Եըլմազեանը ակսաւ բաւականին դժուար, սակայն պեղահիւս «Տիրամայրն» մեղեդիով, զոր երգեց «ա Քափելլա» եւ չարունակեց Ռ. Աթայեանի մշակած՝ Սայաթ Նովայի «Յիս մէ գարիր բըլբուլի պէս»ով եւ Կոմիտասի «Կռունկ»ով: Անոյշ Մարտիրոսեանը մեկնարանեց Ռ. Աթայեանի մշակած «Ո՞ւր ես մայր իմ» մեղեդին, Կ. Զաքարեանի մշակած՝ Սայաթ Նովայի «Յիս դու գիմեքըն չի գիտի»ն եւ Կոմիտասի «Ծիրանի Ծառ»ը: Յայտագիրը վերջ գտաւ քանի մը զուգերգներով՝ Կանաչեանի «Օրօր» եւ Կոմիտասի «Սարէն ելաւ երկու մուխ», «Կուժն առա, ելայ սարը» եւ «Գնա, գնա»ով: Այս երգերով ալ աւելի ջերմացուցին արդէն ստեղծուած տաք երաժշտական մթնոլորտը:

Անին յատկապէս «Տիրամայրն» եւ «Կռունկ»ի նման դժուարին երգաճաշակ գործերու կատարումով ապացուցանեց որ հասած է որոշ, ներկայանալի մակարդակի մը եւ զբսեւորեց աչքառու ճայնական մաքրութիւն եւ հիանալի երգասիրութիւն, յուզելով բոլոր ունկնդիրները: Մենք նոյնքան ապաւորուեցանք Անոյշի հրամցուցած «Ո՞ւր ես մայր իմ», եւ «Ծիրանի Ծառ»էն, ան ցուցաբերեց յաջող մեկնաբանութիւն եւ արտասովոր դպայնութիւն:

Երաժշտասէր հասարակութեան երկարատեւ ծոփահարութեանց գոհացում տալու համար Անի Եըլմազեան եւ Անոյշ Մարտիրոսեան որպէս «պիս» երգեցին Կոմիտասի «Կաքաւիկ»ը, հնչիւնի զնահատելի հաւասարութեամբ եւ յատկապէս բացառիկ թեթեւութեամբ:

Համերգի ամբողջ տեւողութեամբ դաշնակով իր ընկերակցութիւնը բերաւ Տիկին Թիւլիէթ Եըլմազեան, որ իր զգայուն եւ նուրբ կատարումով, ունկնդիրներուն առջեւ աքանչելիօրէն պարզեց Կոմիտասի, Սայաթ Նովայի (Ռ. Աթայեան, Կ. Զաքարեանի) պախի, Ռավելի եւ այլոց մեծութիւնն ու խորութիւնը, նաեւ պարզութիւնը, քաղցրութիւնը եւ քնքշութիւնը, արտայայտչութեան աչքառու ուժով:

Աւելորդ չենք նկատեր չեշտել թէ՝ երաժշտականութեամբ օժտուած՝ խոհուն, արուեստավարժ դաշնակահարուհի ընկերակցութիւնը երիտասարդ երգչուհիներու համար եղաւ իսկական նեցուկ եւ բերաւ իր անուրանալի բաժինը, անոնց փայլուն յաջողութեանը մէջ: Յաջողութիւն մը որ խանդավառիչ է եւ յուսադրիչ ապագայի համար:

Մեր սրտագին մաղթանքն է որ Անին եւ Անոյշը չարունակեն իրենց երգարուեստի ուղին, որուն վրայ պիտի չգրտնեն միշտ միայն գունագեղ եւ խայտաբղէտ բազմաթիւ ծաղկեփունջերը, ինչ որ ուտացան համերգին վերջ, այլ նաեւ բազմատեսակ խաչեր եւ վտուներ, յաղթահարելու բոլոր դժուարութիւնները, աշխատելով լրջութեամբ եւ խոր դիտակցութեամբ, ցուցաբերեն պղպջատեայ կամք եւ աննկուն նկարագիր, ժամանակ մը վերջ իջնելով հրապարակ՝ դրաւելն պատուաբեր տեղ մը, միջազգային երաժշտական բնագաւառին մէջ, սակայն առանց մոռնալու իրենց ինքնութիւնը, հարազատ մշակոյթը, տառապեալ ժողովուրդը, եւ իրենց թեւ թիկունք եղած երգչախումբերը...:

ՅՈՎՆԱՆ ՄԵԼՏՈՆԵԱՆ

Ն ի ս

ԳՈՂՈՒԹՔ ԳՈՂՈՒԹ

Պէյրութի Ռուսուայի Մխիթարեան Մշակութային սրահին մէջ, Մարտ 17ին, բացումը կատարուած է Միսթանութեան հիմնադրութեան 300-ամեակի հանդիսութեան ծիրէն ներս դասախօսութիւններու չարքի մը: Օրուան դասախօսը եղած է Վիէննայի Մխիթարեան ուխտէն զրագէտ – բանաստեղծ Վարդան Եպիսկ. Աչէարեան: Բացման խօսքը կատարած է Լիբանանի Մխիթարեան Մշակութային Միութեան հիմնադիր՝ Հ. Գրիգորիս Վ. Սէրէնեան: Գեղարուեստական կոկիկ յայտագիր մը ճոխացուցած էր երեկոյթը, ապա բեմ ելած էր օրուան դասախօսը որու նիւթն էր՝ – «Մխիթարեանները Հայ մշակոյթի»: Նորընտիր Կաթողիկոս – – Պատրիարքը՝ Ներսէս – Պետրոս ԺԹ. բարձր գնահատած է Մխիթարեաններու կատարած գերը պատմութեան ընթացքին: Երեկոյթը փակուած է Կաթողիկոսին «Պահպանիչ»ով:

գործուն, սակայն պեղահիւս «Տիրամայրն» մեղեդիով, զոր երգեց «ա Քափելլա» եւ չարունակեց Ռ. Աթայեանի մշակած՝ Սայաթ Նովայի «Յիս մէ գարիր բըլբուլի պէս»ով եւ Կոմիտասի «Կռունկ»ով: Անոյշ Մարտիրոսեանը մեկնաբանեց Ռ. Աթայեանի մշակած «Ո՞ւր ես մայր իմ» մեղեդին, Կ. Զաքարեանի մշակած՝ Սայաթ Նովայի «Յիս դու գիմեքըն չի գիտի»ն եւ Կոմիտասի «Ծիրանի Ծառ»ը: Յայտագիրը վերջ գտաւ քանի մը զուգերգներով՝ Կանաչեանի «Օրօր» եւ Կոմիտասի «Սարէն ելաւ երկու մուխ», «Կուժն առա, ելայ սարը» եւ «Գնա, գնա»ով: Այս երգերով ալ աւելի ջերմացուցին արդէն ստեղծուած տաք երաժշտական մթնոլորտը:

Անին յատկապէս «Տիրամայրն» եւ «Կռունկ»ի նման դժուարին երգաճաշակ գործերու կատարումով ապացուցանեց որ հասած է որոշ, ներկայանալի մակարդակի մը եւ զբսեւորեց աչքառու ճայնական մաքրութիւն եւ հիանալի երգասիրութիւն, յուզելով բոլոր ունկնդիրները: Մենք նոյնքան ապաւորուեցանք Անոյշի հրամցուցած «Ո՞ւր ես մայր իմ», եւ «Ծիրանի Ծառ»էն, ան ցուցաբերեց յաջող մեկնաբանութիւն եւ արտասովոր դպայնութիւն:

Երաժշտասէր հասարակութեան երկարատեւ ծոփահարութեանց գոհացում տալու համար Անի Եըլմազեան եւ Անոյշ Մարտիրոսեան որպէս «պիս» երգեցին Կոմիտասի «Կաքաւիկ»ը, հնչիւնի զնահատելի հաւասարութեամբ եւ յատկապէս բացառիկ թեթեւութեամբ:

Համերգի ամբողջ տեւողութեամբ դաշնակով իր ընկերակցութիւնը բերաւ Տիկին Թիւլիէթ Եըլմազեան, որ իր զգայուն եւ նուրբ կատարումով, ունկնդիրներուն առջեւ աքանչելիօրէն պարզեց Կոմիտասի, Սայաթ Նովայի (Ռ. Աթայեան, Կ. Զաքարեանի) պախի, Ռավելի եւ այլոց մեծութիւնն ու խորութիւնը, նաեւ պարզութիւնը, քաղցրութիւնը եւ քնքշութիւնը, արտայայտչութեան աչքառու ուժով:

Աւելորդ չենք նկատեր չեշտել թէ՝ երաժշտականութեամբ օժտուած՝ խոհուն, արուեստավարժ դաշնակահարուհի ընկերակցութիւնը երիտասարդ երգչուհիներու համար եղաւ իսկական նեցուկ եւ բերաւ իր անուրանալի բաժինը, անոնց փայլուն յաջողութեանը մէջ: Յաջողութիւն մը որ խանդավառիչ է եւ յուսադրիչ ապագայի համար:

Մեր սրտագին մաղթանքն է որ Անին եւ Անոյշը չարունակեն իրենց երգարուեստի ուղին, որուն վրայ պիտի չգրտնեն միշտ միայն գունագեղ եւ խայտաբղէտ բազմաթիւ ծաղկեփունջերը, ինչ որ ուտացան համերգին վերջ, այլ նաեւ բազմատեսակ խաչեր եւ վտուներ, յաղթահարելու բոլոր դժուարութիւնները, աշխատելով լրջութեամբ եւ խոր դիտակցութեամբ, ցուցաբերեն պղպջատեայ կամք եւ աննկուն նկարագիր, ժամանակ մը վերջ իջնելով հրապարակ՝ դրաւելն պատուաբեր տեղ մը, միջազգային երաժշտական բնագաւառին մէջ, սակայն առանց մոռնալու իրենց ինքնութիւնը, հարազատ մշակոյթը, տառապեալ ժողովուրդը, եւ իրենց թեւ թիկունք եղած երգչախումբերը...:

ՅՈՎՆԱՆ ՄԵԼՏՈՆԵԱՆ

Ն ի ս

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 16
ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
Պատարագ ժամը 10·30–ին։
Երեկոյեան Դռնբացէք ժամը 17–ին։

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻսԻ

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 16
ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9·30–ին։
Պատարագ ժամը 10·30–ին։
Դռնբացէք ժամը 16·30–ին։

Ս. ՁԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 16
ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
Ժամերգութիւն ժամը 8·45–ին։
Պատարագ ժամը 10–ին։
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆԾ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն Ալփի Հայոց
Երեկոյեան Դռնբացէք ժամը 16–ին։

ՍԷՆ–ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 16
ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 9–ին։
Պատարագ ժամը 10–ին։
Դռնբացէքը տեղի պիտի ունենայ պատարագէն անմիջապէս ետք, ժամը 12–ին։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍ ԵԿԵՂԵՑԻ

Eglise Catholique SAINTE-CROIX
13, rue du Perche — 75003 Paris

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 16
ժամը 11–ին պատարագ։
Կը պատարագէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ
ժամը 16–ին Դռնբացէք։
(ժամը 13–ին՝ հայ եկեղեցւոյ սրահը)։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՑԱԿԻ

Միհրան կիւզելպօտուրի *մահուան առթիւ Տիկին Վերժին Տէմիրճեան 300 ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Աղքատախնամ ընկերակցութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. – Տիկին Աստղիկ Բաբէլեանէ 500 ֆր. իր մօր յիշատակին անոր մահուան 15–րդ տարելիցին առիթով եւ Պր. Սիրուն Զալուլեանէն 300 ֆր. Տիկին Մարի կետիկեանի մահուան առիթով։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կարոյա Խաչի Լիոն – Վիլլէօրպանի Արաքս մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. –

Տէր եւ Տիկին Սիսեեան 2500 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Ապըլեան, Տէր եւ Տիկին Թաշճեան 500–ական ֆր., Ոմն (վաճառէն) 300 ֆր.։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ. – Տիկին Յակոբեանէ իր ողբացեալ ամուսնոյն կողմէ՝ 500 ֆր.։

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — 13001 MARSEILLE
Tél. : 04 91 50 15 09

Dans le cadre
de la Commémoration
du 85ème Anniversaire
du **Génocide Arménien**
La Troupe Théâtrale
NAREG DOURIAN présente

LE PROCES DE SOGHOMON TEHLIRIAN

D'après les minutes du procès
et de la pièce de **Perdj Zeytountsian**
« La Cour »
Adaptation et mise en scène
Nareg DOURIAN
Vendredi 14 Avril à 20 heures 30

— P. A. F. : 80 F —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours des mois de juillet et août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine et son camp itinérant :

- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA**
- **Assitants sanitaires (médecins ou infirmier en 2ème année)**
- **Economes**
- **Cuisinières**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Date limite de candidature : 15 avril.

ՓԱՐԻԶԻ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՊՐԻՒՍԵԼԻ ՍՈՒՐԲ ՄԱՐԻԱՄ ՄԱԳԹԱԼԻՆԵՑԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Մեկնում՝ Շաբաթ, Մայիս 20, ժամը 8·30–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարէն

Վերադարձ՝ Կիրակի, Մայիս 21, ժամը 21–ին։

Երթուդարձ օթոքարով,
Մէկ գիշեր պանդոկ,
Նախաճաշ, ճաշ եւ ընթրիք։

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 1250 ֆրանք։

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն. –
Եկեղեցւոյ դիւանատուն՝
01 – 43 – 59 – 67 – 03
Աբեղա Ա. ՔՀՆ. Պալըգեան՝
01 – 46 – 62 – 01 – 29
Մարկօ Գոգորեան՝
01 – 47 – 43 – 12 – 66

Արձանագրութեան վերջին պայմանաժամ՝ Մայիս 10։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ ընթացքին, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոներ ժամը 6–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ «ՀՍԿՈՒՄ»ի՝ «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի։

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 12
Լ.Ը. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆԾ. ԳՈՑՈՒՆԵԱՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

ՋԱՏԿՈՒԱՆ ՁԱՁ

Ուրախ եւ հաճելի մթնոլորտ, մասնակցութեամբ երգիչներ՝

ՅՈՎԻԿԻ եւ ԳԱՐՈՒԻՆԻ

կիրակի, Ապրիլ 23, ժամը 13–էն կէսգիշեր «Ալ Ուայտի» ճաշարանին մէջ
153.155, rue de Lourmel, 75015 Paris

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով
01 – 43 – 76 – 67 – 37
01 – 45 – 93 – 00 – 25

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Արբազոյս Թաղէոսեան մասնաճիւղի անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, Ապրիլ 15 ժամը 14–ին, սովորական հաւաքատեղին։

ASSOCIATION SAINTE CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES

Pèlerinage arménien à
LOURDES
à l'occasion de l'Année Sainte
et de la Fête de l'Ascension

Départ le mercredi 31 mai au matin
Retour le samedi 3 juin au soir
à Paris-Montparnasse
Voyage en TGV

Logement en pension complète
dans hôtel*** proche des sanctuaires
Encadrement religieux du pèlerinage
par l'Eparchie et les paroisses.
Prix par personne (train+hôtel) :
1. 6 5 0 F

Renseignements et inscriptions
à l'Eparchie :
Tél. : 01. 40. 51. 11. 90
Les inscriptions seront closes le 10 mai.

DATE A RETENIR

KHANASSOR 2000

le dimanche 2 juillet
au "Pavillon d'Elvire"
dans le Parc du Bon Repos
à Viroflay (78).

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄ

ՅՈՒԼԻՍ 15 – ՅՈՒԼԻՍ 29

Վեցերորդ տարին ըլլալով Համազգայինի համառնային համախմբումը բացառիկ առիթ մը պիտի ընծայէ Սփիւռքի համալսարանական ուսանողներուն տեսնելու Հայ մշակոյթին եւ Հայոց պատմութեան։

Օգտակարը հաճելիին միացնելով, համախմբումը կ'առաջարկէ դասախոսութիւններու շարք մը ներկայացուած Հայոց պատմութեան եւ մշակոյթի մասնագէտներու կողմէ։ Նախատեսուած են հայկական մշակոյթի, երաժշտութեան, չարժապատկերի եւ դրական թեան շուրջ վիճաբանական հանդիպումներ, ինչպէս նաեւ շրջապտոյտներ դէպի Լիբանանի գլխաւոր հայկական հաստատութիւնները՝ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարան, Անճար, Պուրճ Համուտի հայկական թաղամասեր, ինչպէս նաեւ Լիբանանի պրօսաչրջային տեսարժան վայրերը՝ Պաալպէք, Պիպլոս, Պէյթ էլ Տին եւ այլն։

Առաջին անգամ ըլլալով այս տարի համախմբումը կ'առաջարկէ նաեւ այցելութիւն մը դէպի Սուրիոյ պատմական վայրերը եւ ուխտագնացութիւն մը դէպի Տէր Զօր։

Սուրիա եւ Տէր Զօր շրջապտոյտի մասնակցիլ փափաքող ուսանողները պարտին Պէյրութի պտնուիլ Յուլիս 11–ին։

Մասնակցութեան ծախքեր՝ 600 ամերիկեան տոլար։

Լրիւ կեցութեան ծախք։

300 ամերիկեան տոլար կէսօրեայ կեցութեան ծախք։

200 ամերիկեան տոլար Սուրիա այցելութեան համար։

Յաւելեալ տեղեկութեան եւ արձանագրութեան թերթիկներ ստանալու համար դիմել. –

ԼՈՆՏՈՆ. – Սելլա Թնճուկեան –
Tél. : 44171 6038452
Fax : 44171 6039518
E.mail : stenjouk@aol.com
ՓԱՐԻԶ. – Հուրիկ Պաղտասարեան –
Tél et fax : 33 01 42 29 10 24
E.mail : navasti@wanadoo.fr
web site : www.hamazkayin.com

UGAB — LYON

Samedi 15 avril :
Soirée de gala à 20h 15
dans les Salons de l'UGAB-Lyon
avec la participation de :

— **Tzarouk BOROSSIAN,** ténor,
accompagné de Hagop BOYADJIAN,
Davit TAVETIAN,
Jacques SAFARIAN
et Kévork CHEKHERDEMIAN,
musiciens.

— **Salpie DARAKDJIAN,** poètesse.

— **Hovannès BERBERIAN**
avec la participation
de la Chorale KOMITAS
et GUILIGUIA.

Dimanche 16 avril :
— à 11h,
RDV en l'Eglise Apostolique
Arménienne Saint Jacques à Lyon
pour une messe de réquiem
à la mémoire de
Napoléon BULLUKIAN.
— à 12h30,
RDV pour le repas mensuel
dans les salons de l'UGAB-Lyon.
— prix 70 F —

Colonie de Vacances

organisée par l'Association *SIPAN*
pour les enfants **de 6 à 12 ans**
du 4 au 24 juillet
Frais de séjour : 2.600 F + frais de voyage

Les dossiers d'inscription peuvent être retirés dans les paroisses catholiques arméniennes ou demandés au secrétariat de l'Association *SIPAN*
EPARCHIE DES ARMENIENS CATHOLIQUES :
10 bis, rue Thouin — 75005 PARIS — **Tél. : 01. 40. 51. 11. 90**

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴ ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐ

ՀԱՅ ՔՈՅՐԵՐՈՒ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

(Գ. եւ վերջին մաս)

ՖԻԼԱՏԵԼՖԻԱ

Հայ Քոյրերու վարժարանը 1984–ին Մինչին Նահանգներու զարգացներու եւ դաստիարակութեան ընկերակցութեան կողմէ 10 տարուան համար վարկաւորուելէ ետք, մեծ թափով կը շարունակէ ուռճանալ եւ հետապնդել իր առաքելութիւնը, հայ-թայթելով որակաւոր ուսում եւ սորվեցընելով հայ աշակերտին իր մայրենի լեզուն եւ մշակութային հարուստ ժառանգութիւնը: Հետեւողական այս աշխատանքը կուտայ իր դրական արդիւնքը, երբ 1995 Հոկտեմբեր 21–ին, վարժարանը կը վերավարկաւորուի յիշեալ ընկերակցութեան կողմէ:

Նոյն տարեշրջանին վարժարանին աշակերտութեան թիւը հասած էր 207–ի: Անհրաժեշտ կը նկատուի զարգացավայրին ընդարձակումը նոր շէնքի մը կառուցմամբ: Առ այդ, Ինամակալ Մարմինը կը հաստատէ Շինութեան հիմնադրամ մը: Շնորհիւ այդ նպատակին համար տարուած հետեւողական աշխատանքներուն եւ թափուած անդուլ ջանքերուն՝ Ինամակալ Մարմնի եւ զարգացին զօրավիգ զանազան յանձնախումբերուն կողմէ, Շինութեան Ֆոնտին յատկացուած գումարները, երկու տարի ետք, 1998–ի աշնան կը հասնին 347 հազար տոլարի: Սակայն, վարժարանի համալիրի ընդարձակման ծրագրի պիւտճէն կը կազմէ 2,5 միլիոն տոլար: Համաձայն յիշեալ ծրագրին, պիտի աւելցուին դասարանները, պիտի կառուցուին լսարան – մարզարան մը եւ ընդարձակ գրադարան մը: Պատասխանատուները, առանց վհատելու, կը շարունակեն ոգի ի բուն իրենց աշխատանքները կարելի փութով իրականացնելու համար վարժարանին ընդարձակման ծրագիրը:

1997 Թուականը յիշատակելի տարեթիւ մը կը հանդիսանայ Հայ Քոյրերու վարժարանի տարեգրութեան մէջ: Արդարեւ, այդ տարուան կը դուգադիպէին Անարատ Ցգուհեան Հայ Քոյրերու Միաբանութեան 150–ամեակը եւ Ֆիլատելֆիոյ Հայ Քոյրերու վարժարանին հիմնադրութեան 30–ամեակը: Զոյգ յոբելեանները կը նշուէին մեծ հանդիսութեամբ գաղութին մէջ: Այդ առթիւ, Հոմէն, Միաբանութեան Ընդհանուր Մեծաւորուհի Մայր Արմինէ Մարկարոսեան իր ղրկած չնորհաւորական դիրին մէջ ի մէջ այլոց կը նշէ. «Ամուր հաւատքով, դաստիարակչական լուրջ յանձնառութեամբ եւ ճշմարիտ ազգասիրութեամբ տոգորուած Անարատ Ցգուհեան Հայ Քոյրերը 1967–ին ծնունդ տուին Ֆիլատելֆիոյ հողին վրայ հայկական այս վարժարանին՝ առաջինը եւ միակը: Շնորհիւ իր անխոնջ մշակներուն ազնուական աշխատանքին, զոհողութիւններուն եւ անձնուէր կամքին, վարժարանը կը նուաճէ բարձունքներ բոլորին ակնկալութեամբ, յատկապէս իր վարիչներուն իմաստուն եւ անյողդողդ առաջնորդութեամբ»:

1998–ին, օգտուելով IBM ընկերութեան 80 առ հարիւր զեղչով մասնաւոր դպրոցներու համար նոր համակարգիչներ ձեռնարկելու յատուկ ծրագրէն, Հայ Քոյրերու վարժարանը վրը յաջորդի 22 նոր համակարգիչներով ճոխացնել համակարգիչներու իր աշխատանոցը, աւելի ընդլայնելով իր աշակերտներուն փորձառութիւնն ու պիտութիւնը: Նոյն տարին վարժարանը կ'ունենայ համակարգիչներ իր յատուկ էջը – ստեղծուած՝ վարժարանի շրջանաւարտներէն Կրէկըրի Տէվլէթեանի կողմէ – որ կը պարունակէ Անարատ Ցգուհեան Հայ Քոյրերու միաբանութեան եւ վարժարանի պատմութեան, անոր առաքելութեան եւ ուսումնական ծրագրին, զանազան յանձնախումբերու գործունէութեան վերաբերեալ հետաքրքրական տեղեկութիւններ:

Վարժարանը ունի արդիական սարքաւորումներով եւ գործիքներով հարուստ գիտութեան աշխատանոց մը, ինչպէս նաեւ համեստ գրադարան մը, ուր կը գտնուին հայերէն եւ անգլերէն մանկապատանեկան զանազան գիրքեր, ինչպէս նաեւ ամէն կարգի դասարաններու համար գիրքեր, որոնք կը ծառայեն վճռատուքներ կատարելու: Ասոնց կողքին կան գիրքեր, նուիրուած՝ գրագէտներու, ծնողքներու եւ բարեկամներու կողմէ: Վարժարանին Ծնողք – Ուսուցչական կազմը իր կազմակերպած ձեռնարկներէն գոյացած եկամուտով նոր եւ այժմէական գիրքեր կը գնէ գրադարանը ճոխացնելու համար:

Անցեալին Հայ Քոյրերու վարժարանը օգտուած է հայկական կարգ մը կազմակերպութիւններու եւ հիմնարկներու նիւթական օժանդակութենէն, սակայն, 1988–էն ետք կարգ մը հիմնական կազմակերպութիւններ դադրեցուցած են իրենց օժանդակութիւնը, իրենց ջանքերը կեդրոնացնելով Հայաստանի օգնութեան վրայ: Այդ բացը կը զգեն վարժարանին չուրջ համախմբուած օժանդակ յանձնախումբերը, ինչպէս նաեւ զարգացին առաքելութեան հաւատացող եւ զայն գաղութին հպարտութիւնը նկատող ազնիւ նուիրատուները:

Ֆիլատելֆիոյ Հայ Քոյրերու վարժարանը արդասիքն է հիմնադիր երեք քոյրերու աքնաջան աշխատանքին, անխոնջ նուիրումին եւ զոհողութիւններուն: Անկարելի նկատուած այդ երազի իրականացման մէջ իր բաժինը ունեցած է նաեւ գաղութը իր նիւթական եւ բարոյական աջակցութեամբ: Վարժարանը իւրացուցած է դաստիարակչական Մոնթեսորիի եղանակը, որ կը քաջալերէ երախան սորվելու յայտնագործութեամբ եւ գինք կը մղէ ըլլալու ինքնապահ եւ ինքնակարգապահ: Մոնթեսորիի եղանակը մանուկին կը պարգեւէ նաեւ սքանչելի պատեհութիւն մը՝ իր մէջ մշակելու համար ինքնավստահութիւն, յարգանք ու սէր՝ հանդէպ ուրիշներու: Այս եղանակը լրացուցիչ մը կը նկատուի ընտանեկան կրթութեան:

Թէ ինչու վարժարանը իւրացուցած է այս եղանակը, հաստատութեան հիմնադիր – անօրէնուհին՝ Քոյր Աբրուսեակ, հետեւեալը կը գրէ վարժարանի 10–ամեակի տարեգիրքին մէջ. «Հայ Քոյրերու վարժարանը կը հաւատայ մանուկին ըստեղծագործ մտքին եւ ինքնադաստիարակիչ վարդութիւններուն: Այս պատճառով, ան որդեգրած է Մոնթեսորի կոչուած դաստիարակչական մօտեցումը, որ, օգտագործելով մանուկին ածումին զանազան չրջանները յատկանչական գիծերը, կը հայթայթէ անոր պէտք եղած միջավայրը, լաւագոյն ձեւով զարգացընելու համար ո՛չ միայն մտային կարողութիւնները, այլեւ սատարելու անոր ընդհանուր աճումին»:

Ֆիլատելֆիոյ Հայ Քոյրերու վարժարանը ցարդ տուած է 280 չրջանաւարտներ, որոնք դիւրութեամբ մուտք գործելով երկրորդական վարժարաններ, գանոնք աւարտելէ ետք ստացած են իրենց բարձրագոյն ուսումը հոչակաւոր համալսարաններու մէջ: Շատեր դարձած են բժիշկ, ճարտարապետ, միջազգային տնտեսագէտ, հաշուապահ, փաստաբան, չինարար, գրագէտ եւ արուեստագէտ, առանց մոռնալու իրենց մայր կրթարանը, որուն բարգաւաճման իրենց նպաստը կը բերեն մինչեւ այսօր:

Վարժարանին հիմնադրութեան 30–ամեակին եւ Անարատ Ցգուհեան Հայ Քոյրերու Միաբանութեան 150–ամեակին նուիրուած գրքոյկին մէջ արդարօրէն նշուած է, թէ անչահախնդիր ու լուռ՝ նոյնիսկ մեծագոյն յաջողութիւններու մէջ, նուիրեալ քոյրը կը փնտռէ միայն Աստուծոյ փառքը եւ հոգիներու բարիքը, պահելով հիմնադիր հօր սա կրօնաշունչ խրատը. «Համեստ եղէ՛ք, հոչակ ու փառք մի՛ փնտռէք. սիրեցէ՛ք ծածկուած մնալ, ըլլալ պարտէզ փակեալ. գործեցէ՛ք անդուլ, գործեցէ՛ք չուքի մէջ, ձեր սքեմի քօղը հովանաւորելու է ձեր վեհանքն ու գործը»:

Ֆիլատելֆիոյ մէջ 1967–ին բացուած եւ ցայժմ հայկական գաղութին հպարտութիւնը նկատուող եւ գաղափարական

ՍՈՒՐԻԱՀԱՅ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԳՐԱԳԷՏ ԵՒ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԳԻՐ Ռ. ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԵՌՈՒՆ ՇԱԲԱԹ ՄԸ

ՀԱԼԷՊ («Յառաջ»). –

Ուրֆայի Վերածնունդ Մշակութային Միութեան նախաձեռնութեամբ եւ հրաւէրով, Մարտ 19 – 26 Հալէպ հիւրընկալեց պոլսահայ ծանօթ արձակագիր եւ «Մարմարա» օրաթերթի երկարամեայ խմբագրապետ Ռոպէր Հատտէճեանը, մշակութային եռուն չարաթ մը ապրելով ու փոխադարձ ծանօթացման բարեպատեհ դեպին մը առիթով թէ՛ հիւր գրագէտին, թէ՛ գաղութին գրական, մտաւորականն ու կրթական չրջանակներուն համար հաւասարապէս:

Հիւրընկալ միութիւնը, որ հայրենակցական կնիք կը կրէ եւ որ սակայն հետամուտ է նաեւ մշակութային լուրջ իրագործումներու, այս առթիւ կարելիութիւնն ստեղծած էր կայացնելու բազմաթիւ հանդիպումներ հիւր գրադէտին համար, որոնցմէ երեքը ունէին հրապարակային բնոյթ եւ ուղղուած էին հանրութեան:

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ի ԵՐԴԻՔԻՆ ՏԱԿ

Մարտ 20–ին երեկոյեան, Հալէպի մէջ իր կեցութեան առաջին օրն իսկ, Ռ. Հատտէճեան այցելութիւն մը տուաւ Համազգայինի հովանաւորած Հայագիտական Դասընթացքներու լսարանին, Քարէն Եփփէ Ազգային ճեմարանի չարկէն ներս:

Այս լսարանը, կէսնքի կոչուած՝ չորս տարի առաջ, չափազանց կարեւոր նախաձեռնութիւն մը կը նկատուի Հալէպի մէջ, տրուած ըլլալով որ այնտեղ կը պատրաստուի հայերէնասուն ուսուցչուհիներու յուսալի կորիզ մը: Քառամեայ այս դասընթացքները կրթական ընթացիկ եղանակի աւարտին պիտի տան իրենց առաջին չրջանաւարտները, թիւով՝ երկուվեցեակ ուսանողուհիներ:

Հատտէճեանի այս այցը բացառիկ չերմութիւն մը ստեղծեց թէ՛ ուսանողուհիներուն, թէ՛ ուսուցչական կազմին մօտ, որոնք տաքուկ ընդունելութիւն մը վերապահած էին գրագէտին:

*Յանուն Համազգայինի՝ Քնարիկ Գասպարեան ողջունեց զինքը եւ այնուհետեւ առաջին խօսքը տուաւ ուսուցչական կազմէն Լեւոն Շառոյեանի: Շառոյեան անդրադարձաւ երկու կարեւոր կէտերու. նախ նկատել տուաւ, թէ ամէն անգամ որ արտասահմանէն հիւրեր կ'ունենանք, կը տարուինք մտածել թէ որքան տկար եղած են մենք – գաղութային կապերը: Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ Հայ գաղութները, հակառակ սահմանակից ըլլալնուն՝ դժբախտաբար անծանօթներ են իրարու: Հալէպի նման հայահոծ գաղութի մը մէջ չատ քիչեր տեղեակ են իսթանպուլահայ գրականութեան վերիվայրումներուն ու գրեթէ ոչ ոք լսած է Կարպիս Ճանճիկեանի, Խաչիկ Ամիրեանի, Արեգ Տիրանի կամ Վարդան Կոմիկեանի մասին: Երկրորդ կէտը, զոր ընդգծեց ան, կը վերաբերէր գրական, մշակութային ու եկեղեցական պատկառելի դէմքերու անհետացումին: Մինչ Սփիւռքի մէջ ծնած առաջին սերունդը բախտն ունեցած էր վայելելու մեծահամբաւ գրագէտներու կամ գործիչներու ներկայութիւնը իր չրջանին այսօր, Բ. եւ Գ. սերունդները (իմ լսարանին մէջ համախմբուածները) զրկուած էին այդ պատեհութենէն: Այս իսկ պատճառով, Շառոյեան յայտնեց թէ երիցս ուրախ էին Հատտէճեանի այցելութեամբ, որով «գէթ մասամբ կրնային յագեցնել իրենց կարօտը»:

Ուսանողուհիներէն Բալիկ Ազարիկեան ընթերցում մը կատարեց Հատտէճեանի նորատիպ «Թելերը կերկարին կերթան» հատորէն, մինչ Ալին Թիմուրեան հատած մը կարդաց պատրաստութեան թղթակի մէջ եղող իր այն ուսումնասիրութենէն՝ որ նուիրուած է Ռ. Հատտէճեանի «Քրոնիկապիր»ին, եւ զոր իրրեւ աւարտաճառ յատուկ ամիսներուն պիտի ներկայացնէ լսարանի չրջանաւարտութեան:

Ուսուցչաց կազմին անունով խանդավառ ելոյթ մը ունեցաւ բանասէր եւ գրագիրքերու հեղինակ Յակոբ Զոլաքեան, որ ամէնէն առաջ Հատտէճեանի անձին մէջ ողջունեց «աշխատանքի հերոսը». Ըսաւ, թէ ամէն անգամ որ «Մարմարա»ի թիւ մը ձեռք կ'առնէ, կը զարմանայ այդ թերթին խմբագիրը ի՛նչպէս կը յաջողի օրական անպայման 2, – 3, երբեմն ալ 4 ինքնագիր յօդուածներ յանձնել մուրին, բոլորն ալ հիւթեղ, հետաքրքրական եւ օգտաչատ: Զոլաքեան այնուհետեւ անդրադարձաւ Հատտէճեանի «Յուշատետր»երուն, նշեց որ նոյնիսկ եթէ հոն չօչափուած նիւթերը երբեմն կրնան տեղական դոյն մը, զանոնք միշտ ալ կրելի է դիւրաւ ընդհանրացնել ու պատճառներ ստիւնքի մեր բոլոր զգուշութիւններուն հարցերուն: Այս պատճառով ալ Հատտէճեանի յօդուածները, դիտել տուաւ ան, ամէնէն չատ արտատպուած յօդուածներն են ստիւնքի մամուլին մէջ:

Վերջին խօսքը կը պատկանէր հիւր գրագէտին: Հատտէճեան կատակով նախ դիտել տուաւ, թէ երկու պարագաներու տակ միայն մարդ կրնայ խօսքի դժուարութիւն ունենալ. – կամ ըսելիք նիւթ չունենալ, եւ կամ ըսելիք չի՛ կրնայ կ'ունենայ...: Իր պարագան երկրորդին պատչաճելով հանդերձ, ըսաւ թէ պիտի բառնայ այդ արգելքը ու իր կարգ մը մտորումները կիսէ «Հայագիտական» մանկամարդ ուսանողուհիներուն հետ:

Հատտէճեան ամէն բանէ առաջ իր շնորհակալութիւնը յայտնեց հայախօս երիտասարդներով չրջապատուած ըլլալուն համար. բան մը, որուն տագնապը կ'ապրի ներկայիս Իսթանպուլի մէջ: Գնահատանքով մշակութասիրութիւնը եւ պիտանութ տուաւ, թէ որքան ալ սփիւռքի սա կամ նա անկիւնը մշակութային կեանքը հանջ արձանագրէ, նորէ՛ն ալ պիտի գտնուին մարդիկ որոնք պիտի ապրեցնեն մեր մշակոյթը: Ըսաւ, որ եթէ հրաշքը մը ի մի հաւաքուէին այն բոլոր մարդ սպասաւորները որոնք ցրուած են հայրհարսի չորս կողմերը՝ պիտի համոզուէինք որ մշակոյթի մարդէ ներս կայ ծուածին չափ վաստիճ չենք տակաւին:

Յետոյ խօսեցաւ Պոլսոյ մասին, բ կալթըի Մխիթարեան վարժարանի

դպրոցական տարիներուն մասին, կարօտով յիշեց դպրոցին Մխիթարեան վարդապետները՝ որոնք իսկական սերունդներ պատրաստեցին: Նշեց, որ իրապէս բախտաւոր կը զգայ ինքզինք՝ պրչեղցիներու չատ մեծ չրջանակի մը մէջ հասակ առած ըլլալուն համար: Ջանալով մեկնաբանել խորհրդաւոր գաղտնիքը ծնողաց զրական նոր չարժումին ծաղկման ու աճումին, զայն մասամբ վերագրեց այն ջատիչ պայմաններուն՝ որոնց մէջ սիպուած էին ապրիլ երբեմն: Ապա խօսեցաւ իր խմբագրական առօրեային մասին ու յայտնեց թէ այդ պաշտօնը ո՛չ մէկ ձեւով չի խանգարեր իր զրական աչխատանքները· ընդհակառակն՝ թարմ կուտայ անոնց: «Տասը օր հեռացուցէք զիս խմբագիրի իմ գրասեղանէն՝ ցամքած պիտի ըլլամ արդէն», ըսաւ ան: Վերջաւորութեան, կարեւորութեամբ ընդգծեց թէ հակառակ հայատառ մամուլի ընթերցողներու նուազումին, ինք ու իր գործակիցները ուժ կ'առնեն այն սակաւաթիւ բայց հաւատարիմ ընթերցողներէն, որոնցմէ մին, ըսաւ, ամէն օր Մեծ Կղզիէն մինչեւ Գիլնալը կ'երթար նաւով՝ պարզապէս «Մարմարա» մը առնելու համար...:

Հանդիպումը վերջ դտաւ նոյնքան ջերմ մթնոլորտի մը մէջ:

ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 180-ԱՄԵԱԿԸ

Մարտ 22-ի երեկոյեան, Հայ կաթողիկէ Զուարթնոց Եկեղեցւոյ «Աղաճաճեան» սրահին մէջ, չուրջ 350 հոգի համախմբուած էր լսելու Ռ. Հատտէճեանը, որ Հալէպի մէջ պիտի ունենար հրապարակային իր առաջին ելոյթը: Ձեռնարկը նուիրուած էր Խրիմեան Հայրիկի (1820 – 1907) ծննդեան 180-ամեակին:

Ուրֆայի Վերածնունդ Մշակութային Միութեան անունով բացման խօսք մը արտասանեց բժիչկ Աբրահամ Գարակիւլեան: Սալբի Գասպարեան կենսագրական նօթեր փոխանցեց բանախօսին մասին: Յայտագրին ընթացքին ընթերցումներ կատարուեցան Խրիմեանէ:

Հատտէճեան ամէնէն առաջ դիտել տուաւ որ Խրիմեան Հայրիկը պատրուակ մըն է լոկ՝ որպէսզի մենք քով – քովի գանք, բաժնելու համար մեր նոյնանման զգայումները: Խրիմեանի նման պատմական մեծ դէմքերու մասին հաւանաբար նոր բան մը չկարենանք գտնել, բայց անոնք միշտ ալ բանալիքներ պիտի ունենան հասնող նոր սերունդներուն: Ցետոյ անդրադարձաւ նուիրեալ բուն նիւթին, ըսաւ թէ «Հայոց Հայրիկ»ը զինք տպաւորած էր մինչեւ 3 հրահանգիչ վկաներով. 1) – Պէրլինի վեհաժողովին (1878) դարձին՝ Գումգապուի Մայր Եկեղեցւոյ մէջ արտասանած իր պատմական քարոզով ու «երկաթէ չեռի»ի պատմութեամբ: 2) – Վարագայ վանքին մէջ իր հիմնած տպարանով (1857) եւ Վասպուրականի ու Տարօնի մէջ ծաւալած մամուլի աչխատանքով: 3) – «Պապիկ ու թոռնիկ»ով, որ իր պլուխ – գործոցն է եւ որ հայրենասիրութեան անմահ չեզի պատգամներ կը պարունակէ իր մէջ:

Այս հիմնական երեք թեմաներուն չուրջ պտըտկելով, Ռ. Հատտէճեան ի վեր հանեց Խրիմեանի անսահման սէրը իր ժողովուրդին խոնարհ դասակարգին նկատմամբ, անդրադարձաւ անոր թափառական կեանքին ու յիչեցուց որ՝ հակառակ պաչտօնական դիրքերէ խորչելուն, Ազգը յաջորդաբար բարձրացուց զինք թէ՛ կ. Պոլսոյ պատրիարքական Աթոռին (1869 – 1873) եւ թէ՛ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան վեհապետն Գահին (1892 – 1907): Այս առթիւ, ան նկատել տուաւ որ նուիրապետական աթոռներու զահակալները պրտակարդ հմայք մը կը ստեղծեն իրենց անունին չուրջ՝ եթէ միաժամանակ ըլլան պրչի մշակներ: Խրիմեան էր նաեւ այդ տիպարը, ինչպէս իր յաջորդներէն՝ Գարեգին Տրապիզոնի (Յաչատուրեան) եւ Շնորհք պատրիարքները, Վազգէն եւ Գարեգին Ա. Կաթողիկոսները, որոնց մերմութիւնը անճնապէս վայելելու բախտն ունեցած էր ինք: Վերջաւորութեան, բանախօսը չեչտեց Հոգին կարեւորութիւնը, Հոգին նկատմամբ Խրիմեանի ցուցաբերած պաչտամունքը, ու ցաւ յայտնեց որ այլ դասակարգերու չարքին՝ սփիւռքի մէջ վերացած է այլեւս հոգածութիւնը ազգային գործերու դասակարգն ալ... «Այսպիսի պակասաւոր հաւաքականութիւն մը առժամեայ կ'ըլլայ եւ իր առաքելութենէն դիւրաւ դուրս կ'ինայ», եզրակացուց ան:

ԹՂԹԱԿԻՑ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱՍՈՒԼԻՍ ՊԵՐՃ ՋԷՅԹՈՒՆՑԵԱՆԻ ՀԵՏ

Իր «Վերջին արեւագալը» հատորին Փըրանսերէն հրատարակութեան (1915 ... Les dernières laudes) առթիւ Փարիզ կը գտնուի ծանօթ գրող Պերճ Զէյթունցեան: Օգտուելով այդ ներկայութենէն, անոր ու թարգմանիչ – հրատարակիչ Հրաչ Պետրոսեանի հետ ասուլիս մը կազմակերպուած էր Փարիզի Ա. Մանուկեան Մչակութային Կեդրոնին մէջ, Ապրիլ 2, Կիրակի յետմիջօրէին:

Հ. Պետրոսեան ներածական խօսքին մէջ անդրադարձաւ թարգմանուած գործին հրատարակութեան, ըսաւ թէ հեղինակը այդ առիթով չարք մը հանդիպումներ կ'ունենայ Լիոն, Մարսէյլ, Նիս, Սէն – Թ'էթիէն, Մարթիկ, Սէն – Նազէր, եւայլն: Ցետոյ պարզեց իրենց հրատարակչական ծրագիրը որուն նպատակն էր հեռուղական կերպով թարգմանել չատ կարեւոր այս գործը ու հրատարակել ուչադրաւ այլ գործեր ալ, նաեւ վրացի եւ ինչո՞ւ չէ, նոյնիսկ ադրբէջանցի գրողներէ:

Պ. Զէյթունցեան որ Եպիսկոպոսէն տասը տարեկանին ներգաղթած է Հայաստան, խօսելով Փրանսերէնի թարգմանուած իր վէպին մասին, ըսաւ թէ որպէս արեւմտահայ իր մէջ բոյն դրած թեմա մը մչակած է անով: Այդ թեման Եղեռնի թեման է որ իր մօտ ստացած է արմատները յիչելու արարքի բնոյթ: Եղեռնը տըւած է Գրիգոր Զօհրապի ծանօթ տիպարին ընդմէջէն. տիպար որ կը կեդրոնացընէ քաղաքական գործիչին, ազգայինին, մտաւորականին, գրողին փայլուն յատկանիչները: Վէպը հարուստ է նաեւ փաստագրական նիւթով, քանի որ պատմական վէպ է:

Պ. Զէյթունցեանի հետ ասուլիսին բընական էր որ բաժին մը ունենայ նաեւ Հայաստանի մէջ մչակոյթին նիւթը, քանի որ ան անկախ Հայաստանի առաջին Մչակոյթի նախարարը եղած է: Միակ նախաղասութեամբ մը ամփոփելով ըսելիքը Պ. Զէյթունցեան կրկնեց վերմանայի գրող Հ. Պէօլի խօսքը թէ «առանց դըրականութեան, չկայ պետութիւն». ապա աւելցուց. «մենք ունենք վէպ – կատար դրականութիւն եւ ուրեմն՝ կէս –կատար պետութիւն»: Խօսեցաւ դիրք հրատարակելու դժուարութիւններուն մասին, անցեալի թիւերէն ասանդապատիկ, քանաեալի թիւերէն ասանդապատիկ, քանաեալի թիւերէն ասանդապատիկ, պատիկ գեղչուած տպաքանակներուն, ընթերցողի չգոյութեան, գիրին ու գիրքին հանդէպ հասկնալի պատճառներու հետեւանք տարածուն անտարբերութեան մասին: Ըսաւ թէ ինք փրկութիւնը գտած է թատրոն գրելուն մէջ. թատերգութիւնը պարտաւոր չէ հրատարակութեան ըսպասելու եւ բեմադրուելով, յաջորդական ներկայացումներով կը հասնի դանգուածին: Հրատարակութեան դժուարացած գործը իրեն համար մեծ անպատեհութիւն կը նկատէր Պ. Զէյթունցեան քանի որ ինք գրելու արարքէն անբաժանելի կը նկատէր երկխօսութեան բնոյթը. իսկ գրուած ու անտիպ, գզրոցին մէջ մնացած գործ մը, դուր կը մնար երկխօսութեան առիթէն:

Ասուլիսին վերջին մասը յատկացուեցաւ հարցումներու. նիւթ եղաւ սովետական նէն դասական տղղագրութեան վերադարձի հարցը, որուն մասին օրուան հիւրը ըսաւ թէ իրեն համար բնական է վերադարձի անհրաժեչտութիւնը, սակայն երկրին ներկայի պայմանները թոյլատու չեն ատոր, եւ այլն: Պատասխաններով «Վերջին արեւագալ»ին Փրանսերէն թարգմանութեան հրատարակութեան ու յատկապէս ցրումին առընչուած հարցումներու, լայն բացատրութիւններ տուաւ Հ. Պետրոսեան:

ՍԱՐԳԻ ԹՈՐՈՑԵԱՆ

ԶԷՄՖԻՐԱ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆԻ ԵՒ ՄԱՆԻԿ ԹԵՐԶԵԱՆԻ ՀԱՄԵՐԳԸ

Հերմինէ Երիցեանի ստեղծագործական դասարանը բարի համբաւ է վայելում երգարուեստի վարիզեան չրջաններում: Ամենեղից դուրս եկած երգիչ–երգչուհիները հաստատուն արուեստավարժութեամբ, դասական երգին անմնացորդ նուիրումով, մասնագիտական խորացման մչտական մղումով միչտ անսպասելի առնախնկալ են մատուցում ունկնդիրներին: Արդէն քանի – քանիսն են, որ երգարուեստի դժուարին ճանապարհն են ընտրել, բեմական ուղի են սկսել, մչտական կապի մէջ մնալով իրենց ստեղծագործական դասարանի հետ, որից նրանք միչտ մասնագիտական լիցք են ստանում եւ անվհատ չարունակում երգի հանդէպ իրենց նուիրումը: Կիրակի, Մարտ 26–ին, 15–րդ թաղամասի «Օհանես» սրահը լեցուն էր երգարուեստի սիրահարներով: Եկել էին ունկնդրելու դաչնակահար, երեանի «Կոմիտաս» երաժչտանոցի ծանօթ մանկավարժ Զէմֆիրա Բարսեղեանին եւ իր առաջին մենահամերգով հանդէս եկող, Հերմինէ Երիցեանի ստեղծագործական դասարանի լաւագոյն երգչուհիներից մէկին՝ Մանիկ Թերզեանին:

Դաչնակահարուհու լցուած նրբադոյն երաժչտականութեամբ անթերի կատարումները, մեկնաբանման յիւրայատուկ մօտեցումը ունկնդրի համակրանքը հիացմունքի վերածեց:

Մանիկ Թերզեանը իր անմիջականութեամբ, զուսպ, անսխալ կատարմամբ, երգարուեստի չեմը ոտք դնելու վճռականութեամբ իր ձայնի համակիրներուն չհիասթափեցրեց:

Երգացանկի բծախնդիր ընտրութիւնը ճանաչուած մեղեդիները եւ մեներգները Մանիկ Թերզեանի համար դարձել էին յիւրայատուկ փորձութեան չաղթահարելու օր:

ԵՐԱԺՇՏԱՍԷՐ

ԵՐԵՒԱՆ

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՊՈՒՐՃ – ՀԱՄՈՒՏԻ (Լիբանան) «Ճուխաննէս Պօղոսեան» թատերասրահին մէջ, Մարտ 20–ին տեղի ունեցած է Մանուկներու օրուան հանդիսութիւնը, կազմակերպութեամբ ԼՕՄ–ի Շրջ. Վարչութեան: Ձեռնարկին նախագահած է «Լիբանանցի Մանուկներու Սպղ. Մարմնի» նախագահ՝ տոքթոր Նուբ Սալման: Բացման խօսքը արտասանած է Թալին Գէորգեան ընդգծելով ԼՕՄ–ի (Լիբանանի Օգնութեան Մարմ.) կարեւոր դերը լիբանահայ ժողովուրդին կեանքին մէջ: Խօսք առած է տոքթոր Նուբ Սալման որ յայտնած է իր սէրն ու համակրանքը ԼՕՄ–ի հանդէպ: Ապա, վերջին ելոյթ մը ունեցած է Գեղամ Եպիսկոպոս Մաչերեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը մանուկներուն կողմէ: Հանդիսութեան աւարտին, ԼՕՄ–ի Շրջ. Վարչութեան ատենապետը՝ Անայիս Շամլեան յուչանուէրներ յանձնած է Առաջնորդին եւ տոքթոր Նուբ Սալմանին:

***

ՊԻՔՐՈՒԹի Ազգային Լեւոն եւ Սոֆիա Յակոբեան վարժարանի սրահին մէջ, Հ. Ց. Դ. ԼԵՄ–ի կեդրոնական վարչութեան հրաւէրին ընդառաջելով, դասախօսութիւն մը տուած է, Մարտ 19–ին, Հայաստանի դեսպանը՝ Արման Նաւասարդեան, նիւթ ունենալով՝ «Հայաստանի պետութեան արտաքին քաղաքականութիւնը ընդհանրապէս եւ հայ – լիբանանեան յարաբերութիւնները մասնաւորաբար»:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱԻԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

(1998 Ցունուար, Հոկտեմբեր, 1999 Ցունուար, Ցուլիս, Հոկտեմբեր, 2000 Ցունուար)

ԵՐԲ ԵՏ ՆԱՅԵՑԱՒ, ՏԵՍԱՒ ՈՐ ՏԻԿԻՆ ՎԻԹԷ ԻՐ ԱՉՔԵՐԸ ԳՈՑԱԾ ԷՐ ԱՐԴԷՆ...

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԿՃԵԱՆ

Պաչտօնեան, համակրելի աղջիկ մը, ժպիտը երեսին, ըսաւ Օլիվիէի թէ ճիշդ 12–ը տասը անցած հանրակառքերու կայարանէն սպասարկութիւն մը կայ դէպի Լէնգարէն: «Թաքսի մը առէք, կը հասնիք» թելադրեց կինը:

Օլիվիէ չտապեց դուրս: Կային պատրաստ երկու թաքսիներ: Խախտաւոր էր· պիտի չսպասէր:

Անխոհեմութիւնը ունեցաւ ճշդելու վարորդին թէ ինչու կ'երթար հանրակառքերու կայանը: «Կարելի եղածին չափ չուտ խնդրեմ» ըսաւ:

Վարորդը անմիջապէս առաջարկեց երթալ ուղղակի Լէնգարէն: «250 ֆրանք մի՛այն կ'առնեմ ձեզմէ, կէս ժամէն կը հասնինք»:

«Չարիւր ֆրանքէ աւելի չեմ տար» լսաւ Օլիվիէ:

Վարորդը չպատասխանեց. Օլիվիէ այն տպաւորութիւնը ունեցաւ որ վարորդը իր կարելին կ'ընէր որ իր չաճախորդը կայարան չհասնի տակաւին: Չէր ուզեր ցոյց տալ իր վրդովումը, բայց պատրաստ էր պոռթկալու: Ի վերջոյ կրցաւ սակայն մտնել Լէնգարէնի հանրակառքին մէջ· կրցաւ, որովհետեւ հանրակառքին վարորդը քիչ մը չապաղած էր դուրս ելլելու մօտիկ սրճարանէն: Ինդրեց անկէ որ իմաց տայ երբ հասնին Լէնգարէն: «Ես անձանօթ եմ երկրին» խոստովանեցաւ Օլիվիէ:

Նիսէն դուրս ելլելէ վերջ, տասնեակ մը քիլոմեթր հեռու, ճամբան, ոլորապտոյտ, կը բարձրանար բլուրէ մը վեր: Ապրիլ ամիսն էր: Վարը բնութիւնը արդէն արթնցած էր ծովեզերեայ մեղմ կլիմային տակ, բայց, քիչ մը վերը, նոյնը չէր: Խոչոր, գորչ ամպեր ծածկեցին հեռզհեռէ երկինքը:

«Լ'Էնգարէն» պոռաց վարորդը դէպի Օլիվիէի դառնալով: Կառքը կանգ առաւ հին չէնքի մը առջեւ: Շէնքին վրայ գըրուած էր «Օտիթս տը Լ'Էնգարէն»: Երբ Օլիվիէ վար իջաւ, բարակ անձրեւ մը արդէն թրջած էր գետինը եւ կը չարունակէր:

Օլիվիէ կարծեց թէ Տիկին Վիթէի ապասանարանը այդ ծերանոցն էր· մըտաւ: Տիկին Վիթէ անծանօթ էր հոն: Անձրեւը սաստկացած էր: Բարեբախտութիւն՝ Օլիվիէի համար, ունէր վրանոց: Ակռաւհանդերձ, փնտռեց սրճարան մը: Հեռու չէր սրճարանը: Միակն էր արդէն այդ փողոցին մէջ: Մտաւ ներս: Շայթրէօզ մը ապսպրեց: Տեղեկացաւ որ լ'Ապրի սու լէ Սէտը նոր կառուցուած հասատատութիւն մըն է, դիւղէն քիչ մը դուրս, բայց ոչ չատ հեռու:

«Զորս հարիւր մեթր մը ունիք քալելիք» ճչդեց սրճարանապետը:

Օլիվիէ կէսօրին ճաչած չէր· երբ Շայթրէօզին դաւաթը ձեռք առաւ, հարց տըւաւ ինքզինքին թէ ինչո՛ւ այդ մարսեցուցիչը ապսպրած էր: Ծիծաղ մը անցաւ հապճեպ իր դէմքին վրայէն, կ'երեւի բոլորովին տարբուած էր Տիկին Վիթէի հետ ունենալիք հանդիպումին հետանկարէն: Անօթի ալ չէր:

Սպասեց որ անձրեւը հանդարտի· երբ դուրս ելաւ սրճարանէն, արեւը երբեմն ցոյց կուտար իր երեսը, – իրարու հետ վազվզուք խաղացող ճերմակ ամպի կտորներուն մէջէն:

Օլիվիէ ուղղուեցաւ դէպի սրճարանապետին ճչդած ճամբան: Լ'Ապրի սու լէ Սէտը սիրուն, նոր չէնք մըն էր: Շինութիւնը բոլորովին վերջացած չէր: Երկու գործաւորներ մուտքի դրան առջեւը կը կպրատաչէին:

Օլիվիէ ներկայացաւ դիւանատունը: Ակնոցաւոր վին մը, անհրապոյր, նիհար, չբսելու համար բարակ փայտի մը պէս, դիմաւորեց զինքը:

«Պիտի ուզէի, եթէ կարելի է, Տիկին Գարոլ Վիթէն տեսնել» բսաւ այցելուն: Կը կոչուիմ Օլիվիէ Տըկարտէն:

(Շար. 3)

COMITE DU 24 AVRIL

REGROUPEMENT DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

Communiqué

RECONNAISSANCE OFFICIELLE DU GENOCIDE ARMENIEN

Le Comité du 24 avril interpelle le Président du groupe RPR au Sénat suite aux déclarations de M. Jacques Peyrat, Sénateur-Maire de Nice

Le Président du Comité du 24 Avril, Alexis Govciyan, a adressé une lettre à M. Josselin de Rohan, Président du groupe RPR au Sénat pour demander des compléments d'information suite aux récentes déclarations de M. Jacques Peyrat, Sénateur-Maire de Nice dans l'édition du 7 Avril 2000 du quotidien «Nice Matin».

En effet, M. Peyrat indiquait dans son communiqué «qu'il regrette que la Haute Assemblée ait refusé, à la demande du gouvernement, de débattre de la proposition de loi visant à reconnaître le génocide arménien. N'étant pas présent lors du vote, il a précisé qu'il se désolidarisait de la position adoptée par le groupe RPR».

Le Comité du 24 Avril avait relevé le nom de M. Jacques Peyrat parmi ceux fournis par le groupe RPR comme votant contre la discussion immédiate, le 21 Mars 2000, de la proposition de loi. Ces déclarations du 7 Avril sont donc en contradiction et méritent d'être examinées et confirmées. C'est dans ce sens qu'un courrier a été envoyé pour demander les éclaircissements nécessaires.

Paris, le 10 Avril 2000

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — 13001 MARSEILLE
Tél. : 04 91 50 15 09

Dans le cadre
de la Commémoration
du 85ème Anniversaire
du **Génocide Arménien**

La Troupe Théâtrale
NAREG DOURIAN présente

LE PROCES DE SOGHOMON TEHLIRIAN

D'après les minutes du procès
et de la pièce de **Perdj Zeytountsian**
« La Cour »

Adaptation et mise en scène
Nareg DOURIAN

Vendredi 14 Avril à 20 heures 30
— P. A. F. : 80 F —

RENCONTRE
avec
PERDJ ZEYTOUNTSIAN
écrivain d'Arménie

Présentation
de la traduction française
de son ouvrage

«1915... les dernières laudes»

Publié
par le Cercle d'écrits Caucasiens
avec la participation
de **ROBERT DER-MERGUERIAN**
Maître de Conférences
à l'Université de Provence

MERCREDI 19 AVRIL à 20 heures
Intervention—
Débat—
Dédicaces

● **Entrée libre** ●

UGAB-GIIA : expo-vente

les vendredi 14, samedi 15
et dimanche 16 avril
de 18h30 à 21h30
L'Union Générale Arménienne
de Bienfaisance
(UGAB)
et le Groupement Interprofessionnel
International Arménien
(GIIA)
vous convient à une
EXPO-VENTE
DES OEUVRES
D'ARTISTES
au profit des actions du
COMITE DU 24 AVRIL
organisée par l'**A.F.A.P.**
Artistes Plasticiens Arméniens
de France
Centre Culturel «Alex Manoogian»
de l'UGAB
118, rue de Courcelles — 75017 PARIS
(Métro Courcelles)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Փարիզի Ազչալոյս Թաղէոսեան մասնաճիւղի անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, Ապրիլ 15 ժամը 14–ին, սովորական հաւաքատեղին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours des mois de juillet et août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine et son camp itinérant :

- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA**
- **Assitants sanitaires (médecins ou infirmier en 2ème année)**
- **Economes**
- **Cuisinières**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Date limite de candidature : 15 avril.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Թորիկեանէ 200 ֆրանք եւ Տէր եւ Տիկին Քրիսթիան Գարաօղլանեանէ 300 ֆր. փոխան ծաղկեպսակի Ալիս Մանուկեանի մահուան առթիւ:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ՋԱՏԿՈՒԱՆ ՁԱՇ

Ուրախ եւ հաճելի մթնոլորտ, մասնակցութեամբ երգիչներ՝
ՅՈՎԻԿԻ եւ ԳԱՐՈՒՆԻ

կիրակի, Ապրիլ 23, ժամը 13–էն կը կըսեալ «Ալ Ուայտի» ճաշարանին մէջ
153.155, rue de Lourmel, 75015 Paris

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով
01 – 43 – 76 – 67 – 37
01 – 45 – 93 – 00 – 25

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 16

Ս· ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 9–ին:
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին:
Դռնբացէք՝ ժամը 17–ին:

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս· ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 16
ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
Պատարագ ժամը 10·30–ին:
Երեկոյեան Դռնբացէք ժամը 17–ին:

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Սկիզբը ժամերգութեան ժամը 9·30–ին:
Պատարագ ժամը 10·30–ին:
Դռնբացէք ժամը 16·30–ին:

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ժամերգութիւն ժամը 8·45–ին:
Պատարագ ժամը 10–ին:
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա· ԲՀՇԾ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ
կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն Ալփի Հայոց
Երեկոյեան Դռնբացէք ժամը 16–ին:

ՍԷՆ–ԺԵՐՈՄ Ս· ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 9–ին:
Պատարագ ժամը 10–ին:
Դռնբացէքը տեղի պիտի ունենայ պատարագէն անմիջապէս ետք, ժամը 12–ին:

ՍԷՆ–ԼՈՒ — Ս· ԳԷՈՐԳ

Պատարագ ժամը 10–ին:
կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա· ԲՀՇԾ· ՏԷՏԷԵԱՆ
Պատարագի աւարտին Դռնբացէք:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ
Ս. ԽԱՉ
ԱԹՈՌԱՆԻՍ ԵԿԵՂԵՑԻ
Eglise Catholique SAINTE-CROIX
13, rue du Perche — 75003 Paris

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 16

ժամը 11–ին պատարագ:
կը պատարագէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՊՐՈՑԵԱՆ
ժամը 16–ին Դռնբացէք:
(ժամը 13–ին՝ ճաշ եկեղեցւոյ սրահը)

UGAB — LYON

Samedi 15 avril :
Soirée de gala à 20h 15
dans les Salons de l'UGAB-Lyon
avec la participation de :

— **Tzarouk BOROSSIAN,** ténor,
accompagné de Hagop BOYADJIAN,
Davit TAVETIAN,
Jacques SAFARIAN
et Kévork CHEKHERDEMIAN,
musiciens.

— **Salpie DARAKDJIAN,** poètesse.

— **Hovannès BERBERIAN**
avec la participation
de la Chorale KOMITAS
et GUILIGUIA.

Dimanche 16 avril :
— à 11h,
RDV en l'Eglise Apostolique
Arménienne Saint Jacques à Lyon
pour une messe de réquiem
à la mémoire de
Napoléon BULLUKIAN.
— à 12h30,
RDV pour le repas mensuel
dans les salons de l'UGAB-Lyon.
— prix 70 F —

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

fête champêtre traditionnelle

de la **MAISON DE RETRAITE DE GONESSE**
7, Rue de l'Eglantier, GONESSE
DIMANCHE 2 JUILLET à partir de 11 heures

ANIMATION

TOUT AU LONG DE L'APRES-MIDI
MARTEN YORGANTZ
ESSAÏ
EVELYNE ALTOUNIAN
Groupe de danse

GRANDE TOMBOLA
Bar — Buffet — Ambiance arménienne
Toutes dispositions sont prévues en cas d'intemperies

ENTREE GRATUITE

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ՏԷՐ-ԶՕՐ
PELERINAGE à "DER-ZOR"

CIRCUIT SYRIE — LIBAN
Du 29 Avril au 10 Mai
DEPART de PARIS, LYON, MARSEILLE et NICE
ORGANISE ET ACCOMPAGNE PAR
MGR. DARON GEREJIAN
ET
M. VAROUJAN SARKISSIAN
de SEVAN VOYAGES

Les places étant limitées, pour tout renseignement complémentaire et programme détaillé contacter :

MGR. GEREJIAN
Eglise Apostolique Arménienne
de Marseille
339, Avenue du Prado
13008 MARSEILLE
04. 91. 77. 84. 70

OU

SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
04. 78. 60. 13. 60

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 13
JEUDI
13 AVRIL
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօդեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·885 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19·885

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

ԲԱՔՈՒ. –
Ռուսաստան պէտք չէ մարզէ հայկական զօրք

«Ռոյթըր» լրատու գործակալութիւնը կը հաղորդէ Ապրիլ 11–ին թէ Բաքու դիմած է Ռուսաստանի որ վերջ տայ հայկական զօրքերը մարզելու սովորութեան, մինչեւ որ Ղարաբաղի հարցը լուծուի: Ազրբէջանի Արտաքին գործոց նախարարը ըսած է թէ Ռուսաստան – Հայաստան զինուորական գործակցութեան ընդլայնումը կը հակասէ ռուսական քաղաքականութեան որ հիմնուած է հողային ամբողջականութեան, շրջանային կայունութեան, գործակցութեան եւ վստահութեան վրայ:

Ազրբէջանական բողոքը հիմնուած է հայեւռուս ռազմավարժանքներուն վրայ որոնք տեղի ունեցան Մարտին, Հայաստանի ռուսական զինուորական խարիսխներուն մէջ: Ատիկա Կովկասի զինուրական եւ քաղաքական հաւասարակշռութեան բռնարարում կը նկատուի եւ ըստ պառնալիք մը Հայաստան – Ազրբէջան հրազադարին: Նախագահ Հ. Ալիեւ քննադատած է Ռուսաստանը որ միլիոնաւոր տոլարի զինամթերք կուտայ Հայաստանի եւ անոր տարածքին վրայ, Վրաստանի սահմանին մօտ, զինուորական խարիսխ կը պահէ:

*
**

ԱԴՐԲՋԱՆԻ ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԸ ՊԱՏՐԱՍՏ ԵՆ ՂԱՐԱԲԱՂԸ ՋԷՆՔՈՎ ԱԶԱՏԱԳՐԵԼՈՒ

Ազրբէջանի Պաշտպանութեան նախարարութեան խումբ մը նախկին զեկավարներ արդէն անդամ են «Ճանուն Ղարաբաղի Ազատագրման» կազմակերպութեան, զարաբաղեան պատերազմի մասնակիցներուն եւ Ազրբէջանի ռազմական պատասխանատուներուն ուղղուած դիմում մը հրապարակած են: Շեշտելէ ետք թէ իրենք պայքար չեն մղեր իշխանութեան տիրանալու համար նշած են թէ այս դիմումը «միայն Հայերու կողմէ գրաւուած Ազրբէջանի տարածքները ռազմական ճամբով ազատագրելու իրենց պատրաստակամութեան դրսեւորումն է»: Ջոյն առորագրած են պաշտպանութեան նախկին նախարարներ, հրամանատարներ թաճաքին Մեհդիեւ, Տատաչ Ռըզաեւ եւ բարձրաստիճան այլ զինուորականներ:

*
**

Ա. ԱԼԵՔՍԱՆԵԱՆ ԱԶԱՏ ԿԱՐՃԱԿՈՒԻ՞

Ապրիլ 10–ին, Երեւանի Արաբկիր եւ Քանաքեռ-Զէյթուն համայնքներու Ա. ատեանի դատարանը մերժած է Ազգ. ժողովի Հոկտ. 27–ի դէպքերուն առընչութեամբ մեղադրուած՝ Ալեքսան Յարութիւնեանի բանտարկութիւնը երկարաձգելու դիմումը: Դատարանը ատոր որպէս պատճառ ցոյց տուած է զինուրական դատախազութեան կողմէ ներկայացուած փաստերու անբաւարարութիւնը: Զինուորական դատախազութիւնը որոշած է դիմել վերաքննիչ դատարան. իսկ եթէ ան եւս մերժէ դիմումը, Ա. Ալեքսանեան Ապրիլ 15–ին պէտք է ազատ արձակուի, արգելափակումի պայմանաժամը լրացած ըլլալով:

*
**

Ա. ԱԼԵՔՍԱՆԵԱՆ ԱԶԱՏ ԿԱՐՃԱԿՈՒԻ՞

Ապրիլ 10–ին, Երեւանի Արաբկիր եւ Քանաքեռ-Զէյթուն համայնքներու Ա. ատեանի դատարանը մերժած է Ազգ. ժողովի Հոկտ. 27–ի դէպքերուն առընչութեամբ մեղադրուած՝ Ալեքսան Յարութիւնեանի բանտարկութիւնը երկարաձգելու դիմումը: Դատարանը ատոր որպէս պատճառ ցոյց տուած է զինուրական դատախազութեան կողմէ ներկայացուած փաստերու անբաւարարութիւնը: Զինուորական դատախազութիւնը որոշած է դիմել վերաքննիչ դատարան. իսկ եթէ ան եւս մերժէ դիմումը, Ա. Ալեքսանեան Ապրիլ 15–ին պէտք է ազատ արձակուի, արգելափակումի պայմանաժամը լրացած ըլլալով:

ԼՂՀ ՊԻՒՏՃԷԻՆ ԿԸ ՏԻՐԱՊԵՏԷ ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՕԼՈՐՏԸ

ԼՂՀ Ազգ. ժողովին հաստատած 2000 թուականի պետական պիւտճէին դէխաւոր ուղղութիւնը ընկերային է. անոր 65 տոկոսը յատկացուած է այդ ոլորտին: Յատկապէս ծրագրուած է պիւտճէէն տրամադրուելիք դումարով բանալ 1500 նոր գործատեղեր: Ներդրումներ նախատեսուած են չինարարական, արտադրական եւ ընկերային ենթակառոյցներու զարգացման, ինչպէս նաեւ բնակավայրերը կապի ցանցով ու ճամբաներով օժտելու համար: Վերաբնակեցումի ծրագիրներուն համար ալ 4 միլիառ դրամ յատկացուած է:

*
**

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 11 / 12)

ԼՂՀ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ՅՈՒՆԻՍ 18–ԻՆ

Ազգային ժողովին Ապրիլ 10–ի որոշումով երեսփոխանական ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ Յունիս 18, կիրակի:

*
**

ՋԱՐԱՇԱՀՈՒՄՆԵՐ ՆԱԻԹԻ ՎԱՃԱՌՔԻՆ

Ազգային Ապահովութեան նախարարութեան կողմէ ստուգումներ կատարուած են Արովեանի, Հրազդանի, Երեւանի նաեւ նաւթ վաճառող կարգ մը կէտերուն մօտ: Պարզուած է որ «Պրոզրես» ձեռնարկութեան տնօրէն Նիկոլա Գրիգորեանի կարգադրութեամբ ներածուած նաւթին պէնզին կը խառնուէր ու այնպէս վաճառքի կը հանուէր: Ապօրինի այդ գործելակերպով յաւելեալ 67 միլիոն դրամի չահ ապահովուած է, երկրին ալ 18 միլիոն 720 հազար դրամի վնաս պատճառելով: Ն. Գրիգորեան ձերբակալուած է ու քննութիւն բացուած:

*
**

Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ԱՆՈՒՆՈՎ ՉՕՐԱՄԱՍ

Ապրիլ 9–ին Արարատ գունդը վերանուանուած է «Վազգէն Սարգսեան»: Հանդիսաւոր արարողութեան մասնակցած են Վարչապետ Ա. Սարգսեան, Պաշտպանութեան նախարար Վ. Յարութիւնեան, Վ. Սարգսեանի հարազատները, ընկերները: Նոյն առիթով բացուած է Ռուբիկ Գրիգորեանի քանդակած Վ. Սարգսեանի կիսանդրին: Արարողութենէն ետք տեղի ունեցած է զինուորական չքերթ:

*
**

ՅՈՎՀԱՆՆԻՍ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ ՆՈՐԱՅԱՅՏ ՉԵՌԱԳԻՐ

Թիֆլիսի հայկական թատրոնին բեմադրիչ Սլաւա Սահեանեան Երեւանի Ց. Թումանեանի ֆոնտին յանձնած է երկու նամակի, երկու բանաստեղծութեան եւ «Շունն ու կատուն»ի լոռիի բարբառով գրուած տարբերակին ձեռագիրները: Ձեռագիրներէն երեքը անտիպ են:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐՈՒ չարժումները կը ծաւալին Ֆրանսայի մէջ, գլխաւորաբար թղթատարի ճիւղը, միչա 35 ժամերու կիրարկումի հետեւանքով: Նիսի թղթատարի սպասարկութիւնը 5 չաբաթ է որ չի գործեր եւ բանակցութիւնները ձախողած են: Բանթողներն ալ վճռած են աւելի սաստկացնել չարժումը, որ հասած է Լիոն: Ապրիլ 11–էն, Լիոնի կեդրոնական թղթատարն ալ գործադուլի դիմած է եւ վախ կայ որ ամբողջ երկիրը ժրակուի:

ՊԱՐԱՔ վերսկսած է Հրեաներու հաստատումը Կոլանի չրջանը, է պատասխան Սուրիոյ վճռական դիրքին: Ապրիլ 11–ին, յայտարարուած է որ 200 նոր բնակարաններ կը չինուին, երբ քանի մը ժամ ետք Պարաք Հանդիպում կ'ունենար Գլինթընի հետ, Ուաչինկթըն: Իսրայէլի մէկ նախարարը ըսած է. – «Յորչափ Սուրիացիք անդիջող դիրք բռնեն, ոչ մէկ բանի կը ծաւալ բանակցիլ իրենց հետ: Պէտք է թոյլ տանք Կոլանի բնակիչներուն որ աչխատին, բարգաւաճին եւ բնակարան ունենան»: Արաֆաթ, որ սկիզբը «ընկերակիցը» կը նկատէր Պարաքը, այլեւս բոլորովին տարբեր կարծիք ունի եւ կ'ըսէ թէ Նեթանիահուէն ալ պէչ է: Կ'ըսէ. – «Պարաք խօսքը չի յարգեր, տեղի կուտայ ծայրայեղներու առջեւ եւ ինքզինքն ալ ծայրայեղներու պէտք կը նկատէ»:

ՍԹՐԱՋՊՈՒՐԿԻ եւրոպական Ատեանը պատասխանած է Թուրքիան, Ապրիլ 11–ին, չարչարանքներու պատճառաւ դրա Պոլսոյ ոսոիկանութիւնը կիրարկած է կնոջ մը: Այս վերջինին մասին կասկածներ կային որ կապ ունի ՓՔՔ–ի հետ: Վճիռը տուող դատարանը կազմուած է 41 դատաւորներէ նշանակուած Եւրոպայի Միութեան անդամ 41 պետութիւններու կողմէ:

ԼՈՆՏՈՆԻ Բարձրագոյն Ատեանին դատաւորը չատ խիստ արտայայտուած է Տէյվիտ Իրվինկի հանդէպ, բրիտանացի պատմագէտը որ կ'ամբաստանուի ժխտող իր դիրքին պատճառով: Դատաւորը բաւերը չէ ծամծմած, յայտարարելով թէ «Իրվինկ հակահրեայ մըն է եւ ողջակիզումը ուրացող մը»: Իրեն դէմ տրուած վճիռը կ'ամբաստանէ պատմաբանը որ. – «Կը խեղաթիւրէ պատմական իրողութիւնը պատրաստակամաչա պատճառներով»: Այս վճիռը, կ'ըսուի, կրնայ վախճանը նչանակել պատմաբանին ասպարէզին: Փրոֆ. Լիփչթատ «Ուրանալ Ողջակիզումը» հատորին մէջ, կը պահէր որ Իրվինկ, տաղանդաւոր հեղինակ «ժխտողականութեան ամէնէն վտանգաւոր բաներներէն մէկն էր», Իրվինկ ինքզինք պաչտպանած էր առանց փաստաբանի եւ դատապարտուեցաւ: Որոչած է վերաքննութեան դիմել:

ՋՈՒԻՑԵՐԱՅի կասթոն – Այման Ամուարիւզ մէկ տարուան բանտարկութեան դատապարտուած է Լօզանի պատժական դատարանին կողմէ, որովհետեւ ուխտունամեայ լրագրողը կը ժխտէ կապի սենեակները եւ հրատարակած թերթիկին մէջ ալ ցեղապաչտ եւ հակահրեայ կարծիքներ կը տարածէ:

ԼԵՀԱՍՏԱՆի կեդրոնական պիւդի մը՝ Տմոսինի քնակիչները բողոքի նամակներով ողողած են տեղական իչխանութիւնները, որովհետեւ չեն ուզեր որ տեղւոյն զպրոցը կրէ բանաստեղծ՝ Եան Պրզիչվալի անունը (բուն անունով՝ Եան Լեսման) որովհետեւ հրեայ է: Նամակագիրները դիտել կուտան որ «երթալով աւելի քիչ տեղ կայ Լեհերուն համար իրենց հարազատ երկրին մէջ»: Հարցը ազդային բոլորովին տառած է եւ Գերպ. Թատչօչ Փիրոնէք յայտարարած է թէ յուսահատական է պարզուած պատկերը: Վերջնական որոշում մը պիտի տրուէր այս չաբթու:

ԵՒՐՈՊԱՅի ՄԻՈՒԹԵԱՆ Թուրքիոյ անդամակցութեան մասին Լիւքսանպուրկի խորհրդաժողովէն ետք սարքուած մամուլի ասուլիսին Միութեան չրջանի նախագահ Փորթուկալի Արտաքին գործոց նախարարը կամա յայտնած է թէ իրենց համար կարեւոր է Քիւրտերու մչակութային իրաւունքներուն ճանաչումը եւ մահապատիժին ջնջումը: Ասուլիսին ներկայ գտնուած է Թուրքիոյ Արտաքին գործոց նախարարն ալ որուն ուղղակի յայտնուած է այն անհանդուրժութիւնը որ պատճառած է Մարդկային Իրաւանց Միութեան նախկին նախագահ Ա. Պիրտալի նոր արգելափակումը:

ՌՈՒՄԱՍՏԱՆի նախագահը՝ Պուտին Ապրիլ 17–ին պիտի ընդունուի Պըքինկէմ վալաս Մեծն – Բրիտանիոյ Թագուհիին կողմէ: Էլիզապէթ Բ. հեռաւոր ազգական է Ռոմանովներու: 1994–ին Ռուսաստան գացած էր եւ ընդունուած Ելցինի կողմէ:

ԱԻՍՏՐԻՈՑ վարչապետը կը զգուչացնէ Ֆրանսան զատական հետապնդումներու հեռանկարով, եթէ Աւստրիան հեռու պահէ ժողովներէ եւ վիճարկումներէ երբ ստանձնէ Եւրոպական Միութեան հերթական նախագահութիւնը Յուլիս 1–ին:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

(12 Avril)

AZNAVOUR :

SON «LAUTREC» A LONDRES

Թերթը կ'անդրադառնայ Ազնաւուրի յօրինած երաժչտական թատերախաղին, նուիրուած՝ Թուլուզ Լօթրէքի կեանքին եւ դիւաւորաբար անոր սիրային յարաբերութեան Սիւզան Վալատոնի հետ (Իւթրիյոյի մայրը): Հինգ տարի առաջ, Ամերիկացիներ դիմած են Ազնաւուրի որ ներկայում յօրինէ նիւթ առնելով Մուլէն – Ռուժը: Բայց, Ազնաւուր գտած է որ այդ նիւթը չատ օգտագործուած է եւ նախընտրած է պատմել անոր ամէնէն համբաւաւոր յաճախորդին կեանքը: Գլրած է Ֆրանսերէն եւ հսկած անգլերէնի թարգմանութեան: Ներկայացումները սկսած են Ապրիլին, Լոնտոնի Շէֆթըսպըրի թատրոնը: 25 դերասաններ կը մասնակցին թատերախաղին, Թուլուզ Լօթրէքի դերը ստանձնած է «ծագումով հայ չէքոսլովաքեան դերասան մը» կը գրէ «Ֆիկարօ»: Այդ դերասանին՝ Սեւան Սթեֆանի (Ստեփան) մասին տես՝ «Յառաջ», Ապրիլ 14, Բ. էջ:

Առաջին ներկայացումը կը վկայէ «Ֆիկարօ» մեծ յաջողութիւն արձանագրած է, Ազնաւուր թեմ բարձրացած է եւ չնորհաւորած դերակատարներն ու երաժիչտները:

ՏԱՐԵԳԻՐՔԻՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ ԵՒ ՊԱՏՄԱԾՆԵՐԸ

Պոլսոյ Սուրբ Փրկիչ հիւանդանոցը որ նոյնանուն ամսաթերթը կը հրատարակէ թիւէ թիւ աւելի հետաքրքրական բովանդակութեամբ, նոր տարիի ու դարասկիզբի նուէրը մը ուզած է ընել իր ընթերցողներուն: Ու այդ նպատակով նոյնութեամբ վերատպած է 1900–ի տարեգիրքը: Պէտք է ապահովաբար յիշեցնել թէ հիւանդանոցին հրատարակչական գործը սկսած է 1900–ին տարեգիրքի ձեւով. 1910 – 1924 դադարմունքով մը եւ ետք չարունակուած է մինչեւ 1949 երբ տարեգիրքը կը վերածուի ամսաթերթի: 2000 տարուան Ա. Թիւը (Յունուար) անխափան չարունակուած չարքին 603–րդն է: Մէկուկէս չափ ներկայանալի «արտաքին»ն ալ – թուղթ, տպագրական թէքնիք ձեւաւորում, եւայլն – ամսաթերթը հետաքրքրական դարձնող ազդակներէն է: Ս. Փրկիչ ամսաթերթը որպէս հրատարակութեան վարիչ ունի Արսէն Եարմանը, իսկ որպէս պատասխանատու տնօրէն Մաքրուհի Պիւյիւք Յակոբեանը. էջադրութիւնը գործն է Սրբուհի Զոլաքի: Ամսաթերթին պարունակութիւնը որ կազմուած է, բնականաբար, դերակշիռ չափով առողջապահութեան, բժշկութեան առընչուած նիւթերով, վերջին չրջանին գրեթէ ամէն թիւի տեղ կուտայ պատմական էջերու: Այսպէս, լոյս տեսան թիւեր՝ կայսերական հրովարտակներու, անցեալի ծանուցումներուն եւ այլնի նուիրուած փաստաթղթական թղթածրարներով:

Հասարակական յիշողութեան մէջ անցեալի մըն ալ տեղ բանալու, նաեւ ո՛վ գիտէ, այդ անցեալին ու ներկային միջեւ զուգահեռներով օրինակ ունենալու, այդ օրինակին թելադրականութենէն բաներ յուսալու նպատակով կատարուած այս աշխատանքին իւրայատուկ արդիւնքն է Ս. Փրկիչի ամանորի նուէրը: Ան 1900–ի տարեգիրքին նոյնութեամբ վերատպութիւնն է, տպագրական արդի թէքնիքին չնորհիւ: Ամսաթերթերու սովորական ծաւալէն աւելի փոքր չափերով, 292 էջնոց հրատարակութիւն մըն է «Ընդարձակ օրացոյց Ս. Փրկչեան հիւանդանոցի Հայոց» հատորը որուն դունատ կողքին գծանկարը ցոյց կուտայ մուտքի դրան այդ ժամանակներու վիճակը: Վարի այ անկիւնը տեղ գտած է կնիքն ալ որուն վրայ ամենայն յստակութեամբ ընթեռնելի է «Սուրբ Փրկիչ Ազգային հիւանդանոցի սեփականութիւն – 1900» արձանագրութիւնը, 1900 Թուականով: Հայերէն երկու տողերուն մէջեւ տեղ գտած է արաբատառ օսմաներէն նոյնիմաստ արձանագրութիւնն ալ: Ետեւի կողքին վրայ գունատ լուսանկար մը ցոյց կուտայ հիւանդանոցի համալիրին ներկայի համայնապատկերը:

Այսքանը ինքնին չատ բան չի կրնար ըսել վերատպուած տարեգիրքին մէջուկին մասին որ գանազան տարրերու համադրումով կ'ամփոփէ հայութեան ԺԸ. եւ ԺԹ. դարերը: Այդ ամփոփումը գլխաւոր բաժինով մը որ ժամանակագրութիւն մըն է, տեղ գտած է տարուան օրացոյցի էջերէն անմիջապէս ետք (էջ 33 – 81): Տարուան մը ամէն մէկ օրուան Թուականով տրուած են երկու դարու կարեւոր նկատուած բոլոր պատահարները. ծանօթ անուններու ծնունդ, մահ, ազգային կեանքի անցքեր, դպրոցներու բացում – փակում, եկեղեցիներու հիմնադրութիւն, հրկիզում, եւ այլն:

Ժամանակագրութեան այս էջերուն մէջ մարդ յաճախ կը հանդիպի ամիրաներու, պէյերու, արքունի պաշտօնատարներու անուններուն. օրինակ Յունուար 22–ի էջին մէջ կը կարդանք թէ 1872–ին այդ օրը մահացած է Պետրոս Դուրեան, 1853 Փետրուար 24–ին, 108 տարեկանին, մահացած է սեղանաւոր Կարապետ ամիրա Ագնաւորեան, 1832 Մարտ 4–ին՝ արքունի վառօդապետ Սիմոն ամիրա Տատեան, 1812 Ապրիլ 9–ին Տիգրան Յովհաննէս Զէյէլի որ արքունի փողերանոցին տեսուչն է, եւ այլն: Մահագրական թուականները թոյլ կուտան տեղեկանալու յարակից այլեւայլ անցքերու ալ, օրինակ 1882 Դեկտեմբեր 31–ին արձանագրուած է իզմիրցի բարեբար Յակոբ Սպարթալեանի մահը. այդ առթիւ նըշուած է թէ ան եղբօրը Յովհաննէսին հետ վերակառուցած է 1801–ին հիմնուած Իզմիրի Ազգային հիւանդանոցը:

Նոյն էջերէն կարելի է բազմաթիւ թերթերու հիմնումի թուականներուն, հիմնադիրներու անուններուն ծանօթանալ: 1833–ին Պոլիս հիմնուած «Ժամանակ» ու «Սէր» անուն թերթեր կան: Նախորդ տարուան Յունուար 13–ին սկսած է հրատարակուիլ «Թագվիմը վագայի»ն որ կը ներկայացուի որպէս «Պոլսոյ առաջին հայ թերթ՝ «Լրոյ գիր Մեծի Տէրութեան օսմանեան»: Ձիշդ 20 տարի ետք, 1852 Փետրուար 2–ին, լոյս կը տեսնէ Կ. Իւթիւճեանի «Մասիս»ը որ ժամադրավայրը պիտի ըլայ ԺԹ. – Ի. դարու մեծագոյն դրողներուն: Նոյն տարիներուն (1857 Սեպտեմբեր) Պոլիս կ'ունենայ Թատերական չարաթաթերթ մըն ալ որուն ձեռնարկած է Ա. Հայկունի:

Անչուչտ լայն տեղ կը պրաւէ դպրոցներու իսկական ցանց մը. նաեւ դպրոցական կեանքի հետաքրքրական դրուագներ, այս վերջիններուն ցայտուն օրինակ է Յունուար 25 Թուականով տրուած հետեւեալ տեղեկութիւնը. «1855–ին Կ. Պոլսոյ պատրիարքարանը պաշտօնական յայտարարութեամբ կ'արգիլէ Ն. Ռուսինեանի «Ուղղախօսութեան եւ Տարեցոյցին ազգային վարժարաններու մէջ գործածութիւնը, դատապարտելով անոնց ներելուկ ոճը եւ պատուիրելով հայ գրողներուն՝ աշխարհաբարը մօտեցնել "նախնեաց բուն լեզուին"»: 1838 Սեպտեմբեր 13–ին հանդիսաւոր կերպով կը բացուի Սկիւտարի ձեմարան վարժարանը որուն նախաձեռնողներն են Կ. Պալեան եւ Յ. Սերվիչեան ամիրաները: Դպրոցը կը սկսի գործել Դեկտեմբեր 9–ին: Յետոյ, 1841–ին կը վակուի: Հինգ տարի ետք կը վերաբացուի, Հոկտեմբեր 1–ին: 1880 – 1890–ական Թուականները հարուստ են կրթական հաստատութիւններու բացումներով. Էդրուարդ Սանասարեանը (1881), Արմաչու դպրեվանքը (1889), Պոլսոյ Էսաեանը (1893) ամէնէն ծանօթ անուններէն են: Իսկ այդ մարզի գործունէութեան ամէնէն հեռաւոր Թուականներէն մէկը կը նչուի Իզմիրի Մեսրոպեան վարժարանով որուն բացումին համար տրուած է 1775 Նոյեմբեր 15 Թուականը: Ուսումնական առաջին խորհուրդն ալ ընտրուած է Գեղագոյն Ժողովին կողմէ 1853 Հոկտեմբերին, կազմուած՝ Գ. Օտեանէ, Ն. Ռուսինեանէ, Ն. Պալեանէ, Խ. Պարտիզպանեանէ, եւ այլն: Ժթ. դարու ժամանակագրութիւնը իւրայատուկ «Թանզարանի» մը դոյութիւնն ալ կը յիշեցնէ, ըսելով որ 1847–ին Օրթագիւղի մէջ հաստատուած է Վերծանութեան Թանգարանը որուն նպատակն է ընթերցանութիւնը տարածել ժողովուրդին մէջ:

Հրդեհները, այնպէս կը թուի որ յաճախակի պատահար են այդ ժամանակներուն համար: Յատկապէս եկեղեցիները այդ ժամանակագրութեան մէջ տեղ գտած են հրդեհներու Թուականներով. օրինակ, 1771 Փետրուար 7–ին կ'այրի Ղալաթիոյ Սուրբ Լուսաւորիչը, 1826–ին՝ Մայր Եկեղեցին եւ Պատրիարքարանը. այս վերջինին ընթացքին հրոյ ճարակ կ'ըլլան Պատրիարքարանի հին արձանագրութիւնները եւ Թանկագին հին ձեռագիրներ: Պատրիարքարանին առընչուած հետաքրքրական Թուական մըն ալ 1842–ն է. այդ տարուան Նոյեմբեր 13–ին «27 Էսնաֆներու ժողովը վերջնապէս կը հրաժարի եւ նորէն ամիրաներուն ձեռքը կ'անցնի Պատրիարքարանին վարչութիւնը»:

Ս. Փրկիչի 1900–ի տարեգիրքին ժամանակագրութիւնը մեծ մասով Պոլսոյ ու արեւմտահայ գաւառներու կեանքին վերաբերելով հանդերձ, կան նչումներ ալ որոնք կ'առընչուին աւելի հեռաւոր չըրջաններու. այսպէս է օրինակ որ կը կարդանք թէ 1858 Ապրիլ 23–ին Ղարաբաղի Շուշի քաղաքի մօտ Ամարասի վանքին նորոգութեան պահուն դտնուած են Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչի Թուական Գրիգոր Պարթեւի դերեզմանը եւ նչխարները: Կամ՝ 1865 Յունիս 27–ին Փարիզի Նորահաստատ առաջամեայ մատուռին մէջ առաջին պատարագը մատուցած է Յովհաննէս Քահանայ Հիւնքեարպէյենտեանի կողմէ: Հիւանդանոցին մասին հետաքրքրական տեղեկութիւն է այս էջերէն ըսուածը թէ 1842–ին Տատեան Յովհաննէս պէյին խնդրանքով «Երջանկայիշատակ Սուլթան Ապտիւլ Մէճիտ կայսրը կը բարեհաճի հրամայել որ օրական 51 օխա միսի պարէն յատկացուի Ազգային հիւանդանոցին»: 56 տարի ետք հիւանդանոցը կրկին վայելական խնամատարութեան առարկայ կ'ըլլայ երբ 1898 Օգոստոս 21–ին «Ն. Կ. Վեհափառութիւն Սուլթան Ապտիւլ Համիտ խան Բ.ի բարձրագոյն իրատէով Ազգային հիւանդանոցի միսի պարէնը օրական 51 օխայէն կը բարձրանայ 150 օխայի եւ հացի պարէնն ալ 340 օխայէն 600 օխայի»:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՍՈՒՐԻԱՀԱՅ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԳՐԱԳԷՏ ԵՒ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԳԻՐ Ռ. ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԵՌՈՒՆ ՇԱԲԱԹ ՄԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

«ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՆԵՐԿԱՆ ՈՒ ԱՊԱԳԱՆ»

Մարտ 23–ին, դարձեալ «Ադաճաճեան» սրահին մէջ, խառնուերամ բազմութիւն մը (400 հոգի), հակառակ անընպատաստ օդին, եկած էր ունկնդրել Հատտէճեանի Բ. բանախօսութիւնը, որ այս անգամ կը վերաբերէր Պոլսոյ գաղութին այսօրուան վիճակին եւ ապագայ հեռանկարներուն:

Բանախօսը նախ բացատրեց, թէ ի՞նչ կը նչանակէ պոլսեցի ըլլալ: Այդ պատուանունը լիարժէք կրելու համար՝ անհրաժեշտ նկատեց նախ գիտակցիլ, թէ Պոլիսը Հայ մշակոյթի վառարան մըն էր եղած, ու ապա «հարկ էր դուրս գալ մեծ օրթեայ Իսթանպուլէն ու մտնել այն միւս քաղաքէն ներս՝ որ կ'ապրի մեր գրականութեան մէջ»: Յետոյ պատմեց, թէ ինչպիսի պայմաններու տակ հայկական Պոլիսը իր ինքնութիւնը պահպանեց յետեղեռնեան չրջանին, առանց կորսնցնելու իր եռանդը, միշտ փայլը մը պահելով իր փառաւոր անցեալէն ու նոր նուաճումներու հետամուտ ըլլալով չարունակ: Դիտել տուաւ, թէ ժամանակաչրջանի մը մէջ՝ երբ հայկական արտասահմանը լրիւ կ'անդիմանար Պոլսոյ գոյութիւնը, հոն գրական ուժեղ չարժումի մը սկիզբը կը դրուէր՝ նորակազմ սանուց միութիւններով ու գրական պարբերաթերթերով: Յուզումով, յիչեց, թէ ինչպիսի ուրախութիւն մը ապրած էին ինք ու իր գըրչեղբայրները, երբ Պէյրութէն բանաստեղծ Մուրեղ Իչխան իր մէկ գիրքը ուղարկած էր Պոլիս, «Սան» հանդէսի հասցէով: Ասիկա ա. կապն էր արտասահմանի հետ: Յետոյ պիտի վայելէին այցելութիւնը պարսկահայ բանաստեղծ Դեւին (Մարզար Ղարաբէգեան, 1901 – 1975), աւելի ուշ՝ Պէյրութէն Գր. Շահինեանին:

Հատտէճեան մի առ մի յիչատակեց երէց թէ կրտսեր սերունդի խթանպուլահայ դրողներուն անուններն ու ընդգծեց որ գաղութը գրական, կրթական եւ ազգային իմաստով իսկական ոսկեդար մը ապրեցաւ 1960 – 1990 երկարող երեսնամեակին, Շնորհք Պատրիարքի գահակալութեան ամբողջ տեւողութեան: Բացատրեց, թէ ինչպիսի գործունէութիւններ յաղթահարելով Շնորհք Պատրիարք գաւառի մէջ կորսուած հայ բեկորները Պոլիս փոխադրեց, նոր հորիզոններ բացաւ անոնց առջեւ ու համայնքային կեանքէ ներս պատասխանատու պաշտօններու մղեց զանոնք: Հատտէճեան չծածկեց սակայն, որ գաւառացիներու Պոլիս մուտքով՝ որքան ալ չա՛տ բան չահած ըլլային, այնուհանդերձ բաներ մըն ալ կորսնցուցած էին լեզուական դեռնի վրայ, քանի հայախօսութիւնը տակաւ տեղի սկսած էր տալ Թրքախօսութեան դիմաց:

Բանախօսը ափսոսանք յայտնեց, որ վերջին 7 – 8 տարիներուն Պոլսահայութիւնը թաւալգլոր անկումի մը յորձանուտին յանձնուեցաւ՝ արագօրէն կորսնցնելով իր ինքնութեան էական յատկանիշները, հեռանալով մայրենի լեզուէն, բարքերէն եւ նոյնիսկ՝ կրօնքէն: Ըսաւ, որ ներկայիս հայախօսութիւնը նահանջ կ'արձանագրէ հոն մեծ թափով, մկրտութիւններն ու պսակները կը պակսին չրուներակ, խառն ամուսնութիւնները (ընդմէջ Հայերու եւ Թուրքերու...) կ'ամէն դլխու պատյտ պատճառող համեմատութեամբ, դպրոցները կը տագնապին ուսուցիչի եւ աչակերտի պակասէն, եկեղեցին մատհոգ է իր հոգեւորականութեան ապագայով, գրականութիւնը նոր յոյսեր չի՛ ներչնչեր առայժմ: Զարմանք յայտնեց, որ այս տխուր ընթացքը զուգադիպեցաւ Հայաստանի անկախութեան փուտին, մինչ բաղձալի այդ երեւոյթը տարբեր ուղղութիւն մը պէտք է թելադրէր մեր տոհմիկ ապրումներուն:

Այս բոլորով մէկտեղ, Հատտէճեան վստահեցուց սակայն, թէ Պոլսոյ գաղթը տակաւին ունի դնահատելի բազմաթիւ կողմեր, որոնք ոտքի կրնան պահել դեռ երկար տաեն: Յոյս յայտնեց որ Հայաստան – Թուրքիա դիւանագիտական յարաբերութեանց հաստատումէն ետք՝ մտաւորական օժանդակութիւններ կը ստանան երեւանէն ու կ'աչխատին բարարել իրենց պէտքերը:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ՝ Ի ՊԱՏԻՒ ՀԻՒՐ ԳՐԱԳԷՏԻՆ

Մարտ 24–ի երեկոյեան, Հ. Բ. Ը. Մ. «Նազարեան» հանդիսասրահին մէջ Ուիֆայլ Վերածնունդ Մշակութային Միութիւնը սարքած էր գրական – գեղարուեստական պաշտօնական հանդէս մը՝ ի պատիւ Ռ. Հատտէճեանի: Ներկայ էին Հալէպի հայ երեք յարանուանութեանց դեւոր պետերը, Սուրիական Ներկրպարեան երեսփոխան Սիմոն Լիպարեան, կրթական եւ մշակութային չրջանակներու ծանօթ դէմքեր եւ գրասէրներու հոծ բազմութիւն (500 հոգի), որ ամբողջովին լեցուցած էր սրահին դահլիճն ու վերնայարկ – պատչգամբը:

Հանդիսավար Սալբի Գասպարեան բացման խօսքէն ետք, առաջին հերթին բեմ հրաւիրուեցաւ լրագրող եւ մանկավարժ աչխատակից («Յառաջ») Լեւոն Շաուլեան, ներկայացնելու համար մեծարեալը դրագէտին վաստակն ու արժէքը՝ իրեն արձակագիր ու խմբագիր: Շաուլեան, որ տարիներու վրայ երկարող դրացական կապեր հաստատած էր Ռ. Հատտէճեանի հետ, դիտակ էր իր գործերուն ու յատկապէս պաշտամունքի հանող սէր մը ունէր անոր մշակած գրականութեան նկատմամբ, նախ պատկերազծեց Հատտէճեանի տեղն ու դերը՝ Իսթանպուլահայ ժամանակակից գրականութեան մէջ: Ըսաւ, որ գրականութեան մաս կը կազմէ այդ գրականութեան «ծանր հրետանի»ին ու տատնաձեռնածին վէր քաչալերը կը հանդիսանայ վարպետի ափունքին ստեղծագործող ձանօթ գիրքերուն՝ Զհրատէն մինչեւ Ինքնաբանութիւն, Սարբասլան: Յետոյ նչեց որ Հատտէճեան մշակած է բազմատեսակ գրականութիւն մը որ իմաստասիրական ու հոգեբանական նկարագիր ունենալով մէկտեղ՝ հետեւողական է խրթնաբանութենէ, դիւրահաղորդ է ոճով, բայց նաեւ՝ հատատարիմ է արուեստի բարձրամակարդակ չափանիշներուն: Ցիչեցուց, թէ որակ ու քանակ զուգահեռ կ'ընթանան իր մօտ:

Անդրադառնալով «Յուշատետր» պատկով ձեռք բերած Ռ. Հատտէճեանի ժողովրդականութեան, Շաուլեան յայտնեց որ առիթով «Հայ գրականութեան մէջ ներկայ լրատուական նոր սեռ մը ստեղծած եղաւ այդ գործը, որուն միջոցաւ բեմ կը հանուի մարդկային դիմագիծ եւ տոհմիկ մեր անթիւ ապրումները պարունակող եռեւեփող կաթսայ մը»: Յետոյ խօսեցաւ Հատտէճեանի լրագրու-

կան ու լմբագրական անօրինակ հեւքին մասին, որ մամլոյ ծառայութիւնը կ'ընդունի իբրեւ հանրային կարծիք ստեղծելու վեհ առաքելութիւն մը: Շարունակ զգալիար մը կը կիսէ ընթերցողին հետ, կը յանդիմանէ, կը գնահատէ, վիճարկը ստեղծէ: Այս առումով ալ, Շուման ընդգծեց, թէ յանձին Ռ. Հատտէճեանի, «Մարմարա»ն զարճած է սիրուելի ամէնէն օգտաչատ օրաթերթէ:

Իր խօսքին վերջին բաժնով, մէջբերումներ կատարելով Ռ. Հատտէճեանէն, Շառոյեան մատնանշեց անոնց մէջ սքրտցաւ Հայը, որ կը տառապի ի տես մեր մշակութային «անապատ»ին, յետոյ վըստահեցուց սակայն, որ ան ի սկզբանէ լատեաս անձ մը եղած է ու միշտ ալ կը յաջողի «ճեղքել խաւարը եւ ամէնէն մութ ու մռայլ բաւիղներուն մէջէն իսկ ելքի ուղիներ գտնել՝ դէպի լոյս աշխարհ դուրս գտնելու համար»:

Այս երկթէր, որ խոր ապատարութիւն թողած էր ունկնդիրներուն վրայ, չարունակուելով երգերէ, նուագէ, ընթերցումէ եւ ասմունքէ բազկացած գեղարուեստական ճոխ (հեռաւարար՝ յոգնեցուցիչ) յայտագրով մը: Աւելի ուշ, տոհմիկ պարերու չարքով մը երկթէ ունեցաւ նաեւ Ն.Մ.Մ.Ը.ի երկսեռ պարախումբը, դեկավարութեամբ հայրենի պարուսոյց Վահոյէ Յովհաննիսեանի:

Երեկոյթին հաճելի անակնկալն եղաւ լիբանանահայ մանկավարժ եւ ծանօթ դերասքննադատ Գրիգոր Շահինեանի երկթէրը, որ վերսին զրական բազմաչի ունչ մը բերաւ սրահին: Շահինեան, որ վարդեմի բարեկամութիւն մը ունէր Հատտճեանի հետ ու այդ իսկ պատճառով Պէյրութէն Հալէպ փութացած էր յատկապէս, ունեցաւ չատ տաքուկ ե սրտախօսիկ արտայայտութիւններ: Ի վեր հանեց մանաւանդ բարի Հատտէճեանի մարդկային դիմերը, դիտել տալով որ անոր ստորագրած լրագրական թէ զրական բոլոր էջերը արձանդներն են իր մաքուր սրտին ու պայծառ մտքին հարազատ բաբախումներուն: Ողջունեց անոր մէջ սկզբունքի եւ առողջ կեցուածքի չեչտեալ դիծը, չատապովեց «սքանչելի բարեկամ»ը: Կատակով մըն ալ ըսաւ, որ մինչ «Հատտէճեան Պոլսոյ մէջ ամէն օր ահագին գործ կ'արտադրէ, մենք Պէյրութի մէջ նստած ... ոչինչ կ'ընենք»...:

Սրտի այս բուռն խօսքերէն եաք, չնորհակալութեան եւ երախտիքի երկթէ մը ունեցաւ Ռ. Հատտէճեան, որ մի առ մի թուեց այն անձերը, որոնք չերջապատած էին զինք՝ Հալէպ իր կեցութեան այս երկանիկ չրջանին: Ըսաւ, որ ճակատագիրը զինք նետած էր մեր մշակոյթի աւազանին մէջ ու ատիկա կը պարտէր Թերեւս Միքիթարեան վարժարանի աննման վարդապետներուն, որոնց նմանները կը պակսին այսօր: Դիտել տուաւ, որ «մշակոյթ»ը փոքրամանուածեան մը ապրանքն է միայն ու երբեք կարելի չէ պատկերացնել հաւաքականութիւն մը, որ ամբողջութեամբ «մշակութասէր» ըլլայ: «Մշակոյթ ստեղծող» փոքրաթիւ տարր մը բաւարար է, որ այդ մշակոյթը չմեռնի, փոխանցուի սերունդէ – սերունդ:

Հանդիսութեան «Հուսկ Բանք»ը արտասանեց Բերիոյ թեմի Հայոց Առաջնորդ Սուրէն Արք. Գաթաթոյեան, որ Ռ. Հատտէճեանի անձին մէջ ողջունեց պատմական Պոլսոյ մէջ ստեղծուած արեւմտահայ երբեմնի զրականութեան տիտաններուն հաւատարիմ հետեւորդը: Դիտել տուաւ, թէ ենթադրելի ինչ – ինչ պայմաններու տակ հայ դիրը չունչ կ'առնէ դեռ այնտեղ, բաւի կը վերածուի, պատգամ կը դառնայ՝ Հատտէճեանի նման վաստակաւոր զրագէտներու զրչին տակ: Գնահատեց նաեւ անոր խմբագրական բեղուն աշխատանքը եւ մաղթեց նորանոր նուաճումներ:

ՈՂՋԵՐԻ «ՍԻՐՈՑ ՍԵՂԱՆ»

Մարտ 25–ի երեկոյեան ուշ ժամերուն, Պոլսոյ Համբաւաւոր «Սիրոյ Սեղան»ները յիչեցնող ուրախ մթնոլորտ մը կը տիրէր Ուրֆայի Վերածնունդ Մշակութային Միութեան ակումբին մէջ, ուր համախմբուած էին թէ՛ միութեան երէց ու երիտասարդ անդամները եւ թէ՛ հրաւիրեալ բարեկամներ, ողջերթ մաղթելու համար «Մարմարա»ի խմբագրապետին:

Սեղանակիցները հաճելի պահեր ապրեցան չրջապատելով հիւր գրագէտը, որուն ուղղեալ մաերիմ երկթէներ ունեցան յաջորդաբար՝ ակումբին առեներապետը՝ բժիչկ Աբրահամ Գարակիւլեան, Հալէպի Կաթողիկէ Հայոց Առաջնորդ Պետրոս Արք. Մրէաթեան, Սուրիոյ Հայ Աւետարանական համայնքի պետ՝ Վեր. Աւետիս Պոյնէրեան, գրագէտ Գրիգոր Շահինեան, լիբանանահայ քրոնիկագիր՝ Կարապետ Հաննէսեան, «Գիտակ» ամսագրի վարիչ տնօրէն Աւետիս Զափարեան, լրագրող Լեւոն Շառոյեան եւ ակումբին աւագ հիմնադիրներէն՝ Լեւոն Գարակիւլեան: Հուսկ, հրաժեչտի եղրափակիչ խօսք մը արտասանեց Ռ. Հատտէճեան, որ իր կայքը կը վերադառնար յաջորդ օր, Մարտ 26–ի միջօրէին:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՆԻՈՆԻ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՓԱՌԱՏՕՆԻՆ՝

ՄԵԾԱՐԱՆՔ ԻՏԱԼԱՀԱՑ ԲԵՄԱԴԻՐԻ ՄԸ

ԺԸՆԵՒ («Ցառաջ»). –

Փաստանկարներու միջազգային փառատօն մը տեղի կ'ունենայ 25 տարիներէ ի վեր Նիոն (Ժընեւի եւ Լօզանի միջեւ): Այս տարի, Մայիս 1–էն 7, յայտագիրը կ'ընդգրկէ 114 ֆիլմեր 70 բեմադրիչներու: Առանց կարդին հայ – իտալացի զոյգ մը՝ Երուանդ Ճանիկեան եւ Անճելա Ռիչի Լուքքի: Միայն այս զոյգը չուրջ քսան կարճ ժապաւէններ կը ներկայացնէ, ինչ որ կարեւորագոյն մասնակցութիւն է: Թեմաները կը վերաբերին ի. զարու պատմութեան, մասնաւորաբար Հայերու ցեղասպանութեան, մասամբ չնորհիւ բժախնդրօրէն վերանորոգուած ժապաւէններու:

«Տիարօ արմենօ – Վերադարձ Խոտորնուր» պատմութիւնն է ուխտագնացութեան մը, իրագործուած 1976–ին բեմադրիչին հօրը կողմէ իր ծննդավայրը՝ արեւելեան Թուրքիա: «Իօ Ռիքորտօ» (կը յիչեմ) կը վերաբերի մէկ մշակոյթին ուրիչ մշակոյթի մը անցքին, հայկականէն իտալական: «Ուոմոնի, Անոն, Վիթա» կ'ոգեկոչէ Հայ ժողովուրդի պատմութիւնն ու ողբերգութիւնը ռուսական արխիւներու ընդմէջէն:

Ծնած Վենետիկ 1942–ին, երուանդ ճանիկեան ճարտարապետական ուսումի հետեւած է, ապա 1975–ին, չարժանկարի ասպարէզի հետեւած իր կնոջ՝ Անճելայի հետ, որ նկարիչ Օսքար Քոքոչքայի աչակերտն եղած է:

Իրենց ֆիլմերը Փարիզ պիտի ներկայացուին Մայիսի վերջ, արեւելեան Եւրոպայի նուիրուած չրջագօտիի մը մէջ, Ժէօ որ Փօմի ազգային կալըրին:

ԱՐՄԱՆ ԳԱԱՊԱՐ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՊԱՊԻՆ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ ԱՅՑԸ ԵՒ ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԴԻՊՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Սրիէլ Շարոն իսրայէլեան բանակի նախկին զօրավարներէն է եւ երկրին արտաքին գործերու նախարարութիւնը կըլլխաւորած: Պապին Երուսաղէմ այցին առթիւ թէլ ավիվեան թերթի մը մէջ խիստ քննադատական մը ուղած է երկրին վարչապետին: Կը քննադատէ Պապին ուղուած ողջոյնի անոր խօսքին մէջ տեղ դտած «սրբազան երկիր» արտայայտութիւնը: Արդարեւ, Ե. Պարաք ողջունելով իր հիւրը, ըսած էր. «Բարի՛ եկաք սրբազան երկիրը»: Շարոն կ'ըսէ որ երբ ինք որպէս նախարար Վատիկան այցելած էր, Պապը հրաւիրած էր Իսրայէլ: Այս վերջինը պատասխանած էր որ «սրբազան երկիր»ը իրեն համար ամէն բանէ առաջ Աւետեաց երկիրն էր. այսինքն՝ այն որ խոստացուած էր հրեայ ժողովուրդին: Իսրայէլի նախկին նախարարը այս արտայայտութեան մէջ կ'ընդգծէ Աւետեաց երկրին միմիայն Հրեաներու պատկանելու հանդամանքը. մինչդեռ կ'ըսէ, ներկայի վարչապետը Պապին բարի գալուստ մաղթելով փոխանակ «Աւետեաց երկիրը», «սրբազան երկիրը», անտեսումի մատնած է այդ երկրին միմիայն Հրեաներու պատկանելու պարադան եւ կերպով մը խոստովանած որ այդ հողը բոլորին կը պատկանի: «Այն ինչ որ Պապը որպէս մերը ճանչցած էր տարիներ առաջ, Պարաք շուտով մոռցած է»

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Ֆէրիկիւիի (Պոլիս) եկեղեցւոյ Շիրինօղլու սրահին մէջ, Մարտ 30–ին, երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նախաճեռնութեամբ տեղւոյն Սանուց Միութեան եւ Թաղային Խորհուրդին, ի պատիւ «Դարուս լուսանկարիչ» Արա Կիւլէրի: Հանդիսութիւնը վարած է Հերա Իսքէնտէրօղլու: Ապա, ցուցադրութիւն մը տեղի ունեցած է Արա Կիւլէրի կեանքն ու գործը ցոլացնող, պատրաստուած լուսանկարիչ Վազգէն Տէյիրմէնճեանի ու «Արաս» հրատարակչատան կողմէ, գեղարուեստութեամբ Արտաչէս Մարկոսեանի: Խօսք առած են Հայր Ցակորոս Վարդապետ, Ռ. Հատտէճեան, Կարպէս Խօտաթայ: Արա Կիւլէրի չնորհակալութեան խօսքէն եաք, Հուսկ Բանքը արտասանած է Շահան Արքեպիսկոպոս:

Կ'ըսէ Ա. Շարոն, հարց տալով. «արդեօք մեր բարեկամներէն բարեի՞շ մը ստանալու մտոք»:

Ե. Պարաքի այդ կեցուածքը ան կը նկատէ տկարութիւն եւ անգիտակցութիւն: Ատոր եաին կը տեսնէ Սուրիոյ եւ Պաղեստինցիներու վերջնագիրներուն առջեւ զիջելու տրամադրութիւնը: Մինչդեռ ինք հարկաւոր կը նկատէ միասնականութիւնը որպէսզի կարելի ըլլայ դիմադրել թշնամիներու ճնշումներուն եւ զգուշանալ բարեկամներէ պատարուածներուն: Պարաք, իր կարծիքով, ջնջած է իրենց յիչողութեան իրաւունքը: Ամերիկացիներու հետ համաձայնութեան մը յանգելու իր փութկոտութեան մէկդի ձգած է երկիրն ու ժողովուրդին ապահովութիւնը, ըստ Ա. Շարոնի:

ՔԱՂՀԱՆ

ԵՐԲ ԵՏ ՆԱՅԵՑԱՒ, ՏԵՍԱՒ ՈՐ ՏԻԿԻՆ ՎԻԹԷ ԻՐ ԱՉՔԵՐԸ ԳՈՑԱԾ ԷՐ ԱՐԴԷՆ...

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԻՔՃԵԱՆ

Կնոջ դէմքին վրայ տարտամ ժպիտ մը ձեւ առաւ: Դէմքը, ակնթարթ մը, լուսաւորուեցաւ. ի տես ատոր, Օլիվիէ մըտածեց՝ թերեւս նուրբ եւ դեղեցիկ էր այս արդիկը քանի մը տարիներ առաջ, այսքան նիհար չէր, ըղճալի էր թերեւս...

Կինը ըսաւ.

– Անկասկած Տիկին Վիթէ դոհ պիտի ըլլայ այցելութիւն մը ընդունելով. բայց, այս պահուս, իր սիեսթէի ժամն է. հանգստանար քունի մէջ է. կրնայ չփափաքիլ որ արթնցնեմ պինքը:

– Ուրիչ խօսքով, պէտք է սպասեմ, կընդմիջեց Օլիվիէ:

– Կարծեմ այդպէս պէտք է ընէք: Օրսան թերթը բազկաթոռին վրան է: կըրնաք ժամանակը սպաննել, դոնէ 30 – 40 վայրկեան:

Ու կինը հեռացաւ, նոյն անկատար ժպիտը դէմքին:

Օլիվիէ նստաւ բազկաթոռին մէջ: Զեռքը առաւ «Նիս – Մաթէն»ը. բացաւ մարզական բաժինը: Տխուր էր այդ էջը. տրխուր տեղւոյն մարզասէրներուն համար: Օլիմփիք ժիմնասթ ակումբը անկումի վտանգին տակն էր ու ըստ վերնագրին, կասկածելի չէր այդ անկումը: Նիսի ֆութպոլի խումբը պիտի լքէր բարձրագոյն դասակարգը:

Օլիվիէ մէկդի դրաւ լրագիրը. անկարող էր այդ պահուն իր ուչադրութիւնը սեւեռել զրութեան մը վրայ: Իր նայուածքը պտըտցուց նեղկուկ դիւանատունէն ներս: Պատին վրայ մէկ նկար մը միայն կար կախուած: Մօտեցաւ. Վիլֆրանչի խորչին բնանկարն էր: Վառ գոյներ: Փնտռեց հեղինակին տառագրութիւնը: Չկրցաւ կարդալ: Անընթեռնլի էր: Երբ վերսին կը նստէր, կինը մը ներս մտաւ: Նախկինը չէր: Ըսաւ.

– Պարոն Օլիվիէ Տըկարտէնն էք կարծեմ. Տիկին Վիթէ ձեզի կը սպասէ: Ինդրեմ, հետեւեցէք ինծի:

Քանի մը սանդուխ վեր, առաջին յարկին վրայ, կինը կանգ առաւ սենեակի մը դրան առջեւ: Թիւ մը ունէր սենեակը՝ 11:

– Կրնաք ներս մտնել առանց դրան զարնելու, ըսաւ կինը եւ բացաւ սենեակին դուռը:

*
**

Փոքր սենեակ մըն էր. մէկ պատուհան միայն, պահուած դեղին վարագոյրի մը եաեւը: Պատուհանը մուտքին աջ կողմն էր: Ձիշդ դիմացը՝ անկողին մը, քովը բազկաթոռ մը: Տիկին Վիթէ անկողինն էր, թէեւ հագուած եւ քիչ – չատ յարդարուած: Շրթունքներուն ներկը ակընյայտնի էր:

– Կը ներէք Պարոն որ պիտի չկրնամ ոտքի ելլել ձեզ ընդունելու համար, յօդացաւէ կը տառապիմ, ըսաւ հիւանդը:

Ձայնը համակրելի էր: Ցայտնի էր, դէմքէն, որ կը տառապէր:

Տիկին Վիթէ չհրաւիրեց անմիջապէս իր այցելուն նստելու: Նայեցաւ անոր երկարօրէն, ոտքէն մինչեւ գլուխը եւ չնաց իր աչքերը սեւեռել անոր աչքերուն մէջ: Երկու նայուածքները հանդիպեցան իրարու: Օլիվիէի յիչողութեան մէջ ոչ մէկ արձագանգ գտաւ կնոջ նայուածքը:

– Դուք ալ չատ փոխուած էք, ըսաւ Տիկին Վիթէ. իրաւ է որ տարիներ անցան:

– Հաւանաբար ուրիչ անգամ մը միրար տեսած ենք, յարեց Օլիվիէ:

– Ձիշդ ատոր համար է որ հոս էք: Երբ կարդացի, աւելի ճիշդ՝ աչքէ անցուցի ձեր էնթէրվիուն Թէլէկրամ ատ Նիսի մէջ, անմիջապէս որոչեցի ձեզի հրաւիրել: Ժամանակ է. կրնամ մէկ օրէն միւս մեկնիլ ատկէն ... խնդրեմ, նստեցէք:

Օլիվիէ տեղ բռնեց բազկաթոռին մէջ: Տարտամ անձկութիւն մը պատեց զինքը: Զղջաց գրեթէ հրաւէրին պատասխանած ըլլալուն համար: Ի՞նչ կ'ուզէր այս հիւանդ կինը իրմէ:

– կարծեմ վաթսուն տարեկանէն աւելի էք արդէն, ըսաւ Տիկին Վիթէ:

– Վաթսունվեց:

– Չէ՞ք ամուսնացած:

– Ոչ:

– Բնա՞ւ:

– Բնաւ:

– Ըսել է ոչ մէկ կին չյաջողեցաւ ձեզ հրապուրել:

– Շատեր հրապուրեցին եւ, կը յուսամ, ես ալ պանդնք հրապուրեցի:

– Աւա՛ղ:

– Ինչո՞ւ աւաղ:

– Կ'զատւի թէ թագաւոր մը իր մահուան անկողինին մէջ դոչած է՝ «Աւազ անցեալ փառքերուս» պատասխանեց Տիկին Վիթէ, ժպիտով մը:

Հեղնանք կար իր ժպիտին մէջ:

Աւելցուց.

– Կը յիչէք արդեօ՞ք որու հետ էր ձեր վերջին միջպղպային մրցումը:

– Այո՛, Սկովտիոյ հետ, բայց արդեօք դուք ալ մտադիր է՞ք ենթէրվիու մը հրատարակել թերթի մը մէջ:

– Ոչ, միայն կ'ուզեմ ձեր յիչողութիւնը փորձել: Ո՞ւր տեղի ունեցաւ այդ մրցումը:

– Փարիզ:

– Ցաջող էի՞ք այդ մրցման մէջ:

– Հաւանաբար:

– Այո՛, էիք: Ցաջորդ օրը թերթերը զովեցին ձեր խաղը, հրատարակեցին ձեզմէ նկարներ:

– Ինչպէ՞ս պիտէք այդ:

– Տեսայ թերթերը, ձեր քովը:

(Շար. 4)

ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԼԱ. ՌՈՇԷԼ. – Պր. Յարութիւն Քէչեան 600 Ֆր.։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Միհրաճ կիւզէլպօտուրի մահուան առիթով Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ըստացած է փոխան ծաղիկի հետեւեալ նուիրատուութիւնները.–

Ա.թլանթիք Էլեկտրոնիկ 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Նահապետ Էօզթաչ 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Պարտաք 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մելքոն Էրամ, Տէր եւ Տիկին Միհրան Տէմիր, Պր. Վարուժան Գրիտեան 1000.ական Ֆր., Տպարան VBA, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Սօլում 200–ական Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Կէվրէքեան 500 Ֆր., Պր. Արմենակ Գայոն 200 Ֆրանք, Փարիզի Խաեան Սանուց Միութիւն 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Պատուականեան 1000 Ֆր.։

(Շար.)

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — 13001 MARSEILLE
Tél. : 04 91 50 15 09

Dans le cadre
de la Commémoration
du 85ème Anniversaire
du **Génocide Arménien**
RENCONTRE
avec
PERDJ ZEYTOUNTSIAN
écrivain d'Arménie

Présentation
de la traduction française
de son ouvrage

«1915... les dernières laudes»

Publié
par le Cercle d'écrits Caucasiens
avec la participation
de **ROBERT DER-MERGUERIAN**
Maître de Conférences
à l'Université de Provence

MERCREDI 19 AVRIL à 20 heures
Intervention—
Débat—
Dédicaces

● **Entrée libre** ●

UGAB — LYON

Samedi 15 avril :
Soirée de gala à 20h 15
dans les Salons de l'UGAB-Lyon
avec la participation de :

— **Tzarouk BOROSSIAN,** ténor,
accompagné de Hagop BOYADJIAN,
Davit TAVETIAN,
Jacques SAFARIAN
et Kévork CHEKHERDEMIAN,
musiciens.

— **Salpie DARAKDJIAN,** poètesse.

— **Hovannès BERBERIAN**
avec la participation
de la Chorale KOMITAS
et GUILIGUIA.

Dimanche 16 avril :
— à 11h,
RDV en l'Eglise Apostolique
Arménienne Saint Jacques à Lyon
pour une messe de réquiem
à la mémoire de
Napoléon BULLUKIAN.
— à 12h30,
RDV pour le repas mensuel
dans les salons de l'UGAB-Lyon.
— prix 70 F —

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 15
ՄԱ. օր Մեծի Պահոց
Ցիշատակ Յարութեանն Ղազարու
ժամը 16·30–ին կիրակմուտի ժամերգութիւն կը կատարուի, որու ընթացքին՝ Խորանը կը բացուի։
ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 16, ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30–ին։
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին։
Դռնբացէք՝ ժամը 16–ին։
ԱԽԱԳ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 18
Ցիշատակ Տաճ Կուսանաց
Երեկոյեան ժամերգութիւն՝ ժամը 4·30–ին։

UGAB-GIIA: expo - vente

les vendredi 14, samedi 15
et dimanche 16 avril
de 18h30 à 21h30
L'Union Générale Arménienne
de Bienfaisance
(UGAB)
et le Groupement Interprofessionnel
International Arménien
(GIIA)
vous convient à une
EXPO-VENTE
DES OEUVRES
D'ARTISTES
au profit des actions du
COMITE DU 24 AVRIL
organisée par l'**A.F.A.P.**
Artistes Plasticiens Arméniens
de France
Centre Culturel «Alex Manoogian»
de l'UGAB
118, rue de Courcelles — 75017 PARIS
(Métro Courcelles)

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ՁԱՏԿՈՒԱՆ ՁԱՁ

Ուրախ եւ հաճելի մթնոլորտ, մասնակցութեամբ երգիչներ՝
ՅՈՎԻԿ եւ ԴԱՐՈՒԻՆԷ
Կիրակի, Ապրիլ 23, ժամը 13–էն կըսկսեալ «Ալ Ուայտի» ճաշարանին մէջ
153.155, rue de Lourmel, 75015 Paris
Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով
01 – 43 – 76 – 67 – 37
01 – 45 – 93 – 00 – 25

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours des mois de juillet et août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine et son camp itinérant :

- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA**
- **Assitants sanitaires (médecins ou infirmier en 2ème année)**
- **Economes**
- **Cuisinières**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Date limite de candidature : 15 avril.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 16

Ս· ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 9–ին։
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին։
Դռնբացէք՝ ժամը 17–ին։

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս· ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Պատարագ ժամը 10·30–ին։
Երեկոյեան Դռնբացէք ժամը 17–ին։

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9·30–ին։
Պատարագ ժամը 10·30–ին։
Դռնբացէք ժամը 16·30–ին։

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ժամերգութիւն ժամը 8·45–ին։
Պատարագ ժամը 10–ին։
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆԱ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ
կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն Ալփի Հայոց
Երեկոյեան Դռնբացէք ժամը 16–ին։

ՍԷՆ–ԺԵՐՄԱ Ս· ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 9–ին։
Պատարագ ժամը 10–ին։
Դռնբացէքը տեղի պիտի ունենայ պատարագէն անմիջապէս ետք, ժամը 12–ին։

ՍԷՆ–ԼՈՒԻ — Ս· ԳԷՈՐԳ

Պատարագ ժամը 10–ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա· ՔՀՆԱ· ՏԻՏԻԵԱՆ
Պատարագէն առաջին Դռնբացէք։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍ ԵԿԵՂԵՑԻ

Eglise Catholique SAINTE-CROIX
13, rue du Perche — 75003 Paris

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 16

ժամը 11–ին պատարագ։
Կը պատարագէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՊՐՈՑԵԱՆ
ժամը 16–ին Դռնբացէք։
(ժամը 13–ին՝ ճաշ Եկեղեցւոյ սրահը)։

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

«ՄԱՇՏՈՑ» Հայ Լեզուի Պաշտպանութեան Միութեան Ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ՝ երեքշաբթի, Ապրիլ 18, ժամը 20·30–ին, Բարեգործականի «Ալեք Մանուկեան» կեդրոնին մէջ՝

118, rue de Courcelles — 75017 Paris

Օրակարգ՝–
— Գործունէութեան տեղեկատուութիւն,
— Հաշուետուութիւն,
— Նոր Վարչութեան ընտրութիւն,
— Առաջարկներ։

ՎԱՐԶՈՒԹԻՒՆ

L'Assemblée Générale
de
L'ASSOCIATION «MACHTOTZ»
Pour la Défense de la Langue
Arménienne
aura lieu
le mardi 18 Avril à 20 heures 30
au Centre Culturel «Alex Manoogian»
de l'U.G.A.B.
118, rue de Courcelles — 75017 Paris
Ordre du jour. —
— Rapport moral;
— Rapport financier;
— Election du nouveau bureau
— Divers.
CONSEIL D'ADMINISTRATION

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՐԷ

Հայաստանցի ուսանողուհի մը պատրաստ է աշխատանք կը փնտռէ (երախայ կամ տարեց անձ նայիլ եւ այլն)։

Հեռաձայնել՝ Լուսինէի
01 – 44 – 16 – 10 – 94

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ազգային Թեմական Դպրոցական մասնաճիւղի անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, Ապրիլ 15, ժամը 14–ին, սովորական հաւաքատեղիին մէջ։

DATE A RETENIR

KHANASSOR 2000

le dimanche 2 juillet
au "Pavillon d'Elvire"
dans le Parc du Bon Repos
à Viroflay (78).

PARIS 2000

HERMINÉ YERISSIANS soprano
ROUBEN ELBAKIAN ténor
ZEMFIRA BARSEGHIAN piano

Récital chant et piano

Airs et Mélodies de Compositeurs Allemands, Arméniens, Français, Italiens, Polonais, Russes

Mercredi 10 Mai 2000 à 20 H 30
SALLE ALFRED CORTOT 78 rue Cardinet Paris XVII

L'ASSOCIATION ARMÉNIENNE D'AIDE SOCIALE ET HAMASKAÏNE
RÉSERVATIONS : 01 48 78 02 99 / 01 48 24 63 89 LES APRÈS-MIDI

Croix Bleue des Arméniens de France

CAMP en ARMÉNIE
à Dzaghgadzor

Vacances pour les adolescents **de 12 à 16 ans** organisées conjointement avec le HOKH (Hay Oknoutian Khatch) du **15 au 29 juillet.**

Programme : Visites des sites archéologiques et historiques—loisirs—jeux—concours—etc...

Participation : 400 USD + frais de voyage.

Date limite d'inscription : **30 avril 2000**

S'adresser au Conseil d'Administration de la CBAF : **01. 48. 24. 46. 57.**

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ 14
VENDREDI
14 AVRIL
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՍԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

ՀԵՐԳ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·886 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19·886

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ՄԵՂՐԻՒ ՀԱՐՑԸ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԻՄՔ ՉԻ ԿՐՆԱՐ ՀԱՆԴԻՍԱՆԱԼ» կ'ըսէ Վ. Օսկանեան

Ապրիլ 12–ին տեղի ունեցած մամուլի ասուլիսին Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան ամփոփելով վերջին չորսի անցուդարձերը, ըսած է թէ անցնող երեք ամիսները բաւական գործօն եղած են արտաքին քաղաքականութեան ոլորտին մէջ, մանաւանդ նախագահը աշխոյժ գործունէութիւն ունեցած է սահմային Ղարաբաղեան հարցին մէջ որեւէ յառաջընթաց չէ արձանագրուած: Արտաքին քաղաքականութեան գլխաւոր երեք ուղղութիւնները եղած են հակամարտութիւններու կարգաւորում, տարածքային ամբողջութիւն եւ կայունութիւն ու վերջապէս, անտեսական համագործակցութիւն:

Վ. Օսկանեան անդրադարձած է նաեւ Ռ. Քոչարեանի Մարտ 31–ի հրամանագրին՝ արտաքին քաղաքականութեան համակարգումին մասին: Ան ըսած է թէ այդ գծով նախագահը մօտ օրէն կը ստորագրէ կարգադրութիւն մը, որ կը ճշդէ արտաքին քաղաքականութեան համակարգումի հիմնական գործելակերպերը ու տեղի կ'ունենան կառուցային փոփոխութիւններ Արտաքին Նախարարութեան մէջ: Արտաքին յարաբերութիւններու ոլորտին մէջ ամէնէն անկախ կառոյցը նկատած է Ազգ· Ժողովը որու խումբ մը երեսփոխաններ մասնակցեցան Ռուսաստան – Բելառուս միութեան նիստերուն, երբ լխանութիւնները առայժմ չեն մտածեր զայնքին միանալու հարցը զնել արտաքին քաղաքականութեան օրակարգին վրայ:

Պատասխանելով Ղարաբաղեան հարցին նուիրուած բանակցութիւններուն խնդրոյ առարկայ փոխզիջումներու – ակնարկութիւն՝ Մեղրիէ–, մասին հարցումէ մը, Արտաքին գործերու նախարարը ըսած է որ նման առաջարկ իրօք եղած է, սակայն Հայաստանի կողմէ երբեք չէ նկատուած որպէս բանակցութիւններու հիմք: «Մեզ համար նման հիմք շարունակում է մնալ Ո·ԷՍ·ՍԷ·Ը· Մինսկի խմբի համանախագահների վերջին առաջարկը՝ "ընդհանուր պետութեան" գաղափարի մասին» ընդգծած է ան:

Ինչ կը վերաբերի Եւրոպայի Խորհուրդին անդամակցութեան, Վ. Օսկանեան լաւատեսութիւն յայտնած է, եզրափակելով «Վեհաժողովի լիագումար նիստը կը կայանայ Յունիսի վերջին, եւ մենք յոյս ունենք, որ, եթէ չլինեն արտառոց զարգացումներ, նրանք դրականօրէն կը ֆուէարկեն Հայաստանի անդամակցութեան հարցում»:

*
**

ԼՐԱԳՐՈՂ Վ. ՂԱՆՋԱՆԵԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ

Արցախի «10–րդ նահանգ» թերթի լրագրող Վահրամ Աղաջանեան որ մեղադրուած էր վարչապետ Ա. Դանիէլեանը զրպարտելու յանցանքով, Ապրիլ 12–ին տարուան մը բանտարկութեան դատապարտուած է: Վ. Աղաջանեան խոստովանած է թէ մասամբ մեղաւոր է, սակայն չըլլալով իրեն տրամադրուած փաստերը, այսուհանդերձ, դատախազին պահանջած պատիժը նոյնութեամբ ընդունուած է ու վճիռ վերածուած: ՂՂՀ քրէական օրինագիրքին համաձայն, կարելի է հօթը օրուան ընթացքին վերաքննութեան դիմում ներկայացնել:

Դատապարտումին առթիւ Հայաստանի Լրագրողներու Միութիւնը եւ Երեւանի մամուլի ակումբը միասին յայտարարութիւն մը հրապարակած են. զայրացուցիչ կը դտնեն որ վճիռը խիստ է երբ որեւէ քաղաքակիրթ երկրի մէջ հարցը կը փակուէր հերքումով, կամ պատասխանի հրապարակումով: Կը պահանջեն որ փոխուի բանտարկութեան վճիռը եւ լրագրողը ազատ արձակուի:

*
**

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԵՐԵՒԱՆ ԱՅՑԵՐԸ

Ապրիլ 16 – 22 Հայաստան կ'այցելէ Ֆրանսայի Ազգային Ժողովի պատուիրակութիւն մը, Ֆրանսա – Հայաստան բարեկամութեան խումբի նախագահ Ժ·–Փ· Պրեթի գլխաւորութեամբ: Պատուիրակութիւնը կը բաղկանայ քաղաքական գործիչներէ բոլոր հոսանքներու ներկայացուցիչներէն: Յուլիսին ալ կը նախատեսուի Ծերակոյտի պատուիրակութեան մը այցը:

*
**

ՂՂՀ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ապրիլ 12–ի յայտարարութեամբ ՂՂՀ Արտաքին Գործերու նախարարութիւնը կը հակազդէ ադրբեջանական պնդումներու որոնք տեղ գտած են համացանցին վրայ: Ադրբեջանցիները կը յայտնեն թէ Հայերու ձեռքը անցած իրենց ռազմագործիները դաժան վերաբերումի առարկայ եղած են, նոյնիսկ անոնցմէ ոմանք սպանուած են ու ներքին գործարանները պատուաստի համար վաճառուած: ՂՂՀ Արտաքին գործերու նախարարութիւնը խիստ մերժելով նման պնդումները, կը յայտնէ թէ այդ տեղեկութիւնները ոչինչով կը համապատասխանեն իրականութեան:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Էլիզէ կը չարունակէ այցելութիւններ ընդունիլ: Սեկէնէն եւ Պալատիւրէն ետք, Ապրիլ 12–ին, Շիրաքի ճաշի հիւրն էր Շառլ Փասքուա, որու նիւթը թաղապետական ընտրութիւնը չէ, այլ՝ նախագահականը: Տեսակցութենէն ետք, Փասքուա յայտարարած է որ նախագահը կ'ընկալէ որոշ պատճառաբանութիւններ, բայց, դժբախտաբար, հիմնական տարակարծութիւն կայ Եւրոպայի վերաբերեալ:

ՓԵՐՈՒԻ ՄԻՋՈՑ, նախագահական ընտրութեան Բ. շրջան մը անխուսափելի կը թուի եւ ընդդիմութիւնը խանդավառութեամբ կը սպասէ: Ապրիլ 12–ին, վերջնական արդիւնք չհար տակաւին, որպէսզի որոշումը տրուի: Մնաց որ չատեր հաւատաք ալ չեն ընծայեր ընտրական Ազ-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԱՇՏՈՑ-ՎԱՍԱԿ ՃՓՈ՞Թ ՄԸ, ԹԷ ՔՈՂԱՐԵԱՆԱԿԱՆ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆ

«Արմէնիբրէս»ի Ապրիլ 12–ի հաղորդագրին մէկ լուրն է որ կարելի կ'ընէ այս աւուրներուն համատեղումը: Լուր որ կը տեղեկացնէ թէ Ապրիլ 11–ի հրամանագրով մը նախագահ Ռ· Քոչարեան Մեսրոպ Մաշտոց (որուն անունին առջեւ մոռցուած չէ "Սուրբ"ն ալ···) շքանշանով պարգեւատրած է ակադեմական լեզուաբան Գէորգ Ջահուկեանը, 80–ամեակին առթիւ, անոր "լեզուաբանութեան, մասնաւորապէս հայերէնագիտութեան մեծագոյն աւանդին համար":

Լուրը եւ յատկապէս "հայերէնագիտութեան մեծագոյն աւանդ"ին մատնանշումը չի կրնար անտարբեր ձգել բոլոր անոնք որոնք ծանօթ են թէ յիշեալ ակադեմականը ամէնէն նուիրեալ հակառակորդներէն է մաշտոցեան ուղղագրութեան վերադարձին, ի փառս սովետագրութեան տարած իր պայքարով: Ու ատով անուրանալի վաստակի տէր է 1922–ին հայաբական նպատակով պարտադրուածին այսօր ստրկամտութեան խորհրդանիշի վերածումին մէջ:

Լուրին ընդերցումը նախ յիշեցուց Ռ· Քոչարեանի էջ մը ամօթալած այն խոստովանութիւնը թէ հայերէնագիտութիւնը իր տիրապետած մարգերէն չէ: Ու այս անդրադարձը յիշեալ ակադեմականին պարգեւատրումին պատասխանատուութիւնը վերագրեց նախագահի խորհրդականներուն· անո՛նք պարտ էին հարկաւորը յուշել ու թելադրել Ռ· Քոչարեանի որ նոր շքանշան մը պատրաստուի նման պարագաներու համար· շքանշան որ կոչուէր օրինակ՝ Մ· Աբեղեանի, կամ աւելի լայն գործածութեան նախատեսումով՝ վաստակի անուամբ···:

Տրամաբանական գտնելով հանդերձ ըսուածը, կը նախընտրեմ այլ կերպ մեկնաբանել նոյն պարգեւատրումը· չի՞ կրնար ըլլալ որ նախագահը Մաշտոցի գլխաւոր աւանդին հանդէպ Գ· Ջահուկեանի վերաբերումին կատարեալ գիտակցութեամբ ստորագրած է հրամանագիրը, գրեթէ կրկնելով անառեանական արարք մը: Խօսքը կը վերաբերի այն փոքր վրիժառութեան որմէ չէ կրցած ետ կենալ սովետագրութեան պարտադրանքէն ամէնէն աւելի տառապած այդ հայագիտը, գտնելով Մ· Աբեղեանի մահուան սեմարին առջեւ: Տեսարանին ականատեսներէն պատմուած է թէ Անառեան ծռելով նոր մահացած Աբեղեանի ականջին, հարց տուած է· "Մեսրոպ Մաշտոցին ի՞նչ պատասխան պիտի տաս հիմա":

Կը նախընտրեմ հաւատալ թէ Անառեանի այս արարքին զուգահեռ մը ուզած է գծել Ռ· Քոչարեան Գ· Ջահուկեանը պարգեւատրելով Մաշտոց շքանշանով· որպէսզի, ան լամբակին վրայ կրելով զայն, կրէ նաեւ իր մեղանչումին խայթը:

Հետաքրքրական է գիտնալ թէ ակադեմականը ի՛նչ իր պարգեւատրումին ետին ո՛ր մէկ Ռ· Քոչարեանը կը նախընտրէ տեսնել· ա՞յն որուն տիրապետած մարգերէն չէ հայագիտութիւնը, թէ այն որ ժամանակ ու կամք ունեցած է բաւարար պաշար հաւաքելու Մաշտոցի, ուղղագրութեան, Աբեղեանի ու յարակից նիւթերու մասին···:

Թ· ԱՐՓԻ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԱՀՈՑԵԱՆ ՍԵՐԺ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ ԱՐԿԱԾԱՄԱՀ

Սերժ Աւետիսեան, 36 տարեկան, Սկաւառակի Ֆրանսայի ախոյեան 1987–ին, մեռած է Ապրիլ 11–ին Գոլոմպի Իվ–ու–Մանուար մարզարանը գլուխին ստանալէ ետք մարգիկի մը նետած մուրճը: Այս վերջինը կը մարզուէր քիչ անդին եւ Ս· Աւետիսեան, որ 1998–ին տասը լաւագոյն Ֆրանսացիներուն մաս կը կազմէր, 10 քիլօ կշռող մուրճը ստացած է, երբ ծռած էր սկաւառակը վերցնելու համար: Տեղն ու տեղը մեռած է:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE DAUPHINE LIBERE»

(9 Avril)

«POLITIQUEMENT INCORRECTS»

Այս խորագրին տակ, Տիկին Անի Փիլիպոսեան, իր – Տէ – Էֆ–ի Ազգային խորհրդական, յօդուած մը ստորագրած է Տօֆինէի մէջ, ուր կ'անդրադառնայ Ծերակոյտին ժխտական դիրքին: Կը նկատէ որ Հայոց ցեղասպանութեան հարցը կը խանգարէ Ֆրանսական քաղաքական դասը, ինչ հոսանքի ալ պատկանի:

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՇԱ Ս

Մարտ 22–ին, Շաս սիւր Իոնի (Իզէրի նահանգ) թաղապետական խորհուրդը, իր հերթական նիստին ընթացքին, օրակարգի նիւթ ըրած է Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման հարցը: Անդրադառնալէ ետք Նոր Հաճընի (Հայաստան) հետ քաղաքի զուգորդութեան, «Ռիւ տիւ ժենեւսիա Արմէնիէն»ի մը կոչումին Դղեակի թաղամասին մէջ, կը յանգի այն եզրակացութեան որ ցեղասպանութիւնը պէտք է ճանչցուի եւ այդ ճանաչումը պատմական ճշմարտութեան մը պահանջին կը պատասխանէ: Կը դիմէ, ուրեմն, որպէսզի հարցը արձանագրուի Ծերակոյտի օրակարգին վրայ, ժամ առաջ: Խորհուրդին այս որոշումը ընդունուած է միաձայնութեամբ:

*
**

ՎԻԷՆ

Մարտ 24–ի նիստին, թաղապետական խորհուրդը անդրադարձած է Ծերակոյտի մերժումէն եւ այդ առթիւ կը յիշէ որ 1984 Յունուար 7–ին, Ֆրանսա Միթերան ուժգնօրէն ողեկոչած էր պատմական այդ ցաւալի դէպքը, չնչտելով, այդ ձեւով, Ֆրանսայի պարտականութիւնը ճանչնալու ցեղասպանութիւնը: 1997, Դեկտեմբեր 15–ին, թաղապետական խորհուրդը արտայայտած էր իր տեսակէտը Հայոց ցեղասպանութիւնը ճանչնալու անհրաժեշտութեան մասին եւ նոր բանաձեւով մը կը յիշէ այդ դիրքը եւ իր խորհուրդը կը յայտնէ Ծերակոյտի մերժումին առթիւ:

ՏԱՐԵԳԻՐՔԻՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ ԵՒ ՊԱՏՄԱԾՆԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Պոլսոյ Սուրբ Փրկիչ Ազգային հիւանդանոցին 1900–ի տարեվերջին ընդարձակ ժամանակագրութեան կը յաջորդէ «ժամանակն ու տոմարը» խորագրուած չուրջ 30 էջնոց բաժին մը· զանազան տոմարներու, տօնակարգերու, օրացոյցներու մասին տեղեկութիւններու հետաքրքրական ազբիւր մըն է ան: Կը յաջորդէ 40 էջերու մէջ ամփոփուած Ազգային հիւանդանոցին պատմութիւնը: Ցարութիւն ամիա Պէզճեան 1832–ին կը ձեռնարկէ առնոր չինութեան, ծախքին մեծ մասը ինք տրամադրելով: Ճարտարապետները կ'ըլլան Կարապետ ամիրա Պալեան եւ քեռայրը Յովհաննէս ամիրա Սերվիչեան: Շինութեան ընդհանուր վերակացուն ալ ամիրա մըն է, Միքայէլ Փիշմիշեան, իսկ առօրեայ աշխատանքին կը հսկէ Եաղըճը Պօղոս աղա, Գրիգոր Օտեանին հայրը: Պաշտօնական բացումը կը կատարուի 1834–ին, հիմնադիրին մահէն ետք: Այս տեղեկութիւններուն կը յաջորդեն վարչական իրերայաջորդ չրջաններուն թուումը, մատակարարութեան, պիւտճէի մանրամասնութիւնները, վարչութիւններու կազմեր:

Այս էջերուն մէջ կը խօսուի հիւանդանոցին մատակարարած որբանոցին ալ մասին: Նախակրթարան մըն է ան, 185 աշակերտով (1899 Յուլիս): Ունի նաեւ արհեստանոց մը: Կը գտնուի նոյն չրջանին մէջ չինուած Ս. Յակոբ վանքին չրջապատին մէջ: 100–ի չափ երկաեա մանուկներու որբանոց մըն ալ կը գործէ հիւանդանոցին կանանոց բաժնին մէջ: Ուսումնական ծրագրին մէջ ծանրութեան կեդրոնը կը կազմեն ձեռագործը եւ ձեւագիտութիւնը:

Հիւանդանոցին այդ չրջանը ունի գրաճենակի երկու պաշտօնեայ, կրօնաւոր մը, տնօրէն մը, դեղագործ մը եւ վեց բժիշկ: Երեք պաշտօնեայ ալ յատկացուած է որբանոցին:

«Հասոյթի աղբիւրներ» խորագրուած էջերը կը տեղեկացնեն թէ Հիւանդանոցին պիւտճէն կը գոյանայ Արհեստական վարժարանի խնամակալութեան տարեկան 50 ոսկիի յատկացումէն, մոմարանի չահէն, սիկառի թուղթէն, փոխան ծաղկեպսակի դումարներէ, օրացոյցին վաճառքէն գոյացած դումարէն: 1887 – 1899 չրջանին պատկանող յուշակէտ մը յայտնի կ'ընայ թէ օրացոյցը առաւելագոյն 41 հազարի տպաքանակ ունեցած է 1893–ին, 1896–ին ալ տպուած է միայն 9515 օրինակ: Անջատ աղիւսակներով տրուած են նոյն չրջանին գործածուած անդեղէնի, տպառման ապրանքներու – քարիւղ, օճառ, ածուխ, եւ այլն – եկամուտներն ու ելքերը, պատսպարեալներու, հիւանդներու թիւերը:

Ամբողջ գաղութի մը պատկերը տալու չանքին մէջ բնական է որ անջատ գլուխ մը յատկացուած ըլլայ Կ. Պոլսոյ եկեղեցիներուն: Քանի էջի մէջ պատմական հակիրճ տեղեկութիւններով ամփոփուած են 43 եկեղեցիներ: Արմաչու Դըպրեվանքն ալ որպէս չրջանի կարեւոր հաստատութիւն 10 էջնոց բաժին մը ունեցած է ուր վանքին պատմութիւնը ծայր կ'առնէ 1611 թուականէն երբ հիմնադրուած է Զարխափան Ս. Աստուածածին վանքը: Տրուած են մինչեւ 1899–ի բոլոր վանահայրերը, մինչեւ եղիչէ Արք. Դուրեան: Կ'ըսուի թէ վանքին եկամուտները կը կազմեն «հողային արտադրութիւնէ, շերամասերմի հասոյթ, ուխտաւորութեանց արդիւնէ եւ յատուկ բարերարութիւնէ»: Ննամակալութիւնը եւ «բազմերախտ Ունենաւ Աբիկ էֆէնտին փութացած են միշտ հասոյթներուն պակասը լրացնելով, կանոնաւոր ընթացքը երաշխաւորել»: Դպրեվանքի սաներէն կուսակրօն քահանայ ձեռնադրուած 21 անուններու ցանկ մըն ալ տրուած է:

Աւելի քան 30 էջ գրաւած է «Պատրիարքարանին չուրջը» խորագրուած բաժինը ուր գաղութին կազմակերպչական կառոյցը տրուած է: Դատաւարութիւն, կառնկերու, նուէրներու, վարձքի օրինական տրամադրութիւններ, կրթական պատկեր, եւ այլն: Հետաքրքրական է կարդալ թէ Պատրիարքարանին հասոյթները կը գոյանան կոնդակներէ, վկայապիրներէ, առուծախի եւ փոխանցման հարկերէ, նշանառութեան վճարումներէ – հացադին, իւղադին, կոնդակադին – եւ այլն:

Ինչ կը վերաբերի կրթական կեանքին, գժուար չէ տեսնել թէ ամենայն լրջութեամբ ճեռք առնուած մարզ մըն է· յստակութեամբ սահմանուած են կրթական ծրագիրները, դասագիրքերը, ուսուցչական մարմինները, վկայականները, քննութիւնները, եւ այլն: Կը բաւէ կարդալ թէ «ոչ ոք կրնայ ուսուցչական պաշտօն վարել առանց ուսուցչական վկայականի, կեդրոնական Ուսումնական խորհուրդէն տրուած եւ պատրիարքէն վաւերացուած»: Այդ վկայականները 4 կարգ ունին. Օգնական ուսուցիչ, Դասատիարակ – ուսուցիչ, Օգնական մանկավարժ – դասատու եւ Մանկավարժ դասատու: Դարասկիզբին Պոլիս ունի 46 թաղային վարժարան, որոնց վեցը միակ են: Աշակերտութեան դումարն է 4923, ուսուցչական կազմը բաղկացած է 274 հոգիէ: Այդ թուականին ալ կայ ոչ – հայկական վարժարան յաճախող աշակերտութիւն մը (1500):

Հաւանաբար որպէս կրթական կարեւոր բաղդին հաստատութիւն, ներկայացուած են կեդրոնականն ու Սանասարեանը: Առաջինը հինգ տարուան չրջան մը ունի, հիմնադրութենէն (1886) մինչեւ դարավերջ 70 չրջանաւարտ տուած է որոնց «մեկ մասը եւրոպայի մէջ կ'ուսանին բժշկութիւն, իրաւագիտութիւն, ուսուցչութիւն, երկրաչափութիւն, ճարտարապետութիւն, եւ այլն»: Առաջին դասարան ընդունուելու համար պարտաւոր է գրաւոր քննութիւն անցընել հետեւեալ նիւթերէն. հին ու նոր կտակարանի պատմութիւն, աշխարհաբար չարադրութիւն, դրաբարէ աշխարհաբար եւ աշխարհաբարէ դրաբար թարգմանութիւն, օսմաներէնի ուղղագրութիւն, ընթերցում, ֆրանսերէնէ ուղղագրութիւն, օսմաներէնէ եւ ֆրանսերէնէ հայերէն եւ փոխադարձ թարգմանութիւն, թուաբանութիւն, երկրաչափութիւն, պատմութիւն, տարրական աշխարհագրութիւն:

Սանասարեանը Ուսումնական եւ Արհեստագիտական գոյք բաժիններ ունի, 166 աշակերտով (1899), գիշերօթիկ եւ ցորեկօթիկ: Մինչեւ այդ թուականի Ուսումնականի 75 չրջանաւարտներէն 25–ը ուսուցչական պաշտօն կը կատարեն, 15–ը արտասահմանի մէջ կ'ուսանին, մէկ քանին կառավարական պաշտօնեաներ են, մնացեալն ալ առեւտրական եւ արհեստաւոր:

Գաղութին մէջ կը գործէ Յովսէփ Իզմիրեանցի «ղրկան մրցանակ»ն ալ որով տարեկան 600 ռուբլի կը տրուի ազգային ղրկանութեան եւ պատմութեան լաւագոյն երկասիրութիւններու հեղինակներուն:

Ցաջորդ երկու գլուխները ուղղուած են գործի մարզոց եւ ընտանիքին: Առաջինով ամփոփուած են օրէնքներ - կալուածական, փոխանցումներ, ղրկմատուրք, եւ այլն–, երկրորդով՝ առողջապահական տեղեկութիւններ, կերակուրներու պատրաստութեան բացատրագիրներ:

Օսմանեան կայսրութեան վիճակագրական տեղեկութիւններու յատկացուած բաժինը վարչական գլխաւոր կազմաւորումներու պատկերը կուտայ. առաջին գլուխն՝ կայսերական արքունիքին մէջ արդէն կան երկու հայկական անուններ. Սէֆէրեան Նշան էֆէնտի արքունիքին ր. թարգմանն է, Սագըզ Յովհաննէս էֆէնտի՝ նախարար կայսերական անձնական գանձին: Դեսպաններու էջերուն մէջ կը հանդիպինք դեսպան Յովսէփ Միսաք էֆէնտի (Հոլանտա), Կալացի ընդհանուր հիւպատոս Մանուկ էֆէնտի Աբեան (Ռումանիա), Օղիչէի փոխհիւպատոս Մաժակեան Յովհաննէս էֆէնտի (Սերպիա), Նիսի եւ Թուլոնի ընդհ. հիւպատոս Գալաֆեան Միհրան էֆէնտի անուններուն: Կը յաջորդէ Օսմանեան տէրութեան հայ սահմանադիրներու ցանկը ուր կան 90 անուններ, արժանացած՝ կայսերական զանազան պատուանշաններու: Բարձրագոյնը «Վէգիր»ի աստիճանն է որ տրուած է ծերակոյտի անդամ Աբրահամ փաշա Երամեանի եւ Ցարութիւն փաշա Տատեանի որ արտաքին գործերու խորհրդական է:

Բանական ստուար ցանկով մը տրուած է Տէրութեան հայ պաշտօնատարներու պատկերը: Ամէնէն մեծ թիւով (14) հաներ կան դատական նախարարութեան զանազան բաժիններուն մէջ: Հայկական անուններու գոյութիւնը բանական հետաքրքրական է օսար երկիրներու դեսպանական մարմնին մէջ ալ. օրինակ՝ Պարսկաստանի դեսպանատան դ. քարտուղարն է Յովհաննէս խան, առաջին թարգմանը Գրիգոր էֆէնտի Շամտանճեան, Գերմանիոյ դեսպանատան դիւանադպիր է Պ. Լազարեան, Ռումանիոյ դեսպանատան ր. թարգման է Տիգրան Զօրայեան, եւայլն:

Հանրային պարտքի վարչութիւնը եւս հարուստ է «եան»երով, իսկ ծխախոտի ոչ-ժիին Պոլսոյ անդամներէն է Սարգիս էֆէնտի Համամճեան:

Այս էջերուն մէջ կայ «Խոստար Պալլատուս» անունը որպէս Օսմանեան վարոնեներու վարչութեան դեր – տնօրէն եւ տնօրէն տեսչութեան խորհուրդին. Միհրան Միսաք էֆէնտի ալ թարգման է եւ անդամ նոյն խորհուրդին:

Ապահովութեան ընկերութիւններու առաջին տեղը կը գրաւէ Օսմանեանը որուն վարչական խորհուրդին մաս կը կազմէ Գարրիէլ էֆէնտի Նորատունկեան:

Հատորին վերջը գլուխը յատկացուած է Հայաստանեայց Եկեղեցիին: Կայ ժամանակագրութիւնը կաթողիկոսական աթոռներուն – Արտազ (35 – 300), Վաղարշապատ (301 – 478), Դուին (478 – 931), Աղթամար (932 – 967), Արզինա (969 – 992), Անի (992 – 1054), Թաթլուր (1054 – 1065), Ծամնդաւ (1065 – 1087), Սեաւ լեռ (1105 – 1166), Հռոմկլայ (1166 – 1293), Սիս (1293 – 1441), Վաղարշապատ (1441):

Տարեգիրքին հրատարակութեան օրով կաթողիկոսն է Խրիմեան Հայրիկ, Պոլսոյ պատրիարքը՝ Մաղաքիա Արք. Օրմանեան: Թուումը եղած է Հայաստանեայց Եկեղեցիին եպիսկոպոսական դասուն (47 անուն), Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան (6) եւ Աղթամարի կաթողիկոսութեան (1):

Պոլսոյ պատրիարքարանը ունի կրօնական եւ քաղաքական ժողովները (14–ական անդամ) եւ Դատաստանական, Ուսումնական, Տնտեսական խորհուրդները: Առաջնորդական վիճակները 45 հատ են, սկսած՝ Պոլիսէն, անցնելով Արեւմտահայաստանի բոլոր գաւառներէն, մինչեւ Պաղտատ, Եգիպտոս, Պուլկարիա, Ռումանիա: Մանուսւոր թեմեր կան Ամերիկայի, Քանատայի, Պէլճիքայի, Կիլիկեան Աղթակի, Սելանիկի եւ Կրէտէի մէջ:

Տարեգիրքը կը թուէ գաւառական որբանոցները, նպաստընկալ վարժարանները: Ապա կը տրուի Երուսաղէմի պատրիարքութեան, Կիլիկիոյ, Աղթամարի կաթողիկոսութիւններուն պատկերը, նաեւ հայ կաթոլիկ, բողոքական հաստատութիւնները իրենց վիճակներով, միաբանութիւններով, միութիւններով: Տրուած է Թուրքիոյ արեւելեան քրիստոնեայ համայնքներուն հոգեւոր առաջնորդութեան ցանկն ալ:

Նուազ հետաքրքրական չէ Տարեգիրքին ծանուցումներու բաժինը: Ապահովագրութեան ընկերութիւններ, դրամատուներ գլխաւոր տեղը կը գրաւեն. «Ոսմանեան կայսերական պանգա», «Քրէտի Լիոնէ», «Ոսմանիա» ապահովագրական ընկերութիւններ, «Լա Նիւ եորք – կենսագրական ապահովագրական ընկերութիւն» որ ներկայիս միջազգային ընկերութիւն է, անօրէնութիւնը Փարիզ 1 եւ 3 լը փոխադրելէ վերջ (պուլվար ոէ ք'Իթալիէն անկիւնը), «Պէրլինի Վիքթորիա» ընկերութիւնը որուն «Մի միայն մէկ տարուան շաբաթական 1 ֆրանք վճարելով վարձատրուելու կ'ապահովագրուի»:

Քովի էջին մէջ «Լէսսիվ տու ժէնի կ'ամփոփէ «լուացքի կատարելագործութիւն – արագութիւն, դիւրութիւն - նայողութիւն»: Լէսսիվ–ին գործածութեան ձեւն ալ տրուած է: «Մեծ վարուժանն»էն նորաձեւութեան հարկաւոր կարելի է գտնել. «տոմպլա, ֆօրտէլա, պուօտէ, քաղաքական փիւշիւ» եւ այլն, իսկ ծաղկազարդ նուններու համար պէտք է դիմել Մեծ Հիւսէյինճեանին որ «Օտարի չի վստահիր, ինքն իւր ձեռքով կը զարդարէ ՀԱՐՍԻՆ ՄՈՄԵՐը վայելուչ արդիւնքով»: Կան տակաւին դեղօրայքի, ներկարի, «Նեվազիլին» դեղին, սեպհական վարժարանի մը ծանուցումները: Տարեգիրքին վերջին նչումը կը պատկանի դերքին. 8 գրուչ կ'արժէ ան երբ արծաթի գրուչնոցը 22 ֆրանսական անթիմ է, տարազրամներու յատկացուած բաժնոյ ցուցակին:

Իսկապէս չատ դովելի նախաձեռնութիւն է տարեգիրքին վերհրատարակութիւնը որ ամէնէն հետաքրքրական կէտերը մը պէս հեւ հեւ ընթերցումի նիւթ կը տրամադրէ, միեւնոյն ատեն էջ առ էջ դնելով ամբողջ կորուած մեր աշխարհի համապատկերը:

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՒՆՃԵԱՆ

ԱՐՈՒԵՍՏ

ԲՐԻՏԱՆԱՀԱՅ ԵՐԳԻՉ ՄԸ՝ ԹՈՒԼՈՒԶ ԼՕԹՐԻՔԻ ՏԻՊԱՐՈՎ

Սեւան Ստեփան, Լոնտոնի բեմերուն վրայ յաջողութիւն արձանագրած պարիթոն երգիչը իր 160 սմ. հասակով չարմար անձն է տպաւորապաչտ դեղանկարիչ Թուլուզ Լօթրէքի դերին համար, թէեւ իրականութեան մէջ Լօթրէքի հասակը 150 սմ. էր: Շարլ Ազնաւուրի դրած եւ յօրինած երաժչտախառն թատերախաղը Ապրիլ 6–ին սկսաւ ներկայացուիլ Լոնտոնի Շաֆթսպըրի թատերասրահին մէջ: Անիկա կը պատմէ Փրանսացի արուեստագէտին եւ Սիւզան Վալատոնի չարաբերութեան մասին:

Հայազգի երգիչ Սեւան Ստեփան ծնած է 1970–ին, Լոնտոն, ուր մանկակցած է դպրոցական ներկայացումներու եւ երգչախմբային համերգներու: 14 տարեկանին սկսած է երգել Հայաստանեայց Ս. Պետրոս Եկեղեցիին երգչախումբին մէջ, իր մօրեղբօր եւ եղբօր հետեւողութեամբ, որոնք սարկաւագ էին: Հայրը եւս երգչախումբին անդամ էր, իսկ մայրը՝ եկեղեցիին դանձապահը: Սեւան Ստեփան չուրջ մէկ տարի նաեւ կատարած է խորհրդավարի պաշտօն: Մանկակցած է հայկական արուեստանոցական երեկոներու, համերգներու եւ թատերական ներկայացումներու: «Արշակ Բ·» թատերախաղին մէջ Ներսէսի դերը ստանձնած է խորհրդային ժամանակներու դերասան Վլադիմիր Մարքեանի կողքին:

Արուեստներու սիրահար պատանի Սեւան Ստեփան նաեւ գիտական նկարչութեամբ հետաքրքրուած էր: Սկիզբ ան նկարները զղրոցը աւարտելէ ետք, Գրիմսբիի համալսարանին մէջ ուսած է բնագիտութիւն, միաժամանակ մաս կազմած է համալսարանին երեք երգչախումբերուն եւ թատերախումբին: Հայ բարեկամներու հետ կազմած է «Պլուզ» երաժչտախումբ մը, որ յաջող համերգ մը տուած է Լոնտոնի մէջ, ներգրաւելով 500 հոգի: Համալսարանը աւարտելէ ետք Լոնտոնի Իմփիրիըլ Գոլէճին մէջ կիրառական ոսոզութեան հետեւելով փորձած է դիստրոսի վկայականի մը ստանալ, սակայն չէ յաջողած կարգ մը քննութիւններու մէջ եւ անդրադարձած է, թէ ոսոպարէդը իր «սրտին» ուզածը չէր:

Այս հանգրուանին անկարող էր որոշելու իր կեանքին ուղղութիւնը եւ կասկածած է դանազան պաշտօններ իրեն ուղղուած ըլլալուն: Ան ոգերեւութաբան եւ պետական պաշտօնեայ, սակայն յաջողութիւն չէ տեսած: Ծնողներուն աջակցութեան չնորհիւ աշխատանք ապահոված է իրեն:

Ձեր գովազդը այստեղ

մակարդիչի ծրագիրները պատրաստող պաշտօնեայ: Շուրջ մէկ տարի եւ աւելի տեւաբար հանդիսացած է դպրոցական հին բարեկամի մը, որ Լոնտոնի մէջ փոքր թատերասրահ մը ունէր: Սեւան վերյիշած է, թէ դպրոցական տարիներուն որքան սիրած էր թատրոնը: Բարեկամը յորդորած տուած է դիմել թատերական գործի մը դպրոցները: Երազ մըն էր, որ մինչ փայփայած էր: Ոչինչ պիտի կորսընցնէր...:

Սեւան Ստեփան ընդունուեցաւ Պրիթթոլի Օլտ Վիք թատերական դպրոցը, ուր յաճախեց երկու տարի, մեծ հաճոյքով կատարելով դերեր՝ Շէյքսփիրի, Տիքընզի, Նոէլ Քաուըրտի, Զեխովի եւ Փիթըր Պարնզի թատերախաղերուն մէջ: 1995–ին, ուսումնական տարեշրջանի վերջին ներկայացումին՝ Փիթըր Պարնզի «Ռէտ Ռոզըզ» թատերախաղին մէջ ստանձնեց Մարսէլ Ֆլոթի դերը եւ արժանացաւ «Տարուան ուսանողի» Զեսթըրթըն մրցանակին:

Սեւան Ստեփան իր առաջին արհեստավարժ աշխատանքը կատարած է ստանձնելով Մըթըը Միթաուըլըի դերը՝ Ջարզ Տիքընզի «Տէյվիտ Գոփըրֆիլտ» վէպին թատերական ներկայացումին մէջ, փոքր թատերախումբի մը հետ չրջելով արեւելեան Անգլիոյ տարածքին: Ութ հոգիէ բազկացած թատերախումբին անդամներէն իւրաքանչիւրը չորս տիպարներ կը մարմնաւորէր եւ բոլորը կը մասնակցէին լուսաւորումի, հանդերձանքի խնամքի եւ այլ աշխատանքներու: Յաջորդ թատերախաղը Պրիսթոլի Ռոյըլ Թիէթըրին ներկայացուցած «Տիէ Ուիթիկըզն» մինչեւ վաղն էր, ուր դարձեալ մարմնաւորած էր երեք տիպարներ: Այս թատերախումբին հետ ան կատարած է Պալթազարի դերը՝ Շէյքսփիրի «Մաչ Ասօ Ըպաութ Նաթինկ» թատերախաղին մէջ, որ նաեւ կը նշէր Պրիսթոլի Օլտ Վիք թատերական դպրոցին 50–ամեակը:

Այնուհետեւ Սեւան Ստեփան մէկ տարի մաս կազմած է «Մարթէն Կէր» երաժշտական թատերախաղը ներկայացնող առաջին խումբին: «Մարթէն Կէր»ի երաժշտութիւնը յօրինած են «Լէ Միզերապլ» եւ «Միս Սայկոն» երաժշտական թատերախաղերուն հանճարեղ հեղինակները՝ Պուալիլ եւ Շէօնպէրկ: Անոնք բեմադրուած են 1990–ական տարիներու ամէնէն մեծ յաջողութիւնը արձանագրած բեմադիր Քամերոն Մաքինթոշի կողմէ եւ տարիներով իշխած են Լոնտոնի թատերական Ուէսթ Ընտ թաղամասին մէջ: Սեւան Ստեփան երեք դերեր ստանձնած էր «Մարթէն Կէր»ի մէջ եւ զանոնք երգած է թատերախաղին ամփոփ ակաւառակին ձայնագրութեան առիթով: Յետագային ան հրաւիրուած է Դատաւոր Քորասի դերը կատարելու այս թատերախաղին վերջին չորս շաբաթներուն ընթացքին:

Սեւան Ստեփանի ասպարէզը փայլուն ընթացք մը կը պարզէ «Մարթէն Կէր»էն ետք: Ան դերեր ստանձնած է չարք մը յայտնի թատերախաղերու եւ երաժշտական ներկայացումներու մէջ: Ժամանակակրպակն կարդով կարելի է նշել հետեւեալները. «Ձոճինկ Ըփարթ» (Ալան Այքպուըն), «Կրէյք Էֆսիեֆքէյշընզ» (Ջարլզ Տիքընզ), «Է փանի թինկ հէփընս» (Սթէֆըն Սոնտհայմ), «Է կրաւնտ Նայթ փոր Սինկ» հիմնուած՝ Ռոճըրզի եւ Հեմըրջթայնի յօրինումներուն վրայ), «Տը Ռիվիֆ» (այլ թատերախաղ մը, որ երկարաձգուած էր ժողովրդային բուռն փափաքին ընդառաջելով, եւ որուն մէջ Սեւան Ստեփանի դերը կը պահանջէր սառոյցի վրայ չմշկել սոլովիլ եւ երգել չմշկելու յատուկ հին կեդրոնի մը մասին):

Այս բոլորէն եւթ եռանդուն դերասանը դերերու արժանացած է Անգլիոյ ամէնէն մակարդակաւոր եւ ակադեմական թատերախումբին՝ Ռոյըլ Շէյքսփիր Գամփընիլի բեմադրած «Է Ուինթըրզ Թէյլ» (Շէյքսփիր) եւ «Տը Լայըն, տը Ուիչ էնտ տը Ուորտրոպ» թատերախաղերուն մէջ, որոնք յաջորդաբար ներկայացուեցան Շէյքսփիրի ծննդավայրին պատկանող Շէյքսփիր Մեմորիըլ Թիէթըրին եւ Լոնտոնի մակարդակաւոր Պարպիճըն Թիէթըրին մէջ: Թատերական քննադատներ դնահատեցին թատերախաղերը: Երկրորդ թատերախաղը տոմսերու վաճառքի մրցանիշներ կոտրած էր Շէյքսփիր Մեմորիըլ Թիէթըրին մէջ: Այս առիթով Սեւան Ստեփան առիթ ունեցած է աշխատելու դասական մեծ դերասաններու, ինչպէս՝ Անթոնի Շէրի հետ, որուն արուեստը դպրոց մը եղած է իրեն համար:

Քանի մը խաղաղ ամիսներ յաջորդեցին (բնական երեւոյթ մը՝ դերասաններու կեանքին մէջ), որոնց ընթացքին ան զբաղած է թատերդուհիներ կարդալով հին դասընկերոջ մը դինեատուն – թատերասրահին մէջ եւ մասնակցած է Շէյքսփիրի «Է Միտսամըր Նայթ'ց Տրիմ» թատերախաղին բացօթեայ մէկ ներկայացումին, Պըրմինկհամի մէջ:

Այս բոլորէն եւթ Սեւան Ստեփան ներկայացած է Շարլ Ազնաւուրի «Լօքրէֆ» երաժշտախառն թատերախաղին նախապատրաստական ունկնդրութեան: Վեց չաբթուան վրայ բաժնուած 5 ունկնդրութիւններու ընթացքին ան երգած է, իր դերը խաղացած է եւ պարած է թատերախաղին ամերիկացի բեմադիրներու, խմբավարին, պարադրողին, բնագիրի հեղինակին եւ յօրինող Ազնաւուրին դիմաց, որմէ եւթ անոր առաջարկուած է Ֆրանսացի դժբախտ գեղանկարիչ Հանրի Թուլուզ Լօթրէքի գլխաւոր դերը:

Իր արհեստավարժ ասպարէզին ամբողջ տեւողութեան Սեւան Ստեփան չարունակած է ելոյթներ ունենալ հայկական ոգեկոչումներու եւ հանդիսութիւններու առիթով: Ան տակաւին հաճոյքով կ'երգէ Ս. Պետրոսի Եկեղեցիին երգչախումբին հետ, երբ Լոնտոն կը գտնուի:

«ԱԶԴԱԿ»

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՍԱՐԵԱՆ ԵՒ ԵԱԿՈՒԼՈՎ ԿՐ ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒԻՆ ՊՈՐՏՈՑԻ ՄԷՋ*

Ապրիլ 7–ին, Պորտոյի գեղարուեստի թանգարանին մէջ տեղի ունեցաւ բացումը «Ռուսական սէնսուալիզմ» նշանակալից ցուցահանդէսին: Առաջին անգամն է որ Արեւմուտքը առիթ կ'ունենայ (Պորտոյէն առաջ ցուցահանդէսը տեղի ունեցած էր Մատրիտ եւ Պարչէլոնա) ծանօթանալու ռուսական արուեստի իւրօրինակ չարժումի մը, որ փաստօրէն հիմք դարձաւ ռուսական յառաջապահ դպրոցին:

Մոսկուայի, Ս. Պետերբուրգի, Սարադովի մէջ, ռուսական «Կապոյտ վարդ», «Արուեստի աշխարհ» ընկերութիւններու նկարահանդէսներուն մասնակից կը դառնան նաեւ երիտասարդ հայ նկարիչներ Մարտիրոս Սարեանն ու Գէորգի (Ժորժ) Եակուլովը, որոնց տաղանդը կ'արժանանայ բարձր դնահատականներու: Աւելի ուշ, երկուքն ալ իրենց թատերական տեքոռներով մասնակցութիւն կ'ունենան Տիակելեվի փարիղեան միջոցառումներուն:

1999–ին, նախ Մատրիտի, ապա Պարչէլոնայի մէջ կայացած «Ռուսական սէնսուալիզմի» ցուցահանդէսին ընդգրկուած էին Եակուլովին երկու («Օրիէնթալիա» եւ «Մոնթէ – դարլօ»), իսկ Սարեանէն մէկ՝ («Բորենիները») նկարները՝ բերուած Հայաստանի եւ Ռուսաստանի թանգարաններէն: Նկատի առնելով Մ. Սարեանի կարեւոր դերը այդ շրջանի արուեստի չարժումներու մէջ եւ անոր «Բորենիներ» (1909) պատկերին նշանակութիւնը, Պորտոյի թանգարանի տնօրէնութիւնը խնդրած էր Ազգային պատկերասրահի տնօրէն Շահէն Խաչատուրեանէն լրացնելու Սարեանը իր վաղ շրջանին պատկանող եւս երկու «Ձրհորի մօտ. Տօթ օր» 1908, եւ «Մովափին. Սֆինքս» 1908 գործերով: Արեւելքէն, Մայր երկրէն առնուած լոյսի հզօր ուժով առինքնող Սարեանի երեք նկարները, որոնք կ'եղրափակեն ցուցահանդէսը, ամբողջական տպաւորութիւն մը կուտան հայ նկարիչին ինքնատիպ արուեստին, կրկին անգամ վաւերացնելով այդ արուեստին առանձնայատուկ տեղը 20–րդ դարասկիզբի նկարչութեան մէջ:

Հրատարակուած է ծաւալուն քաթալոգ մը: Ցուցահանդէսը պիտի տեւէ մինչեւ Յունիս 7:

(*) «Le symbolisme russe», Musée des Beaux-Arts, Bordeaux.

ՄԻՋԻՆԴԻ ՀԱՅԿԵՐՈՑԹ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ»). –

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի «Սօսէ Մայրիկ» մանուհիւղը կազմակերպեց ընտանեկան ճաշ մը, կիրակի, Ապրիլ 9–ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, Մեծ Պահոց Միջինքի առթիւ: Միջինքը Մեծ Պահոց 24–րդ օրն է, համաձայն Եկեղեցւոյ Տօնացոյցին: Այս տարի բուն օրն էր՝ Զորեքշաբթի, Մարտ 29: Աւանդական, բարեկամական հաւաքոյթ մը Մեծ Պահքի յատուկ ճաշերով որոնք հետզհետէ սերունդէ սերունդ կը մոռցուին, բարքեր որոնք կը կորսուին:

Հայկերոյթը սկսաւ հաւաքաբար արտասանուած «Հայր Մեր»ով եւ Կոմիտաս Վրդ. Յովհաննէսեանի սեղանօրհնութեամբ:

Սեդա Սիմոնեան յանուն Մասնաճիւղի վարչութեան վերյիշեց դարերէն ժառանգուած այս դեղեցիկ հօրինական սրբութիւնները եւ ընդգծեց անոնց պահպանման անհրաժեշտութիւնը: Ամփոփ կերպով ներկայացուց Կապոյտ Խաչի ըսփիւռքեան եւ հայաստանեան գործունէութեան ընդհանուր ուղղութիւնները:

Երդիչ Վարդան Առաքելեան եւ իր նուագախումբը ժողովրդական ծանօթ երգերով եւ հայկական պարերու երաժշտութեամբ ստեղծեցին ջերմ մթնոլորտ մը որուն մասնակցեցան ներկաները իրենց ուրախ տրամադրութեամբ:

Կարօ Յովսէփեան դնահատեց Կապոյտ Խաչի «Սօսէ Մայրիկ» մասնաճիւղի այս ձեռնարկը որ առիթ տուաւ վայելելու, մեծով եւ պզտիկով, ոչ միայն համեղ եւ եզակի խոհանոցային յատուկ պատրաստութիւններ, այլ նաեւ ապրիլ եւ ապրեցնել աւանդութիւններ որոնք կը կապեն բարոյական դրամապուրս մը մեր պատկանելիութեան: Ապա, չեչոեց Կապոյտ Խաչի տիրական դերը դաղութի հաւաքական կեանքին ներս եւ անոր բերած ակակցութիւնը, ներդրումը Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան ընդհանուր գործունէութեան:

Կոմիտաս Վրդ. Յովհաննեան իր խրատական խօսքերէն յետոյ, վեր առաւ Կապոյտ Խաչի առաքելութիւնը ի սպաս ժողովուրդին եւ անոր կազմակերպչական կեանքի, կառոյցներու կարիքներուն: Խաչի դաղափարը գոհողութեան դաղափարն է, ըսաւ Կոմիտաս Վրդ., եւ մարդասիրութեան, ծառայութեան խաչն է որ վերցուցած է տասնամեակներէ ի վեր այս կանացի, կուռ, ծաւալուն եւ ոգեւորիչ չարժումը:

Կապոյտ Խաչը ժամադրութիւն տուաւ իր համակիրներուն, ուղեկիցներուն Շաբաթ, Մայիս 27–ին, Պօմոնի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ կից սրբատունը, Մայրերու Տօնին առթիւ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԵՐԲ ԵՍ ՆԱՅԵՑԱԻ, ՏԵՍԱԻ ՈՐ ՏԻԿԻՆ ՎԻԹԷ ԻՐ ԱՉՔԵՐԸ ԳՈՑԱԾ ԷՐ ԱՐԴԵՆ...

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԻՔՃԵԱՆ

– Ո՞ւր, ե՞րբ:

– Ճեպընթացին մէջ, հեռաւեալ առաւօտուն, Փարիզէն Կրընոպլը:

Երկու խօսակիցները լռեցին... Այս անգամ Օլիվիէն էր որ ուղղեց իր նայուածքը հիանդին աչքերուն մէջ: Մնացին վայրկեան մը լուռ, երկուքն ալ:

Ինչպէս լոյս մը որ մչուշին մէկէն կը յառաջանայ, կը մօտենայ, կը մեծնայ, ձև կ'առնէ, մանկամարդ կնկան մը դէմքը, Օլիվիէի յիշողութեան մէջ, կը դառնար այդ պահուն հեզգհեզ յստակ, վայրկեան, դեղեցիկ:

Հմայիչ էր արդարեւ այդ աղջիկը զոր բախտը այդ առաւօտ իրեն ընկերակից ըրած էր Փարիզ – Կրընոպլը ճեպընթացին մէջ, Այո՛, կը յիշէր, Գարոլ էր անունը, պոնէ այդպէս ըսած էր, պահ մը դիմադրելէ յետոյ, իր տարցումներուն, տեղի տալէ առաջ. թերեւս հաճոյքով: Ճամբորդութիւնը չատ արագ էր անցած երկու երիտասարդներուն համար՝ որոնք, քանի մը ժամուան մէջ, դարձած էին մտերիմներ, իրարու պատմելով զբաղումներ իրենց կեանքէն, իրարու հաղորդելով իրենց մտածումները, մինչեւ այդ իրենց համար անսովոր անկեղծութեամբ մը: Երկուքին համար ալ հաճելի հոսանք մը կ'անցնէր իրենց միջեւ:

Ուրեմն այդ Գարոլն էր հիմա Օլիվիէի աչքին առջեւ, հոս, Լէսթարէնի ապաստարանը անկողինին մէջ: Գարոլ մը՝ զբաղեթէ անկարող չարժելու, կորսնցուցած մարմնական իր բոլոր հմայքները: Օլիվիէ կը յիշէր աղջկան թեւերը որոնք այնքա՜ն ցանկալի էին: Այդ սպիտակ լեցուն, կլորիկ բազուկներէն մնացած էին երկու ոսկորներ ծածկուած՝ թուխ բիծերով լի խորտուբորտ մորթով մը:

Օլիվիէ քիչ մը աւելի մօտեցաւ անկողինին, իր ափերուն մէջ առաւ ծերացած կնկան ալ ձեռքը, նայեցաւ անոր դէմքին որ տեղ տեղ, յուզումէն, դարձած էր վարդագոյն: Ըսաւ.

– Այո՛, կը յիշեմ Գարոլ. կը յիշեմ հըմայիչ աղջիկ մը՝ որուն ըսած էի կրնոպլի կայարանին առջեւ, բաժանումի պահուն՝ «պիտի ուզէի ձեզի վերստին տեսնել»:

– Ճիշդ է ըսաւ, Տիկին Վիթէ. ու տեսանք զիրար վերստին: Քանի մը անգամներ, զանազան տեղեր: Դժբախտաբար...

– Իսկապէ՞ս դժբախտաբար:

– Չեմ գիտեր: Շատ մը բաներ ապրեցայ անկէ ի վեր. երկար կեանքի մը մէջ, վերջը, դժուար է զանազանել ինչ որ դժբախտութիւն է, ինչ՝ բարեբախտութիւն: Կարծեմ, տարիներու թաւալումով, իւրաքանչիւրին իմաստը կը փոխուի, աւելցուց Տիկին Վիթէ: Անկեղծ սէրն անդամ կը թուի ծիծաղելի:

– Սիրեցինք զիրար, ըսաւ Օլիվիէ, քիչ մըն ալ սեղմելով հիւանդին ձեռքը:

– Թերեւս: Այդ տպաւորութիւնը ձգեցիք ի՛մ վրաս երբ, առաջին անգամ...

– Կը յիշէք ուր էր...

– Այո, Վիշիւ, արեւոտ կէսօրէ վերջ մըն էր:

– Զգեցէք որ ես պատմեմ, ըսաւ Օլիվիէ: Տարօրինակ է, չատ բան մութ էր մտքիս մէջ քանի մը ժամ առաջ, բայց հիմա տարիներու քաշած քօղը պատռած է կարծէք. ամէն ինչ յստակ է աչքերուս առջեւ, նոյնիսկ աւելի յստակ թերեւս քան այդ վայրկեանները ապրած պահուս:

«Այո՛, արեւոտ օր մըն էր, երկար պատեցանք միասին Վիշիւի ղեկավին պարտէզին մէջ, նստեցանք պահ մը, յետոյ չրջեցանք դով աւազանին չուրջ, ուր հարիւրաւոր պզտիկ կարմրախայտեր անյագօրէն կը լափէին իրենց նետուած կերերը, կ'անդիտանային որ որքա՜ն չուտ մեծնան եւ դէրնան, այնքան չուտ կը մօտենան իրենց վերջին հանդրուանին, խոհարարի մը տապակին մէջ:

«Նստեցանք վերստին հսկայ կաղեկնիի մը տակ: Այդ ծառը հոն էր հաւանաբար երբ նահանգին երեւելիները պահանջեցին 1788–ին, դումարել ժողով. ժողով մը՝ որ ճամբայ պիտի բանար Յեղափոխութեան: Խօսեցա՞նք հոն քաղաքական հարցերու մասին, չեմ գիտեր, չեմ կարծեր: Աւելի զբաղած էինք իրարու դէմք դիտելով, դիրար չոյելով: Ու հետզհետէ երկուքիս մէջ ալ մեծցաւ կիրքը, դարձաւ անզսպելի փափաք մը՝ գտնուելու առանձին, չորս պատի մէջ, հեռու օտար ակնարկներէ»:

– Կը յիշեմ, կրկնեց ծերունի կինը:

– Ո՞վ առաջարկեց պանդոկ երթալ:

– Դո՛ւք, պատասխանեց Գարոլ:

– Թերեւս...

– Շատ անհամբեր էիք...

Ու Տիկին Վիթէ չձգեց որ Օլիվիէ չարունակէ. ինք վերսկսաւ:

– Վերադարձանք Վիշիւի կեդրոնը. պանդոկը քովընտի փողոցի մը մէջ էր. հին չէնք մը, երկյարկանի: Փայտէ սանդուխներ: Նեղ: Կարելի չէր բարձրանալ քով քովի: Ձիս առջեւ հրեցիք, պանդոկապետին կնոջը եռեւէն: Ձեր ձեռքերը դրիք գիտերուս վրայ. ելանք սանդուխն ի վեր, կամաց–կամաց. մեր ոտքերուն տակ կը ճարճատէին մաշած սանդուխները:

«Սենեակը պարզօրէն կահաւորուած էր, բայց մաքուր էր: Հին օրերէ մնացած մահճակալ մը, վրան, լաւ կը յիշեմ, կապոյտ ծածկոց մը: Անմիջապէս որ միակ մնացինք, գացիք դոցեցիք պատուհանին վարագոյրը. մէկ պատուհան միայն կար: Կը նայէր դիմացը, պատի մը վրայ: Ձեր այդ հապճեպ որոշումը զուարճալի թուեցաւ ինծի, բայց ժամանակ չունեցայ բերան բանալու: Ձեր թեւերուն մէջ մնացի պահ մը բանտարկեալ, անոյշ վայրկեան մըն էր այդ, թերեւս ամէնէն անոյշը մեր այդ օրուան հանդիպումին:

(Շար. 5)

ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԻԼԱՆՕ. – Տիկին Արուսեակ Ներսէսեանի 100-ամեակի տարեդարձին առթիւ, Տիկին Մարի Մնաիկեան եւ Տէր և Տիկին Յակոբ եւ Եղիսաւետ Սէֆէրեան 10.000 Ֆր. կը նուիրեն անոր անունով հիմնուելիք «Յառաջ»ին, որու հաւատարիմ ընթերցողն է քառասուն տարիէ ի վեր:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Ա. Նիքոլա իրենց խոր ցաւակցութիւնները կը ներկայացնեն Տէր եւ Տիկին Ա. Մանուկեանի եւ իրենց աղջկան, Տէր եւ Տիկին Պերնար Մանուկեանի եւ իրենց աղջկան իրենց մօր՝ Տիկին Ալիս Մանուկեանի մահուան առթիւ եւ անոր թաղմանը չհաճախին 300 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

(Շար. Ա. էջէն)

դային դրասենեակին, որ կը հնազանդի նախագահական իշխանութեան: Դիտերու պատասխանատուութեան պետը՝ Խոսւարտօ Շեթայն «չատ ծանրակչիռ» որակած է փերուի կացութիւնը:

ԶԷՋԷՒՈՒՈՑ կացութիւնը միշտ անորոշ է եւ Մոսկուա որեւէ բանակցութիւն կը մերժէ ցորչափ «ապստամբները, մինչեւ վերջինը, մաքրագործուած չըլլան»: Տեղւոյն վրայ, Զէչնիա, պինուօրականները կը պեկավարեն, բայց, լուծում չէ եւ Կրեմլին ալ լիազօր խօսակից չունի մնայուն կարգադրութեան մը համար:

ԹԵՀՐԱՆԻ ՄԷՋ, Ապրիլ 13-ին բացուեցաւ 13 Հրեաներու դատավարութիւնը, դռնփակ նիստի ընթացքին: Շիրազի յեղափոխական դատարանը պիրենք կ'ամբաստանէ լրտեսութեան համար ի նպաստ Իսրայէլի եւ Միացեալ – Նահանգներու ու նաեւ այդ ճեւով, գործած են Իրանի ապահովութեան դէմ: Հաւանական կը նկատուի որ, ի վերջոյ, լրտեսութեան մեղադրանքներ միայն 1-2ի դէմ նկատի առնուին: Ամէն պարագայի մէջ, ԼԻՔՐՄ-ն, ԳՐԻՖ-ը եւ Փարիզի փաստաբանական կաճառը բողոքի ցոյց մը կազմակերպած էին նոյն օրը, Արդարութեան պալատին առջեւ: Ցիշենք որ, Իրանի հրեայ համայնքը կը բաղկանայ 35 հազար հոգիէ, երկրին մէջ հաստատուած են հազարամեակներէ ի վեր: Ճանչցուած են որպէս կրօնական փոքրամասնութիւն եւ մէկ եբեփոխանի իրաւունք ունին Խորհրդարանը:

ՊՐԻՍԻԼԻ ՄԷՋ, Ապրիլ 12-ին տեղի կ'ունենար Շրջաններու Կոմիտէի նստաշրջանը, որու կը մասնակցի նաեւ Եորկ Հայտէր Գարէնթիի կառավարիչի իր հանդամանքով: Բաւական միջադէպեր պատահած են այս առթիւ: Հայտէրի մամուլի ասուլիսին առեն Ֆրանսացի մը մուտք գործած է եւ ջանացած նացիականութեան վրայ տեսերիզ մը յանձնել անոր, բայց, Հայտէր արդէն կը մեկնէր եւ ապարդիւն կերպով եռեւէն վազած է: Մնաց որ Հայտէր ալ, այդ ասուլիսին ցնծացքին, անդրադառնալով Եւրոպական Միութեան պատժական միջոցներուն յայտարարած է. – «Պատժամիջոցները իրաւական որեւէ հիմք չունին Հռոմի դաշինքին մէջ: Եւրոպան է որ ժողովրդավարութիւն պէտք է սերտէ, ոչ՝ Աւստրիան»:

ԹՍՃԼԱՆՏԻ հարաւային չրջանը զբօսաշրջական հանրակառք մը ծանր արկած մը ունեցած է Ապրիլ 12-ին, որու հետեւանքով 5 Ֆրանսացիներ մեռած են, 17 ուրիշներ ալ վիրաւորուած: Բոլոր զոհերը մաս կը կազմէին Փարիզի Փրէնթան-Չոմաճ վաճառատան անձնակազմին եւ կը մասնակցէին ձեռնարկութեան կազմակերպած ճամբորդութեան: Փրկուած կին մը կ'ըսէ թէ վարորդը չատ յոգնած էր եւ առաջ առաւել ցաւէ կը տառապէր ու կառքին դեկը կորնչուցած է:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ
ՋԱՏԿՈՒԱՆ ՁԱՇ

Ուրախ եւ հաճելի մթնոլորտ, մատնակցութեամբ երդիչներ՝

ՅՈՎԻԿԻ եւ ԴԱՐՈՒԻՆԻ

կիրակի, Ապրիլ 23, ժամը 13-էն ըսկսեալ «Ալ Ուայտի» ճաշարանին մէջ
153.155, rue de Lourmel, 75015 Paris

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով
01 – 43 – 76 – 67 – 37
01 – 45 – 93 – 00 – 25

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE
12-14, rue St-Bazile — 13001 MARSEILLE
Tél. : 04 91 50 15 09

Dans le cadre
de la Commémoration
du 85ème Anniversaire
du **Génocide Arménien**
RENCONTRE
avec
PERDJ ZEYTOUNTSIAN
écrivain d'Arménie

Présentation
de la traduction française
de son ouvrage

«1915... les dernières laudes»

Publié
par le Cercle d'écrits Caucasiens
avec la participation
de **ROBERT DER-MERGUERIAN**
Maître de Conférences
à l'Université de Provence

MERCREDI 19 AVRIL à 20 heures
Intervention—
Débat—
Dédicaces

● **Entrée libre** ●

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱԶԻ Փարիզի Արշալոյս Թադէոսեան մասնաճիւղի անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, Ապրիլ 15 ժամը 14-ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Միհրան Կիւզելպօտուրի մահուան առիթով Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ըստացած է փոխան ծաղիկի հետեւեալ նըւիրատուութիւնները. –

Պր. Արմենակ Կէզէր, Տէր եւ Տիկին Ոսկեան Պատուականեան (Հոլանտա) 500-ական Ֆր., Տիկին Վարդուհի Ապա 200 Ֆր., Պր. Արէթ Մալաթեալը, Պր. Հրանդ Ազար (Պոլիս), Պր. Գէորգ Ազար (Պոլիս), Պր. Վահրամ Պասմա (Պոլիս) 100-ական Ֆր., Պր. Կարօ Գարաճինճի (Նիս), Տէր եւ Տիկին Հրանդ Աստուրօղլու 500-ական Ֆր., Պր. Արթիւր Սիմոնեան, Ժապ – Նէթ Հաստատութիւն 200-ական Ֆր., Տիկին Թագուհի Օհաննէսեան – Պայրաքտար 300 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Պատուականեան, Տէր եւ Տիկին Թագուր Մակաթիս, Տէր եւ Տիկին Սրա Պէրպէրեան, Պր. Արթին Կիւլէր 500-ական Ֆր., Պր. Յակոբ Զօփուր, Պր. Ժիրայր Գարակէօզեան, Պր. Սիմոն Մանճըլըք 200-ական Ֆր., Պր. Մկրտիչ Մկրտիչեան (Գանատա) 100 տոլար: Լօրիս Տիրատուրեան 200 Ֆր. նըւիրած է Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ:

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ
Ժամանակացոյց

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 18
Յիշատակ տասը կուսանաց: Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը 17.30-ին:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 18
Յիշատակ տասը կուսանացն, ժամերգութիւն ժամը 16-ին:

UGAB — LYON

Samedi 15 avril :
Soirée de gala à 20h 15
dans les Salons de l'UGAB-Lyon
avec la participation de :

— **Tzarouk BOROSSIAN,** ténor,
accompagné de Hagop BOYADJIAN,
Davit TAVETIAN,
Jacques SAFARIAN
et Kévork CHEKHERDEMIAN,
musiciens.

— **Salpie DARAKDJIAN,** poètesse.

— **Hovannès BERBERIAN**
avec la participation
de la Chorale KOMITAS
et GUILIGUIA.

Dimanche 16 avril :
— à 11h,
RDV en l'Eglise Apostolique
Arménienne Saint Jacques à Lyon
pour une messe de réquiem
à la mémoire de
Napoléon BULLUKIAN.
— à 12h30,
RDV pour le repas mensuel
dans les salons de l'UGAB-Lyon.
— prix 70 F —

UGAB-GIIA : expo-vente

les vendredi 14, samedi 15
et dimanche 16 avril
de 18h30 à 21h30
L'Union Générale Arménienne
de Bienfaisance
(UGAB)
et le Groupement Interprofessionnel
International Arménien
(GIIA)
vous convient à une
EXPO-VENTE
DES OEUVRES
D'ARTISTES
au profit des actions du
COMITE DU 24 AVRIL
organisée par l'**A.F.A.P.**
Artistes Plasticiens Arméniens
de France
Centre Culturel «Alex Manoogian»
de l'UGAB
118, rue de Courcelles — 75017 PARIS
(Métro Courcelles)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 15
Ս. օր Մեծի Պահոց
Յիշատակ Յարութեանն Ղազարու ժամը 16.30-ին կիրակմուտի ժամերգութիւն կը կատարուի, որու ընթացքին Աւարանը կը բացուի:

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 16, ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8.30-ին:
Պատարագ՝ ժամը 10.30-ին:
Դռնբացէք՝ ժամը 16-ին:

ԱՒԱԳ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 18
Յիշատակ Տասն Կուսանաց
Երեկոյեան ժամերգութիւն՝ ժամը 4.30-ին:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՀԱՅ ՕՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄ

ՅՈՒԼԻՒՍ 15 – ՅՈՒԼԻՒՍ 29

Վեցերորդ տարին ըլլալով Համազգայինի ամառնային համախմբումը բացառիկ առիթ մը պիտի ընծայէ Սփիւռքի համալսարանական ուսանողներուն ծանօթանալու Հայ մշակոյթին եւ Հայրենի պատմութեան:

Օգտակարը հաճելիին միացնելով, համախմբումը կ'առաջարկէ դասախօսութիւններու չարք մը ներկայացուած Հայոց պատմութեան եւ մշակոյթի մասնագէտներու կողմէ: Նախատեսուած են հայկական մշակոյթի, երաժշտութեան, չարժապատկերի եւ գրականութեան շուրջ վիճաբանական հանդիպումներ, ինչպէս նաեւ շրջապտոյտներ դէպի Լիբանանի գլխաւոր հայկական հաստատութիւնները՝ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարան, Ազնաւոր, Պուրճ Համուտի հայկական թաղամասեր, ինչպէս նաեւ Լիբանանի գրօսաշրջային տեսարժան վայրերը՝ Պաալպէք, Պիպլոս, Պէյրութ եւ այլն:

Առաջին անգամ ըլլալով այս տարի նախախմբումը կ'առաջարկէ նաեւ այցելութիւն մը դէպի Սուրիոյ պատմական վայրերը եւ ուխտագնացութիւն մը դէպի Տէր Զօր:

Սուրիա եւ Տէր Զօր շրջապտոյտի մաս նակցիլ փափաքող ուսանողները պիտի պէտրուէր գանուիլ Յուլիս 11-ին:

Մասնակցութեան ծախքեր՝ 600 ամերիկեան տոլար:

Լրիւ կեցութեան ծախք:
300 ամերիկեան տոլար կէսօրեայ կեցութեան ծախք:
200 ամերիկեան տոլար Սուրիա այցելութեան համար:

Ցաւելեալ տեղեկութեան եւ արձանագրութեան թերթիկներ ստանալու համար դիմել. –

ԼՈՆՏՈՆ. – Սեդրա Թնճուկեան –
Tél. : 44171 6038452
Fax : 44171 6039518
E.mail : stenjouk@aol.com
ՓԱՐԻԶ. – Հուրիկ Պաղտասարեան –
Tél et fax : 33 01 42 29 10 24
E.mail : navasti@wanadoo.fr
web site : www.hamazkayin.com

UGAB - MARSEILLE
COLONIE DE VACANCES
Colonie mixte pour les enfants de 7 à 14 ans (1986 à 1993)
du lundi 3 au lundi 24 juillet
à St-Jean Montclar (Alpes de Haute-Provence)
Prix : Voyage (Marseille à Marseille) et activités compris
3500 Francs pour 1 enfant — 6500 Francs pour 2 enfants
— o — o — o — o — o —
La Colonie de l'U.G.A.B. cherche des Animateurs — Animatrices
pour juillet 2000 — BAFA obligatoire
envoyer C.V. + photo
— o — o — o — o — o —
PENSION FAMILIALE DE L'UGAB
du mardi 25 au dimanche 30 juillet
— pension complète —

Pour tous renseignements veuillez contacter
U G A B — 327, Bd Michelet — 13009 MARSEILLE — Tél. : 06 03 74 16 99

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ 15-16
SAMEDI - DIMANCHE
15-16 AVRIL
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԿԱԶ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

ՀԱՅԿԱԶ – ՀԱՅԿԱԶ – ՀԱՅԿԱԶ

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·887 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 75e ANNEE — N° 19·887

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԼՂՀ ՄԵԿՆԱԾ

Նախագահ Ռ· Քոչարեան Ապրիլ 13–ին ընկերակցութեամբ Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարար Վ· Յարութիւնեանի մեկնած է Ստեփանակերտ: Անակնկալ այս այցին մասին պաշտօնական բացատրութիւն տրուած չըլլալով հանդերձ, կը կարծուի որ ան կապ ունի ԼՂՀ նախագահին դէմ կատարուած մահափորձին հետաքննութեան հետ: Ս· Ղուկասեան տակաւին Երեւան է ուր կը շարունակուի բուժումը:

Ռ· Քոչարեան Ղարաբաղի ղեկավարներուն հետ նոյն օրը հանդիպումները ուղեցած է, ապահովութեան խստագոյն պայմաններու մէջ· այցելած է անցեալին զօրավար Ս· Բարսեղեանի հրամանատարութեան ենթակայ զօրաբաժինը:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 13 / 14)

Ի ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ԼՐԱԳՐՈՂ Վ· ԱՂԱՋԱՆԵԱՆԻ

Հայաստանի լրատուիւններու ներկայացուցիչները Ապրիլ 13–ին խիստ վրդոված՝ ԼՂՀ «10–րդ Նահանգ» թերթին աշխատակից Վ· Ագաջանեանի մեկ յօդուածին առթիւ անոր տրուած տարուան մը բանտարկութեան պատիժէն, յայտարարութիւն մը հրապարակած են: Հոն մտահոգութիւն յայտնելէ ետք ԼՂՀ–ի մէջ «խօսքի ազատութեան ոտնահարման խայտառակ երեւոյթի առիթով», որոշած են Ապրիլ 17–ին, ժամը 13–ին բողոքի ցոյց կազմակերպել Երեւանի ԼՂՀ ներկայացուցչութեան առջեւ եւ լրագրողներու մեծ խումբ մը ղրկել Վ· Ագաջանեանի դատավարութեան: Անոնք կոչ կ'ընեն Սփիւռքի գործիչներուն ալ որ բողոքի ձայն բարձրացնեն ի պաշտպանութիւն Վ· Ագաջանեանի:

Հայաստանի լրատուիւններու ներկայացուցիչները դիմած են նախագահ Ռ· Քոչարեանի որպէսզի իր հեղինակութիւնը գործածելով կանխէ լրագրողին դէմ կիրարկուած բռնութիւնն ու անարդարութիւնը:

***

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ ԲԱՔՈՒԻՆ

Պատասխանելով Հայեւուռւս ռազմափորձերու մասին Բաքուէն յայտնուած անհանգստութեան, Ռուսաստանի Արտաքին գործերու նախարարը յայտնած է թէ Հայաստանի մէջ Ռուսաստանի ռազմական ներկայութիւնը խաղազութեան եւ չըրջանային կայունութեան գործօն է եւ ոչ ոքի ուղղուած է, մանաւանդ ոչ՝ բարեկամ Ազրբեջանի:

***

ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻ 1700–ԱՄԵԱԿԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Երեւանի Մաշտոցի Մատենադարանը 1700–ամեակի առիթով 1994–էն ի վեր ձեռնարկած է շարք մը հրատարակութիւններու որոնց մեծ մասը կարելի եղած է բարերարներու նուիրատուութեամբ: Մատենադարանի տնօրէն Սէն Արեւշատեան խօսելով այս մասին, ըսած է թէ հրատարակուածներու չարքին են Ժ· դարէն Դաւիթ Քահանայի «Գիրք հաւատոյ եւ դիտութեան»ը որ հայերէն հնագոյն թուղթէ ձեռագիրն է, Առաքել Դաւրիժեցիի «Հայ մանրանկարիչները» (Թ· – ԺԹ· դար), Ասատուր Մնացականեանի «Հայրենները», Լեւոն Խաչիկեանի «Թովմա Մեծոփեցի» գործը, Դաւիթ Անյաղթի երկերուն Բ· հրատարակութիւնը, Գ· Տաթեւացիի Սղոմոնի առակներուն մեկնութիւնը, եւ այլն:

Ս· Արեւշատեան ըսած է թէ 1700–ամեակի առթիւ հրատարակելի գիրքերու 50 անունով ցանկ մը կազմուած է, բայց պետական միջոցները բաւարար չըլլալով, այդ ցանկը դեղչուած է 15 անունի: Ակնյայտնի է, մինչեւ այսօր պետութիւնը ոչ մէկ յատկացում ըրած է ոչ միայն հրատարակչական, այլեւ այլ մարզերու:

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION»

(14 Avril)

QUAND LES DEPUTES DONNENT DE LEÇONS D'HISTOIRE

Ces lois qui reconnaissent des faits historiques sont-elles utiles ? Et légitimes ?

Այս զոյգ խորագիրներուն տակ Մարսիա Լաքոմպ կը կանայ Բ· խորագրին հարցումներուն պատասխանել: Կ'ըսէ թէ, երկու տարիէ ի վեր, օրէնքի չորս առաջարկներ քննուած են· – Սարկութեան ճանաչում որպէս ոճիր մարդկութեան դէմ, «ցեղասպանութեան» ուրակում 1915–ին Թուրքիոյ Հայերուն Ջարդերուն համար, պաշտօնական ճանաչում Ալժէրիոյ պատերազմին եւ Ազգային Օրուան մը հաստատում Ֆրանսայի արդարներուն համար, որոնք օգնած են Վիշիի զոհերուն: Եւ կ'ըսէ թէ կարգ մը երեսփոխաններ հարց կուտան նման առաջարկներու բուն իմաստին վրայ: Սկն – Մարիթիմ ընկերվարական երեսփոխան՝ Փօլ Տայլ կ'ըսէ· – «Զեմ հասկնար թէ ժողովը աւելի ի՞նչ պիտի բերէ պատմական իրականութեան: Երբ օրէնք մը կը քուէարկէ, պէտք է գործնական հետեւանքներ ունենայ»:

Լրագրողը, ապա, կ'անդրադառնայ Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման օրէնքի առաջարկին, միաձայնութեամբ քուէարկուած 1998 Մայիս 28–ին, աւելցընելով թէ միայն 88 երեսփոխան ներկայ էին («Յառաջ», իրականին մէջ Մայիս 29): Նոյնն էր, կը դրէ, սորկութեան պարագային, 1999 Փետր· 18–ին, ուր դահլիճը կէս առ կէս պարապ էր: «Խորհրդարանական ճիշ»երու չըլլալու համար պատրաստուած, յաճախ, քանի մը անհատական նախաձեռնութեանց արտայայտութիւնն են եւ կը պատասխանեն հանգիստի չահերու: Սարկութեան վերաբերող օրէնքի առաջարկը, ներկայացուած Քրիսթիանն Թոպերա – Տըլանոնի կողմէ (Կիւյանի երեսփոխան) զոհացում կուտայ անդրծովեան նահանգներու անկախապաշտ չարժումներուն: Գալով Հայկական ցեղասպանութեան ճանաչման, նախաձեռնուած է երեսփոխաններու կողմէ որոնց ընտրական չրջանները հոծ հայ գաղութ մը ունին: Պահարանի մէջ պիտի մնայ, քանի որ Ծերակոյտ չի յօժարիր քննել: Գալով Ալժերիոյ, հին պահանջ մըն է Նախկին Ռազմիկներու Միութիւններուն:

Նէթէր, կը չարունակէ, լրագրողը, փափուկ է եւ կը վերաբերի «յիշողութեան պարտականութեան»: Գանի (Գարմատոս) համալսարանի փիլիսոփայութեան փրոֆէսէօր՝ Ռոպէր Լէկրօ կը նկատէ որ բարոյականացման փորձութիւն մը կայ օրէնսդրականացման մէջ: Ան կ'ըսէ·– «Ժողովրդավարացումը կը կատարուի ոչ միայն քաղաքական հարցերու մակարդակին վրայ, այլեւ՝ Խորհրդարանին»:

– «Օրէնքը չատ բանի կը ծառայէ բայց, ոչ սահմանելու պատմական իրողութիւնը: Անչուչտ, հակասահմանադրական չէ, քանի որ արդիլուած ալ չէ: Պարագայական օրէնքներ են» կը նչէ Նանթէռի սահմանադրական իրաւաբանութեան փրոֆէսէօր մը: Այս դէպքերու դէմ, Գալվատոսի ձախ արմատական երեսփոխան մը՝ Ա· Թուրէ կ'առարկէ որ «Խորհրդարանը իրաւունք ունի հետաքրքրուելու իր պատմութեամբ» աւելցընելով·– «Ճիշդ է որ առիթիս անպայման օրէնքի չի վերաբերիր եւ կրնայ հանդիսաւոր յայտարարութեան մը թնոյթը առնել: Օրէնքը կրնայ միջամտել, բայց մեծ զգուշութեամբ, առնելով քաղաքաններու եւ պատմաբաններու կարծիքը»:

Յօդուածագիրը կ'ըսէ թէ եթէ այս վերջինները կարծիքը առնուած է Հայոց ցեղասպանութեան համար, չէ առնուած միւսներուն համար:

Այս յօդուածին կ'ընկերանայ նկար մը որ կը ներկայացնէ խումբ մը Հայեր, 1998 Մայիս 29–ին, Ազգային Ժողովի դահլիճը:

ՇԻՐԱԿ ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԷ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ՝ ԻՐԵՆՑ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Ապրիլ 13–ին, Շիրաք բացումը կը կատարէր Լուվրի մէջ, նախնական արուեստներու նուիրուած ցուցահանդէսի մը եւ այդ առթիւ ելոյթ մըն ալ ունեցած է որու ընթացքին չեչտած է· – «Չկայ աւելի մեծ անիրաւութիւն քան մերժել ժողովուրդի մը պատմութեան իր իրաւունքը»···:

Հաւանաբար, նախագահ Շիրաքի այս խիստ չահեկան եւ արդար հաստատումը չի վերաբերիր Հայ ժողովուրդին, որու ինք անձամբ մերժեց այդ տարրական իրաւունքը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄԷՋ, նոր չարք մը դրծուած է Ալժէի արեւմտեան չրջանը: 12 հոգի սպանուած են, վեց հոգի ալ վիրաւորուած: Տասնեակ մը ահաբեկիչներ կրակ բացած են բանջարեղէնի եւ պտուղի չուկային վրայ:

ՇԻՐԱԶի (Պարսկաստան) յեղափոխական պատարանը, զանխակ կարճ նիստ մը եւք, որոշեց յետաձգել 13 Հրեանեղու դատավարութիւնը Մայիս 1–ին: Դատարանը ընդառաջեց փաստաբաններու բանբերի դիմումին· ան առարկած էր որ պաշտպան կողմը միայն 3 օր առաջ ձեռք ձգած էր ամբաստանութեան թղթածրարը: Միւս կողմէ, սակայն, արդարադատութեան մէկ բանբերը յայտարարած է որ 13 ամբաստանեալներէն 4–ը խոստովանած են թէ Իսրայէլի հաշուոյն լրտեսութիւն կ'ընէին, աւելցնելով թէ արդէն վաստաթուղթեր ալ կան այդ ուղղութեամբ:

ՓԵՐՈՒԻ ՄԷՋ, նախագահական ընտրութեան Բ· չրջան մը տեղի պիտի ունենայ, ամէնէն ուչը Մայիս 28–ին: Ապրիլ 13–ին հրապարակուած արդիւնքները հաստատեցին որ ներկայ նախագահը՝ Ֆիւժիմորի ձայներու 49,84%–ը ստացած է եւ իր մրցակիցն ալ՝ Թոլեսօ 40,31%: Բանաւէճերը քուէարկութեան խարդախութեան մասին չեն դադրիր սակայն, ոչ ոք վստահութիւն ունի ընտրական դրծողութիւններու պրասենեակին պետին հանդէպ:

ՎԷՅԱՄԵԱՑ ԳՈՒՊԱՅի մանուկին ամբիկաբնակ ընտանիքը ապարդիւ կը կարդայ Ուաչինկթընի իչխանութիւններուն եւ հակառակ տրուած վճիռին կը մերժէ մանուկը յանձնել իր հօրը, որ Հաւանայէն ԱՄՆ եկաւ անցեալ չաբթու: Տեսերիզ մըն ալ հրապարակ ելած է ուր երեխան՝ էլիան կը յայտարարէ· – «Հայրիկ, չեմ ուզեր Գուպա երթալ: Կ'ուզեմ հոս մնալ»: 400 – 500 հոգի ալ, ամէն օր, ցոյցի կը դիմեն՝ «մեզի՛ ձգեցէք էլիանը»: Շարաթավերջին (Ապրիլ 14 – 15) ոչ մէկ ելք կը տեսնուէր:

ՄՈՍԿՈՒԱՅի ՄԷՋ, ապահովութեան դաշնակցային ապատարկութեան նախկին պետը՝ Նիկոլայ Կովալով հաստատեց, Ապրիլ 13–ին, որ գործակցութեան եւ լուրերու փոխանակութեան համաձայնութիւն մը կայ Մոսկուայի յատուկ ապատարկութեանց եւ իրենց դերման պաչտօնակիցներու միջեւ (Պունտեսնախարխիթընատիւթ): Այս յայտնութիւնը կ'ըլլայ այն պահուն, երբ Պէրլինի լրատուութեան պետը՝ Ատկուտթ Հանինկ մամուլին կողմէ կ'ամբաստանուէր, որ տեղեկութիւններ տուած է Ռուսաստանի Զէչէնեներու մասին եւ որոնք կրնային օգտագործուած ըլլալ ռուս բանակին կողմէ: Յանուն հակիսլամ գործունէութեանց եւ միջպետական ահաբեկչութեան դէմ պայքարին, Պունտեսնախարխիթընատիւթը առընչուած է «անրնդունելի» որակուած կոռուպիոնի մը:

ԼԹԱ–ՅԻ (Պասք անջատողական չարժում) մէկ անդամը որ դղրդում յայտնած էր, Ապրիլ 13–ին 1401 տարուան բանտարկութեան դատապարտուած է 1986ին գործած մէկ եղեռնագործին համար Մատրիտի մէջ: 12 հոգի մեռած էր եւ 60 հոգի ալ վիրաւորուած էին: Գիրք մըն ալ գրած էր՝ «Հրաժեչտ ԼԹԱ–ին» ուր կը դատապարտէր ահաբեկչութիւնը:

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐ

ՀԱՅ ՔՈՅՐԵՐՈՒ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԵՄԵԱՆ

ՊՈՍԹՐՆ

Միացեալ – Նահանգներու արեւելեան ափին հայկական ամէնօրեայ առաջին դպրոցին՝ Ֆիլատելֆիոյ Հայ Քոյրերու վարժարանի հիմնադրութենէն 10 տարի ետք, 1977–ին, Միացեալ – Նահանգներ կ'այցելէ Թեհրանի Հայ Քոյրերու «Մարիամ» Կրթական հիմնարկի 30 տարիներու անօքսիդուհի, մանկավարժական եւ դպրոցավարութեան հարուստ փորձառութեամբ օժտուած, Անարատ Ցղութեան Հայ Քոյրերու Միաբանութեան երախտաւոր անդամուհիներէն Քոյր Ալֆոնսա Պետրոսեան: Ի տես Ֆիլատելֆիոյ Հայ Քոյրերու վարժարանին արձանագրած յաջողութիւններուն եւ գաղութին կողմէ անոր վայելած գործակցութեան, կը հերճուի հոգին Քոյր Ալֆոնսայի, որ իր չերջ չպատոյտի ընթացքին կ'անցնի նաեւ Պոսթրն, ուր ականատես կ'ըլլայ հայկական ինքնութեան պահպանման սատարող կրօնաւորութեան դոյութեան, սակայն զարմանքով կը նկատէ բացակայութիւնը հայկական ամէնօրեայ վարժարանի մը, որ իր համոզումով ամէնէն հիմնական եւ ազգու հաստատութիւնն է մայրենի լեզուի ուսուցման, ազգային դիմագիծի ապահովման եւ հետեւող սերունդները հաւանական ձուլումէ փրկելու համար:

Այս հոգերը չլքած Քոյր Ալֆոնսա կը վերադառնայ Թեհրան, Պոսթընի չերջանը ապրող հայ մանուկները ձուլման վտանգէն փրկելու ծրագիրը իր սրտին մէջ: Տարի մը ետք, Պարակատանի մէջ ծայր կուտան յեղափոխական չարժումները: Քոյր Ալֆոնսա կը կանչուի Պոսթրն, ուր, առաջին իսկ օրէն կը սկսի ուսումնասիրել հայկական ամէնօրեայ վարժարան մը բանալու կարելիութիւնները: Տարի մը ետք՝ 1979–ին, փոքր տուն մը կը գնէ եւ 3 – 4 աշակերտով կը սկսի դասաւանդութիւնները, օգնական ունենալով Քոյր Մաքրուհի Պիլէզիկճեանը:

1979 – 1980 ուսումնական տարեվերջին Քոյր Ալֆոնսայի հիմնած դպրոցին աշակերտութեան թիւը կը հասնի 30–ի: Պոսթընի հայ մանուկները ձուլման վտանգէն փրկելու իր ծրագրին նկատմամբ հայ գաղութին կողմէ ցուցաբերուած վստահութենէն քաջալերուած, Քոյր Ալֆոնսա անհրաժեշտ կը նկատէ ընդարձակել եւ ամուր հիմերու վրայ դնել դպրոցը: Շնորհիւ իր ճառագայթող անհատականութեան եւ վարչական ու կազմակերպչական անսխալելի կարողութեան, 1980–ին կը գնուի Պոսթընի չերջակայքը գտնուող Լէքսինկթըն քաղաքի գեղատեսիլ բլուրներէն մէկուն վրայ թառած դպրոցավայրը, ուր կը հաստատուի Անարատ Ցղութեան Հայ Քոյրերուն կողմէ ամերիկեան ափերուն բացուած հայկական ամէնօրեայ երկրորդ դպրոցը՝ «Միծեռնակաբոյն» վարժարանը:

1982–ին կը հիմնուի Տիկնանց Օժանդակ Մարմինը, որ գանազան ձեռնարկներու կազմակերպումով նիւթապէս կ'օժանդակէ հաստատութեան: Տարուէ տարի զասարանի մը յաւելումով «Միծեռնակաբոյն» վարժարանը 1987 – 1988 ուսումնական տարեվերջին կը գտնայ լրիւ միջնակարգ կրթական հաստատութիւն մը, 122 աշակերտներով:

1988–ին կեանքի կը կոչուի Մայրամակալ Մարմին մը, որ կազմելով կրթական, արուեստասարանային աշխատանքներու, մնտեսական, հանրային կապերու, ծանուցզղական եւ իրաւական հարցերու վեց յանձնախումբեր, կազմակերպական ամուր հիմերու վրայ կը դնէ վարժարանին գործունէութիւնը:

1987 – 1988 ուսումնական տարեվերջին վարժարանի անձնակազմին մաս կը կազմեն Քոյր Քանտիտա Միքայէլեան, Քոյր Լօրենցիա Գալպագեան եւ Քոյր Սեբաստիա Մէնճակոբեան: Տարի մը ետք անձնակազմին կը միանայ Քոյր Յասմիկ Գոհարեան: 1988–ին վարժարանը կուտայ իր անդրանիկ հունձքը՝ 3 չերջանաւարտներ:

1990 Նոյեմբեր 9–ին, չքեղ հանդիսութեամբ կը նշուի վարժարանին հիմնադիր – անօքսիդուհի Քոյր Ալֆոնսա Պետրոսեանի մանկավարժական ծառայութեանց 50–ամեակը: Կը նշուի նաեւ Քոյր Լօրենցիա Գալպագեանի ուխտադրութեան 40–ամեակը: Նոյն տարին վարժարանի անձնակազմին կը միանայ Քոյր Լուսիա Հարկ:

1990 – 1991 ուսումնական տարեշրջանին Պոսթընի Հայ Քոյրերու վարժարանին իր անդրանիկ այցելութիւնը կուտայ Կաթողիկէ Հայոց Կաթողիկոս – Պատրիարք Ցուվհաննէս – Պետրոս ԺԲ. Գասպարեան, ընկերակցութեամբ Վարդան Եպիսկոպոս Աչքարեանի եւ Հ. Ռափայէլ Մինասեանի:

Հոգեւոր Տիրոջ այցելութիւնը մեծ խանդավառութիւն կը ստեղծէ վարժարանի անօքսիդուհի, ուսուցչական կազմին, խնամակալութեան, յարակից մարմիններուն եւ աշակերտութեան մէջ: Նոյն տարեշրջանին վարժարան կ'այցելեն նաեւ Վենետիկի Մխիթարեան Հայրերէն Հ. Ներսէս Տէր – Ներսէսեան, Երեւանի քաղաքապետ Համբարձում Գալստեան, պրպէտ Յակոբ Կարապենց:

1992 Հոկտեմբեր 3–ին, Պոսթընի Փլազա պանդոկի սրահին մէջ կը նշուի «Միծեռնակաբոյն» վարժարանի հիմնադրութեան 10–ամեակը: Նոյն տարեշրջանին Քոյր Յասմիկ Տոմպուրեան եւ Քոյր Սեսիլ Քէհէեան կը միանան դպրոցի անձնակազմին, որուն տարի մը ետք մաս կը կազմէ նաեւ Քոյր Ժընեվիեւ Դաւիթեան:

1989–էն 1993, այլ եւ այլ պատճառներով, վարժարանին աշակերտութեան թիւը նուազում կ'արձանագրէ, սակայն, չնորհիւ Հայ Քոյրերու թծախնդիր, հեռեւողական եւ անխոնջ նուիրումին, ինչպէս նաեւ ուսուցչական կազմին, խնամակալութեան եւ յարակից մարմիններու անվերապահ աշխատանքին, 1994 թուականէն սկսեալ աշակերտութեան թիւը րդպալի աճ մը կ'արձանագրէ, ներկայիս հասնելով 180–ի:

1995–ին Պոսթընի «Միծեռնակաբոյն» վարժարանի հիմնադիր – անօքսիդուհի Քոյր Ալֆոնսա Պետրոսեան կը նշանակուի անօքսիդուհի Լոս – Անճըլըսի մէջ 1985–ին բացուած Հայ Քոյրերու վարժարանին, որուն հիմնադրութեան թերած էր իր կարեւոր ներդրումը: «Միծեռնակաբոյն» վարժարանի անօքսիդութիւնը կը յանձնուի Քոյր Վերոնիք Աչիքեանին, որ հինգ տարիէ ի վեր ձեռնհասօրէն կը վարէ դպրոցը: Քոյր Վերոնիքի անօքսիդութեան առաջին 3 տարիներուն վարժարանի անձնակազմին մաս կը կազմէ Քոյր Նելլի Ըսըլեան, իսկ 1998–ին «Միծեռնակաբոյն» վարժարանի անձնակազմին կը միանայ՝ 1976–ին Սան – Փաւլոյի եւ 1985–ին Լոս – Անճըլըսի մէջ Հայ Քոյրերու վարժարանները հիմնադրութեան մէջ մեծ վաստակ ունեցած, Անարատ Ցղութեան Միաբանութեան վաստակաշատ անդամուհիներէն Քոյր Այտա Ալաճեան:

Պոսթընի Հայ Քոյրերու «Միծեռնակաբոյն» վարժարանը օժտուած է պիտական եւ համակարգչային աշխատանոցներով եւ գրադարանով:

1987 Հոկտեմբեր 11–ին կատարուած է Հայ Օգնութեան Միութեան կողմէ նուիրուած գիտութեան տարրալուծարանին բացումը: Ժամանակին հետ ճոխանալով նոր կազմածներով եւ նիւթերով, տարրալուծարանը ներկայիս գործած է վարժարանին աշակերտութեան պիտելիքները հարստացնող եւ փնտուուած վայրը:

Գ. դասարանէն սկսեալ աշակերտները կը հետեւին համակարգչի դասընթացք-

ներու: Համակարգիչի աշխատանոցը, զոր նուիրած է Ալպէր Պապոյեանց, օժտուած է 10 համակարգիչներով, որոնք կը լրացնեն արդիական բոլոր պայմանները: Մաղթելի է որ հետզհետէ աճող աշակերտութեան թիւին համաձայն, համակարգիչներու թիւն ալ բազմանայ, չնորհիւ այլ բարերարներու նուիրատուութեան:

Վարժարանին գրադարանը ճոխ է հատորներէն եւ անդրերէն պիրքերով, որոնք ձեռք ձգուած են չնորհիւ վարժարանին կողմէ կատարուած տարիներու խնայողութեան: Գրադարանապետուհին հրատարակութեան տակ աշակերտները ո՛չ միայն կը զարգացնեն իրենց ընթերցումի ճաշակը, այլեւ կը փորձեն յաճախակի փոքր ներկայացումներով կենդանացնել իրենց կարդացած պիրքերը, խանդավառելով իրենց ընկերները:

«Միծեռնակաբոյն» վարժարանին մէջ անդրերէնի եւ հայերէնի կողքին, կ'ուսուցուի նաեւ ֆրանսերէն լեզուն: Վերջերս մեր ունեցած հանդիպումի ընթացքին Քոյր Այտա Ալաճեան դիտել կուտար թէ Հայ Քոյրերուն համար ազգային առաջնահերթ պարտականութիւնն է նոր սերունդին չամբել հայերէի դաստիարակութիւն, հայ ինքնութեան պիտակութիւն, որ ապրող անձի մը ինքնութիւնը արդարացնող անհրաժեշտ որակ մըն է: Այս իսկ պատճառով, Պոսթընի Հայ Քոյրերու վարժարանին մէջ յատուկ ընթացքով կը դասաւանդուի հայերէն լեզու, կրօնք, Հայոց պատմութիւն եւ գրականութիւն, ինչպէս նաեւ հայկական երգն ու պարը, որոնք մեր մշակոյթի լաւագոյն արտայայտութիւններն են:

Պոսթընի Հայ Քոյրերը իրենց վարժարանին մէջ չեն գործադրեր Մոնթէսսորիի եղանակը, զայն չափազանց ծախսալից նկատելով: Այս մասին Քոյր Այտա կ'ըսէր. «Մենք կը հաւատանք աւելի global method–ին, որուն դրական արդիւնքը չափելի կերպով տեսած ենք մեր դպրոցներուն մէջ: Global method–ը միւս բոլոր եղանակներուն լաւագոյն մասերուն համադրութիւնն է: Առաւելագոյն չափով կը համապատասխանէ աշակերտին հոգեկան ու մտաւոր աշխարհին, մանաւանդ երբ զայն դասաւանդողները փորձառու և պատրաստուած դաստիարակներ ըլլան: Սա կ'ընդլայնէ աշակերտին հորիզոնը. անոր կու տայ երեւակայելու, խորհելու և արտայայտուելու արագ եւ դիւրին ձեւը: Մանուկը կը հասունանայ մեծ մասամբ իր թափած ջանքերով, առանց անտեսելու անշուշտ դաստիարակին դերը, որ կ'ամբողջացնէ անոր պակասը»:

Միացեալ – Նահանգներու արեւելեան եւ արեւմտեան ափերուն բացուած հայ քոյրերու վարժարաններու պիւտճէին առհասարակ կը հաւասարակշռուի աշակերտին թոշակով, առաւել ղպրոցներուն մէջ կատարուած զանազան ձեռնարկներու եկամուտով: Այս տուեալներուն վրայ մանուաւորաբար պէտք է աւելցնել նաեւ Հայ քոյրերուն դերմարզկային աշխատանքն ու զոհողութիւնները, որոնց խոնարհութեան չնորհիւ կարելի կը դառնայ ամբողջացնել պակասը:

Ֆիլատելֆիոյ եւ Լոս – Անճըլըսի ղպրոցներուն հետ բաղդատած, Հայ Քոյրերու Պոսթընի «Միծեռնակաբոյն» վարժարանը աւելի բախտաւոր եղած է, քանի որ դպրոցը գնուած է Միացեալ Նահանգներու Հայ Քոյրերու Միաբանութեան կողմէ յատկացուած դրամագլուխով, ուստի պարտքի դժուարութիւններ չէ ապրած: Ինչ կը վերաբերի մեծագումար նուիրատուներ ունենալու հարցին, հարկ է նշել որ բացի Ֆիլատելֆիոյ վարժարանէն, որուն հիմնադրութեան պայմանները տարբեր են, Պոսթընի եւ Լոս–Անճըլըսի Հայ Քոյրերու վարժարանները գուրկ եղած են մեծագումար նուիրատուներէ: Փոքր գումարներն իսկ գոյացած են չնորհիւ Քոյրերու անսահման զոհողութեան եւ աշխատանքին: Ներկայիս Հայ քոյրերու մտահոգութեան առարկայ է դպրոցին տանիքին նորոգութիւնը, որ 200 հազար տոլարի ծախքի կը կարօտի:

Ի պատասխան այն հարցումիս, թէ ի՛նչ է հայերէնախօսութեան համեմատութիւնը Հայ Քոյրերու Պոսթընի վարժարանին մէջ, Քոյր Այտա ցաւով կը նշէ. «Անպէրէնախօսութիւնը հայկական վարժարաններու մեծագոյն վէրքերէն մին է, անկասկած: Այդ վէրքը բուժելու դժուարին ու նոյնքան նուիրական պարտականութիւնը ստանձնած են ծնողք եւ դաստիարակներ: Այսօր, սակայն, դժբախտաբար, յարդելով հանդերձ փոքրամասնութիւնը, ծնողքներու ստուար մեծ մասը աւելի կը հաւատայ անպէրէնի եւ ըծախնդիր է անոր նկատմամբ: Կը խորհիմ թէ լեզուի հանդէպ ցոյց տրուած անտարբերութիւնը չուտով իր ցանկութիւնը պիտի տարածէ Հայոց պատմութեան եւ հայկական պատկանելիութեան վեմ խրականութիւններու վրայ ու պեւ աւելի հետզհետէ պիտի ներթափանցէ Հայաստանի ինքնիշխանութեան եւ ինքնաճանաչման մի աշխարհին մէջ: Այսպէս, մշակութ արուեստ, ընկերային ու բարոյական կենցաղ պիտի տուժեն եւ Հայը ինքզինք գտնուածին պարտադրելու համար պիտի մերկանայ իր ինքնութենէն: Այս բոլոր տուեալները աչքի առջեւ ունենալով, վերդպրոցներուն մէջ դրական մօտեցում կը ջանանք վեր հանել հայկական պատկանելիութեան պեղեցիկ դիմագիծը: Ուրարկային կերպով կը պատճառաբանենք ու կը վերլուծենք աշակերտին մեր ազգի ծննդեան ու գոյատեւման տուկ պատճառները»:

Այն հարցումիս թէ Հայ Քոյրերու Պոսթընի վարժարանը ո՛րքանով կրնայ իրականացնել այն կարգախօսը, ըստ որում ամերիկահայ վարժարանները կոչուած են պատրաստելու վաղուան մեր կեանքի ղեկավարներն ու առաջնորդները, Քոյր Այտա Ալաճեան կը պատասխանէ. «Առաջնորդութիւնը կ'ենթադրէ կեանքի կարգ կանոն, զազափարական հաստատում, նուիրում, զոհողութիւն եւ պատրաստակամութիւն: Արդարեւ ազգապահպանման դժուարին գործը յոյիչեալ տուեալներու կը կարօտի եւ նոնք զգալի կերպով կը պակսին ներկայ սերունդի կեանքին մէջ: Ընդհակառակը, հեշտասիրութիւնն ու հաճոյասիրութիւնը գրաւած են անոր միտքն ու սիրտը: Նիւթականը գերադասուցած է բարոյական ժէքները: Անցեալի եւ իր պատմութեան նկատմամբ ունեցած հետաքրքրութիւնը ալ չափազանց մակերեսային է: Եթէ բոլորին թարդէնք նաեւ մայրենի լեզուի հանդէպ անոր ցուցաբերած անտարբերութիւնը, կը խորհիմ թէ ապագայի նկատմամբ լաւատես ըլլալու տուեալներ չունինք: Միւս կողմէ, խորապէս համոզուած եմ որ ամերիկեան հողամասին վրայ հայկական ղպրոցներու գոյութիւնը իսկ հրաշքի համազօր է: Հետեւաբար, կատարուած զերմարզկային աշխատանքը, արդիւնքը որքան ալ յուսադրիչ չըլլայ, որպէս Հայ, բայց մանաւանդ որպէս Հայ, մշակներ իրաւունք չունինք յուսահատելու, քանի որ հայապահպանման ի խնդիր թափուած ջանքերը, եթէ նոյնիսկ չհասնին զանդուածին միայն փոքր մէկ մասը ծառայեն, այդ բաւարար պիտի ըլլայ արդարացնելու բոլորիս աշխատանքը: Այս առթիւ, մաղթանքս ու աղօթքս մեր անդրանիկ Հայկազն Միաբանութեան կեանքը յաւերժանայ, որպէսզի դեռ երկա՛ր տարիներ կարենայ նուիրուիլ հայ մանուկի դաստիարակութեան, ի փառս Աստուծոյ եւ ի շահ մեր սիրելի ազգին:

Անարատ Ցղութեան Հայ Քոյրերու Միաբանութեան կողմէ Պոսթընի մէջ բացուած «Միծեռնակաբոյն» վարժարանի հիմնադրութեան ընդամէնը 13 տարիներու ընթացքին, շուրջ 50 չերջանաւարտներ հայրենիք մը, չուրջ 50 չերջանաւարտներ հայրենիք մը, սակայն մեծ եղած է արձանագրուած յաջողութիւնը: Այսպէս, որակաւոր ուսանողներ ստանալէ ետք Հայ Քոյրերու վարժարանին մէջ, չերջանաւարտ աշակերտները իրենց ուսումը չարունակելով երիտասարդական վարժարաններու մէջ եւ հետեւելով համալսարանական ուսման, նկատելի յաջողութիւններ կ'արձանագրեն: Ոմանք ալ կայիս նետուած են կեանքի ասպարէզի տարբեր բժիշկ, գեղագործ, փաստաբան, համակարգչային գիտութեան մասնագէտներ:

«Միծեռնակաբոյն» վարժարանը օժտուած է որակաւոր ուսուցչական կազմով՝ կրթական անօքսիդութեան ղեկավարութեամբ: Ուսուցիչները կանոնաւոր կերպով կը հետեւին նաեւ կրթական նախապատրաստութեան կողմէ պատրաստուած տեղական դասընթացքներու, այժմէականացնելու համար իրենց գիտելիքները: Ընդհանրապէս տարեշրջանին վարժարանը ունեցած 180 աշակերտներ եւ բազմաթիւ ուրիշներ սպասման ցանկի վրայ են:

Դպրոցի չարատեւութեան եւ բարգաւաճման կողքին նաեւ մաղթանքս է որ դպրոցին մէջ գտնուին բարերար մը կամ առատաձեռն նուիրատուներ, որպէսզի յանձն առնելով վարժարանին տանիքին նորոգութիւնը, վարատեն Հայ Քոյրերու պէտ այս մտահոգութիւնը, գործնական արտայայտելով իրենց գնահատանքը Հայ Քոյրերու նուիրումին հանդէպ:

ԳԱՂԱՓԱՐ ԳԱՂԱՓԱՐ

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Հայ կեդրոնին մէջ, Ապրիլ 2–ին, ժողովրդային հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է, Դրօշի աճխիններու Հայաստան փոխադրութեան եւ իր անոնց կառավարական բարձրագոյն հիմնարկի հաստատման առիթով, կազմակերպութեամբ Հիմնարկին Թորոնթոյի մասնաճիւղին: Բացման խօսքով հանդէս եկած է Բաֆֆի Տէր – Պողոսեան: Մհեր Աւաքեան իր խօսքին մէջ ընդգծած է Դրօշի անսահման ծառայութիւնը հայ ժողովուրդին ազատութեան եւ անկախութեան ճամբուն վրայ: Հայաստանի դեսպանութեան կողմէ արտայայտուած է վաղելի Մկրտումեան: Օրուան պլհատուր բանախօսը էր, Ուաշինկթընէն հրաւիրուած ՀՄՆ–ու մօտ Հայաստանի հանրապետութեան դինուորական կցորդ եւ ՕԹԱՆ–ի ներկայացուցիչ, գաղաքական դիտութիւններու տոքթոր – փրոֆէսէօր գնդապետ Հայկ Քոթանճեան: Ան անդրադարձած է դլխաւորաբար Հայաստանի դինուորական կարողութիւններուն, նորագոյն դիտութեամբ հայկական բանակը օժտելու կարեւորութեան, թշնամի երկիրներու հնարաւորութիւններու եւ դինուորական այլ հարցերու մասին: Ապա, չեչոր դրած է դեկավարման բարձրագոյն հիմնարկի անհրաժեշտութեան, կարող եւ արդիական դիտութեամբ օժտուած ռազմաքաղաքական դեկավարութիւն պատրաստելու համար, որու տրուած է Հայ ժողովուրդի մեծ գաւակ, Բաչ – ապարանի յաղթական հերոս զօրավար Դրօ Կանայեանի անունը:

*
**

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ ՄԷՋ, Մարտ 26–ին, կազմակերպութեամբ ՀՕՄ–ի տեղւոյն Ռուբինա մասնաճիւղին, տօնուած է ՀՕՄ–ի օրը Հայ կեդրոնի սրահին մէջ: Միաժամանակ ոգեկոչուած են Հայ Օգնութեան Միութեան 90–ամեակը, Գանատայի Հիմնադրման կառոյցին կազմութեան 10–ամեակը եւ Ռուբինա մասնաճիւղին 37–ամեակը: Ձեռնարկը վարած է Ծովակ Պաչերեան: ՀՕՄ–ի կեդրոնական վարչութեան խօսքը փոխանցած է Հուրի Նաճարեան: Օրուան բանախօսը էր Հ.Ց.Դ. կեդրոնական կոմիտէի հերթապահ՝ Ցակոբ Տէր – Յակոբեան որ ծանրացած է ՀՕՄ–ի ապագայի գործունէութեան վրայ: Ռուբինա մասնաճիւղի, կողմէ խօսք առած է Բեննա Թարգի: Գործադրուած է պեղարուեստական բաժին մը եւ եղած են պարզեւարկումներ:

*
**

ՊՈՂՈՍ Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Ապրիլ 3–ին, մեծաքանակ ներկայութեամբ, տեղի ունեցաւ Ազգային Առողջապահական Ընդհանուր Ժողովի տարեկան նիստը: Ներկայ էին Վազըֆ դիւղի եւ Իսքէնտէրունի Թաղային Խորհուրդները, Արամ Եպիսկոպոս եւ տեղական մամուլի թղթակիցները: Տրուած ըլլալով, որ կուսակալը նախապէս Սաքարիոյ կուսակալ էր, պատրիարքը «անցեալ ըլլայ» ըսած երկրաչարժի կապակցութեամբ եւ յաջողութիւն մաղթեց կուսակալին իր նոր պաշտօնին մէջ: Շնորհակալութիւն յայտնեց որ ան կուսակալ դառնալէ ետք, չինութեան արտօնութիւն տուած էր Վազըֆ դիւղի Ջրուղիներուն համար:

Կիրակի առաւօտ, Պատրիարքը պաշտօնապէս մուտք գործեց Վազըֆ դիւղ:

Ժամը 8·30–ին ժամերգութիւնը սկսած էր արդէն: Ժամը 10–ին եկեղեցին 100 մեթր հեռու կէտի մը վրայ թափօր կազմուեցաւ, ութ քահանաներով, Արամ Եպիսկոպոս, Հայր Եղիշէով, 200 ուխտաւորներով եւ մօտաւորապէս 250 տեղացիներով: «Ուրախ լեր» շարականով թափօրը մօտեցաւ եւ Հրաշափառով մուտք գործեց: Պատարագեց Յովհաննէս Քհնյ. Շահնազարեան, քարոզեց Պատրիարք Հայրը: Օդը դեղեցիկ էր եւ հաւատացեալներուն թիւը բարձր, ուստի պատարագը մատուցուեցաւ բացօթեայ:

Պատարագէն վերջ, ժողովուրդը եկաւ Հարպիչէ կոչուած վայրը, ուր ճաշեց, իսկ Պատրիարք Հայրը մնաց Վազըֆ դիւղ եւ ժամը 15–ին վերադարձաւ Անթիոք:

Մեսրոպ Արք. եւ իր չքախումբը Անթիոքի մէջ այցելեց Արար Օրթոտոքս եկեղեցին, ուր դիմաւորուեցաւ հոգեւորականներու եւ տեղացիներու կողմէ: Կարճ արարողութեան յաջորդեց պատուասիրութիւն: Ժամը 16–ին այցելութիւն տրուեցաւ Անտիոքի Կաթողիկէ եկեղեցիին, ուր Պատրիարքը եւ իր չքախումբը դիմաւորելու եկած էին կաթողիկէ վարդապետներ եւ մայրապետներ: Հոս ալ տեղի ունեցաւ կարճ արարողութիւն եւ պատասխրութիւն:

Ժամը 17–ին Մեսրոպ Արք. եւ չքախումբը բարձրացան Ս. Պետրոսի քարայրը, որ այսօր Առաքելական եկեղեցւոյ սրբավայրերէն մէկը կը նկատուի, քանի որ ըստ աւանդութեան, հո՛ն էր որ Քրիստոնեաները առաջին անգամ ըլլալով Քրիստոնեայ կոչուեցան (նախապէս կը կոչուէին Նազովրեցիներ):

Իրիկունը կատարուեցաւ դարձեալ ժամերգութիւն եւ արտասանուեցաւ «Փառաւէ՛» շարականը, հիւանդներու բուժման մաղթանքով: Ապա, ուխտաւորները ճամբայ ելան դէպի Իսթանպուլ:

ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԻՍՔԷՆՏԷՐՈՒՆ ԵՒ ՎԱԶԸՖԳԻՒՂ

Իսթանպուլահայ ուխտաւորներ, որոնց թիւը «Ռէյտալ Թուրիզմ»ի կողմէ կազմակերպուած նոր ուխտագնացութեան մը ընդհանուր հասած էր 200–ի, Շաբաթ եւ Կիրակի, Ապրիլ 1–ին եւ 2–ին, Իսքէնտէրունի եւ Վազըֆգիւղի մէջ ապրեցան խանդավառ եւ կրօնաշունչ պահեր:

Շաբաթ առաւօտ, Իսքէնտէրունի Քառասուն Մանկանց եկեղեցւոյ մէջ մատուցուեցաւ պատարագ, որուն ջաջորդեց տեղւոյն գերեզմանատան մէջ ընդհանուր Հոգեհանգստեան Պաշտօն:

Կէսօրէ եաք, Պատրիարքը վարիկավարական այցելութիւն մը տուաւ Իսքէնտէրունի նահանգապետին՝ Կիւրհան Սարըքայայի: Պատրիարքը յետոյ ուղղուեցաւ դէպի Քըրըքխան եւ յաւուղ անդրադարձաւ որ Քըրըքխանի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ վիճակը ողբալի է: Տանիքը ամբողջովին փուլ եկած է: Այնտեղ հանգերձ, ուխտաւորները մտան եկեղեցի եւ հոն կատարեցին բացօթեայ ժամերգութիւն: Պատրիարքը խօսեցաւ կծու քարոզ մը, դանդատելով տեղացիներու անտարբերութենէն:

«Մենք ինչ որ ալ ըսենք մարդկայնօրէն, իրականութիւնն այն է որ Քըրըքխանի եւ Հաթայի մեր ժողովուրդը մեծ անտարբերութիւն ցոյց տուած է այս եկեղեցիին նկատմամբ: Պետութիւնը որեւէ մեղք չունի: Հակառակ անոր որ եկամուտ ալ ունի, այս եկեղեցին պէտք էր որ քանի մը անգամ օգտագործուէր մեր ժողովուրդին կողմէ», ըսաւ Պատրիարքը: Ցիշեցնելով Աւետարանական պատգամը, ըսաւ որ հոն, ուր օրհնութիւն կայ, կայ նաեւ անէծք: Եթէ պիտի գովենք ծառայութիւն մատուցողները, նաեւ դժգոհութիւն պիտի յայտնենք անտարբերներէն, նոյնիսկ բանքի երեկոյթ մը տեղի ունեցած է ի պատիւ Պոլսահայ վաստակաւոր բեմադիր՝ Միսաք Թորոսի: Երեկոյթին բացումը կատարած է Մ.Ս.Մ.–էն Գէորգ Թիւրքէր, որ բեմ հրաւիրած է Միութեան ատենապետը՝ Արման Գամաս որ յայտնած է թէ պատիւ կը նկատէ որ իրենց առիթ տրուած է նչելու Ա. Թորոսի արուեստի գործունէութեան 41–րդ տարեդարձը: Այնուհետեւ բեմ բարձրացած են մեծարեալին գործընկերները եւ ջերմ արտայայտութիւններ ունեցած: Ալարտին, Ա. Թորոս չնորհակալութեան իր խօսքը րսած է եւ յայտնած իր յուզումը ցուցաբերուած վերաբերումին առթիւ:

Ժողովուրդը պիտի անիծէ զանոնք:

Աւելի վերջ, Մեսրոպ Արք. այցելեց Անտիոքի կուսակալ՝ Եէնէր Բաքըճըօղլուին: Ներկայ էին Վազըֆ դիւղի եւ Իսքէնտէրունի Թաղային Խորհուրդները, Արամ Եպիսկոպոս եւ տեղական մամուլի թղթակիցները: Տրուած ըլլալով, որ կուսակալը նախապէս Սաքարիոյ կուսակալ էր, պատրիարքը «անցեալ ըլլայ» ըսած երկրաչարժի կապակցութեամբ եւ յաջողութիւն մաղթեց կուսակալին իր նոր պաշտօնին մէջ: Շնորհակալութիւն յայտնեց որ ան կուսակալ դառնալէ ետք, չինութեան արտօնութիւն տուած էր Վազըֆ դիւղի Ջրուղիներուն համար:

Կիրակի առաւօտ, Պատրիարքը պաշտօնապէս մուտք գործեց Վազըֆ դիւղ:

Ժամը 8·30–ին ժամերգութիւնը սկսած էր արդէն: Ժամը 10–ին եկեղեցին 100 մեթր հեռու կէտի մը վրայ թափօր կազմուեցաւ, ութ քահանաներով, Արամ Եպիսկոպոս, Հայր Եղիշէով, 200 ուխտաւորներով եւ մօտաւորապէս 250 տեղացիներով: «Ուրախ լեր» շարականով թափօրը մօտեցաւ եւ Հրաշափառով մուտք գործեց: Պատարագեց Յովհաննէս Քհնյ. Շահնազարեան, քարոզեց Պատրիարք Հայրը: Օդը դեղեցիկ էր եւ հաւատացեալներուն թիւը բարձր, ուստի պատարագը մատուցուեցաւ բացօթեայ:

Պատարագէն վերջ, ժողովուրդը եկաւ Հարպիչէ կոչուած վայրը, ուր ճաշեց, իսկ Պատրիարք Հայրը մնաց Վազըֆ դիւղ եւ ժամը 15–ին վերադարձաւ Անթիոք:

Մեսրոպ Արք. եւ իր չքախումբը Անտիոքի մէջ այցելեց Արար Օրթոտոքս եկեղեցին, ուր դիմաւորուեցաւ հոգեւորականներու եւ տեղացիներու կողմէ: Կարճ արարողութեան յաջորդեց պատուասիրութիւն: Ժամը 16–ին այցելութիւն տրուեցաւ Անտիոքի Կաթողիկէ եկեղեցիին, ուր Պատրիարքը եւ իր չքախումբը դիմաւորելու եկած էին կաթողիկէ վարդապետներ եւ մայրապետներ: Հոս ալ տեղի ունեցաւ կարճ արարողութիւն եւ պատասխրութիւն:

Ժամը 17–ին Մեսրոպ Արք. եւ չքախումբը բարձրացան Ս. Պետրոսի քարայրը, որ այսօր Առաքելական եկեղեցւոյ սրբավայրերէն մէկը կը նկատուի, քանի որ ըստ աւանդութեան, հո՛ն էր որ Քրիստոնեաները առաջին անգամ ըլլալով Քրիստոնեայ կոչուեցան (նախապէս կը կոչուէին Նազովրեցիներ):

Իրիկունը կատարուեցաւ դարձեալ ժամերգութիւն եւ արտասանուեցաւ «Փառաւէ՛» շարականը, հիւանդներու բուժման մաղթանքով: Ապա, ուխտաւորները ճամբայ ելան դէպի Իսթանպուլ:

ԹԻՖԼԻՍ-ՄՈՍԿՈՒԱ ՁԱՄԲՈՒՆ ՓՈՒՇԵՐԸ

Վրաստանի նախագահական ընտրութիւնը պատճառ է որ միջպետային ուչադրութիւնը սեւեռի Կովկասի վրայ: Տարեսկիզբին Եւրոպական Միութեան ամպիոնէն ռուս Արտաքին գործերու նախարար Իվանով կը յայտնէր թէ նոյն չրջանին մէջ իր երկրին ազդեցութիւնը փոխարինելու ամէն չանք ձախողութեան դատապարտուած է: Այդ արտայայտութիւնը սլաք մը կը պարունակէր Թիֆլիսի ուղղուած, քանի որ անոր ՕԹԱՆ–ի երկիրներուն հետ անտեսական, քաղաքական եւ դինուորական գործակցութեան չեչտումը կը մտահոգէր Մոսկուան: Այդ գործակցութեան յատկապէս Բաքու – Ճէյհան նաւթատարին առընչուած մասը պատճառ եղած է որ նախագահ Ելչին հեռաձգէ Եվարնածէի եւ Հրանդէ ձեռնպահ մնալ Կովկասեան քարիւղի, կապի միջպետային ծրագիրներէն: Մինչդեռ, Թիֆլիս, այդ մասնակցութիւնը իր ապահովութեան երաչխիք մը, տնտեսական վերելքի մեկնակէտ մը կը նկատէ, նաեւ միջպետային բեմի վրայ իր ներկայութեան համար կարեւոր աղդակ մը:

Թուրքիոյ նախագահ Ս. Տէմիրէլի կովկասեան ուխտի մը գաղափարն ալ որ «պատմական կարեւոր նախաձեռնութիւն» որակուած էր Եվարնածէի կողմէ, Մոսկուայի համար չրջանի ռուսական չահերուն միջամտութեան արարք կը նչանակէր:

Ճիշդ է որ Ռուսաստան Հայաստանի հետ պինուորական եւ ռազմավարական գործակցութիւն ունի, բայց ատիկա բաւարար չի նկատուեր: Նախագահ Պուտին արդէն յայտնեց թէ նպատակն է Կովկասի մէջ չեչտել իրենց ազդեցութիւնը: Այդ առումով հեռաքրքրական է Վրաստանի պարագան. այդ երկիրը տակաւին ռուսական պինուորական խարիսխներ ունի, իսկ Աբխազիոյ եւ Հարաւային Օսէթիոյ անջատողականները կախում ունին ռուսական կեցուածքէն: Նաեւ Վրաստան դլխաւորաբար Մոսկուայի կապուած է ուժանիւթի խնդրով:

Անցեալ տարուան ընթացքին Թիֆլիսէ ուղղուած Մոսկուայի ամբաստանութիւնները աւելի ծանրակչիռ գործած են: Մոսկուա ըսած է թէ Վրաստան վարձկան պինուորներ ու պինամթերք կ'անցընէ դէպի Չէչէնիա: Ռուսական ուղղաթիռներ եւ հալածիչներ բազմաթիւ անգամներ բռնաբարած են վրացական օդային տարածքը եւ ռմբակոծած դիւղերը:

Ռուսական խարիսխներուն Թիֆլիսի կողմէ մերժումին որպէս փոխադարձութիւն, Պուտին Ռուսաստան մուտքի արտօնութիւն հաստատած է Վրաստանի համար: Իսկ Շեվարնածէ տարեկան իր տեղեկագրին մէջ չեչտած է թէ մինչեւ 2000–ի Յուլիս ամիսը ռուսական ռազմակայանները պէտք է իր երկրէն հանուին:

Ուժանիւթի մարզին մէջ Վրաստանի պարտքը մեծ է. Զուբայիս անմիջական վճարումի պահանջով նեղը դրած չէ Թիֆլիսը, բայց ապահովութիւն ուզած է որ Վրաստան ուժանիւթային իր ճարտարարուեստին մէջ մեծագոյն չահարաժինը Ռուսերուն պիտի յատկացնէ:

Ներկայի կացութեամբ, Վրաստանի իչխանութիւնները անկարող ըլլալով ներքին հարցերուն ճար դտնելու, ռուսական քաղաքականութեան անմիջական առաւելութիւններուն վրայ կը հիմնուին, ինչ որ չփոթներու եւ հեռուղականութեան պատկասի պատճառ կ'ըլլայ: Իսկ Մոսկուա կը չարունակէ սպառնալիքով ու կաչառքով չինուած քաղաքականութիւն մը կիրարկել Վրաստանի նկատմամբ, դայն պահելու համար ազդեցութեան իր գօտիին մէջ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԵՐԲ ԵՍ ՉԱՅԵՑԱՒ, ՏԵՍԱՒ ՈՐ ՏԻԿԻՆ ՎԻԹԷ ԻՐ ԶՔՐԵՐԸ ԳՈՑԱԾ ԷՐ ՀՐԴԷՆ...

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

«Սէրեցիք զիս կապոյտ ծածկոցին վըրայ: Հաճոյք առի՞ք, հաւանաբար: Ես՝ ոչ: Առաջին անգամն էր որ կը գտնուէի բոլորովին մերկ, ատուի մը քով: Ու ոխ ունեցայ ձեզի հանդէպ:

«Երբ ամէն ինչ վերջացաւ, դուք՝ յագեցած, ես՝ ընկճուած, իջանք վար: Պանդոկապետին կինը, երկդիմի ժպիտ մը դէմքին, ըսաւ դրան սեմին վրայ՝ «դուռը կը կղպենք գիշերը ահաւասիկ ձեզի բանալի մը, եթէ ուշանաք...»: Ըսիք՝ «չնորհակալութիւն, ուրիչ անգամ մը» ու չառիք բանալին:

«Երկու ժամ վերջ իրարմէ կը բաժնուէինք կրընռալը, Փլաս Կրընէթի աւտոպանին առջեւ: Քինախնդրութիւնս ձեզի հանդէպ չէր փարատած, բայց միեւնոյն ժամանակ հաճելի հանդարտութիւն մը կը զգայի ամբողջ մարմնոյս վրայ, երբ ձեր թեւը կ'անցնէիք մէջքիս չուրջ եւ կը չանայիք հասնիլ աւելի վեր... Այդ օրը անկարելի թուեցաւ ինծի վերստին չհանդիպիլ իրարու:

«Հանդիպեցանք իրարու տասնեակ մը անգամներ: Ծանօթացանք Կրընռալի արուարձաններուն հիւրանոցներէն մէկ քանիներուն հետ: Գրեթէ ոչինչ մնացած է որոչ յիչողութեանս մէջ, այդ հանդիպումներէն:

«Օր մը, այդ կը յիչեմ, վերստին ժամադրութիւն ունէինք. Շաբաթ օր մըն էր: Մեր ժամադրութիւնը Վիկտոր Հիւկօ հրապարակին վրայ էր: Առաւօտ մը: Զէկաք: Յուսարեկ, բայց դրեթէ կատղած ձեզի հանդիպ, վերադարձայ տուն, կէս օրին: Մայրս նամակ մը տուաւ ձեռքս: Զեզմէ էր: Կ'ըսէիք թէ ձեր հօրը հետ վէճի մը պատճառաւ, ստիպուած էիք մեկնիլ հապճեպ, թէ պաչտօն մը գտած էիք արտասահման եւ թէ պիտի գրէիք անմիջապէս որ հասատատուէիք նոր պաշտօնին մէջ:

«Զգրեցիք:

«Սպասեցի, համբերեցի: Յուսացի: Անհրաժեչտ էր ինծի համար յուսալ· յուի էի...»:

Օլիվիէ՝ որ մինչեւ այդ յուս էր եւ քիչ մըն ալ մտայնի հանդիպ Գարոլի տուած մանրամասնութիւններուն, նոյն պահուն, անտեղիօրէն, իր միտքին մէջէն կ'անցնէին կանացի ուրիչ դէմքեր, երբ լսեց յուի բառը, ուշքի եկաւ յանկարծ.

– Ցո՞:

– Այո:

– Վերջը՞:

– Ունեցայ մանչ մը:

– Բայց ինչո՞ւ չփորձեցիք յարաբերութեան մէջ մտնել ինծի հետ, փնտռել զիս: Գիտէիր ծնողացս հասցէն:

– Գիտէիք թէ երկու բառեր կան. կայ ամուր փրոփրը· կը պատահի որ արհամարուած կնոջ մը մօտ ամուր փրոփրը աւելի ուժեղ ըլլայ քան ամուրը: Ինքզինքիս չէթոյլատրեցի ձեզի փնտռել: Ձեզի փնտռեցի միայն այս օրերս, երբ ամէն ինչ վերջացած է:

– Ինչո՞ւ վերջացած:

– Եթէ կը թոյլատրէք, չարունակեմ յիչել դէպքերը: Կ'երեւակայէք վիճակս: Եկաւ առեն մը ուր կարելի չէր այլեւս ծածկել կացութիւնը ծնողացս առջեւ:

«Այդպիսի պարագայի մը աղջիկը ընդհանրապէս մօրը կը վստահի. կը վախնայի մօրմէս: Զկրցայ: Բարեբախտաբար հայրս չուտով կռահեց թէ տագնապի մէջ էի: Հարցուփորձեց: Ու դիւրին եղաւ պատմել անոր ամէն ինչ: Լալով սակայն: Ի վերջոյ ըսաւ՝ «պէտք է մեծցնես զաւակդ, բայց ոչ հոս: Հեռու մեր չրջանակէն»:

«Չիս Լիոն տարաւ: Տղան հոն ծնաւ: Օթէլ– Տիէօ հիւանդանոցը ծնաւ: Տասը օր վերջ հիւանդանոցին հոգեւորականներէն մէկը կնքեց տղան: Կնքահայրը եւ կընքամայր եղան հիւանդապահուհի մը ու սենեակներու մաքրութեան հսկիչը: Հիւանդապահուհիին անունը միտքս է. Օտիլ էր: Ձեմ կրնար մոռնալ հսկիչին անունը՝ Անտրէ: Առաջարկեց որ այդ անունը տանք նորածինին: Դժուար էր մերժել: Ըսի՝ «աւելցուցէք Օլիվիէ. Անտրէ Օլիվիէ: Այդպէս եղաւ: Կը յիչեմ իմ աղջիկնութեան մականունս: Ո՞չ: Վէրժէ..., Տղաս անուանուեցաւ Անտրէ Օլիվիէ Վէրժէ: Կրնամ եզակիով խօսիլ հետդ. տղուդ մայրն եմ...:

– Ո՞ւր է հիմա:

– Սպասէ որ չարունակեմ կենսագրութեանս երկրորդ մասը: Մայրս չուզեց ծանօթանալ իր թոռան հետ: Իրաւ է որ հետզհետէ կը տկարանար եւ երբ մայրս մահացաւ, Անտրէ Օլիվիէ չորս տարեկան էր: Այդ ատեն էր որ առաջին անգամ վերադարձայ Կրընռալ. տղաս միասին:

(Շար. 6)

ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ
Ժառանգակացոյց

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱԻԱԳ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 18
Ցիշատակ Տաճն Կուսանաց
Երեկոյեան ժամերգութիւն՝ ժամը 4·30–ին։

ԱՊՐԻԼ 20, ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8–ին։
Ընթրեաց պատարագ ժամը 10–ին։
Ոտնլուայ ժամը 4–ին։
Խաւարում ժամը 7·30–ին։

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 18
Ցիշատակ տասը կուսանաց։ Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը 17·30–ին։

ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
Ցիշատակ Ընթրեաց Տեառն։
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9·30–ին։
Ընթրեաց պատարագ ժամը 10–ին։
Ոտնլուայ ժամը 17–ին։
Խաւարումն ժամը 19·30–ին։

Ս· ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
Ցիշատակ Ընթրեաց Տեառն։
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9·30–ին։
Պատարագ ժամը 10–ին։
Ոտնլուայ ժամը 16·30–ին։
Խաւարումն երեկոյեան ժամը 20–ին։

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս· ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
Ընթրեաց պատարագ ժամը 10·30–ին։
Ոտնլուայ ժամը 16·30–ին։
Խաւարում ժամը 20–ին։

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 18
Ցիշատակ տասը կուսանացն, ժամերգութիւն ժամը 16–ին։

ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9–ին։
Ընթրեաց պատարագ ժամը 10–ին։
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԿՀՆՑ· ՀԼԿԻՄԵԱՆ
Ոտնլուայ ժամը 16–ին։
Կարգ Զարչարանաց ժամը 19·30–ին։

ՍԷՆ–ԼՈՒԻ — Ս· ԳԷՈՐԳ

ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
Վերջին Ընթրեաց պատարագ ժամը 10–ին։
Կը պատարագէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ԿՀՆՑ· ՏԷՏԷԵԱՆ
Ոտնլուայ ժամը 18–ին։

ՍԷՆ–ԺԵՐՄԱ Ս· ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ

ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
Ցիշատակ վերջին Ընթրեաց Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի։
Ապաշխարութեան կարգ եւ հաղորդութիւն ժամը 9–ին։
Պատարագ ժամը 10–ին։
Ոտնլուայի կարգ ժամը 17·30–ին։
Կարգ Խաւարման ժամը 20–ին։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍ ԵԿԵՂԵՑԻ
Eglise Catholique SAINTE-CROIX
13, rue du Perche — 75003 Paris

ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
Ոտնլուայ ժամը 17·30–ին։
Պատարագ ժամը 18·30–ին։
Խաւարում ժամը 20·30–ին։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓՕ. – Ադաւնի Պետիկեանէ իր մօր՝ Սիրազարդ Պետիկեանի յիշատակին 500 ֆրանք։

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE
12-14, rue St-Bazile — 13001 MARSEILLE
Tél. : 04 91 50 15 09

Dans le cadre de la Commémoration du 85ème Anniversaire du **Génocide Arménien**
RENCONTRE
avec
PERDJ ZEYTOUNTSIAN
écrivain d'Arménie
Présentation de la traduction française de son ouvrage
«1915... les dernières laudes»
Publié par le Cercle d'écrits Caucasiens
avec la participation de **ROBERT DER-MERGUERIAN**
Maître de Conférences à l'Université de Provence
MERCREDI 19 AVRIL à 20 heures
Intervention — Débat — Dédicaces
● **Entrée libre** ●

Dans le cadre du Jubilé du 1700ème anniversaire de la Christianisation de l'Arménie
L'EGLISE ARMENIENNE APOSTOLIQUE DE CHAVILLE
propose
un
VOYAGE-PÈLERINAGE
en ARMÉNIE et au KARABAGH
du 25 mai au 5 juin
Visite des différents sites religieux et touristiques du pays;
Erevan, Ste Etchmiadzine, Garni, Gueghard, Lac Sévan, Haghartsine, Khor-Virab, Djermouk, Noravank, Tatev, Stépanakert, Chouchi...
Participation
à La Parade à l'occasion de la fête de l'indépendance (28 mai), à la Fête de l'Ascension en Sainte Etchmiadzine
PRIX: 9.150 F
(12 jours, Hôtel Ani Plaza)
Pour tout renseignements,
téléphonez au 01. 41. 15. 10. 29

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ
●
ՋԱՏԿՈՒԱՆ ՃԱՇ
Ուրախ եւ հաճելի մթնոլորտ, մասնակցութեամբ երգիչներ՝
ՅՈՎԻԿ եւ ԳԱՐՈՒՆԻԿ
Կիրակի, Ապրիլ 23, ժամը 13–էն ընկըսեալ «Ալ Ուայտի» ճաշարանին մէջ
153.155, rue de Lourmel, 75015 Paris
Տեղերը ապահովել հետեւեալներով
01 – 43 – 76 – 67 – 37
01 – 45 – 93 – 00 – 25

85ème ANNIVERSAIRE DU GENOCIDE DES ARMENIENS

Perpétré par le Gouvernement turc en 1915

PROGRAMME DES ACTIONS PREVUES A PARIS

DIMANCHE 23 AVRIL
VEILLEE DE LA JEUNESSE ARMENIENNE
Animation — Distribution de tracts — Spectacles sur scène
—— Place de Bastille ——

LUNDI 24 AVRIL
JOURNEE DE MOBILISATION

— 15h : ARC DE TRIOMPHE : Dépôt de gerbes sur la tombe du Soldat Inconnu — RASSEMBLEMENT à l'angle des avenues des Champs-Elysées et de Friedland.

MANIFESTATION DU SENAT A MATIGNON

POUR LA RECONNAISSANCE DU GENOCIDE PAR LE SENAT
avec la participation des communautés hellénique, chypriote-grecque, assyro-chaldéenne, kurde

— 16h30 : RASSEMBLEMENT près du Sénat, Place Edmond Rostand (métro Luxembourg) — Prises de parole des groupes politiques de l'Assemblée Nationale et du Sénat;
— 17h30 : MARCHE EN DIRECTION DE L'HOTEL MATIGNON : Boulevard Saint-Michel — Port-Royal — Bld Montparnasse — Place Vavin — Bld Raspail — Rus du Bac — Rue de Varenne
— 18h30 : Prises de parole des représentants des organisations arméniennes de France et des différentes communautés.

Des cérémonies de commémoration sont également prévues à Alfortville, Issy-les-Moulineaux, Clamart, Arnouville

24 Avril 2000 — 10h30 : Messe de Requiem en la Cathédrale Apostolique Arménienne — 15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris
30 Avril 2000 — 15h00 : Messe de Requiem en la Cathédrale Notre-Dame de Paris.

COMITE DU 24 AVRIL
Adressez vos soutiens financiers à l'ordre du "Comité du 24 Avril" : 34, avenue des Champs-Elysées — 75008 PARIS

Festival de musique et d'expression artistique

DE L'UNION CHRETIENNE DE JEUNES ARMENIENS
Clamart/Issy — 29, 30 Avril et 1er Mai 2000

L'Union Chrétienne de Jeunes Arméniens d'Issy présente le 12ème Festival national de Musique et d'Expression Artistique.

- Samedi 29 Avril 2000 de 15h à 23h30
- Centre Culturel Jean-Arp : 22, rue Paul Vaillant-Couturier — 92140 Clamart (bus 162-190)
- Au programme : Concert exceptionnel du groupe **Nor Yerk**, du Liban, groupes musicaux, théâtre, expositions,...,stands de littérature et de CD, Espace Internet. Restauration possible sur place.
- P.A.F. : 30 Frs
- Site Internet: www.multimania.com/festival2000ucja : qu'est-ce que l'UCJA? historique, photos, programme détaillé, liens, contacts,...
- Renseignements et réservations :
  — Tél : 01 47 36 02 50
  — Fax : 01 46 44 64 04
  — www. multimania.com/festival2000ucja
  — e-mail : festival2000.ucja@usa.net

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 18
MARDI
18 AVRIL
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԸ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

ՀՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·888 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.888

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Ա.Ի. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԱԾ

Երեւանի պատարանը որ կը քննէր Ռ. Քոչարեանի նախկին խորհրդական եւ աշխատակազմի դրասենեակի պետ՝ Ա. Յարութիւնեանի թղթածրարը Հոկտեմբեր 27-ի ջարդին կապակցութեամբ որոշած էր ազատ արձակել մեղադրեալը Ապրիլ 15-ին (այդ թուականին վերջ կը գտնէր չորս ամսուան բանտարկութիւնը)։ Ա. Յարութիւնեան ազատ արձակուած է այդ թուականին, բայց կը մնայ արդարադատութեան հսկողութեան տակ, չի կրնար երկրէն հեռանալ եւ այս ազատ արձակումը չի նշանակեր որ մեղադրանքները որ կային իրեն հանդէպ, վերցած են։

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 14 / 17)

ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐԱԿԱՆ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ Բ. ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Մօտ 700 պատուիրակներու մասնակցութեամբ, ՀՀՇ-ի պատակատումէն դուրս եկած «Ժողովրդավարական հայրենիք» կուսակցութեան Բ. համագումարը տեղի ունեցած է Ապրիլ 14-ին։ Ա. նախագահ եղուարդ Եղոյեանի մահով առանց դեկավարի մնացած կուսակցութեան նախագահի պաշտօնակատարը Պետրոս Մակէեան քննադատած է ներկայի իշխանութեան ընթացքը։ Ընտրուած է 27 հոգինոց քաղաքական խորհուրդ մը, իսկ նախագահ ընտրուած է Պ. Մակէեան։ Հրապարակուած յայտարարութեամբ հարկաւոր նկատուած են նախագահական ու երեսփոխանական ընտրութիւնները, որպէս երկիրը կործանումէ փրկելու միակ ճար։

*
**

ԱՐթԻՒՐ ՄԿՐՏՉԵԱՆի ՄԱՀՈՒԱՆ ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԸ

Ապրիլ 14-ին նշուած է Լ.Հ.Հ Գերագոյն Խորհուրդի առաջին նախագահ Ա. Մըկրտչեանի մահուան 8-րդ տարելիցը։ Արցախեան պատերազմին գոհերուն յուշահամալիրի ամեր գերեզմանը այցելած են պաշտօնատարներ, հարազատներ, կուսակցական ընկերներ ու Արցախցիներու մեծ բազմութիւն մը։

*
**

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՀԱՐԱՒ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԸ ԱՅՑԵԼԱԾ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Ապրիլ 13 – 14-ին այցելած է հարաւ – արեւելեան սահմանի երկայնքին գտնուող զօրաբաժիններ, տեղւոյն իրավիճակին ծանօթանալու համար։ Իրեն ընկերացած են պաշտպանութեան նախարարն ու փոխնախարարը։

*
**

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԳԵՂԱՐՔՈՒՆԻՔ ԱՅՑԸ

Վարչապետ Ա. Սարգսեան Ապրիլ 14-ին շարք մը նախարարներու եւ Գեղարքունիքի մարզպետին հետ այց մը տուած է նոյն շրջանը։ Ան մօտէն հետաքրքրուած է գաւառի, Նորադուզի հիմնարկներով որոնք կ'աշխատին ոչ լրիւ հզօրութեամբ։ Գեղարքունիքի մարզպետարանին մէջ վարչապետը հանդիպում ունեցած է շրջանի ղեկավարներուն հետ, ապա զրուցած լրագրողներուն հետ ու պատասխանած անոնց հարցումներուն։

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ՍԵՒ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ» մը կ'որակուէր Ապրիլ 17-ը, եմմական շրջանակներու մէջ, քանի Ապրիլ 14-էն սկսեալ, Ուոլ – Սթրիթէն եաք, մինչեւ 10%-ի անկում կ'արձանագրէին բոլոր սակարանները, դլխաւորաբար ասիական (Հոնկ – Քոնկ, Սինկափուր, Թոքիօ) Ապրիլ 17-ի վաղ առաւօտեան եւրոպական ժամով։

ՈՒԱՇԻՆԿԹՐՆԻ ՄԷՋ, համաչխարհայնացումի դէմ ցոյցերը մեծ տարողութիւն ստացան կիրակի, Ապրիլ 16-ին, երբ կը դումարուէր Դրամական Միջազգային Ֆոնտի (ԷՖ – ԷՄ – Ի) վերջին նիստը։ Այդ ցոյցերը այնքան բուռն էին, որ Լօրան Ֆապիուս, Ֆրանսայի եմմական նախարարը եւ եւրոպացի երկու նախարարները չկրցան մասնակցիլ։ Հանրակառքը ուր կը դտնուէր Ֆրանսական պատուիրակութիւնը եւ Ֆապիուսը վոխադրող կառքը շրջապատուեցան եւ չկրցան յառաջանալ։ Ֆրանսայի նախարարը զարմանք յայտնած է որ ԱՄՆ-ի պէս արդիական երկրի մը մէջ, այդքան դժուար ըլլայ նման ժողով մը կազմակերպել եւ ցաւալի որ կարելի չըլլար աշխատանք տանիլ։ Զարմացած է նաեւ պատահներու վրայ կարդալով՝ «Անկցի դրամատիրութիւնը» եւ «Անկցի կարմիր միսը»։ 6000 ցուցարարներ, ամբողջ օրը, մուկ – կատու խաղացած են ոստիկանութեան հետ, բայց չեն յաջողած ստեղծել այն քաոսը զոր ստեղծած էին Սիաթըլ անցեալ Նոյեմբերին։

«ԶԷՋԷՆԻՈՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ կրնայ ամբողջ Կովկասի վրայ ծաւալիլ» ըսած է Գերմանիոյ լրահաւաք կազմակերպութեան նախագահը Ա. Հանինկ, շրջանցելէ եաք։ Նախատեսութիւնը հիմնուած է այն հաստատումին թէ Ռուսաստան կատարելապէս տիրական չէ շրջանին մէջ ու բախումները կրնան ամէն վայրկեան ընդդրկել ամբողջ Կովկասը։ Գերմանացի պաշտօնատարը հեռատեսիլի յայտագրէ մը արտայայտուելով ըսած է տակաւին թէ Ռուսերու ունեցած արդիական զինամթերքը օրէ օր կը սպառի, մինչ Զէչէնները կանոնաւոր կերպով ամերիկեան հրթիռներ կը ստանան Աֆղանիստանի ճամբով։ Գերմանական մամուլի անուններ ալ կ'ըսեն թէ չէչէն մարտիկները սերտ կապեր ունին աֆղան թալիպաններու, ատոր արաբ զինակիցները պէն Լատէնի հետ ու անոնց զօրակցութեան չնորհիւ կը յաջողին դիմադրել ռուսական զօրքերուն։

ԻՏԱԼԻՈՑ շրջանային ընտրութիւններուն, որոնք տեղի ունեցան կիրակի, Ապրիլ 16-ին, ընթացիկ կառնադիը վայելող 15 շրջաններու մէջ (43 միլիոն Իտալացի պէտք է քուէ տային), առաջին արդիւնքներու համաձայն, ձախ դպալի յառաջխաղացում մը կ'արձանագրէ, ոչ միայն կը պահէ իր վարած չորս շրջանները, այլեւ կը սպառնայ չորս ուրիշներու որոնք ձախի ձեռքն էին։ Առնուազն 3-ին մէջ տարուած յաղթանակը կասկած չէր վերցներ (Լաթիում, Ապրուզներ եւ Լիկուռիա)։

ԿԻՊՐՈՍի թրքական «Հանրապետութեան» նախագահական ընտրութիւնը տեղի ունեցաւ Ապրիլ 15-ին։ Առաջին շրջանի արդիւնքներու համաձայն, Տէնքթաշ ձայներու 43,6%-ը ստացած է։ Բ. շրջանի իր մրցակիցն է իր «վարչապետը»՝ Տէրվիշ Էրօղլու որ 30% ստացած էր։ Շատ հաւանական է որ Ապրիլ 22-ին, Ռ. Տէնքթաշ վերընտրուի։

ԼԻԶԲՈՆի սալադարանի (տխnfոթէf) մը մէջ, պայթում մը տեղի ունեցած է Ապրիլ 16-ի առաւօտեան 4·30-ին։ Եօթը մեռեալ կար եւ բազմաթիւ վիրաւորներ։ Ապրիլ 17-ին, յայտնի չէր որ արկածի հետեւանքո՞վ էր պատահած պայթումը թէ ոճրափորձ էր։

ՔԻՆՇԱՇԱՅի (Գոնկոյի Հանրապետութիւն) օդակայանը չատ զօրաւոր պայթում մը տեղի ունեցած է Ապրիլ 14-ին, օդը հանելով զրեթէ բոլոր չէնքերը։ Առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն, 101 մեռեալ կայ եւ 218 վիրաւոր։

ԼԵՀԱՍՏԱՆի Խորհրդարանը, Ապրիլ 14-ին, ջնջեց մահապատիժը, վաւերացնելով մարդկային իրաւանց եւրոպական պայմանագրութիւնը։ Թէր քուէարկած են 257 երեսփոխան, դէմ՝ 117, 33 ուրիշներ ալ ձեռնպահ մնացած են։

ՖՐԱՆՍԱՅի կրան մ'Օրփանի մեծ Ղեկավարը, որ մասոնական դլխաւոր մարմինն է իր 45 հազար անդամներով, պաշտօնապէս յայտարարած է որ որոշած է հրաժարիլ։ Սիմոն Ճիովանայի այս հրաժարումը վերջակէտ մը կը դնէ այն ցնցումին որ տեղի ունեցած էր մասոնական օթեակներուն մէջ, Յունուար 22-էն ի վեր։ Այդ թուականին մեծ Ղեկավարը դաղտնի հանդիպում մը կազմակերպած էր եւ խնդրոյ առարկայ էին դորսիքացի չորս պղպջիկականները, ընկերմարական կուսակցութեան ներկայացուցիչներ եւ ոստիկանութեան ներկայացուցիչ մը։ Հանդիպումը պատրաստուած էր առանց ընկերակցութեան պատասխանատուներու դիտակցութեան։

ՍՒ-Ի-Ա-ն է (Ամերիկեան դաղտնի ըսպասարկութիւն) որ ձեռնարկած էր 1953ի պետական հարուածին Իրանի մէջ, վարչապետ Մոսատեղի դէմ, պաշտպանելու համար ամերիկեան չահերը։ Իրրեւ թէ դաղտնիք եղող այս լուրը հաղորդած է Նիւ – Եորք Թայմզ դործողութեան ամբողջ տեղեկագիրը հրատարակելով։ Մոսատեղ կը ծրադրէր ազդայնացնել քարիւղը եւ ուրեմն Անգլիացիք է որ պետական հարուածի դաղափարը ունեցեր են։

ԼԻԼի հարաւային շրջանը չատ լարուած կացութիւն մը կը տիրէ Ապրիլ 16-էն ի վեր, որովհետեւ ոստիկան մը, կրնընցնելով իր պաղարիւնը, ծածրակին կրակելով ալժերացի պատանիի մը որ կը փորձէր կառք մը դողնալ, զայն սպանած է։ Ոստիկանը ամբաստանուեցաւ «կամաւոր մարդասպանութեան» յանցանքով եւ բանտարկուեցաւ։

ՄԱՏԼԷՆ ՕԼԳՐԱՑԹ, ԱՄՆ-ու Արտաքին նախարարը հրաւիրած է Կիւրդիզթանի նախագահը որ ժողովրդավար դարձընէ իր երկրին քաղաքական վարչակարդը մինչեւ աչունը, երբ պէտք է տեղի ունենայ նախագահական ընտրութիւնը։ Իր կատարած այցելութեան առեն, 3 միլիոն տոլար նուիրած է պայքարելու համար ահաբեկչութեան եւ թմրեցուցիչի չահատակութեան դէմ։

ՉԷՋԷՆԻՈՑ նախագահ՝ Ալան Մասխադովի մէկ խորհրդականը՝ Ապտի Բատալով ձերբակալուած է ըստ ռուսական ապահովութեան սպասարկութենէ տուած տեղեկութեան։

ՖՐԱՆՍԱ չէ ճղած իր դիրքը Հարաւային Լիբանանի մէջ ստանձնելիք իր դերին մասին, երբ Իսրայէլ քաշուի։ Պաշտպանութեան նախարար՝ Ա. Ռիչար տեսնուելէ եաք Իսրայէլի վարչապետ՝ Պարաքի եւ պաշտպանութեան նախարարին հետ յայտնած է թէ նախքան իր մասնակցութիւնը բերելու միջնադիր ուժի մը շրջանին մէջ, կ'ուզէ որ յարդուի ՄԱԿ-ի թիւ 425 բանաձեւը։

ՉԻԼիի ՄԷՋ, նախկին նախագահ Փինոչէի թղթածրարով զբաղող դատաւորը ձերբակալման հրամանագիր մը հանած է Փինոչէի նախկին աղ բաղուկ, հանդըստեան կոչուած զօրավար՝ Գարլոս Ֆորէսթիէի դէմ։

ՊԵԼԺԻՈՑ Ալպէր Բ. թագաւորը – 65 տարեկան – սրտի քառակի կամբկման դործողութեան մը ենթարկուած է առջի օր։ Գործողութիւնը յաջողած է, կ'ըսեն բժիշկները։

ԼՈՆՏՈՆի վարչապետարանին (10 Տաունինկ սթրիթ) առջեւ քանի մը հարիւր մանուկներ ցոյց մը ըրած են Ապրիլ 15-ին, Շաբաթ օր։ Գլխաւոր լոզունդն էր՝ «Վե՛րջ ծեծին»։ Այս երախաները կը պահանջեն որ օրէնքով արդիլուի մարմնային պատիժները։

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

(14 Avril)

Հ. ԱԼԻԵԻի ՀԱՐՑԱԶՐՈՒՑԸ

Ադրբեջանի նախագահին հետ կատարուած հարցազրոյցը նախ նիւթ կ'ընէ Ռուսաստանի հետ յարաբերութիւնները։ Ալիեւի համար Չէչէնիոյ սարսափելի պատերազմին մեկնակէտը հողային ամբողջականութեան եւ սահմաններու անբռնաբարելիութեան սկզբունքն է։ բայց Ռուսերը երկակի չափանիշներով կը չարժին։ Ադրբեջանի հողային ամբողջականութիւնն ալ բռնաբարուած է Ղարաբաղի պատճառով։ օտար զրաւումի տակ են, մէկ միլիոն ապաստանեալ ունին, բայց հակառակ իր բազմաթիւ խնդրանքներուն, կրեմլին անտարբեր կը մնայ ու Հայերուն վրայ ճնշում չի բանեցներ։

Ալիեւ կը պատրաստուի Իրանի այց մը տալու։ Թեհրանի մէջ արձանագրուող փոփոխութիւնները դրական կը թուին իրեն ու կրնան դեղեցիկ հեռանկարներ ընծայել։ Ցեսոյ, հոն 30 միլիոն ադրբեջանցի կ'ապրի։

Բաքու – Ճէյհան խողովակաշարի իրականացումին սիրոյն, անցքի հարիւր դեղչ մը ըրած է Վրաստանի նախագահ իր բարեկամին, կարեւոր նեցուկ ըլլալով առաջին չրջանէն անոր ընտրութեան։

Ինչ կը վերաբերի Ֆրանսային, լաւագոյն յարաբերութիւններ ունի նախագահ Շիրաքի հետ։ Սակայն, տնտեսական յարաբերութիւններու մակարդակը դինքը չի դոհացներ։ Նախագահ Շիրաք հայ դեկավարներու հետ իրենց երկխօսութեան ալ զօրավիդ է, բայց չ· Ալիեւ կ'ուզէ որ Ֆրանսա օգնական ըլլայ իրենց նաեւ Ղարաբաղի վերականուացումին։

Զրոյցին վերջին հարցումը կը վերաբերի 2003-ի նախագահական ընտրութեան իր թեկնածու ներկայանալու հաւանականութեան. պատասխանը դրական է։

ՓՈՒԹՊՈԼ

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Վալանսի Հայ Մարզականը 0 – 1 պարտութիւն մը կրեց Կէնկանէ, այս վերջնոյն դաշտին վրայ։ Ներկայիս նախավերջին է (19րդ), 28 կէտով։ Առաջատար կը մնայ Լիլ 73 կէտով։

*
**

ՖՐԱՆՍԱՀԱՑ ԽՈՒՄԲԵՐ

Փարիզեան Շրջան

Վիլմոմպլը –
Ա·ԷՍ·Օ· Արմէնիէն (Իսի) 5 – 1
ԻՒ·ժԻ·Ա· Ալֆորվիլ –
Ա·ԷՍ· Պրէվան 2 – 3

Լիոնի Շրջան

Մոնթրամպէր – ՀՄԸՄ Լիոն Տէսին 0 – 3

Տրոմ–Արտէչի Շրջան

ՀՄԸՄ Վալանս – Լը Թէյ 1 – 5

Պուրժ–ուա–Ռոնի Շրջան

Սէն ժոզէֆ –
ՀՄԸՄ Արծիւ (Մարսէյլ) 1 – 2

ՀԱՑՐԵՆԻՔԸ՝ ՎՏԱՆԳԻ ՄԷՋ

ՄԵՂՐ Ի՝ ՊԱՇԱՐՄԱՆ ՇՂԹԱՅԻՆ ՎԵՐՋԻՆ ՕՂԱԿԸ

Պէտք չունէինք անշուշտ համաչխարհային աստիճանաչափով կատարուած հրապարակային ազգարարութեան, դերազոյն ահազանգի մը ցնցիչ ուժգնութեան, պիտակցելու համար մեր կացութեան յուսահատական զարգացումին, զոր ապնուասիրտ Պարոնուհի Գարոլային Գոքս արձակեր է համայն հայութեան հասցէին, «Բաց Նամակի» (*) ձեւով, աչխարհով մէկ սփռուած՝ համայանցին միջոցով:

Առանց քաջութիւնն ունենալու՝ իրողութիւնը չորս աչքերով դիտելու, մինչեւ հիմա կէս խեղթ կը ձեւանայինք, ջայլամի վերաբերմունք որդեգրեր էինք, ապագային հաչւոյն անիրական, սիրն յոյսեր սնուցանելու համար: Եւ ահա՛, այս բաց նամակը՝ խմբագրուած՝ անբասիր անձնատուրութեան մը կողմէ՝ որուն հայասիրական զգացումներուն մասին դոյզն կասկածամտութիւնը համազօր է աննեղելի, սրբապիղծ մեղանչումի:

Պարոնուհի Գ. Գոքս ահազանգ կը հընչեցնէ ի լուր համայն հայութեան՝ այն մեծ ու անմիջական վտանգին մասին, որ կը սպառնայ ճակատագրականօրէն Ե՛ւ Հայաստանին, եւ Արցախին, ու նաեւ... Սփիւռքին:

Այսօր, կ'ըսէ ան, վերջին արարն է, որ կը կատարուի համայն հայութեան ճակատագրին կապակցութեամբ: Բայց այս վերջին արարին վրայ վարագոյրը չէ իջած, տակաւին պատեհութիւն կայ կործանումի դործընթացը բեկանելու, եթէ ամբողջ մեր ազգը մէկ մարդու պէս ըզդաստ՝ ոտքի կանգնի, լրիւ ստանձնելու համար իր պատասխանատուութիւնները, կացութեան պահանջած բարձր գիտակցութեամբ, եւ սիրողական քնոյթով:

Այս սրտցաւ եւ յուզիչ բաց նամակը ունի՝ առաւելութիւնը՝ ամբողջական պատկերացումով ներկայացնելու ծանրակչիռ կացութիւնը՝ իր բոլոր երեսներով, բայց նաեւ իւրաքանչիւր հարցին վերաբերեալ հաւանական, անխուսափելի հետեւանքներն ալ մատնանիշ ընելու, առարկայական մօտեցումով մը:

Բառերը չի ծամծմեր ան, եւ չորս տարբեր ճամբաներէ չընթանար: «Անձնասպանական» կ'որակէ այն ծրագիրը, որ Ղարաբաղի հարցին լուծման չրջագծին մէջ կը նախատեսէ՝ Ադրբեջանին ազատ անցք մը տալ Մեղրիի վրայով դէպի Նախիջեւան (**): Մեղրի՝ համանուն հարկաւոր գետակին վրայ, Մա՛յր Արաքսի մօտ հանգոյց քաղաք մը՝ որու վրայով Հայաստան կը կապուի Իրանին: Այլ խօսքով՝ ասիկա կը նշանակէ ո՛չ միայն առաւել եւս անդամահատումը Հայաստանին, այլ մանաւանդ ամբողջումը Հայաստանի պաշարման չղթայի վերջին օղակին, վակուումովը այն միակ դուռին, որ տակաւին բաց կը մնայ ցամաքի ճամբով արտաքին աշխարհի վրայ, բացի երկնքի ճամբայէն...

Արծարծուած իւրաքանչիւր կէտ կամ հարց, ինքնին արժանի է երկար մեկնաբանութեան ու վերլուծումի: Պատերազմի մը վտանգը իրականօրէն լուրջ ու անմիջական է՝ նախաձեռնութեամբ Ադրբեջանի, համագործակցութեամբ Թուրքիոյ եւ ռազմագետնի վրայ Չէչէնները օժանդակութեամբ: Զուգահեռաբար այս վտանգին, կայ Հայաստանէն զանգուածային արտագաղթը, մահափորձերու հետեւանքով կացութեան փտումը ներքին մարդին մէջ: Այս բոլոր տուեալները իրարու հետ անքակտելիօրէն սերտ աղերս ունին: Այս պատճառով ալ վտանգը ծանրակչիռ կը դառնայ, եւ բախտորոշ: Թիւերով ու թուականներով կը խօսի Պարոնուհին, կրկնապէս համոզիչ ու հիմնաւորեալ դարձնելով իր խօսքը: Կատակ չէ, ազգային ողբերգութիւն է պարզապէս, վերջին տարիներուն՝ մէկուկէս միլիոն հայրենաբնակ Հայերուն արտագաղթը Հայաստանէն: Այսպիսի սե՛ւ պատկերացում մը ցնորական երեւակայութեան արդիւնք պիտի համարէինք եւ անհաւանականութեան քմծիծաղով պիտի դիմաւորէինք հազիւ հինգ տարիներ առաջ: Այսօր, դժբախտաբար կատարուած ու կատարուող իրողութիւն է:

Հայկական նո՛ր ողբերգութեան չատ մօտէն ծանօթ՝ Պարոնուհի Գոքս կը մատնանշէ իր խօսքը՝ նաեւ Սփիւռքի հատուկէն, եւ կը հրաւիրէ Սփիւռքահայերը հաւաքաբար եւ միակամ գործի անցնելու, կանխարգիլելու համար երկրորդ ցեղասպանութիւն մը, որ պիտի ըլլար վերջինը...

Ու տակաւին կայ հարցին միւս երեսը:

Երբ մենք մեզի այսպէս կը խօսինք օր ցերեկով, ցամաքամասէ՛ ցամաքամաս, կը մոռնանք անշո՛ւշտ գոյութիւնը պատերուն ականջներուն, եւ միամիտներս՝ կ'ենթադրենք թէ մեր թշնամիները՝ Թուրքերը – ֆանի հարկ է կատուն կոչել կատու, եւ Թուրքը՝ Թուրք... – իրենց ականջներն ու աչքերը փակե՞ր են, եւ չեն իմանար ու տեսներ իրենց քիթերուն տակ – թէ՛ արեւելքէն եւ թէ արեւմուտքէն – տեղի ունեցող անցուդարձերը...

Եզրակացնելու համար կը վերադառնանք պատմութեան, որ՝ ահա՛· – Լրիւ 208 տարիներ առաջ, ստուգապէս 1792 Յուլիս 11–ին, Ֆրանսային սպառնացող Աւստրիացիներու եւ Փրուսիացիներու արշաւանքի սպառնալիքին առջեւ, Օրէնադիր Ժողովը քուէարկեց հետեւեալ հրամանագիրը, – «Քաղաքացիներ, Հայրենիքը վտանգի մէջ է», եւ հրահանգեց հանրային զինուորագրութեանց հրապարակաւ ձեռնարկել ամբողջ Ֆրանսայի տարածքին... Այս հրամանագրին հրապարակումը հանդիսացաւ արդի հայրենասիրութեան ծնունդի դործնական առաջին արարքներէն մին:

Բաղդատենք հիմա.

Ցեղափոխական Ֆրանսային սպառնացող վտանգը բացառաբար արտաքին էր, մինչ Հայաստանին սպառնացող վտանգը կրկնակի է, մէկը՝ միւսէն աւելի ծանրակչիռ, է՛ւ արտաքին, եւ ներքին:

Հայութիւնը երախտապարտ կը մնայ Պարոնուհի Գարոլային Գոքսին, զգաստութեան այս սրտցաւ հրաւէրին համար, բայց նաեւ լուրջ ու բացայայտ լրացնելիքներուն առարկայական ցուցակագրումին համար, հոչակելով՝ Հայրենիքը՝ վտանգի մէջ...

ՆԱԶԱՐԷԹ ԹՕՓՈՒԶԵԱՆ

(*) «Բաց Նամակ»ը տե՛ս «Ծառայ», 2000, Ապրիլ 6:

(**) Այս հաւանականութիւնը կրկնապէս հերքուեցաւ Հայաստանի Արտաքին գործոց նախարար Վ. Օսկանեանի եւ նոյն պաշտօնատան մամուլի բարտուղար Արա Պապեանի կողմէ: Արձանագրելով հանդերձ այս հերքումները, կը մնայ նշդել թէ անոնք երբեք չեն ջնջեր գոյութիւնը նման ծրագրի մը, եւ թէ Պարոնուհի Գարոլայն Գոքս չի կրնար իր խելապատակէն հնարել նման առաջադրանք մը: Պարոնուհի Գոքսին ըրածն ու ըսածը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ՝ աչալուրջ ըլլալ նման «անձնասպանական» ծրագրի մը կապակցութեամբ վտանգը կա՛յ, եւ այդ վրտանգը չի ջնջուիր հերքումներով:

(Հերքումը տեսնել՝ «Ծառայ», 2000, Ապրիլ 11):

CD REÇUS

NARINÉ SIMONIAN
piano

J..S. BACH :
Petits préludes et fugues.
Etudes préliminaires au Clavier Bien Tempéré.
6ème suite anglaise.

SEPM QUANTUM,
Paris 2000, Distribution *Studio SM*

ՈՒՐ ՊԻՏԻ ԷՐ ՓՆՏՌԵԼ ԱՆԻԻ ԲՆԱԿԻՉՆԵՐՈՒ ԹՈՌՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏՔԵՐԸ

Մարտ 23–ի (*) մեր թիւին մէջ արձագանգած էինք «Աթլաս» գեղատիպ պարբերաթերթին մէջ Անիի աւերակներուն մասին հրատարակուած յօդուածի մը: Յօդուածագիրը մի առ մի կը չրջէր Անիի եկեղեցիներէ մնացած աւերակները եւ մակերեսային ծանօթութիւններ կուտար այս քաղաքին պատմական անցեալին մասին: Մենք բաւական հետաքրքրական դտանք այն հարցազրոյցը, զոր յօդուածագիրը ունեցած էր Անիի Աւերակներէն քիչ անդին գտնուող եւ հիմա Օճաքլը կոչուած Անի գիւղի բնակիչներէն մէկուն հետ: Յօդուածագիրը, այն յոյսով թերեւս թէ այդ բնակիչներուն մէջ կը գտնէ Անիի բնակիչներէն չտուաւիղ մը, թոռան թոռան թոռան թոռ մը, հարցումներ կ'ուղղէր ու չատ կը զարմանար որ այս մարդիկը բնաւ ալ հետաքրքրական չէին գտներ Անիի Աւերակ քաղաքը: Եւ երբ կը յիշեցնէր թէ չատեր աչխարհի ամէնէն հեռաւոր անկիւններէն մինչեւ հոս կուգային այս աւերակները տեսնելու, Օճաքլը գիւղի բնակիչը ուս կը թօթուէր·

– Կ'երեւի թէ անոնք չատ դրամ ու քիչ խելք ունին:

Բայց երբ յօդուածագիրը երկրորդ անգամ հարցնելով զինքը կը հրաւիրէր քիչ մը լուրջ պատասխանելու, գիւղին բնակիչը կը պատասխանէր.

– Ո՛վ գիտէ, կ'երեւի թէ իրենց նախնիներուն չիչատակները փնտռելու կուգան: Ինչպէս որ մերիններն ալ Մէքքէ կամ Մէտինէ կ'երթան:

Յօդուածագիրը իսկապէս յուսախաբ եղա՞ծ էր արդեօք Անիի մերձակայքը, նաեւ Կարսի մէջ Անիի բնակիչներէն «Թոռ» մը գտած չըլլալուն համար: Կամ իսկապէս կը հաւատա՞ր որ կրնար գտնել այդպիսի «Թոռ» մը: Ամէն պարագայի կը դնահատենք իր բարեացակամութիւնը: Բայց արդէն Անի գիւղի այսօրուան բնակիչը կը յիշեցնէ թէ իրենք Անիցի չեն, այլ եկած են Հայմանայի կողմերէն:

Անկասկած, յօդուածագիրը չէր գիտեր, որ եթէ իսկապէս կ'ուզէր գտնել Անիի բնակիչներուն թոռներուն թոռներուն հետքերը, պէտք էր երթար մինչեւ Ղրիմ, մանաւանդ մինչեւ Լեհաստան, ուր գաղթած էին մայրաքաղաք Անիի բնակիչները այն չրջանէն ետք երբ Անի մայրաքաղաքը, Հայոց Թագաւորներուն ներքին պառակտումներէն ու կռիւներէն վերջ, անցած էր Ասխայէն արշաւող Թուրքերու սիրապետութեան տակ: Ճիշդ է որ երկրաչարժ մը քարուքանդ ըրաւ Անի մայրաքաղաքը, բայց պատմութիւնը կը վկայէ թէ Հայերը այդ երկրաչարժէն առաջ արդէն մեծ մասամբ պարպած էին Անին ու սկսած էին արշաւել դէպի Սրեւմուտք, խոյս տալու համար Թուրքերու արշաւանքներէն: Գիտենք որ Անիէն Լեհաստան գացած Հայերը բաւական կարեւոր գաղութ մը կազմած էին հոն: Բայց պիտենք նաեւ որ այդ գաղութն ալ օր մը ձուլուեցաւ գնաց, առանց իր եռին տեսանելի հետք մը ձգելու: Այլ խօսքով, «Աթլաս»ի յօդուածագիրը Լեհաստանի մէջ ալ այսօր պիտի չկարենար գտնել Անի քաղաքի բնակիչներուն Թոռներուն Թոռներուն հետքերը:

Շատ բնական է որ Օճաքլը գիւղի այսօրուան բնակիչներուն համար Անիի աւերակները որեւէ նչանակութիւն պիտի չունենան: Ուզենք չուզենք պիտի ընդունինք որ ասիկա մարդկային է: Մարդիկ իրենց նախնիները կը յարգեն, բայց ուրիշներու նախնիներուն նկատմամբ չատ անտարբեր կը մնան: Եթէ մասնաւոր պարագայում կամ պատրաստութիւն չէ տեսած, մարդ միայն իր սեփական ժողովուրդին սրբութիւններուն նկատմամբ է որ պատկառանք կը զգայ: Ճիշդ այդ պատճառու է որ պատմական կարեւոր յուչարձաններ մեծ վտանգի կ'ենթարկուին, երբ իրենց տէրերուն ձեռքէն կ'անցնին ուրիշներու ձեռքը: Այդ ուրիշները պիտի չկարենան անոնց նկատմամբ անհրաժեչտ դուրգուրանքն ու յարգանքը ցոյց տալ, այնպէս ինչպէս կուտան իրենց սեփական սրբութիւններուն եւ ժառանգութեանց նկատմամբ:

Պատմական յուչարձաններու դէմ յարդանքն ու սէրը մշակոյթի ու զարգացման հարց է: Մշակոյթի սիրահար մարդը, ճաչակաւոր ու պատմական զգեցկութիւններու նկատմամբ սէր զգացող մկկը կը գուրգուրայ պատմական ամէն իրողէնի վրայ, իր ազգին պատկանի կամ ոչ, կամ նոյնիսկ եթէ թշնամի ազգի մը պատկանի: Իսկ այն որ այդպիսի ճաչակ մը եւ սէր մը չունի, եկեղեցի մը, կամ մզկիթի մը քարերը կրնայ քակել եւ անոնցմէ հանգստութեամբ զանոնք զոր ծածել իր տանը չինութեան մէջ:

Կրնա՞նք ըսել որ այդ ալ պահպանելու անուղղակի ձեւ մըն է: Կրնա՞նք ըսել որ եթէ այդ քարերը թալանուած կամ ուրիշ նպատակի մը համար գործածուած չըլլային, վաղուց կորսուած պիտի ըլլային: Մինչդեռ այս պարագային տան մը մէջ պահուած են եւ օր մը, ուչ – կանուխ կրնան դարձեալ դրուիլ իրենց պատուոյ դանին վրայ:

Այսօր թանգարաններու մէջ իրենց պատուոյ տեղը ունին ինչ ինչ հնութիւններ, որոնք կրցած են դոյատեւել եւ մինչեւ մեր օրերը հասնիլ, որովհետեւ մարդ զանոնք զոդցած են իրենց գտնուած տեղերէն ու պահած են, կամ ծախած են իրենց անձնական չահերուն համար: Կրնա՞նք վստահ ըլլալ որ անոնք մինչեւ մեր օրերը հասած կ'ըլլային, եթէ մնացած ըլլային իրենց տեղը:

Բայց այս նիւթը տարբեր նիւթ մըն է: «Աթլաս»ի յօդուածագիրը կարեւոր հարց մը յիչեցուցած է մեզի: Մարդիկ բնաւ չեն յուզուիր ուրիչներու պապերէն մնացած ժառանգութիւններուն դիմաց: Բայց բան մը կը փոխուի՞, եթէ մեկը զանոնք պատսխարակէ, եթէ մեկը անոնց բացատրէ, թէ կան պատմութենէն ժառանգուած հարստութիւններ, որոնց տէրը ամբողջ մարդկութիւնն է, այլ ո՛չ թէ այս կամ այն ազգը, այս կամ այն տէրութիւնը:

Ռ. Հ.

(*) Տե՛ս «Ծառայ», Մարտ 31:

ԶԱՑՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Հ.Բ.Ը.Մ.–ՎԱԼԱՆՍ

Հ.Բ.Ը.Մ.-Ի 94-ԱՄԵԱԿԻ ՓԱՌԱՏՕՆ

Ապրիլ 8–ին եւ 9–ին, Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Փարիզի մասնաճիւղին միօրեայ Հայկական զպրոցի աչակերտներուն, երիտասարդներու թատերախումբին եւ ազնիւ կանոց պասքէթպոլի խումբին մասնակցութեամբ, Վալանսի մէջ կայացած պզարուեստական երկօրեայ հանդիսութիւնները, որոնք նուիրուած էին Հ. Բ. Ը. Մ.–ի 94–ամեակին, անցան ամբողջական յաջողութեամբ, հոգեկան ու հայկական մեծ համոյք պատճառելին, թէ Փարիզէն մասնակցող 70 հոգինոց պատուիրակութեան, նաեւ՝ Վալանսի կազմակերպիչներուն եւ թէ այ՝ խուռներամ հանդիսատեսներու:

Անմիջապէս պէտք է ըսել որ պատանդներու եւ ճաչերու «Համամասկի» այս չրջանին, մեծ յանդգնութիւն էր երկօրեայ զեղարուեստական հանդիսութեամբ հրապարակ իջնել, զեղարուեստի հանդէպ բաւական անտարբերացած ամբոխին դէմ ... Բա՛յց, ուրախութիւն է յայտնել թէ եթէ վճռակամօրէն ձեռնարկենք եւ եթէ լա՛ւ աչխատինք, կը յաջողինք անպայման եւ լաւագոյնս գնահատած կ'ըլլայ զեղարուեստը եւ կ'օգտուի ժողովուրդը...:

Բեմադիրներ՝ Մկրտիչ Պասմաճեանի եւ Սիլվա Հապէչեանի, նաեւ՝ պարուսոյց Քրիստինա Գալստեանի կողմէ պատրաստուած եւ երիտասարդներու ու պատանիներու կողմէ ներկայացուած թատերական «Սքէչներ» ու պարերը, լաւագոյնս գնահատուեցան հանդիսականներուն կողմէ, որոնք ամբողջութեամբ լցուցած էին Վալանսի երաժչտանոցի դիր խաւոր եւ չքեղ հանդիսասրահը:

Հանդիսութեան սկիզբը, Վալանսի մասնաճիւղին նախագահ Պր. Վարուժան Վառվառեանի բարի գալուստի արտայայտութենէն ետք խօսք առաւ Հ. Բ. Ը. Մ.–ի Եւրոպայի Պատուիրակութեան դործիչը Ա. Քէչիչեան եւ ըսաւ.– ...Այ

ՄԱՐՍԷԼ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՅԱՂԹԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Շաբաթ, Ապրիլ 1–ի երեկոյեան Գայլի քաղաքապետարանին սրահին մէջ առիթ կ'ունենայ Վասպուրականի յաղթական հերոսամարտի 85–ամեակի նշումը:

Սրահը զարդարուած էր հայկական ու ֆրանսական դրօշակներով ու պաստառով մը, որ կը յուշէր Թուականը՝ 1915 ԱՊՐԻԼ 7 – ՄԱՅԻՍ 3:

Հանդէսին բացումը կատարուեցաւ Փարիզի յատկապէս հրաւիրուած «Կայծակ» նուագախումբով, որ նուագեց հայկական եւ ֆրանսական եղանակներ: Ապա, բեմ հրաւիրուեցաւ Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան նախագահ Բժ. Մաշոյեան, որ ֆրանսերէնով հակիրճ պատմականը ըրաւ հերոսամարտին, տալով անոր դրդապատճառները՝ ինչո՞ւ տեղի ունեցաւ ան եւ ինչպէս վերջ գտաւ մեր յաղթանակով. չմոռցաւ նաեւ հրապարակաւ չնորհակալութիւն յայտնել քաղաքապետին որ այս սքանչելի, մաքուր ու գեղեցիկ սրահը ձրի տրամադրած էր, ըսանձնելով նաեւ օրուան որոշ ծախքերը:

Պիտի չմոռնանք նաեւ հրապարակաւ չնորհակալութիւն յայտնել մեզի անձնուէր հայրենակիից Պ. Համօ Պետրոսեանին եւ «Ցառաջ»ին, որոնք ոչնակատարութեան չարթուն իսկ լոյս տեսած երկու յօդուածներով մանրամասնութիւնները տուին հերոսամարտէն, այդ օրերէն եւ ժամերէն, զորս անձնապէս ապրած եմ վրաքը տարիքիս ու տպաւորուած:

Հ. Պետրոսեան իր յօդուածին վերջաբոլորութեան կ'ըսէր թէ 85–ամեակի այս օրերուն զայն կը նուիրէր նահատակ քաջերուն՝ որպէս խունկ, մոմ ու փունջ մը ծաղիկ: Սակայն խոնարհելով եւ չմոռնալով անոնց անմահ յիշատակը ի՞նչ կրնել է ընել 85 երկար տարիներ յետոյ, երբ այլեւս հարկ է դասել որպէս պատմութիւն:

Այսօր մեր չար բախտէն, վարագոյրը բացուած է նոյն ճակատագրով:

Այսօր մեզի կը պակսին Արամներ, Խեչօներ, Դալի–Ղազարներ, Կորիւններ, Ուխտաւոր – Վոսմէաններ, Իշխաններ, Գրիգորներ, Դրօներ, երբ մեր երկիրը քաոսի մէջ է ու թէեւ չկայ Թուրքը բայց կը դիտէ հեռուէն, երբ մենք մեր ձեռքբով կը փորենք մեր գերեզմանը...:

Վան. իմ անմոռան Շահ–Բաղի պիւզծննդավայր՝ անմոռանալի այդիներով, պղտատու ծառերով. ոչ մէկ երկիր ունի քու բուրմունքը: Հազիւ եօթը տարեկան, հեռացած եմ քեզմէ բայց միշտ կապուած երազով. քու ծովակին՝ Ախթամարին եւ մանաւանդ քու «Տըլէ Եման»ին, զոր կ'երթեմ առանձնութեան մէջ անգամ: Ա՛ի Վասպուրական, այս յառաջացած տարիքիս չառերու նման ես ալ աչքերս պիտի փակեմ առանց քեզ տեսնելու վերջին անգամ եւ «մնաս բարեաւ» ըսելու...

Ներկաները որոնք «Կայծակ» նուագախումբին երաժշտութեամբ պարեցին մինչեւ առաւօտեան ժամը 5–ը, դժկամելով հեռացան սրահէն:

Գովելի է Տիկնանց Յանձնախումբին ժրաջան աշխատանքը:

Ս. ԱԻՏՈՑԵԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՓՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

Սան – Ֆրանսիսքոյի Հայ Դատի Յանձնախումբին կազմակերպութեամբ, Մարտ 4–ին, տեղի ունեցած է ձեռնարկ մը «Թրէժըր Այլընտ»ի մէջ, ուր ներկայ եղած են 160 հոգի: Յանձնախումբին դրամունդութիւնը ներկայացուցած է Ռոքսան Մաքասճեան: Ասոք առնելով 1993–էն ի վեր Հարվարտ համալսարանի Հայկական ուսմանց ամպիոնի դասախօս Ճէյմս Ռասըլ, անդրադարձած է Թուրք կառավարութեան, ինչպէս նաեւ հրեայ իր ազգակիցներու որոշ խմբակցութիւններուն կողմէ Հայկական ցեղասպանութեան ուրացման վերաբերեալ եւ դատապարտած այն պատմաբանները, որոնք կը փորձեն խեղաթիւրել պատմութիւնը: Գալիֆորնիոյ ներկայացուցիչներու Տան անդամ եւ մեծամասնութեան ղեկավար Քեվըն Շէլլի նշելէ ետք թէ չատ լաւ կը հասկնայ հայկական գաղութին մտահոգութիւնները, դրուատած է հանրային վարժարաններու մէջ Հայկական ցեղասպանութեան դասաւանդութեան ծրագիրը, որ պիտի նպաստէ հայութեան ճանաչման: Հուսկ՝ Քէյթ Նահապետեան խօսած է ցեղասպանութեան դասաւանդման ծրագրին մասին:

*
**

«ԱՐՏԱՒԱԶԴ» ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻՆ ՆՈՐ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

Փասատինայի Հ. Բ. Ը. Մ. «Ալեք Մանուկեան» կեդրոնի սրահին մէջ, Մարտ 12–ին, տեղի ունեցած է «Արտաւազդ» թատերախումբին կողմէ Օսկար Ուայլտի «Իդէնէթ կոչուելու Համաքը» թատերախաղին ներկայացումը: Նիւթը առնուած է Վիքթորիա Թագուհիի ժամանակաշրջանէն ետք Անգլիոյ ուանդապաշտ արքունիքին մէջ տիրող մթնոլորտէն եւ բարքերէն: Գլխաւոր դերերով հանդէս եկած են բեմադիր եւ թատերախաղը հայերէնի թարգմանած Գրիգոր Սաթամեան, Ալեքս Յորչիդեան, Ռուբէն Հարմանտայեան, Սօսի Վարժապետեան, Մարօ Ադէմեան, Արմէն Գեորգեմեան եւ այլ դերասաններ: Թատերախաղը ներկայացուած է տասը անդամ, նոյն սրահին մէջ:

*
**

«ՄԱՍԻՍ» ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹԻՆ 20–ԱՄԵԱԿԸ

Կլէնտէյլի «Ռոյըլ Փալաս» սրահին մէջ Մարտ 18–ին նշուած է ՍԴՀԿ–ի պաշտօնաթերթ «Մասիս» շաբաթաթերթի 20–ամեակը, որուն ներկայ եղած են 350 հոգի, որոնց չարքին՝ առաջնորդ Վաչէ Արք. Յովսէփեան, Հայաստանի աւագ հիւպատոս Արմէն Մելքոնեան եւ Ս.Դ.Հ. Կուսակցութեան անցեալի եւ ներկայի դէմքեր: Ասոք առած են «Մասիս»ի խմբագիր տոքթոր Յարութիւն Սաղըեան, Վաչէ Արք., Արմէն Մելքոնեան, «Ցառաջ Նազար»ի խմբագիր Յովհաննէս Բալայեան, դրուատելով թերթին դերը գաղութին մէջ: Ստեղծուած խանդավառ մթնոլորտի մէջ եղած են նուէրներ, որոնցմէ գոյացած է 20 հազար տոլար, ի նպաստ թերթին:

*
**

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Արեւմտեան Ամերիկայի Թեմի Լոս–Անճըլըսի առաջնորդարանին մէջ, Մարտ 26–ին տեղի ունեցած է Ղարաբաղի առաջնորդ Պարգեւ Արք. Մարտիրոսեանի մամուլի ասուլիսը, որուն ներկայ եղած են քանի մը թղթակիցներ: Առաւելաբար խօսուած է Ղարաբաղի մէջ կատարուած վերջին ոճրային արարքին մասին: Պարգեւ Արք. ըսած է թէ եղածը պարզապէս «ներանձնական կռիւ մըն է»: Ի պատասխան դէպքին հաւանական զարգացումներուն վերաբերեալ թղթակցի մը յայտնած մտահոգութիւններուն, Առաջնորդը նշած է թէ «հարկ չկայ պէտք եղածէն աւելի կրեւորութիւն տալու պատահած դէպքերուն, որոնք ներանձնական հակառակութեան արդիւնք են, նախագահի եւ իր եբեմնի գործակից Սամուէլ Բաբայեանի միջեւ»:

ԼՐԱՏՈՒ

ԵՐԲ ԵՍ ՆԱՅԵՑԱԻ, ՏԵՍԱԻ ՈՐ ՏԻԿԻՆ ՎԻԹԷ ԻՐ ԱՉՔԵՐԸ ԳՈՑԱԾ ԷՐ ԱՐԴԷՆ...

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

«Ինչպէ՞ս կ'ապրէի Լիոն: Հայրս ամէն ամիս դումար մը կը զրկէր: Մինչեւ որ Ամորէ Օլիվիէ վեց տարեկան եղաւ, տպեցանք չնորհիւ, հօրս օգնութեան: Ցետոյ կրցայ քարտուղարուհիի պաշտօն մը գտնել էթնամի ընկերութեան մէջ: Այդ ընկերութիւնը թուղթի մեծաքանակ վաճառքով կը զբաղէր: Հոն էր որ ծանօթացայ Պր. Վիթէի հետ»:

– Եւ անմիջապէս սիրահարեցար եւ ամուսնացար:

– Ո՛չ, այդ արդէն չեմ կարծեր որ քեզի չատ հետաքրքրէ: Ամուսնացայ տարիներ վերջ: Թերեւս աւելի հետաքրքրական կ'ըլլայ քեզի գիտնալ թէ ինչպիսի տղայ էր Ամորէ Օլիվիէ Վէրժէ:

«Վեց տարեկանին արդէն ժպտուն եւ վառվռուն տղայ մըն էր: Երբեմն կրակուրց բարկացած ալ, բայց գիտէր սիրցընել ինզգինքը: Իմ սէրս անոր հանդէպ բնական էր անշուշտ, բայց ամէն ոք, չուրջս, կը սիրէր տղաղ: Հայրս կը գուրգուրար վրան: Կ'ըսէր՝ «քանի որ հայր չունի, մէկը պէտք է իր տեղը բռնէ»: Ցաջող էր գպրոցին մէջ. երբեք որեւէ դժուարութիւն չունեցայ այդ մասին: Քանի կը մեծնար, կ'առնէր, հետզհետէ քու ձեւերդ: Բնականաբար, երբ սկսաւ նկատել որ իր տարեկիցները ունէին հայր եւ ինք՝ ոչ, հարցուփորձեց զիս:

«Այդպիսի պարագայի մը յարմար պատասխանը ըսել է՝ «ճամբորդութեան մէջ է, հեռու տեղ մը, կուզայ օր մը ու կը տեսնես թէ զեղեցիկ, բարի հայր մը ունիս»: Այդպէս ըսի: Հարցուց՝ «Աւելի՞ բարի քան փէվէն»: «Թերեւս»:

«Այդպէս տեւեց քանի մը տարի: Ցետոյ, երբ եղաւ քիչ մը աւելի խելահաս եւ տեսաւ որ ճամբորդը կ'ուշանար եւ նամակներու ցրուիչը ոչ մէկ լուր կը բերէր անծանօթ հօրմէն, հետզհետէ մոռցաւ քեզի: Թերեւս ալ չմոռցաւ, բայց ան ալ ունէր կարծես իր ամուր – փրոփիլը ու լռեց»:

Օլիվիէ Տըկարտէն անդամ մը եւս յարեց, զրեթէ պոռաց՝

– Ո՞ւր է հիմա:

Տիկին Վիթէ յուզուած էր: Պահ մը դադրեցաւ պատմելէ: Ձպատասխանեց անմիջապէս Օլիվիէի հարցումին: Ձեռքով նշան մը ըրաւ որ սպասէ:

– Ո՞ւր է հիմա. ըսեմ: Այդ ըսելու համար էր արդէն որ ուզեցի քեզ տեսնել, այդ ազդը տուի թերթին: Ես չեմ կարծեր որ երկար ապրիմ այլեւս: Արդէն, կը տեսնես, անկարող մըն եմ, զամուած անկողնին: Ուզեցի քեզ տեսնել որ հոգ տանիս տղուդ:

Տիկին Վիթէ լռեց վերստին: Աչքերը յարեց Օլիվիէի դէմքին՝ որ ներքին տագնապի մը նշանները ցոյց կուտար ակամայ. ժպտնած էր: Ծերունի կինը անդամ մը եւս կեդրոնացուց իր նայուածքը անոր աչքերուն մէջ, ինչպէս կ'ընէր առենին երբ երկուքն ալ երիտասարդ էին եւ միասին:

Հեկեկաց՝ «անճրեւոտ օր մըն էր»... – թագեցի Շամբանի զերեզմանատան մէջ:

Աւելցուց, աւելի յստակ՝

– Երկու օր վերջ տասը տարեկան պիտի ըլլար: Առողջ տղայ էր. ոչ մէկ լուրջ հիւանդութիւն մինչեւ արկածը. անակընկալ, անխմաստ, աներեւակայելի արկած մը...

– Ինչպէս ամէն արկած, ընդմիջեց Օլիվիէ, բան մը ըսած ըլլալու եւ իր յուզումը ծածկելու մեխքնական մատրութեամբ:

«Երեւակայէ. գոհ գնաց հեծանիւի մը. վտղոցը մեր տան մօտ, դիմաց անցնելու պահուն, հեծանիւ մը եկեր զարնուեր է կռնակէն: Երբ տուն բերին տղաս, մահճակալի մէջ էր արդէն: Ինկած էր գլխուն վրայ, բախումէն օդը բարձրացած եւ դեմին ինկած դլխուն վրայ: Երիտասարդ մըն էր հեծանիւին վրայ: Կ'երեւի արագ կը վազցնէր իր մեքենան, գլուխը կախ, առանց նայելու իր առջեւը: Ահա այսպէս մահացաւ մեր տղան...

Տիկին Վիթէ լռեց: Այր ու կին մնացին լուռ երկար պահ մը:

Տիկին Վիթէ խօսեցաւ առաջինը.

– Ձեմ գիտեր լաւ ըրի թէ դէշ քեզի քովս կանչելով: Կը զգամ որ հետզհետէ կը տկարանամ: Անհասկած մօտ է վերջաւորութիւնը: Ձէի կրնար մեկնիլ առանց հարազատի մը յանձնելու տղուս զերեզմանը: Մտածեցի որ ամենայարմարը դուն էիր:

Թերեւս քիչ մը ծաղրանք կար վերջին բառերուն մէջ, բայց Օլիվիէ չնկատեց կամ չուզեց նկատել այդ: Ոտքի ելաւ, աւելի մօտեցաւ անկողինին, վերստին իր երկու ափերուն մէջ առաւ հիւանդին ալ ձեռքը որ իրեն ամէնէն մօտ էր, չոյեց, իր շուրթերուն տարաւ եւ մրմնջաց՝

– Ներողութիւն... ներողութիւն:

Այնքան ցած էր իր ձայնը որ Տիկին Վիթէ չլսեց. գոնէ այդ տպաւորութիւնը ունեցաւ Օլիվիէ, որովհետեւ հիւանդին դէմքը մնաց անտարբեր: Օլիվիէ չուզեց կրկնել: Ձէր ալ կրնար: Անկարող էր կեդրոնացնել իր միտքը: Ինքզինքին վրայ ճիգ մըն էր ըրած արդէն արտարերելու համար այդ երկու բառերը. եւ այդ էր պատճառը որ անոնք հազիւ լսելի էին առողջ ականջներուս: Ու Տիկին Վիթէին ականջները մաշած էին, անկասկած:

Վերստին կինն էր որ խզեց լռութիւնը:

(Շար. 7)

85ème ANNIVERSAIRE DU GENOCIDE DES ARMENIENS

Perpétré par le Gouvernement turc en 1915

PROGRAMME DES ACTIONS PREVUES A PARIS

DIMANCHE 23 AVRIL

VEILLEE DE LA JEUNESSE ARMENIENNE

Animation — Distribution de tracts — Spectacles sur scène

—— Place de la Bastille ——

LUNDI 24 AVRIL

JOURNEE DE MOBILISATION

— 15h : ARC DE TRIOMPHE : Dépôt de gerbes sur la tombe du Soldat Inconnu — RASSEMBLEMENT à l'angle des avenues des Champs-Elysées et de Friedland.

MANIFESTATION DU SENAT A MATIGNON

POUR LA RECONNAISSANCE DU GENOCIDE PAR LE SENAT

avec la participation des communautés hellénique, chypriote-grecque, assyro-chaldéenne, kurde

— 16h30 : RASSEMBLEMENT près du Sénat, Place Edmond Rostand (métro Luxembourg) — Prises de parole des groupes politiques de l'Assemblée Nationale et du Sénat;

— 17h30 : MARCHE EN DIRECTION DE L'HOTEL MATIGNON : Boulevard Saint-Michel — Port-Royal — Bld Montparnasse — Place Vavin — Bld Raspail — Rus du Bac — Rue de Varenne

— 18h30 : Prises de parole des représentants des organisations arméniennes de France et des différentes communautés.

Des cérémonies de commémoration sont également prévues à Alfortville, Issy-les-Moulineaux, Clamart, Arnouville

24 Avril 2000 — 10h30 : Messe de Requiem en la Cathédrale Apostolique Arménienne — 15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris

30 Avril 2000 — 15h00 : Messe de Requiem en la Cathédrale Notre-Dame de Paris.

COMITE DU 24 AVRIL

Adressez vos soutiens financiers à l'ordre du "Comité du 24 Avril" :
34, avenue des Champs-Elysées — 75008 PARIS

RHONE-ALPES

PROGRAMME

DIMANCHE 23 AVRIL

— **18h: Rassemblement devant le Consulat de Turquie;**

— **20h: Veillée informative sur la Place des Terreaux — Lyon 1er.**

LUNDI 24 AVRIL

— **10h: Messe de Requiem en l'Eglise Apostolique St-Jacques de Lyon** — 40, rue d'Arménie.

— **17h: Rassemblement Place Bellecour — Dépôt de gerbes.**

— **18h: Défilé jusqu'à la Préfecture du Rhône** — rue Pierre Corneille (côté rue Dunoir) — Lyon 3e — **Allocutions.**

— **CHASSE SUR RHONE - Samedi 22 Avril** — 17h: Rassemblement rue du Génocide Arménien devant la stèle des martyrs du Génocide Dépôt de gerbes et allocutions — **DECINES - Lundi 24 Avril** — 9h30 : Messe de Requiem en l'église Sourp Asdvadzadzine — 11h: Marche en direction de la Place de la Libération devant le Monument du Génocide Arménien — 11h30: Dépôt de gerbes et allocutions. — **GRENOBLE - Lundi 24 Avril** — 10h: Messe de Requiem à Notre Dame de Délivrande, rue Gay, St. Martin d'Hères — 12h15: Dépôt de gerbes Place du 24 Avril à St Martin d'Hères — 12h30: Défilé jusqu'à la stèle du Khatchkar Parc Paul Mistral à Grenoble — **MEYZIEU - Dimanche 30 Avril** — 9h30: Rassemblement Place des Droits de l'Homme sur l'Ave. de Verdun— Dépôt de gerbes et allocutions. — **PONT DE CHERUY** — 10h: Messe de Requiem en l'Eglise St Nichan — 11h45 Dépôt de gerbes au Monument du Génocide — Allocutions. — **SAINT CHAMOND — Lundi 24 Avril** — 10h. Messe en l'église Notre-Dame — 11h: Défilé jusqu'au Square du 24 Avril — Dépôt de gerbes et allocutions — 11h30: Vin d'honneur à la salle de l'église arménienne. — **SAINT ETIENNE — Lundi 24 Avril** — 10h: Messe de Requiem en l'église arménienne — 11h: Dépôt de gerbes et allocutions Place d'Arménie — 11h30: Vin d'honnur à la salle de l'église arménienne. — **VAULX EN VELIN — Mardi 25 Avril** — 12h: Rassemblement Place de la Nation — Dépôt de gerbes et allocutions — 12h30: Vin d'honneur (précisions sur place). — **VIENNE — Vendredi 28 Avril** — 20h45: Présentation des actes du Colloque «L'Actualité du Génocide Arménien», avec la participation de Ara KRIKORIAN, président du CDCA, Yves TERNON, docteur en Histoire, Hélène STRAPELIAS, historienne, directrice des études au Collège Sévigné — Hôtel de la Poste - 47, cours Romestang - entrée libre. — **Dimanche 30 Avril** — 10h: Messe de Requiem en la Chapelle Saint-Théodore — 12h30: Rassemblement devant la Stèle du Génocide, rue du 24 Avril 1915 — Dépôt de gerbes — Allocutions — Vin d'honneur à la Salle «Abovian» - 1, quai Pajot. L'ensemble des manifestations est organisé par le Comité du 24 Avril de Vienne.

MARSEILLE

LUNDI 24 AVRIL

— 16h: Cérémonie œcuménique de requiem en la Cathédrale apostolique arménienne, 339, ave. du Prado;

— 17: Dépôt de gerbes devant la stèle commémorative de la Cathédrale.

— 17h30: Rassemblement et discours devant le Consulat de Turquie;

— 17h45: Défilé et manifestation : rue Paradis, rond-point Perrier, Avenue du Prado, Parc Chanot.

— 19h30: Meeting au Palais des Congrès, Parc Chanot :
- «La mémoire du génocide» par Mme **Claire Mouradian**, historienne, chercheur au CNRS, Témoignage de Monsieur **Ali Ertem,** Turc d'Allemagne, Président de l'Association des «Opposants au Génocide», «L'actualité juridique de la reconnaissance du génocide par **Maître Philippe Krikorian,** Vidéo sur l'actualité du Sénat. Participation de la Chorale Sahak-Mesrop. Exposition photos présentée par l'Association ARAM: «Du génocide à sa reconnaissance».

ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ

Ժամանակացոյց

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՊՐԻԼ 20, ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8-ին:
Ընթրեաց պատարագ ժամը 10-ին:
Ոտնլուայ ժամը 4-ին:
Խաւարում ժամը 7·30-ին:

ԱԻԱԳ ՈՒՐԲԱԹ

Ցիշատակ չարչարանաց, խաչելութեան եւ թաղման՝ Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:
Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման՝ ժամը 5·30-ին:

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

Ցիշատակ Ընթրեաց Տեառն:
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9·30-ին:
Ընթրեաց պատարագ ժամը 10-ին:
Ոտնլուայ ժամը 17-ին:
Խաւարումն ժամը 19·30-ին:

ԱԻԱԳ ՈՒՐԲԱԹ

Ցիշատակ չարչարանաց, խաչելութեան եւ թաղման՝ Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:
Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 5-ին:

Ս· ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

Ցիշատակ Ընթրեաց Տեառն:
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9·30-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:
Ոտնլուայ ժամը 16·30-ին:
Խաւարումն երեկոյեան ժամը 20-ին:

ԱԻԱԳ ՈՒՐԲԱԹ

Ցիշատակ չարչարանաց, խաչելութեան եւ թաղման՝ Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:
Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 18-ին:

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻՒ

ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

Ընթրեաց պատարագ ժամը 11-ին:
Ոտնլուայ ժամը 16·30-ին:
Խաւարումն ժամը 19-ին:

ԱԻԱԳ ՈՒՐԲԱԹ

Թաղման ժամը 17-ին:

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս· ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

Ընթրեաց պատարագ ժամը 10·30-ին:
Ոտնլուայ ժամը 16·30-ին:
Խաւարումն ժամը 20-ին:

ԱԻԱԳ ՈՒՐԲԱԹ

Ցիշատակ չարչարանաց, խաչելութեան եւ թաղման՝ Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:
Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 5-ին:

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9-ին:
Ընթրեաց պատարագ ժամը 10-ին:
կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆԱ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Ոտնլուայ ժամը 16-ին:
կարգ Զարչարանաց ժամը 19·30-ին:

ԱԻԱԳ ՈՒՐԲԱԹ

Թաղման Թափօր ժամը 17-ին:

ՍԷՆ-ԼՈՒԻ — Ս· ԳԵՈՐԳ

ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

Վերջին Ընթրեաց պատարագ ժամը 10-ին:
կը պատարագէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆԱ. ՏԷՏԷԼԵԱՆ
Ոտնլուայ ժամը 18-ին:

ԱԻԱԳ ՈՒՐԲԱԹ

Թաղման կարգ եւ Թափօր ժամը 18-ին:

ՍԷՆ-ԺԵՐՄԱ Ս· ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

Ցիշատակ վերջին Ընթրեաց Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:
Ապաշխարութեան կարգ եւ Հաղորդութիւն ժամը 9-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:
Ոտնլուայի կարգ ժամը 17·30-ին:
Կարգ Խաւարման ժամը 20-ին:

ԱԻԱԳ ՈՒՐԲԱԹ

Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 18-ին:

ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԻԼԱՆՕ. – Տիկին Արուսեակ Ներսէսեանի հարիւրամեակի հանդիսութեան առթիւ Տիգրան եւ Ալին Ալեքսանեանէն, վերան յուշանուէրի, 2000 Ֆր.:

***

ԿԿԿԼ Խաչատուրեանէ, Տիկին Արուսեակ Ներսէսեանի 100-ամեակի առթիւ՝ 500 Ֆր.:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱՔՈՐԱՆԻՍ ԵԿԵՂԵՑԻ

Eglise Catholique SAINTE-CROIX

13, rue du Perche — 75003 Paris

ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

Ոտնլուայ ժամը 17·30-ին:
Պատարագ ժամը 18·30-ին:
Խաւարում ժամը 20·30-ին:

ՀԱՄԱՋԳԱՅԻՆ HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

ՋԱՏԿՈՒԱՆ ՁԱՇ

Ուրախ եւ հաճելի մթնոլորտ, մասնակցութեամբ երգիչներ՝

ՅՈՎԻԿԻ եւ ԳԱՐՈՒՆԻ

կիրակի, Ապրիլ 23, ժամը 13-էն ըսկսեալ «Ա Ուայտի» ճաշարանին մէջ
153.155, rue de Lourmel, 75015 Paris

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով
01 - 43 - 76 - 67 - 37
01 - 45 - 93 - 00 - 25

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

NICE

— **Dimanche 23 Avril** (jour de Pâques) : un podium sera installé Place du Palais de Nice, face au Palais de Justice, pour une veillée qui aura lieu de 15h à 22h, avec animation musicale, affiches et distribution de tracts.

— **Lundi 24 Avril :** Marche du souvenir qui se déroulera de 15h à 16h30 depuis la Promenade des Anglais (face à l'hôtel Méridien) jusqu'au Monument aux Morts, où est prévu un dépôt de gerbes à la mémoire de nos martyrs de 1915 et de nos anciens combattants des deux dernières guerres 1914-18, 1939-45. Avant la cérémonie à 11h un Office de Requiem aura lieu à l'église apostolique arménienne Ste Marie, 281, Bd. de la Madeleine à Nice.

CANNES

— **Lundi 24** Avril : Le Conseil Communautaire Arménien de la Côte d'Azur et l'Union des Arméniens de Cannes et des Environs vous informe que la Commémoration du 85e Anniversaire du Génocide Arménien perpétré par le gouvernement Jeune-Turc de 1915 se déroulera à 11h au Square d'Arménie, 20, Bd d'Alsace (derrière la Gare SNCF) comme suit :

— 11h: Rassemblement devant le Square d'Arménie. Discours commémoratifs du Comité d'Organisation du 85e anninversaire du Génocide du Peuple arménien. Discours du Maire ou de son représentant. Dépôt de gerbes. Prière pour nos martyrs et nos anciens combattants et résistants français d'origine arménienne, morts pour la France, par Mgr. Narek Chakarian, Evêque des Arméniens de Nice et des Environs.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 19
MERCREDI
19 AVRIL
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·889 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.889

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

ԼՂՀ ՆԱԽԱԳԱՀ Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ ԽՕՍՔԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ

Նախագահ Ա. Ղուկասեան Ապրիլ 15–ին ուղերձով մը դիմած է Ղարաբաղի ժողովուրդին ուր կ'ըսէ թէ չատ մտահոգուած է իր դէմ կատարուած ոճրատիրքին հետաքննութենէն, յատկապէս այն պատճառով որ արարքին կազմակերպիչն է Ղարաբաղի Պաշտպանութեան նախկին նախարարը: Կը թելադրէ որ հանրութիւնը զուսպ մնայ ու հանդուրժողութիւն ցոյց տայ: Իրաւապահ մարմիններու ալ կոչ կ'ուղղէ որեւէ քաղաքացիի արժանապատուութիւնը վիրաւորող ամենափոքր քայլէ զգուշանալու: Նպատակայարմար չի նկատեր «այն գործողութիւնները որոնք կրնան որակուիլ որպէս ազատօրէն արտայայտուելու իրաւունքի ոտնահարում»:

Նախագահ Ա. Ղուկասեան հարկ տեսած է յիշեցնելու Ղարաբաղի ժողովուրդին թէ ամբողջ հայութիւնը բնական է որ ամէն մէկ հարցի մէջ չբաժնէ Ղարաբաղցիներու տեսակէտները: Սակայն, ատիկա արդէք չէ՞ որ յարգուի կարծիքը այն մարդոց որոնք չատ բան ըրած են Ղարաբաղի համար:

Ուղերձին վերջին մասին մէջ Ա. Ղուկասեան անդրադառնալով իր դէմ գործուած մահափորձին դատական հետապնդումին, կ'ըսէ. – «Մեր ժողովուրդի մօտ չկան օտարներ ու հարազատներ, կաճիք բոլորս հաւասար օրէնքի եւ պատասխանատու՝ հայ ազգի առջեւ: Ներքին կարողութիւնը պէտք է դառնայ մեր գերագոյն առաքինութիւնը: Եթէ մեզմէ ոեւէ մէկը ձեռք բարձրացուցած է երկրի նախագահին վրայ, կը նշանակէ որ միայն մեղադրծը չէ որ մեղաւոր է: Ո՛չ մէկ անմեղ մարդ պէտք է ամբաստանուի եւ ո՛չ մէկը պէտք է կարեւոր խուսափի պատիժէն, եթէ ան խախտած է օրէնքը: Դատարանն է որ պէտք է որոշէ մեղաւորները եւ անոնց մեղքի չափը: Իսկ յետոյ, ես այն համոզումն ունիմ որ ժողովուրդը պէտք է ըսէ իր խօսքը: Գիտակցելով որ պատասխանատու եմ հայ ժողովուրդի ու Ղարաբաղի պետութեան առջեւ, ես կ'ենթաշեշտեմ որ դատավարութիւնը դրութեաց պիտի ըլլայ եւ իւրաքանչիւր մեզանէ պիտի կարենայ ապահովել իր պաշտպանութեան իրաւունքը: Միայն օրէնքի գերակայութեան շնորհիւ է որ հայ հասարակութեան մօտ պիտի վերահաստատուի վստահութեան մթնոլորտը: Աւարտելով իմ դիմումը, անգամ մը եւս կը փափաքիմ հաւաստիացնել ձեզի, որ կատարուած ոճրագործութիւնը չի՛ կրնար խախտել Ղարաբաղի մէջ օրէնքի գերակայութեան հաստատման ուղղութեամբ իմ մտադրութիւնները: Մեր ժողովուրդը իր անցկացած շնորհիւ է որ ձեռք բերած է իր ճակատագիրը տնօրինելու իրաւունքը եւ ո՛չ ոք կրնայ ժողովուրդը բռնութեամբ շեղել իր ընտրած ուղիէն»:

*
**

Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ ԿՐԿԻՆ ԿԸ ՎԻՐԱՀԱՏՈՒԻ

Ա. Ղուկասեանի առողջութեան հսկող բժիշկները որոշած էին Ապրիլ 18–ին զայն ենթարկել նոր վիրահատութեան մը: Վիրաբոյժները կը նախատեսէին ձախ աչքի ոսկորին փամփուշտներէ վնասուած հատուածը փոխարինել արուեստական սարքով: Վիրաւոր մէս ոտքին վիճակը առայժմ մտահոգիչ չէր նկատուեր: Բժիշկներուն կարծիքով ԼՂՀ նախագահին վերջնական ապաքինման համար հարկ է սպասել քանի մը ամիս:

Այսօրհանդերձ, ԼՂՀ նախագահը Ապրիլ 17–ին ընդունած է աշխատանքի այցով Երեւան գտնուղ ԼՂՀ Արտաքին գործերու նախարար Ն. Մելքումեանն ու ԼՂՀ վարչապետ Մ. Ղուկասեանը:

«ԸՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 17 / 18)

ՁՕՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՅՈՑՑ Ի ՆՊԱՍՏ ԼՐԱԳՐՈՂ Վ. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆԻ

Ապրիլ 17–ին, որպէս զօրակցութիւն ԼՂՀ–ի մէջ վարչապետը զրպարտելու մեղադրանքով տարուան մը բանտարկութեան դատապարտուած լրագրող Վ. Աղաջանեանի, Հայաստանեան լրատուիւներու ներկայացուցիչներ հաւաքուած են Երեւանի ԼՂՀ ներկայացուցչութեան առջեւ, կրելով «Ազատութիւն Վ. Աղաջանեանին», «Ազատութիւն խօսքի ազատութեանը» արձանագրութիւններով պաստառներ: Ցոյցին մասնակիցները ստորագրած են դիմում մը, ուղղուած Ա. Ղուկասեանի, պահանջելով Վ. Աղաջանեանի անյապաղ ազատ արձակումը: Դիմումը կոչ կ'ուղղէ Սփիւռքի հայութեան ալ որ ցոյցեր կազմակերպեն այն քաղաքներուն մէջ ուր ԼՂՀ ներկայացուցչութիւն կը գործէ: Հոն կ'ըսուի նաեւ թէ Ապրիլ 18–էն սկսեալ Հայաստանի լրատուիւնները կը սկսին արտասպել ռուսական եւ ուկրանական մամուլի այն յօդուածները ուր փաստեր կը տրուին ԼՂՀ վարչապետ Ա. Ղուկասեանի եւ անոր չէնքանակին ղրիմեան գործունէութեան մասին: Յուցարարներու պատուիրակութիւնը ընդունած է ԼՂՀ ներկայացուցիչ Կարէն Միրզոյեան որ ըսած է թէ կատարուածը սխալ էր, սակայն Վ. Աղաջանեանի հարցը պէտք է լուծուի օրէնքի չէնքանակին մէջ: Ցեղոյ ցուցարարները ուղղուած են «Հայաստան» հիմնադրամի ժողովին վայրը ուր մասնակից էր նաեւ վարչապետ Ա. Դանիէլեան:

*
**

ԼՂՀ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԼՌՈՒԹԻՒՆԸ ԼՐԱԳՐՈՂԻՆ ՄԱՍԻՆ

ԼՂՀ վարչապետ Անուշաւան Դանիէլեան հիմնադրամի հոգաբարձուներու խորհուրդի նիստին մէկ ընդմիջումին պրոյց ունեցած է լրագրողներու հետ: Ուղղուած հարցումները մեծ մասով վերաբերած են լրագրող Վ. Աղաջանեանի տարուան մը բանտարկութեան դատապարտութեան, սակայն, վարչապետը լուռ մնացած է այդ մասին: Միայն ըսած է. «Կարող եմ ասել որ ես ոյնիսկ հայցով դատարան չեմ դիմել: Եթէ դիմէի, ապա պատիժն աւելի խիստ կը լիներ, որովհետեւ ինչպէս դուք գիտէք, եղել են ոչ թէ մէկ, այլ մէկ տասնեակից աւելի վարկաբեկիչ յօդուածներ»:

*
**

ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՆԻՍՏԸ

Ապրիլ 17–ին Երեւանի մէջ սկսած է «Հայաստան» հիմնադրամի հոգաբարձուներու խորհուրդին 9–րդ նիստը, մասնակցութեամբ՝ խորհուրդի 23 անդամներուն որոնց վրայ աւելցած են Ազգային Ժողովի նախագահը, վարչապետը, Գաբրիէլեան Բ., ԼՂՀ վարչապետը եւ Սիփւռքի չորս նոր անդամները: Հոկտեմբեր 27–ի գոհերուն յիշատակին վայրկեանի մը լռութեամբ յարգանքէն ետք նիստը բացած է Ռ. Քոչարեան: Ծանրանալով հիմնադրամին միասնական չարժումի յատկանիշին վրայ, նախագահը չատ կարեւոր նկատած է Արցախի հիւսիս – հարաւ մայրուղիին չինութիւնը, նաեւ հիմնադրամին մեծ համբաւին ամրապնդումը: Գործադիր տնօրէն Վահան Տէր – Ղեւոնդեանի հաչուետուութեան համաձայն 1999–ին 3·5 միլիոն տոլարի մուտք եղած է (առանց Նոյեմբերին ԱՄՆ կատարուած հեռատեսիլի մարաթոնին հասոյթին): Կատարուած է մօտ 3·9 միլիոն տոլարի աշխատանք. մօտ 1·9 միլիոնը Արցախի մէջ, 1·5 միլիոնը աղէտի գօտին: Հոն այցելած են հոգաբարձուներ ներկայ գտնուելու 66 բնակարանէ բաղկացած չէնքի մը նորամուտին: Արարողութեան ներկայ գտնուած են Ֆրանսայէն Տիրուհի Պօյաճեան ուրոնք իրենց մօր յիշատակին 60 միլիոն դրամ նուիրած են հիմնադրամին. այդ դումարով կառուցուած են նոյն չէնքին երկու մուտքերը:

*
**

ՀԱՄՆԱԴՐԱՄԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՆԻՍՏԸ

Ապրիլ 17–ին Երեւանի մէջ սկսած է «Հայաստան» հիմնադրամի հոգաբարձուներու խորհուրդին 9–րդ նիստը, մասնակցութեամբ՝ խորհուրդի 23 անդամներուն որոնց վրայ աւելցած են Ազգային Ժողովի նախագահը, վարչապետը, Գաբրիէլեան Բ., ԼՂՀ վարչապետը եւ Սիփւռքի չորս նոր անդամները: Հոկտեմբեր 27–ի գոհերուն յիշատակին վայրկեանի մը լռութեամբ յարգանքէն ետք նիստը բացած է Ռ. Քոչարեան: Ծանրանալով հիմնադրամին միասնական չարժումի յատկանիշին վրայ, նախագահը չատ կարեւոր նկատած է Արցախի հիւսիս – հարաւ մայրուղիին չինութիւնը, նաեւ հիմնադրամին մեծ համբաւին ամրապնդումը: Գործադիր տնօրէն Վահան Տէր – Ղեւոնդեանի հաչուետուութեան համաձայն 1999–ին 3·5 միլիոն տոլարի մուտք եղած է (առանց Նոյեմբերին ԱՄՆ կատարուած հեռատեսիլի մարաթոնին հասոյթին): Կատարուած է մօտ 3·9 միլիոն տոլարի աշխատանք. մօտ 1·9 միլիոնը Արցախի մէջ, 1·5 միլիոնը աղէտի գօտին: Հոն

1915-Ի ՃԱՆԱՉՈՒՄԻՆ ՀԵՏԱՄՈՒՏ ՋԱՆՔԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Պէռլինի կաթողիկէ ակադեմիային մէջ մամուլի ասուլիսի մը նիւթ եղած է Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումի հարցը. ասուլիսը կազմակերպուած է ցեղասպանութեան հակառակորդներու միութեան կողմէ որ հետամուտ է նաեւ ցեղասպանութեան Թուրքիոյ կողմէ ճանաչումին: Ասուլիսին մասնակցած են նոյն կազմակերպութեան նախագահ Ալի Էրթէմ, Թէսա Հոֆման, Հայ կեդրոնէն Ժիրայր Քոչարեան ու Թուրք հանրային գործիչ Տօղան Աքհանլը: Գերմանական եւ Թրքական լրատուիւնները մերժած են ներկայ գտնուիլ նոյն ասուլիսին:

Ա. Էրթէմ յայտնած է թէ 1915–ի ճանաչումին համար ձեռնարկած են ստորագրութեան հաւաքի մը ու 11·247 ստորագրութեամբ դիմում մը ղրկած են Թուրքիոյ Ազգային Ժողովի նախագահ Ե. Ագպալուլութի որպէսզի Թուրքիա ճանչնայ Հայերու ցեղասպանութիւնը. սակայն ստորագրութիւններու ծրարը տանոց բացուած ըլլալու ետ եկած է: Ըսելով որ 1915–ի ճանաչումը կարեւոր է յետագայ կրկնութիւնները արգիլելու համար, յատկապէս Քիւրտերու պարագային, Ալի Էրթէմ աւելցուցած է թէ Ապրիլ 13–ին ստորագրութիւններու ցանկը յանձնած են Գերմանիոյ Ժողովրդապետի ստորագրութիւններու յանձնախումբին նախագահին, որպէսզի Գերմանիա եւս հետեւի Շուէտի օրինակին:

*
**

ՎԵՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՆԻՒ–ԵՈՐՔԻ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Ցեղասպանութեան 85–ամեակին առթիւ Նիւ – Եորքի «Թայմզ» հրապարակին վրայ 400 Հայեր հաւաքուած են, իրենց ձեռքը ունենալով «Նիւ – Եորք Թայմզ» թերթին 1915–ի այն թիւին պատճէնները որով տրուած է ցեղասպանութեան լուրը: Հաւաքոյթին մասնակցած են Նիւ – Եորքի քաղաքական դէմքերէն խումբ մը: Նահանգային Ժողովրդապետը փիթըր Վալոն ելոյթ ունենալով յայտնած է թէ «ժամանակն է Ապրիլ 24–ը Նիւ – Եորքի մէջ Հայ Նահատակներու Օր հրատչակելու»: Ծերակուտական Ջ. Շումէր ալ ըսած է թէ 1915 Ապրիլ 24–ը թուական մըն է զոր կարելի չէ մոռնալ, քանի որ Թուականն է ցեղասպանութեան մը: Ան ապա յոյցին մասնակից 17·վերապրողներու ձեռքը թօթուած է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

*ԻՏԱԼԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ՝ Մասսիմօ Տ'Ալեմա, նկատի առնելով կեդրոն–ձախի ծանր պարտութիւնը Ապրիլ 16–ի չրջանային ընտրութիւններուն, իր հրժարականը տուաւ, զոր նախագահ Սիամփի մերժեց, թելադրելով որ ան ներկայացնայ Նորհրդարան եւ վստահութեան քուէի դիմէ: Ընդհանուր ձեւով, ալ կեդրոնը միացած Պոսիի Հիւսիսի Լիկային, ձայնեբրու 50,8%–ը ստացաւ, 45,1% ձգելով ներկայի մեծամասնութեան: Աւելին՝ ընդդիմութիւնը յաջողեցաւ ձեռք ձգել երկրին բոլոր հիւսիսային չրջանները, դլխաւորաբար Լիկուրիան, ինչ որ կեդրոն–ձախին կը թողու ամէնէն բնակուած, ամէնէն ճարտարարուեստականացած եւ ամէնէն հարուստ չրջանը՝ ձեռնարկատէրն (նախկին համայնավար բերդ) Թորինօ եւ Միլանոյէն վէնեսիկ: Պարտութիւնը, անձնական բնոյթ մը ունի Մ. Տ'Ալեմայի համար, որ այս ընտրութիւնը տեսակ մը մենամարտի վերածած էր իր եւ Սիլվիօ Պէռլուսքոնիի միջեւ: Այս վերջինը կանխահաս երեսփոխանական ընտրութիւն կը պահանջէ: Իր դլխաւորած համախմբումը (Ազատութեանց Բեւեռ) 15–ի վրայ 8 չրջան ապահովեց:

«ՄԱԹԻՒԼԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ», երեք տարիներու աչխատանքէ ետք, Ապրիլ 17–ին Ժոսիէնի յանձնեց իր տեղեկագիրը, ինչ կը վերաբերի Հրեաներու հանդէպ գործուած կողոպուտին Վիչիի վարչակարգի չրջանին: Նիւթական գետնի վրայ, կեղեքումը կը գնահատուի 5,2 միլիառ Ֆր·, որ այսօր կը համապատասխանէ 8,8 միլիառի Ֆիկարոյի եւ Մոնտի համար եւ 9,9 միլիառի՝ Լիպերասիոնի համար: Տեղեկագիրը մօտ 4000 էջերէ կը բաղկանայ եւ երեք տարի է 66 հոգի աչխատած են այդ ուղղութեամբ: Յանձնախումբը դործի ձեռնարկած էր Ժիւփէի օրով: Նախագահն էր՝ Ժան Մաթէուլի, փոխ–նախագահը՝ Ասի Շթէկ, ԴՐԻՖ–ի նախկին նախագահ: Տրուած դլխաւոր թիւերն են. – «միլիառ»ի տուգանքը որ դրուած է դրաւեալ չրջանի Հրեաներու դէմ, որպէս փոխ վրէժ գերման բանակին դէմ դործուած ոճրափորձերուն (1941), դրամատան 80 հազար հաչիւներ փակուած են (6043 միլիոն Ֆր· այն առեն), արդելափակման կայաններու մէջ 200 միլիոն Ֆր· դրաւուած են, 69·019 յարկաբաժիններ թալանի տրուած են: Յանձնախումբը կը յանձնարարէ հատուցումներ կատարել: Ձիշդ է, որ այս հարատութիւնները 90–էն 95%–ը վերադարձուած է տէրերուն, պատերազմի վերջաւորութեան, կը թելադրուի ուրեմն Պետութեան, որ յանձն առնէ մնացեալը (1,4 միլիառ) վճարել: Ճիշդ է, որ այս հարատութիւնները տնտեսական կապեր, ժողովրդավարութիւնը եւ մարդկային իրաւունքները Հայաստանի մէջ եւ Ֆրանսախօսութիւնը:

Խօսելով նաեւ Եւրոպայի Խորհուրդին Հայաստանի անդամակցութեան մասին, ըսած է թէ դեռ ընելիքներ կան, ու աւելցուցած է թէ բացառելի չէ որ Հայաստան եւ Ադրբէջանի անդամակցութիւնը ընդունուի միաժամանակ:

*
**

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԱՅՑ ՎԱՅՈՑ ՁՈՐ

Վարչապետ Ա. Սարգսեան դիւանապետ Զաւէն Գէորգեանի ու խորհրդականներու հետ դացած է Վայոց ձոր: Այցելած են նախ Նորավանքի եկեղեցին, Օրբելեաններու դամբարանը, ապա եղէգնաձորի պահածոներու գործատունը: Հոն ներկայիս ծիրանի, վարդի, ընկոյզի անուշներու փորձնական արտադրութիւն կը կատարուի, բայց որպէսզի գործատունը կարենայ 50 – 60 տոկոս հզօրութեամբ աչխատիլ, անհրաժեշտ է 200 միլիոն դրամ: Վարչապետը խոստացած է վարկի ձեւով յատկացնել այդ դումարը: Ցետոյ Ա. Սարգսեան ու ընկերակիցները մասնակցած են Վայք – եղէգնաձոր ջրատարին բացումին ու Վայքի «Բերքիութիւն» ընկերութիւնը որ խաղողի, ծիրանի, դեղձի մրգատունները կը ստեղծէ:

ՈՒ՛Ր ԿԸ ԲՆԱԿԻ ԽՕՍՔԻ, ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՋԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

Մարտի վերջին օրերէն ի վեր հայաստանեան թերթերը կանոնաւոր կերպով կ'անդրադառնան երիտասարդ լրագրողի մը ձերբակալութեան, արգելափակման ու դատապարտումին: Ան կը կոչուի Վահրամ Աղաջանեան. խմբագիրը՝ Ներէն է Արցախի «10-րդ Նահանգ» թերթին ու երեւանի «Իրաւունք» շաբաթաթերթին Արցախի թղթակիցը: Հայաստանեան մամուլին մէջ իր մասին ամենալայն ձեւով կ'արձագանգէ այս նոյն շաբաթաթերթը եւ «Հայկական ժամանակ»ը որուն երիտասարդ խմբագիրը Նիկոլ Փաշինեան եւս կերպով մը «բախտակից» մըն է Վ. Աղաջանեանի. ինք ալ քրէական հետապնդումի ենթակայ եղած է վարդ մը հրապարակումներու համար, գործը դատարան յանձնուած ու դատապարտուած է տարուան մը բանտարկութեան. պատիժ որ առ այժմ յետաձգուած է ու Փաշինեան կը գտնուի խմբագրի իր սեղանին գլուխը:

Պարագաներ, որոնք տխուր զուգադիպութեամբ մը կը յիշեցնեն քաղաքագէտ-լրագրող Տիգրան Հայրապետեանը. ան, որուն 35-րդ տարեդարձին առթիւ հօրեղբայրական տան բակին մէջ յուշաքար մը բացուեցաւ Մարտ 18-ին: Ցուշաքար, քանի որ անցեալ Մայիսի 9-ին ան գոհը եղաւ «աւտովթար»ի մը որուն թղթածրարը վակուած կը թուի, հակառակ բազմաթիւ հարցականներու:

Ինչ կը վերաբերի Արցախի լրագրողին պարապային, ան Մարտ 28-ին արգելափակուած էր, ըստ զանազան թերթերու լրատուութեան՝ առանց որոշ ու հիմնական մեղադրանքի: Այս առիթով կը բացատրէ լրագրողին օրական պատասխանատուներու դէմ յղացքի, ընդվզումի յայտարարութիւնները:

«Հայկական ժամանակ»ը Մարտ 30-ի թիւով կ'անդրադառնայ լրագրողին ձերբակալութեան մասին ԼՂՀ իրաւապահ մարմիններու լռութեան, տեղ տալով ոչ պաշտօնական աղբիւրներու լրատուութեան թէ ան կը մեղադրուի տեղական իշխանութիւններու, յատկապէս վարչապետ Ա. Դանիէլեանի դէմ զրպարտիչ յօդուածներ գրելով: Թերթը այդ առթիւ «բռնատիրական աւանդոյթ»ներու բեմ կը նկատէ Ղարաբաղը որ «գնալով աւելի ու աւելի է նմանուում համակենտրոնացման ճամբարի»: Կ'ըսուի թէ այդ աւանդութիւնները հաստատուած են Ռ. Քոչարեանի եւ Ս. Հաբայեանի օրով:

Այս որոշումը կը կապուի Վ. Աղաջանեանի ձերբակալութեան մասին ԼՂՀ Արտաքին գործերու նախարարութեան յայտարարութեան որով ըսուեցաւ թէ ատոր հիմ ծառացած է ԼՂՀ նախագահին Դեկտեմբեր 29-ի հրամանագիրը «ռազմական վիճակը երկարաձգելու մասին»: Սակայն, անորոշութեան մէջ մնացած էր թէ լրագրողը իր ո՛ր արարքով, կամ գրութեամբ հակադրուած էր «ռազմական վիճակ»ին եւ ենթարկուած՝ նոյն հրամանագրով զայն խանգարողները մինչեւ 15 օր արգելափակելու տրամադրութեան:

Անորոշութիւնը չեն կրցած փարատել քաղաքական դէմքեր ալ. ինչպէս կը տեղեկացնէ «Հայկական ժամանակ» Ապրիլ 4-ի թիւով, Ազգային Ժողովի «Իրաւունք եւ միաբանութիւն» խմբակցութեան Ապրիլ 3-ի մամուլի ասուլիսին ըսուած է թէ Վ. Աղաջանեանի ձերբակալութեան մասին պաշտօնական տեղեկութիւն ստանալու իրենց ջանքերը ապարդիւն եղած են: Արդէն նոյն թերթին Մարտ 30-ի թիւին մէջ նիւթին մասին լոյս տեսած գրութիւն մը ուր Ժաննա Ալիքսանեան մէկ քերոմաններ կ'ընէ «Իրաւունք»ի խմբագրական խորհուրդի նախագահ Հայկ Բաբուխանեանի խօսքերէն, կը չեշտէ անորոշութիւնը. նաեւ ուշագրաւ տեղեկութիւններ կուտայ Վ. Աղաջանեանի ձերբակալութեան պարագաներուն մասին: Հ. Բաբախանեան յայտնած է կապ հաստատել ԼՂՀ վարչապետին ու Արտաքին գործերու նախարարին հետ: Առայժմիւ պատասխանելով լրագրողին ձերբակալութեան մասին հարցումին, «խիստ բորբոքուած տոնով ասել է, թէ "Ում պէտք է, ներան էլ բռնում ենք"». ապա աւելցուցած է թէ ինք անտեղեակ է նշուած ձերբակալութեան: Նոյն դիրքէն յառնուած է Ն. Մելքումեան ալ:

Ժ. Ալիքսանեան կը գրէ թէ «Վերաբերնակիչների համար պիւտճէում փող չկայ» յօդուածով Վ. Աղաջանեան շուրջ 4 ամիս առաջ քննադատած է վարչապետ Ա. Դանիէլեանը որ Հայաստանէն Ղարաբաղի Հովտաչէն գիւղը հաստատուելու գացած 65 ընտանիքի բան չէ տուած: Ըստ Ժ. Ալիքսանեանի կը գրէ թէ «եթէ դժգոհ էք, կարող էք թողնել գնալ»: Այս հրապարակումին վրայ վարչապետը զրպարտութեան դատ բացած է լրագրողին դէմ որ սակայն պահած է նիւթին առընչուած ձայնագրութիւնները: Եւ հետաքրքրական է կարդալ որ Մարտ 26-ին Վ. Աղաջանեանի տունը խուզարկողները ուշադրութեամբ քննած են անոր ձայնագրութիւններն ու տեսագրութիւնները:

Հ. Բաբուխանեան իրենց թղթակիցին դէմ կատարուածը ազատ խօսքի ու ազատ մամուլի կատարեալ անգիտութիւն ու արհամարհանք կը նկատէ, մաղթելով որ «այս խայտառակ վիճակը» մինչագային քննարկումի նիւթ չըլլայ: Միայն կ'ուզէ որ «եթէ ազատ խօսքը Ղարաբաղում տեղ չունի, թող իշխանութիւնները յայտնաբարեն դրա մասին»: Իր կարծիքով՝ Ղարաբաղի իշխանութիւնները «իրենց պապու անձնական հողակտոր»ը կը նկատեն Ղարաբաղը, ազատօրէն վարուելով իրենց ուզածին պէս: Ապա կը յիշեցնէ թէ Ղարաբաղցի ժողովուրդին կրած զրկանքները այն նպատակին համար չէր որ այսօր «ում ուզեն՝ ներան ասեցնեն, ում ուզեն՝ քաց թողնեն»:

«10-րդ Նահանգ» թերթին խմբագրական կազմը Մարտ 30-ի յայտարարութեամբ Վ. Աղաջանեանը թիրախ առած ընթացքը կ'որակէ «ԼՂՀ-ում միակ անկախ թերթի նկատմամբ ուժի կիրառման դրսեւորում»: Ասոր որպէս յատկեալ փաստ կ'ըսուի թէ մեկուսացուած են նաեւ նոյն թերթին կազմէն Գարեգին Ղազարեանն ու Վարդան Թաչճեանը: Խմբագիրները իրաւապահ մարմիններուն կոչ կ'ուղղեն իրենց գործընկերները ազատ արձակելու, յոյս յայտնելով որ Արցախի, Հայաստանի, նաեւ Սփիւռքի պաշտօնակիցները օժանդակ կը կանգնին Վ. Աղաջանեանին եւ ուրիշներու, որպէս համակամութեան սկզբունքի արտայայտութիւն եւ ժողովրդավարական արժէքներու ստանձնում: Ստեփանակերտի մամուլի ակումբի վարչութիւնն ալ Ապրիլ 11-ի յայտարարութեամբ կը պահանջէ ազատ արձակել լրագրողը ու արդար, անաչառ դատ տեսնել ու ազատ դատապարտումը:

Վ. Աղաջանեանի բանտարկութիւնը բնական է որ նաեւ հայաստանեան մամուլի շրջանակին մէջ լայն հակազդեցութիւններու պատճառ եղած է: «Իրաւունք» Մարտ 31 – Ապրիլ 6-ի թիւով նախ կը յայտարարէ թէ իր խմբագրական կազմը կը դատապարտէ կատարուածը եւ լրագրողին ազատ արձակումը կը պահանջէ. ապա կը տեղեկացնէ թէ ստեղծած է Վ. Աղաջանեանի պաշտպանութեան կոմիտէ մը որուն անդամակցելու կը հրաւիրէ լրատուական միջոցներու ղեկավարներն ու ներկայացուցիչները: Յայտարարութիւնը ստորագրուած է խմբագրական խորհուրդի նախագահ երեսփոխան Հ. Բաբուխանեանի ու անդամներուն կողմէ: Քովն ալ տեղեկացուած է հայաստանեան մամուլի ամէնէն ծանօթ խմբագիրներուն կողմէ ստորագրուած պահանջագիր մը, «Ի պաշտպանութիւն Վ. Աղաջանեանի» խորագրուած: Ստորագրած են Հ. Բաբուխանեանի հետ Գագիկ Մկրտչեան («Հայոց աշխարհ»), Յակոբ Ասեփքեան («Ազգ»), Արամ Աբրահամեան («Առաւօտ»), Նիկոլ Փաշինեան («Հայկական ժամանակ») եւ Մերուժան Տէր – Գուլանեան («Ա.ր» հեռատեսիլ կայան): Ցաջորդաբար այս խումբին միացած են Ֆլորա Նախշբարեան («Գոլոս Արմենիի»), Մհեր Դաւոյեան («Նորաթերթ»), Համլէթ Ղուշչեան («Երեւան» հեռատեսիլ ընկերակցութիւն) եւ Արամայիս Սահակեան («Ողնի»):

Հակառակ Հ. Բաբուխանեանի մաղթանքին, Վ. Աղաջանեանի հարցը չէ մըննացած հայկական շրջանակին մէջ: Անոր պարագային անդրադարձած են «Ազատ տեղեկատուական ծառայութիւն» միջազգային կազմակերպութիւնը, փէն ակումբը, Լոնտոնի Պատերազմի եւ խաղաղութեան հիմնարկը, եւ այլն:

Այս նիւթը որուն յատկացուած հայաստանեան մամուլի սիւնակներէն միայն քաղուածք մըն է հոս ներկայացուածը, բան մը կ'ըսէ՞ արդեօք Ղարաբաղի ու Հայաստանի ղեկավարներուն. անոնց որոնք ուժի չեն վախցներ ժողովրդավարութեան ու գաղափարական ազատութեան հրաշալի նուաճումներով հպարտանալու, յատկապէս արեւմտեան ատեաններու, լսարաններու առջեւ: Ատեն մը հպարտութեան նիւթ էր Հայաստանի կայունութիւնը որուն չեշտումը ընող ղեկավար դէմքեր կ'ունենայինն այն ոճը զոր պէտք է ունեցած ըլլայ Նոյ Նահապետը ջրհեղեղէն ետք տապանին դուռը բանալու եւ ներսի բնակիչները դուրս հրաւիրելու պահուն: Հոկտեմբեր 27-ին ու Մարտ 21-ին Երեւանի ու Ստեփանակերտի մէջ պայթած ղէնքերէն հպարտութեան այս դրամատուփին ալ ծանրօրէն վիրաւոր վիճակի մէջ, երբ Վ. Աղաջանեանի դէմ դրածներուն պատճառով ձնարհուած հալածանքն ու դատապարտումն ալ այսօր բռնած են մինչագային շրջանակներու ճամբան, հեռու տանելով հայկական ժողովրդավար, ազատ տարիք «Համբաւէն» կարեւոր չերտ մը հետաքրքրական պիտի ըլլայ տեսնել թէ հպարտութեան ուրիշ ի՛նչ լծակներ պիտի գտնուին, չարունակելու համար ինքնահաստ դահուքեան երգը:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՐՃԵԱՆ

ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ԱՆԴԱՍՏԱՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՆՀԵՏԱՑԱԾ ԳՐՈՂՆԵՐ

ԵՐԷԿ ԿԱՑԻՆ, ԱՑՍՕՐ ՉԿԱՆ

20-րդ դարուն աւարտին, երբ մեր եռին դառնանք յետադարձ հայեացքով, ախուր իրականութիւնը կը պարզուի զբաղական անդաստանին վրայ: Կը հաստատենք, թէ ամայացած է գրական դաշտը, կամ՝ գրեթէ: 1985-ին սկսած տերեւաթափը չարունակեց իր դեղին հոսանքով պաղ սարսուռ սրսկել: Մահերը յաջորդեցին իրարու, արագ թափով, մէկը միւսին եռեւէն հոգ մտան գրիչներ, որոնք կազմած էին լիբանանահայ գրական կեանքին ուժ ներշնչող տարրը: 1950-ական թուականներուն, առկէ ալ առաջ, վաւերական անուններ էին մեկնածներէն չաւերը: Դարուն կէսէն սկսեալ եկան նոր անուններ, համեմատաբար հին գրիչներու՝ նորեր, որոնք հաւատարիմ մնացին գիր ու գրիչով գեղարուեստական մրթնոլորտ ստեղծելու իրենց կոչումին: Բնական էր, որ իւրաքանչիւր գրող ունենար իր տեսիլքը, իր կողմնորոշումը, իր դաղափարաբանութիւնը եւ գրականութեան ճանապարհին իր ներդրումը: Ոճային առանձնայատկութիւնը, ուրոյն մտածողութիւնը: Հարցը գունաւորումներ ունենալու տեսակէտը չէ սա պահուն, այլ՝ գրիչ չարժողներու կարեւոր խումբին անհետանալը: Անոնք երէկ կային, այսօր չկան: ԳՈՐԾԸ չարունակողներն ալ չկան...

Անկախ գրական իւրայատուկ ստեղծագործութիւններու լոյս ընծայումէն, անոնք կը մասնակցէին մամուլի աչխուժացման, գրական կամ պատմական, ընկերային ու գաղափարաբանական ոլորտներու մէջ ներկայացնելով մեր կեանքի վերաբերեալ տագնապներ, ընդվզումներ, ակնարկներ: Կ'ունենային նոյն ատեն բանավէճեր, ամէն տեսակէտ ընդունուած չէր ըլլար, հակասութիւններն ալ կը ստեղծէին որոշ արթնութիւն, ու այսպէս, մօտ կէս դար...

Իրրեւ երէց սերունդ յիշենք՝ Վահէ Վահեանը, Անդրանիկ Ծառուկեանը, Մուշեղ Իշխանը, Սիմոն Սիմոնեանը, Օննիկ Սարգիսեանը, Բարգէն Փափազեանը, Աչոտ Նուրեանը, Արմէն Դարեւանը, Գառնիկ Ազդարեանը, Լեւոն Վարդանը, Թաթուլ Աչնէհեանը, Գէորգ Ա-ճէմեանը, երիտասարդ սերունդի բանաստեղծ Պետիկ Հերկելեանը:

Մեր յիչած գրողները, բանաստեղծ թէ արձակագիր, խմբագիր թէ հրապարակագիր, անկասկած որ ունէին իրենց ըսելիքը, խօսքը: Անոնք իրենց եռին ձգած են քանի մը հատորներ, տագնապած են մեր գաղութին մչակութային առօրեայով, մեր մամուլին բերած են չունչ ու աւիւն, ունեցած են իրենց ընթերցողները, հետեւորդները, անոնցմէ չատեր արժանացած են լուրջ հրատարակչականներու ուչադրութեան, եւ կտակած աւանդ թողած են ըստ իրենց ունեցուածքին: Ո՞ւր են ժառանգորդները. ո՞ւր մնաց սերընդափոխութիւնը...:

Ընթերցողներու բացակայութեան մեր օրերուն հաւանաբար մտածողներ ըլլան ու արտայայտուին այսպիսի միտքեր. «եթէ գրող չկայ, ընթերցող ալ չկայ»... Իսկ եթէ այս յուսալքիչ մտածողութիւնը փոխադրենք արուեստի այլ մարզերուն, եւ ըսենք՝ եթէ բեմադրիչներ չկան, թատերասէրներ ալ չկան, եթէ դասական երգարուեստի ներկայացուցիչներ չկան, ունկնդիր հանդիսականներ եւս չկան... հոս է որ կը տուժէ մեր մչակոյթը, հակոյթը, ու մեր չուրջը կը տեսնենք ամայութիւն մը, որ խորչակէն զարնուած դաչտերուն դոյնը ունի...

21-րդ դարուն երիտասարդ գրասէրը հաւանաբար միանայ այն վարկածին, թէ «մատղ կոճակին կը կոխես եւ ուրախ դիրքդ կը կարգաս» ... Իսկ մեր գործօնները պիտի արժանանա՞ն համարգիչին չոայլ ճանաչողութեան: Ներկային ո՞ր լեզուով պիտի արժանանայ հետաքրքրութեանը միջազգային ճաչակին ... Ձենք ուզեր աւելի առաջ երթալ կը բաւականանանք լոկ համառօտ մատնանչումով:

Դարեր չարունակ գիր ու գրականութեան անդաստանին մէջ խոր ակօսներ բացած մեր ժողովուրդին մչակութային հետաքրքրութիւնը լ՛նչ աստիճանին վրայ է, որ մակարդակի վրայ:

Գիրքերը անունդ տուին հոգեմտաւոր մեր ճանաչողութեան, պատրաստեցին ու կազմաւորեցին մեր ճաչակն ու պիտակութիւնը, ազգային մեր պարծանքը: Ու այսօր, երբ նուսրացած է չարքը գրողներու, ո՞վ չուր պիտի տանի «համակարդիչի չաղացքին»...

Մեր ակնարկով յիշենք միայն լիբանանահայ 80-ամեայ մեր գրական պահերը չերմացնող գրիչները: Հո՞պ ըսփիւռքի միւս նուիրեալները, Հայաստանի գրողներուն բացակայ, անհետացողները... Հո՞յը հապա...

21-րդ դարը բարի եկաւ, բայց մո՞յ...

ՇԱՀԱՆԴՈՒԽՏ
«Ազդակ»

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՀԱՅԿՈՒՀԻ ՍԵՐՈԲԵԱՆԻ ԳԻՐՔԻՆ ԳԻՆԵՁՕՆԸ

Հոլիվուտի «Կարապետեան» սրահին մէջ, Մարտ 5-ին, տեղի ունեցած է Հայկուհի Սերոբեանի «Ցոյսի չողեր» հատորին գիւեձօնը, կազմակերպութեամբ Հ.Օ.Մ.-ի «Մայր» մասնաճիւղին: Բացումը կատարած է Աննիկ Սահակեան, ներկայացնելով հեղինակին կենսագրականը: Ծնած՝ Պաղտատ, Հայկուհի Սերոբեան մանուկ տարիքէն յատուկ սէր ցուցաբերած է դէպի երաժչտութիւնն ու գրականութիւնը: Եղած է հիմնադիրը ապագայ Պաղտատի «Կոմիտաս» երգչախումբի: Լոս – Անճելըս փոխադրուելէ ետք, տարիներ պաշտօնավարած է «Ալեք փիլիպոս» վարժարանին մէջ եւ ծառայած Հ.Օ.Մ.-ին: Գիրքին ներկայացումը կատարած է Յասմիկ Թաչճեան: Գնահատանքի խօսքեր արտասանած են Հ.Օ.Մ.-ի Շրջ. Վարչութեան կողմէ Քրիստին Ասատքէլեան, յանուն «Մայր» մասնաճիւղին Մարթա Թիթիզեան, իսկ Գալիֆորնիոյ Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ Բարգէն Աստուրեան: Գեղարուեստական յայտագրի աւարտին չնորհակալութեան խօսք արտասանած է հեղինակը:

*
**

Հ.Օ.Մ.-Ի 90-ԱՄԵԱԿԻ ՆՇՈՒՄԸ

Կլենտէյլի «Հիլթըն» պանդոկի սրահին մէջ, Ապրիլ 1-ին, նչուած է Հ.Օ.Մ.-ի հիմնադրութեան 90-ամեակը, 500 հոգիի ներկայութեամբ: Օրուան բանախօսը փրոֆ. Ռիչըրտ Ցովհաննիսեան, անդրադարձաւ երգարուեստի ներկայացուիչներ չկան, ունկնդիր հանդիսականներ եւս չկան... հոս է որ կը տուժէ մեր մչակոյթը, հակոյթը, ու մեր չուրջը կը տեսնենք ամայութիւն մը, որ խորչակէն զարնուած դաչտերուն դոյնը ունի...

21-րդ դարուն երիտասարդ գրասէրը հաւանաբար միանայ այն վարկածին, թէ «մատղ կոճակին կը կոխես եւ ուրախ դիրքդ կը կարգաս» ... Իսկ մեր գործօնները պիտի արժանանա՞ն համակարդիչին չոայլ ճանաչողութեան: Ներկային ո՞ր լեզուով պիտի արժանանայ հետաքրքրութեանը միջազգային ճաչակին ... Ձենք ուզեր աւելի առաջ երթալ կը բաւականանանք լոկ համառօտ մատնանչումով:

Դարեր չարունակ գիր ու գրականութեան անդաստանին մէջ խոր ակօսներ բացած մեր ժողովուրդին մչակութային հետաքրքրութիւնը լ՛նչ աստիճանին վրայ է, որ մակարդակի վրայ:

Գիրքերը անունդ տուին հոգեմտաւոր մեր ճանաչողութեան, պատրաստեցին ու կազմաւորեցին մեր ճաչակն ու պիտակութիւնը, ազգային մեր պարծանքը: Ու այսօր, երբ նուսրացած է չարքը գրողներու, ո՞վ չուր պիտի տանի «համակարդիչի չաղացքին»...

Մեր ակնարկով յիշենք միայն լիբանանահայ 80-ամեայ մեր գրական պահերը չերմացնող գրիչները: Հո՞պ ըսփիւռքի միւս նուիրեալները, Հայաստանի գրողներուն բացակայ, անհետացողները... Հո՞յը հապա...

21-րդ դարը բարի եկաւ, բայց մո՞յ...

ՇԱՀԱՆԴՈՒԽՏ
«Ազդակ»

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մարտ 25 – 26, 2000–ին, Քէօլնի Առաջնորդարանին մէջ գումարուեցաւ Գերմանահայոց Առաջնորդութեան Թեմական Պատգամաւորական երկօրեայ Ժողովը, 13 համայնքներէն 57 պատգամաւորներու մասնակցութեամբ, որոնցմէ 5–ը երիտասարդներ էին: Ներկայ էին թեմի հոգեւոր հովիւները գլխաւորաբար Առաջնորդ Գարեգին Եպիսկոպոս Պեքճեանի:

Պատգամաւորական Ժողովը բացուեցաւ Առաջնորդին աղօթքով, որմէ ետք բարի գալուստի եւ բացման խօսքով ներկաները ողջունեց Թեմական խորհուրդի առեներապետ տոքթոր Սարգիս Քէհեայեան, յայտնելով իր ուրախութիւնը որ այս տարի համեմատած նախորդ տարուան, բազմացած է պատգամաւորներու թիւը, նկատի ունենալով որ 1999 Թուականին հիմնուեցան եւս 3 համայնքներ՝ Մայնցի, Կիսսընի եւ Հալլը քաղաքներու մէջ, ինչպէս նաեւ քաջալերեց առաջին անգամ ըլլալով երիտասարդ պատգամաւորներու ներկայութիւնը:

Օրակարգի հաստատումէ ետք, պատգամաւորական Ժողովի առենադպիր Սեբուհ Վրդ. Խաչանեանի կողմէ կարդացուեցաւ անցեալ պատգամաւորական երկու Ժողովներու առենագրութիւնները որոնք միաձայնութեամբ վաւերացուեցան:

Համաձայն օրակարգի, պատգամաւորները ներկայացուեցան Առաջնորդարանի 1999 Թուականի տարեկան գործունէութեան համառօտ տեղեկագիրն ու նիւթական հաշուետուութիւնը, թեմական խորհուրդի անդամ տոքթոր Սարգիս Ատամի եւ պանձապահուհի Տիկին Անահիտ Պինարիկի կողմէ: Օրակարգի այս նիւթերու շուրջ տեղի ունեցան նաեւ մրցքերու փոխանակումներ եւ պարզաբանումներ:

Յետ դադարի Ժողովը զրաղեցաւ Առաջնորդարանի հետ կապուած համայնքներու տեղեկագրութիւններով, որոնք ներկայացուեցան համապատասխան համայնքներու ներկայացուցիչներու կողմէ: Ժողովականները ուրախութեամբ տեղեկացան, որ Հալլը – Զալը քաղաքի մէջ վերջերս հիմնուեցաւ նոր համայնք մը չնորհիւ Ա.Նուշեանի Աբեղայ Ժամկոչեանի աշխատանքներու, և այս նոր համայնքին Ժողովին ներկայացան 7 պատգամաւորներ: Համայնքներու տեղեկագրութիւններու աւարտին Գարեգին Արք. ներկաներու ուշադրութիւնը հրաւիրեց ապագայի համար միանձնական «Ֆոնտ» մը ստեղծելու առաջարկին վրայ, որ միաձայնութեամբ ընդունուեցաւ: Պատգամաւորական Ժողովի առաջին նիստը փակուեցաւ երեկոյեան ժամը 19·30–ին միասնական «Պահապան ամենայնի» աղօթքով:

Կիրակի առաւօտեան ժամը 9–ին Առաջնորդանիստ Ս. Սահակ – Մեսրոպ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ Արեւագալի Ժամերգութիւն, որմէ ետք պատգամաւորները ուղղուեցան դէպի սրահ Ժողովի երկրորդ նիստի բացման:

Բ. նիստի օրակարգի առաջին նիւթն էր Առաջնորդարանը եւ Հ.Հ. Դեսպանութիւնը: Առաջնորդարանի 1999 Թուականի աշխատանքներու մէջ նշանակալի դարձաւ միասնաբար Գործարարներու Միութեան հետ ձեռք բերուած վարկը որ տրամադրուեցաւ Պէրլինի մէջ Հ. Հ. դեսպանութեան նոր շէնքի գնման: Այս վարկի մէկ փոքր բաժինը յանձն առաւ Հայաստանի կառավարութիւնը, իսկ մէկ բաժինը նախատեսուած է հանգանակութեան ձեւով հաւաքել զերմանահայ զաղութէն: Օրակարգի այս նիւթը պատգամաւորներուն ներկայացուց Թեմական խորհուրդի անդամ Պր. Հերման Օտապաշեան, որմէ ետք խօսք առնելով Առաջնորդը բոլոր պատգամաւորները կրկին հրաւիրեց զարկ տալու հանգանակութեան որպէսզի կարճ ժամանակուան մէջ Առաջնորդարանի այս վարկը փակուի:

Ժողովականները այնուհետեւ անդրադարձան Առաջնորդարանի եւ այլ միութիւններու եւ հայկական կազմակերպութիւններու փոխ – յարաբերութեանց հարցին: Արծարծուեցան փոխ – յարաբերութեանց դրական, բնականոն, բայց երբեմն նաեւ ոչ ուրախալի կողմերն ու դրսեւորումները: Ապա Գարեգին Արք.ի կողմէ ներկայացուեցաւ 1999 Թուականի հոգեւոր գործունէութիւնը, նկատի առնելով հոգեւոր հովիւներու գործունէութիւնն ու Առաջնորդարանի չինարարական գործունէութիւնը կէօփինկէնի Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ:

Պատգամաւորական Ժողովը ներկանիւն յայտնեց որ յառաջիկայ տարի նախատեսուած է թեմական խորհուրդի նոր ընտրութիւնը: Այս կէտի շուրջ կատարուեցան կարգ մը կանոնադրութեան կէտերու պարզաբանումներ ի նախապատրաստութիւն յառաջիկայ ընտրութիւններուն:

Օրուան նիստի վերջին հիմնական մասը կը վերաբերէր «Օրագրեր» բաժինին: Այս ուղղութեամբ նախ հանդէս եկաւ Տիկին Մելինէ Փօհլման «Մշակութային աշխատանքները» նիւթով, ուր նշեց յառաջիկային կարգ մը հայկական մշակութային թուականներ որոնք տեղի պիտի ունենան Գերմանիոյ տարածաններէն ներս, անդրադարձաւ համայքներէ ներս տեղի ունեցող Հայոց լեզուի դասաւանդման ու անոր բարելաւման հարցին: «Օրագրեր» օրակարգի երկրորդ նիւթն էր «Երիտասարդութիւնը» զոր ներկայացուց Միւռոն Քահանայ Սարգիսեան, անդրադառնալով նոր սերունդի կարեւորութեան համայնքային ու եկեղեցական կեանքէ ներս: Ապա «Հայ Եկեղեցւոյ 1700–ամեակ»ը նիւթով հանդէս եկաւ Սերովբէ Վրդ. Խաչանեանը, չեչտելով Հայաստան ուխտագնացութեան կարեւորութիւնը մեր Ժողովուրդի համար, ինչպէս նաեւ 2000–2001 Թուականներու ձեռնարկներու կազմակերպումը, որ կը ներկայացնէ Հայ Եկեղեցին եւ անոր 1700–ամեայ ժառանգութիւնը:

Ժողովականները իրենց տեսակէտերն ու մօտեցումները արտայայտեցին նաեւ թեմական անդամավճարներու առընչութեամբ, որ է եւ կը մնայ Առաջնորդարանի հիմնական եկամուտի աղբիւրը:

Փակման խօսքով հանդէս եկան Ժողովի առենապետ տոքթոր Սարգիս Քէհեայեան եւ Առաջնորդ Գարեգին Արքեպիսկոպոս Պէքճեան:

Ան անդրադարձաւ Առաջնորդարանի յեռագոյ գործունէութեան հիմնական երեսներուն՝ չեչտելով Առաջնորդարան – համայնքներ կապը առաւել զօրացնելու, մէկ մարմին եւ ամբողջութիւն դառնալու, չահերն ու աշխատանքները ներդաշնակելու կարեւորութիւնը:

Ժողովը փակուեցաւ Առաջնորդին արտասանած «Պահպանիչ»ով եւ միասնական «Հայր Մեր»ով:

Նոյն օրը ժամը 16ին ղեկավարութեամբ Առաջնորդին տեղի ունեցաւ կրօնական Ժողով մասնակցութեամբ՝ Գերմանահայ թեմի հոգեւոր դասի:

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Քէօլն
Մարտ 27, 2000

ՏԻԳՐԱՆ ՏԷՐ – ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կլենդէյլի «Պրէնտիւու Գոլեճըն» սրահին մէջ, Մարտ 30–ին, տեղի ունեցած է յարդանքի հանդիսութիւն մը, կազմակերպուած՝ Ազգային Առաջնորդարանի, Հայ Մշակութային Հիմնարկութեան, Հայ Դատի Յանձնախումբի եւ Հ. Մ. Ը. Մ.–ի կողմէ, ի պատիւ բարերար Տիգրան Տէր – Ղազարեանի, որ իր ողջութեան մէկ միլիոն երեք հարիւր հազար տոլարի կապ մը ձգած է ազգային հաստատութիւններուն: Խօսք առնելով Սեդօ Պօյաճեան տեղեկութիւններ տուած է կտակի բաշխումին մասին, նչելով՝ 350 հազար տոլար Հայ Մշակութային Հիմնարկութեան, իրրեւ անձեռնմխելի հիմնադրամ, որուն եկամուտը օգտագործելի պիտի ըլլայ, 350 հազար Հ. Մ. Ը. Մ.–ի Արեւմտեան Ամերիկայի շրջանին, իրրեւ դրամագ է Հայկական ցեղասպանութեան ճշտած Հ.Օ.Մ.–ի միջոցով տարուած եւ ճշտած Հ.Օ.Մ.–ի միջոցով տարուած կամաւոր աշխատանքին նշանակութիւնը հայ կեանքին մէջ, թելադրելով ուժգնցնել իրրեւ համայնք, ճշդել մեր նախապատուութիւնները, օգտակար գտնելու համար մեր հայրենիքին: Հանդիսութեան ընթացքին 35 անդամուհիներ գնահատուած են 50–ամեայ իրենց ծառայութեան համար, ինչպէս նաեւ նահանգային եւ քաղաքային պաշտօնատարներ հռչակաւոր հիւրեր յանձնած են Հ.Օ.Մ.–ին:

Յաջորդ օրը, Կլենտէյլի «Ուիլսըն» միջնակարգ դպրոցի սրահին մէջ տեղի ունեցած է հանդիսութիւն մը, որուն ներկայ եղած են աւելի քան 500 հոգի, այդ կարգին՝ առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկ. Մարութեան, Հայաստանի աւագ հիւպատոս Արմէն Մելքոնեան եւ Հ.Օ.Մ.–ի ուղղիչ միութիւններու ներկայացուցիչներ: Բացումը կատարած է հանդիսավարուհի Սոնա Փէլէքեան: Ողջոյնի խօսքերով հանդէս եկած են Հ.Օ.Մ.–ի Արեւմտեան Ամերիկայի Շրջանային վարչութեան կողմէ Քրիստին Առաքելեան, կեդր. վարչութեան կողմէ Ռոզին Սաղարճեան, յանուն Հ. Ց. Դ. կեդր. Կոմիտէի Ժան Գոյաճեան եւ Հայաստանի աւագ հիւպատոս Արմէն Մելքոնեան, դրուատելով Հ.Օ.Մ.–ի 90–ամեայ վաստակը: Օրուան րանախօսը՝ Անահիտ Մկրտչեան, անդրադարձած է Հ.Օ.Մ.–ի ծնունդին, տասնամեակներու ընթացքին անոր տարած գանազան աշխատանքներուն:

Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են Համազգայինի «Գուսան» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Արա Մանչի, «Նայիրի» պարախումբը, ղեկավարութեամբ Վարդան եւ Սիրանոյշ Գէորգեանի, երգիչ Գագիկ Բաղալեան եւ արտասանող Գրիգոր Օգարեան: Փակման խօսքը արտասանած է Առաջնորդը:

***

ՏԻԳՐԱՆ ՏԷՐ – ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կլենդէյլի «Պրէնտիւու Գոլեճըն» սրահին մէջ, Մարտ 30–ին, տեղի ունեցած է յարդանքի հանդիսութիւն մը, կազմակերպուած՝ Ազգային Առաջնորդարանի, Հայ Մշակութային Հիմնարկութեան, Հայ Դատի Յանձնախումբի եւ Հ. Մ. Ը. Մ.–ի կողմէ, ի պատիւ բարերար Տիգրան Տէր – Ղազարեանի, որ իր ողջութեան մէկ միլիոն երեք հարիւր հազար տոլարի կապ մը ձգած է ազգային հաստատութիւններուն: Խօսք առնելով Սեդօ Պօյաճեան տեղեկութիւններ տուած է կտակի բաշխումին մասին, նչելով՝ 350 հազար տոլար Հայ Մշակութային Հիմնարկութեան, իրրեւ անձեռնմխելի հիմնադրամ, որուն եկամուտը օգտագործելի պիտի ըլլայ, 350 հազար Հ. Մ. Ը. Մ.–ի Արեւմտեան Ամերիկայի շրջանին, իրրեւ անձեռնմխելի հիմնադրամ, եկամուտը՝ օգտագործելի, 225 հազար Ազգային Առաջնորդարանի չէնքի չինութեան Ֆոնտին, որուն սրահ – դահլիճը պիտի կոչուի «Տիգրան եւ Զարուհի Տէր – Ղազարեան», բարերարին բնակարանը, որ կ'արժէ 175 հազար տոլար, իր մահէն ետք, իրրեւ անձեռնմխելի հիմնադրամ կը յատկացուի Ազգային Առաջնորդարանին, եւ կամուտը տրամադրուելու համար Ֆերահեան եւ Մեսրոպեան Ազգային վարժարաններուն, 200 հազար տոլար Հայ Դատի Յանձնախումբին: Խօսք առած են կտակով նպաստաւորուած կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները: Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան, յանուն Արամ Ա. Կաթողիկոսի, բարերարը պարգեւատրած է «Կիլիկիոյ Իշխան» շքանշանով: Սրտի խօսքով հանդէս եկած է բարերարը:

ԼՐԱՏՈՒ

ԵՐԲ ԵՍ ՆԱՅԵՑԱՒ, ՏԵՍԱՒ ՈՐ ՏիկԻՆ ՎԻԹԷ ԻՐ ԶՔԵՐԸ ԳՈՑԱԾ ԷՐ ԱՐԴԷՆ...

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

***

Օլիվիէ Տրկարտէն փողոց ելաւ: Մութը սկսած էր բարձրանալ Լէսքարէնի չուրջի հովիտէն: Օլիվիէ անհանգիստ էր: Խառն ի խուռն պատկերներ կուգային իր միտքին առջեւ: Կիներ, բայց ոչ միայն կիներ: Նաեւ՝ տղաք: Մանաւանդ՝ մանչուկ մը՝ որ կը յամառէր մնալ իր աչքերուն առջեւ: Լաւ կը յիշէր զայն: Նոր վեկիա. ճեպընթացը կանգ առած էր փոքր կայարան մը: Ընտանիք մը եկած փոքր կայարան մը: Ընտանիք մը եկած էր դիմաւորելու հիւրեր: Խումբին մէջն էր այդ տղեկը: Գանգուր մազեր. նուռի պոյն թաւիշէ բաճկոն մը, բաց մոխրագոյն տափատի մը վրայ: Մոխրագոյն փողկապ մը վիզին: Ութ տարեկան, թերեւս տասը: Սիրուն, համակրելի մանչուկ մը: Խոնարհութեամբ մը կը բռներէր իւրաքանչիւր հիւրը, կը համբուրէր անոր ձեռքը, ծռելով ծունկի ճկուն չարժումով մը: Այդ պատկերն էր որ իր աչքերուն առջեւ կը մնար, երբ կը քալէր Լէսքարէնի փողոցներուն մէջ՝ ուր մութը կը տիրէր այլեւս:

Տեսաւ որ դիչերը եկած էր եւ ինք կը դանուէր անծանօթ աւանի մը մէջ: Պէտք էր վերադառնալ Նիս: Մտաւ սրճարանէն ներս: Ոչ մէկ յաճախորդ կար հոն: Կինը մը դուրս ելաւ քովընտի դռնէ մը: Օլիվիէ սուրճ մը ապսպրեց: Հարցուց թէ կա՞յ փոխադրական միջոց մը, այդ ժամուն, քաղաք վերադառնալու համար:

– Կէս ժամ վերջ, կառախումբը կ'անցնի Լէսքարէնի կայարանէն, ըսաւ կինը: Կայարանը դիմացի զառիվերին վրան է, կամուրջին անդիի կողմը:

Երբ Օլիվիէ կայարան հասաւ, բոլորովին դիչեր էր արդէն: Միակ լոյս մը, տըկար լոյս մը կար կայարանին դրան առջեւ: Ելեկտրական փոքր լապտեր մը որ չատ լայծուն պայծառութիւն մը կը սփռէր մայթին վրայ: Ձիշդ լապտերին տակ, դրութիւն մը կը հրաւիրէր ճամբորդները դնել իրենց տոմսերը կառախումբին մէջ, ներկայանալ քննիչին, եթէ կայարանը փակ ըլլար: Փակ էր արդարեւ կայարանին դուռը, բայց կարելի էր մտնել կայարան չէնքին քովի անցքէն:

Օլիվիէ անցաւ քարափին վրայ: Նայեցաւ իր չուրջը: Ոչ ոք: Բոլորովին մինակ էր հոն: Մինակ՝ մութին մէջ: Օդը ամպոտ էր: Յուրաք կ'իջնէր Օլիվիէի ուսերէն վար: Սկսաւ քալել վեր – վար: Խորհեցաւ՝ եթէ քովի մացառներուն մէջէն մէկը ելլէր եւ ցատքէր իր վրայ, կրնար մեռնիլ ու մնալ անյայտ: Անհետանալ: Ո՛վ կրնար երեւակայել որ պատած էր Լէսքարէն, Տիկին Վիթէի ժամադրութեան:

Անհամբեր էր. կը սպասէր կառախումբին: Իր ներկայութիւնը, հոն, այդ գիւղական կայարանը, միայնակ, մութին մէջ, արկածախնդրութեան մը ձեւը կ'առնէր իր յողնած միտքին մէջ: Լսեց սուլոց մը: «Ահ, վերջապէս» ըսաւ բարձրաձայն:

Անիւներուն ձայնը հետզհետէ աւելի յստակ կը դառնար: Երեւցաւ լոյս մը: Մեծնալով մօտենալով լոյսը բաժնուեցաւ երկուքի: Քանի կը մօտենար մութին մէջէն, կառախումբը կը նմանէր հրէչի մը՝ որ իր բռնկած աչքերը դէպի Օլիվիէն սեւեռած, կը յառաջանար ըսպառնալից:

Երբ կառաչարը աւելի մօտեցաւ, Օլիվիէ Տրկարտէն նկատեց որ սխալ մայթի վրայ մնացած է ինքը: Արագօրէն անցաւ դիմաց, վազելով դանդաղօրէն յառաջացող մեքենային առջեւէն:

Ոչ մէկ ճամբորդ վար իջաւ: Օլիվիէ բարձրացաւ իրեն ամենամօտիկ կառքին մէջ: Խճողուած չէր կառքը: Երկու կին՝ ներ կը խօսակցէին: Նստեցաւ անոնց մօտ: Կը սպասէր որ քննիչը ներկայանար ու տոմսակը գնէր: Կ'ուշանար քննիչը: Մտահեցաւ հարցնել մօտի կնոջ թէ քննիչը անցա՞ծ է արդէն: Կինը հակած էր դէպի իր ընկերուհին եւ բոլորովին կառչած կը թուէր խօսակցութեան: Չհամարձակեցաւ ընդմիջել: Ականջ տուաւ: Քանի մը բառեր, կցկտուր բառեր միայն կը հասնէին իր լսողութեան: Օլիվիէ հետաքրքիր էր: Կ'ուզէր թէ ինչ էր այդ կրքոտ խօսակցութեան նիւթը: Անգամ մը կիներէն մին քիչ մը աւելի բարձր արտայայտուեցաւ: Կ'ըսէր՝ «հետզհետէ կծծի դարձաւ, ալ կարելի չէր: Մե՛ղք, որովհետեւ օրէ օր աւելի կը կապուէի իրեն: Փառաւոր արուէ...»:

Երբ հասան Նիս, դլխաւոր կայարանը, քննիչը տակաւին մէջտեղ ելած չէր:

Կայարանին դիմաց, իր պանդոկին առջեւ, խոշոր հանրակառք մը կեցած էր, դրան մօտ: Զբօսաշրջիկներ վար կ'իջնէին: Իտալացիներ: Կը խօսակցէին բարձր ձայնով: Մէկ խումբէն միւսը բառերը իրարու կը բախէին, դիրար կը հրմշտկէին: Մայթը խճողուած էր կապոցներով: Անցնելով անոնց քովէն ու վրայէն, Օլիվիէ մտաւ հիւրանոցը: Առաւ իր բանալին եւ բարձրացաւ սենեակ:

(Շար. 8)

(Շար. Ա. էջէն)

ճարել: Ժոսփէն յայտարարեց որ կառավարութիւնը համամիտ է Մաթէոլի յանձնախումբին արտայայտած տրամադրութիւններուն:

ՊՈՒՏԻՆ մեծ պատիւներով ընդունուած է Լոնտոն, Ապրիլ 17–ին, ցերեկին ճաշելով Թ. Պլէրի հետ, թէյն ալ խմելով Թաղուհիին հետ: Պլէր որոշ աշխատանքով վերաբերուեցաւ եւրոպայի այն քննդատողներուն հետ, որոնք զինք կ'սպանէին որ «Չէչէնիոյ մասպրծ»ը կ'ընդունի: Պլէր չուզեր Ռուսաստանի հետ իր յարաբերութիւնները կեդրոնացնել Չէչէնիոյ չուրջ:

ՍԱԿԱՐԱՆՆԵՐԸ «սեւ երկուշաբթի»էն առաջ, Ապրիլ 17–ին իրենք զիրենք զսան եւ նոյն օրը արդէն, եթէ ասկեան չուկան խորապէս մտահոգած էր, եւրոպական գեանի վրայ կարելի եղաւ կացութիւնը փրկել: Ապրիլ 18–ին, ընդհանուր կայանութիւն կը տիրէր:

ՈՒԿՐԱՆԻՈՑ նախագահը իր իշխանութիւնը ամրապնդեց չնորհիւ Ապրիլ 16–ի հանրաքուէին, զոր Ուկրանացիք քուէարկեցին: Այդ հանրաքուէն կը զօրացնէր նախագահ Կուչմայի իրատաութիւնները ի վնաս Խորհրդարանին:

ՄԱՐՍԷՅԻ ընկերվարականները համաձայնեցան մէկ անձի չուրջ կռտէնի դէմ, թաղապետական ընտրութեան համար: Մարիուս Մաս, 59 տարեկան, Պուշ-տու-Ռոնի գաչնակցութեան համանախագահ Ժան-Նոէլ Կեռնիի կողքին, միակ թեկնածուն պիտի ըլլայ:

85ème ANNIVERSAIRE DU GENOCIDE DES ARMENIENS

Perpétré par le Gouvernement turc en 1915

PROGRAMME DES ACTIONS PREVUES A PARIS

DIMANCHE 23 AVRIL

VEILLEE DE LA JEUNESSE ARMENIENNE

Animation — Distribution de tracts — Spectacles sur scène

—— Place de la Bastille ——

LUNDI 24 AVRIL

JOURNEE DE MOBILISATION

— 15h : ARC DE TRIOMPHE : Dépôt de gerbes sur la tombe du Soldat Inconnu — RASSEMBLEMENT à l'angle des avenues des Champs-Elysées et de Friedland.

MANIFESTATION DU SENAT A MATIGNON

POUR LA RECONNAISSANCE DU GENOCIDE PAR LE SENAT

avec la participation des communautés hellénique, chypriote-grecque, assyro-chaldéenne, kurde

— 16h30 : RASSEMBLEMENT près du Sénat, Place Edmond Rostand (métro Luxembourg) — Prises de parole des groupes politiques de l'Assemblée Nationale et du Sénat;

— 17h30 : MARCHE EN DIRECTION DE L'HOTEL MATIGNON : Boulevard Saint-Michel — Port-Royal — Bld Montparnasse — Place Vavin — Bld Raspail — Rus du Bac — Rue de Varenne

— 18h30 : Prises de parole des représentants des organisations arméniennes de France et des différentes communautés.

COMITE DU 24 AVRIL

Adressez vos soutiens financiers à l'ordre du "Comité du 24 Avril" : 34, avenue des Champs-Elysées — 75008 PARIS

RHONE-ALPES

PROGRAMME

DIMANCHE 23 AVRIL

— **18h: Rassemblement devant le Consulat de Turquie;**

— **20h: Veillée informative sur la Place des Terreaux — Lyon 1er.**

LUNDI 24 AVRIL

— **10h: Messe de Requiem en l'Eglise Apostolique St-Jacques de Lyon** — 40, rue d'Arménie.

— **17h: Rassemblement Place Bellecour — Dépôt de gerbes.**

— **18h: Défilé jusqu'à la Préfecture du Rhône** — rue Pierre Corneille (côté rue Dunoir) — Lyon 3e — **Allocutions.**

— **CHASSE SUR RHONE - Samedi 22 Avril** — 17h: Rassemblement rue du Génocide Arménien devant la stèle des martyrs du Génocide Dépôt de gerbes et allocutions — **DECINES - Lundi 24 Avril** — 9h30 : Messe de Requiem en l'église Sourp Asdvadzadzine — 11h: Marche en direction de la Place de la Libération devant le Monument du Génocide Arménien — 11h30: Dépôt de gerbes et allocutions. — **GRENOBLE - Lundi 24 Avril** — 10h: Messe de Requiem à Notre Dame de Délivrande, rue Gay, St. Martin d'Hères — 12h15: Dépôt de gerbes Place du 24 Avril à St Martin d'Hères — 12h30: Défilé jusqu'à la stèle du Khatchkar Parc Paul Mistral à Grenoble — **MEYZIEU - Dimanche 30 Avril** — 9h30: Rassemblement Place des Droits de l'Homme sur l'Ave. de Verdun— Dépôt de gerbes et allocutions. — **PONT DE CHERUY** — 10h: Messe de Requiem en l'Eglise St Nichan — 11h45 Dépôt de gerbes au Monument du Génocide — Allocutions. — **SAINT CHAMOND — Lundi 24 Avril** — 10h. Messe en l'église Notre-Dame — 11h: Défilé jusqu'au Square du 24 Avril — Dépôt de gerbes et allocutions — 11h30: Vin d'honneur à la salle de l'église arménienne. — **SAINT ETIENNE — Lundi 24 Avril** — 10h: Messe de Requiem en l'église arménienne — 11h: Dépôt de gerbes et allocutions Place d'Arménie — 11h30: Vin d'honnur à la salle de l'église arménienne. — **VAULX EN VELIN — Mardi 25 Avril** — 12h: Rassemblement Place de la Nation — Dépôt de gerbes et allocutions — 12h30: Vin d'honneur (précisions sur place). — **VIENNE — Vendredi 28 Avril** — 20h45: Présentation des actes du Colloque «L'Actualité du Génocide Arménien», avec la participation de Ara KRIKORIAN, président du CDCA, Yves TERNON, docteur en Histoire, Hélène STRAPELIAS, historienne, directrice des études au Collège Sévigné — Hôtel de la Poste - 47, cours Romestang - entrée libre. — **Dimanche 30 Avril** — 10h: Messe de Requiem en la Chapelle Saint-Théodore — 12h30: Rassemblement devant la Stèle du Génocide, rue du 24 Avril 1915 — Dépôt de gerbes — Allocutions — Vin d'honneur à la Salle «Abovian» - 1, quai Pajot. L'ensemble des manifestations est organisé par le Comité du 24 Avril de Vienne.

MARSEILLE

LUNDI 24 AVRIL

— 16h: Cérémonie œcuménique de requiem en la Cathédrale apostolique arménienne, 339, ave. du Prado;

— 17: Dépôt de gerbes devant la stèle commémorative de la Cathédrale.

— 17h30: Rassemblement et discours devant le Consulat de Turquie;

— 17h45: Défilé et manifestation : rue Paradis, rond-point Perrier, Avenue du Prado, Parc Chanot.

— 19h30: Meeting au Palais des Congrès, Parc Chanot :
- «La mémoire du génocide» par Mme **Claire Mouradian**, historienne, chercheur au CNRS, Témoignage de Monsieur **Ali Ertem,** Turc d'Allemagne, Président de l'Association des «Opposants au Génocide», «L'actualité juridique de la reconnaissance du génocide par **Maître Philippe Krikorian,** Vidéo sur l'actualité du Sénat. Participation de la Chorale Sahak-Mesrop. Exposition photos présentée par l'Association ARAM: «Du génocide à sa reconnaissance».

NICE

— **Dimanche 23 Avril** (jour de Pâques) : un podium sera installé Place du Palais de Nice, face au Palais de Justice, pour une veillée qui aura lieu de 15h à 22h, avec animation musicale, affiches et distribution de tracts.

— **Lundi 24 Avril :** Marche du souvenir qui se déroulera de 15h à 16h30 depuis la Promenade des Anglais (face à l'hôtel Méridien) jusqu'au Monument aux Morts, où est prévu un dépôt de gerbes à la mémoire de nos martyrs de 1915 et de nos anciens combattants des deux dernières guerres 1914-18, 1939-45. Avant la cérémonie à 11h un Office de Requiem aura lieu à l'église apostolique arménienne Ste Marie, 281, Bd. de la Madeleine à Nice.

CANNES

— **Lundi 24** Avril : Le Conseil Communautaire Arménien de la Côte d'Azur et l'Union des Arméniens de Cannes et des Environs vous informe que la Commémoration du 85e Anniversaire du Génocide Arménien perpétré par le gouvernement Jeune-Turc de 1915 se déroulera à 11h au Square d'Arménie, 20, Bd d'Alsace (derrière la Gare SNCF) comme suit :

— 11h: Rassemblement devant le Square d'Arménie. Discours commémoratifs du Comité d'Organisation du 85e anninversaire du Génocide du Peuple arménien. Discours du Maire ou de son représentant. Dépôt de gerbes. Prière pour nos martyrs et nos anciens combattants et résistants français d'origine arménienne, morts pour la France, par Mgr. Narek Chakarian, Evêque des Arméniens de Nice et des Environs.

ԱԽԱԳ ՇԱԲԱԹ

Ժամանակացոյց

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱԽԱԳ ՈՒՐԲԱԹ

Ցիշատակ չարչարանաց, խաչելութեան եւ թաղման՝ Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման՝ ժամը 5·30–ին:

ԱԽԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 22

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 16·30ին:

Ճրագալոյցի խմման պատարագ ժամը 17·30–ին:

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԱԽԱԳ ՈՒՐԲԱԹ

Ցիշատակ չարչարանաց, խաչելութեան եւ թաղման՝ Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 5–ին:

ԱԽԱԳ ՇԱԲԱԹ

Ժամերգութիւն ժամը 16·30–ին:

Պատարագ ժամը 17·30–ին:

Ս· ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԱԽԱԳ ՈՒՐԲԱԹ

Ցիշատակ չարչարանաց, խաչելութեան եւ թաղման՝ Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 18–ին:

ԱԽԱԳ ՇԱԲԱԹ

Ժամերգութիւն ժամը 16·30–ին:

Պատարագ ժամը 17·30–ին:

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ԱԽԱԳ ՈՒՐԲԱԹ

Թաղում ժամը 17–ին:

ԱԽԱԳ ՇԱԲԱԹ

Ընթերցուածք ժամը 16·30–ին:

Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 17·30–ին:

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս· ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԱԽԱԳ ՈՒՐԲԱԹ

Ցիշատակ չարչարանաց, խաչելութեան եւ թաղման՝ Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 5–ին:

ԱԽԱԳ ՇԱԲԱԹ

Ճրագալոյցի եւ խմման պատարագ ժամը 17–ին:

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԱԽԱԳ ՈՒՐԲԱԹ

Թաղման Թափօր ժամը 17–ին:

ԱԽԱԳ ՇԱԲԱԹ

Ժամերգութիւն ժամը 16–ին:

Ընթերցուածք ժամը 16·30–ին:

Պատարագ ժամը 17–ին:

Կը պատարագէ՝

ԻՄԱՀԱԿ Ա· ՔՀՆԱ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՃՇԴՈՒՄ· – Ապրիլ 7–ի «Ցառաջ»ի Գ. էջի «Արձագանգ» թղթակցութեան մէջ Ձարուհի Մարտիրոսեան պէտք է ըլլայ՝ Զարեհ Մարտիրոսեան:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Աղջատախնամ Ընկերակցութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է Օրիորդ Սօնա Բարէյեանէն 300 Ֆրանք իր մօր՝ Աստղիկ Բաբէլեանի յիշատակին անոր մահուան 15–րդ տարելիցին առիթով:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱՔՈՌԱՆԻՍ ԵԿԵՂԵՑԻ

Eglise Catholique SAINTE-CROIX

13, rue du Perche — 75003 Paris

ԱԽԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 21

Թաղում ժամը 18–ին:

ԱԽԱԳ ՇԱԲԱԹ

Ընթերցուածք ժամը 17–ին,

Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 18–ին:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՑԻԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԱԽԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

Վերջին Ընթրեայ պատարագ ժամը 10–ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Ոտնլուայ ժամը 17–ին:

Կարգ Խաւարման ժամը 19·30–ին:

ԱԽԱԳ ՈՒՐԲԱԹ

Թաղման կարգ եւ Թափօր ժամը 17–ին:

ԱԽԱԳ ՇԱԲԱԹ

ՃՐԱԳԱԼՈՑՅ

Ընթերցուածք ժամը 16·30–ին:

Պատարագ ժամը 17·15–ին:

Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ՝

ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՍԷՆ–ԼՈՒ — Ս· ԳԷՈՐԳ

ԱԽԱԳ ՈՒՐԲԱԹ

Թաղման կարգ եւ Թափօր ժամը 18–ին:

ԱԽԱԳ ՇԱԲԱԹ

Ընթերցուածք ժամը 17–ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՇԱՀԱՆ Ա· ՔՀՆԱ· ՏԷՏԷԵԱՆ

ՍԷՆ–ԺԵՐՄ Ս· ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ

ԱԽԱԳ ՈՒՐԲԱԹ

Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 18–ին:

ԱԽԱԳ ՇԱԲԱԹ

Ընթերցուածք ժամը 18·30–ին:

Պատարագ ժամը 19–ին:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 20
JEUDI
20 AVRIL
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·890 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.890

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Առանց թշնամիի անհրաժեշտութեա՞ն

Երիտասարդ լրագրող Վահրամ Աղաջանեան դէմ հալածանքի փաստով, հաստատէն եաք Լեռնային Ղարաբաղի հանրապետութիւնն ալ յայտնուեցաւ խօսքի, մամուլի ազատութեան արհամարհանքի, անհանդուրժողութեան դիրքերին. որակումներ զրպարտիչ հնարային կարծիքը, ազատութեան լուրջ սահմանումի տէր լրատուիւնները կը զրծածեն նեղմիտ, յետադիմական, այլատեացութիւնը մերժող, վախկոտ իշխանութիւններու, իշխանաւորներու համար: Բաներ, որոնք հաւատացած էինք թէ ամէն առիթի արեւմտահնացումի, յառաջդիմութեան փարում յայտնող հայ դիւաւարներու չէրնահին հետ երբեք որեւէ առնչութիւն կրնան ունենալ:

Մինչդեռ, նախ Հայաստանի նախընթացները որոնց վերջինն է խմբագիր Նիկոլ Փաշինեանը, այսօր Լ.Ղ.Հ-ի մէջ Վ. Աղաջանեանը թիրախ առած հալածանքը, լայնօրէն կը բաւեն երազներու այս չերան ալ ջուրը նետելու: Անկէ եաք կէս քայլ կը մնայ անխուսափելի եզրակացութեան. թէ ճառերէն, հոգեշահ խօսքերէն մղոններով հեռու է մեր իրականութիւնը ուր տապնապի, ճգնաժամու պայմաններու մէջ անգամ ըսուածին, գրուածին հետապնդումը առաջնային կը նկատուի, լրագրող կը դատուի, կը դատապարտուի, կ'արգելափակուի տարեան մը վճիռով: Այս բոլորը այն նո՛յն չրջանակին մէջ ուր սպանութիւններով, ծանրոն կաշառակերութեամբ ու պետութեան հասցուած միլիոններու վնասով ամբաստանուածները պահուըտուք կը խաղան նոյն իշխանաւորներուն հետ, որոնց պաժանապատուիւնը չես պիտեր ուրկէ կը պոկէ լռելու, չվիրաւորուելու դադրնիքը. նրբազգածութիւնը, խոհեմութիւնը, յայտնապէս վերապահուած է մամուլի մարդուն որուն նոյնիսկ չի արուիր ներողութիւն խնդրելու, հերքումի ընդունուած ձեւականութեամբ մը հարցը փակելու իրաւունքը: Ու երիտասարդ լրագրողը բանտէն դատարան կը բերուի կապուած մազերով, չղթայակապ ձեռքերով, ինչպէս օրինակ՝ Տիլարպէքիրի մկի պնտանին մէջ քիւրտ ահաբեկիչ մը որուն անձին մէջ թուրք իշխանութիւնը իր պետութեան մեծագոյն սպառնալիքը կը տեսնէ:

Ն. Փաշինեանի ու Վ. Աղաջանեանի պարագաները կը յիշեցնեն զարաբաղցի ուրիշ երիտասարդ լրագրողի մը նոյնպէս իր մկի դրութեան պատճառով տասնամեակ մը առաջ վիճակած հալածանքը: Սոսկալիքէն եաք, «Խորհրդային Ղարաբաղ»ի մէջ (1990 Յունուար 18) երիտասարդ լրագրող մը «Բացէ՛ք վերջապէս ձեր աչքերը» խորագրուած դրութիւն մը հրատարակեց. հոն յայտնուած դատափարները ո՛չ հաճելի, ո՛չ ալ ընդունելի կին բաքուի. ու լրագրողը չանթերու, հետապնդումի թիրախ եղաւ:

Այդ լրագրողը Լ.Ղ.Հ ներկայի նախագահ Ա. Ղուկասեանն էր որուն հրաւէրով գործի անցած վարչապետը Վ. Աղաջանեանի հալածանքով տասնամեակ մը առաջուան անցքերը կը կրկնէ, առանց թշնամիին անհրաժեշտութեան: Հաւարին մէջ լոյսի միակ չողը, ո՛վ գիտէ որուն մեղքերուն քաւութեան նոխազի վերածուած լրագրողին զօրակցելու երեւանեան մամուլին յոյն չարժումն է: Որոշ չափով մըն ալ նախագահ Ա. Ղուկասեանի Ղարաբաղցի-ներուն դիմումին մէջ տեղ գտած տողերը թէ տեղին չի գտներ այն պործողութիւնները որոնք կրնան որակուիլ ազատ արտայայտութեան իրաւունքի ոտնահարում:

Զափազա՞նց լաւատեսութիւն կ'ըլլայ յուսալ որ այս ազդակները կը բաւեն կասեցնելու իշխանութիւն – մամուլ տզեղ հակադրութիւնը, որուն ամօթին այսօր պէտք ունի ո՛չ Հայաստանը, ոչ ալ մանաւանդ Ղարաբաղը:

Ա. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

«ՇԱՐԺԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 18 / 19)

Վ· ԱՂԱՋԱՆԵԱՆԻ ՓԱՍՏԱԲԱՆԻՆ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Ղարաբաղի մէջ բանտարկուած լրագրող Վ. Աղաջանեանի վճռաբեանը Բիւնեմին Մինասեան Ապրիլ 18-ին մամուլի ասուլիս մը տուած է ու հերքած պաշտօնական տեղեկատուութեան կարգ մը կէտերը: Ըստած է թէ ճիշդ չէ որ իր պաշտպանեալը ոստիկաններու դիմադրեցուն համար ձերբակալուած է: Ձինքը պատարած բերած են ձեռնակապով, մաքերը խուզուած: Վ. Աղաջանեան ու վճռաբանը մճռարեկ բողոքով դիմած են Գերագոյն Ատեան:

Բ. Մինասեան յոյս յայտնած է որ դատավճիռը կը վերաքննուի, դատարանը կը փոխէ բանտարկութեան որոշումը: Պատասխանելով հարցումի մը ան ըսած է թէ իր պաշտպանեալը մեկուսարանին մէջ խոչտանգուած չէ:

*
**

ՁՕՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԱՐՑԱԽԻ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԱԾ Բ. ԼՐԱԳՐՈՂ Վ. ԹԱՇՃԵԱՆԻՆ

Ապրիլ 18-ին Երեւանի չարք մը լրատուիւններու 14 ներկայացուցիչներ բաց նամակ մը ստորագրած են, ուղղուած Լ.Ղ.Հ իշխանութիւններուն, ի պաշտպանութիւն Վահրամ Աղաջանեանի հետ ձերբակալուած երկրորդ լրագրողին՝ Վարդան Թաշճեանի: Նամակին մէջ ըսուած է թէ այս վերջինը 1990-ին եղած է «Ազատամարտ»ի աշխատակից, «Հայլուր»ի անօրէն (1994), իսկ 1999-ին «10-րդ Ճահանգ» թերթի աշխատակից. արցախեան մարտերուն դործօն մասնակցութիւն ունեցած է եւ իրեն եղած մեղադրանքը ծանօթ չէ հանրութեան: Համոզում յայտնելով որ Վ. Թաշճեան չի կրնար կապ ունենալ Մարտ 22-ի արարքին հետ, լրագրողները Լ.Ղ.Հ նախագահէն խնդրած են մինչեւ որ ճշմարտութիւնը պարզուի ազատ արձակել զինքը, քաղաքէն չերացակայելու մասին ստորագրութեամբ:

*
**

ԱԴՐԲԵՋԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆ ՁԻ Լ.Ղ.Հ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ

Ադրբէջանի կեդր. ընտրական յանձնաժողովը դէմ արտայայտուած է Յունիս 18-ին խորհրդարանական ընտրութիւն ընելու Լ.Ղ.Հ-ի որոշումին, զայն նկատելով պետութիւններու տարածքային ամբողջականութիւնը չյարգելու, զայն արհամարհելու քայլ: Որոշումը նկատուած է զարաբաղեան հակամարտութեան խաղաղ կարգաւորման եւ չրջանի իրադրութեան բնականոնացման խոչընդոտ: Ցայտարարութեամբ ըսուած է թէ Ղարաբաղի մէջ ընտրութեան իրաւունքը կը պատկանի Ադրբէջանի կեդր. ընտրական յանձնաժողովին. «այն երկրին որուն մասն է այդ շրջանը»:

*
**

«ՖՐԱՆՍ. – ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԱՑՑԸ

Ֆրանսայի Ազգ. ժողովին «Ֆրանսա – Հայաստան բարեկամութեան խումբ»ին պատասխանատուիւնը Գիւմրի այցելած է, տեսնելու համար երկրաչարժին հետեւանքները զարմանելու ուղղութեամբ տարուած աշխատանքը: Մարզպետ Ֆելիքս Փիրումեան դիմաւորած է հիւրերը, բացատրութիւններ տուած. բսած է թէ գործազրկութիւնը մեծ հարց է քաղաքին մէջ եւ պետութեան միջոցները բաւարար չեն չինութեան անհրաժեշտ աշխատանքները կատարելու եւ կ'ակնկալուին միջազգային վարկեր, օժանդակութիւններ: Պատասխան խօսքով ժ. – փ. պրէթ յայտով անդրադարձած է աղէտէն 12 տարի եաք ընելիքներու տակաւին մեծ ծաւալին: Ապա խումբը չրջած է քաղաքին մէջ, այցելած դպրոցներ, հիւանդանոց ու թանգարան:

*
**

ԻՒ· ԴԱՐԸ ԱՌԱՆՑ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ

Հայերու ցեղասպանութեան 85-ամեակին առթիւ Ապրիլ 18-ին Գիտութեան ակադեմիային մէջ սկսած է «ԻՒ. դարը առանց ցեղասպանութեան» խորագիրով չորս օրուան դիտաժողով մը: Բացումը կատարած է ակադեմիային նախագահը Ֆ. Սարգսեան: Խօսք առած է Գարեգին Բ., կարդացուած է նախագահ Ռ. Քոչարեանի ուղերձը: Ելոյթ ունենալով ցեղասպանութեան թանգարանին տնօրէնը Լաւրենտ Բարսեղեան, ծանրացած է Թուրքիոյ կողմէ սեփական պատմութիւնը ճանչնալու հարկին վրայ:

*
**

Լ.Ղ.Հ ՇԱՀԷՆ ՄԵՂՐԵԱՆ ՅԵՏՄԱՀՈՒ ՀԵՐՈՍ

Նախագահ Ա. Ղուկասեանի հրամանագրով «Գիւղիստանի արծիւ» «Շահէն Մեղրեանի յետ մահու «Մարտական խաչ» առաջին կարգի չքանչան չնորհուած է: Ապրիլ 17-ին ան յանձնուած է հերոսին 95-ամեայ հօրը, նախագահի խորհրդական Ժաննա Գալստեանի ձեռքով:

*
**

ԵՐԿՈՒ ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻ ՌԱԶՄԱԳԵՐԻ Ա.ԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԱԾ

Ապրիլ 17-ին, որպէս բարիկամեցողութեան արտայայտութիւն, ազատ արձակուած են երկու ադրբէջանցի ռազմագերիներ, երկուքն ալ պերի ինկած էին 1998-ին. մէկը Մոսւ, միւսը Քելբաջարի չրջանը: Այդ ազատ արձակումով Հայաստան կ'ակնկալէ բաքուէն փոխադարձ քայլ:

*
**

ԿԱՐԻՆ ԴԷՄԻՐՃԵԱՆԻ ԱՆՈՒՆՈՎ

Ապրիլ 17-ին, Կ. Դեմիրճեանի ծնընդեան 68-րդ տարեդարձին օրը, Երեւանի մեթրոն, գլխաւոր պողոտան եւ մարզամչակութային կեդրոնը կոչուած են Հոկտեմբեր 27-ին սպանուած դեկավարին անունով: Հանդիսութեան մասնակցած են նախագահ Ռ. Քոչարեան, Գարեգին Բ., վարչապետ Ա. Սարգսեան, Ազգային Ժողովի նախագահը, այլ բարձր պաշտօնատարներ: Ելոյթ ունեցողներ անդրադարձած են այն մեծ աւանդին զոր Կ. Դեմիրճեան ունեցած է Հայաստանի տնտեսութեան եւ մշակութային զարգացման ընթացքին մէջ:

*
**

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ԴԵՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ապու – Տապիի մէջ սկսած է գործել Միացեալ Արաբական Էմիրայութիւններու Հայաստանի դեսպանութիւնը, առաջմեայ գործավար եւ ներկայացուցչութեան պետ Արշակ Փոլատեանի գլխաւորութեամբ: Դեսպանութիւնը իր աշխատանքի ոլորտին մէջ կը ներառնէ Պարսից Ծոցի երկիրները:

*
**

Զ. ԵԿԱԻԵԱՆ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան, Ապրիլ 17 Թուակիր հրամանագիր մը ստորագրած է սփիւռքահայ Զաւէն Եկաւեանը Մովսէս Որենացի մետալով պարգեւատրելու մասին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻՈՅ վարչապետը՝ Մասսիմօ Տ'Ալեմա, հակառակ նախազահին մերժումին, կ'ուզէ անպայման հրաժարիլ կեդրոն-ձախ իր համախմբումին պատասխանատուիւնէն եաք չրջանային ընտրութիւններուն: Տ'Ալեմա առաջին նախկին համայնավարն էր որ կառավարութեան գլուխ կ'անցնէր: Ճաճախ գործած է իր խակ մեծամասնութեան դէմ, երբ օրինակ համաձայն գտնուեցաւ ՕԹԱՆ-ի միջամտութեան Քոսովօ, ինչ որ ձախին եւ համայնավարներուն հաւանութիւնը չէր վայելեր: 51 տարեկան, Մասսիմօ Տ'Ալեմա իշխանութեան գլուխ եկած էր 1998 Հոկտեմբերին, յաջորդելով Ռոմանօ Փրոտիի (Եւրոպական Յանձնախումբին ներկայ նախագահը):

ԼԻԻ մէջ, միջազգերն ու ցոյցերը չեն դադրիր հակառակ անոր որ մեղադրեալ ոստիկանը բանտն է եւ ամբաստանուած է «կամաւոր մարդասպանութեան» համար, ինչ որ աննախընթաց է: Ներքին նախարարն ալ յանդուգն հռչակեց ոստիկանը: Գննութիւնը ցոյց տուաւ, սակայն որ սպանուած երիտասարդ Ալժերացին չարժում մը ըրած էր որ կրնար սպառնական բնոյթի տպաւորութիւն ձգած ըլլալ երիտասարդ ոստիկանին վրայ, կորնգելով պատրիւնը: Ապրիլ 18-էն 19ի գիշերը 20 կառքեր եւս կրակի տրուած են: Ապրիլ 19-ին Ալժերացիին մարմինը Ալժերիա փոխադրուեցաւ թաղման համար:

ՉԻՆԱՍՊՈՒԻի մէջ սպիտակամօրթներու դէմ հալածանքը օրէ օր աւելի սուր բնոյթ կ'առնէ եւ Ապրիլ 18-ին, երկրորդ ազարակապան մը սպանուած է: Ցարձակումները կը գործուին սպիտակամօրթ ազարակապաններու վրայ, իրենց բնակարաններուն մէջ: Այլեւս ընդհանուր սարսափ կը տիրէ: Ոմանք ընտանիք ուներին արտասահման եւ կը խորհին մեկնիլ (գլխաւորաբար անոնք որոնք բրիտանական անցագիր ունին), բայց, չատեր որեւէ ելք չունին: Երկրին մէջ 68 հազար սպիտակամօրթ կայ որոնք իրենք զիրենք Զինապատուեցի կը նկատեն: Նախագահը, որու տնտեսական հաչուեկչիռը չատ ծանր է, այս ձեւով կ'ուզէ պարակել իր քաղաքականութեան ձախողութիւնը, մեղքը ձգելով սպիտակամօրթներուն վրայ:

«ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ կ'ընդդիմանայ ՕԹԱՆ-ի (Ատլանտեան Ուխտ) ընդլայնումին նախկին խորհրդային երկիրներուն, քանի որ ինք իսկ "բարի եկար"ի չարժանացաւ» յայտարարած է Պուտին: Ռուսաստանի նախագահը կ'առարկէ որ, եթէ իր երկիրը մաս պիտի չկազմէ ՕԹԱՆ-ի արդելք պիտի հանդիսանայ որ իր սահմաններուն մօտենայ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԸ զայրոյթով կ'արձագանգէ Ֆրանսայի «Ազգ· Ձակատ»ին կողմէ ձեռնարկուած հակաթուրք նախաձեռնութեան: Ժ.-Մ· Լը Փէնի կուսակցութիւնը Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան արգելք ըլլալու արշաւի մը ձեռնարկած է Թուուցիկներ ցրուելով ամէն կողմ· անոնց վրայ գրուած է· «Trop c'est trop! Non à l'entrée de la Turquie dans l'Europe»: Ստացողները Թուուցիկները պէտք է ստորագրեն ու վերադարձնեն: Թուուցիկներուն վրայ տեղ գտած գրութիւնը Թուրքիան կը ներկայացնէ եւրոպականութեան ամէն բանով հակասող երկիր մը որ անկայուն է, իսլամ արմատական չարժումը քուէներու 25%-ը կ'ունենայ եւ որ Քիւրտերու դէմ կիրարկուած խորականութեամբ ահաբեկչութիւն կ'արատածէ դէպի Եւրոպա: Ըստ «Ազգ· Ձակատ»ին, Թուրքիա զգ-

(Շար·ը Դ· էջ)

Ո՛Վ Կ'ԸԼԼԱՅ ՀԵՂԻՆԱԿԸ «ՋԱՒԱԽՔԻ ՀԱՐՑ»Ի ՄԸ

Վերջին ամիսներուն, դատելով հայաստանեան մամուլէն, Ջաւախքի հարցի մը վրայ ուշադրութիւն գրաւելու յայտնի ջանքեր կան: Առաջին անգամ չէ որ այդ թղթածրարը այժմէական կը դառնայ, փորձելով սեղան բերել Վրաստանի հարաւ – արեւմտեան այդ չբնանին դժգոհութիւնները: Ջախչախիչ մեծամասնութեամբ հայ բնակչութեան տէր է Ջաւախքը եւ սահմանակից՝ Հայաստանի: Ունի ընկերային, տնտեսական, կրթական, վարչական ու այլ բնոյթի հարցեր որոնց մեծ մասը, բնականաբար, հասարակաց է խորհրդային վարչակարգէն դուրս եկած երկիրին: Կա՛ն, սակայն, հարցեր ալ որոնք իսկապէս իւրայատուկ են Ջաւախքի, որպէս դրացի երկրի մը հոծ զաղութը որ իր աչխարհագրական դիրքով ու թիւով, հասկնալի է որ որոշ վրդովում պատճառէ Թիֆլիսի. մանաւանդ երբ նկատի առնուի որ Վրաստան իր սահմաններուն մէջ ընդգրկուած չատ մը փոքրամասնութիւններու, ինքնավար չբնաններու պատճառով բաւական դլխացաւ ունեցած երկիր է: Կը բաւէ յիչել Օսէթիոյ պարագան:

«Ազգային» կոչուած վարչատարածքի մը մէջ այլ ազգի, կրօնքի, մչակոյթի պատկանող համբաւորումներու նեղմտածումը խորհրդային ծանօթ մասնագիտութիւն է որ կիրարկուած է քիչ մը ամէն տեղ: Ռազմավարական հեռանկարներով եղած այդ կարզադրութիւնը հիմնական պատճառն է յետխորհրդային առաջին օրերէն արծարծուած վէճերու, հակամարտութիւններու, պատերազմներու: Ղարաբաղի խնդրով հայութեան դժբախտաբար քալ ծանօթ այդ քաղաքականութիւնը, այնպէս կը թուի որ խորհրդային կարզերու անկումէն ետքն ալ կը չարունակէ ի հարկին չահարկումի նիւթ ըլլալ, տիրապետող հզօրներու կողմէ:

Ջաւախքի, որպէս Վրաստանի մաս, հայաբնակ ու Հայաստանի սահմանամերձ, դժգոհութիւնները նոր չեն. սակայն, տասնամեակէ մը ի վեր է միայն որ կրնան հրապարակումի նիւթ ըլլալ: Թէեւ խորհրդային կարզերու տակ ալ, պարբերաբար լսելի կ'ըլլային այդ դըժգոհութիւնները: Վարչական ճնչում, կրթական կեանքի դժուարութիւններ, տնտեսապէս անտեսուածի վիճակ, եւ այլն կը կազմէին դժգոհութեան գլխաւոր լարերը: Եւ անկախութեան առաջին տարիներուն կը բաւէր ցամաքի ճամբով Լենինականէն ուղղուիլ դէպի Վրաստանի սահմանը, անկէ Ախալքալաք, տեսնելու համար թէ «ճամբայ» որակումին արժանի ոչ իսկ մէկ մեթրնոց գոյութիւն մը տեղ ունի հոն: Իսկ վերջին տարիներուն լուրջ դըժգոհութեան պատճառ էր Թուրքիա – Վրաստան երկաթուղիին բացումի ծրագիրը, որով այդ ճամբան պիտի անցնէր հայաբնակ այդ չրջանէն:

Ջաւախքի հայութեան այս հարցերը եւ բոլոր միւսները, հակառակ իրենց ամբողջական արդարացիութեան, ներկայի պայմաններուն մէջ, կրնա՞ն հրահրել ինքնավարութեան ինքնակ պահանջ մը: Նիւթին մասին հայաստանեան լրատիւներու հրապարակումները այս մեկնակէտը ունին, կամ այդ եզրակացութեամբ կ'աւարտին: Այս ուղղութեամբ ամէնէն չօչափելի տուեալն էր ցոյցի մը լուրը, («Յառաջ», Ապրիլ 6) ուր կ'ըսուէր թէ Ապրիլ 4–ին 200 Հայեր Ախալքալաքի վարչական կեդրոնին առջեւ հաւաքուած ու պահանջ ներկայացուցած էին որ Ջաւախքին ինքնավարութիւն տրուի, Վրաստան պաչտօնապէս ճանչնայ 1915–ի Հայերու ցեղասպանութիւնը: Ու կարեւոր է նչել թէ ցոյցը եղած էր պահու մը երբ Վրաստանի նախագահը է. Շեվարնաձէ նոյն այդ կեդրոնին մէջ կը գտնուէր, վաստահաբար, ընտրարչաւի այցերուն չարքին:

Պատասխանելու համար ինքնավարութեան ինքնակ պահանջի մը առընչուած հարցումին, ուղղութիւն ցոյց տուող կարեւոր աղբակ է ցուցարարներու այս թիւը: Շրջան մը որուն ինքնավարութեան պահանջ կը ներկայացուի, բնակո՞ն երեւոյթ է որ միայն 200 ցուցարար ունենայ, երբ դրեթէ միայն Հայերէ բաղկացած ընդհանուր բնակչութիւնը աւելի քան 100 հազար հոգի է: Ու այս կէտը միս մինակը կ ըրաւէ ենթախորքի մը ու այլ ծալքերու մասին մտածելու, ներկայացուած պահանջին առընչութեամբ, որքան ալ մամուլի որոչ անուններ, ինչպէս օրինակ՝ «Հայոց աչխարհ»ը, լայն տեղ տան նիւթին, զարթաղեան չարժումի մը զուգահեռին վրայ զետեղելու նմանող ջանքով:

Բոլորովին այլ մօտեցումով նիւթին կ'անդրադառնայ «Հայկական ժամանակ»ը (Ապրիլ 6) Ա. էջի գլխաւոր խորագրով որ տարբեր տարածք մը կը փոխադրէ հարցը, թօթափելով զգացականին, պարագայականին կեղեւը. «Հայկական գործօնը կարող է չահարկուել» կ'ըսէ այդ խորագիրը որուն վերեւ կայ «Սպառնալիք» վերտառութիւնը: Կը հետեւի ընդամէնը հազիւ մէկ սիւնակնոց գրութիւն մը որուն առաջին տողերէն ըսուած է վերոյիչեալ գոյցին մասին. «մը-տավախութիւն կայ թէ սա ուղղակի տարերային զգացական դրսեւորում չէ»: Ապա անմիջապէս կը խօսուի Վրաստան – Ռուսաստան (ո՛չ Հայաստան) յարաբերութիւններուն մասին որոնք «շարունակում են լարուած մնալ եւ Վրաստանը շարունակում է պնդել իր տարածքից ռուսական ռազմակայանների դուրսբերման վըրայ»: Ի՞նչ կրնայ ըլլալ Մոսկուայէն յըստակ անջատման հետամուտ Վրաստանի մը հանդէպ նորընտիր նախագահ Պուտինի դիրքը. պարզ է որ «Ռուսաստանն ամէն կերպ պէտք է աշխատի սանձել Վրաստանին»: Ի՞նչ ձեւով. պարզապէս չարժման մղելով խորհրդային չըրջանէն ժառանգ մնացած հիանալի դրծօնը որ կարատուած տարածքներու, անկարելի համակեցութիւններու մարտավարութեամբ ստեղծուած անել կացութիւնն է:

Վրաստան հարուստ է փոքրամասնութիւններով, ինքնավար չրջաններով որոնց հետ արդէն հարցեր ունեցաւ անցած տասնամեակին: Կը բաւէ որպէս լծակ առաջ քաչել անոնցմէ մէկը, բեմին ճամբան ցոյց տալ, մնացածը արդէն ինքնին կը քալէ. նախընթացները մէկ չեն, երկու չեն: Նման ընթացքի մէջ մեզ կը հետաքրքրէ այն որ ընտրուած լծակը ի՛նչ անուն կ'ունենայ: Ըստ «Հայկական ժամանակ»ին, աբխազականին ընտրութիւնը քիչ հաւանական է, քանի որ այդ հարցին մէջ Ռուսաստան խաղազութեան երաչխաւորի դերը ստանձնած է: Կարելի է դրծել Զէչէնիներու հետքով. այս մէկը թերթը հաւանական կը նկատէ, չեչտելով որ Մոսկուա կրնայ ամբակոծել Վրաստանի տարածքը, այն պատրուակով որ հոն ապաստանած, կամ պահուած Զէչէններ կան ու զանոնք կը հալածէ: Բայց միայն Զէչէնները՞: «Չի բացառուում նաեւ որ կարող է խաղարկուել հայկական գործօնը» կ'ըսուի տող մը անդին. բացատրութիւնն ալ Վրաստանի հայութեան, յատկապէս Ջաւախքի չրջանի հայ բնակչութեան խնդապէս չլուծուած, լուրջ խընդիրներն են: Այդ խնդիրները, տեղացի հայութեան դժգոհութիւնը, բաւարար դրդապատճառ կրնան նկատուիլ, որպէսզի չահարկելի առարկճի վերածուին ու ռուսական բանակը որպէս կայունութեան երաչխաւոր Վրաստանի մէջ, օրինակ՝ Ջաւախքի չրջանը, մնալու կարելիութիւն ունենայ:

Նման հեռանկար, հասկնալի է, որ բաւական մտածել պէտք է տայ Հայաստանի իչխանութիւնները: Ամբողջ խնդիրը հոն է, ինչպէս «Հայկական ժամանակ»ն ալ կը մատնանչէ, որ Հայաստանի քաղաքական ներքին անկայուն պայմանները, Հոկտեմբեր 27–ի արարքով չեչտուած դիրքերու, կարզերու ամբողջական չփոթը, թոյլ կուտա՞ն հարկաւոր պաղարիւնով, ձեռնհասութեամբ վերլուծելու կացութիւնները, մէկզի դնելու զգացականն – հայրենասիրականին դիւրին խայծը զոր թէեւ այնպէս կը թուի որ կա՛ն կլլածներ, կամ՝ կլլեցնել ուզողներ: Կարելի կ'ըլլա՞յ արդեօք չահարկումը չափել լրջօրէն ու մանաւանդ դիմել ճի՛շդ քայլերու:

Հայաստանի ներքաղաքական ներկայի վիճակը ու չահարկումին հաւանական չափերը, իրենց խոտոր համեմատութեամբ, միւս կողմէ՝ ըսուածով ու չըսուածով ուրուագծուող հեռանկարներ, մտահոգութեան, վրդովելու բաւական նախանիւթ կուտան: Մանաւանդ երբ այս բոլորին վրայ կ'աւելցնայ «Հայկական ժամանակ»ի վերջին մատնանչումն ալ թէ «Ռուսաստանի ազդեցութիւնը մեր հանրապետութիւնում արդէն ահագնացող չափերի է հասել»:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՊԱՏԺՈՒԱԾԻ ՀՈԳԵՎԻՃԱԿ ՋՈՒՆԻ

Լրատիւները հաղորդեցին թէ Ռուսաստան Եւրոպական խորհուրդի խորհրդարանական ժողովին կողմէ պատիժ արժանի նկատուած է Չէչէնիոյ դէմ բըռնած դիրքին պատճառով: Աւոր հիմ ծռացած է ՄԱԿ–ի մարդկային իրաւունքներու բարձրատիճան պաչտօնատար Մէրի Ռոպինսընի ամբաստանագիրը, չարդրուած՝ Չէչէնիայէն վերադարձին: Մոսկուա որքա՞ն կարեւորութիւն կուտայ իրեն բաժին հանուած պատիժներուն: Դատելով ռուսական մամուլի ծանօթ անուն «Նեզավիսիմայա գազեդա»յի մէջ տեղ գտած էջէ մը, մեծ չէ այդ կարեւորութիւնը. կամ բնաւ գոյութիւն չունի: Լրագրողին կարծիքով, ոչինչ կը փոխուի նոյնիսկ եթէ Եւրոպական խորհուրդը արտաքսէ Ռուսաստանը:

Դ. Կորնոստայեւ կ'ըսէ թէ աւելի տըրամաբանական կ'ըլլար եթէ Խորհուրդը Ռուսաստանը վտարէր Յունուարին երբ Չէչէնիոյ պատերազմը այսօրուընէ չատ աւելի դաժան ընթացք ունէր. կամ լաւագոյնը կ'ըլլար առաջին օրէն, 1996–ին մերժել Ռուսաստանի անդամակցութիւնը. մանաւանդ որ այդ չրջանին Չէչէնիոյ մարդկային իրաւունքները ամբողջովին ոտնակոխ էին ռուս զինուորներու կողմէ:

Այսօր Չէչէնիոյ մէջ ռուսական գործողութիւնները վերջ գտնելու մօտ են արդէն, մինչ Եւրոպան նոր կ'արթննայ, անմարդկային պատերազմ որակելով Ռուսաստանը: Արդէն Եւրոպական Միութիւնը, իր կարզին, ընդհատած է Ռուսաստանի հետ գործակցութեան քանի մը ծրագրերու կիրարկումը: Սակայն, ինչպէս կը գրէ լրագրողը, Ռուսաստանի համար ատիկա տնտեսական նոր տագնապի մը պատճառ չէ եղած: Ոչ ալ օտար ներդրումներու տէրերը ձգած հեռացած են երկրէն:

Ճիշդ է որ նոյնիսկ առժամեայ, «արտաքսում» մը վարկաբեկիչ բան է: Բայց անցեալ ամառուընէ ի վեր ո՞վ չանարգեց արդէն Ռուսաստանը, հարց կուտայ Կորնոստայեւ, աւելցնելով որ այլեւս վարժուած են. վստահ է նաեւ թէ երեք ամիս ետք լայն ժպիտներով պիտի ողջունեն Ռուսաստանի վերադարձը: «Կեղծաւորութեան ինչ ըլլալը Եւրոպային չէ որ պիտի սորվեցնենք» կ'ըսէ հաւանօրէն արդարացի կերպով:

Ան արդար չի գտներ Չէչէնիոյ մէջ ռուսական զօրքերու կողմէ մարդկային իրաւունքներու բռնաբարումը: Ըսածը այն է միայն թէ Սթրազպուրկի մէջ պատիժներու վճիռը Ռուսաստանի վտարում չի նչանակեր: Մնացածը իրենք լաւ գիտեն: Ռուս լրագրողները, օրինակ, չեն վարանիր «պատերազմ» կոչելու Չէչէնիոյ անցքերը, մինչ արեւմտեան լրատիւները Սերպիոյ դէմ ՕԹԱՆ–ի յարձակումին ընթացքին միչտ «զինուորական գործողութիւն» բացատրութիւնը գործածեցին: Այլ խօսքով՝ Ռուսաստան գիտէ թէ ինչ պէտք է ընէ եւ որեւէ մէկէն աւելի գիտակից է գործած սխալներուն:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԸ

Եու – Սի – էլ - էյ համալսարանի «Տիջըսըն» սրահին մէջ, Ապրիլ 8–ին, տեղի ունեցած է Հայկական ցեղասպանութեան 85–ամեակին նուիրուած միջազգային գիտաժողովը՝ «Հայկական ցեղասպանութիւնը եւ պատմական յիչողութիւնը՝ 21–րդ դարու մարտահրաւէրը» նիւթին չուրջ, կազմակերպութեամբ համալսարանի Հայոց պատմութեան ամպիոնի վրդովիչ Ռիչըրտ Հովհաննիսեանի: Նէկայ եղած են 500 հոգի: Բացումը կատարելով Հանդիսավարուհի Մարի Տէմիրճեան, պատմաբանը ըրած է վարժարանին: Կրթական մարմնի աչխատանքներուն մասին խօսած է Արա Պաչատրեան, իսկ տնտեսական մարմնի աչխատանքներն ու ծրագիրները ներկայացուցած է Սարգիս Պէրպէրեան: Ապա առնելով տնօրէն Վիքէն Եազըպեան, անդրադարձած է դպրոցի հիմնադրութենէն ի վեր արձանագրուած նուաճումներուն: Շնորհաւորանքի խօսք արտասանած է առաջնորդ Մուչեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան: Այս առթիւ եղած նուէրներէ գոյացած է 200 հազար տոլար, ի նպաստ վարժարանին:

*
**

«ՌՈԶ ԵՒ ԱԼԵՔ ՓԻԼԻՊՈՍ» ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ 30–ԱՄԵԱԿԻ ՃԱՇԸ

Լոս–Անճըլըսի «Արարատ» Տան «Էջօրմէճեան» սրահին մէջ, Ապրիլ 1–ին, տեղի ունեցած է Հոլիվուտի «Ռոզ եւ Ալեք Փիլիպոս» Ազգային վարժարանի 30–ամեակի ճաչը, որուն ներկայ եղած են 300 հոգի: Բացումը կատարելով հանդիսավարուհի Մարի Տէմիրճեան, պատմականը ըրած է վարժարանին: Կրթական մարմնի աչխատանքներուն մասին խօսած է Արա Պաչատրեան, իսկ տնտեսական մարմնի աչխատանքներն ու ծրագիրները ներկայացուցած է Սարգիս Պէրպէրեան: Ապա առնելով տնօրէն Վիքէն Եազըպեան, անդրադարձած է դպրոցի հիմնադրութենէն ի վեր արձանագրուած նուաճումներուն: Շնորհաւորանքի խօսք արտասանած է առաջնորդ Մուչեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան: Այս առթիւ եղած նուէրներէ գոյացած է 200 հազար տոլար, ի նպաստ վարժարանին:

*
**

Հ.Մ.Ը.Մ.–Ի ՆՈՐ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂի ՄԸ ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Ուղնաթռիքի մէջ (Սան – Ֆրանսիսքոյի մօտ), Ապրիլ 2–ին, տեղի ունեցած է Հ. Մ. Ը. Մ.–ի Արեւմտեան Միացեալ – Նահանգներու նոր՝ 18–րդ մասնաճիւղին հիմնադրութիւնը, որուն ներկայ գտած են կեդրոնական վարչութեան փոխատենապետ Թիրայր Սարգիսեան, Շրջանային վարչութեան ատենապետ Մանուկ Մարտէլեան եւ 80 նորագիրներ: Հ. Մ. Ը. Մ.–ի նպատակը, կառոյցը եւ առաքելութիւնը բացատրելէ ետք նչանակուած է մասնաճիւղին առաջին վարչութեան կազմը:

*
**

ՓՐՈՖ. ՏԻԳՐԱՆ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ՝ «ՏԱՐՕՒԱՆ ՄԱՐԴԸ»

Ֆրէզնոյի Հայ Դատի Յանձնախումբը, Մարտ 5–ին, տարեկան իր ճաչէ ընթացքին, «Տարուան մարդը» հռչակած է Ֆրէզնոյի Համալսարանի հայկական ուրէդնոյի ամպիոնի վարիչ տոքթոր Տիգրան Գուլումճեանը: Ներկայ եղած են 300 հոգի: Հանդիսութիւնը վարած է Պերճ Մարդի: Հանդիսութիւնը վարած է Պերճ Մարդարեան, տեղեկութիւններ տալով նաեւ Յանձնախումբի աչխատանքներուն մասին: Դրուատանքի խօսքեր արտասանած են Մհեր Շէյրմէեան եւ Առաքել Ալիոեան: Տոքթոր Գուլումճեանի գովքը չիւ-

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՈՂՈՒԹՆԵՐ

ՎՐԱՑ ԲԱԳՐԱՏ Գ. ԵՒ ԲԱԳՐԱՏ Դ. ԹԱԳԱՒՈՐՆԵՐՈՒՆ ՕՐՈՎ

ՀԱՅ-ՎՐԱՑԱԿԱՆ ՍԵՐՏ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՀԱՅԿ. ՔԱՂԹԱԿԱՆԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐ ՔԷՊԻ ՎՐԱՍՏԱՆ

Հայեր Վրաստանի մէջ եղած են պատմութեան հին դարերէն եւ երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները միշտ ալ եղած են հայ – վրացական խառն բնակավայրեր:

Վրաստանի հայկական գաղթօճախը զարգացման ու բարգաւաճման նոր հանգրուան մը թեւակոխեց արաբական արշաւանքներէն, Վրաստանի (եւ Հայաստանի) մէջ Բագրատունեաց թագաւորութեան հաստատումէն եւ սելճուքեան արշաւանքներէն ետք, երբ մեծ թիւով Հայեր Վրաստան ապաստանեցան, հայ զինուական տուներ բարձր դիրքերու միացան վրացական արքունիքին մէջ եւ իրենց իշխանութիւնները եւ կենսատարածքները հաստատեցին սահմանամերձ տարբեր գաւառներու ու ամրոցներու մէջ:

Վրաց Բագրատ Գ. (978 – 1014) եւ Բագրատ Դ. (1014 – 1072) թագաւորներուն օրով գաղթօճախը մեծապէս ստուարացաւ եւ կազմակերպուեցաւ. քաղկեդոնական դարձած Մամիկոնեանները եւ անոնցմէ սերած Օրբելեանները բարձր դիրքերու տիրացան, իսկ Զաքարեաններուն նախնիները Ախծոռնիի մէջ հաստատուեցան եւ այնուհետեւ մեծ հեղինակութիւն ձեռք ձգեցին:

ՎՐԱՑ ԲԱԳՐԱՏ Գ. ԹԱԳԱՒՈՐԻ ԳԱՀԱԿԱԼՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ

Վրաստան Ը. – Թ. դարերուն աւատական տիրոյթներու բաժնուած էր, երբ Բագրատունիներու հայ նախարարական տան մէկ ճիւղը հոն հաստատուեցաւ, քաղկեդոնական դաւանաքը ընդունեցաւ, վրացի դարձաւ, Թագաւորութիւն հիմնեց եւ սկսաւ միաւորել երկիրը: Այս ժամանակ տակաւին Աբխազիա հզօր թագաւորութիւն էր եւ անոր թագաւորը՝ Լեւոն Բ. ամբողջ արեւմտեան Վրաստանը միաւորած էր Էգրիս – Աբխազական թագաւորութեան մէջ՝ իրրեւ մայրաքաղաք ունենալով Քութայիսը: Անոր սերունդները, Բագրատունիներու կողքին, ամէնէն հզօր ուժն էին չրջանին մէջ:

Այս ժամանակ, 978–ին արիւնալի խումբ մը ազնուականներ դահընկէց ըրին իրենց թագաւոր Թեւդոսին եւ դահ բարձրացուցին անոր քրոջ զաւակը՝ Բագրատ Գ., որ հօր կողմէն վրաց Բագրատունիներու սերունդէն էր: Բագրատ Գ. ճնշեց կեդրոնախոյս ուժերը եւ կարգ ու կանոն հաստատեց: Հայքի կիւրապաղատ Դաւիթի մահէն ետք (1000–ին) Բիւզանդիոնի Վասիլ Բ. կայսր Բագրատին կիւրապաղատի տիտղոս եւ Տայքի մէկ մասը չնորհեց: Հօր մահէն ետք, 1008–ին, Բագրատ դարձաւ նաեւ Քարթլիի թագաւոր եւ միաւորեց Վրաստանի մեծ մասը. ան վրացական միաոնական պետութեան դլխաւոր հիմնադիրը դարձաւ:

Այս ժամանակ Մամիկոնեաններուն քաղկեդոնական դարձած հատուածը արդէն բարձր դիրքերու տիրացած էր Վրաստանի եւ անոր սահմանամերձ հայկական գաւառներու մէջ: Անոնք ազդեցիկ էին յատկապէս Վրաստանի արեւմտեան Սպեր եւ Արգեվիի գաւառին մէջ, իրրեւ կեդրոն ունենալով Կացխի ամրոցը: Արդ-վեթիի Մամիկոնեանները տարիներու ընթացքին կորնդուցին իրենց հայեցի դիմագիծը, Բազուչի տոհմանունը ստացան եւ իրրեւ վրացի աղնուականներ՝ երկրին աւատական հզօր տուներէն դարձան:

Գուդարքի հիւսիս – արեւելեան Օրբելի ամրոցի Մամիկոնեանները, որոնք նոյնպէս քաղկեդոնական դարձած էին եւ Օրբելեան տոհմանունը ստացած, իրենց կարգին բարձր դիրքերու տիրացան վրացական արքունիքին մէջ եւ այնուհետեւ թագադիր ասպետի, սպարապետի եւ այլ բարձր պաշտօններ ստացան:

ԿԻՒՐԻԿԵԱՆ ԴԱՒԻԹ ԱՆՀՈՂԻՆ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ԴԱՒԻԹ ԱՆՀՈՂԻՆ ԱՌԵՏՐԱԿԱՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՍԵՐՏ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Այս ժամանակ Կիւրիկեան թագաւորութեան հիմնադիր Գուրգէն 991–ին հրաժարեցաւ գահէն եւ աշխարհիկ կեանքէն եւ Սանահինի վանքին միաբան դարձաւ: Անոր յաջորդին՝ Դաւիթի օրով հայ – վրացական յարաբերութիւնները նոր թափ ստացան եւ առեւտուրը զարգացաւ:

Դաւիթ թագաւոր հաւանաբար 1005–ին Զորագետի եւ անոր հարկատու Մխխանայի միջեւ, երեք կողմէն խոր կիրճերով չրջապատուած, 1490 մեթր բարձրութեամբ կանաչազարդ սարահարթի մը վրայ ձեռնարկեց Լոռէ (կամ Լոռի) ամրոցի կառուցման, որուն չուրջ արագօրէն պարպապատ բնակավայր մը կազմաւորուեցաւ, իսկ միջնաբերդի կիրճերուն մէջ արհեստական պատնէշներ կառուցուեցան՝ ինքնապաշտպանութեան նպատակով: Տարիներու ընթացքին կառուցուեցան նաեւ պալատներ, եկեղեցիներ, բաղնիքներ, կամուրջներ եւ խաչքարեր: Կառուցուեցաւ նաեւ դեռնուղի, որ հասաւ մինչեւ Մխխանա հետ, ուր աշտարակներու կառոյց մը կանգնեցուեցաւ: Դեռնուղին օգտագործուեցաւ արտաքին աշխարհին հետ կապ պահելու եւ պատերազմի ժամանակ խմելու ջուր ձեռք բերելու համար:

Հիւսիսային առեւտրական ճանապարհներուն վրայ դռնուելով՝ Լոռի արագօրէն զարգացաւ, բարգաւաճեցաւ եւ առեւտրական ու արհեստներու կարեւոր կեդրոն դարձաւ: Անիկա առեւտրական հանապարհներով կապուեցաւ Անիի, Դուինի, Դմանիսի, Տփղիսի եւ Վրաստանի տարբեր քաղաքներու հետ:

Դաւիթի օրով հին ամրոցները եւս ամրացուեցան՝ թագաւորութեան պաշտպանութեան եւ առեւտրական ճանապարհներու հսկողութեան համար: Անոնցմէ Տաւուշ բերդը՝ համանուն դեպի ալ ափին, ժայռերով եզերուած բլուրի գագաթին. անիկա նախապէս Աչոտ Բ. Երկաթ թագաւորի կուսակալներուն կեդրոնն էր: Կայան (կայեան կամ կայենական) բերդը՝ Ագստեւ գետի ձախ ափին, դժուարամատչելի դիրքի մը վրայ, որ հաւանաբար Աչոտ Բ. Երկաթ թագաւորին կողմէ կառուցուած էր, ռազմավարական կարեւոր յենակէտ դարձաւ եւ թագաւորական հզօր ամրոց մը: Ծոփաբերդ (կամ Ամանակ) ամրոցը, Դեբեդ գետի ալ ափին, բարձր եւ անմատչելի ժայռերով եզերուած, Կիւրիկեան թագաւորութեան գլխաւոր ամրոցներէն մէկը դարձաւ եւ մեծ դեր ունեցաւ այդ չրջանի ապահովութեան պահպանման մէջ. Լոռիէն, Հաղբատէն եւ Սանահինէն երկարող ճանապարհը հոնկէ անցնելով կ'երթար մինչեւ վրացական կամբեճան գաւառը, որ մեծամասնութեամբ հայաբնակ դարձած էր: Կայծոնի կողքին, Կողբաքար եւ Խալինջաքար ամրոցները կարեւոր կայաններ դարձան դէպի Վրաստան ճամբուն վրայ, ինչպէս նաեւ՝ անոնցմէ արեւելք, Ագստեւ գետի ձախ ափին, Գաղայ գաչտին հարաւը դոնուող Գած բերդը:

Դաւիթ թագաւոր ներքին կեդրոնախոյս ուժերը ճնշելէ հետք կռուի բռնուեցաւ Տփղիսի արաբ ամիրային հետ: Տփղիսի արաբ ամիրայութիւնը սահմանակից էր Կիւրիկեան թագաւորութեան: Վրաց Բագրատունիներու թագաւորութիւնը չէր յաջողած նուաճել այդ կենսատարածքը, եւ Վրաստանի սրտին թառած Տփղիսի ամիրայութիւնը չրջանային կարեւոր ուժ մըն էր եւ կ'ընդդիմակայր Տփղիսը իր չրջակայքով, Կուր գետի վերին աւազանը, Ռուսթաւին, Գարդաբանի դաշտը եւ հիւսիսային կողմէն կը հասնէր մինչեւ Մցխեթայի սահմանները: Ամիրայութեան գլխաւոր չենարանները Հինի, Սակուրէթ եւ Ակուրէթ ամրոցներն էին: Ամիրայութեան սահմաններուն մէջ մեծ թիւով Հայեր կը բնակէին եւ Տփղիսէն հարաւ կը դոնուէր Ծիրանաւոր վանքը: Ցիչենք նաեւ, որ Օրբէթ ամրոցը ամիրայութեան արեւմտեան սահմանին մօտ, եւ վրաց Բագրատունիներու ու Կիւրիկեան թագաւորութեան սահմաններուն վրայ կը դոնուէր եւ Օրբելեանները ռազմավարական խիստ կարեւոր դիրք կը դրաւէին:

Վրացական հողերէն, ամիրայութեան սահմաններէն ներս խուժելով Դաւիթ թագաւոր մեծ յաղթանակ տարաւ ամիրային դէմ եւ ասանկով ամիրայութեան ուժը: Այս յաղթանակը կարեւոր նշանակութիւն ունեցաւ ամիրայութեան հեղինակազրկման, տկարացման եւ աստիճանական անչքացման մէջ, որուն չրնորհիւ վրացական այդ կենսատարածքները միացան վրաց Բագրատունիներու թագաւորութեան:

Իր ռազմական գործունէութեան վրայ յենած՝ Դաւիթ 1001–ին ըմբոստացաւ իր դերադաս Հայոց չահնչահ Գագիկ Ա. թագաւորին դէմ, բայց պարտուեցաւ եւ կորնչուց իր գրեթէ բոլոր տիրոյթները: Այս պատճառով ալ ան այնուհետեւ կոչուեցաւ Դաւիթ Անհողին: Բայց յետոյ Գագիկ Ա.ի վերադասութիւնը ընդունելէ ետք ան յաջողեցաւ վերականգնել իր թագաւորութիւնը:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

սելով, երեւանի համալսարանի անօրէն Յովիկ Մարտիրոսեան ոսկեայ չքանչան մը յանձնած է անոր: Կարգացուած են Ա-րամ Ա. Կաթողիկոսի, Պոլսոյ եւ Երուսաղէմի Պատրիարքներու չնորհաւորական դիրերը: Հուսկ՝ չնորհակալութեան խօսք արտասանած է մեծարեալը:

*
**

«ՖԵՐԱՀԵԱՆ» ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ 35–ԱՄԵԱԿԻ ՃԱՇԸ

Հնինոյի Ֆերահեան Ազգային վարժարանի «Ալեփխեան» սրահին մէջ, Մարտ 25–ին, տեղի ունեցած է պզրոցին 35–ամեակի ճաշը, որուն ներկայ եղած են 500 հոգի: Բացումը կատարած է Բեզլար Փիլաւճեան: Խօսք առնելով անօրէնը՝ Մարզպետ Մարկոսեան, անդրադարձած է վարժարանին արձանագրած յաջողութիւններուն: Գնահատանքի խօսքով հանդէս եկած է առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան: Նուիրատուութիւններէ գոյացած է 120 հազար տոլար, ի նպաստ վարժարանի սաներու ֆոնտին:

ԼՐԱՏՈՒ

ԵՐԲ ԵՍ ՆԱՅԵՑԱԻ, ՏԵՍԱԻ ՈՐ ՏԻԿԻՆ ՎԻԹԻ ԻՐ ԶՔՔԵՐԸ ԳՈՑԱԾ ԷՐ ՀՐԴԷՆ...

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

Նոտաւ պատուհանին մօտիկ թիկնաթոռին մէջ: Խորհրդածութիւններու պահն էր: Պէտք էր որոշում մը տալ արդէն: Անկասկած պիտի երթար տեսնէր տղուն դերեզմանը: Հետեւեա՞լ օրն իսկ թէ աւելի ուշ: Ցանկարծ կասկած մը պայթեցաւ իր միտքին մէջ: Թերեւս Տիկին Վիթէ ըսած էր այդ առ ի վրէժխնդրութիւն: Թերեւս ուզած էր, տարիները վերջ, իր կրած հիասթափութիւնը վճարել տալ իր անհաւատարիմ սիրահարին:

Օլիվիէ որոշեց՝ ինչ որ ալ ըլլար պիտի երթար Շամփանեը, մանէր դերեզմանատունն փնտռել Անտրէ Օլիվիէի չիրիմը: Տրամաբանականը այդպէս ընել:

Մտածեց, քմծիծաղ մը երեսին՝ նախընտրելի էր անչուշտ իրեն համար որ Տիկին Վիթէ ստած ըլլար: Աւելի հանդիստ պիտի ըլլար: Բայց պիտի ըլլա՞ր իսկապէս հանգիստ, եթէ նոյնիսկ չգըտնար դերեզմանը: Կասկածը իր միտքին մէջ կրնար մղձաւանջ մը դառնալ, աւելի անտանելի քան զաւակ մը կորնչուցած ըլլալու ցաւը:

Վերջնականապէս որոշեց հետեւեալ առաւօտուն իսկ ճամբայ ելլել դէպի Լիոն, երթալ Շամբանեը: Հեռաձայնեց դռնապանին որ երկու ապուխտահայ եւ չիչ մը զարեջուր բերէն իր սենեակը:

*
**

Շամփանեը Լիոն – Փէռաչ կայարանէն վեցեակ մը քիլոմեթր հեռու արուարձան մըն է: Անցեալին հարուստ դասակարդի մեծատուններով լեցուն, քաղաքէն քանի մեծաւտուններով լեցուն, քաղաքէն քանի մը տասնեակ մեթր բարձր բնակավայր մը: Հետզհետէ, սակայն, գործի մարդիկ, ընդարձակ պարտէզներու մէջ, կառուցին, ու ծախեցին կամ վարձու տըւին բազմայարկ չէնքեր. բնակչութիւնը աճեցաւ եւ Շամփանեը, թէեւ մնաց հաճելի ւան մը, բայց խճողուեցաւ անհամար կառքերով, նոյնիսկ քովընտի փողոցներուն մէջ:

Օլիվիէ քիչ – չատ ծանօթ էր Լիոնի: Ժամանակին կրընոպլէն յաճախ եկած էր որկպիի մրցումներու առթիւ, բայց գացած չէր երբեք Շամփանեը – Ո – Մոն տ'Օր:

Ցողնած էր երբ Լիոն հասաւ: Ուշ էր արդէն: Որոշեց պերեզման այցելել հետեւեալ օրը միայն: Գիչեր մը հանդիստ, յետոյ պերեզմանատուն եւ իրիկունը վերադարձ Կրընոպլը: Այդպէս կը ծրագրէր:

Պանդոկին ճաշարանը խճողուած էր: Ձախոնցի գրօսաշրջիկներ գրաւած էին գրեթէ բոլոր սեղանները: Տնօրէնը գործարութեան մէջ էր տեղ մը գտնելու համար այս միայնակ յաճախորդին: Ի վերջոյ առաջարկեց Օլիվիէի իր սենեակին մէջ սպասարկել իրեն:

Ձաչելէ վերջ, Օլիվիէ նայեցաւ պահ մը պատուհանէն դուրս: Փէռաչի պարտէզն էր իր առջեւ: Կար անցուդարձ պարտէզին մէջ: Մէջտեղի մեծ անցքին վրայ մանաւանդ: Երեք դէպի կայարան կամ վերադարձ դէպի քաղաքին կեդրոնը: Քովընտի նստարաններէն մէկուն վրայ թափառչրջիկներ կը խօսակցէին բարձրաձայն, իրարու ձեռքէ ձեռք կ'անցնէին չիչ մը, անկասկած դինի: Նստարանը պիտի ըլլար այդ դիչեր իրենց անկողինը, կողք կողքի:

Օլիվիէ Տրկարտէն լաւ չէր քնացած նախորդ դիչեր: Մտաւ անկողին: Բարձը չատ ցած էր իրեն համար: Ուրիչ մը գըտաւ դարանին մէջ: Դրաւ միւսին վրայ: Շուտով քնացաւ: Քնացաւ ամբողջ դիչերը, առանց արթննալու, ինչ որ չէր պատահած իրեն երբեք իր բնակարանէն դուրս, օտար անկողնի մը մէջ:

*
**

Առաւօտուն նկատեց որ երկդիմի տրամադրութեան տակ էր. կ'ուզէր երթալ դերեզմանատուն, բայց, միեւնոյն ժամանակ այդ այցելութեան հեռանկարը կը վրդովէր զինքը: Հեռանկար ալ չէր արդէն: Զէ՞ որ Լիոն եկած էր առոր համար: Այժմէական էր: Զգճգեց քանի մը ժամեր: Ի վերջոյ, կէսօրէ ետքը միայն համակերպեցաւ երթալ Շամփանեը:

Տեսակ մը ամօթխածութիւն կը խանգարէր իր անդորրութիւնը: Փնտռել տըղեկին դերեզմանը. բայց ներկայանալ իրը ո՛վ:

Որոշեց հեռաձայնով տեղեկութիւններ չերիմին ճշդիւ տեղին մասին: Տուին: Արձանագրեց զանոնք մանրամասնօրէն թուղթի մը վրայ եւ թուղթը դրաւ բաճկոնին գրպանը:

Ժամ մը վերջ, վարձակառք մը կ'ապսպրէր: Ուղղութիւն՝ դէպի Շամփանեըի դերեզմանատունը:

Երբ կառքը հասաւ Վէզ թաղամասէն սկսող պողոտային գաղաթը, Շամփանեըի մուտքին, վարորդը բաւ՝

– Շատ մարդ պիտի ըլլայ հիմա դերեզմանատունը:

– Ինչո՞ւ:

– Լէօն Քիւլապեանին յուղարկաւորութիւնը կայ: Բայց թերեւս դուք ալ այդ առթիւ կ'երթաք: Շրջանին մէջ ծանօթ անձնաւորութիւն մըն էր: Գաղթական Հայ մը: Վարպետ գործի մարդ մը եղած էր: Հարուստ: Շամփանեը կը բնակէր:

Գերեզմանին մուտքին առջեւ կար արդարեւ հսկայ բազմութիւն մը՝ որ զարմանք պատճառեց Օլիվիէին, երբ նկատեց որ ներկաներուն մէջն էին այդ օրերու քաղաքական մարզոցմէ ոմանք՝ որոնց դէմքերուն հետ մտերմացած էր թերթերու մէջէն, հեռատեսիլէն: Կ'երեւի ճիշդ էր վարորդին ըսածը, երեւելի մըն էր հանգուցեալը:

(Շար. 9)

85ème ANNIVERSAIRE DU GENOCIDE DES ARMENIENS

Perpétré par le Gouvernement turc en 1915

PROGRAMME DES ACTIONS PREVUES A PARIS

DIMANCHE 23 AVRIL

VEILLEE DE LA JEUNESSE ARMENIENNE

Animation — Distribution de tracts — Spectacles sur scène

—— Place de la Bastille ——

LUNDI 24 AVRIL

JOURNEE DE MOBILISATION

— 15h : ARC DE TRIOMPHE : Dépôt de gerbes sur la tombe du Soldat Inconnu — RASSEMBLEMENT à l'angle des avenues des Champs-Elysées et de Friedland.

MANIFESTATION DU SENAT A MATIGNON

POUR LA RECONNAISSANCE DU GENOCIDE PAR LE SENAT

avec la participation des communautés hellénique, chypriote-grecque, assyro-chaldéenne, kurde

— 16h30 : RASSEMBLEMENT près du Sénat, Place Edmond Rostand (métro Luxembourg) — Prises de parole des groupes politiques de l'Assemblée Nationale et du Sénat;

— 17h30 : MARCHE EN DIRECTION DE L'HOTEL MATIGNON : Boulevard Saint-Michel — Port-Royal — Bld Montparnasse — Place Vavin — Bld Raspail — Rus du Bac — Rue de Varenne

— 18h30 : Prises de parole des représentants des organisations arméniennes de France et des différentes communautés.

COMITE DU 24 AVRIL

Adressez vos soutiens financiers à l'ordre du "Comité du 24 Avril" :
34, avenue des Champs-Elysées — 75008 PARIS

PARIS 2000

HERMINÉ YERISSIANS soprano
ROUBEN ELBAKIAN ténor
ZEMFIRA BARSEGHIAN piano

Récital chant et piano

Airs et Mélodies de Compositeurs Allemands, Arméniens, Français, Italiens, Polonais, Russes

Mercredi 10 Mai 2000 à 20 H 30
SALLE ALFRED CORTOT 78 rue Cardinet Paris XVII

L'ASSOCIATION ARMÉNIENNE D'AIDE SOCIALE ET HAMASKAÏNE

RÉSERVATIONS : 01 48 78 02 99 / 01 48 24 63 89 LES APRÈS-MIDI

(Շար. Ա. էջէ)

թականներու մթերանոց մըն է որ կը սպառնայ Եւրոպայի ինքնութեան:

ԶԷԶԷՆԻՈՑ նախագահ Ա. Մասխադովի ընկերային հետ չփումներ ստեղծուած են, յայտարարած է Կրեմլին, առանց արդիւնքի մասին որեւէ տեղեկութիւն տալու:

ԲԻՍԼԱՆ ԳԱՆՏԱՄԻՐՈՎ, չէչէն ոսկանութեան ռուսամէտ պետը իր հրաժարականը տուած է Ապրիլ 18–ին, որովհետեւ «կայունթիւնը եւ մղուած գործողութիւնները այլեւս ընդունելի չեն իրեն համար»:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ ապահովագրութեան ընկերութիւնները 500 միլիոն յաւելեալ մարք պիտի վճարեն այն Հիմնարկին, որ ստեղծուած է ճարտարարուեստի մեծեբուն կողմէ, հատուցանելու համար նայիականութեան ընթացքի բռնի աշխատանքները: Հիմնարկին հեռանկարն է մինչեւ ամառ հինգ միլիառ մարք հաւաքել:

ԺԸՆԵՒԻ մէջ, ՄԱԿ–ի Մարդկային Իրաւանց Յանձնախումբը, 10–րդ տարին ըլլալով, չդատապարտեց Չինաստանը, հակառակ անոր որ այլախոհներու դէմ հալածանքը կը սաստկանայ: Չինաստան ոչ միայն չդատապարտուեցաւ, այլեւ 18–ի դէմ 22 ձայնով յաջողեցաւ ձեռք ձգել հարցին վիճարկումի իսկ չդրուիլը:

ՊՐԻՍԻԼԻ Եւրոպական Յանձնախումբը խիստ կերպով հրաւիրած է Աւստրիան որ «իր բոլոր պարտականութիւնները կատարէ»: Այս հրաւէրը հետեւանք է այն յայտարարութեան զոր ըրած էր աջ նախարար մը Քուռիէհի մէջ: Ան կ'ըսէր հարցազրոյցի մը մէջ, որ ի պատասխան 14–երու «տիֆթաք»ներուն, Աւստրիա կըրնայ իր անդամակցութիւնը չտալ և վէթոյի իրաւունքն ալ գործածել: Արտաքին նախարարը, սակայն, անմիջապէս հակադրելով, ըսած է թէ Աւստրիա իր վճարումը կը կատարէ առանց յապաղումի:

ՅԱՒԱԿՈՒԹԻՒՆ

Իր վաղեմի անդամուհի՝ Սիրանոյշ Գարակէօզեանի մահուան առիթով, կը պոյտ Խաչէ Իսկի Տէրուհի Սէրէնկիւլեան մասնաճիւղը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր զաւկին՝ Մարտիրոսին, եւ ընտանեկան պարագաներուն:

***

Մարսէյլի Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի Լէօլա Սաուռնի մասնաճիւղը ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Անրի եւ Գարոլ Լոնչանի եւ զաւակին Պ.Պ. Ժագ եւ Ռիչար Ժամկոչեանի (ընկերուհի) Տէր եւ Տիկին Գրիգոր – Ժան Գէորգեանի եւ զաւակներուն, ինչպէս նաեւ ընտանեկան պարագաներու, իրենց կնոջ, մօր, մեծ – մօր, քրոջ աղջկան եւ աղգականին՝ Ժրնեվիեւ Պուռայի (ծննեալ՝ Ժամկոչեան) մահուան առիթով:

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ
•
ՁԱՏԿՈՒԱՆ ՁԱՇ

Ուրախ եւ համեղի մթնոլորտ, մասնակցութեամբ երգիչներ՝

ՅՈՎԻԿԻ եւ ԳԱՐՈՒԻՆԻ

կիրակի, Ապրիլ 23; ժամը 13–էն կըսկսեալ «Ալ Ուայտի» ճաշարանին մէջ
153.155, rue de Lourmel, 75015 Paris

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով
01 – 43 – 76 – 67 – 37
01 – 45 – 93 – 00 – 25

Imprimé sur les Presses du **Journal «HARATCH»**
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 23, Զատիկ:
Հրաշափառ Յարութիւն Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·15–ին:
Պատարագ ժամը 10·30–ին:
Կը պատարագէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
ԾԱՆՕԹ.– Այսօր Հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 23, Զատիկ:
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9·15–ին:
Պատարագ ժամը 10·30–ին:
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յիշատակ Մեռելոց:
Յիշատակ բիւրաւոր նահատակացն մերոց՝ որք կատարեցան յղութագս համաշխարհային Առաջին պատերազմի:
Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի, «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»:
Մեծ Եղեռնի 85–րդ տարելիցին առթիւ, յատուկ պատարագի մասնաւոր հոգեհանգիստ կը կատարուի:

Ս· ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 23, Զատիկ:
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9–ին:
Պատարագ ժամը 10·30–ին:
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Մեռելոց:
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9–ին:
Պատարագ ժամը 10·30–ին:
Հոգեհանգիստ՝ յատուկ պատարագի:

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 23, Զատիկ:
Պատարագ ժամը 10·30–ին:
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 24, Մեռելոց:
Պատարագ ժամը 10–ին:
Հոգեհանգիստ վասն Համօրէն Ննջեցելոց եւ բիւրաւոր նահատակաց ժամը 12–ին:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս· ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 23, Զատիկ:
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9·30–ին:
Պատարագ ժամը 11–ին:
Երգեցողութիւնք կը կատարուին նորակազմ մանկանց երգչախումբին կողմէ,
Առաջնորդութեամբ՝
Պր. ԶԱՐԵՀ ՏԻԳԻՐՄԻՆՃԵԱՆԻ
կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Հոգեւոր Հովիւ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆԾ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յիշատակ Մեռելոց:
Պատարագ ժամը 10·30–ին;
Ցաւարտ պատարագի, Մեծ Եղեռնի 85–րդ տարելիցին առթիւ մասնաւոր հոգեհանգիստ:

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 23, Զատիկ:
Ժամերգութիւն ժամը 8·30–ին:
Պատարագ ժամը 10–ին:
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն – Ալփի Հայոց
Բազմաձայն երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյս «Կոմիտաս» երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝
Յովհաննէս Պէրպէրեանի:
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 24, Մեռելոց:
Ժամը 10–ին պատարագ եւ հոգեհանգիստ:
Ինչպէս նաեւ՝ Յիշատակ է բիւրաւոր նահատակացն՝ որք կատարեցան յղութագս համաշխարհային Առաջին պատերազմի:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 23, Զատիկ:
Առաւօտեան Ժամերգութիւն ժամը՝ 8·30–ին:
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 9·45–ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԻՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
մասնակցութեամբ՝
Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբի
ղեկավարութեամբ՝
ԽԱՉԻԿ ԵՐԼՄԱՉԵԱՆԻ
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յիշատակ Մեռելոց:
Առաւօտեան Ժամերգութիւն ժամը՝ 9–ին:
Պատարագ 10–ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
Ցաւարտ պատարագի Հոգեհանգիստ վասն Համօրէն Ննջեցելոց:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 24
Աղօթք վասն Հոգւոցն 1915–ի Եղեռնի Զոհերուն
1915–ի Յեղասպանութեան պահ առիթ քան մէկ ու կէս միլիոն մեր նահատակներու յիշատակին, ժամը 10·30–ին, փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, «Մեռելոց օր»ուան պատարագ կը մատուցուի:
Ի ժամու Սրբոյ պատարագին՝ «Հայ Մեր»էն առաջ յատուկ հոգեհանգիստ կատարուի Եղեռնի զոհերուն համար:
Կը յիշեցնենք այս առթիւ թէ.–
«Պետական տնօրինութեամբ, բոլոր Հայերը (դպրոցական, աշակերտ, պատօնեայ, աշխատաւոր եւ ուրիշներ)՝ այսօր կրնան բացակայիլ իրենց գրաւումներէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար»:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍ ԵԿԵՂԵՑԻ

Eglise Catholique SAINTE-CROIX
13, rue du Perche — 75003 Paris

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 23, Զատիկ:
Պատարագ ժամը 11–ին:
Կը պատարագէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 24, Մեռելոց:
Հոգեհանգստեան պատարագ ժամը 11–ին:

ՓԱՐԻԶԻ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՃԱՆՉՆԱԽՈՒՄԲԻ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻԻՆ ՊՐԻՍԷԼԻ ՍՈՒՐԲ ՄԱՐԻԱՄ ՄԱԳԹԱԼԻՆԵՑԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Մեկնում՝ Շաբաթ, Մայիս 20, ժամը 8·30–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարէն

Վերադարձ՝ Կիրակի, Մայիս 21 ժամը 21–ին:

Երթուղարձ օթոքարով,
Մէկ գիշեր պանդոկ,
Նախաճաշ, ճաշ եւ ընթրիք:

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 1250 Ֆրանք:

Տեղերը ապահովելու համար հաճաձայնել հետեւեալ թիւերուն.–

Եկեղեցւոյ դիւանատուն՝
01 – 43 – 59 – 67 – 03
Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան՝
01 – 46 – 62 – 01 – 29
Մարկօ Գոգորեան՝
01 – 47 – 43 – 12 – 66

Արձանագրութեան վերջին պարմանաժամ՝ Մայիս 10:

DATE A RETENIR

KHANASSOR 2000

le dimanche 2 juillet
au "Pavillon d'Elvire"
dans le Parc du Bon Repos
à Viroflay (78).

ՍԷՆ–ԼՈՒ — Ս· ԳԷՈՐԳ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 23, Զատիկ:
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10–ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆԾ. ՏԷՏԷԵԱՆ

ՍԷՆ–ԺԵՐՕՄ Ս· ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 23, Զատիկ:
Առաւօտեան Ժամերգութիւն ժամը 9–ին:
Պատարագ ժամը՝ 10–ին:
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յիշատակ Մեռելոց:
Յիշատակ բիւրաւոր նահատակացն մերոց:
Պատարագ ժամը՝ 10–ին:
Հոգեհանգստեան կարգ ժամը 11·45–ին:

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ 21
VENDREDI
21 AVRIL
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՐԱՁ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·891 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.891

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 19 / 20)

ՊՈԼՍԱՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՕՐԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ապրիլ 18–էն 25, Երեւանի մէջ տեղի կ'ունենան Պոլսահայ մշակութային օրեր՝ «Մէկ ազգ՝ մէկ մշակոյթ» համահայկական փառատօնի շրջագծին մէջ: Այս առնչութեամբ, Երեւան ժամանած են պոլսահայ մշակոյթի տարբեր մարզերու 247 ներկայացուցիչներ՝ դրող, երաժիշտ, նկարիչ, հրատարակիչ եւ այլն:

Զարենց դրականութեան եւ արուեստի թանգարանը բացուած է «Հայ Պոլիս» ցուցահանդէսը որ կը ներկայացնէ Պոլսոյ հայ համայնքի պատմութիւնը, փաստաթուղթերով, լուսանկարներով, գիրքերով: Գրողներու Տան մէջ տեղի կ'ունենայ հանդիպում Մկրտիչ Մարկոսեանի հետ եւ կը ներկայացուի անոր «Ծիլերի ափերուն» հատորը: Սունդուկեան թատրոնը կը ներկայացուի Արման Վարդանեանի «Ախացել» թատերգութիւնը, Մատենադարանն ալ կը ցուցադրուին Պոլսոյ ձեռագիրները:

Ապրիլ 19–ին, Մշակոյթի նախարար՝ Պօղոս Շառոյեան ընդունած է պատուիրակութեան քանի մը անդամները, որոնց կարգին Մկրտիչ Մարկոսեան, Արման Վարդանեան, «Ազդաս» հրատարակչատան ներկայացուցիչներ Փայլինէ եւ Եդուարդ Թումասեան եւ ուրիշներ: Նախարարը չեչուած է ձեռնարկին կարեւորութիւնը եւ արդիականութիւնը:

*
**

«ԼՂՀ-Ն ԴՈՒՐՍ Է ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՎԵՐԱՀՍԿՈՂՈՒԹԻՒՆԻՑ»

ԼՂՀ ցունիս 18–ի երեսփոխանական ընտրութիւնները Ադրբեջանի տարած քայլին ամրողջականութեան ոտնահարում նկատող ադրբեջանական յայտարարութեան հակազդած է ԼՂՀ Հայաստանի մշնայն ներկայացուցիչ Կարէն Միրզոյան: Ան ըսած է թէ Ադրբեջան այսպէսով անգամ մը եւս ցոյց կու տայ թէ հակառարութեան կարգաւորման խնդրին մէջ կառուցողական որեւէ մօտեցում չէ որդեգրած. աւելցուցած է նաեւ թէ յայտարարութիւնը լաւագոյն ապացոյցն է ԼՂՀ տարածքին Ադրբեջանի վերահսկողութենէն դուրս գտնուելուն:

*
**

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27–Ի ԱՀԱԲԵԿՋՈՒԹԵԱՆ ԱՌԸՆՋՈՒԹԵԱՄԲ

Դատարանը մինչեւ ցունիս 28 երկարաձգած է Հոկտեմբեր 27–ի ոճրագործներէն Նայիբի եւ Կարէն Ցունանեանի, նաեւ Ներքին գործերու նախարարութեան պաշտօնեայ Աւետիք Մինասեանի բանտարկութեան պայմանաժամը: Զինուորական դատախազութենէն յայտնած են որ նախաքննութեան մարմինը դատարանն կը դիմէ երկարաձգելու համար Անժոա Կնեազեանի եւ Համլէթ Սահակեանեանի բանտարկութեան պայմանաժամերն ալ. այս վերջինները կը մեղադրուին ոճրագործութեան օժանդակելով:

*
**

ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐ ՕՇԱԿԱՆԻ ՈՒ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԻՋԵՒ

1993–էն սկսած Ալֆորվիլ – Օշական բարեկամութիւնը վաւերացուած է համաձայնագրով մը: Ալֆորվիլի փոխ – քաղաքապետ Ժ· – Փ· Մորանչէլ այդ նպատակով այցելած է Օշական ուր ստորագրուած է համաձայնագիրը· ներկայ գտնուած է Արագածոտնի մարզպետը Հրայր Կարապետեան ալ: Համաձայնագրով, կողմերը կրնան զարգացնել մշակութային, կրթական ու տնտեսական գործակցութիւն եւ օժանդակել իրարու:

ՌՈՒՍ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐԸ ԶՕՐԱԿԻՑ Վ· ԱՂԱՋԱՆԵԱՆԻՆ

Ինչպէս կը հաղորդէր «Մնարք» գործակալութիւնը Ապրիլ 18–ին, Մոսկուայէն, Ռուսաստանի Լրագրողներու Միութիւնը զօրակցութեան յայտարարութիւն մը հրապարակած է ԼՂՀ նախարկուած Վ. Ադալեանեանի առընչութեամբ: Հոն կը գտնուի Սահակեանի ատեանին վճիռը որպէս ազատ եւ անկախ մամուլը լռութեան մատնելու քայլ եւ կը պահանջուի անոր անյապաղ բեկանումը:

Յայտարարութեան հեղինակները զօրակցութիւն կը յայտնեն Հայաստանի ու Ղարաբաղի լրագրողներուն բողոքի արարքներուն եւ կոչ կ'ուղղեն Հայաստանի նախագահ Ռ· Քոչարեանի որ իր հեղինակութիւնը գործի դնէ Վ. Ադալեանեանի անմիջական ազատ արձակումին համար:

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԻՑ ՎԵՐԱՊՐՈՂՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՑԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Լրանում է հայ ժողովրդի նկատմամբ Օսմանեան Թուրքիայի կողմից պետականօրէն կազմակերպուած ցեղասպանութեան 85 տարին:

1915 Թուականի Ապրիլի 24–ին գործադրութեան մէջ դրուեց պատմութեանը երբեւէ յայտնի ամենասոսկալի նախճիրներից մէկի՝ արեւմտահայութեան դանդաւածային եւ ամբողջական ոչնչացման ծրագիրը, որը մշակել էին Թուրք կառավարողները՝ կայսերական Գերմանիայի եւ արեւմտեան տէրութիւնների համաձայնութեամբ:

Անակնկալի բերելով խաղաղ եւ անզէն հայութեանը, Թուրք զարդարապետները՝ զանգուածային բռնադաղթի ու տեղահանութեան միջոցով, զազանաբար սպանեցին մէկուկէս միլիոն Հայերի, չվնասելով յղի կանանց եւ բոլոր տարիքների երկսեռ ազգաբնակչութեանը: Այդպէս հայաթափուեց ու բռնագրաւուեց աւելի քան հինգ հազար տարուայ պատմութիւն եւ մշակոյթ ունեցող Արեւմտեան Հայաստանը: Ցեղասպանութիւնից մազապուրծ հարիւր հազարաւոր Հայեր, որոնք մինչեւ ահաւոր 1915 Թուականը բնակւում էին իրենց պապենական հողի վրայ՝ Արեւմտեան Հայաստանի բարեշէն քաղաքներում ու գիւղերում, ապաստան գտան Արեւելեան Հայաստանում եւ հարազատ չորս ծագերում:

Ներկայումս Հայաստանի Հանրապետութիւնում բնակւում են ցեղասպանութիւնից վերապրած աւելի քան երեք հազար Հայեր:

Ինչպէս յայտնի է, Մարդկային Միութիւնը եօթանասուն տարի անտեսեց Հայ ժողովրդի իրաւունքը՝ Հայ Դատի հետամտումը: Զարթօնքով այդ հանգամանքը, Թուրքական իշխանութիւնները ընդունելն իրենց նախորդների կատարած եղեռնագործութիւնն ուրանալու ճանապարհը:

Ոչնչացնելով արխիւային փաստաթղթերը, նենգափոխելով պատմական իրողութիւնները, Թուրքական իշխանութիւնները չանում են մոլորութեան մէջ դնել համաշխարհային կարծիքը եւ, այդ ձեւով, խուսափել պատասխանատուութիւնից:

Սակայն պատմութիւնը մնում է պատմութիւն: Հայոց ցեղասպանութիւնը պատմական իրողութիւն է, եւ մենք համոզուած ենք, որ աշխարհը Թուրքական իշխանութիւններին չի հաւատում: Մենք երախտապարտ ենք այն պետութիւններին եւ կազմակերպութիւններին, որոնք պաշտօնապէս ճանաչել են 1915 Թուականին Օսմանեան Թուրքիայի իրագործած Հայոց ցեղասպանութիւնը:

Մենք համոզուած ենք, որ հնարաւոր չէ մոլորեցնել համաշխարհային կարծիքը:

Որեւէ ժողովրդի ցեղասպանութիւն յանցագործութիւն է ամբողջ մարդկութեան դէմ, եւ այդ յանցագործութիւնը վաղեմութիւն չունի:

Ուստի մենք պահանջում ենք, որպէսզի ներկայիս Թուրքիան, որպէս Օսմանեան Թուրքիայի իրաւայաջորդ, հրապարակօրէն ներողութիւն խնդրի՝ 1915 Թուականին համայն մարդկութեան դէմ կատարուած յանցագործութեան համար:

Մենք միաժամանակ յայտարարում ենք, որ ցանկանում ենք բարի–դրացիական յարաբերութիւններ Թուրք ժողովրդի հետ:

Մենք ցանկանում ենք, որպէսզի 21–րդ դարում բոլոր ժողովրդների միջեւ լինեն խաղաղ, բարի, մարդկային փոխյարաբերութիւններ:

«ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԻՑ ՎԵՐԱՊՐԱԾՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹԻՒՆ» ՀԱՄԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

19 Ապրիլի 2000, Երեւան

ՍԵՒ ԱՄՊԵՐ ԳԱՐԹԱԼԻ Ս. ՆՇԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՎԵՐԵՒ

«Մարմարա», Ապրիլ 17–ի իր թիւին մէջ հետեւեալ մտահոգիչ լուրը կը հաղորդէ· –

*
**

«Հիւրրիյէթ» *Իսթանպուլի իր յաւելուածաթերթին մէջ կը նշէ որ Գարթալի քաղաքապետութիւնը կ'ուզէ դրաւել Գարթալ Սուրբ Նշան Հայոց Եկեղեցիի մերձակայքէն հողամաս մը, որպէսզի զայն կրկ ճամբան ընդարձակելու ծրագրին: Քաղաքապետութեան այս որոշումին դէմ Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդի ատենապետ՝ Մարի Իօզէլիք բողոքեց հետեւեալ կերպով· «1972–ին մեր եկեղեցւոյ հողամասին վրայ ճեռք դրին առանց փոխարժէքը վճարելու եւ հոնկէ ճամբայ անցուցին: Դատ բացինք, արդիւնք չհըրցանք քաղել: Լուծումը կը թողում պատասխանատուներու խղճմտանքին»:*

Մարի Իօզէլիք պնդեց թէ քաղաքապետութիւնը կ'ուզէ, առանց փոխարժէք վճարելու, փլցնել եկեղեցիին պատերը եւ ներս մտնել մինչեւ հօթը մեթր: Մինչդեռ, եկեղեցին արձանագրուած է հնութիւններու եւ թանգարաններու ցանկին մէջ, այս պատճառաւ կարելի չէ զայն սեփականացնել կամ փլցնել: «Շատ սքսալ է այս խնդրին մօտենալ "ասիկա կեավուրի ապրանք է, կարելի է ուտել" մտածելակերպով», կ'ըսէ Մարի Իօզէլիք: Իսկ Գարթալի քաղաքապետ՝ Մէհմէտ Սէքմէն, իր կարգին, կը պնդէ թէ հողամասը ապասեփականացուած է եւ փոխարժէքն ալ վճարուած: Ան դիտել կու տայ· – «Մեր բուն նպատակն է վերականգնել Սողանլըք անուն պողոտան: Նոյնիսկ կը մտածենք ապասեփականացնել այն չէնքերը, որոնք կը գտնուին եկեղեցւոյ զուգահեռին վրայ: Կը մտածենք կառուցուն մը կառուցել այդտեղ»:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Քէվէրի (Պրըթանեը, Տինանի մօտ) Մք. տոնալտ մը դէմ ոճրափորձ մը գործուեցաւ Ապրիլ 19–ին, որու հետեւանքով 28 տարեկան աչխատաւոր կին մը սպաննուեցաւ: Արարքը տեղի ունեցաւ առաւօտեան ժամը 10–էն քիչ վերջ, երբ Ֆլորանս, գոհ սպաստաւորուհին, կը բանար Ֆասթ – Ֆուտ այս ճաչարանը: Ապրիլ 20–ի առաւօտեան, դեռ ոչ ոք առանձնած էր ոճրափորձին պատասխանատուութիւնը, բայց հաւանական կը գտնուէր որ Պրըթոն Ցեղափոխական Բանակի դործն էր: Հակազդեցութիւնները չատ բուռն եղան: Շերաք զեկոյցով մը իր վրդովմունքը արտայայտեց, գատապարտելով «այս կոյր եւ ոճրային բրտութիւնը»: Նոյն առաւօտ, կարելի եղած էր առաջքն առնել այլ ոճրափորձի մը Ռէնի թղթատա-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՅԱՌԱՋ-Ի ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ

ԳՐՈՂ, ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԳԻՐ

ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԷԼԵԱՆԻ ՀԵՏ

Ս. Խաչ Դպրեվանքի Սանուց եւ Սահակեան Հայրենակցական Միութիւններուն կողմէ կազմակերպուած երեկոյթի մը Պոլսոյ մամուլին մասին զեկուցելու համար Փարիզ հրաւիրուած էր գրող, հրապարակագիր Երուանդ Կոպէլեան: Այս անունով կ'ամփոփուի հայ գիրի աշխարհին մէջ տարուած աւելի քան կէս դարու գործունէութիւն մը. քազմաեռ ու քազմաճիւղ է ան, ինչպէս նոյն չրջանակէն ծանօթ անուններու մեծ մասին վաստակը:

Երուանդ Կոպէլեանի տարազրութեամբ լոյս տեսած առաջին հատորը (1948) բանաստեղծութիւններու հատաքածոյ մըն է, «Երանի թէ». նոյն չրջանին սկսած է արձակ էջերով աշխատակցիլ պոլսահայ մամուլին: Այդ ոլորտին մէջ ունեցած է յատկապէս հրապարակագրական վաստակ. վարած է խմբագրութիւնը «Լոյս», «Դէպի լոյս» չաբաթաթերթերուն, նաեւ Պէյրութի «Այգ»ին: Հրատարակած է «Փորձաճիճ» երգիծաթերթն ալ (9 թիւ):

Իր արձակներու հատորներէն են «Ճանապարհներ» (1969), «Աչխարհի իններորդ հրաչալիքը» (1972), «Երազ Զունեցող մարդիկ» (1984), «Մենք անունը հայ ծաղիկ դրինք» (1991), «Հոգով մկրտուածներ» (1992), «Եօթն օրը հեղ մը» (1995) եւ «կեանքի լուսանցքէն» (1998):

Ներկայիս մաս կը կազմէ Պոլսոյ «Ակօս» հրկիզեղու չաբաթաթերթին խմբագրական կազմին, պատրաստելով հայերէն էջերու բաժինը:

Երուանդ Կոպէլեան ծնած է 1923-ին, Պոլսոյ Ռումկլիհիսար թաղը, պարապակցի ծնողքէ: Ցաճախած է տեղւոյն Թադէոսեան, յետոյ Խասեան վարժարանները:

*
**

Հ. – Ո՞ւր կը գտնուի գիրի աշխարհին հետ ասելի քան կէս դարու մնայուն մրտերմութեան ձեր մեկնակէտը:

Պ. – Իմս, պիտի կարենամ ըսել, թէ կը գտնուի պայմանագրական ուսումնական չրջանի սահմաններէն բաւական դուրս, – ինչպէս ըսած էի Ս. Մեսրոպեան չքանաչանի տուչութեան առթիւ, – դիրի աշխարհին մէջ ես ինծի տեղ մը «ճարեցի» ինքնարոյս վայրի ծաղիկի մը պէս, բայց միչտ չանալով տուրքս վճարել լաւագոյն կերպով եւ առաւելագոյն չափով, ինչպէս կարգ մը ծաղիկներ ու պտուղներ, որոնք առանց արուեստական պարարտացուցիչի կուգան մարդոց սեղաններուն վրայ, բնական պայմաններու տակ ձեռք բերուած, քանի որ ես ալ վաստակս միչտ չանացած եմ ու կը չանամ հրամցնել հարազատներուս, ուղղակի կեանքին մէջէն քաղելով ու տալով՝ առանց սեթեւեթի, յարդարանքի եւ որեւէ չպարման, ինչ որ կը կարծեմ թէ ընթերցողներուս համար կ'ըլլայ աւելի անկեղծ եւ աւելի հարազատ:

Հ. – Ինչպէս յաջողած էք, առանց մէկ կամ միւս կողմին վնասելու, պահել մամուլ – գրականութիւնը համակեցութիւնը:

Պ. – Ես կը խորհիմ թէ ասոր համար նախապայման է դիտնալ իւրաքանչիւրին դերն ու տեղը ընկերութեան մէջ եւ ընթերցողին համար: Իսկ հոս, ինծի իրեւ սկզբունք եւ կանոն որդեգրած եմ լրջութիւնը, նիւթս ինչ որ ալ եղած ըլլայ՝ թէ' գրականութեան եւ թէ' հրապարակագրութեան մէջ: Նոյն բծախնդրութիւնը գրած եմ նաեւ բանաստեղծութեան եւ արձակի պարագային, ու պէտք չէ մոռնալ, որ 1948-ին լոյս տեսած առաջին գիրքս բանաստեղծութիւններու հատաքածոյ մըն էր եւ թէ այնպիսի չրջանի մը, ուր գեհինները բաւական լպրծուն էին եւ կարգ մը չրջանակներ երբեք ալ ներողամիտ տրամադրութիւններ չունէին նորերուն նկատմամբ: Թերեւս յաջողութեանս մէջ եղաւ բաժինը պատմուճանին ու բանաստեղծութեան գուգահեռական կիլարկումին, հրապարակագրութեան կողքին: Ամէն պարագայի, միչտ գիտցայ կը խորհիմ ամէն մէկուն համար ալ տուրքի բաժինը տալու ըստ արժանւոյն, հաւատացած ըլլալով որ բոլորն ալ անբաժանելի մասնիկներն են ամբողջութեան մը, նոյնքան անմիջական, հաւասար չափով կենսական՝ ժողովուրդի մը գրական ճաշակին ու հոգեկան վայելքին համար. այսինքն՝ հարկս հարկաւորաց, պատիւս արժանաւորաց, ամէն մէկուն տալով իր արժանի տեղը, ինչպէս թռչուն մը պէտք ունի երկու թեւերու, որոնց ուժը պէտք է հաւասար ըլլայ կարենալ թռչելու եւ աւելի հեռուները երթալու համար, և հարկին նաեւ բարձրանալու ակրող մինչեւ անհրաժեչտ ոլորտները:

Հ. – Մամուլի աշխատանք կատարած էք Պոլիսէն զատ, նաեւ Պէյրութ, իրարմէ բաւական տարբեր միջավայրերու մէջ: 1960-ական թուականներուն ի՞նչ պատկեր կը պարզէին այդ երկու միջավայրերը եւ ի՞նչ եղած են ձեր տպաւորութիւնները:

Պ. – Առաջին տարբերութիւնը, որ ինծի համար կարեւոր եղած է ամէն բանէ աւելի, պիտի կարենամ ըսել թէ մէկ ամսամէն բաւական աղղած է իմ վրաս, ճիշդ այնպէս, եթէ նմանութիւնը տեղին է, ինչպէս կը պատահի անոյշ ջուրերէն ծով կամ ծովէն անոյշ ջուրի վրայ նաւարկելուն ուր վերմղումի օրէնքները բաւական կը տարբերին իրարմէ: Բայց ես կը կարծեմ թէ Պոլսահայերու յատուկ «երկակենցաղութեամբ» մը թէ' կրցայ պատչաճիլ Պէյրութցիներուն եւ թէ' «բաներ մը ընել» հոն ալ, ուր կը խորհիմ թէ կարեւոր եղաւ բաժինը Պոլսահայութեան խորքին ու խառնուածքին, նաեւ օգտաչատ «առեւտուր» մը ընելով պէյրութահայութեան հետ, ի չահ մեր լեզուին ու Հայ մչակոյթին, զերծ՝ կարգ մը օտար աղդեցութիւններէ: Գալով այն վոխոխութիւններուն զորս նկատեցի Պէյրութէն վերադարձէս վերջ Պոլիս, ահա այս մէկը կարեւոր դարձակէտ մը եղաւ ինծի համար՝ յատկապէս մեր լեզուին ու նուիրապործուած սովորութիւններուն տեսակէտէն, քանի որ ակներեւ տեղատուութիւն մը կար հոն, պարագայ մը, որ կարգ մը չրջանակներու կողմէ կը վերապրուէր դաւադէն եկած խուժումին, որ պիտի բարելաւուէր անկասկած ժամանակի ընթացքին, քանի որ Պոլսահայութիւնը իր աւանդական հարատաւութեամբ պիտի որդեդրէր նորեկներն ալ ու պիտի մաքրէր ու զտէր անոնց ալ հայերէնը: Բայց բոլոր հաչիւները սխալ դուրս եկան ըստ երեւոյթին ու տեղատուութիւնը անխուսափելի դարձաւ, ինչպէս ցոյց կուտայ այսօրուան պատկերը զժբախտաբար, ինչ որ տեղին եւ արդար մտահոգութիւնն է մեր բոլորին եւ որուն մէկ պէտք է խոստովանիլ որ մեզմէ իւրաքանչիւրը ունի իր պատասխանատուութեան բաժինը, որուն սրբագրութեան համար կը մաղթեմ որ ուչ մնացած չըլլանք:

Հ. – Երկար տարիներ գործունէութիւն տանիլէ ետք Պոլսոյ Հայ Մամուլին մէջ, այսօր մաս կը կազմէք «Ակօս»ի խմբագրութեան: շաղկապի դեր մը կը թուի ստիկա ինծի: Դեր մը, որ շատերու համար դիւրին պիտի չըլլար հաւանօրէն: Ինչպէս եղաւ «աւանդական»էն դէպի նորօրեայ այս անցքը:

Պ. – Հոս, խոստովանութիւն մը պիտի ընեմ ձեզի: Թէեւ ոչ իրրեւ յուսահատ ձեռնթափութիւն մը, բայց գոնէ ուժերու եւ տրամադրութեան հաւաքումի մը համար որոշած էի միջոց մը հեռու մնալ մամուլի կեանքէն, աւելի ուչադիր եւ իրատես կերպով հետեւելու համար դէպքերու զարգացումին եւ որպէսզի մէկ անգամէն չփրթիմ դրական – հրապարակագրական կեանքէն, միջոց մը «կայք հաստատել» Ուսուցչաց Միութեան չրջանակին մէջ, ուր կարգ մը հաստատումներ ընելու կարելիութիւնը ունենայ մինչ այդ ինծի համար անծանօթ մնացած լուրջ պարագաներ հաստատելու համար: Այդ միջոցին «Ակօս» նոր սկսած էր հրատարակուիլ, ուր ուչադրութիւնս գրաւեցին կարգ մը նոր ծիլեր կամ ընձիւղներ, որոնք ապագայ կը խոստանային իրենց հայերէնն աչխատակցութեամբ: Մօտեցայ եւ հետաքրքրուեցայ անոնցմով, որովհետեւ յոյս կը ներչնչէին ամայացած մեր օրերու անդաստանին մէջ: Անչուչտ մէկ օրէն միւսը կարելի չէ արդիւնք առնել, բայց այսօր նկատառելի թիւով հայ երիտասարդներ ու երիտասարդուհիներ կան թերթին կազմին մէջ եւ թէ մեծամասնութիւնը ուսումնական բարձր մակարդակներու վրայ եւ չատերուն մօտ տոհմիկ դիտակցութեան զարթնումը քալելերական վիճակի մէջ: Այսօր անուրանալի ճչմարտութիւն մըն է, որ կեանք կը հոսի այս թերթին սիւնակներուն մէջ եւ առողջ տեսութիւններ կան հոն երիտասարդներու կողմէ արտայայտուած. նոյնիսկ ... մեծերուն ուղեցոյց հանդիսանալու ատիճան: Մենք, բոլոր չափահասներս, առանց մեծամտութեան՝ պէտք է որ դուրդուրանք անոնց վրայ եւ վոխադարձաբար օգտուինք իրարմէ, քանի այդ մէկն է որ կը պահանջեն մեր չահն ու ապագան ալ. պէտք է ընդունիլ ասիկա:

Հ. – «Ակօս»ի երեւումին ու յաջողութեան պատճառը Պոլսահայ կեանքին լեզուի նահապնդն է միայն, թէ' կան ուրիշ պատճառներ ալ:

Պ. – Երկուքն ալ իրենց դերն ու բաժինը ունին հաւասարապէս: Բայց ամէն բանէ առաջ պէտք չէ մոռնալ, որ այս թերթին ներկայ տպաքանակը 5 հազարը կ'անցնի եւ ասիկա կը նչանակէ, թէ աւելի քան կրկնապատիկն է երկու Պոլսահայ օրաթերթերու զրեթէ կրկինը առած, երբ պէտք է խոստովանիլ նաեւ որ այդ թերթերու զրեթէ կրկինը առած, երբ պէտք է խոստովանիլ նաեւ որ այդ թերթերը ապրեցնողներն ալ պոլսահայ մեռելներն են: Իսկ «Ակօս»ի կողմէ բաժանորդներուն տրուած հայերէն լեզուի ուսուցման «դասէթ»ները չուտով սպառեցան եւ մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծեցին: Միւս կողմէ, անուրանալի է որ այս թերթին թրքերէն բովանդակութեան մեծամասնութեան մէջ անպամ հայ չունչն ու ոգին կը տրոփեն եւ ընթերցողին տոհմիկ դիտակցութիւնը կը զրդեղեն: Ցետոյ, ընկերային ու հասարակական կեանքի մէջ ալ մեծ է «Ակօս»ի կատարած դերը, պոլսահայ համայնքին եւ համայնքային հաստատութիւններուն իրաւունքներն ու չահերը պաչտպանելու տեսակէտէն: Այնպէս որ, կարելի չէ այնքան ալ վստահ եւ ապահով կերպով դէն ու չահի մը հաչիւներն ընելու նատիլ «Ակօս»ին հետ, արդար դատաստանի մը համար այս մասին: Վճիռը տալ կը մնայ հանրութեան եւ անչուչտ անաչառ պատմութեան:

Հ. – Կրնայի՞ք ամփոփ համապատկերը տալ մամուլի ու գրականութեան այսօրուան Պոլիսէն:

Պ. – Առանց խղճահարութեան՝ պիտի կարենամ ըսել, թէ ներկայիս «ջերմոցային» կեանք մըն է որ կը չարունակուի Պոլսահայութեան մէջ, թէ' իրրեւ մամուլ եւ թէ իրրեւ գրականութիւն: Թողնենք հայկական դրախտութիւնը, մկրտութեան, նչանախօսութեան եւ հարսանեկան հրաւիրագրերը տպող տպարանները, գիրքերուն կոնակը հայերէն դրոչմող կազմատարները անգամ չէ մնացած: Միակ առաւելութիւնը, որ ունի Պոլսահայութիւնը միւս գաղութներուն նկատմամբ, եկեղեցիներու եւ մեծ թիւով վարժարաններու առկայութիւնն է եւ համայնքը սկսած է բացառիկ ճիգեր ի գործ դնել՝ անոնց չքնարհիւ իր գոյութիւնը կարենալ չարունակելու համար:

Հ. – Յատկապէս մամուլի չրջանակին մէջ ձեր երկարամեայ ներկայութենէն առիթ տուած է մօտէն ճանչնալու ի. դրու Բ. կէսին Պոլսահայ հասրայիլ, մտաւորական, կրօնական դէմքերէն շատ շատեր: Կ'ուզէ՞ք յիշել հոս, անոնցմէ մի առաւելագոյն չափով տպաւորած մէկ քանին: Ձէ՞ք մտածեր դիմանկարներ պլպտմով մը ամփոփել այդ տպաւորութիւնները:

Պ. – Անչո՛ւշտ որ հետաքրքրական պիտի չըլլար, ինչպէս ես ալ կը խորհիմ, մանաւանդ երբ անոնցմէ չատեր մեռնած են այս աչխարհէն՝ ո՛չ միայն անվերադարձ, այլ նաեւ չատեր զժբախտաբար այսօր իսկ կորսուած անհետ, երբ մէջքան երախտաչատ վաստակ մը թողած են իրենց ետին, ի փառս Պոլսահայութեան եւ իրրեւ պարծանք Հայ ժողովուրդին: Ի դէպ, այս առթիւ կ'ուզեմ յիչեցնել, թէ մեր ողբացեալ ընկերներէն Ռուբէն Մելոյեանի վերջին եւ միակ գիրքը եղաւ դժբախտաբար իրրեւ կարապի երգ..., «Եւ Այսպէս Ապրեցանք» անուն հատորը, ուր կը խօսի իրեն ժամանակակից Պոլսահայ դէմքերու մասին, ըլլան անոնք մտաւորական, գրագէտ, հասարակական գործիչ եւ վաստակաչատ ուսուցիչ:

Տեսակցեցաւ՝
ԱՐՓԻ ԹՈՒՐԱՅԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ՎՐԱՑ ԲԱԳՐԱՏ Գ. ԵՒ ԲԱԳՐԱՏ Դ. ԹԱԳԱՒՈՐՆԵՐՈՒՆ ՕՐՈՎ

ՀԱՅ-ՎՐԱՑԱԿԱՆ ՍԵՐՏ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՀԱՅԿ. ԳԱՂԹԱԿԱՆԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐ ԳԻՊԻ ՎՐԱՍՏԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՀԱՅ – ՎՐԱՑԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ՝ ԸՆԴԴԷՄ ԱՐՏԱՔԻՆ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐՈՒ

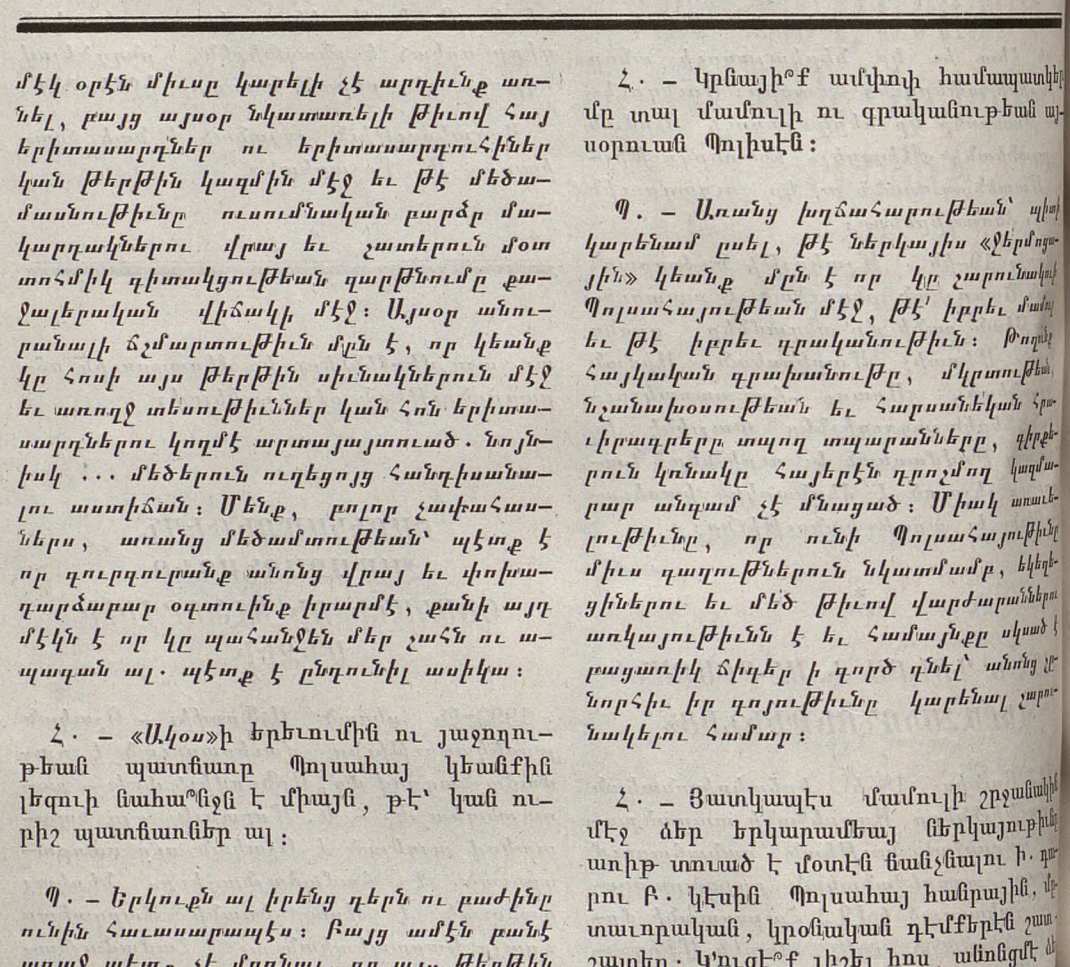
Վրաստանի Բագրատ Գ. թագաւորը մահացաւ 1014-ին եւ անոր յաջորդեց Բագրատ Դ. (1014 – 1072): Անոր օրով յարաբերութիւնները աւելի սերտացան Վրաստանի եւ Կիւրիկեան թագաւորութեան միջեւ:

Այս ժամանակ Գանձակի Շատատեաններու արար ամիրայութիւնը զօրացած էր եւ կը սպառնար Վրաստանի թագաւորութեան: Գանձակի ամիրայութիւնը կ'ընդդիմէր Կիւրիկեան թագաւորութենէն արեւելք տարածուող ընդարձակ եւ բերրի չրջաններ՝ իրրեւ կեդրոն ունենալով Գանձակը: Գանձակի փառլուն արար ամիրան 1030-ին մեծ ուժերով ներխուժեց վրացական հողեր եւ սահմանամերձ կամբեճան գաւառէն յառաջանալով՝ կռուի բռնուեցաւ վրաց Բագրատունիներուն հետ: Վրացիք թէեւ բաւական ուժեղ բանակ ունէին, բայց սկզբնական չրջանին չյաջողեցան կազմակերպուած դիմադրութիւն ցոյց տալ ներխուժողներուն եւ բռնեցին նահանջի ճամբան: Գանձակի եւ Տփղիսի արար ամիրայութեանց միջեւ գտնուող կամբեճան գաւառը նուաճելով՝ Գանձակի ամիրայութեան ուժերը կը ըստացան պառնային հասնիլ Տփղիսի ամիրայութեան սահմանները, որմէ եառ ամբողջ արեւելեան Վրաստանը կրնային իրենց ենթարկել:

Ճակատագրական այդ պահուն Դաւիթ Անհողին իր ուժերով օգնութեան հասաւ վրաց Բագրատ Դ. թագաւորին, բան մը որ փոխեց դէպքերուն ընթացքը, Բագրատ Դ. յաջողեցաւ կասեցնել փաղանգի յառաչխաղացքը եւ այնուհետեւ նահանջի մատնեց զայն:

Հայոց Գագիկ Ա. թագաւորի մահէն ետք (1020-ին), անոր զաւակներուն Յովհաննէս Սմբատի եւ Աչոտի միջեւ պահակալական երկար վէճերէն օգտուելով՝ Շատատեանները զօրացած էին եւ 1020-ական տարիներուն սկիզբը տէրացան Դուինի, ուր 1022-ին իչխանութիւն հաստատած էր Ապուլ Ասուար: 1030-ական տարիներուն Նախճաւանի իչխանութեան տիրացաւ Ապու Տուլաֆ:

Զօրացած Շատատեանները Գանձակի կողմէն յառաջանալով՝ 1940-ին յարձակեցան Կիւրիկեան թագաւորութեան վրայ: Անկարող դիմադրելու արարական հզօր ուժին, Դաւիթ Անհողին օգնութիւն խնդրեց Հայոց Յովհաննէս Սմբատ թագաւորէն, Սիւնիքի թագաւորէն եւ Արուանից Յովսէփ կաթողիկոսէն: Օգնական զօրք դրկեց նաեւ վրաց Բագրատ Դ.

թաղաւորը: Հայ – վրացական միացեալ զօրքերը դուրս մղեցին Շատտատեաններէն՝ Լոռիի սահմաններէն եւ ի վերջոյ ալ Ղափանէն դանդակ:

ԱՆԻԻ ԱՆԿՈՒՄԷՆ ԵՏՔ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂԹԱԿԱՆԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐ՝ ԴԷՊԻ ՎՐԱՑԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐ

1045–ին վերջ գտաւ Բագրատունեաց հարստութիւնը եւ մայրաքաղաք Անին գրաւեցաւ Բիւզանդացիներուն կողմէ: 1047 – 1048–ին սկսան սելճուք – Թրքման արշաւանքները Հայաստանի վրայ: Այս ժամանակ ալ, 1048–ին մահացաւ Դաւիթ Անհողին եւ անոր յաջորդեց Կիւրիկէ Ա. (1048 – 1089), իբրեւ Կիւրիկեան թագաւորութեան թագաւոր:

Սելճուքներու ջարդերէն, հալածանքներէն ու անապահովութենէն փախչելով՝ Անիի եւ չրջակայ գաւառներու բնակիչները բռնեցին գաղթի ճամբան. անոնցմէ ոմանք Վրաստան գաղթեցին եւ զլխաւորաբար Դմանիսի, Շամչուղէի եւ Տփղիսի չրջաններուն մէջ բնակութիւն հաստատեցին, չատեր ալ չարունակեցին իրենց ճամբան եւ հասան մինչեւ Ղրիմ, Մոլտաւիա, Կալիցիա եւ յարակից երկրամասեր:

Ցիշենք, որ Դմանիս եւ Շամչուղէ գաւառները Կիւրիկեան թագաւորութեան եւ Վրաստանի սահմաններուն վրայ գտնուելով սկզբնական չրջանին որոշ ժամանակ Կիւրիկեան թագաւորութեան կազմին մէջ մտած էին, իսկ Տփղիսի մէջ արաբական ամիրայութիւն հաստատած էր:

Այս ժամանակ հարաւային Հայաստանի կորճայք նահանգի կարթունիք գաւառէն Աբծրունիներու քրտացած մէկ ճիւղը հիւսիսային Հայաստան գաղթեց հետեւեալ պայմաններուն տակ. անոնց սերունդէն Խոսրով, 1048–ին Մեծ Զաւ գետի կիրճին մէջ Սելճուքներու դէմ բիւզանդական զօրքերու տարած յաղթանակէն հաք իր տոհմով անցաւ Գուգարք եւ ճանչնալով Կիւրիկէ Ա.ի թագաւորութիւնը՝ անկէ ստացաւ Խոժոռնի գաւառակը՝ համանուն ամրոցով, ուր հաստատեցաւ իր տոհմին հետ: Անոր սերունդը այնուհետեւ հռչակաւոր դարձաւ եւ ժբ. դարուն իր տոհմապետ Զաքարիայի անունով Զաքարեան տոհմանունը ստացաւ եւ մեծ դեր խաղաց վրաց արքունիքին եւ Հայաստանի հիւսիս – արեւելեան գաւառներու պատմութեան մէջ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱՄԵՐՁ ԳԱՒԱՌՆԵՐՈՒ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԿՑՈՒՄԸ

Բագրատունիներու Անիի թագաւորութեան անկումէն (1045) եւ այնուհետեւ Կարսի թագաւորութեան անկումէն (1065) ետք, Կիւրիկեան թագաւորութիւնը բաղկացած էր Անիի, Կարսի, Լոռիի, Տաշիրի, Կոգովիտի, Ջաւախքի, Ծալկոտնի, Ղափանի, Սիսականի, Գողթնի, Վայոց Ձորի, Ուրծայի, Ծղուկի, Գեղարքունիքի, Կոգովիտի, Ծղուկի, Գեղարքունիքի, Կոգովիտի, Ծղուկի, Գեղարքունիքի, Կոգովիտ

85ème ANNIVERSAIRE DU GENOCIDE DES ARMENIENS

Perpétré par le Gouvernement turc en 1915

PROGRAMME DES ACTIONS PREVUES A PARIS

DIMANCHE 23 AVRIL

VEILLEE DE LA JEUNESSE ARMENIENNE

Animation — Distribution de tracts — Spectacles sur scène

—— Place de la Bastille ——

LUNDI 24 AVRIL

JOURNEE DE MOBILISATION

— 15h : ARC DE TRIOMPHE : Dépôt de gerbes sur la tombe du Soldat Inconnu — RASSEMBLEMENT à l'angle des avenues des Champs-Elysées et de Friedland.

MANIFESTATION DU SENAT A MATIGNON

POUR LA RECONNAISSANCE DU GENOCIDE PAR LE SENAT

avec la participation des communautés hellénique, chypriote-grecque, assyro-chaldéenne, kurde

— 16h30 : RASSEMBLEMENT près du Sénat, Place Edmond Rostand (métro Luxembourg) — Prises de parole des groupes politiques de l'Assemblée Nationale et du Sénat;

— 17h30 : MARCHE EN DIRECTION DE L'HOTEL MATIGNON : Boulevard Saint-Michel — Port-Royal — Bld Montparnasse — Place Vavin — Bld Raspail — Rue du Bac — Rue de Varenne

— 18h30 : Prises de parole des représentants des organisations arméniennes de France et des différentes communautés.

SERVICE DE CARS — La Croix Bleue des Arméniens de France, Section **Astrig** d'Arnouville - Sarcelles - Gonesse et Villiers-le-Bel informe la communauté que les Municipalités d'Arnouville et de Gonesse ainsi que la Société Eurotrans-International d'Alfortville mettent des cars à disposition pour la manifestation du Sénat.

— Départ d'ARNOUVILLE, Place Léo-Lagrange, R.V. à 15h pour le Sénat;

— Retour de Matignon à partir de 20h.

Réservation au 01. 39. 87. 08. 73.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ժիլայր եւ Աբշալոյս Մուրատեան ի-րենց ծնողաց եւ եղբօր՝ Զօհրապի յիշատակին հազար ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

CAMP ITINERANT DANS LE PERIGORD

DU 7 AU 27 JUILLET

Nombreuses activités sportives et découverte de la région destinées aux adolescents nés en 1985.

Prix : 3.900 F + voyage

Date limite d'inscription : **30 avril**

Attention : Places limitées.

Un certificat de test de capacité en piscine est obligatoire.

Inscriptions auprès du Conseil d'Administration de la C.B.A.F. :

au **01. 48. 24. 46. 57.**

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

(Շար. Ա. էջէն)

րական կեդրոնի մը դէմ: Պահ մը կասկած կար որ Ժողէ Պովէի Գիւղացիական Համագործակցութեան գործն ըլլայ, բայց, հաստատուած է որ սխալ հետքագրութիւն է: Օգտագործուած ռումբերն ալ մաս կը կազմէին Փլէվէնէն գողցուած պայթուցիկներուն Է.Թ.Ա-ի կողմէ եւ կը պատուէին Պրըթոնցիներու ձեռքը:

Ժ. Թիպիէրի բողոքի ցոյցերու դէմ յանդիման գտնուեցաւ երբ, Ապրիլ 19-ին, 13-րդ թաղամաս փութաց բացումը կատարելու համար «Գոմիւնի հրապարակ»ին: Ուսմբ մը պատրաստուած էր արդէն եւ Փարիզի քաղաքապետը դիմաւորած է «կեռասներու եղանակը» (Գոմիւնի ծանօթ երգը) երգելով եւ կարմիր դրօշակներ չարժելով: Զանք թափուած է ցուցարարները հանդարտեցնելու, առարկելով որ, ի վերջոյ, Փարիզի քաղաքապետն է: Բայց, պատահած է նաեւ անխուսափելին, այսինքն Թիպէրի իր երկրին մէջ գովելէ ետք՝ «Մարզարէ Թիէրի» արժանիքները, յայտարարած է՝ «ժառանգորդ մըն եմ Գոմիւնի եւ անոր ոգիին» ներկաներու պոռչտուքներու տակ: Անոնք կը բացագանչէին՝ «Վերադարձ, վերադարձ, Ֆեռէրէնները պիտի չքուէարկեն ե. թաղամասը»: Յիշենք որ Փարիզի Գոմիւնը, որ տապալտամբական կառավարութիւն մըն էր (1871, Մարտ 18 – Մայիս 27) բիրտ կերպով ճգմուեցաւ Վերսայլէն հասած Թիէրի բանակին կողմէ: Զոհերուն յիշատակը կ'ոգեկոչէ Փէռ Լաչէզի «Գոմիւնի Պատը»:

ՌԱՈՒՖ ՏԷՆՔԹԱՇ ինքնաբերաբար վերընտրուեցաւ հիւսիսային Կիպրոսի «Թրքական Հանրապետութեան» նախագահ, որովհետեւ մրցակիցը էրօղլու քաչուեցաւ, աւելորդ դարձնելով ընտրութիւնն Բ. չրջանը, որ նախատեսուած էր Ապրիլ 22-ին:

ԻՍՐԱՅԵԼ ազատ արձակեց 13 Լիբանանցիներ զորս արգելափակած էր ապօրինի կերպով: Կ'ուզէր դանոնք օգտագործել փոխանակումի համար չորս իսրայէլցի զինուորներու հետ, որոնք անհետացած են 80-ական թուականներուն:

ԼՈՒՏՈՎԻԿՈՍ Ժէ.-ի առեղծուածը ի վերջոյ լուծուեցաւ, աւելի քան երկու դար ետք: Արդարեւ, Ա – Տէ – Էն-ի քննութիւն մը հաստատեց որ 1795 Յունիս 12-ին, Թամփլի բանտը մեռած տղեկը Լուտովիկոս Ժ.Զ.-ի եւ Մարի – Անթուանէթի զաւակն էր: Ծանօթ է որ այդ չըքնաղին աւելի քան 40 հոգի իրենք իրենք կը ներկայացնէին որպէս այդ: Տղուն սիրտը բաղդատուած է Մարի – Անթուանէթի մազերուն հետ (պահուած մետալիոնի մը մէջ): Լուի – Շառլ Գաիէթի սիրտը պահուած էր ալթոլ պարունակող ամանի մը մէջ եւ ձեռք ձեռք անցնելէ ետք, մնացած էր Սէն – Տընիի Մայր Տաճարը: Ախտաբանները կարծրացած էր որ սղոցով կտրած են քննութիւնը կատարելու համար:

ԳՈՒՊԱՅԻ վեցամեայ տղեկը կրնայ, առայժմ, Միացեալ – Նահանգներ մնալ Ատլանթայի վերաքննիչ Ատեանի տուած մէկ վճիռին չնորհիւ: Այս որոշումը տրուեցաւ, որպէսզի քննուի քաղաքական ապաստանի դիմումը որ ներկայացուած է տղուն ամերիկացի ազգականներուն կողմէ: Ատլանթայի վճիռը դէմ է ամերիկեան կառավարութեան, որ կ'ուզէր տղան հօրը յանձնել:

ՌՈՒՄ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆՆԵՐԸ, ի վերջոյ, տեղի տուին եւ վաւերացուցին ընդհանուր դատախազին՝ Եուրի Սկուրատովի պաշտօնազրկումը զոր կը պահանջէր Ելցին եւ ցարդ մերժուած էր: Սկուրատով կարգ մը քննութիւններու ձեռնարկած էր որոնք բաւականն անհաճոյ էին Ելցինի, իր եւ երկու աղջիկներու վերաբերող հարցերու պատճառաւ:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 23, Զատիկ:
Հրաշափառ Յարութիւն Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի
Սկիզբ Ժամերգութեանց Ժամը 8·15-ին:
Պատարագ Ժամը 10·30-ին:
Կը պատարագէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
ԾԱՆՕԹ.– Այսօր Հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 23, Զատիկ:
Սկիզբ Ժամերգութեանց Ժամը 9·15-ին:
Պատարագ Ժամը 10·30-ին:
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յիշատակ Մեռելոց:
Յիշատակ բիւրաւոր նահատակացն մերոց՝ որք կատարեցան յղութացս համաշխարհային Առաջին պատերազմի:
Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի, «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»:
Մեծ եղեռնի 85-րդ տարելիցին առթիւ, յատուկ պատարագի մասնաւոր հոգեհանգիստ կը կատարուի:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 23, Զատիկ:
Սկիզբ Ժամերգութեանց Ժամը 9-ին:
Պատարագ Ժամը 10·30-ին:
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Մեռելոց:
Սկիզբ Ժամերգութեանց Ժամը 9-ին:
Պատարագ Ժամը 10·30-ին:
Հոգեհանգիստ՝ յատուկ պատարագի:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 23, Զատիկ:
Պատարագ Ժամը 10·30-ին:
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 24, Մեռելոց:
Պատարագ Ժամը 10-ին:
Հոգեհանգիստ վասն համօրէն Ննջեցելոց եւ բիւրաւոր նահատակաց Ժամը 12-ին:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 23, Զատիկ:
Սկիզբ Ժամերգութեանց Ժամը 9·30-ին:
Պատարագ Ժամը 11-ին:
Երգեցողութիւնք կը կատարուին նորակազմ մանկանց երգչախումբին կողմէ,
Առաջնորդութեամբ՝
Պր. ԶԱՐԵՀ ՏԻԳԻՐՄԻՆՃԵԱՆԻ
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Հոգեւոր Հովիւ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ԲՀՆՁ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յիշատակ Մեռելոց:
Պատարագ Ժամը 10·30-ին:
Ցաւարտ պատարագի, Մեծ Եղեռնի 85-րդ տարելիցին առթիւ մասնաւոր Հոգեհանգիստ:

Ս. ՑԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 23, Զատիկ:
Ժամերգութիւն Ժամը 8·30-ին:
Պատարագ Ժամը 10-ին:
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն – Ալփի Հայոց
Բազմաճաշ երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյս «Կոմիտաս» երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝
Յովհաննէս Պէրպէրեանի:
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 24, Մեռելոց:
Ժամը 10-ին պատարագ եւ հոգեհանգիստ:
Ինչպէս նաեւ՝ Յիշատակ է բիւրաւոր նահատակացն՝ որք կատարեցան յղութացս համաշխարհային Առաջին պատերազմի:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 23, Զատիկ:
Առաւօտեան Ժամերգութիւն Ժամը՝ 8·30-ին:
Հանդիսաւոր պատարագ Ժամը 9·45-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃՔՐԻՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Մանակցութեամբ՝
Սահակ – Մեսրոպ Երգչախումբի ղեկավարութեամբ՝
ԽԱՉԻԿ ԵՂԼՄԱՉԵԱՆԻ
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յիշատակ Մեռելոց:
Առաւօտեան Ժամերգութիւն Ժամը՝ 9-ին:
Պատարագ Ժամը՝ 10-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ
Ցաւարտ պատարագի Հոգեհանգիստ վասն համօրէն Ննջեցելոց:

ՍԷՆ–ԼՈՒԻ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 23, Զատիկ:
Հանդիսաւոր պատարագ Ժամը 10-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ԲՀՆՁ. ՏԷՏԷՒԵԱՆ

ՍԷՆ–ԺԵՐՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 23, Զատիկ:
Առաւօտեան Ժամերգութիւն Ժամը 9-ին:
Պատարագ Ժամը՝ 10-ին:
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յիշատակ Մեռելոց:
Յիշատակ բիւրաւոր նահատակացն ազգիս Հայոց:
Պատարագ Ժամը՝ 10-ին:
Հոգեհանգստեան կարգ Ժամը 11·45-ին:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 24

Աղօթք վասն Հոգւոցն 1915-ի Եղեռնի Զոհերուն

1915-ի Յեղասպանութեան գոհ ասելիքան մէկ ու կէս միլիոն մեր նահատակներու յիշատակին, ժամը 10·30-ին, փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, «Մեռելոց օր»ուան պատարագ կը մատուցուի:

Ի ժամու Սրբոյ պատարագին՝ «Հայր Մեր»էն առաջ յատուկ հոգեհանգիստ կը կատարուի Եղեռնի զոհերուն համար:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

Eglise Catholique SAINTE-CROIX

13, rue du Perche — 75003 Paris

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 23, Զատիկ:
Պատարագ Ժամը 11-ին:
Կը պատարագէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՓՐՈՑԵԱՆ
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 24, Մեռելոց:
Հոգեհանգստեան պատարագ Ժամը՝ 11-ին:

ՅԱՒԱԿՅՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր վեթերան ընկերուհիի՝ Մարիամ Սարգիսեանի մահուան առթիւ ողբացեալին ա-ւակներուն, Սարդիսեան, Գէդէվեան ընտանիքներուն եւ բոլոր պարագաներուն:

Dans le cadre du Jubilé du 1700ème anniversaire de la Christianisation de l'Arménie

L'EGLISE ARMENIENNE APOSTOLIQUE DE CHAVILLE

propose

un

VOYAGE-PÈLERINAGE en ARMÉNIE et au KARABAGH

du 25 mai au 5 juin

Visite des différents sites religieux et touristiques du pays; *Erevan, Ste Etchmiadzine, Garni, Gueghard, Lac Sévan, Haghartsine, Khor-Virab, Djermouk, Noravank, Tatev, Stépanakert, Chouchi...*

Participation

à La Parade à l'occasion de la fête de l'indépendance (28 mai), à la Fête de l'Ascension en Sainte Etchmiadzine

PRIX : 9.150 F

(12 jours, Hôtel Ani Plaza)

Pour tout renseignements, **téléphonez au 01. 41. 15. 10. 29**

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ 22-23
SAMEDI - DIMANCHE
22-23 AVRIL
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·892 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75' ANNEE — N° 19.892

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

85

Հարիւրամեակէն թիզ մը միայն հեռու տրտնջիւն որ անգամ մը եւս նշելու կը կանչ ուարտող զարուն Ա. ցեղասպանութիւնը որ մերը եղաւ : Այդ կոչին մէջ յորդանքին, անկարելի սուգին, բաց մըղացած վէրքին կսկիծին հետ կայ հպարտութիւն մեր խոստումներուն, անկարողութիւններուն ամօթանքն ալ : Եւ մօտ գարու մը հեռանկարէնէն այս երկրորդը այլեւս սկսած է աւելի ծանր կշռել :

1915–ի նշումներուն սրահները, հրապարակները թնդացած են չմոռնալու, ընկճուած ժողովուրդին ու խլուած հողին գաղտ ամէն գնով հետապնդելու խոստումներով : Ոչ մէկ կասկած կրնայ ըլլալ թէ անկեղծ, արիւնէն փոխանցուած ձայնով հնչած էին այդ խոստումները· բայց անոնց բովադրութեան մէջ ի՞նչ համեմատութեամբ ներկայ էր խօսքէն գործ անցնելու տրամադրութիւնը եւ կարողութիւնը : Առնելիք ունենալ չէր բաւեր նպատակի հասնելու համար երբ չկային ոչ միայն յանգաւորին, այլ անոր հետ ու անկէ առաջ ամբողջ աշխարհին խօսք հասկցնելու լծակները :

Այսօր, այնպէս կը թուի որ առնելիք ունեցողի չէզոք, բարի դիրքէն քայլ մը անդին անցնելու աշխատանք կը տարուի : Ութսունէն տասնամեակի յապաղումին հետ ներկային թելադրանքը, մղիչ երկու թեւերն են անոր : Ներկան՝ սփիւռքեան ու հայաստանեան կեդրոնացումով :

Առաջինը՝ որպէս սպառումին, անզօրացնող մրցակցութիւններու ապարդիւն փոքմաութեան դեմին. երկրորդը՝ կեդրոնի, կեդրոնաձիգի յատկանիշէն օրէ օր պարպուող հեռակէտ որ կը վրդովէ, կը վանդնէ իր տատանումներով, կը զայրացնէ ինքնապահական ընթացքով : Ո՞վ կրնայ ժխտել որ Հայաստանի, ապա Ղարաբաղի 1988–ին ներշնչած հպարտութեան, խանդավառութեան ու յոյսերուն տասնապատիկը խլեցին իրարանցիկ վերջին 6 – 7 տարիներու անցքերը. ու ընթացքը կը չարունակուի աւելի՛ արագացող, աւելի սաստկացող թափով :

Այս իրականութիւնը 85 տարուան մեր պարտքը վճարել տալու պարտադրութեան առջեւ պրեթէ առանձին կը ձգէ Սփիւռքը : Առանձին, բայց բազմապատկուած ուժով ընդհանուրին համար գործելու դիրքով : Գիտակցուած, առանձնուած ըլլալ կը թուի այդ դիրքը նախ հոս, Ֆրանսայի մէջ ուր վերջապէս յաջողած է աշխատանքի միասնութիւնը, հակառակ ակընկալուած կորուկ արդիւնքին յապաղումին : Կը մնայ ճեղքեր չթոյլատրել հոն ու չափազանցել զանդուածային յետադիմի ապրակը որ այնքան ապաւորիչ կերպով յայտնուեցաւ Մարտ 11–ին, Ծերակոյտին առջեւ :

Հաւաքական անհրաժարելի մեր նպատակին համբուն վրայ հաւանօրէն վերջին խոչընդոտը չէր Մարտ 21–ի մերժումը : Բայց Շուէյտի պարագան ու այլ առանձնութիւններու մէջ ճանաչումի աշխուժացնող նշաններ պէտք է ընկալուին որպէս խթանող ապրակ եւ ո՛չ յաջողութեան մօտեցածի բաւարարութիւն :

Ի վերջոյ, սխալներու ամէնէն անեծքելին կ'ըլլայ կարծել թէ 1915–ին նոյնիսկ Թուրքիոյ կողմէ ճանաչումին հասնիլ, կը նշանակէ նպատակին իրագործումը : կը կազմէ միայն մէկնակէտ կարեւորագոյն օղակը այդ ճամբուն վրայ :

Պէտք է աճապարել, մնացածին ծրագրաւորումն ալ չտարածելու համար քանի մը սերունդի վրայ· հաշուի առնելով ութսունէն տասնամեակին դասերը եւ ներկային վարդն ու փուշը :

Ա. Թ.

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Ա. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ,
Վ. ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆԻ
ԵՒ
Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ
ՄԱՍԻՆ

Ապրիլ 20–ին, նախագահ Ռ. Քոչարեան «բացառիկ» որակուած հարցազրոյց մը տուած է հեռատեսիլէն : Այն հարցումին թէ ի՞նչպէս կը մեկնաբանէ իր աշխատակազմի նախկին ղեկավար Ալէքսան Յարութիւնեանի ազատ արձակումը, Ռ. Քոչարեան հոն կը տեսնէ կացութեան բարելաւում մը : Իրաւական համակարգին ալ աւելի լաւ ընթացքի մէջ կը տեսնէ, երբ հարցեր կ'ընկալուին ոչ թէ իրաւական դեռնի վրայ, այլ կը գնահատուին աւելի չատ քաղաքական հեռեւանքներու մտածումով : Ու նախագահը հարց կուտայ՝ դատաւորը կամ դատարանը մեղք ունի՞ թէ չունի : Ու կը պատասխանէ.– «Ես կ'ասեմ՝ եւ այո, եւ ոչ : Աւելի չատ ոչ, որովհետեւ ամբողջ երկիրն էր այդ վիճակում» :

Ինչ կը վերաբերի նախագահի եւ իր աշխատակազմի ուղղակի թէ անուղղակի ճնշումներու տարաձայնութեանց, Ռ. Քոչարեան կ'ըսէ թէ, ընդհակառակն, կը մեղադրուի որ աւելի լուրջ հակդրութիւն չընծեր : Կը յիշէ որ սահմանադրութեան համաձայն, ճնշումի աւելի հնարաւորութիւն ունի դատախազութեան վրայ քան՝ դատարանի : Դատարաններ, կը չեշտէ, անկախ են ու կ'աւելցնէ.– «Եւ եթէ ես ճնշելու, ազդելու ցանկութիւն ունենայի, ապա չատ աւելի հեշտ, չատ աւելի ուղղակի ձեւով ես նման ազդեցութիւն կ'ունենայի հէնց դատախազութեան վրայ, որ չմոռնէր դատարանը կալանքը երկարաձգելու համար» : Լրագրողը ապա, կ'անդրադառնայ, այլ դատավարութեան մը՝ Վանօ Սիրադեղեանի եւ մանաւանդ անոր անհետացման, այն վայրկեանէն երբ յայտնի դարձած էր որ պիտի ձերբակալուի : Ինչո՞ւ իշխանութիւնները միջոցներ ձեռք չառին, որպէսզի երկրէն չհեռանայ : Կ'ըսուի թէ աւելի ձեռնտու էր իշխանութիւններուն որ անհետանայ, որովհետեւ կրնար յայտնութիւններ ընել, որոնք կը վնասէին իշխանութիւններուն : Ու նախագահը կը պատասխանէ.– «Անշուշտ չատ աւելի ճիշդ կը լինէր, եթէ իրաւապահ մարմինները նրան նախօրօք ձերբակալէին : Բայց, չկար վստահութիւն որ Ազգային Ժողովում այդ հարցը կը ստանայ համապատասխան քանակի քուէներ : Ձկար այդ վստահութիւնը, եւ պատկերացրէք մի վիճակ, երբ ձերբակալուելուց յետոյ պատախազը մտնում է Ազգ. Ժողով եւ չի ստանում քուէատուութիւնը, որից յետոյ ազատ է արձակւում : Այդ դէպքում այլ կարգի մեղադրանքներ կը հնչէին, որ թատրոն են խաղում եւայլն» : Իր կարծիքով, օգնած են Վանօ Սիրադեղեանի որ կարենայ փախուստի դիմել, եւ օգնած են մարդիկ, կ'ըսէ Քոչարեան, որոնք այսօր որոշ իշխանութիւն ունին : Անուն չի կրնար տալ, բայց «որոշ օպերատիւ» տեղեկութիւններ ունին : Նախագահը կ'աւելցնէ թէ «ոչ բոլորը երկրում չհամաձրդուած էին Վանօ Սիրադեղեանի ձերբակալման գործում» : Համոզուած է որ կան մարդիկ որոնք մտահոգ են այդ ձերբակալման կապակցութեամբ :

Վերջին հարցումը կը վերաբերի Ղարաբաղի իրադարձութիւններուն : Ռ. Քոչարեան կը բացատրէ.– «Ես մի անգամ չարեան կը բացատրէ.– «Ես մի անգամ Ղարաբաղի գործընթացները ձեւակերպել եմ հետեւեալ կերպ· յետպատերազմեան հասարակութեան վերակազմնում թէ ապաքինում : Այս է գործընթացը : Եւ միայն Ղարաբաղում չեն նման երեւոյթներ տեղի ունեցել : Ուզզակի Ղարաբաղում այդ ձեւը ծայրայեղ տարբերակ էր : Այս խնդիրը կայ բոլոր այն երկրներում որոնք պատերազմից դուրս են գալիս եւ փորձում են քաղաքացիական հասարակութիւն կառուցել երկրում : Ա. Ղուկասեանի չատ ակտիւ ջանքերը օրինականութիւն հաստատելու ուղղութեամբ մեծ դիմադրութեան արժանացան եւ այդ հակամարտութիւնը ի վերջոյ բերեց այս ահաբեկչական գործողութեան» : Շարունակելով, Քոչարեան կը կրկնէ որ պատահածը նոր երեւոյթ չէ պատմութեան մէջ : Իրեն համար հետաքննութիւնը արդիւնաւոր եղած է եւ լրիւ բացայայտուած է յանցագործութիւնը :

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 20/21)

ԱՐՄԷՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱՆՆ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Ապրիլ 19–ի հրամանագրով վերջ տուած է Արմէն Սարգսեանի Մեծն–Բրիտանիոյ եւ Իռլանտայի արտակարգ եւ լիազօր դեսպանի պաշտօնին :

*
**

Վ. ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆԻ ԿՐԻՒԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸ ԿԱՍԵՑՈՒԱԾ

Սեբաստիա–Մալաթիա համայնքներու դատարանը Ապրիլ 20–ի նիստին որոշած է Վ. Սիրադեղեանի վերաբերող քրէական գործը կասեցնել, նոյն դատին առընչուած միւսներուն՝ Վահան Յարութիւնեանի ու 10 այլ ամբաստանեալներու դատաքննութիւնը չարունակել :

Վ. Սիրադեղեան նիստերուն չի ներկայանար Ապրիլ 3–էն ի վեր, եւ դատարանը նախորդ նիստը յետաձգած էր պինդը յայտնաբերելու ակնկալիքով :

Վ. Յարութիւնեանին հարցումներ ուղղած է 1994–ին սպաննուած Կարէն Ռաֆայէլեանի հայրը, որոնց ի պատասխան ամբաստանեալը խոստովանած է թէ Ս. Պալեանին յանձնարարած է սպաննել Կ. Ռաֆայէլեանն ու Ա. Յովհաննիսեանը :

Նիստը կը չարունակուէր Ապրիլ 21–ին :

*
**

ԼՂՀ ԴԱՏԱԽԱԶՈՒԹԵԱՆ ՉՈՅԳ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԼՂՀ դատախազութիւնը Ապրիլ 20 թուակիր երկու տարբեր հաղորդագրութիւններու մէջ մեղադրութիւններ ուղղած է ԼՂՀ բնակիչ, լրագրող Վարդան Թաշճեանի եւ Հայաստանի «Ազատ օր» օրաթերթի թղթակից Սաթիկ Սէյրանեանի հասցէին : Հաղորդագրութիւններէն առաջինին մէջ ըսուած է թէ Վ. Թաշճեան սերտ յարաբերութիւններ ունէր Ս. Բարայեանի հետ ու իրազեկ էր Ա. Ղուկասեանի դէմ անոր ծրագրած մահափորձէն, սակայն տեղեկութիւնը գաղտնի պահած է ԼՂՀ ապահովութեան մարմիններէն : Նշուած է թէ այդ պատճառով ալ ձերբակալուած է ու բանտարկուած : Ուրնի փաստաբան եւ տուեալ գործի նախաքննութիւնը կը չարունակուի :

Ինչ կը վերաբերի Ս. Սէյրանեանի, ըսուած է թէ, ան կրնայ տեղեակ ըլլալ մահափորձին որոշ մանրամասնութիւններուն, որոնք կը նպաստեն յանցագործութեան բացայայտումին. տրուած ըլլալով նաեւ որ պատահարէն առաջ Ա. Ղուկասեանի վերջին այցելուն էր, բազմաթիւ անգամներ հրաւիրուած է ԼՂՀ դատախազութիւն, սակայն ան չէ ներկայացած : Վերջաւորութեան ըսուած է թէ համոզին չներկայանայ, կը գործադրուի օրէնքով սահմանուած կարգը :

*
**

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Ապրիլ 20–ին նախագահ Ռ. Քոչարեան և Ազգ· Ժողովի նախագահ Ա. Խաչատուրեան յաջորդաբար ընդունած են Ֆրանսա–Հայաստան բարեկամութեան խումբի անդամները, Ժ.–Փ. Պրէթի գլխաւորութեամբ :

Ռ. Քոչարեան բարձր գնահատել եւք խումբին գործունէութիւնը, յայտնած է անկէ Հայաստանի ակնկալածները՝ եւրոպական կառոյցներու մօտ Հայաստանի համարկումի հարցերու աջակցութիւն, Եւրոպայի Խորհուրդին անդամակցութեան զօրակցութիւն եւլն. : Նախագահը կարդ մը լուսաբանութիւններ կատարած է նաեւ Արցախի խնդրին կարգաւորման եւ տարածքալրջանի հարցերուն մասին : Ֆրանսայի հիւրերն ալ ընդգծած են Հայաստան ներդրումները խթանելու կարեւորութիւնը :

Ապ· Ժողովի նախագահ Արմէն Խաչատրեանի հետ տեսակցութեան առաջին նիւթը եղած է Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման հարցը եւ պատուիրակութեան անդամները խոստացած են իրենց կարելին ընել հարցը տրամաբանական աւարտին հասցնելու համար : Ա. Խաչատրեան չնորհակալութիւն յայտնած է Եւրոպայի Խորհուրդին Հայաստանի անդամակցութեան գծով ցոյց տրուած նեցուկին համար ու բացատրած այդ հեռանկարին կարեւորութիւնը : Հոս եւս վեր առնուած է ներդրումներու անհրաժեշտութիւնը :

Հանդիպումին մասնակցած են նաեւ Ֆրանսայի դեսպան Մ. Լբկրա, Հայաստանի Փարիզի դեսպան Է. Նալպանտեան :

*
**

ՎԱԼԱՆՍԻՆԵՐՈՒ ԻՋԵՒԱՆ – ԾԻԾԵՌՆԱԿԱԲԵՐԴ ՅՈՒՇԵՐԹԸ

Զուգորդ քաղաք Վալանսէն (Ֆրանսա) դրօսաշրջիկներու խումբ մը, փոխ–քաղաքապետ Ժան–Մարք Սպաթիւի գլխաւորութեամբ Տասուչ գացած է : Մեծ եղեռնի 85–ամեակի հայաստանեան հանդիսութիւններուն ներկայ գտնուելու նպատակով Հայաստան այցելող հիւրերը ընդունուած են Իջեւանի քաղաքապետ Վարուժան Ներսիսեանի կողմէ, որ իրենց ներկայացուցած է հանդիսութեանց յայտապիրը : Վալանսիներու հինգ հոգինոց խումբ մը –ներառեալ փոխ–քաղաքապետը– Ապրիլ 21–ին կը սկսէր յուշերթ մը Իջեւանէն Ծիծեռնակաբերդ, առաջին փուլին քալելով Իջեւանէն Դիլիջան՝ 34 քմ· : Անոնք անգամ են Վալանսի «Սարգսի ճամբան» հայրենակցականութեան միութեան, որ Իջեւանցիներուն այս անգամ նուիրած է 7 համակարգիչ եւ հեռատեսիլի գործիք մը :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Չէչնիոյ նախագահը՝ Ասլան Մասխադով «Կոմերսանտ» թերթին մէջ, յայտարարած է որ խաղաղութեան ծրագիր մը առաջարկած է Մոսկուայի : Կ'ըսէ թէ հրահանգած է ապստամբներուն որ դադրեցնեն կռիւները : «Համաձայնեցայ նաեւ ազատ արձակելու, առանց նախապայմանի, պատերազմական բոլոր ռուս գերիները» աւելցուցած է Մասխադով :

Վրաստանի նախագահը՝ Շեվարնատզէ ընդգիմադիր 279 բանտարկեալներու նեղում չնորհած է : Անոնց մէջն են իր գլխաւոր թշնամին՝ Ճաբա Իոսէլիանի ու նաեւ անոնք որոնք իրեն դէմ մահափորձի

(Շար.ը Դ· էջ)

ՁԱՏԿՈՒԱՆ տօնին առթիւ, «Ցառաջ» յոյս չի տեսներ երկուշաբթի, Ապրիլ 24–ին (երեքշաբթի, Ապրիլ 25–ի թիւ) եւ խմբագրատունը փակ է : Մեր յաջորդ թիւը՝ Չորեքշաբթի, Ապրիլ 26 :

ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐ

ՌՈՒԲԷՆ ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ
(1874-1915)

Ա.

1929-ի աշնան է, որ Փարիզի մէջ հայ մը մտաւորականներու ջանքով կեանքի կը կոչուի Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներ անունով ծանօթ հրատարակչական ընկերակցութիւնը, նպատակ ունենալով հատորներու ճամբով ի մի համախմբել եւ լոյս աշխարհ հանել արեւմտահայ նահատակ կամ մեռած գրագէտներու հոս ու հոն ցրուած երկերը: Շաբքին անդրանիկ հատորը կը կազմէ վաղամեռիկ գրագէտ – հրապարակագիր (41 տարեկան, գոհ՝ անագորոյն Եղեռնի) Ռուբէն Զարդարեանի Ամբողջական Երկերուն Ա. հատորը՝ Արձակ էջեր եւ հէքեաթներ ենթախորագրով:

Ահա առիթ է խօսելու եւ անդրադառնալու տաղանդաւոր գրագէտի մը մասին, յատկապէս անոր եղերական մահուան 85-ամեակին առթիւ, Ապրիլին:

*
**

Ծնած է Սեւերեկ գիւղաքաղաքը, մերձ Տիգրանակերտի (*): Հազիւ երկու տարեկան, իր ընտանիքին հետ կը փոխադրուի Խարբերդ: Մանկութիւն, պատանեկութիւն, ուրեմն հոն: Նախակրթարանի ուսումը տեղւոյն ազգային վարժարանը, ապա ամերիկեան հաստատութիւն եւ, վերջապէս, կ'աշակերտէ Թլկատինցիի հիմնած կեդրոնականին: Կը պաշտօնավարէ Մէզրէի Ազգային կեդրոնական վարժարանը, իբրեւ տնօրէն եւ աւագ ուսուցիչ՝ դասաւանդելով հայերէն, գրականութիւն, պատմութիւն եւ ֆրանսերէն, 1897-էն մինչեւ 1903: Սիմոն Վրացեան անդրադառնալով այդ 5 – 6 տարիներու կրթական գործունէութեան, կը հաստատէ. – Նրա ձեռքի տակից դուրս եկան մտաւոր լայն պաշարով օժտուած գաղափարական երիտասարդներ, որոնք, իբրեւ ուսուցիչ, գրագէտ կամ հաւրայիկ գործիչ, արդիւնաւոր դեր կատարեցին ոչ միայն խարբերդի ու շրջանի մէջ, այլեւ ընդհանուր ազգային կեանքում»: Յառնուածքով յեղափոխական, իբրեւ շրջանի Դաշնակցութեան գործակիցներէն մէկը, կը ձերբակալուի Թուրքերու կողմէ 1903-ին: Ձերբակալուածներուն մէջ կը գտնուին անոր հոգեւոր – մտաւոր ուսուցիչը Թլկատինցի եւ քանի մը այլ անհատներ: 1904-ին կ'արձակուի անպարտ, տարի մը մնալէ ետք բանտը: Բայց պէտք է մեկնի այլուր:

Փութով ընտանեօք կը մեկնի Իզմիր՝ տեղւոյն ազգային վարժարանի հոգաբարձութեան հրաւէրին պատասխանելով: Իշխանութիւնները կ'արգիլեն անոր կրթական գործունէութիւնը: Հետեւաբար, կը հաստատուի Մանիսա, միշտ տնօրէնի պաշտօնով: 1905-ին Զարդարեան կրկին կասկածելի անձնաւորութիւն կը նկատուի, չէ՞ որ Սուլթան Համիտի մահաւորձին նախապատրաստութեանց մէջ Իզմիրն եւս մեզսակից կը դառնայ: Ուսուցչութիւն նաեւ իր տունը, եւ երկու չափ կը մնայ բանտ: Ընկերներու թելադրութեամբ կը դառնայ փախստական եւ, կը հաստատուի Ֆիլիպէ, Պուլկարիա: 1906-ին կը ձեռնարկէ «Ռազմիկ» եռօրեայի հրատարակութեան, լրագիր ազգային, գրական եւ քաղաքական: Շնորհիւ անոր հատու գրչին, հրապարակագրի արտ ոճին, թերթը չատ չուտով կը դառնայ Պալքաններու Դաշնակցութեան փընտրուած պաշտօնաթերթը: Կը փակուի 1915-ին:

Զենք ծանրանար անոր կուսակցական հանրային կեանքին վրայ: Բեղուն գործունէութենէն կ'արձանագրենք մէկ – երկու կէտ միայն: Առաջին այն թէ՝ ան կը մասնակցի Հ. Յ. Դ. Զորրորդ Ընդհ. Ժողովին, ուր Ա. Վռամեանի, Աւ. Իսահակեանի, Սարգիս Մինասեանի եւ ուրիշներու հետ (առ հասարակ արեւմտահայ) կ'ընդդիմանայ կուսակցութեան կովկասեան եւ ընկերվարական գործունէութիւնները առաջադրող կէտերուն (**): 1914-ի սկսան ալ Յուլիս – Օգոստոս կարիճի մէջ կը մասնակցի Ութերորդ Ընդհանուր Ժողովին, որ գումարուեցաւ Համաչխարհային Ա. Պատերազմին, կը փակուի առանց օրակարգի հարցերը սպառելու:

1909 Յունիսին, Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Բիւրոյի որոշումով Պոլսոյ մէջ կը հիմնուի «Ազատամարտ» օրաթերթը: Բնականաբար Զարդարեանի Պոլիս ներկայութիւնը կարեւոր ազդակ կը դառնայ մասը: Թերթը չատ չուտով կը հանդիսանայ լուսաւոր երեւոյթ մը հայ մամուլի տարեգրութեան մէջ: Զարդարեան զայն կը վարէ արտակարգ հմտութեամբ թերթին չուրջ համախմբելով ժամանակաշրջանի գրեթէ բոլոր յայտնի գրիչները՝ գրագէտ թէ հրապարակագիր: Գլխու պըտոյտ կը պատճառէ հեղինակներու անուններու յիշատակութիւնն իսկ, – խմբագրիներ եւ աշխատակիցներ կ'ըլլան Ս. Զաւարեան, Լ. Ակնունի, Ա. Վռամեան, Ց. Շահրիկեան, Գ. Խաժակ, Լիպ. Նազարեանց (Լեռնեան), Ռ. Դարբինեան, Գեղ. Բարսեղեան, Հ. Համբարձումեան, Ն. Փափազեան, Զ. Եսայեան, Դ. Վարուժան, Սիամանթօ, Գ. Զօհրապ, Մ. Վարանդեան, Աւ. Ահարոնեան, Աւ. Իսահակեան, Վր. Փափազեան, Արտ. Յարութիւնեան, Մ. Կիւրճեան, Բարսեղ Շահպազ, Մար, Շ. Մխաքեան, Ս. Վրացեան, Կ. Փաշայեան եւ ուրիշներ:

Օսմանեան Սահմանադրութեան ատ՛ով խաբուսիկ չունչով վարակուած խմբագրականին մէջ (լեզուէն եւ ոճէն դատելով հեղինակն է նոյնինքն խմբագրապետը) կը կարդանք, ի մէջ այլոց.– Մենք կանգնած ենք աւերիչ իշխանութեան մը պետական աւերակներուն վրայ եւ բաղաքական ու ընկերական դժուարին վերածնութեան մը առջեւ միանգամայն: Բազմացեղ ու բազմամեծեցնայ կայսրութեան մը եւ տանջահար ու թշուառացած ժողովուրդներու նոր կենսագործութեան մէջ ոչ մէկ տարակոյս, որ ամէնէն պատասխանատու դերերէն մէկն ունի վերցնելիք իր ուսին՝ գաղափարական, շիտակ եւ ժողովրդաւնէր մամուլը:

«Ազատամարտ» նպատակ ունի ահա՛ «Ամէն ինչ ժողովուրդին համար եւ ժողովուրդին միջոցով» նշանաբանին դեկավարութեամբ, ձգտելու օսմանեան ազգերու արդար ու իրաւահաւասար գործակցութեան, երկրին արմատական ու հիմնական բարեկորոգման եւ հայ ժողովուրդի մտաւոր ու բաղաքակրթական բարձրացմանը, մամուլին վերադարձնելով ճշմարտապէս ուսուցանողի, դաստիարակողի եւ առաջնորդողի իր ազնուագոյն կոչումը···:

Օրաթերթին լոյս ընծայումէն տարի մը անց արդէն հրապարակ կ'ելլէ «Ազատամարտ» չաբաթաթերթ – յաւելուածը, զբաղական, գեղարուեստական եւ գիտական հնթախորագիրով: Կը տեւէ մինչեւ 1911-ի վերջերը: Հիմնական առաջադրութիւնը կ'երեւի անդրանիկ խմբագրականին մէջ: «Ազատամարտ»ի շաբաթական այս ձեւաւորածը ուրիշ բան չէ՝ եթէ ոչ նախաբայ մը դէպի գրական նոր աշխատանք, որուն համար իրենց գործակցութիւնը պիտի բերեն արեւմտեան եւ արեւելեան Հայերու յայտնի գրողներէն մեծ մաս մը, ինչպէս նաեւ նորահաս սերունդի բոլոր լաւագոյն ներկայացուցիչները··· Ձեռնարկը՝ համեստ իր սահմաններուն մէջ, նպատակ ունի իրեն՝ միեւնոյն ատեն արձագանգը բերել նաեւ հայ կեանքին մէջ օտար իմացական շարժումներուն, ծանօթացնել ինչ որ Արեւմտեան ու Գիտութիւնը կ'ատելցնեն, որպէս նոր դրամագլուխ, համաշխարհային բաղաքակրթութեան եւ ընկերական յառաջդիմութեան ի նպաստ:

1911 13/26 Դեկտեմբերէն սկսեալ, նոյնպէս իբրեւ յաւելուած «Ազատամարտ»ի, չատ կարճ ժամանակով մը լոյս կ'ընծայուի «Բագին»ը: Հոն կը կարդանք, ի մէջ այլոց, – Բագինը հնօրեայ մարդկութեան մէջ, երկրիս վրայ կը խորհրդանշէր Արեգակը, որուն ճառագայթները այնքան ոսկեղէն երգեր հիւսած էին Վետտայական աստուածային գրականութեան մէջ··· Հայոց աշխարհն ալ ունեցաւ իր Բագիններըը, Ատրուշաններըը, – կեանքի աղբիւրները՝ Սօսեաց Անտառի հայրենաշունչ սօսափիւնին հետ··· Գրականութեան նըւիրուած մեր հանդէսը, զոր կը կնքենք այս նուիրական անունով՝ կը սիրենք յուսալ թէ գրական պաշտամունքի եւ փառաբանութեան նշմարիտ եւ կենդանի տաճարը պիտի ըլլայ մեր մտքի եւ սրտի ուխտեալներուն··· (խօսք խմբագրութեան):

Կ'արձանագրենք անցողակի, իբրեւ նըկատելի բացառիկ երեւոյթ, թէ արդէն 1908 Դեկտեմբերին, միշտ Պոլսոյ մէջ լոյս կը տեսնէ «Ազդակ» չաբաթաթերթը՝ գրական, ընկերային, քաղաքական բովանդակութեամբ: Կը ներկայացնենք անուններ, հաստատելու համար, թէ որքա՜ն ծաղկուն եւ չքեղ կ'ըլլայ մեր միտքին ոստումը դէտ այդ տարիներուն: Լ. Ակնունի, Աւ. Ահարոնեան, Ե. Եարճանեան (Սիամանթօ), Ռուբէն Զարդարեան, Սիմոն Զաւարեան և Յարութիւն Շահրիկեան, ինչպէս նաեւ Փրանսացի հայասէր Փիէր Քիյար, բոլորն ալ յիշուած իբրեւ «համակրողներ»: Աստղ կողքին խմբագիրներ կը սահմանուին Գեղամ Բարսեղեան, Տիկին Զապէլ Եսայեան, Վահրամ Թաթուլ եւ Շաւարշ Մխաքեան: Այս հոլին չարքին լուրջ աշխատասիրութիւններ, քերթուածներ, մտքի գոլքեր եւ գըրական երեւներ կը պատկերացնեն Եդուարդ Գօլանճեան, Արտաշէս Յարութիւնեան, Վրթանէս Փափազեան, Յակոբ Տէր-Յակոբեան, Դանիէլ Վարուժան, Բարսեղ Շահպազ, Ռուբէն Սեւակ: Անշուշտ կը հանդիպինք թարգմանութեանց, փոխադրումներու եւայլն:

Կարելի չէ աննկատ թողուլ այն բացայայտ իրողութիւնը, թէ գրական ու հանրային աշխատանքներուն առընթեր, ան Պոլիս գտնուած ժամանակ կը լծուի նաեւ կրթական կեանքին: Այսպէս, Աբրահամ Հայրիկեանի կողմէ հիմնադրուած Արդի Վարժարանին եւ Կեդրոնականին մէջ կը դասաւանդէ հայերէն եւ գրականութիւն: Կ'ընտրուի նաեւ Ազգային Երեսփոխանական Ժողովի անդամ:

Յառնուածքով դասախարակ, զանազան կրթարաններու մէջ կատարած դասախօսութիւններով կը ձգտի իր աշակերտներուն միտքերը լուսաւորել: Այս ուղղութեամբ լոյս կ'ընծայէ հայերէնի դասագիրքերու այնքան փնտռուած եւ գըտնահատուած «Մեղրագետ» չարքը, այլպէս հարուստ իր բովանդակութեամբ, յատնապէս վերջինը՝ Ժողովածու հայ եւ օտար գրականութեան մատենագրումով:

Բայց աւելի լաւ կ'ըլլայ, որ խօսի ան: Առաջադրութիւններու, միտքերու յստակութիւնն ու չարունակութիւնը պահպանելու մտօք:

«Մեղրագետներու շարքին առաջնորդող նպատակն է՝ բեղնաւորել մեր մանուկներուն իմացականութիւնը, դիտելու, խորհելու եւ դատելու վարժեցնելով զանոնք. եւ ձեւակերպել անոնց մէջ հայկական ոգին··· Հետեւաբար, դասագիրքերու այս շարքին մեթոտն է եղած՝ ո՛չ թէ բարոյախօսել, այլ թելադրել, ո՛չ թէ բարոյախօսել, այլ առաջնորդել որ մանուկը ինքը դիտէ, ինքը դատէ եւ ինքը եզրակացնէ··· աշխատած ենք զարգացնել հայկական պաշտամունքը՝ ֆիլլթ, հայ տղոց հոգիին մէջ··· Լեզուն, որ ոսկեղէն բանալին է իմացականութեան ու հոգիին, նկատած ենք իր մէջ իսկ խորհուրդ մը՝ դաստիարակութեան և մտաւոր կրթութեան համար. ուստի ձգտած ենք որ ըլլայ անիկա միշտ աշխոյժ, բաղցր ու տաք, մանաւանդ տարրական ու միջին դասընթացքներուն մէջ, լի ժողովրդական բարբառի յոյզովն ու կենդանութեամբը, խուսափելով մատենագրական լեզուի ծանրութենէն եւ ակադեմական լրջութենէն»:

Ձեռքի տակ գտնուող վերջին հատորին մէջ, 1911 Ապրիլ 20, Կ. Պոլիս, կը գրէ.– «Գեղեցկութիւնն ընդունելու համար կայ միայն մէկ միջոց. գալ դէմ յանդիմման անոր հետ, զմայլիլ եւ անով լեցնել միտքն ու հոգին: Գրագիտութեան կանոնները գոյութիւն ունեցած են ոչ թէ գրականութեան ստեղծումէն առաջ, այլ անոր ստեղծումէն ետքը, շատ վերջը միայն արուեստի հրաշակերտներուն երեսին գալէն՝ որոնք իրենց կազմութեան ատեն, ոչ մէկ կանոն ու օրէնք ունեցած են իրենց ուղեցոյց՝ բացի ստեղծագործ արուեստէն: Գրականութեան ուսուցչին պարտքն է ուրեմն Գեղեցկութիւնը իր զգեցած գանազան ձեւերուն մէջ ցոյց տալ. թէ ինչպէս կրցած են ըմբռնել զայն գանազան Արուեստագէտներ, ինչ միջոցներու դիմած են զայն արտայայտելու համար, որ կողմերէն նայած են Բնութեան եւ կեանքին՝ տեսնելու համար այն, ինչ որ ուրիշներ կամ բնաւ չեն տեսած կամ տեսած են անոր մէկ մասը, բանի որ Գեղեցկութեան դաշտը անհունապէս ընդարձակ է եւ լայն. եւ ամէն մէկ խոհագնութիւն կարող է նոր բան մը գտնել եւ նոր բան մը հաղորդել տիեզերական Խորհուրդներէն»:

Մեղրագետներու ճամբով ներկայացուցած այս միտքերը, յստակ կը դարձնեն Զարդարեան կրթական մշակին մանկավարժական ըմբռնումները լեզուի, արուեստագիտութեան ուղղութեամբ եւ, ուրիչ: Ցառաջապահ ըմբռնումներ, անկասկած:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Ծանօթ.–

(*) Սեւերեկ, Սեւերակ, Սեւաերակ: Գիւղաքաղաք Արեւմտ. Հայաստան, Տիյարպէքիրի նահանգ, Հայկական Տաւրոսի լեռնաբազուկ Սեւ լեռներու (այժմ՝ Գարաճատաղ) և Եփրատի միջեւ, Տիյարպէքիր – Ուրֆա ճամբուն վրայ: Մերձակայ անտառը հարուստ է ընկուզենի, կաղնի, պիստակենի, խնձորենի եւ տանձենի ծառերով: 1895-ին Հայերը հոս կ'ենթարկուին ջարդի և կողոպուտի: Մինչ Եղեռնի նախօրէին Սեւերեկ ունէր շուրջ 2·500 հայ բնակիչ: Կը գրաղէին այգեգործութեամբ, պարտիզպանութեամբ, արհեստներով եւ առեւտուրով: Կար եկեղեցի եւ դպրոց: Մեծ մասը կը գտնուի տեղւոյն վրայ: Նաեւ՝ Ուրֆա գաղթական Ճամբուն: Սեւերեկ այժմ Թուրքիոյ Ուրֆա նահանգի Սեւերեկ գաւառի կեդրոնն է: (Տես՝ Հ. Հանրագիտարան):

Հր. Աճառեան ստուգաբանելով էվիրեկ անունը (կեսարիայէն ոչ շատ հեռու, փիլիկիոյ սահմանին վրայ գիւղ մը) կը մեկնաբէ, թէ կը ծագի հայերէն աւերակ բառէն: Նոյն ձեւով Սեւերեկ գիւղաքաղաքը, Տիգրանակերտի մօտ, «ծագում է անշուշտ հայերէն Սեւ Աւերակ ձեւից»:

(**) Զորրորդ Ընդհ. Ժողովը կը գումարուի 1907 Փետրուար – Ապրիլ, Վիէննա, Աւստրիա: Դաշնակցութեան ամէնէն կարեւոր Ընդհ. Ժողովներէն մէկը: Կը որոշուի թրխահայ դատին կցել նաեւ ռուսահայ դատը եւ կ'ընդունուի ընկերվարութիւնը, իբրեւ նպատակ: Կը մշակուի նոր ծրագիր: Կ'որոշուի մասնակցիլ Պարսկաստանի յեղափոխական շարժումին: Նաեւ համագործակցութիւն օսմանեան ընդդիմադիր տարրերու հետ: Այնուհետեւ Հ. Յ. Դ. անդամ կ'ընդունուի Ընկերվարական Միջազգայինի:

Ժ.Մ.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԹԷՈԴԻԿԻՆ

Սվազ, 1910, Սեպտեմբեր 3

... «Մարի» մը կ'ակնարկէիր նամակիդ մէջ: Ուրախ կ'ըլլաս անշուշտ երբ լսես թէ այս տողերը քեզ կը գրեմ մեղրալուսնիս առաջին օրերուն մէջ: Օրիորդը որուն հետ ամուսնացայ՝ կը կոչուի Արաքսի: Գաւառի կնոջ բարոյական համեստութեանց յատկութիւններուն վրայ՝ գոհ եմ քերթողի ճաշակս եւ մտքի պահանջներս գոհացնող առաւելութիւններ անոր մէջ: Մեր այս միութիւնը վերջակէտ դրաւ տոամի մը, կամ աւելի ճիշդը՝ վճռի մը զոր մենք ապրեցանք ամբողջ վեց ամիս, անցնելով շատ ողբերգական փուլերէ: Վերջապէս յաղթանակը տարաւ մտքուր եւ անկաշկանդ սէրը. եւ հարցան Սվազը տեսակ մը հետաքրքրութեամբ հանդիսատես ըլլալէ վերջ՝ պիտցաւ գոնէ ծափահարել այդ ընտրութիւնս, եւ իմ ներս կամքի յաղթանակը:

Ա՛յ ասկէ վերջ դուշէ նոր յոյզեր ու նոր կայ միայն մէկ միջոց. գալ դէմ յանդիմման անոր հետ, զմայլիլ եւ անով լեցնել միտքն ու հոգին: Գրագիտութեան կանոնները գոյութիւն ունեցած են ոչ թէ գրականութեան ստեղծումէն առաջ, այլ անոր ստեղծումէն ետքը, շատ վերջը միայն արուեստի հրաշակերտներուն երեսին գալէն՝ որոնք իրենց կազմութեան ատեն, ոչ մէկ կանոն ու օրէնք ունեցած են իրենց ուղեցոյց՝ բացի ստեղծագործ արուեստէն: Գրականութեան ուսուցչին պարտքն է ուրեմն Գեղեցկութիւնը իր զգեցած գանազան ձեւերուն մէջ ցոյց տալ. թէ ինչպէս կրցած են ըմբռնել զայն գանազան Արուեստագէտներ, ինչ միջոցներու դիմած են զայն արտայայտելու համար, որ կողմերէն նայած են Բնութեան եւ կեանքին՝ տեսնելու համար այն, ինչ որ ուրիշներ կամ բնաւ չեն տեսած կամ տեսած են անոր մէկ մասը, բանի որ Գեղեցկութեան դաշտը անհունապէս ընդարձակ է եւ լայն. եւ ամէն մէկ խոհագնութիւն կարող է նոր բան մը գտնել եւ նոր բան մը հաղորդել տիեզերական Խորհուրդներէն»:

Մեղրագետներու ճամբով ներկայացուցած այս միտքերը, յստակ կը դարձնեն Զարդարեան կրթական մշակին մանկավարժական ըմբռնումները լեզուի, արուեստագիտութեան ուղղութեամբ եւ, ուրիչ: Ցառաջապահ ըմբռնումներ, անկասկած:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Ծանօթ.–

(*) Սեւերեկ, Սեւերակ, Սեւաերակ: Գիւղաքաղաք Արեւմտ. Հայաստան, Տիյարպէքիրի նահանգ, Հայկական Տաւրոսի լեռնաբազուկ Սեւ լեռներու (այժմ՝ Գարաճատաղ) և Եփրատի միջեւ, Տիյարպէքիր – Ուրֆա ճամբուն վրայ: Մերձակայ անտառը հարուստ է ընկուզենի, կաղնի, պիստակենի, խնձորենի եւ տանձենի ծառերով: 1895-ին Հայերը հոս կ'ենթարկուին ջարդի և կողոպուտի: Մինչ Եղեռնի նախօրէին Սեւերեկ ունէր շուրջ 2·500 հայ բնակիչ: Կը գրաղէին այգեգործութեամբ, պարտիզպանութեամբ, արհեստներով եւ առեւտուրով: Կար եկեղեցի եւ դպրոց: Մեծ մասը կը գտնուի տեղւոյն վրայ: Նաեւ՝ Ուրֆա գաղթական Ճամբուն: Սեւերեկ այժմ Թուրքիոյ Ուրֆա նահանգի Սեւերեկ գաւառի կեդրոնն է: (Տես՝ Հ. Հանրագիտարան):

Հր. Աճառեան ստուգաբանելով էվիրեկ անունը (կեսարիայէն ոչ շատ հեռու, փիլիկիոյ սահմանին վրայ գիւղ մը) կը մեկնաբէ, թէ կը ծագի հայերէն աւերակ բառէն: Նոյն ձեւով Սեւերեկ գիւղաքաղաքը, Տիգրանակերտի մօտ, «ծագում է անշուշտ հայերէն Սեւ Աւերակ ձեւից»:

(**) Զորրորդ Ընդհ. Ժողովը կը գումարուի 1907 Փետրուար – Ապրիլ, Վիէննա, Աւստրիա: Դաշնակցութեան ամէնէն կարեւոր Ընդհ. Ժողովներէն մէկը: Կը որոշուի թրխահայ դատին կցել նաեւ ռուսահայ դատը եւ կ'ընդունուի ընկերվարութիւնը, իբրեւ նպատակ: Կը մշակուի նոր ծրագիր: Կ'որոշուի մասնակցիլ Պարսկաստանի յեղափոխական շարժումին: Նաեւ համագործակցութիւն օսմանեան ընդդիմադիր տարրերու հետ: Այնուհետեւ Հ. Յ. Դ. անդամ կ'ընդունուի Ընկերվարական Միջազգայինի:

Ժ.Մ.

երգեր սպասես ինձմէ. կը խոստանամ տալ, քանի որ Մուսան երկուք եղաւ:

— • —

Թօզաք, 1912, Մայիս 15

Դանիէլ Վարաժանէն իր սիրելի բարեկամին՝

Թէոդիկին ողջո՛յն.

Պարտական եմ քեզի, սիրելիս, պարտական եմ խօսքեր՝ զոր երկար ժամանակ պահեցի սրտիս մէջ եւ պատառ մը թուղթ ցտայ կարծես, զանոնք ծրարելու համար:

... կը յուսամ դիս այդ տեղ տեսնել այս ամառ. լսի՛ր թէ: Բայց կաշկանդումներ չատ ունիմ, չատ ցաւեր՝ որոնք դիս հոս կը գամեն դեռ. «Երբոր բացուին դռներ յուսոյ»...: Եւ յուսով կը յուսամ թէ յուսոյ դռները պիտի բացուին օր մը: Երջանկութեան հաւատքս չէ մեռած տակաւին. սիրտս կը բաբախէ, եւ ինչ որ կը բաբախէ՝ կրնայ խայտալ նաեւ: Ցիրաի հայրենասէրն վերջ, մարդ կրնայ եղեր վաստիրասէր ալ ուներնալ՝ եղիային պէս: կարօտցայ ափունքները՝ զորս լուսնակը կը կարմրէ իր ծփանուտ ցոլացուվը:

Այս անգամ քեզի մաերմիկ քերթուած մի է ղրկածս, աղջկանս վրայ գրուած, զոր մեզի հաճելի եղած է կոչել Վարուժանակ, հակառակ իր բուն անունին որ Վեռնիկ է: Հայրական առաջին երգս տակաւին կը նուիրեմ:

Մինչ քուկդ
ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ

Ռ. ՍԵՒԱԿԷՆ

Լօզան, 1910, Օգոստոս 10

... Այո՛, Տիկին Թէոդիկ, համակարծիք եմ ձեզի. հացը աշխատողինը չէ հիմա, հացը դողդողինն է. ու մեռնողին իրաւունքը մեռցնողէն հարցնելը՝ եղերական անմտութիւն մըն է, ափսո՛ս:

— • —

Լօզան, 1910, Օգոստոս 18

Սիրելի Թէոդիկս. – Կը ղրկեմ «Վերջին Հայերը» զոր մասնաւորապէս Տարեցոյցիդ համար պատրաստեցի: Ջանացի Ազատ Հայուն վերջիւկ Հանրագիտարանին մէջ բացատրել ստրուկ Հայուն մեծ վէրքերը: Աշխատեցայ հոն ցուցադրել ճնահասհմանադրական չրջանի մեր գրական Հայերուն հոգին՝ իր բոլոր լացնող պարզութեանը մէջ: Չեմ դիտեր թէ յաջողեցա՞յ. ամէն պարագայի մէջ կը յուսամ որ հրատարակութիւնն օգտակար կ'ըլլայ՝ ժողովուրդը արատագրել զգուշացնելու տեսակէտէն: Կը վախնամ որ ուշ մնացի քիչ մը, բայց «Արեւուն տակ ամէնո՛ւն ալ տեղ կայ» կ'ըսեն, ու կը յուսամ որ խոշոր գիրքիդ մէջ պզտիկ բանաստեղծի մը համար անկիւն մը կ'ըլլայ միշտ:

— • —

Լօզան, 1911, Մարտ 8

Ննջեցեալ եմ քեզ՝ բարեկամական անձնական դէզեցիկ տողերուդ համար: Ու այս առաջին անգամը չէ որ կը գրես. ես միշտ ծուլացեր եմ գրելու, չեմ ծուլացեր՝ սիպտակ չգրելու, ու մի՛չտ ալ ցաւեր եմ: Այ կոզմս հիւանդ, ձախ կոզմս պիտակ, ղմերու հետ գբաղելու ժամանակ կո՞յ որ: Մեղքս հասկցար. գրէ՛ ինձ երբեմն ծուլանամ՝ ներէ՛ ինձ: Եւ որպէսզի ներելուդ առաջին վառահ ըլլամ, կը ղրկեմ քեզի թօթաքի պլուխ – գործոցը: Զըլլա՛յ որ միաքդ անցնես թէ ասիկա պարզապէս փոխարինութեան համար է «ժամանակ»ի մէկ տարուան նուէրիդ համար. ա՛չ. բարեկամութեան մէջ փոխադարձութեան ըզգացումը երբ մտնէ՝ սրտին մէջ վաճառականութիւնը մտած կ'ըլլայ:

... «Վերջին Հայերը»ս չատ գնահատուած է, կ'ըսես, Պոլսահայերէն. չնորհակալ եմ: Երկկ Եգիպտոսէն եկած Հայէ մը ըսաց որ այդ վառատրած Հայութեան մէ՛ջ ալ գտեր է խանդավառութեան ցոյցեր: – Հոս կ'ուսրտեմ նամակս. պիտք է խկոյն հիւանդանոց վազեմ: Շտեսութիւն:

— • —

Լօզան, 1911, Մայիս 7

Կը վախնամ որ վշտացար՝ նամակիդ պատասխանն ուշացնելուս համար: Եթէ

ԱՐՇԱԼՈՅՍԻՆ ՄԱՅՐԸ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Տէր Զօր կամ աւելի ճիշդը Տէր Էզզօր, կը գտնուի Եփրատի ձախ եզերքին վրայ, Սուրիոյ հողամասին մէջ: Եփրատի այլ կողմը կը տարածուի Միջագետքը: Ճիշդ Տէր Էզզօրի դէմքը, Եփրատի մէջ կը ըզտնուի բաւական ընդարձակ կղզեակ մը, պարտէզներով ու տուներով: Երկու կամուրջներ այդ կղզեակը կը կապեն ցամաքին: Այսպէս ուրեմն, քաղաքէն Միջագետք անցնելու համար հարկ է նախ անցնիլ փոքր կամուրջէ մը, յետոյ կղզեակէն եւ ապա մեծ կամուրջէն: Երկու կամուրջներուն դլուխը, կղզեակին կողմը, կան պահականոցներ, եւ սուինաւոր ոստիկաններ միշտ կը հսկեն անցորդներուն վրայ: Աբաբները ազատօրէն կ'երթեւեկեն այդ կամուրջներէն, բայց Հայերուն բացարձակապէս արդիլուած է առանց վէսիքայի կամ մանաւոր արտօնութեամբ անցնիլ մեծ կամուրջէն:

Գերմանները երբ հանդրուան մը հաստատեցին Տէր Էզզօրի մէջ, ուզեցին անմիջապէս անթել հեռագրի կայան մը ունենալ, եւ առոր համար ընտրեցին Միջագետքի եզրը՝ մեծ կամուրջին մօտ տեղ մը, աւազուտ անապատին մէջ: Ես այդ միջոցին գերման հանդրուանը կը պտտէի իբրեւ զինուոր եւ իբրեւ թարգման: Ինծի վիճակուած էր ամէն օր, երբեմն օրը երկու անգամ՝ անթել հեռագիրի կայանը բերել ղրկուելիք հեռագիրներու պատճէնը: Բնականաբար անարգել կ'անցնէի կամուրջներէն, քանի որ պահակ ոստիկանները կը ճանչնային զիս եւ պիտէին պաշտօնական դիրքս: Անթել հեռագրի կայանին մօտ կը դտնուէին մէկ քանի արաբական վրաններ: Օր մը, երբ դործս աւարտած՝ կը վերադառնայի կայանէն, այդ վրաններէն կին մը դուրս ելաւ եւ արագ քայլերով մօտեցաւ ինծ:

– «Դուն Հայ ես, այնպէս չէ՞» հարցուց Հայերէն: «Այո՛, պատասխանեցի. իսկ դուն ո՞ւր տեղացի ես»:

– Խարբերդցի եմ, ըսաւ կինը. ամէն օր կը տեսնեմ՝ քու հոս գալ – երթալդ եւ դէմքդ դուշակեցի որ Հայ ես... խնդիր մը ունիմ, Աստուծոյ սիրուն՝ մի՛ մերժեր:

– «Ըսէ՛ տեսնենք...»: Եւ պատմեց: Հազարաւորներու սովորական պատմութիւնն էր: Խարբերդէն տեղահան եղած էին, ամուսինը ճամբան սպանուած, մանչ զաւակն ալ Քիւրտերը յափշտակած: Հապա յայոդած էր երկու աղջիկները ապահով, որոնցմէ մին մեռած էր թիֆիւսէ:

– Մէկ հատիկ աղջիկս մնացած էր քովս, չարունակեց, 12 տարեկան Արշալոյս. աչխարհի մէջ իրմէ զատ ա՛լ մէկը չունէի... չարդէն հրաչքով ազատեցանք. միասին Մարաթ կը դտնուէինք, հոսկէ երկու – երեք ժամ անդին. անօթի մնայինք, ա՛լ ճարս հատաւ, աղջիկս առի՝ եկայ Տէր Զօր երթալու համար ուր կը յուսայի գործ մը դտնել: Կամուրջէն անցայ, երբ միւս ծայրը հասայ՝ ոստիկանները կասկածեցան, մեզ բռնեցին, հարցաքննեցին, եւ երբ տեսան որ Հայ էի՝ աղջիկս ձեռքէս առին ու զիս եւս ղրկեցին... Աստուծո՛յ սիրուն՝ աղջիկս ազատէ՛ այդ մարդոց ձեռքէն. իմ աղուոր հրեշտակս մի՛ ձգեր այդ հրէշներուն քով...

Եւ խեղճ մայրը դառնօրէն արցունք կը թաւիէր:

– «Բայց ես ի՞նչ կրնամ ընել» կմկմացի յուզուած ու չուարած: – «Դուն Գերմանացիներուն հետ յարաբերութիւն ունիս. կը տեսնամ կոր, ամէն օր հոս կուգաս – կ'երթաս, անոնց ձեռքով կրնաս բան մը ընել»:

Թշուառ կինը ինծի կը վերագրէր կարողութիւն մը զոր չունէի, ափսո՛ս: Այսուհանդերձ քանի մը յուսատու խօսքեր ըրի եւ հեռացայ քովէն: Հետեւեալ օր նորէն եկաւ քովս:

– «Գերմանացիները չեն ուզեր միջամտել, ըսի, սպասէ՛ տեսնենք, ուրիշ հնարք մը կը մտածենք...»: «Բայց չեմ կրնար սպասել, բացագանչեց, այս Արաբներուն քով կը ծառայեմ չոր հացի մը փոխարէն, եւ մէկ – երկու օրէն վրանը պիտի քակեն ու մեկնին... ստիպուած եմ կա՛մ հետերնին երթալ, կամ...»: Խօսքը չատաբեց:

Ի՞նչ կրնայի ընել այս թշուառ կնոջ համար: Վերադարձիս պահականոց մը-տայ եւ հարցուցի թէ 12 տարեկան Արշալոյս անուն աղջկան մը մասին տեղեկութիւն ունէի՞ն:

– «Առանկ աղջիկ չենք ճանչնար» գոչեց ոստիկան մը կոշտութեամբ, – Ի՞նչ պիտի ընես հարցուց ուրիշ մը, քիչ մը աւելի քաղաքավար: – «Իր մօրեղբայրն եմ, իմացայ որ ձեր քովը կը գտնուի եղեր, կ'ուզեմ քովս առնել»: – «Քեզի սխալ տեղեկութիւն տուեր են» պատասխանեց ոստիկանը:

Հետեւեալ օրը ոստիկաններուն հետ ունեցած խօսակցութիւնս պատմեցի Խարբերդցի կնոջը: Տարտամօրէն երեսս կը նայէր, առանց կարծես հասկնալու ըսածս: Միւս օր երբ, ըստ սովորութեան, գացի անթել հեռագրի կայանը, անյայտ եղած էին արաբական վրաններէն: Գերման սպան որուն յանձնեցի հեռագիրները, աղաչաց ֆրանսերէնով մը ըսաւ.

– Այս առտու կին մը ինքզինքը գետը նետեց ու խեղդուեցաւ. աչխատեցանք ազատելու, բայց անկարելի եղաւ. կամուրջին ճիշդ մէջտեղէն նետուեցաւ, հո՛ն ուր ջուրը չատ խոր է եւ յորձանքը զօրաւոր:

– Ո՞վ էր այդ կինը, հարցուցի յուզուած ձայնով մը:

– Այն կինը որ քանի մը անգամ քեզի հետ տեսնուեցաւ, ինչպէս նշմարեցի հոսկէ:

Արշալոյսին մայրն էր:

Ce qui demeure, c'est la civilisation arménienne elle-même, ce sont ses cathédrales et ses poètes, ses saints et ses martyrs, sa spiritualité. Et cette spiritualité indestructible, c'est toute l'Arménie.

RENE GROUSSET
de l'Académie Française

MESSAGE DE JOSEPH KESSEL,
de l'Académie Française

Je me souviens très bien que, même dans l'horreur de la première guerre mondiale, la tragédie arménienne de 1915 a soulevé en moi une profonde émotion. Le mot génocide n'avait pas encore cours à cette époque, mais j'ai senti alors tout ce qu'il a signifié plus tard. Et c'est de tout cœur que je m'associe à la commémoration de ce soixantième anniversaire tragique.

«Haratch», 24. 4. 1975

ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ – ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Կարաւանէն խառնեցին նաեւ երկու կին եւ տղեկ մը: Պրուսայի Հայախօս գիւղերէն պառաւ մըն էր, եւ իր հարսը՝ որուն երկունքի ցաւերը բռնելով, ստիպուած էր ճամբան մնալ ու ծնիլ փղոցի մը անկիւնը, պատի մը տակ: Կեսուրը արձնուելցաւ մնալ տղայկանին մօտ, ինչպէս նաեւ անոր տասնամեայ որդին: Քանի մը օր եւք, երբ հարսը կրցած էր շարժիլ, խառնուած էին պոլսական պանդուխտներու այն կարաւանին որ հետիոտն կ'երթար դէպի Խսկիչէհիր:

Տաճն օր քալած էին. բայց օր օրի ոտքերը կը ծանրանային, մարմինները քար կը կապուէր: Պառաւը հարան ու մանուկը հեւ ի հեւ ու տատանելէն կը հետեւէին ագիտրոմ թափօրին: Վերջին հանդրուանին՝ փոխուած պահակը կը զգրանար այս դանդաղութենէն. ուսարկ ուժտուաւ խարազանին, ժամ առաջ նոր կայանը հասնելու համար:

Նորածինը անհանգիստ՝ միշտ կը ճչար, կուլար, կը նուաղ: Հէք մայրն ի զուր կը տքնէր լռեցնել զայն: Իր չոր ծիծը բերանը կը դնէր անոր, բայց երախան չէր կրնար ծծել, վասն զի մայրը կը քալէր անդուլ: Այս պատճառաւ սկսաւ եւս մնալ յաճախ:

– «Քահ, ինչո՞ւ եւս կը մնաս, քալէ՛, կը սատկեցնեմ քեզի հա՛...» կը սպառնար պահակը:

– «Ադա՛» կը պատասխանէր հարսը ադճատ թրքերէնով մը, «ձայնը չհանելու համա՛ր եւս կը մնամ»:

– «Առանկ բան չկայ. ա՛րշ...»: Եւ հրացանի բունը բարձրացաւ մօրկան թիկունքին:

Սակայն ինչ որ ալ ըլլար, անկարելի էր հասնիլ այրական քայլերուն: Սիրտը չէր դիմանար մանկան լացին: Պահ մը բարկացած՝ կը սատսէր. բայց անոր ճաթելու աստիճան պոռուքն ստիպուած, ծիծը կուտար անոր բերանը: Այսպէս դարձեալ յապաղած էր խումբն:

Այս անգամ պահակը, զայրացած, մօտեցաւ անոր: Ցափշտակեց երախան անոր գերկէն, եւ ինչպէս որ հաւի մը կը լուխը պլորելով կը փրցնեն, իր երկու բիրտ ձեռքերովը բռնեց մանկիկին պարանոցը, սեղմեց, լարեց, պլորեց, գլուխը վիզին վրայ գալարեց, խեղդեց ու վերջին չարժումով մը դիակը նետեց քանի մը քայլ անդին: Այս հրէշային գործողութենէն անմիջապէս յետոյ կռուիը հարուածելով մօրը ուսին, ոռնաց. – «Հիմա, հանգիստ քալէ, տեսնեմ...»: Մայրը որ ապուշցած էր այս չանթարապ ու անկարելի ոճիրէն, կռուիի վերջնական հարուածին տակ ցնցուեցաւ. կուրծքը փլաւ եւ սկսաւ յիմարական լալիւնով մը անիծել պահակը, հայերէն ու թրքերէն հատակտոր աւաչներով, մինչ դահիճը մարակելէն ու աքացելէն զայն կը քչէր, կը հրէր դէպի խումբը:

Հարսին ջայլին խառնուեցաւ կեսրոջ վայլիւնը եւ տղեկին ճուռոցը, որոնց ամէնուն՝ ծեծով կը փոխարինէր պահակը, պայրոյթէն կաս – կապուտ եղած:

Սրտակեղէք արարքէն խումբը սարսափահար եղած էր: Ցարդ իրենց քաչածները մանկական խաղ մը կը մնային առ առ առջեւ. նկարին քով սուուեր մը: Ամէնքն ալ սկսան ակռայ կճրցնել եւ քնանախղիը նայիլ գազանին երեսը: Անոնց-մէ մին չկանդուրժելով պոռաց «Պէ հէ-բի՛ֆ, բաւ չէ՞ ըրածդ: Գայլն անգամ պիտի խնայէ՛ր այդ մանկիկը խեղդելէ: Դուն գայլէ՛ն ալ վար գազան մըն ես եղեր...»:

– «Վա՛յ կեավուր, դուն ո՞վ ես որ պաչտօնեայի մը դէմ կը դնես» գոչեց պահակը գերագրդիռ, եւ հրացանին բունը վերէն վար հարուածեց երիտասարդին գլխուն: Ան ճիչ մը արձակեց, եւ երբ ձեռքը ականջին տարաւ՝ տաք արիւնի ժայթք մը զգաց. աչքերը մթագնեցան ու դանդաղեց:

– «Քեզի կը հասկցնե՛մ հիմա պաչտօնեային դէմ դնելը» ոռնաց պահակը, եւ փամփուչտը գետեղելով հրացանին մէջ՝ զայն ուղղեց բողոքարկուին:

Շուրջէն միջամտեցին, ողոքելով բրտնեցին հրացանը եւ սկսան պատասխել զանին որ հանդարտի: Բաւական երկար աչխատանք մը եղաւ ասիկա: Վերջապէս դահիճը մեղմացաւ ու յարեց.

– Ես ի՛նչ ընեմ. այդ լակոտը արդէն անօթի պիտի մեռնէր. մօրը բարիքը խորհեցայ ես. եթէ ճամբան ձգէի, ով գիտէ ո՛ր աւազակին ձեռքը իյնար ու մորթուէր պիտի. ես մօրը կեանքը փրկելու համա՛ր զաւակը նետեցի...

– «Շատ աղէկ ըրիր, Զավուշ աղա, Աստուած կեանքդ աւելցնէ, Աստուած քեզի պէսները անպակաս ընէ» արձագանգեցին տարաբախտ խումբէն ձայներ:

– Փա՛ռք Աստուծոյ, ես ուրիշներուն պէս չեմ. երբ ես ուրիշներուն պէս ըլլայի, հիմա այսպէ՞ս մնացած կ'ըլլայի...: Մարդուս խիղճը մաքուր ըլլալու է...: Փա՛ռք Աստուծոյ...

Այս բառերը դամբանական մըն էին: Բայց յայտնի չէր թէ դամբանականն էր աչխարհի ամէնէն գազիր մէկ ոճիրի՞ն, թէ մարդկային ա՛յն իմացողութեան որ խիղճ կը կոչուի:

Servir l'Arménie,
c'est servir la civilisation.

GLADSTONE

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Նուարդ Գույումճեան, զաւակներն ու թոռները իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ – հօր՝ Յակոբ Գույումճեանի մահուան 21–րդ տարելիցին առթիւ հատար Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

⁂

Տիկին Ազատ Խաչատուրեան փոխան ծաղիկի 200 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին Տիկին Ա. Մանուկեանի յիշատակին եւ 200 Ֆր. ալ Լեւոն Սոփոկլեանի յիշատակին։

(Շար. Ա. էջէն)

դիմած էին։ Բոլորն ալ ազատ պիտի արձակուին մինչեւ Յունիս։

Կիեւի չրջանը, Բրուարի մօտ, ռճբափորձ մը գործուած է Ապրիլ 20–ին որու հետեւանքով առնուազն 3 հոգի մեռած է եւ 5 հոգի ալ վիրաւորուած են։ Շէնքի մը բազմաթիւ յարկերը փլած են եւ կը կարծուի որ հաշուեկշիռը չատ աւելի ծանր պիտի ըլլայ։

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ, իշխանութիւնները դժգոհ են Ֆրանսայէն, Պաշտպանութեան նախարարին ըրած յայտարարութիւններուն պատճառով։ Աբդարեւ, Ալէն Ռիշար դատապարտած է Սուրիոյ քաղաքականութիւնը Մերձաւոր – Արեւելքի եւ հարաւային Լիբանանի մէջ, չեչտելով թէ՝ «որեւէ լուծում որ խնդրոյ առարկայ կ'ընէ իր տիրապետութիւնը Լիբանանի վրայ դործին չի պար (Սուրիոյ)»։ Լիբանանի վարչապետը կանչած է Ֆրանսայի դեսպանը յայտնելու համար որ այդ խօսքերը «միջամտութիւն մըն են Լիբանանի ներքին գործերուն, ինչ որ Լիբանան չընդունիր»։

ԻՏԱԼԻՈՑ կառավարական տագնապը լուծելու համար, կեդրոն ձախի համախմբումը Ճուլիանօ Ամաթօն կ'առաջարկէ յաջորդելու համար Ալեմայի։ Ամաթօ, որ 1999էն ի վեր երմտական նախարար է, վարչապետ եղած է 8 տարի առաջ, «Մանի փուլիթէ»ի («մաքուր ձեռքեր») չրջանին։ Պերլուսքոնի, որ հարցազրոյց մը տուած է «Ֆիկաուօ»ի (Ապրիլ 21) կ'ուզէ որ կանխահաս ընտրութիւններ ըլլան, որովհետեւ, կ'ըսէ, ձախը կառչած է իշխանութեան։ Դէմ է Ամաթօյի գալուն եւ պիտի ընդդիմանայ սահմանադրութեան չրջագծին մէջ։

ՆԻՍԻ թղթատարը վերջ տուաւ 5 չաբաթներու գործադուլին եւ Ապրիլ 21–էն պիտի վերսկսէին ցրեւմները։ 2 միլիոն նամակ, թերթ, ծրար կայ եւ աւելի քան 2 չաբաթ պէտք է որպէսզի ամէն ինչ կարգադրուի։

NOTRE-DAME de Paris

Dimanche 30 Avril à 15 heures 30

Liturgie divine célébrée
en rite arménien

par **Mgr GREGOIRE GABROYAN**
Evêque des Arméniens catholiques de France

pour la commémoration
du 85ème anniversaire du martyre
d'un million et demi d'Arméniens
tués en Turquie en 1915-1918.

L'homélie sera prononcée par
Mgr MICHEL POLLIEN
Evêque Auxiliaire de Paris

Ֆրէնի Երաժշտութեան Ազգ. դպրոցի (Ecole nationale de musique de Fresnes. 41, rue Maurice Ténine) Ապրիլ 28–ի հանդիսին, ժամը 20·30, իր մասնակցութիւնը կը բերէ դաշնակահարուհի՝ Յասմիկ Սիւրմէլեան։ Յայտարդին մաս կը կազմեն Տվորաքի, Ռախմանինովի եւ Մարթինիւի գործերը։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 24

Աղօթք վասն Հոգւոցն
1915–ի Եղեռնի Զոհերուն

1915–ի Ցեղասպանութեան զոհ աւելի քան մէկ ու կէս միլիոն մեր նահատակներու յիշատակին, ժամը 10·30–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, «Մեռելոց օր»ուան պատարագ կը մատուցուի։

Ի ժամու Սրբոյ պատարագին՝ «Հայր Մեր»էն առաջ յատուկ հոգեհանգիստ կը կատարուի Եղեռնի զոհերուն համար։

DATE A RETENIR

KHANASSOR 2000

le dimanche 2 juillet

au "Pavilion d'Elvire"
dans le Parc du Bon Repos
à Viroflay (78).

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

CAMP ITINERANT DANS LE PERIGORD

DU 7 AU 27 JUILLET

Nombreuses activités sportives et découverte de la région destinées aux adolescents nés en 1985.

Prix : 3.900 F + voyage

Date limite d'inscription : **30 avril**

Attention : Places limitées.

Un certificat de test de capacité en piscine est obligatoire.

Inscriptions auprès du Conseil d'Administration de la C.B.A.F. :

au **01. 48. 24. 46. 57.**

MUSARM PRODUCTIONS
en accord avec Lévon SAYAN
présente

LIZ SARIAN

au

Casino de Paris
13 MAI 2000
à 20 h 30

LOCATION
CASINO DE PARIS
tél. 01 49 95 99 99
= FNAC = VIRGIN Mégastore = Agences =

ՓԱՐԻԶԻ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆԶՆԱԽՈՒՄԲԻ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ

ԱՅԳԵԼՈՒԹԻՒՆ ՊՐԻՒՍԵԼԻ ՍՈՒՐԲ ՄԱՐԻԱՄ ՄԱԳԹԱԼԻՆԵՑԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Մեկնում՝ Շաբաթ, Մայիս 20, ժամը 8·30–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարէն

Վերադարձ՝ Կիրակի, Մայիս 21, ժամը 21–ին։

Երթուղարձ օթոքարով, Մէկ դիշեր պանդոկ, Նախաճաշ, ճաշ եւ ընթրիք։

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 1250 Ֆրանք։

Տեղերը ապահովելու համար կը ռաճայնել հետեւեալ թիւերուն.–

Եկեղեցւոյ գիւանատուն՝
01 – 43 – 59 – 67 – 03
Աւետիս Ս. Քհնյ. Պալըգեան՝
01 – 46 – 62 – 01 – 29
Մարկօ Գոգորեան՝
01 – 47 – 43 – 12 – 66

Աբեղանապրութեան վերջին պայմ. մանաժամ՝ Մայիս 10։

Festival de musique et d'expression artistique

DE L'UNION CHRETIENNE DE JEUNES ARMENIENS
Clamart/Issy — 29, 30 Avril et 1er Mai 2000

L'Union Chrétienne de Jeunes Arméniens d'Issy présente le 12ème Festival national de Musique et d'Expression Artistique.

- Samedi 29 Avril 2000 de 15h à 23h30
- Centre Culturel Jean-Arp : 22, rue Paul Vaillant-Couturier — 92140 Clamart (bus 162-190)
- Au programme : Concert exceptionnel du groupe **Nor Yerk**, du Liban, groupes musicaux, théâtre, expositions,...,stands de littérature et de CD, Espace Internet. Restauration possible sur place.
- P.A.F. : 30 Frs
- Site Internet: www.multimania.com/festival2000ucja : qu'est-ce que l'UCJA? historique, photos, programme détaillé, liens, contacts,...
- Renseignements et réservations :
  — Tél : 01 47 36 02 50
  — Fax : 01 46 44 64 04
  — www. multimania.com/festival2000ucja
  — e-mail : festival2000.ucja@usa.net

Imprimé sur les Presses du **Journal «HARATCH»**
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 26
MERCREDI
26 AVRIL
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօդեայ առաքում) 1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

ՅԱՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·893 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.893

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՕԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ

ՇՈՒՐՋ 20 ՀԱԶԱՐ ՅՈՒՅԱՐԱՐ

ԱՊՐԻԼ 23-Ի ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ ՀՍԿՈՒՄԸ ՊԱՍԹԻՅԻ ՀՐԱՊԱՐԱԿԻՆ ՎՐԱՅ

Ցեղասպանութեան 85-ամեակի նշումները սկսան Ապրիլ 23-ի երեկոյեան հրապարակին վրայ։ Ժամը 19-էն երիտասարդ - երիտասարդուհիներ լծուած էին գիմ - տպաւար մը կանգնելու աշխատութեան։ Հոն մինչեւ կէս գիշեր երգով ու պարերով իրարու յաջորդեցին եղոյ, Նաւասարդ պարախումբէն խմբակ մը, Վիպէն, Ռոպէն Թաշճեան, նաեւ ոչ հայ խումբեր, իրենց երաժշտութեամբ, նուագով զօրակցութիւն բերելու օրուան նշումին։ Տաղաւարին առջեւ ու չուրջը խմբուած բազմութիւնէն զատ որ ուշադրութիւն կերպով բաղկացած էր հայ երիտասարդներէ, անցորդներ կանգ կ'առնէին, արուած՝ երգէն, երաժշտութիւնէն, ինչպիսի մը բարձրախօսէն տրուած բացատրութիւններէն, օրուան խմաստին նշանակութենէն. ապա կը կարդային պատկերազարդ պաստառներու արձանագրութիւնները։ Յատուկ հետաքրքրութիւն առաջեց երդիծանկարիչ Հովիւին սեղանիկը ուր ան օրուան նիւթով - ցեղասպանութիւն, Ֆրանսական դեկավարներէ ու ներկայէն ճանչուելի մերժում - պատրաստած իր երդիծանկարները կը ծախզրէր ու Ապրիլ 24-ի կոմիտէին ի նպաստ կը վաճառուէին անոնք։ Ի վերջոյ, հասկնալի է որ յիշելու, ոգեկոչելու, վաստակին համար պայքարելու գործութիւնն ալ միայն հացով չի կրնար ապրիլ։ ոչ ալ միայն լոզունգով ու ճառերով։

⁂

ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

երկուշաբթի, Ապրիլ 24-ի փարիզեան ոգեկոչումը սկսաւ ժամը 10·30-ին Փարիզի Ս· Յովհաննէս - Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, ուր դասին մէջ, Գիւտ Աբգ·ի կողքին տեղ գրաւած էին Հայ կաթողիկէ առաջնորդը՝ Գրիգոր Ելիսկոպոս Կապրոյեան եւ Աւետարանական Եկեղեցւոյ պետը՝ վերապատուելի Փիլպէր Լեւոնեան։ Ներկայ էր նաեւ Հայաստանի դեսպանը՝ Է· Նալպանտեան։ Իր խօսքին մէջ Գիւտ Աբգ· օրուան պատշաճ եւ ամփոփ խօսքերով ոգեկոչեց նահատակները։

⁂

ՅԱՂԹԱԿԱՆ ԿԱՄԱՐ

ժամը 15-ին, բազմութիւնը հաւաքուած էր էթուալ - որ կօղ հրապարակը, ուր ինչպէս ամէն տարի, Հայ Նախկին Դպիրներու կը շնորհուէր Անծանօթ Զինուորի շիրիմին բոցը արծարծելու պատասխանատուութիւնը։ Ներկայ էին Գիւտ Աբգ·, յարանուանութեանց ներկայացուցիչներ, Հայաստանի դեսպանը եւ հոծ բազմութիւն մը։ Ծաղկեպատկներ դրին Հայաստանի դեսպանատունը, Հայ Նախկին Դպիրները, Ցոյն - Կիպրացիները եւ ուրիշներ։

⁂

Փարիզի ցոյցը մէկուկէս միլիոն գոհեր ոգեկոչումին, մարդկութեան դէմ գործուած ամէնէն սարսափելի ոճիրին Տրդ տարելիցին նշումին միացուցած իր պայմանին արտայայտութիւնը։ Ցայտոյթին, Ֆրանսայի քաղաքացի, «ծագումով հայ» այն գանգուածին որ 1915-ի իրականութիւնը ճանչնալու Ծերակոյտին վերջին խուսափումէն, կառավարութեան իրեւայաջորդ ճակումներէն ի վեր հետզհետէ կ'աճի։

Յայտարարուած ժամուն Լիւքսանպուրկի պարտէզին առջեւ է. Ռոսթան հրապարակն ու դէպի Օտէոն դարձող պողոտան ամբողջովին լեցուած էին ցուցարարներով, մինչ Սէն - Ժեռմէնի պողոտայէն վակուած էր երթեւեկը դէպի Սէն - Միշէլի պողոտան։

Այդ հրապարակին վրայ ու յետոյ Մաթիւնեոնի առջեւ ներկաներու բազմահազարնոց բազմութեան խօսք ուղղեցին Ֆրանսայի քաղաքական դէմքեր, - Ժ· Ժամպիւ, Հ· Լիւք, Ֆ· Ռոչպլուան, Ա· Սանթինի եւ ուրիշներ, ըսելու համար թէ զօրակից են 1915-ի ցեղասպանութեան Ֆրանսայի կողմէ ճանաչումին Հայերու պահանջին։ Ցետոյ թափօրը հետեւելով երկու բեռնակառքերու վրայ հաստատուած բարձրախօսներէ արձակուած հրահանգներուն, Սէն - Միշէլ, Մոնփարնաս եւ Ռասփայ պողոտաներու երթուղիներով ճամբայ ելաւ դէպի Մաթիւնեոն։ Բոլոր մասնակիցները որոնց ջախջախիչ մեծամասնութիւնը կը կազմէին երիտասարդները, պատանիներն ու երախաները, մինչ կային անչուշտ անթացուպերով յառաջացողներ, չարժական աթոռներով եկածներ, իրենց կուրծքին, թեւին կամ դլխարկին վրայ փակցուցած էին նարընջագոյն պիտակներ ուր Մարիանի դիմանկարն ու գայրոյթի արտայայտութիւնները արձանագրուած էին։ Բազմաթիւ պաստառներ, վանկարկուած լոզունգներ կ'արտայայտէին դրեթէ չօչափելի նոյն գայրոյթը ու ամբողջ երթը մեծ ու փոքր եռադոյներու - Ֆրանսական ու հայկական - ծովու մը կը նմանէր։

Շուրջ քսան հազարնոց թափօրը աւելի քան երկու ժամէն հասաւ Վառէն փողոցը ուր եւս եղան ելոյթներ, ապա բազմութիւնը ցրուեցաւ ժամը 19·30-ին։

ԵՐԵՒԱՆ

ԴԵՊԻ ԾԻԾԵՌՆԱԿԱԲԵՐԴ

Ապրիլ 24-ի վաղ առաւօտէն, բազմութիւնը ուղղուած է դէպի Ծիծեռնակաբերդ, ուր ժամը 11-ին ժամանած են նախագահ Ռ· Քոչարեան, Ազգ· Ժողովի նախագահ՝ Ա· Ալաջաբեան, վարչապետ Ա· Սարգսեան, Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ· Կաթողիկոսը, երեսփոխանները, նախարարներ, պետնուորականներ եւն· եւն·։ Բազմաթիւ ծաղկեպսակներ զետեղուած են յուշարձանին։ Հոգեհանգստեան պաշտօնը կատարած է Կաթողիկոսը։

Նոյն օրը, նախագահ Ռ· Քոչարեան իր յայտարարութեան մէջ չեշտած է թէ 1915 Ապրիլ 24-ին հայ մտաւորականութեան ձերբակալութեամբ սկսած է դարակիզբը առաջին ցեղասպանութիւնը, որ, դժբախտաբար, ցայսօր չէ դադած իր համարժէք դատապարտականը։ Նախագահը ըսած է նաեւ որ Ապրիլ 24-ը պէտք է ըլլայ պահանջի խորհրդանշական օր։

- ՄԵՏԻԱ -

Ֆրանսական մեհիանները (հեռատեսիլ, ձայնասփիւռ) բաւական լայն տեղ տրամադրեցին Եղեռնի 85-րդ տարելիցին։ Ապրիլ 23-ին, 5-րդ կայանի Ռիփոսթ յայտագրին ընթացքին Արխան Ադթարեան (Ռոպէր Կէմիկեանի կինը) արտայայտուեցաւ որպէս Ֆրանսայի քաղաքացի որ վրդոված է Ծերակոյտին բռնած ընթացքէն։ Կարճ պատմական մը ըրաւ, տուաւ թիւեր եւ այն հարցումին դոր ըրաւ հանդիսավարը՝ Միշէլ Մոաթի թէ ի՞նչպէս կը բացատրէ Ֆրանսայի դիրքը, պատասխանեց թէ չի կրնար բացատրել, կը հաստատէ որ առեւտրական իրաւունքները կը գերազանցեն մարդկային իրաւունքները, որոնց, թէեւ, երկիրն է ծըրանաւոր։ Ինչ որ կը կատարուի, ըսաւ, նախատինք մըն է Ֆրանսահայ պաղուէնին նկատմամբ։ Մ· Մոաթի այլ հարցում մը ըրաւ՝ ինչո՞ւ այդքան կարեւոր է, ըսաւ, որ ճանչցուի Հայոց ցեղասպանութիւնը, քանի ցեղասպանութիւն մը ցեղասպանութիւն է եւ վերջ։ Ա· Ազքարիտ անհրաժեշտ դատ ճանաչումը, որպէսզի մեռեալները երկրորդ անգամ մը չմեռնին։

Ապրիլ 24-ի առաւօտուն ձայնասփիւռի դանագան կայաններ ալ վիճարկումներ ըրին (Ֆրանս Ինֆօ եւ ուրիշներ)։ Էմ - Փէ - Էմ· երեսփոխանի մը համար հարցը կը վերաբերէր Հայաստանի եւ Թուրքիոյ, ոչ՝ Ֆրանսայի։ Նոյն ցերեկին, հեռատեսիլի Ա·, Բ· կայանները, կէսօրուան լրատուութեան ընթացքին անդրադարձան առաւօտեան պատարագին Ս· Ցովհաննէս - Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ եւ նախքան պատարագը արտայայտուեցաւ Գիւտ Աբգ· ցոյց տրուեցաւ նաեւ պատկեր մը Դպրոցասէր Տիկնոց վարժարանի աշակերտուհիներէն։

Նոյն իրիկունը առաջին անդրադարձը ունեցաւ «Ֆրանս 3», ժամը 19/20-ի լրատուութեան տեղական բաժինին մէջ։ Շեչտելէ ետք թէ ցոյցը տեղի ունեցած էր (Ծերակոյտին վարչապետարան ժամը 16·30-էն 19) առանց միջադէպի, կը հաղորդէր անոր նպատակը՝ բողոք Ծերակոյտին ժխտական դիրքին դէմ։ Ժամը 20-ի լրատուութեան ընթացքին «Ֆրանս 2» լայն արձագանգ տուաւ Փարիզի եւ Մարսէյլի ցոյցին։ Փարիզի ցոյցին մասնակցողներու թիւը 10 հազար նկատեց եւ յայտնելէ ետք թէ այլեւս շատ քիչ են վերապրողները, ներկայացուց անոնցմէ մէկը՝ Կարպիս Յակոբեան, 94 տարեկան։ Ինչպէս միշտ ծուռն ու շիտակը իրար կը խառնուին նման պարագաներու, եւ Գլօտ Սերիյոն, բացատրելու համար Ապրիլ 24-ի թուականի խմաստը յայտնեց թէ այդ օրը ձերբակալուած էին Պոլսոյ հայ «անկախապաշտ ղեկավարները» Անգարայի կողմէ··· ։ Ժամը 0·15-ին ալ նոր անդրադարձ մը տեղի ունեցաւ, հարցազրոյցով մը Իվ Թերնոնի հետ։ Ժամը 20-ին, Ա· կայանի վրայ ալ արձագանգ տրուեցաւ, 6-էն 15 հազար դնահատելով Փարիզի ցուցարարներու թիւը, 100 հազար՝ Երեւան, 10·000 Պարսկաստան, եւ այլն, եւ այլն։

Ընդհանուր ձեւով, Ապրիլ 24-ի ամբողջ օրը, Ֆրանսական մեհիանները արտայայտուեցան Ապրիլ 24-ի 85-րդ տարելիցին մասին։ Լայնօրէն արտայայտուեցաւ Ռատիօ - Ֆրանս Ինթէրնասիոնալ։

Գրաւոր մամուլն ալ կ'անդրադառնար ցոյցին Ապրիլ 25-ին։

«Իւմանիթէ» կը գրէր թէ հարիւր հազարաւոր Հայեր համախմբուած են Երեւան, 15 հազար՝ Փարիզ։ Համայնավար պաշտօնաթերթը կը հաղորդէ նաեւ որ Իսրայէլի Կրթական նախարարութիւնը մտադիր է Հայոց ցեղասպանութիւնը արձանագրել տալ լիսէներու դասատուութեան մէջ։

«Ֆիկարօ» "Ցեղասպանութեան ոգեկոչում" խորագիրով կ'անդրադառնայ Երեւանի հանդիսութեանց, 1,2 եւ 1,3 միլիոն է կը գրէ գոհերու թիւը՝ ըստ Հայերուն եւ 250 հազարէն 500 հազար ըստ Թուրքերուն։ 3-րդ էջի այս տեղեկատուութենէն զատ, 10-րդ էջին ալ կ'արձագանգէ Փարիզի ցոյցին որու մասնակցողներու թիւը, կը գրէ 6500 է ըստ ոստիկանութեան եւ 15 հազար ըստ կազմակերպիչներուն։ Կը նշէ որ Մարդկային Իրաւանց Ֆրանսական կազմակերպութիւններ, սենատքաներ, ձախ կուսակցութիւններ մասնակցած են ցոյցին։

«Լիպերասիոն»ի կարճ լրատուութեան կ'ընկերանայ նկար մը։ Կը գրէ թէ ցոյցը ընդհանրապէս հանդարտ էր, բացի, չուրջ 20 երիտասարդներու ժխորէն որոնք բախած են Գանալի նկարահանողի մը։ Կը յիշէ որ Ապրիլ 24-ը կը նշէ Հայոց Ջարդերու ոգեկոչումը եւ կուտայ նաեւ ցոյցին խօսք առնողներէն մէկ քանիին անունները, ինչպէս՝ Հելէն Լիւք, Էրիք Ռաուլթ, Ֆ· Ռոչպլուան, Ա· Կէօվճեան։

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻՏԻ ԴԱՍԱԽԱՆԴՈՒԻ ԻՍՐԱՅԷԼԻ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Երուսաղէմէն կը հաղորդեն որ երկուշաբթի, Ապրիլ 24-ի առաւօտեան, Ս· Յակոբեայ Մայր Տաճարին մէջ, Իսրայէլի Կրթական նախարարը՝ Եոսի Սարիս յայտարարած է որ վերամուտէն սկսեալ Հայոց ցեղասպանութիւնը պիտի դասաւանդուի Իսրայէլի լիսէներուն մէջ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 21 / 25)

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԳՈՐԾՈՎ

Հոկտեմբեր 27-ի ահաբեկչութեամբ մեղադրուած Դերենիկ Բելանեանի, Եղուարդ Գրիգորեանի եւ Վռամ Գալստեանի արդելափակման պայմանաժամը, Ապրիլ 21-ին, երկու ամիս երկարաձգուած է։ Մինչեւ Յունիս 29 երկարաձգուած է նաեւ Արմէն Յարութիւնեանի, Աշոտ Կրնեպեանի արդելափակումը, իսկ լրագրող Նայիրի Բաղդասեանինը՝ մինչեւ Յուլիս 1։

⁂

ՀԱՆՐԱՀԱԻԱՔ Ի ՆՊԱՍՏ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ - ԲԵԼԱՌՈՒՍ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ապրիլ 21-ին Համայնավար կուսակցութեան նախաձեռնած հանրահաւաքին քանի մը տասնեակ հազար հոգի մասնակցած է, զօրակցելու համար Ռուսաստան-Բելառուս Միութեան անդամակցութեան։ Բոլոր ելոյթները չեշտած են թէ երկիրը օրհասական վիճակի մէջ է եւ համաստարած ազգաստութենէն ու արտագաղթէն փրկուելու մխակ ճարն է թօթափել «կեղծ անկախութիւն»ը եւ միանալ վերստեղ միութեան։ Ասոր առնողներէն երեսփոխան Ա· Աբշակեան ըսած է թէ նոյն անդամակցութեան կողմնակից 38 երեսփոխան կայ արդէն եւ այդ թիւը վստահաբար կը մեծնայ։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՒՊԱՅԻ տղեկը յանձնուեցաւ իր հօրը, Ուաշինկթընի մէջ, Ապրիլ 22-ին, չնորհիւ ամերիկեան ոստիկանական ուժերուն որոնք ամերիկարնակ ընտանիքէն բռնի առին, ինչ որ մեծ վրդովում ստեղծեց Մայամիի մէջ, ուր ցոյցեր տեղի ունեցան։ Դեռ յոյս մը ունին, որ Մայիս 11-ին, ամերիկեան իշխանութիւնները դրական պատասխան կու տան քաղաքական ապաստանի դիմումին եւ հայրը չի կրնար տղան Գուպա տանիլ։ Ոստիկանա-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՌՈՒԲԷՆ ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ
(1874-1915)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հիմա փորձենք ներկայացնել զրագէտ-հրապարակագրին զրաղատի երեսը, մէկ — երկու կարճ պարբերութիւններով: Ընկնդրեցէք Կոմիտասի մասին զրածէտ – լրագրողին այս կարճ հատուածը՝ քաղուած Թղթակցական բնոյթ ունեցող զրութենէ մը: Անձն ու անոր ստեղծագործութիւնը, ժողովրդական ակին, միջավայրին եւ յօրինումին անկեղծ տարբերը՝ բաբախուն եւ սրատարոյ երանգապնակը, օրօրն ու չորորը միախառնուած կը զտնէք հոս.

Կոմիտասի երգերը ... ի՛նչ ոգեկոչութիւն բնանկարներու եւ ի՛նչ ծաւալուն հովուական երազանք, այդ խազերուն, այդ ձայնօրօրումներուն, այդ շեշտերուն մէջէն: Եւ մարդ անբացատրելի երանութեան մը զգացումին տակ կը հարցնէ իւրովի, թէ իրա՞ւ հայ գեղջկական հոգին եղած է այսքան բնաբական, այսքան հարուստ եւ այսքան զգայուն: Տարօրինա՛կ հակադրութիւն: Արուեստի այս ստեղծագործութիւնը չի գար մեզի հայ ժողովուրդի ազնուական կատարներէն, չի գար մտքի ու գրքի ոսկեզօծ բարձունքներէն, այլ կուգայ վարէն, մտքին խոնարհագոյն ստորոտէն, գիւղէն ու գիւղացիէն: Արօրն ու ակօսն է, որ ստեղծեցին այդ մեղեդիները, հովն ու սարն է, որ դաշնակեր են զանոնք:

Ահա կարճ պարբերութիւն մըն ալ անոր զրախօսականներէն, այս մէկը քաղուած «Ազատամարտ» չաբաթաթերթի 1911 թիւ 34–էն, եւ ուր քննութեան կ'առնէ Աւ. Իսահակեանի «Արու Լալա Մահարի»ն:

Հայ ժողովուրդին կեանքի փիլիսոփայութիւնը եղած է անսասանօրէն լաւատես, միշտ պաշտամունքը՝ Արեւին, եւ փառաբանութիւնը՝ Լոյսին: Արեւապաշտութիւնը ժամանակաւոր կրօն մը չէր մեր ցեղին համար. անիկա է եւ կը մնայ ցեղական ոգին յատկանշող միակ խոր զգացումը որ չընկնիր ոչ էրիստոնէութեան Երկրատեաց շունչին եւ ոչ ալ յոռետես իմաստասիրութեան հարուածին տակ:

Ռուբէն Զարդարեանի զրական գործունէութիւնը կը սկսի երիտասարդ տարիքէ: Նոյնիսկ՝ պատանեկութենէ: Ճիշդ է, որ իր առաջին զրութիւնը լոյս կը տեսնէ 1890–ին, երբ հազիւ 16 – 17 տարեկան էր, Պոլսոյ «Ծաղիկ»ին մէջ, զոր կը հրատարակէր Յովհան Փալատաչեան: Բայց տակաւին անկէ առաջ Թլկատինցիի անմիջական ազդեցութեան տակ եւ յորդորներով զրական նախասիրութիւններ ի յայտ կը բերէ: 1891 – 1892–ի տարիներուն կ'աշխատակցի Գրիգոր Զօհրապի եւ Հրանդ Ասատուրի «Մասիս»ին: 1895–ին՝ Արշակ Զօպանեանի «Ծաղիկ»ին, 1900–էն սկսեալ «Արեւելեան Մամուլ»ին, «Շիրակ»ին եւ դեռ չարք մը արեւմտահայ թերթերու, հանդէսներու:

Զրագէտէն կը մնայ, իբրեւ առանձին հատոր Ցայգալոյսը, լոյս տեսած 1910ին, «Ազգակ» մատենաշարով: Նոյնպէս ցրուած էջեր, ինչպէս ծանօթ «Եօթը երգիչ ներ»ը (Բագին, 1911), նոյնպէս հանրածանօթ «Ո՛վ որ Սուլթան մը ունի իր հոգիին մէջ» (Դ. Վարուժանի եւ Ց. Ճ. Սիրունիի խմբագրած Նաւասարդ տարեգիրքը, 1913), ապա՝ «Հայրենական սազը», «Բագինին փառաբանութիւնը» 1914–ին Մեհեանի մէջ՝ տնօրէն – խմբագրապետ՝ Կ. Զարեհան, խմբագիրներ՝ Գ. Բարսեղեան, Ց. Օշական: (Ի դէպ բոլորն ալ կը մէկտեղուին Ն. Հ. Գ. լոյս ընծայած Ամբողջական երկերու Ա. հատորին մէջ, Փարիզ, 1930):

Անոր «Ցայգալոյս»ը կը հրատարակուի նաեւ Երեւան, 1959–ին:

«Քլարքէ Նոէքիւրն» ընդհանուր խորագիրին տակ, Զարդարեանի զրական ստեղծագործութիւններէն չատեր կը թարգմանուին Արշակ Զօպանեանի, Եղուարդ Գօլանճեանի եւ Գրիգոր Եսայեանի կողմէ: Հատորը լոյս կը տեսնէ 1913–ին Յառաջաբանը կը զրէ Կասթոն Պոնէ – Մօրի, իսկ կենսագրականը՝ Հայկէտ Ֆրէսթերիք Մաքլեր:

Ռուբէն Զարդարեան ունի թարգմանութիւններ: Ասկէ ալ չուեստացի զրագիտուհի Տիկին Սեմա Լակերլոֆի երուսաղէմը Տալէֆարլիի մէջ հատորը, որ առանձին զիրքով լոյս կը տեսնէ 1914–ին, Պոսթըն: 1915–ին սկիզբները կը ձեռնարկէ Անթոլ Ֆրանսի Աստուածները ծարաւի են վէպին թարգմանութեան, որ զժբախտաբար, կէս կը մնայ ծանօթ պատճառներով: Ցայգալոյս խորագիրին ընտրութեան կապակցութեամբ, Զարդարեան կը բացատրէ իր Յառաջաբանին մէջ, թէ ասիկա խորհրդանշանն է պատմական այն շրջանին, ուր բռնադատիչ խաւարը կը ճնշէր Թրքահայ մտքին եւ զրականութեան վրայ: Բանը ոչնչացած չէր, բայց կենսազուրկ ու կիսակենդան, հազիւ կը ճառագայթէր մթնատուեր ու մռայլ հորիզոնի մը վրայ, որպէս արտմութեան անդրադարձ ցայգալուսային աշխարհի մը մէջ:

Գրականութիւնը, ըստ Զարդարեանի, պատմական եւ ընկերային երեւոյթներու արտայայտութիւն է: Առանց տեղեակ ըլլալու, նախօրօք, ազգի մը քաղաքակրթութեան ընդհանուր պայմաններուն, կարելի չըլլար ըմբռնել անոր արուեստները, որոնց չարքին նաեւ զրականութիւնը, իր բոլոր ստորոգելիներով: Իւրաքանչիւր ազգի զրականութիւն կը բաժնուի տարբեր ժամանակաշրջաններու՝ համաձայն անոր ծնունդ տուող ազգին պատմական հոլովոյթներուն: Այս այսպէս ըլլալով հանդերձ, սխալ պիտի ըլլար հետեւցնել թէ ազգի մը զեղարուեստը արդիւնք է ամբողջովին եւ միայն այդ ազգին կրօնական, ընկերային, քաղաքական, կլիմայական, տնտեսական ու քաղաքակրթական ազդակներուն: Ճիշդ է, որ ասոնք բոլորն ալ ի յայտ կուգան անոր մէջ եւ կը բացատրեն զայն: Բայց անիկա դոյութիւն ունի անկախ այդ բոլորէն՝ ներկայացնելով ինքնանպատակ մը, որ է արտայայտութիւնը զեղեցկութեան: («Ցայգալոյս», Երեւան, 1959, էջ 460):

Աչխատանքի եղանակը կը բացատրէ Թէոթիւիի Ամէնուն Տարեցոյցին մէջ, 1916 – 1920, էջ 46, ըսելով, թէ նորավէպի, քերթուածի, հէքեաթի, արձակ կամ ոտանաւոր քերթուածի որեւէ զրութեան ժամանակ, նախապէս չափուած, ձեւուած, դասաւորութեան ենթարկուած ոչ մէկ յատակագիծ, ուրուագիծ կը պատրաստէ թուղթին յանձնուած: Գրեւլիքին ուրուագիծը միշտ իր մխքին մէջ ծփուն կը մնայ: Անոր մխքն է, որ հարցումը կը դասաւորէ, ընդհանուր գիծերու կը բաժնէ նախ եւ առաջ: «Տպաւորութիւնները», կը զրէ ան, անկարելի է, որ իրենց իսկութեամբ կարողանամ անմիջապէս արտայայտել· անհրաժեշտ է որ ժամանակը թաւալի, որովհետեւ ժամանակը կը զտէ, կը մաքրէ եւ առաւել չափով յստակ կը դարձնէ կարծես զանոնք:

Հէքեաթներու կամ հէքեաթունակ արձակի մեծ վարպետը կ'ըլլայ անկասկած «Ցայգալոյս»ի հեղինակը: Ճիչեցինք Թլկատինցին, որովհետեւ ան զաւառին, հայրենի չունչին, տրոփին հուրը կը վառէ իր աչակերտին սրտին մէջ: Թլկատինցի զեռ չատաւիղ կը բանայ պատառը հարազատ զոյներով պատկերացնելու չրջանի մտայնութեան մէջ: Անվախ կըրնանք ըսել, թէ ան զաւառական զրականութեան անդրանիկ ինքնատիպ վարպետը կրնայ նկատուիլ: Ցատկանիշները կը մնան զունագեղ, ոճը՝ պատկերաւոր, զաւառին եւ անոր զեղջուկին բարքերու հարազատ պատկերացումով: Ինչո՞ւ այս մատնանշումները: Պարզ անոր համար, որ Զարդարեան կը հետեւի իր ուսուցչին: Արդարեւ, ան զասատէն կը բերէ բառեր եւ ասութիւններ՝ ճոխ պաչարով: Իր բաժինն ալ կը խառնէ ասոնց կովկասեան յղկման մէջ: Այսպէս, ուրեմն, մասնաւորապէս 1900–ական թուականներուն մենք Զարդարեանէ աւելի բարձր զեղապաչտ արձակագիր չենք ունենար այս մարզին մէջ: Արդարեւ, անոր լեզուն յորդառատ ու վճիտ ակէ բխած աղբիւրի կը նմանի, ճկուն եւ համեղ է միանգամայն: Անոր արձակը բանաստեղծական հրապոյր մը ունի. լեզուական պերճանք, առանց զրքոյնակ դառնալու:

Իրապաչտ զրագէտ՝ այն չափով, որ ծանօթ կը մնայ իր «աչխարհ»ին, այսինքն գեղին, անոր համեստ բնակիչներուն, ժողովուրդի չունչին, զաւառի առողջ ու կենդանի երակին, ցեղային խառնուածքին, մարդոց առօրեային, այլ մանաւանդ՝ բարքերուն, սնոտի հաւատալիքներուն, աւանդութիւններուն, բնութեան, մէկ խօսքով՝ կեանքին եւ միջավայրին: Այլ սակայն իրապաչտ դիծէն չեղումը կը դառնայ ակներեւ նաեւ այն չափով, որ անոր մօտ երեւակայութիւնը լայնածիր է: Հէքեաթներուն մէջ չատ աւելի են ճգտումներն ու տեսլականները, խոչալական կեանքի մը փնտռտուքն ու սահմանումը: Բարի, մաքուր դիծ մը ցայտուն է հոն: Գոյնի եւ բառի կախարդանքները համայիչ հանդերձանքներ կը զառնան անոր էջերուն մէջ, մանաւանդ անոր հէքեաթներուն կամ այդ սեռով սահմանուած զործերուն մէջ:

Զարդարեանի զրչին ինքնայատուկ այլ յատկանիչն է պատկերներու տպաւորիչ եւ այլապէս հիասքանչ կազմութիւնը:

Ահա մանրանկար մը.

Երգէ՛, ո՛վ ծառ, որ կը մնաս իրբեւ լարուած տրամադրելի բնաբան՝ բընութեան արձակ հովերուն, արձակ բանաստեղծութեան առջեւ, երգէ՛ անփութօրէն վշտակոծ կամ ցնծալից եղանակները, երգէ՛ ինչպէս որ տուն կուտայ հիւսիսի բամին կամ մեղմաթեւ հովիկը, ի՞նչ հոգ, քանական է որ անկեղծ ըլլան բոլոր ձայներն ու անոնց հաղորդուած յուզումները՝ որ բու սաղարթներուդ, տերեւներուդ մէջէն կ'անցնին ու կը շշնչեն. բանական է որ դուն արժանահաւատ երգիչն ըլլաս բեզի տրուած կենդանի թելադրութիւններուն, կենդանի կեանքի:

Պատկերներու հրապարակութիւնը առատ, այլապան եւ գունագեղ կը մնայ՝ առանց անտեսելու միաժամանակ զրագէտին հիւթեղ լեզուն եւ զաւառէն բուրող յոյզը:

Զարդարեան առաւելաբար պատկերներու ճամբով թելադրականութիւն կը ստեղծէ: Ըսել կ'ուզենք, թէ ան ընդհանրապէս կը խուսափի խօսքէ, զոյցէ երկխօսութենէ: Ընթերցողին առիւծ անկարագրութեանց ճամբով, չարքով կը բանայ աչխարհ մը, կը քակէ էութեան մը ծալքերը, խորհրդածութեանց կը մղէ, եւ հոգիները ալեկոծող տրամադրութիւններու կը մղէ:

Գանդակներ՝ անկասկած: Եւ ի՛նչ գանդակներ: Հայրենի աչխարհն է, որ կ'պարի անոր տողերուն, էջերուն մէջ: Լարի նածիր պատառներ՝ յաւերժութեան յանձնուող վրձինումներով հայրենի բնաչխարհին մարդուն հոգեբանութիւններուն, պարզ սեւեռումներուն, աչքի նայացքներուն:

Աւելցնենք, թէ «Գամբռը», «Ո՛վ որ Սուլթան մը ունի իր հոգիին մէջ», «Բագինին փառաբանութիւնը»՝ իւրաքանչիւրը իր իւրայատուկ գիծով հետաքրքիր է ներդործութիւն մը կատարելու ընթերցողին վրայ՝ ըմբռնողութեան, խորհրդածութեանց կը մղէ, կեցուածքի, լուսաւոր ապագայի զգացումներու չեմուկը ներարկելով: Առանց մէջ հռետորաչունչ ոճը յաճախ կը նմանի, յատկապէս երբ պատգամ մը կ'ուզէ արձակել կամ միտք մը փոխանցել բազմութիւններուն:

Անոր լեզուն կը հաստատէ, թէ մեր ոսկեղինիկը մեծ բարձունքներ կրնայ նուաճել, անսահման գունագեղութիւններու հասնիլ, երբ գրիչը կը խառնուի, կը միաձուլուի ստուեստագէտի խառնուածքին հետ նաեւ լեզուական հոգատարութեան:

Ռուբէն Զարդարեանի զրական եւ հրապարակագրական էջերը վկայ:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՄԱՆՕԹ.– Ռ. Զարդարեանի գրչանուիները կ'ըլլան, – *Ռազմիկի մէջ էժտահարգործ Զաւուշի կենսագրութիւնը* աշխատութեան համար՝ Ալան: Հայրենիքի մէջ՝ Աչէմ Եհովա: Նաեւ Հրաչ:

Ա. ԲԼԷԵԱՆԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Շուրջ երկու չաբաթէն կը լրանայ տարին Աչոտ Բլէեանի բանտարկութեան որ հայաստանեան արդարադատութեան ամէնէն առեղծուածային զրուագներէն է, յատկապէս նկատի առած անկախութեան վերջին տասնամեակը: Կամայականին, խտրականութեան, անհամեմատականին լման տարողութեամբ կը ներկայանայ ան, նոյնիսկ հեռուէն դիտելով: Երկրի մը մէջ ուր ոճիրներով. պետութեան հասցուած ծանրածանր վնասներով ամբաստանուած, նաեւ մեղադրուած մարդիկ ազատ – արձակ կը չրջին, նոյնիսկ պաչտօն կը վարեն մինչեւ պետական դիրքերու վրայ, Բլէեանի մը հալածանքը լատադոյն կերպով կը խորհրդանչէ «երկու չափ, երկու կչիռ»ի վարկածը:

Ան կրթական ու քաղաքական գործունէութեամբ ծանօթ դէմք է: Խորհրդային չրջանի վերջին տարիներէն (1985) բանտնձնած է դեկավարութիւնը թիւ 183 դպրոցին որ յետոյ վերակոչուած է Մխիթար Սեբաստացի, հոն սկսելով կիրարկել փորձառական մանկավարժութեան ծրագիր մը: Աւտով, կրթարանը տարուէ տարի աւելի ու աւելի զանազանուած է դպրոցական ցանցէն, դառնալով ինքնատիպ համալիր մը, ամէնէն արդիական չափանիչներու պատասխանող: 1989–ին Ա. Բլէեան անդամ ընտրուած է ՀՀՇ վարչութեան, 1990 – 1995 գրաւած է Երեւանի աթոռ: 1992–ին հիմնած է «Նոր Ուղի» կուսակցութիւնը: 1994 – 1996 դիւանագործած է կրթական նախարարութիւնը: Ան որպէս քաղաքական դէմք առաջին չանթերու թիրախ եղած է երբ 1994–ին դացած է Բաքու, ելք մը դտնելու նպատակով Ղարաբաղի խնդրին, մինչ պատերազմը կը չարունակուէր: Այդ այցը, ինք քանիցս չեչտած է թէ արդիւնք է իր անձնական նախաձեռնութեան:

1999 Մարտ 23–ին Ա. Բլէեանի դէմ ձեռնարկուած հետապնդումը եւ Մայիս 14–ին ձերբակալութիւնն ու արդելափակումը հիմնուած են անոր կրթական գործունէութեան տնտեսական ոլորտին առընչուած ամբաստանութիւններու: Դատը կը չարունակուի, ենթական լրջօրէն պատժելու բաւարար տուեալ ճարելու յայտնի ջանքով, ինչ որ կ'երեւի հայաստանեան թերթերու մէջ տեղ գտած նկարագրականներէ, թղթակցութիւններէ:

Զուգահեռ՝ Ա. Բլէեանի Պաչտպանութեան հայաստանեան Կոմիտէին, փարիզի մէջ ալ կազմուած է կոմիտէ մը. անոր նախաձեռնութեամբ, Ֆրանսահայ իրաւագէտ եւ փաստաբաններու ընկերակցութենէն երկու ներկայացուցիչ՝ վարչութեան անդամ Ռոզ – Մարի Ֆրանկիւեան եւ նախագահ Ալեքսանտր Գուլումճեան Մարտ 19 – 23 Երեւանի մէջ հետեւեցան Ա. Բլէեանի դատավարութեան, հանդիպումներ ունեցան դատախազի նախագահին, ամբաստանեալին պաչտպան փաստաբանին, Արդարադատութեան նախարարին, Մ. Սեբաստացի կրթահամալիրէն դէմքերու, Երեւանի Կոմիտէին ներկայացուցիչներու, մարդկային իրաւանց կազմակերպութեան անդամներու եւ մարդկային իրաւունքի հարցերով նախագահի խորհրդական Ֆ. Հայրիկեանի հետ:

Այս այցին մասին համապարփակ հաչուետուութեան մը համար կազմակերպուած էր մամուլի ասուլիս մը, Ապրիլ 19–ին, Փարիզի Լիւքսէմպուրկի պալատին մէջ սրահին մէջ: Հրաւէրին պատասխանած էին հայ մամուլի քանի մը անուններ միայն ու Ֆրանսականէն երեք – չորս ներկայացուցիչ, ինչ որ տխուր ապացոյցը կուտար որ խորհրդանը, ընտրողին միայն հայաստանեան բարքերու յատուկ երեւոյթ չէ:

Կոմիտէին նախագահ Տիգրան Ձիլէզեանի ողջոյնի խօսքէն ետք, որով անդրադարձաւ բացակայութեան ու անոր յայտնուած լռելու ակներեւ տրամադրութեան, խօսք առաւ Ա. Գուլումճեան, Ամփոփ կերպով ներկայացուց Ա. Բլէեանի ուղղուած ամբաստանութիւնները:

կար նախարարութեան օրէնդրական թերու թուղթ գնելու հարցը, ղպրոցին տանիքին նորոգութիւնը, աշակերտներէ գանձուած եւ ուսուցիչներու վճարումներուն ապօրինութեան պնդումները, վստահութեան չարաշահումի պարագայ մը:

Իրմէ ետք Ռ. – Մ. Ֆրանկիւլեան անդրադարձաւ բանտարկութեան պարագաներուն, ամբաստանութիւններուն անվերջին բնոյթին: Նախ, զարմանք յայտնելով Ա. Բլէեանի բանտարկութեան, հակառակ վճռաթղթով ֆրանսական օրէնսդրութեան հետ: Մանաւանդ չմեղսակից դատ եր անոր հետ երկու հաշուապահուհիներուն ալ բանտարկութիւնը, երբ ոչ ծանր չարագործութեան, ոչ ոճիր խնդրոյ առարկայ էր: Բաւ թէ Բլէեան դատարանի դահլիճը կը բերուէր «վանդակ»ի մը մէջ, որպէս վարկաբեկումի ձեւ, խոշտանգուած էր բանտին մէջ (Օղոստոս 18) որպէս «պատիժ» Բաքու կատարած այցին: Բանտարկութեան որպէս արդարացում, դատաւորը իրենց ըսած էր թէ կանխելու համար էր Բլէեանի կողմէ վրէժխնդիր ազդեցութիւն բանեցնելու հաւանականութիւն մը եւ արդելք ըլլալու անոր երկրէն խոյս տալուն: Այս պնդումները արդար քմծիծաղներու պատճառ եղան ներկաներէն ոմանց, որոնք բաւական չափով ծանօթ էին վկաներու վրայ ազդեցութիւն բանեցնելու, երկրէն խոյս տալու հայաստանեան նախընթացներու...:

Երկու ֆրանսահայ իրաւագէտներուն եօթերայ այցը եւ հանդիպումները, բանակցութիւնները բաւարար եղած էին տեսնելու թէ Բլէեանի ուղղուած ամբաստանութիւնները զուրկ էին իրաւական հիմերէ. դատապիրքերու թուղթին հարցին մէջ խնդրոյ առարկայ 120 հազար տոլարի փոխանցումը պետութեան միջոցներէն չէ կատարուած, այլ քանի մը բարերարներու նուիրատուութիւններով. փոխանցումը կատարողն ալ ինքը չէ եղած, այլ միջնորդ կազմակերպութիւն մը որուն դէմ ոչ մէկ հետապնդումի ձեռնարկուած է: Դպրոցին տանիքի նորոգութեան խնդիր մըն ալ գոյութիւն չունի իրականութեան մէջ, քանի որ երբ պետութիւնը որոշուած յատկացումը չէ ըրած, Բլէեան իր ճարած դումարներով գործը աւարտած է եւ յատկացումներու մէկերէն ոչ ոք բողոքած է իր դէմ. ընդհակառակն, անոնք ըսած են որ իրենցմէ ընդամի տակ վկայութիւններ առնուած են: Հոս, բացատրութիւն կը կպմէ միայն ձէր նոյեան կոչուած անձ մը որ չէ ժխտած առաջին վկայութիւնը: Ինչ կը վերաբերի ամբաստանութեան երկու կէտերուն, աշակերտներու ծնողքներուն վճարելիք գումարները ոչ թէ Ա. Բլէեանին, այլ Ծնողաց Միութեան կողմէ որոշուած են, իսկ վճարումի փոխարէն վերջնական տալու ապօրինութիւնը դրած են համալիրին մաս կազմող դպրոցներու տնօրէնները եւ ոչ ինքը: Եւ ըսել որ հոս եւս, այդ տնօրէնները ոչ մէկ հետապնդումի ենթակայ եղած են:

Այս հաստատումներէն ետք, հետաքրքրական էր լսել մարդկային իրաւունքներու հարցերու նախագահի խորհրդական Պ. Հայրիկեանի հետ երկու փոխանորդներուն հանդիպումին մասին. Պ. Հայրիկեան ըսած է թէ ինք փորձած է միջամտել նախագահ Ռ. Քոչարեանի մօտ այս հարցով, բայց այս վերջինը պատասխանած է թէ հարցը արդարադատութեան մարզին կը վերաբերի եւ իր խառնուելիք բանը չէ: Խորհրդականը ինք ըսած է նաեւ թէ Բլէեանի դատը սարքովի բան է եւ թղթածրարը եղած հետապնդումը արդարացնելու տուեալ չունի: Ան որոշ վերապահութիւն ալ յայտնած է արդարադատութեան անկախութեան մասին:

Տրուած տեղեկութիւններու լոյսին տակ հետաքրքրական էր դիտնալ թէ ինչո՛վ կը բացատրուէր Ա. Բլէեանը թիրախ առած հալածանքը: Որպէս կարելի պատասխան, Ա. Գուլումճեան եւ Ռ. – Մ. Ֆրանկիւլեան նշեցին անոր Բաքու այցը որ դայլոյթի հակադեցութիւններու պատճառ եղած էր, նախագահական վերջին ընտրութեան Ռ. Քոչարեանի թեկնածութեան դէմ բանաձեւած առարկութիւնը եւ Մ. Սերաստացի կրթահամալիրին արձանագրած յաջողութեան յարուցած նախանձի զգացումները:

Ասուլիսին հարցումներու բաժինն ալ դլխաւոր նիւթ ունեցաւ այս կէտը: Անհասկնալի էր որ ապօրինութեան, կաշառակերութեան, պաշտօնական դիրքի չարաշահումի հայաստանեան անրաղդատելիօրէն ծանրակչիռ ու ծաւալուն ծանօթ պայմաններուն մէջ որոնք անկախութենէն ասդին երկրին ամէնէն հաւատարիմ ընկերակիցները եղած էին, թիրախ ընտրուած էր Ա. Բլէեան: Անոր դէմ ձեռնարկուած հալածանքը ու մանաւանդ ամբողջ դատական ընթացքին խախուտ, անամէջ բնոյթը վարկաբեկող էր Հայաստանի արդարադատութեան համբաւին համար: Մանաւանդ երբ այժմէական նիւթ էր Եւրոպայի խորհուրդին անդամակցութեան հեռանկարը:

Բլէեանի դատավարութիւնը կը ծառայէ թերեւս անձնական կիրքերու յագեցումին, սակայն այն բարձր գնով որ խնդրոյ առարկայ կ'ընէ մարդկային իրաւունքի, արդարադատութեան, օրէնքի գերակայութեան նման համամարդկային արժէքներու հայաստանեան ընկալումը: Այսուհանդերձ, երկրի մը մէջ որ օրէ օր աւելի սկսած է նմանիլ այն պիղծին ուր չուներ ազատ են ու քարերը կապուած, զարմանալու չատ բան ալ չկայ:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՈՑԵԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԳՈՒՄԳԱՖՈՒԻ Մայր Եկեղեցւոյ Արթին Ամիրա Պէգճեան սրահին մէջ, Ապրիլ 5–ին Մեծ Պահքի ընդունելութիւն մը տեղի ունեցած է, Յաղագականի երկեցողութենէն ետք: Հաւաքոյթը առիթ մը եղած է որ համայնքի անդամները մխանական ժամերը անցընեն:

*
**

ՊՈԼՍՈՑ Գարագէօզեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Ապրիլ 5–ին, ներկայացուած է ողբացեալ Արթօ Պէրպէրեանի կիսաւարտ գործը՝ «Քալ դիշոթ – Տոն Նազար» պալէն, բացառիկ յաջողութեամբ: Շուրջ երեսուն երիտասարդներէ բաղկացած խումբը, ամբողջ երկու ժամ, միութենական համեստ բեմի մը վրայ, կրցած է հանդիսատեսներու հիացումին արժանանալ: Խաղին նիւթն ալ, արդէն, ինքնատիպ էր: Անցեալին, օր մը, Ա. Պէրպէրեան հարցուցած է որ արդեօք նմանութիւն մը չկա՞ր Սերվանթէսի Տոն Քիշոթին եւ մեր Քալ Նազարին միջեւ եւ առիթ յղացած է նիւթը: Ներկայացման գործերկրաֆին էր Լեւոն Թապէրեան, տարազներու հեղինակն էր Արթօ Պէրպէրեանի այրին՝ Պերճուհի Պէրպէրեան:

*
**

ՊՈԼՍՈՑ Ամթաթիւրք Մշակոյթի Կեդրոնին մէջ, Ապրիլ 6–ին տեղի ունեցած է համերգ մը, կազմակերպութեամբ Մխիթարեան Սանուց Միութեան անունով Արա Իլակէօզի կողմէ: Նախատեսուած երեք մասնակցողներէն՝ Գարոլին Էօլչէր, Սերուժ Գարճեան եւ Արա Մալիքեան, վերջինը ականջի անհանգստութեան պատճառով չէ կրցած գալիս հասնիլ: Մնացեալ երկուքը (դաշնակ եւ թաւջութակ) յաջողած են գալի չգարձնել ջութակահարին բացակայութիւնը:

*
**

ՊՈԼՍՈՑ Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Ապրիլ 11–ին, երիտասարդաց յանձնախումբի 54–րդ փառատօնին 3–րդ օրը տեղի ունեցած է ասուլիս մը, զոր տուած է Թաքսիմի մասնակամարղական Միութեան առենապետ եւ Փութպոլիստ՝ կարօ Համամճեան: Բացումը կատարելով, օրուան հիւրը ներկայացուցած է Մարալ Պալըմօղլու: Կարօ Համամճեան խօսած է ոտնագնդակի պատմութեան մասին եւ յուշեր պատմած իր մարզական կեանքէն: Արտայայտուած են նաեւ ներկաները: Աւարտին խօսք տուած է կարօ Համամճեանի հայրը:

*
**

ՊՈԼՍՈՑ ՄԷՋ լոյս տեսած է «Արտակարգ տեղեր որոնք չատերու անծանօթ են» խորագրին տակ զբօսաշրջութեան հատոր մը հեղինակութեամբ Սեւան Նշանեանի եւ Միւժտէ Նշանեանի: Մասնաւորապար կը ծանրանան մեկուսի մոռցուած, անծանօթ մնացած, փլուզումներէ հրաչքով ազատազրուած գեղեցկութիւններու ու պատմական յուշարձաններու վրայ, տալով պատմական հարազատ ու վստահելի տեղեկութիւններ: Գիրքը, կը գրէ «Մարմարա» ընդվզում մըն է զբօսաշրջային պետական պաշտօնական տեղեկութիւններու դէմ, որոնք պատմական որոշ խեղաթիւրումներ ընելով մոռցումի մատնել կ'ուզեն պատմութեան ինչ ինչ անուններն ու դէպքերը, որոնք Թուրքիոյ հարուստ խճանկարին ու մշակոյթին մաս կը կազմեն: Օրինակ երբ կը խօսուի Անիի աւերակներուն մասին հետեւեալը գրուած է. – «Պաշտօնական հրատարակութիւններու ու գրութիւններու մէջ գեղծարարութիւն՝ որքան որ կ'ուզես: Անիի թանգարանի պատասխանատուները այն «համոզում»ն ունին որ եկեղեցիներու վրայի հայերէն արձանագրութիւնները «գրուած են անընթեռնելի լեզուով մը»: Ինչ ընեն, ոմանք այդպէս խօսելու հրահանգ ստացած են»: Գիրքը գրի առնուած է Թրքերէն եւ անդլերէն:

ՄԱՔՍԱՆԵՆԳ ԱՂԱՒՆԻՆ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ Է

Երեւանի մօտ ուղղիչ – աշխատանքային ճամբարի մը վերեւ թռչելու ընթացքին բռնուած է աղաւնի մը, մագիլներուն մէջ թմրեցուցիչ ծրարիկով: Հայաստանի Ներքին գործերու նախարարութեան աղբիւրներէն առնուած լուրը տարածած է ԻՊԱՌ – ԹԱՍ գործակալութիւնը: Աղաւնին կը պատկանէր Արտաւազդ Մխիթարեանին որ նոյն ճամբարին մէջ պատիժը կրած չըլլանին, պարապ առեներուն մարզած է իր խոյիկէն ներս թռած թռչունը. վերջապէս ան սորված էր նոյն խոյհին պատուհանը վերադառնալ, ուր կէ որ ալ արձակուէր:

Ինք թմրամոլ ըլլալով, Ա. Մխիթարեան ազատ արձակուելէն ետք չէ մոռցած ներսի ընկերները: Երթալով Նուպարեանին ու մօտենալով բանտին պատերուն, ամէն անգամ արձակած է աղաւնին, անոր ոտքին կապելէ ետք թմրեցուցիչի ծրարիկը եւ պիտակ մը թէ որո՛ւ համար է պարունակութիւնը: Նշած է իր անունն ալ, որպէսզի ստացողը ճանչնայ իր «բերբեր»ը: Սակայն, աղաւնին դէպի պատուհան թռիչքը ընդհատած է պահ մը ու նստած հսկիչի մը ուսին...:

Ա. Մխիթարեան ձերբակալուած է Գիւմրիի մէջ. ամբաստանուած է թմրեցուցիչ նիւթ գրուելու յանցանքով ու բուն համար օրէնքը 6–15 տարուան բանտարկութիւն կը նախատեսէ:

ԵՐԲ ԵՍ ՆԱՅԵՑԱԻ, ՏԵՍԱԻ ՈՐ ՏԻԿԻՆ ՎԻԹԷ ԻՐ ԶԱՔԵՐԸ ԳՈՑԱԾ ԷՐ ՀՈՒՂԷՆ...

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

Տղուն չերիմը քանի մը քայլ անդին պէտք էր ըլլար: 17–րդ ծառուղիին մէջ թիւ 33 տապանը: Հոն կը հանդիպէր իր զաւակը: Ի՞րը: Այդպէս կսած էր Տիկին Վիթէ: Բայց եթէ Տիկին Վիթէ կը սխալէր ի՞նչ Անգամ մը եւս իր միտքը պղտորեց ենթադրութիւն մը՝ որ դինքը կը չարչարէր երկու օրէ ի վեր: Արդեօ՞ք Գարոլի խօսքերը անհիմն էին. արդեօ՞ք չէր ուզած պարզապէս իր վրէժը լուծել, էյցուած սիրոյ մը առթիւ:

Տարուած այս մտածումներով, չարունակեց իր փնտռտուքը: Գտաւ 17–րդ ծառուղին: Սկսաւ քանի մը քայլ վեր, ահա թիւ 29: Քիչ մը անդին՝ թիւ 33–ը ... Օլիվիէ Տըկարտէն յուզուած էր. կը դանուէր առջեւը մարմարով պատած հսեան չերիմի մը: Ակնարեւ էր որ չոտնց այցելու չէր ունեցած: Փոչեպատ էր: Կար սեւ խաչ մը մարմարին վրայ: Աւելի վեր, ճերմակ քարէսախտակ մը, վրան նկար մը եւ արձանագրութիւն մը: Անընթեռնելի: Նկարը եւ գրութիւնը ծածկուած էին փոչիով. չորցած ցեխով:

Օլիվիէ Տըկարտէն պահ մը, անչարժ, դիտեց այս խեղճուկ, երեսի վրայ ձգուած չերիմը: Ծռեցաւ, ձեռքը առաւ քարէսախտակը, տարաւ մօտակայ աղբիւրը, լուաց: Կարդաց՝ «Իմ սիրելի մանչուկիս, Անարէ Օլիվիէի Վէրժէի, պոհ արկածի մը, մեկնեցաւ եւ գիս ձգեց միայնակ, երբ տաս տարեկան էր միայն: Գարոլ»:

Բառերը գիրար կը հրմշտկէին Օլիվիէի աչքերուն մէջ, պար կը բռնէին իր նայուածքին տակ: Գարոլ ... Մինակ ... իր յուզումը սաստկացաւ երբ իր աչքերը սեւեռեց մաքրուած նկարին վրայ: Ժպտաերես մանչուկ մը կը նայէր իրեն, Օլիվիէ: Ունէր սեւ գանգուր մազեր: «Աստուած իմ, ես այս նկարը տեսած եմ տեղ մը» գոչեց Օլիվիէ բարձրաձայն: Եւ յիշեց անմիջապէս: Այո՛, իր մօրը սենեակն էր այդ նկարը, ոչ ոք զպած էր Տիկին Տըկարտէնի սենեակին կահ կարասիներուն անոր մահէն վերջ: Նկարը միշտ հոն էր, մարմարապատ գրոցին վրայ: Իր, Օլիվիէի մանկութեան նկարներէն մէկն էր այդ: «Ի՛նչ նմանութիւն, Աստուած իմ» լսաւ Օլիվիէի, ինքնիրեն:

Ուրեմն կասկած չէր կրնար ունենալ այլեւս: Ճշմարիտ էր Տիկին Վիթէի պատմածը: Ահա կը գտնուէր իր զաւկին չերիմին առջեւ: Զաւակը կը նայէր իրեն չարաճճի աչքերով: Օլիվիէ նկատեց յանկարծ որ այդ աչքերուն մէջ մեղադրանք ալ կար...:

Աղցունքի քանի մը կաթիլներ իջան Օլիվիէի այտերէն վար:

Օլիվիէ չուարած էր. ի՞նչ պէտք էր ընէր հիմա: Մեկնէ՞ր. փախչէ՞ր:

Թաչկինակ մը հանեց գրպանէն, գնաց աղբիւրը, թրջեց զայն եւ թաչկինակով մաքրեց չերիմը: Մարմարը փայլեցաւ: Մաքրեց խաչն ալ: Քարեսախտակը դրաւ իր տեղը: Նորէն կարդաց՝ "Անարէ Օլիվիէ Վէրժէ...". բայց ինչո՞ւ Վէրժէ. ինչո՞ւ միայն Վէրժէ, ի՛ր ալ զաւակն է, չէ՞: Որոշեց վերցնել տախտակը եւ տանիլ ու վրան աւելցնել տալ իր անունն ալ՝ "Անարէ Օլիվիէ Վէրժէ Տըկարտէն":

Տախտակը ձեռքը հասաւ մինչեւ գերեզմանատան ելքի դուռը: Անհանգիստ էր Տըկարտէն: Պէտք էր գրել տալ Տկըարտէն Վէրժէ՞, թէ Վէրժէ Տըկարտէն: կը տատամսէր: Նայուածքը վերստին հանդիպեցաւ տղուն աչքերուն: Անոնք այս անգամ ունէին մեղադրանքէ աւելի խըստութիւն մը. յանդիմանութիւն:

Օլիվիէ Տըկարտէն պարտուած էր: Շտապեց ետ, դէպի իր զաւկին չերիմը: Հասկցաւ թէ չէր կրնար որեւէ բան փոխել: Եղածը եղած էր: Չետեղեց տախտակը իր տեղը:

Օլիվիէ վերադարձաւ դէպի ելքի դուռը: Ծաղկավաճառը իր խանութը գոցելու վրայ էր: Օլիվիէ գնեց լեռնավարդի թաղարը: Այդ էր միայն մնացած դուրսը: Շտապեց, տարաւ դրաւ թաղարը չերիմին վրայ, քարեսախտակին եաին:

Զգաց թէ ատկէ զատ բան մը չէր կրնար ընել:

Լիոն, 1991

(Շար. 11 եւ վերջ)

ՍՏԱՑՈՂ

ԶՈՀ ՔԵՐԹՈՂԱԿԱՆ
Հատընտիր

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

Երեւան, 2000, Մատենաշար «Երկ»
Թիւ 4

ՏԻԿԻՆ ՀԱՄԵՍՏՈՒՀԻ ՊԵՔՄԵԶԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Շահրիկեան)

ընտանիքը յաւով կը ծանուցանէ անոր մահը 90 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Ապրիլ 27-ին, ժամը 15-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

NOTRE-DAME de Paris

Dimanche 30 Avril à 15 heures 30

Liturgie divine célébrée
en rite arménien

par **Mgr GREGOIRE GABROYAN**
Evêque des Arméniens catholiques de France

pour la commémoration
du 85ème anniversaire du martyre
d'un million et demi d'Arméniens
tués en Turquie en 1915-1918.

L'homélie sera prononcée par
Mgr MICHEL POLLIEN
Evêque Auxiliaire de Paris

(Շար. Ա. էջէն)

կան ուժերը երկու չարաթ է կը պատրաստէին գործողութիւնը որ չորս վայրկեան տեւած է։ Գասթրօ գոհ է եւ յայտարարեց որ 40 տարիներու փոխադարձ թշնամութիւնը մէկ օրուան դադար մը արձանագրեց։ Մայամիի Գուպայիները «Գասթրոյի ծառաները» որակեցին Գլինթընն ու Արդարադատութեան նախարարը, ամերիկեան դրօշակներ այրեցին եւ բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան։

ՊԱՊԸ, ըստ աւանդութեան, Զատկուան օրը հակայ բազմութեան մը առջեւ, առաւ իր օրհնութիւնը ուղպի էք օղպի։ Քրիստոսի յարութիւնը աւետեց 61 լեզուներով եւ եթէ չենք սխալիր -այս անգամ հայերէնը չլսուեցաւ։ Իր ուղերձին մէջ, Յովհ.-Պօղոս Բ., զգալապէս յոգնած, դատապարտեց ցեղապաշտութիւնը եւ օտարատեացութիւնը։

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆի մէջ 15 թերթեր փակուած են, որոնց 10-ը՝ օրաթերթ։ Իսլորն ալ կը պատկանին բարենորոգիչ հոսանքին։

ԹՈՒՐՔԻԱ. չորս միլիոն տոլարի զինուորական օժանդակութիւն պիտի ընէ Վրաստանի։ Այս մասին համաձայնագիրը ստորագրուած է Թիֆլիսի մէջ, Թուրքիոյ սպայակոյտի ներկայացուցիչին ու Վրաստանի Պաշտպանութեան նախարարին մէկ օգնականին կողմէ։ Թուրքիա նաեւ պիտ մարզէ վրացական բանակի սպաներ։

ԶԷԶԻՒՈՑ մէջ ռուս պինուորներ ծուպակ մը ինկած են եւ ըստ Զէչէններու 80 Ռուսեր մեռած են, մինչ Ռուսերը միայն 15 մեռեալ կ'ընդունին։

ՓՈՒԹՊՈԼ

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Բ. դասակարգի մրցումներու չարքին, Վալանսի Հայ Մարզականը 1 - 1 արդիւնք մը ձեռք ձգեց Լաւալի հետ։ Դասաւորման մէջ նախավերջին է, 19-րդ տեղը կը գրաւէ 29 կէտով։ Գլուխն է միշտ Լիլ 73 կէտով։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

RECITAL
A L'AUDITORIUM DU PARC CHANOT
Vendredi 12 Mai à 20 heures 30

Vardan Mamikonian

PIANO

Bach, Prokofiev, Babadjanian, Liszt

Concert au profit d'Espoir pour l'Arménie

PALAIS DES CONGRES
PARC CHANOT
Rond Point du Prado — Marseille 8e

Prix des places :
120 francs — Etudiants 75 francs

Billeterie :
OFFICE DE LA CULTURE DE MARSEILLE
42, La Canebière 13001 Marseille —
Tél.: 04 96 11 04 61
OFFICE DU TOURISME DE MARSEILLE
4, La Canebière 13001 Marseille —
Tél. : 04 91 13 89 00
Renseignements :
ESPOIR POUR L'ARMENIE
31, rue de Calais 13012 Marseille —
Tél: 04 91 93 54 46/Fax: 04 91 77 41 56
— Parking assuré —

ՓԱՐԻԶԻ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆԶՆԱԽՈՒՄԲԻ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻԻՆ ՊՐԻՍԷԼԻ ՍՈՒՐԲ ՄԱՐԻԱՄ ՄԱԳԹԱԼԻՆԵՑԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Մեկնում՝ Շաբաթ, Մայիս 20, ժամը 8·30-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարէն

Վերադարձ՝ Կիրակի, Մայիս 21, ժամը 21-ին։

Երթուդարձ օթոքարով,
Մէկ գիշեր պանդոկ,
Նախաճաշ, ճաշ եւ ընթրիք։

Մասնակցութիւն՝ 1250 Ֆրանք։

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն, -
Եկեղեցւոյ գիւանատուն՝
01 - 43 - 59 - 67 - 03
Աբեղա Ա. Քհնյ. Պալըգեան՝
01 - 46 - 62 - 01 - 29
Մարկօ Գոգօրեան՝
01 - 47 - 43 - 12 - 66

Արձանագրութեան վերջին պայմանաժամ՝ Մայիս 10։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

CAMP ITINERANT DANS LE PERIGORD

DU 7 AU 27 JUILLET

Nombreuses activités sportives et découverte de la région destinées aux adolescents nés en 1985.

Prix : 3.900 F + voyage

Date limite d'inscription : **30 avril**

Attention : Places limitées.

Un certificat de test de capacité en piscine est obligatoire.

Inscriptions auprès du Conseil d'Administration de la C.B.A.F. :

au **01. 48. 24. 46. 57.**

ASSOCIATION ARMENIENNE
D'AIDE SOCIALE

fête champêtre traditionnelle

de la **MAISON DE RETRAITE DE GONESSE**
7, Rue de l'Eglantier, GONESSE
DIMANCHE 2 JUILLET à partir de 11 heures 30

ANIMATION

TOUT AU LONG DE L'APRES-MIDI
MARTEN YORGANTZ
ESSAÏ
VIKEN
EVELYNE ALTOUNIAN
Groupe de danse «ASTRIG» de la Croix Bleue d'Arnouville

GRANDE TOMBOLA
Bar — Buffet — Ambiance arménienne
Toutes dispositions ont été prises en cas d'intempéries

ENTREE GRATUITE

Festival de musique et d'expression artistique

DE L'UNION CHRETIENNE DE JEUNES ARMENIENS
Clamart/Issy — 29, 30 Avril et 1er Mai 2000

L'Union Chrétienne de Jeunes Arméniens d'Issy présente le 12ème Festival national de Musique et d'Expression Artistique.

- Samedi 29 Avril 2000 de 15h à 23h30
- Centre Culturel Jean-Arp : 22, rue Paul Vaillant-Couturier — 92140 Clamart (bus 162-190)
- Au programme : Concert exceptionnel du groupe **Nor Yerk**, du Liban, groupes musicaux, théâtre, expositions,...,stands de littérature et de CD, Espace Internet. Restauration possible sur place.
- P.A.F. : 30 Frs
- Site Internet: www.multimania.com/festival2000ucja : qu'est-ce que l'UCJA? historique, photos, programme détaillé, liens, contacts,...
- Renseignements et réservations :
  — Tél : 01 47 36 02 50
  — Fax : 01 46 44 64 04
  — www. multimania.com/festival2000ucja
  — e-mail : festival2000.ucja@usa.net

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 27
JEUDI
27 AVRIL
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·894 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.894

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ «ԶՐՄՔՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 25 / 26)

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱԹԱԶԸ ՀՐԱԺԱՐԱՒԾ

Ապրիլ 25–ին Ազգային Ժողովի պեսպրտական հարցերու յանձնաժողովը ունկնդրութիւն կազմակերպած էր Հոկտեմբեր 27–ի նախընթացքի մասին։ Ջինուորական դատախազ Գ. Ջհանդիրեան ժամու մը չափազանցով զալով տեղեկացուցած է նախագահ Ռ. Քոչարեանի նոյն օրուան որոշումը որով անթոյլատրելի կը համարուէր նման ունկնդրութիւններու դատախազի մը մասնակցութիւնը, արդիլելու համար քննիչ մարմիններու վրայ ճնշում բանեցնելու փորձերը։ Ապա Գ. Ջհանդիրեան յայտարարած է թէ լինք չի կրնար Կ. Դեմիրճեանի ու Վ. Սարգսեանի սպանութիւններուն թղթածրարին քաղաքական չահարկումին մասնակցիլ, ուստի հրաժարականի դիմում ներկայացուցած է Ռ. Քոչարեանի։

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼՈՆՏՈՆԻ ԴԵՍՊԱՆ ԱՐՄԻՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ՀՐԱԺԵՇՏԻ ՈՒՂԵՐՁԸ

Լոնտոնի դեսպան Ա. Սարգսեան Ապրիլ 23–ին ուղերձով մը հրաժեշտ առած է տեղւոյն համայնքէն։ Յիշեցնելով որ Հայաստանի նախագահը պինքը պաշտօնէն ետ կանչած է, չնորհակալութիւն յայտնած է Լոնտոնի հայութեան, այն կարեւոր օժանդակութեան համար զոր բերած է դեսպանատան բացումի աշխատանքին։ Ապա նշած է թէ Հայաստան դժուարին շրջան մը կը բոլորէ ներկայիս, յատկապէս Հոկտեմբեր 27–ի ահաբեկչութենէն ի վեր եւ երկրին տնտեսական ու քաղաքական բարդ հարցերը կապուած են Արցախի կնճռոտին արդար լուծումին։

Ա. Սարգսեան մէկն է որ աշխատած է պրոյի ու հոգւով. խնդիրը հանդիստ է որպէս դիւանագէտ. մինչ զօրակից եղած է պատուէրեան ու ժողովրդավարութեան, իսկ անհրաժեշտ նկատած պահուն կառավարական շրջանակին մէջ քննադատած՝ տարուած արտաքին ու ներքին քաղաքականութիւնը։

«Ժխտականաբար, կ'ըսէ, Հայաստանի ու Արցախի ապագային ու անոր հանրէյու մասին իմ սեփական տեսակէտներս միշտ համաձայն չեն եղած դեկավարներու տեսակէտներուն հետ»։

Ա. Սարգսեան կ'աւարտէ ուղերձը, պատրաստակամութիւն յայտնելով իր կարելիութեան սահմաններուն մէջ աշխատելու Ժողովուրդին բարօրութեան համար երբ ժողովուրդը իրեն հարկը պայ։

***

ՆԵՐՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՎԱՐԿԱԲԵԿՈՒԱԾ Վ. ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆԻ ՊԱՏՃԱՌՈՎ

Վարչապետ Ա. Սարգսեան դիմած է նախագահ Ռ. Քոչարեանի որ Ներքին գործերու նախարար Հայկ Յարութիւնեանի պաշտօնին վերջ տայ։ Պատճառը հետեւեալի հարցադրոյցով մը նախագահին կողմէ Վ. Սիրադեղեանի փախուստին առընչութեամբ իրաւապահ մարմիններու ուղղուած քննադատութիւնն է։ Նախագահը մերժած է։

Նոյն նիւթով խնդրոյ առարկայ նախարարութեան լրատուութեան վարչութիւնը յայտարարութիւն մը հրապարակած է։ Հոն կ'ըսուի թէ Վ. Սիրադեղեանի մասին նախարարութիւնը պաշտօնական որեւէ գործողութիւն կատարելու լիազօրութիւն չէ ունեցած։

***

ԱՆԱՓՈԼ ՖՐԱՆՍԻ ԱՃԻՒՆՆԵՐԻՆ ՄԱՍ ՄԸ ԵՐԵՒԱՆ ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ

Ապրիլ 23–ին Երեւանի ցեղասպանութեան թանգարանին մէջ յարգանքի տուրք մատուցուած է Ա. Ֆրանսին, ապա ա-նոր գերեզմանէն տարուած աճիւնը յատուկ արարողութեամբ ամփոփուած է թանգարանին յատուկ բաժնին մէջ։ Ելոյթ ունեցողներ ներկայացուցած են 1910 – 1920–ական թուականներու անոր հայանպաստ քայլերը։

***

«ՈՒՇ ԿԱՄ ԿԱՆՈՒԽ ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԿԸ ԽՈՍՏՈՎԱՆԻ ԻՐ ՄԵՂՔԸ»

Ռուսաստանի Դումային միջազգային հարցերու Կոմիտէին նախագահը հարցազրոյցի մը ընթացքին անդրադառնալով Եղեռնի 85–րդ տարելիցին, ըսած է.– «Նման ռեիրներ ժամանցումի պայմանաժամ չունին։ Հայաստանի նման փոքր երկրի համար Թուրքերու գործած ցեղասպանութեան հետեւանքով մէկ ազգամէն 2 միլիոն հոգի կորսնցնել մահուան դրոշմ է զոր կը կրեն բազմաթիւ սերունդներ»։ Դ. Ռոգոզին աւելցուցած է թէ մինչեւ այսօր Թուրքիա ոչ մէկ բացատրութիւն տուած, ոչ իսկ բարիկամեցողութեան արտայայտութիւն ունեցած է։ «Սակայն, Թուրքիա պէտք է հասկնայ որ ուշ կամ կանուխ թուրք բաղաքագէտներու սերունդի մը պիտի վիճակի Հայաստանի հետ յարաբերութիւնները վերականգնել։ այդ պարագային անխուսափելի պիտի ըլլայ անհրաժեշտին ձեռնարկել, նաեւ բարոյական տեսակէտէ» ըսած է ռուս քաղաքագէտը։

Un grand bravo à Aznavour

ԱԶՆԱՒՈՒՐԻ «Ո՛Չ»Ը ԾԵՐԱԿՈՅՏԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ

«LE CANARD ENCHAINE»

(26 Avril)

AZNAVOUR REFUSE SA VOIX A PONCELET

Երգիծական չաբաթաթերթը կը տեղեկացնէ որ Ծերակոյտի նախագահը՝ Ժրիսթիան Փոնսըլէ յաջողցնելու համար (հանրապետական) կոչունքը զոր կ'ուզէ տալ Ճուլիս 14–ին Լիւքսանպուրկի պարտէզներուն մէջ, Ֆրանսայի բոլոր քաղաքապետերուն, Ապրիլի սկիզբը դիմած էր Ազնաւուրի որ ապահովէ օրուան զեղարուեստական բաժինը, երգելով իր ամէնէն փառաւոր երգերը։

Բայց, Ծերակոյտը, կը զրէ թերթը, Շիրաքի եւ Ժոսփէնի ճնշումին տակ մերժած էր օրակարգի արձանագրել Հայերու զէմ Թուրքերու գործած ցեղասպանութեան ճանաչումը։ Գայթակղութիւն է Ֆրանսահայերուն համար եւ Ազնաւուր՝ զօրակից իր հայրենակիցներուն, վճռական «ո՛չ» մը կ'ըսէ Փոնսըլէյի։ Թերթը կ'աւելցնէ որ Փոնսըլէյ, ցարդ, յաջողած էր զաղտնի պահել այս մերժումը, բայց, մտահոգ է։ Էմ – Փէ – Էմ–ը սկսած է յաջորդ մը փնտռել...։ Կոչունքին համար 15 միլիոն ծախք նախատեսած էր։ Ու երգիծաթերթը կ'առաջարկէ որ Փոնսըլէյ Ազնաւուրը փոխարինէ հրաւիրելով Լին Ռընօն։

ՄԱՄՈՒԼ

Քրտական «Էօզկիւր Փոլիթիքա» Ապրիլ 24–25–ի թիւով տուած է երկու մասով յօդուածաշար մը որ նիւթ կ'ընէ 1915 Ապրիլ 24–ը, որպէս Հայերու եւ Ասորիներու ցեղասպանութեան խորհրդանիշ օր։ Ասոր զուգահեռ, նիւթին առընչուած հարցազրոյցներ ու լուսանկարներ ալ տեղ զտած են էջին մէջ։ Հարցազրոյցներ կան Միջագետքի Շուէյտի հիմնարկին նախագահին, Ցեղասպանութեան հակառակորդներու միութեան նախագահին, «Ռատիքալ» թերթի յօդուածագիր Էթիէն Մահչուպեանի, Գերմանիոյ Բաֆֆիի Քանթեանի, «Ակօս»ի խմբագիր Հրանդ Տինքի, «Սելամ» թերթէն Սապիհա Իւնլիւի հետ։ Բոլորն ալ 1915–ին կատարուածը կը զատապարտեն ու փափաք կը յայտնեն որ առանց յետին մտածումի քննարկումի նիւթ ըլլայ, իրականութիւնը ընդհանուր ճանաչում զտնէ, եւլն.։ Ցաճախակի են զուգահեռները Թուրքիոյ ներկայի հակաքիւրտ քաղաքականութեան հետ։

Հետաքրքրական է կարդալ թէ Միջագետքի Շուէյտի հիմնարկին նախագահը Ձան Տէյտրպէքիրլի 1915–ի ախտանչանը ամբողջովին անհետացած չի նկատեր, քանի որ «մտայնութիւններու փոփոխութեան ոչ մէկ տուեալ» կը նշմարէ։ Մինչ նոյն էջին վրայ է։ Մահչուպեան կ'ըսէ թէ բնաւ չի կարծեր նոր Ապրիլ 24–երու հաւանականութիւն մը ու կը մտածէ որ նման վախեր անտեղի են։ Ան կարեւոր ալ չի նկատեր արեւմտեան երկիրներու կողմէ ցեղասպանութեան իրականութեան ճանաչումը, ըսելով որ Հայկանը Թուրքիոյ մէջ Թուրքերու եւ Հայերու միջեւ առողջ յարաբերութիւններու հաստատումն է։

«Սելամ»ի լրագրող Սապիհա Իւնլիւի կարծիքով, անհրաժեշտ է զործուած վայրագութեան բնութագրումը, ապա պայն չկրկնելու յստակ տրամադրութեան արտայայտութիւնը։ Սակայն, կ'աւելցնէ որ դիտելով Քիւրտերու դէմ ներկայի պատահածները մեծ յոյսեր չունի այդ ուղղութեամբ։

«Ակօս»ի խմբագիր Հ. Տինք դիմելով Սփիւռքի Հայութեան, կ'ըսէ թէ Ապրիլ 24–ին մեծերը յիշել անհրաժարելի պարտականութիւն է, սակայն անոնց յիշատակը այսօր ապրեցնելու իսկական ձեւը առօրեայ կեանքին մէջ տեղ տալ է անոր։ Ան կ'ուզէ որ Սփիւռքի մէջ բազմանան հայկական վարժարանները, հայկական ինքնութիւնը աւելի լաւ իւրացուի նոր սերունդին կողմէ։ Հ. Տինք նաեւ անխմաստ կը զտնէ «ներողութիւն»ը եթէ անոր պիտի չընկերանայ զործնականը։ Ան հարց կու տայ. «Ինչի՞ կը ծառայէ ներողութիւն խնդրել, եթէ յետոյ 36–ի պէյանինամէով պիտի շարունակէք փոքրամասնութիւններու ստացուածքը առնել անոնց ձեռքէն»։

***

«LE MONDE»

(26 Avril)

LES MANIFESTATIONS ORGANISEES A PARIS ET A LYON ONT PRIS UNE EMPLEUR INHABITUELLE

Թերթը լայն տեղ կուտայ Փարիզի եւ պատառի ցոյցերուն։ Կը յիշէ որ այս տարուան ոգեկոչումները մեծ ծաւալ առած են եւ կը նշեն, կը զրէ, «ինքնութեան» (չակերտը թերթինն է) զարթօնքի մը սկիզբը Ֆրանսայի Հայոց մէջ։ Այս յաջողութեան պատճառները կը վերադրէ այն չրջարկին, ուր Ֆրանսահայերը տուժեցին եւ կը յիշէ նախ «վայնըշէյնի հարցը», Ծերակոյտի դիրքը։ Ապա, մանրամասնութիւններ կուտայ Ապրիլ 24–ի ցոյցին մասին։

***

Պարզ է որ, հակառակ մեր չանքերուն, անկարելի է ամբողջական պատկեր մը տալ բերանացի թէ գրաւոր մամուլի արձագանգներուն։ Հետաքրքրական է հաստատել թէ այս տարի մեռելները բացառապէս լայնօրէն անդրադարձման 85–րդ տարելիցին։ Ֆրանս – Ինֆոյի վրայ, Ապրիլ 24–ին, Ազնաւուր ալ չատ դիպուկ ելոյթ մը ունեցաւ, զարմանք յայտնելով թէ Ֆրանսա այդքան տկա՞ր է որ կը վախնայ Թուրքիայէն։

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Ապրիլ 24–ի կոմիտէին նախաձեռնութեամբ եւ կազմակերպութեամբ տեղի ունեցան յաջորդական ձեռնարկներ համապաղութային մասնակցութեամբ։

ԱՊՐԻԼ 23.– *Ամբողջ օրը, «Էսքալ Պորէյլ»ի չրջապատին մէջ, վրանի մը տակ, Ապրիլ 24–ի Կոմիտէն տեղեկատուութեան աշխատանք մը կատարեց բաժնելով բացատրական թռուցիկներ, ներկայացնելով հայկական ցեղասպանութիւնը փաստող վկայութիւններ, պատկերներ չնորհիւ Կարպիս Արթէնի Հայկական հետազօտութեան եւ արխիւներու Մխոյեան աշխատանքին։*

ԱՊՐԻԼ 24.– *ՋԱՆԳՈՒԱԾԱՅԻՆ ՅՈՑՑ 4·000 ՀՈԳԻԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ։*

Ժամը 16–ին, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն։ Հոգեւոր ճառը արտասանեց, Հայերէն եւ Ֆրանսերէն, Տարօն Եպիսկ. Ձէրէճեան։ Աւարտին, եկեղեցւոյ բակը, Նահատակաց

(Շար·ը Դ· էջ)

Ա. ԴԱՆԻԷԼԵԱՆԻ ԹՂԹԱԾՐԱՐԷՆ ԿԱՄ ԿՇԻՌՔԻՆ ԱՆՀԱՒԱՍԱՐ ԹԵԻԵՐԸ

Հայաստանեան մամուլին արդար զայրոյթին թիրախ է ԼՂՀ վարչապետը որ լրագրող Վահրամ Աղաջանեանի բանտարկութեան պատասխանատուն կը նկատէ. նկատումին պատճառը այն պնդումն է թէ Վ. Աղաջանեան իր մէկ զրուցեամբ զրպարտած է վարչապետ Ա. Դանիէլեանը: Լրագրողին դատավարութիւնը մէկ օրէն աւարտած է ու տարուան մը բանտարկութեան վճիռ արձակուած: Ներողութեան, հերքումի ընդունուած ձեւակերպութեամբ մը հարցը փակելու տարբերակը նիւթ անդամ չըլլալէն զատ, վարչապետը որեւէ անպատեհութիւն ալ չէ տեսած բորբոքած կիրքերը աւելի՛ հիւանդելու. Երեւանի մէջ, նիւթին առընչուած հարցումներու տէր լրագրողները պատասխանած է, յայտարարելով «եթէ ես դատարան դիմէի, ապա պատիժն աւելի խիստ կը լիներ»...: Կ'երեւի ան ալ իր կարգին ապշած է Վ. Աղաջանեանի զօրակիցներուն ապերախտութենէն որ փոխանակ երախտապիտութիւն յայտնելու իրեն որ ձեռնպահ մնացած է դատարան դիմելէ ու աւելի խիստ պատիժ փրկած լրագրողը, պահանջատէրի չէզոտով կը համարձակին բացատրութիւն ուզելու:

Կ'արժէ անդրադառնալ Վ. Աղաջանեանի արգելափակման պայմաններուն ալ որոնք յաւելեալ տարածք մը կը բերեն մարդկային իրաւանց ազատ – արձակ ոտնակոխումի այս դրուագին: Քովի սիւնակին մէջ «Առաւօտ»ի Ապրիլ 18–ի թիւին Ռուզան Մինասեանի էջին արտատպումը յայնօրէն բաւարար է հարցին այդ երեսակը «լուսաբանելու»:

Վ. Աղաջանեանի զօրակցութեան որպէս գործնական քայլ, ցոյցի դիմելէ, անոր ազատ արձակումին պահանջագիր յղելէ զատ, ուշագրաւ նախաձեռնութիւն մը ունեցած է Երեւանի «Նորագիրք»ը. Ապրիլ 19–ի թիւով իսկ կիրարկութեան դրած է ԼՂՀ վարչապետին վերջին տարիներու ղրիմեան գործունէութեան մասին ռուսական եւ ուկրանական մամուլէն էջեր հրատարակելու որոշումը: Ինչպէս ծանօթ է, Անուշաւան Դանիէլեան 1993 – 1997 եղած է Ղրիմի Գերագոյն Խորհուրդի փոխ – նախագահը:

Այդ անցեալը, անոր վարչապետ նշանակումին առթիւ որպէս կենսագրական տուեալ մամուլին մէջ տեղ գտնելէ ետք, առաջին անդամ սեղան եկաւ Հոկտեմբեր 27–ի ահաբեկչութեան առընչութեամբ: Գլխաւոր ահաբեկիչ Ն. Յունանեանի կենսագրութեան մէջ ալ Ղրիմը տեղ ունեցած էր. ան միջոց մը հոն ապրած էր, ուսուցչական պաշտօն վարած, եւ այլն: Անկարելի չէր որ ծանօթութեան կապ մը ըլլար երկուքին միջեւ: Սակայն, Ա. Դանիէլեան այս ուղղութեամբ հարցումներու դրեթէ անվարան պատասխանած էր թէ ոչ իսկ հանդիպած է Յունանեան կոչուած մէկուն:

Ղրիմեան պաշտօնավարութեան Ա. Դանիէլեանի չրջանը այսօր նիւթ կ'ըլլայ «Նորագիրք»ին արտատպումներով: Ա. Նոնկմով կը գծուի քաղաքական գործիչի ու հայաստանեան չափանիշով «ճարպիկ գործարար» որակուած տիպարի խառնուրդ մը որ կարեւոր դէրեր ստանձնած է մութ գործարքներու մէջ, ստուար թղթածրար մը ձգելով եաին:

Ուկրանական մամուլէն քաղուածքով մը նախ կը բացուի «Թիթանի գործ»ը: Ղրիմի Հանրապետական կուսակցութեան ղեկավար Մ. Յեկովի բնութագրումով՝ Ա. Դանիէլեան յայտնի դարձած է որպէս «արկածախնդիր հակումներով բաղաբական անբարոյ գործիչ»: Ըստ ածին որպէս փաստ, բաւական մանրամասնութիւններով կը խօսուի Թիթան մեռաղի խնդրին մասին: Այդ մեռաղը արտադրող գործատան անօրէնին նամակով մը Ա. Դանիէլեան խնդրանք կը ներկայացնէ անվճար 50 Թոն Թիթանի երկօքսիտ տալու մարզական ակումբի մը: Տրուած պատճառաբանութիւնը այն է որ այդ ակումբը մարզիկներ կը հասցնէ եւ անոնց մասնակցութիւնը կ'ապահովէ միջազգային մրցումներու: Տնօրէնը կը հրահանգէ մեռաղին փոխանցումը որուն պատճառով լուրջ վնաս կը պատճառուի պետութեան, ըստ Ուկրանիոյ Ներքին գործերու նախարարութեան յանցատուրութեան դէմ պայքարի վարչութեան տուեալներուն:

Թիթանի երկօքսիտը հազուագիւտ նախանիւթ է եւ գործածուած է հակինալ Ղրիմի թերթերուն թէ մարզական ակումբի մը ինչի՞ն պէտք էր ան, 50 Թոնի նման քանակութեամբ մը: «Քրէական էրոնիկոն»ի 1999 Յունիս 12–ի թիւին մէջ կը բացատրուի թէ Թիթանի հեռքերը կը տանին Լատվիա. այդ երկրին որոշ գործատուներուն մէջ Թիթանի երկօքսիտը դրամի վերածուած է ու հատած ղրիմեան քանի մը ձեռնարկութեան դրամատան հաշիւներուն: Հող պիտ անյայտացած է Թիթանին հետքը: «Պանտիթական Ղրիմ պաշտօնական քրոնիկոն»ը 1999 Յունիս 26–ին կ'արձանագրէ. «շատ յաճախ անձեռնմխելիութիւնը չարաշահելով պատասխանատուութենէն կը խուսափին ամէնէն վտանգաւոր էքէական հեղինակութիւններ: Ղրիմի խորհրդարանի նախորդ նիստի կարելի եղաւ բացայայտել Ե. Սուիրուենուկի, Ա. Դանիէլեանի, Վ. Շեւյովի եւ այլ երեսփոխաններու էքէական գործունէութիւնը, միայն անոնց անձեռնմխելիութեան ջնջումէն ետք»:

Ա. Դանիէլեանի առընչուած աւելի ծանրը ակնարկութիւններ ռուսական մամուլին մէջ տեղ գտած են Հոկտեմբեր 27–ի ահաբեկչութենէն ետք. «Նեզավիսիմայա գազեդա»յին մէջ հարց կը տրուի թէ «Երեւանի ահաբեկչութեան մասնակի՞ց է Ղարաբաղի վարչապետը»: Այս խորագրին տակ Վյաչեսլաւ Լեբեդեւ կ'ըսէ թէ Ղրիմ ապրած չրջանին Նայիլի Յունանեան չատ ազդեցիկ անձերու հետ կապեր ունեցած է. ապա, մէջբերելով Ուկրանիոյ Ներքին գործերու նախարարութեան լրատուութիւնը, կը չարունակէ. «Յունանեանը սերտ յարաբերութիւններ ունէր Ղրիմի Գերագոյն Խորհուրդի նախկին երեսփոխան Վլ. Շեւյովի ու Գերագոյն Խորհուրդի փոխ – նախագահ Ա. Դանիէլեանի հետ որ ներկայիս ԼՂ վարչապետն է: Ղրիմի բնակչութիւնը հաչ գիտէ թէ ինչի՛ յանգեցուց Դանիէլեանի եւ Շեւյովի գործունէութիւնը 1993 – 1997–ին Ղրիմի մէջ: Թելադրուած ընպանութիւններ, գնդակահարութիւններ, պայթումներ դարձան ամէնօրեայ: Իրաւապահ մարմիններու աշխոյժ գործողութիւնները անոնց կուսակցութեան (Տըւեսական վերածնունդ) առաջնորդները ստիպեցին հեռանալ Ղրիմէն. Վ. Շեւյով պահուրտած է Հայաստան, իսկ Ա. Դանիէլեան եւս փութով հեռացաւ Ղրիմէն երբ կազմակերպուած յանցագործութեան դէմ պայքարը աշխուժացաւ»:

Աւելի ծանրակչիռ է Ղրիմի ոստիկանութեան վարկածը որ Երեւանի փոխանցուած է Հոկտեմբեր 27–ի պատահարին առթիւ. Ղրիմի Ներքին գործերու նախարարութեան գլխաւոր վարչութիւնը յայտնելէ ետք, կ'աւելցնէ. «վարչութիւնը հիմնուելով Ղրիմի փախստականներու էքէական հարուստ փորձառութեան, չի բացառեր անոնց մասնակցութիւնը Հայաստանի մէջ ստեղծուած սուր կացութեան»:

Ղրիմի դատախազը Վլ. Շուբա փետր. 15–ին յայտարարած է թէ ղրիմեան ոստիկանութիւնը Հայաստանի իշխանութիւններէն կը պահանջէ յանձնել Ղրիմի Գերագոյն Խորհուրդի նախկին երեսփոխան Վլ. Շեւյովը որ ծանր յանցանք գործած ու փախած է Հայաստան, հոն ալ Ա. Դանիէլեանի հովանաւորութեամբ քաղաքական ապաստանեալի կարգավիճակ ստացած է:

«Նորագիրք»ը առաջին օրուան այս «ճոխ» ու պերճախօս հրապարակումներուն աւելցուցած է «Ճետ դրութեան» տողեր ուր կ'ըսուի թէ իր տրամադրութեան տակ ունի հետաքրքրական չատ ուրիչ փաստեր ալ որոնք նոյնպէս կը հրապարակուին եթէ անհրաժեշտութիւն ներկայանայ:

Լ.Ղ.Հ վարչապետ Ա. Դանիէլեանի ղրիմեան անցեալին մասին այս ամփոփ տեղեկատուութիւնն իսկ չշմեգնող է. ան նաեւ Հոկտեմբեր 27–ին Ազգային ժողովին մէջ կատարուածը հասկնալու նոր ճամբաներ կը բանայ: Հետաքրքրական պիտի ըլլար դիտնալ թէ պինուորական դատախազ Ա. Ջհանգրեան որ կը վարէ այդ գործին հետաքննութիւնը, որպէս լուրջ, նկատառելի տուեալ տեղ տուա՞ծ է Ղրիմի ազբիւրներուն ըսածին ու գրածին:

Ինչ կը վերաբերի գուտ ներհայկական չրջանակին, ղրիմեան լրատիւներու հաղորդածին այլեւէն ալ լայնօրէն բաւարար է հարց տալու թէ ա՛յս ատիճան ծանր ամբաստանութիւններու, վերագրումներու առջեւ ինչպէ՞ս Ա. Դանիէլեան ձեռնածալ մնացած է, կուլ տալով ամէն վարկաբեկում ու անարգանք, երբ երկու տողնոց «զրպարտութեան» մը հեղինակ հայ լրագրողը միօրեայ դատավարութեամբ մը տարուան մը բանտարկութեան դատապարտուած է: Ղրիմի օրէնսդրութիւնը աւելի՞ անոխեմ է պաշտօնատար մը վարկաբեկող արտայայտութիւններու պարագային ու Լ.Ղ.Հ օրէնքը աւելի անդի՞ղ, թէ Ուկրանիոյ ոստիկանութեան, Ներքին գործերու նախարարութեան գլխաւոր վարչութեան, քաղաքական դէմքերուն, մամուլի անուններուն համաքերութեամբ չատ տակաւ կչիռ կը ներկայացնէ մի ոմն Վահրամ Աղաջանեան որ լրագրող է ծուլերէ, սարերէ անդին մնացած անկիւնի մը մէջ:

Անկիւն որ անհաւասար պատերազմի մը յաղթանակած համբաւէն եաք այսօր հանրային կարծիքին մէջ տեղ կը պահէ հանրապետութեան նախագահի փորձով մը ու վարչապետին վերընչել թղթածրարով:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՈՑԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՈՐ ԵՐԿՐԻ ՍՐՏՈՒՄ «ՆԵՐՈՒՄ» ԿԱՑ ԱՅՍՔԱՆ,

ԵՒ ԱՅՍՔԱՆ ԿԱԼԱՆԱՒՈՐ ՈՐ ԵՐԿՐԻ ՆԵՐՍՈՒՄ...

Ապրիլի 15–ին՝ Շաբաթ օրը, այցելեցինք Լ.Ղ.Հ Ներքին Գործերի նախարարութեան մեկուսարան՝ Վահրամ Աղաջանեանին հետ տեսակցելու նպատակով: Տեսակցել, բնականաբար, չկարողացանք եւ «10–րդ նահանգ» խմբագրակազմին յաջողուեց նրան փոխանցել հայաստանեան վերջին օրերի մամուլն ու աննդամթերք:

Մեկուսարանը գերծանրաբեռնուած է, եւ ամէն մի խցում, ըստ մեր տեղեկութիւնների, 6–7 կալանաւոր է պահուում: Հերթեր կան «տիւրմա»ի մուտքի մօտ... Աննդամթերքը մանրակրկիտ ստուգւում է. անգամ հայրենիքից ջուրը՝ ջերմուկը, բացւում–փակւում: Սա այն տեղն է, ուր արցախցի լրագրող Բորիս Գէորգեանին («ենք երփաս») 3 օրով առաջինն ազատազրկեցին (1993 թ.): Նոյն թուականի Դեկտեմբերին 10 օրով ազատազրկուեց Գեղամ Պաղտասարեանը «Նոր Սպարտա՞», թէ նոր Արցախ» հրապարակման համար: 1994–ին Վահրամ Աղաջանեանին նեաեցին մեկուսարան: Սա, փաստօրէն, վերջինս երրորդ «այց»ն է ազատազրկման վայր: Որքան էլ Արցախցիներն ասում են, թէ իրենց քաղաքական էլիտան այդտեղով է անցել, տխուր է, եւ տխուր է մանաւանդ, երբ լրագրողին ծանակելու համար քրէականների խուց են դնում... դլուխը սափրած...

Վահրամի ընտանիքին այս օրերին անյայտ ստուգաբանութեամբ Լ.Ղ.Հ վարչապետ Անուշաւան Դանիէլեանի անձնական օգտագործման լրատուական ծառայութեան պետ Դաւիթ Միքայէլեանն է դիմում՝ «իր պատիւը փրկելու» համար մի–երկու տող գրել, որ ինքը... դատարանում իրեն լաւ է պահել: Երեւի «լաւ պահել» ասելով պարոնը նկատի է ունեցել այն, որ ծանրակչիռ աւանդ ունեցաւ լրագրողին մէկ տարի ազատազրկման դատապարտելու հարցում:

Նոյն մեկուսարանում է գտնւում նաեւ մէկ այլ մտաւորական, կառավարութեան աչխատակազմի նախկին աչխատակից Գարեգին Ղազարեանը, որը Հայաստանից գնաց Արցախում աչխատելու: Եւ աչխատեց ինքնամոռաց նուիրուածութեամբ: Այն ծանր օրերին, երբ անուչաւան Դանիէլեանները Հայապահպանութեան անուան տակ գրգռանով էին զբաղւում: Մինչեւ երէկ, փաստօրէն, Գարեգինին ոչինչ չի փոխանցուել: Գոնէ հիգիէնան ապահովելու համար:

Լ.Ղ.Հ դատախազութեան ՀԿԳ քննիչ տիկին Շուբա Օհանեանի գործողութիւնները սկսուեցին նրանով, որ դեռ իրենց անմեղութիւն–մեղաւորութիւնը դատարանով չապացուցուածների բնակարաններում վերզրումներ, «գոյքանեատում»ներ էր անցկացնում: Լիբանանի քաղաքացի Վարդան Թաչճեանի բնակարանը, որը նրան էր տրուել պաշտպանութեան բանակի կողմից, դատարկուեց կէս ժամում: Որոշ իրեր բնաւ տեղ չգտան Շ. Օհանեանի արձանագրութեան մէջ: Եւ Ապրիլի 13–ի «ազգայնացման» ժամանակ (ըստ ականատեսների) Վարդանի համակարգիչը յայտնուեց տիկին քննիչի երեխայի ձեռքում. վերջինս անհոգ «չարիկ» էր դլորում:

ԺԱՄԱՆԱԿԱՒՈՐ ԴԱԴԱՐ

Արցախի միակ ընդդիմադիր թերթը ժամանակաւորապէս դադարեցրեց իր գործունէութիւնը: «Մեզ վրայ այս հինգ ամսում այնքան ցեխ է շպրտուել, որ ոչընչով չենք զարմանում: Չենք զարմանում, բայց յոգնել ենք: Յոգնել ենք գաւից, վիրաւորանքից, զրպարտութիւնից, մեզ սխալ հասկանալուց եւ մեր ասածդիտմամբ խեղաթիւրելուց, երկրիս բուրթս մեղքերը մեզ վրայ բարդելուց»: Հերթաժեչտի համարում Վահրամի պաչտպանութեան յայտարարութիւններն են, «10–րդ նահանգ» չաբաթաթերթի լրագրողներ Ռ. Իչխանեանի «Օրինականութիւնը ուժի օրէնք չէ», Գ. Պաղտասարեանի «Այո, մաքրութիւն ամէնից առաջ», Վ. Օվեանի «Մենք» եւ Լ. Բաղրեանի «Ազատ խօսքի ազատ հետապնդում» հրապարակախօսական յօդուածները: Վերջինիս յօդուածում դատավարութեան լուսաբանումն է. «Նախագահողի կողմից արգելուեց նոյնիսկ դատական նիստի նկարահանումը կամ ձայնագրումը: Ձայնագրման իրաւունք տրուեց միայն դատապաչտպանին՝ իր համար»...

ՓԱՍՏԱԲԱՆՈՒԹի՞ՒՆ, ԹԷ...

Քիչ թէ չատ պաչտօն ունեցող, պատասխանատու մարդիկ վախեցած են: կարող են հետզ զրուցել, յետոյ կանգառներով վազել եաեւիցդ, թէ... «անուն չգրես»: Այդպէս պատահեց, երբ «Արցախմամուլ»ից դուրս էի եկել՝ ճչդելով, որ, այո, Ապրիլի 14–ին ընդհանրապէս որեւէ Թերթ Արցախում չի տարածուել ԼՂՀ փաստաբանական կոլեգիայի նախագահ Էմմիլա Յարութիւնեանի հետ զրոյցից տեղեկացայ, որ ԼՂՀ փաստաբանները գործում են «Փաստաբանական գործունէութեան մասին» (1999 թ. Յունուարի 12) օրէնքով: Կայ ընդամէնը 13 փաստաբան: Չկան փաստաբանական այլ միութիւններ, չկայ յատուկ արտօնագիր ունեցող փաստաբան, եւ դատական համակարգն էլ անհասկանալի է իր կառուցուածքով: Լ.Ղ.Հ–ն ունի քաղաքային–ժողովրդական դատարան եւ Գերագոյն դատարան, որն իրականացնում է միաժամանակ երկրորդ, երրորդ եւ սահմանադրական դատարաններին բնորոչ ֆունկցիաներ: Պատկերացնել, թէ այս 13 փաստաբանները հասցնում են իրականացնել պաչտպանութիւն, ինքնախաբէութիւն կը լինի: Կարող եմ վստահ պնդել, որ նախաքննութիւն, եթէ կատարւում էլ է, ապա՝ առանց... պաչտպանների:

Է. Յարութիւնեանը նչեց, որ իրենց բոլոր փաստաբանները ներգրաւուած են Մարտի 22–ի «մահափորձի» գործով, սակայն տուեց ընդամէնը 4 փաստաբանի անուն. Կարէն Գարայեան, Վազգէն Հայրապետեան, Նիկոլա Յակոբեան, Երուանդ Սաֆարեան...

Գաղտնիք չէ, որ իրականում Հայաստանից են հրաւիրւում պաչտպաններ, որովհետեւ արցախցի փաստաբանները վախ ունեն եւ իրաւաբանութիւնը փրկելու

ՂՐԻՄԻ ԹԵՐԱԿՂԶԻՆ ՋՐԱՄՈՅՆ Կ'ԸՂՂԱՁ

Ղրիմի թերակղզին բնութեան աւերումին զոհը դառնալու եւ ջրամոյն ըլլալու հեռանկարով կ'ապրի: Մէկ կողմէն ծովը իր տեւական փոթորիկներով կը մաշեցնէ զայն, միւս կողմէ մակընթացութիւնը: Ամէն տարի թերակղզիէն ջուրի յորձանքներով ծով կը լեցուին հազարաւոր թոն ջիղ ու անհաչուելի քանակութեամբ ժայռաբեկորներ: Տարեցներ որոնք տասնամեակներէ ի վեր կը բնակին ծովափին վերայ, կ'ըսեն թէ իրենց երիտասարդութեան ծովուն ու ծովափի չէնքերուն, ծառերուն միջեւ ընկած տարածութիւնը աւելի մեծ էր: Ծովը դանդաղօրէն կը յառաջանայ, քանդելով ու կլանելով յայտնուած բոլոր խոչընդոտները: Կատարուած փոփոխութիւնը ամէնէն լաւ ձեւով կարելի է տեսնել հին բացիկներու վրայ: 1927–ի երկրաշարժին ծովափի ժայռերէն փրթած, ծով իյնած կոյտերը այսօր մեծ հեռաւորութեան վրայ են ծովափէն: Ուշագրաւ է որ տարեթային այս կարգի շարժումները վերջին չորսնին տարիներուն տասնապատիկ աճած են. 1997–ին 56 հոդտասէզ արձանագրուած է, այդ թիւը 1999–ին բարձրացած է 82–ի: Անոնցմէ ամէնէն տարօրինակը Սեւաստապոլի հարաւային հրուանդանէն ծովեզերեայ ժայռերու տասնեակ հազարաւոր թոն կշռող պատուած մը փրցուցած ու ծով ձգած է, հետը տանելով մեռազեայ ցանկապատ մը ու բ. աչխարհամարտէն մնացած ծանր հրետանի մը: Գիտնականներու կարծիքով, թերակղզիին այս կացութիւնը հետեւանք է Թուրքիոյ եւ Յունաստանի մէջ պատահած երկրաշարժերուն, ողողումներուն: Ծովը այնպէս յամառօրէն կը կրծէ Ղրիմի ծովափը որ ծովեզերքի ժայռերուն վրայ կառուցուած դղեակները լուրջ սպառնալիքի տակ են: Դարասկիզբէն ի վեր հարկ կ'ըլլայ ամրացնել անոնց հիմերը:

Այս դղեակներէն ամէնէն ծանօթն է Ծիծեռնակաբոյն կոչուածը որ կառուցուած է 1911 – 1912–ին: 1927–ի երկրաշարժին թեթեւ վնասներ ունեցած է: Բայց այսօր լուրջ չանքի կը կարօտի, պահելու համար իր գոյութիւնը: 1992–էն ի վեր յանձնուած է իտալեւուկրանական ձեռնարկութեան մը որ 1,5 միլիոն տոլարի յատկացումով նորոգած է չէնքը. բայց ամրացնելու համար վրան դնուած ժայռերը, մեծ դումարներ անհրաժեշտ են. այդ նպատակով ստեղծուած է բարեսիրական հիմնարկութիւն մը:

Պատմական մեծ արժէքի տէր ուրիշ դղեակ մըն է, նոյն գօտիին մէջ, Լիվատիայի ուր 1945–ին դումարուած է Եալթայի վեհաժողովը: Այդ դղեակը կառուցուած է 1912–ին Նիքոլա Բ.ի կողմէ: Որպէս բանուորներու առողջարան գործածուած է յեղափոխութենէն ետք, մինչեւ որ վերածուած է Ստալինի ամարանոցին: Այդ դղեակին բակին մէջ լուսանկարուած են չրջանին մեծերը Ռուզվելթ, Չըրչիլ եւ Ստալին, աչխարհը իրենց միջեւ բաժնելէ ետք: Այսօր, ծովափեայ դղեակին պատերը բարմաթիւ ճեղքեր ունին: Անցեալ տարի, որպէս պատրաստութիւն Սեւ ծովու երկիրներու նախագահներու վեհաժողովին, ուկրանական կառավարութիւնը մեծ դումարներով նորոգեց չէնքը, ամրացուց հիմերը:

Ղրիմի թերակղզին որ 1995–էն ի վեր ինքնավար հանրապետութեան օրինակովի ճակով կը պատուի ուկրանական սահմաններու մէջ, 2,7 միլիոն բնակիչ ունի, 27 հազար քառակուսի քիլոմեթր տարածք: Գիտնականները վստահ են որ երրորդ հազարամեակը երկրագունտին ընդերքին մէջ երկրաբանական լուրջ շարժումներ պիտի արձանագրէ. անոնց հետեւանքով չատ հաւանական է որ ծովը աւելի մեծ արագութեամբ փչրէ Ղրիմի թերակղզին: Անոնք մինչեւ իսկ թերահաւատութիւն կը յայտնեն որ Փիքասոյի կողմէ «աչխարհի կուրծքին վրայ դեռեղուած մեռալ» կոչուած այդ թերակղզին կը տակայ մինչեւ չորրորդ հազարամեակ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱԹԷՆՔԻ ՆՈՐ ՓԱՊՈՒՂԻՆ ՀՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԻՐԵՐՈՒ ԹԱՆԳԱՐԱՆ ՄԸ

— • —

Երկար ժամանակէ ի վեր երթեւեկի խճողումի եւ կենսոլորտի ապականութեան մէջ չարչարուող Աթէնքցիները ի վերջոյ մաքուր օդ չնչելու յոյսը ունին այլեւս, շնորհիւ Աթէնքի փափուղիին ընդարձակումին: Նոր հաստատուած կարմիր եւ կապոյտ գիծերը կը պարփակեն 14 կայաններ, որոնք պատուած են խծփծումի դէմ մարմարով եւ կրանիթով: Պատերուն վրայ գեղեցուած են զեղանկարներ եւ արդի արուեստի նմոյչներ: Սակայն ամէնէն աւելի յատկանչական են այն կայանները, որոնց մէջ կը միաձուլուին հնադարեան եւ արդի ժամանակները:

Փապուղին փորելու ընթացքին յատնաբերուած են յունական եւ հռոմէական արուեստի հազարաւոր նմոյչներ եւ հնադարեան իրեր, որոնք 2002 թուականէն սկսեալ պիտի զարդարեն բարմաթիւ կայաններու պատերը, երբ փապուղիներու ցանցին կառուցումը հասնի իր լրումին:

Աթէնքի փապուղիին կառուցման ընթացքին ի յայտ եկան հնագիտական նոր գանձեր, որոնք նոր լոյս կը սփռեն աւելի քան 3000 տարուան կեանք ունեցող քաղաքին պատմութեան վրայ: Շուրջ 60 միլիոն տոլար ծախսուած է փապուղիին պիծերուն մէջ հնագիտական պեղումներ կատարելու համար, ինչ որ նաեւ երկար ժամանակ խլած է եւ ուչացուցած է շինարարական աչխատանքները: Երեք կայարաններ, ներառեալ Սինթակմայի կեդրոնական կայարանը, պիտի ցուցադրեն չուրջ 30 հազար հնադարեան իրեր, որոնք երեսուն եկած են Ակրոպոլիսի չուրջին 7 տարի տեւած պեղումներուն ընթացքին: Ն. Ք. 6–րդ դարէն մինչեւ Ք. Ե. 1000 թուականին պատկանող բարմաթիւ իրեր արդէն կը ցուցադրուին փամփչատրդել ապակիներու ետին, երեք կայարաններու մէջ, որոնց մօտակայ չըրջաններէն յայտնաբերուած են: Յաւելեալ թանգարաններ պիտի բացուին այլ կայարաններու մէջ:

Սինթակմայի կայարանը կը պարունակէ հնագիտական ամէնէն ուչագրաւ դրամածոները, որոնց չարքին են փապուղիին շինութեան ընթացքին հնադարեան դամբարանէ մը յայտնաբերուած կմախք մը, ինչպէս նաեւ քանդակարուած գեհին մը, որ կը պատկանի 6–րդ դարուն: Ցուցադրուած իրերուն մաս կը կազմեն Ն. Ք. 2–րդ դարէն հսկայական սափորներ, արձանագրութիւններ կրող մարմարէ փոքր ամանները, Ն. Ք. 4–րդ դարէն կաւէ լամբեր, ինչպէս նաեւ հելլէնական եւ հռոմէական ժամանակներէն մարմարէ սիւներ ու տապանաքարեր:

Աթէնքի հնադարեան վայրերը կը դիմադրաւեն կենսոլորտի ապականութեան սպառնալիքը: Կեդրոնական Աթէնքի մէջ բարմաթիւ փողոցներու մէջ արդիլուած է ինքնաչարժի գործածութիւնը: Ելեկտրականութեամբ գործող փոխադրակառքեր կ'երթեւեկեն հոն եւ ամէն օր հազարաւոր զբօսաչրջիկներ քանի մը հարիւր մեթր կը քալեն դէպի Ակրոպոլիսի աւերակները: Փապուղիի նոր գիծերու հաստատումը կը միտի իրարու միացնել հնագիտական վեց վայրեր եւ զանոնք վերածել ինքնաչարժէ զերծ գօտիներու: Փապուղիին շինութեան ընդհանուր ծախսերը պիտի հասնին 2 միլիառ տոլարի: Անիկա պիտի երկարի 19 քիլոմեթրի վրայ եւ պիտի ընդգրկէ 21 կայարաններ, սպասարկելով օրական 450 հազար ուղեւորներու:

ԹՈՒՒԶԷՆ ՆԱՃԱՐԵԱՆԻ ԳԾԱՆԿԱՐՆԵՐԸ

Նկարիչ Ռ. Նաճարեանի գծանկարները կը ցուցադրուին Կալերի Մեհիանի (*) մէջ, Ապրիլ 27 – Յունիս 24:

Արուեստագէտը աւարտած է ներքին ճարտարապետութեան ճիւղը, մասնագիտացած է նկարչութեան եւ որմնանկարչութեան (art mural) ճիւղերուն մէջ. որպէս աւարտաճառ ներկայացուցած է պոյներու վրայ ուսումնասիրութիւն մը: Տուած է բազմաթիւ աչխատանքներ որմնանկարչութեան մարզին մէջ: Մասնակցած է նկարչական խմբային ցուցահանդէսներու եւ սալոններու. տուած է անհատական ցուցահանդէսներ Փարիզ, Մատրիտ, Լոնտոն: Արժանացած է Ընթիթիւ որ Ֆրանսի նկարչութեան մրցանակին:

Ներկայի ցուցահանդէսով կը ներկայացնէ իր գծանկարներէն չարք մը:

(*) GALERIE MEDIANE,
27, rue de l'Abbé Grégoire, 75006 Paris

առաջ հարկաւոր է նախեւառաջ նրանց վախը բռնել: Այլապէս փաստարան ունեցող երկրում կասկածելի իրերը փողոց չեն չպրտի, կը տրուի յատակ տեղեկատուութիւն, թէ ով ինչի համար է մեղադրւում:

«ԶԱՆԳՈՒԱԾԱՑԻՆ ԼՈՒՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ»Ի ՄԱՍԻՆ

Վերադառնալով կրկին Վահրամի թեմային, մի հետաքրքիր զուգադիպութիւն նկատեցի. Վահրամն իր «յանցակապմ» պարունակող յօդուածն գրել է 1999 թ. Դեկտեմբերի 12–ին: Ձիշդ մէկ օր առաջ Պրպտում ընդունուել է ՋԼՄ–Ների (Զանգուածային Լրատուութեան Միջոցներ) մասին օրէնքը: Ու վերամբարձ չհամրկել, թէ լրագրողը խախտել է այդ նորածին՝ մէկ օրական օրէնքի այս կամ այն յօդուածը, հասկացէք, տպիտութիւն է:

Վահրամը պէտք է դուրս բերուի մեկուսարանից մինչեւ գերադոյն դատարանի նախաձեռնելիք նիստը: Եւ մտածել «վոմպրոմիս»ի մասին (այն է՝ տուրգանքի, հերքման) սխալ է, որովհետեւ ակնյայտ է մի բան. Վահրամը մեկուսարանում է պահւում ապօրինի: Եւ ձեռնաղթները միայն նրա ձեռքերին չեն:

ՌՈՒԶԱՆ ՄԻՆԱՍԵԱՆ
Ստեփանակերտ – Երեւան

«Ժողովուրդ», Ապրիլ 19

ՁԵՌՔԴ ԵՏ ՏԱՐ ՑԱԽԻ ՎՐԱՅԻՑ (*)

ՎԱՆՕ ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆ

Տաքին երեք հոգի էր տանում: Վարորդը առաջարկել էր, մենք էլ արագ համաձայնել էինք երկուական ռուբլի աւելի տալով՝ թեթեւ ճանապարհ ընկնել: Լինի հետ տարիքով մի կին էր եռւրը նստած, եւ այդ վազ ճաղատացած, կարճլիկ տղամարդն էր, վարորդի կողքին: Երեւանից այնպիսի թափ էինք առել, որ բացուում էր միանգամից զըրոյց սկսելը: Կարծես սպասում էինք նստելու տեղը գայ: Արագութիւնը կլանել էր ոչ միայն վարորդին, այլեւ ուղեւորներիս: Աչտարակն անցանք՝ դարձել լուռ էինք: Ապարան չհասած... ճաշասս խայթուածի նման չուռ եկաւ ու պայթեց՝ «Բա սա օրէ՞նք է», եւ չլռեց մինչեւ Կիրովական:

Ասելն այն մասին էր, որ իր ներկայացած փաստաթղթերում սխալ են գտել ու իրեն զրկել են ինքնագործ խմբի հետ ներքին գնալուց, չնայած ինքն արդէն տասը տարի խմբի առաջին դհոլչին է: Ուրեմն, որ ինքը ժամանակին պլոխ չի ընկել կեղծ փաստաթուղթ հանել, հիմա պիտի տուժե՞: Բա տասը տարի՞ն... Բա հիմա որ մինիստրի տեղակալը Ալավերդի է գալիս յուչարձանի բացմանը, չըրանի՞ տակ՝ ով Գերմանիա է գնում, թող նա էլ դհոլ խփի:

Այս վրիժառու միտքը նրան հանգիստ չէր տալիս, բայց զգացում էր, որ չի անի: Այդ սրտի տէրը չէր: Առում էր՝ բըռունցքը բաժնի վարիչի սեղանին է խըփել, բայց տարբերակներով վերապատմելուց հասկացում էր, որ չի արել, ներս է դցել ու հիմա մեր քթից է բերում:

Տարեց կինը կարեկցանքի չեչտով նրան հարցեր էր տալիս եւ պարզուեց, որ տղան իմ հայրենակիցն է:

– Ի՞նչ մարդ են Նոյեմբերեանցիք, – հարցրեց կինը:

– Թո՛ւ, մարդ չեն, – ասաց եւ Ապրանից Նոյեմբերեան հոզին հաւասարեցրեց Նոյեմբերեանցիներին: Եւ իր ծնողավայրի մասին այդքան թշնամանքով խօսող մէկին ես չեմ տեսել: Նա տասը տարի առաջ էր տուն դրել Ալավերդիում եւ տեղացիներից փոխ էր առել Ալավերդցիների՝ այդ կնոջ ու իր ասելով՝ առելութիւնը հանդէպ Նոյեմբերեանցիները: Ինչ կայ որ, հարեւանները իրար արեւով չեն երդւում. սրա անասունը նրա հողն է մտնում, սրա չունը նրա հաւն է դցում, մէկը միւսի աչքատրած գործին է ձեր կանգնում, մէկը տունը չինում է այնտեղ, որտեղ միւսին թւում էր ինքն էր չինելու... Ուրիշ պատճառ որ չլինի, ելկուայ դիւզպկի Ալավերդցին իրեն քաղաքակնակ է համարում, Նոյեմբերեանցուն՝ դիւզպկի, այդ էլ որ չլինի՝ մի քանի Նոյեմբերեանցի Ալավերդու չուկայում դեղձ են ծախում... Հարեւանին չսիրելու առիթ միշտ կայ: Բայց ի՞նչն էր այդպէս դաղել այդ մարդուն: (Ես զգում էի, որ նրա ոտքը պինդ են կոխել, կամ ակամայ են արօրել, իսկ ոտքը բարակ է եղել ու հողին՝ փոքր: Ըստ երեւոյթին նրանց ցեղից էր, ովքեր ոռնում են դեռ ցաւ չտուած եւ ոխը կտակում են որդիներին): Պարզուեց, որ Նոյեմբերեանում ապրող հօր տան աւազձագործական հաստոցի հասանքը անջատել են: Կարդ չի, որ տանը հաստոց լինի եւ անջատել են:

Մեզ ուղեկից կինը տասը տարի աչխատել էր Նոյեմբերեանում, եւ նա էլ վստահ էր, որ Նոյեմբերեանցիք մարդ չեն: Նա բժշկուհի էր կամ բուժակուհի: Ես հպանցիկ նայեցի նրան ու համոզուած մտածեցի, որ նա երիտասարդ տարիներին վատ չի պատճել Նոյեմբերեանում, պարզապէս երիտասարդութիւնն անցնում է՝ փողը մնում, եւ հիմա, որ ամէն ծառայութեան համար ինչ–որ կերպ վճարատոյց են լինում նրա բնագաւառում, հիմա, այսօրուայ չահերի տեսակէտից այն տարիներին նայելիս (սէրը անցնում է, փողը՝ մնում) այդ տասը տարին իսկապէս կորած է նրա համար:

– Մենակ՝ Նասիբեանը, – ասաց կինը:

– Հա՛, Նասիբեանը:

Այդ կինը այսօր Երեւանից տաքսիով գնում էր Կիրովական յատկապէս մի խառնուրդ մտնելու ու եւ դառնալու:

Չէ, ես Երեւանից Կիրովական պիտի աւտօբուսով գնացած լինէի:

...Մեղրու ճանապարհին ես ճանապարհի ընկեր ունէի տարիքն առած մի գործընկերոջ, եւ նա ամբողջ ճանապարհին հաչտուել չկարողացաւ այն բանի հետ, որ ուղեւորներից մի քանիսը հինգ ժամուայ ճանապարհը գնալու են ոտքի վրայ: Նա ատչպ–ոտչպ չուռ էր գալիս նրանց կողմն ու ասում՝ «բա էսենց բան կը լինի՞»: Նրա մտահոգութիւնը ոչ ոք չէր կիսում: Նստածներից մեծ մասը այդպէս ոտքի վրայ գնացած պիտի լինէր: Նոյեմբերեանցուս համար էլ արտասոյ մի բան չէր հինգ–վեց ժամ ոտքի վրայ ճանապարհ գնալը: Միայն պատերազմ ու բանտ տեսած այդ մարդը չէր հանդարտւում:

– Բա էսենց բան կը լինի՞:

Աւրցախեցու նրա առողանութիւնն աւելի սրտառուչ էր դարձնում նրա խօսքը:

Նա Ղարաբաղի էր, ես՝ Լոռեցի, երկուսով Նախիջեւանը կտրում էինք՝ Մեղրիում Երեւանը ներկայացնելու: Երկուսս էլ այդ ճանապարհը անցնում էինք առաջին անգամ, եւ ինձ թուաց նրա վրդովմունքը վերաբերում էր նախ՝ աւտոբուսից դուրս եղածին: Ցամքնայնդէպս, այդ նախադասութիւնը ձեւ էր տալիս նորանցեալ ժամանակներում թափառող իմ մտքերին: Նա՝ եօթանասունն անց, ես՝ քառասունին մօտ, այդ օրը ծանօթացած՝ չէինք խօսում, բայց մեր մըտածմունքի առարկան նոյն Արաքսի հովիտն էր: Միայն երկրորդական հարցերում էինք տարամիտ. վերջում ճանապարհը նրան երկար էր թուացել, իսկ ես չէի զգացել ժամանակին ինչպէս անցաւ: Ինձ ոչինչ չէին ասել այդ գիւղերի անունները, որոնց միջով խճուղին անցել էր: Պատմութիւնը չգիտի այդ գիւղերի անունները: Նման է այն բանին, որ ձեռքդ ես առել մի մասունք մատեան, որի գրերը անչնորհքօրէն քերել, նոր գիր են գրել: Եւ կազմն են փոխել: Եւ վերնագիրն է անհետքեթ:

(Շար. 1)

(*) Նոյեմբերեան հատորէն (2000):

(Շար. Ա. էջէ8)

յուշարձանին առջեւ կատարուեցաւ յարդանքի արարողութիւն մը բոցի արձակումով, ծաղկեպսակներու դնեդրումով: Ասոնք առին Ժաք Տօնապետեան՝ Ապրիլ 24-ի Մարսէյլի Կոմիտէի նախագահը եւ Լիւսի Սիմոնեան (հայերէն):

Ժողովուրդը, որ դունդ առ դունդ կուգար եւ կը բազմանար մանաւանդ երիտասարդ տարերով, ուղղուեցաւ դէպի ոչ շատ հեռու գտնուող Թրքական հիւպատոսարանը, պաշտպանուած ոստիկանական ուժերով: Տասնեակ յուցատախտակներով, անթիւ հայկական եռագոյններով, եւ «Թուրք՝ ոճրագործ» պոռալով ցուցարարները սկսան աղմուկ բարձրացնել, բողոքել ուժգնօրէն: Հիւպատոսարանին բակը նետուեցան «փիւմիժէն»ներ, որոնք միայն ծուխ բարձրացուցին առանց որեւէ վնաս պատճառելու: Եղան այլ ցուցական արարքներ – Թրքական դրօշակ մը հրկիզուեցաւ ինչպէս նաեւ փրանսական ինքնութեան թուղթերու պատճէններ: Հիւպատոսարանին առջեւ խօսք առին Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան անունով Ժան Սիրաբեան եւ Հ. Ց. Դաշնակցութեան կողմէ՝ Էլիան Գազանճեան: Ցոյցին իրենց զօրակցութիւնը բերին ու պատառներով եւ թրոշուիկներով մասնակցեցան Թիկէթի Ազատութեան Համակամութիւն չարժումը, ԻՒՆԻՍԷֆ-ը, Մարզկային Իրաւունքներու Լիկան, Սըքուր Գաթոլիքը, էմնըսթի Ինթէրնէչընըլը, Պուչ-տիւ-Ռոնի ժենեռասիոն էքոլոժի չարժումը, եւն...:

Ցեղոյ, սկսաւ տողանցքը Ռիւ Փաբատիէն մինչեւ Պուլվար Փերիէ, ապա Ա-վընիւ տիւ Փրատօ եւ հուսկ Փարք Շանօ ուր Համագումարներու Պալատին մէջ ժողովուրդը հրաւիրուած էր հանրաժողովի մը: Տողանցքի ընթացքին մասնաւոր միջադէպ չպատահեցաւ:

Ժողովուրդին կէսէն աւելին չկրցաւ տեղ գտնել Համագումարներու Պալատին մէջ որ կրնայ ընդունիլ 1·300 հոգի:

Ժամը 20-ին, յայտագիրը սկսաւ Տարօն Եպիսկ. ձէրձճեանի կողմէ արտասանուած աղօթքով մը: Խօսք առին յաջորդաբար Գլէր Մուրատեան ցեղասպանութեան յիշողութեան նուիրին չուրջ, մէթր Ֆիլիփ Գրիւզոբեան ընդլայնեց ցեղասպանութեան ճանաչման օրէնսդրական այժմէականութիւնը, Սիմոն Մնակեան հայերէնով եւ Հ. Ց. Դաշնակցութեան անունով դրաւ Ֆրանսան իր պատասխանատուութեան առջեւ, Ժաք Տօնապետեան՝ Ապրիլ 24-ի Մարսէյլի Կոմիտէին նախագահը արտասանեց կուռ ճառ մը չհըննայելով ոչ ոքի: Ապա, սփռուեցաւ կարճ վիտէօ մը Փարիզի մէջ, Ծերակոյտին առջեւ Մարտ 11-ին տեղի ունեցած ցոյցին: Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը հանդէս եկաւ չորս երգերով, ղեկավարութեամբ՝ Մ. Երզմազեանի: Կարճ եզրյիշներ ունեցան Ժաք Ուլուսեան՝ Ապրիլ 24-ի Կոմիտէի անդամ եւ Ժ.-Գլօտ Քէպապճեան՝ ՍԷ.ԷՒ.ՏԷ.Ա.-ի նախագահը: Երկուքն ալ խօսեցան եւ ներկայացուցին վերջին բանախօս՝ Ալի էրթէմի դործունէութիւնն ու անձը (Գերմանիայէն), որպէս նախագահը «Հայկական ցեղասպանութեան ընդդիմադիրներ»ու Միութեան: Գերմանիա ապրող այս Թուրքը դատապարտեց Թուրք կառավարութեան ժխտական կեցուածքը, հրաւիրեց ձերբազատել Թուրքիան եւ Թուրք ժողովուրդը պատմութեան այս ծանր լուծէն: Մեր ամօթը պէտք է դիտնանք մաքրել, ըսաւ, Հայութեան եւ համայն մարդկութեան առջեւ: Ալի էրթէմ, տասնմէկ հազարէն աւելի ստորագրութիւններ հաւաքած է Գերմանիա ապրող Թուրքերէն եւ ղրկած Անգարա:

Հանրաժողովին եղրափակիչ խօսքը արտասանեց Միշէլ Կեվիկեան յանուն Ապրիլ 24-ի Կոմիտէին:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԼԻՈՆ

Ապրիլ 24-ին, Լիոնի մէջ աւելի քան 3·500 ցուցարարներ տողանցեցին քաղաքին փողոցներուն մէջ պէլճուր հրապարակէն մինչեւ նահանգապետարան: Շըքերթին գլուխը կը գտնուէին Նորվան Եպիսկ. եւ չրջանի հոգեւորական դասը, գաղութին մչակութային եւ քաղաքական պատասխանատուները, ինչպէս նաեւ կարգ մը Ֆրանսացի քաղաքական դէմքեր՝ Շառլ Միյոն, Ժիլպէր Շապլու (Վիլլէօրպանի քաղաքապետ), կի Ֆիշէր (ծերակուտական), Ժան-Փօլ Պրէթ (երեսփոխան), Միշէլ Տիւպէրնար, որ կը ներկայացնէր Լիոնի քաղաքապետը: Ցոյցէն առաջ, պէլճուր հրապարակի յուշահամալիրին առջեւ, յանուն գաղութին ծաղկեպսակ մը կը դետեղուէր: Բացի սովորական պատասխաններէն, այս տարի բազմութիւնը կը կրկր 301 ցուցատախտակներ, անոնցմէ 130-ին վրայ կը կարդացուէին ցեղասպանութեան ճանաչումը պահանջող ծերակուտականներուն անունները, իսկ մնացածին վրայ, ընդդիմադիրներուն անունները, «ՆԷկասիոնիսթ» արձանագրութեամբ: Առաջիններուն անունները ֆրանսական եռագոյններով եւրիզուած էին, մնացածներուն անունները վրայ Թրքական դրօշակով փէս մը եւ չուրջը սեւ ժապաւէն մը: Նահանգապետարանին առջեւ ֆրանսերէն խօսք կ'առնէին Փաթրիք Զոպոյեան՝ Վիէնի մչակոյթի տան տնօրէն եւ հայերէնով ալ Վազգէն Խաչիճեան, մինչ պատուիրակութիւն մը կ'ընդունուէր նահանգապետարան: Անոնց մէջ կը գտնուէին Նորվան եպիսկ., Ապրիլ 24-ի Յանձնախումբի պատասխանատուներ եւ չրջանի թաղապետութեանց մէջ պաշտօնավարող հայազգի խորհրդականներ:

Հաւաքոյթին մասնակցողներուն մէջ կը գտնուէին արուարձաններէն եւ մօտակայ քաղաքներէն (Սէն-Թիէթիէն, Սէն-Շամոն, Վիէն) եկած բազմաթիւ ցուցարարներ:

Նախապէս, առաւօտեան ժամը 10-ին Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, յատուկ պատարագի, տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն: Իսկ Ջամկուան գիշերը, Թրքական հիւպատոսարանին առջեւ երիտասարդութեան կազմակերպած համախմբումը կը յորուսէր ոստիկանութեան կողմէ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՏԷՐ-ԶՕՐԸ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՈՒԽՏԱՎԱՅՐ

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսը Ապրիլ 24-ի առաւօտուն Տէր-Զօրի մէջ արտասանած խօսքով այդ վայրը հռչակած է ամբողջ աշխարհի Հայերուն ուխտավայր: Անջատ նամականիով ալ, ուղղուած՝ Սուրիոյ եւ Լիբանանի նախագահներուն, ան հայ ժողովուրդին եբախտագիտութեան թարգման հանդիսացած է ճակատագրական պահու մը անոր արուած հովանաւորութեան, օժանդակութեան համար:

ՊԱԹՈՒՄ

Ա.ճարիոյ Գրողներու Տան մէջ հայ եւ վրացի մտաւորականներու կողմէ նըշուած է Եղեռնի 85-ամեակը: Ապա ծաղկեպսակ զետեղուած է հայ ժողովուրդի բարեկամ, քաղաքական գործիչ Մ. Աբաշիձէի յուշարձանին: Ան իր կանքերով բնաջնջումէն փրկած է հայ բազմութիւններ: Տեղւոյն Ս. Փրկիչ եկեղեցիին մէջ ալ նահատակներու յիշատակին պատարագ մատուցուած է:

ԿԻՊՐՈՍ

Կիպրահայերը զանազան նչումներով ոգեկոչած են Հայերու ցեղասպանութեան 85-րդ տարելիցը, իսկ Ներկայացուցիչներու ժողովը նոյն օրը վայրկեանի մը լռութեամբ յարգած է զոհերուն յիշատակը: Նախագահ Աւրամ Անթոնիու դատապարտած է մչակոյթի ու քաղաքակրթութեան դարաւոր անցեալի տէր Հայութեան դէմ կատարուած ցեղասպանութիւնը:

ԹԻՖԼԻՍ

Ս. Գէորգ եկեղեցիին հոգեհանգստեան արարողութեան ներկայ գտնուած են հայկական բազմաթիւ ներկայացուցիչներ, ինչպէս նաեւ Վրաստանի Խորհրդարանի փոխ-նախագահ Վախթանգ Կոլբայեան, Հայաստանի Թիֆլիսի դեսպանը: Ներկաները դատապարտելով 1915-ին Օսմանեան կայսրութեան կողմէ կատարուածը, կոչ ուղղած են միջազգային հանրութեան որ պաշտօնապէս ճանչնայ Հայերու ցեղասպանութեան փաստը: Վրաստանի հայկական բոլոր եկեղեցիներուն մէջ նչուած է եղեռնի 85-ամեակը, մասնակցութեամբ հազարաւոր Հայերու:

— ԱՊՐԻԼ 24 —

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսները դոհունակութեամբ կը տեղեկացնեն, Ապրիլ 21 Թուականով, որ իրենց միացեալ աշխատանքին չնորհիւ Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդը որոշած է Ապրիլ 24-ի յաջորդող Կիրակին նչել իր աւելի քան 375 եկեղեցիներուն մէջ «Հայ ժողովուրդի նահատակութեան եւ յարութեան օր»ը:

***

ՖՐԱՆՍԱ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ԶԵԿՈՅՑԸ

Ծերակոյտի Ֆրանսա – Հայաստան բարեկամութեան խմբակցութիւնը որու կը նախագահէ Ժաք Ուտէն, Մարտ 28-ին նիստ գումարած է եւ հաստատելով հանդերձ ցաւ յայտնած է որ Ծերակոյտը մերժած է իր օրակարգին արձանագրել Ռոպէր Պրէթի, Պերնար Փիրասի եւ կարգ մը պաշտօնակիցներու ներկայացուցած օրէնքի առաջարկը, Մարտ 21-ին: Խմբակցութիւնը կը յիշեցնէ այն դիրքը որ իրը եղած է 1998 Յունիս 17-ին հրապարակուած զեկոյցով մը ուր կը ճչդուէր.-

«La reconnaissance des événements de 1915 ne saurait être éludée, quelles que soient les pressions engagées. Il y va de l'honneur de la France et de sa fidélité à ses idées, à son histoire et à sa vocation».

Ծերակուտական խմբակցութիւնը կը գտնէ նաեւ որ արտաքին քաղաքականութեան պատասխանատուութիւնն ունեցող Ֆրանսական իշխանութեանց եւ միջազգային մարմիններուն կ'իյնայ տէր դառնալ թղթածրարին, գտնելով մանաւանդ որ հարցը կրնայ ծեծուիլ Եւրոպական Միութեան Ֆրանսական նախագահութեան չրջագծին մէջ մղելու համար Թուրքիան որ խորհրդանչական արարք մը ընէ ստանձնելու համար այդ ցաւալի անցեալը:

Խմբակցութիւնը կը մաղթէ նաեւ որ Հանրապետութեան նախագահը կառավարութիւնը եւ Ծերակոյտի նախագահը քաղաքականէն աչխատիլ հարաւային Կովկասի տեւական եւ ամուր խաղաղութեան մը հիմերը հաստատելու համար:

***

ԾԱՅՐԱՅԵՂ ԱՋԻՆ ԴԷՄ

Ապրիլ 24 Կոմիտէն եւ Հայ Դատի Յանձնախումբը (1915-ի Հայկական ցեղասպանութեան ճանաչման Համագումարի) դեկոյցով մը կ'այցանէ ծայրայեղ ազգայրիչ Պրիւնօ Մեկրէ, ապա՝ Մարի – Ֆրանս Սթիրպուա, Ազգային ճակատի պատգամաւոր, որոնք, Մարտ 14-ին եւ Ապրիլ 21-ին Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման ի նպաստ արտայայտուած են կը գտնեն որ նման «նեցուկներ» կ'արատաւորեն իր պայքարը:

COMITE DU 24 AVRIL

REGROUPEMENT DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

Communiqué

Le 24 Avril 2000, les Arméniens du monde entier ont commémoré le 85ème anniversaire du génocide de leur peuple dans l'Empire ottoman de 1915 à 1922.

A Paris, dès le 23 Avril, l'ensemble des associations communautaires de la jeunesse a organisé une veillée citoyenne spectaculaire, place de la Bastille, avec toute la symbolique qui s'attache à ce lieu historique, et le lendemain, 20.000 citoyens Français de souche arménienne ont, dans l'union la plus totale, rappelé dans la capitale leur droit inaliénable de mémoire et réaffirmé à l'intention des «autorités» de leur pays le devoir de reconnaisance qui leur incombe aussi envers cette mémoire pour une cause universelle.

Les manifestants ont reçu le soutien d'autres communautés elles aussi victimes de barbaries: Grecque, Chypriote, Assyro-Chaldéenne, Kurde, ainsi qu'une délégation du CRIF. Des délégations porteuses de messages ont également témoigné leur appui émanant des formations politiques nationales —PCF, PS, MDC, LCR, Verts, UDF, RPR, des ONG, telles que la FIDH, la Ligue des Droits de l'homme, MRAP, LICRA, des syndicats SNES, CGT, FO, CFTC...

De nombreux sénateurs, députés - maires, élus régionaux et locaux s'étaient joints aux manifestants qui du Sénat à l'Hôtel Matignon ont clamé avec dignité leur colère à la suite des refus répétés de la majorité sénatoriale d'inscrire à l'ordre du jour de la Haute Assemblée l'examen de la proposition de loi «reconnaissant le génocide arménien de 1915» comme prolongement législatif du vote unanime des élus de la nation à l'Assemblée nationale, le 29 mai 1998.

Les orateurs, mais aussi les slogans et mots d'ordre, repris par une foule très déterminée, ont dénoncé ces blocages consécutifs aux directives émises par le Président de la République Jacques Chirac et le gouvernement. En effet, les 450.000 Français de souche arménienne considèrent que les «autorités» outragent les 1.500.000 victimes de ce 1er génocide du XXème siècle, suscitant leur colère. Pour des motivations mercantiles, nos hommes d'Etat se font les complices objectifs du négationnisme turc, contrevenant aux traditions humanistes de la France.

Approuvés par la foule, les orateurs, les représentants de la jeunesse française d'origine arménienne, quatrième génération, ainsi que le Comité du 24 Avril assuraient qu'ils sauraient se souvenir des négateurs et parjures lors de l'accomplissement de leurs devoirs citoyens.

Les premières informations indiquaient que la mobilisation avait été tout aussi forte et indignée dans de nombreuses villes de province; plus de 50.000 citoyens français en colère recueillant une audience et un soutien de plus en plus large ont manifesté ce jour.

Pour autant, la vérité et l'éthique étant têtues, les organisateurs ne désespèrent pas au terme de ces démonstrations que le gouvernement de la gauche plurielle prendra enfin conscience et fera en sorte que le Sénat examine le texte de loi dans les plus brefs délais.

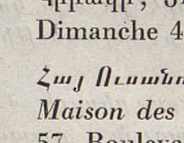
Paris, le 24 Avril 2000

10EME CYCLE DE LECTURES PUBLIQUES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 10ՐԴ ՇԱՐՔ

Կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

2 0 0 0 Փ ա ր ի զ

Վահան ԹՈՓՈՎԵՆՑ
ՄՈՒՐԱԿՈՑՑ
Կիրակի, Մայիս 7, ժամը 16-ին
Dimanche 7 Mai à 16 heures

Հայ Ուսանողական Ոստան
Maison des Etudiants Arméniens
57, Boulevard Jourdan, Paris 14e
M° Porte d'Orléans /
RER: Cité Universitaire

Աննա ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
«ՀԱՆԻՐ, ԽՆԴՐՈՒՄ ԵՄ, ԴԻՄԱԿՍ...»
Կիրակի, Յունիս 4, ժամը 16-ին
Dimanche 4 Juin à 16 heures

Հայ Ուսանողական Ոստան
Maison des Etudiants Arméniens
57, Boulevard Jourdan, Paris 14e
M° Porte d'Orléans /
RER: Cité Universitaire

Մուտքը՝ 30 Ֆր.

Imprimé sur les Presses du **Journal «HARATCH»**
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ 28
VENDREDI
28 AVRIL
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Ամերիկա եւ Կանատա : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·895 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.895

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Ցոյցը Որպէս Մեկնակէտ

Մէկէ աւելի տեսակէտներով, հայ դատին հաստատական կեանքին մէջ նշանակելի հանդրուան մը ըլլալու յատկանիշը ունէր Ապրիլ 24–ի Փարիզի ցոյցը։ Այդ յատկանիշերը մեկնակէտի բնոյթը կուտան անոր, դէպի յետագայ զարգացումներ որոնք կրնան վերջապէս պատասխանել տասնամեակներու սպասումներուն։ Ներքին ճակատներու ընդումին, ազդեցիկ զործօնակերպին, չօշափելի արդիւնքներու կարօտով կ'ամփոփուին այդ սպասումները։

Ապրիլ 24–ի յետմիջօրէին Ծերակոյտէն դէպի վարչապետարան դիմող ապաւորիչ թափօրը ուշագրաւ էր առաջին դրդ յատկանիշերով։ բազմամարդ էր ան, հանդիսաւոր չատ – չատերու ակնկալածէն ու նոյնիսկ մաղթածէն ալ աւելի. ապա՝ նոր ներունդը չարժման մղած էր, անսպասելի համեմատութեամբ մը։ Երկու պատգամներ որոնք չվրիպեցան լրատուներու եւ վստահաբար նաեւ պաշտօնական դրասենեակներու ուշադրութենէն։

Ինչ կը վերաբերի մեր ներքին խոհանոցին, երկակի այս երեւոյթը առաջին հրավիրք մըն է յաղորդութեան յոյսին, քանի որ յամառօրէն կրկնուող ժխտումին, ուրացումին դէմ այլեւս անտարբերութիւնը, կամ անարդիւնք խոչընդոտումը չէ ընդհանուր հակազդեցութիւնը. նաեւ՝ վերապրողին, անոր անմիջական յաջորդին եռք, զաւին, զայրոյթին, բողոքին տիրութիւնը սառնձնուած է երրորդ, չորրորդ սերունդին ալ կողմէ։ Եւ քանի որ կազմակերպչականէն ապագայի պատրաստութիւն, դպրոցականէն մչակութային կ'երկարի անոնց վիճակած պարտականութիւնը։

Հնաոքիքրական էր աւելի քան երկու ամսուան երթին ընթացքին այս դրդռ եռեալներուն եւ տխուր անցեալի մը հանճառականին մղուողներու ախոռանքով խառն գոհունակութիւնը. աւելի ի՛նչ պիտ ուզին եթէ ներկայի միամտութիւնը կարելի եղած ըլլար քան, քառասուն տարի առաջ, փոխանակ տարուէ տարի կարծրացող ճակատներու...։ Յայտնապէս, անոնց յիշողութեան մէջ այդ անցեալին դառնութիւնը բաւական ամուր հիմեր ունի ու զրեթէ անօգուտ կ'ելլայ մոռնալու թելադրանքը։ Տրուած պատասխանը զրեթէ առանց տարբերակումի կը հնչէ, կորուստին հաչիւը հարցնողին չեչտով. «հապա անցած տարիները...»։

Փարիզի ցոյցով տրուած ամէնէն լուրջ փաստը, սակայն, քաղաքացիական հասունութեան մը նուաճումին երեւոյթն էր։ Վերջապէս, ոչ միայն զաղութը կըրցած էր մէկ – միացեալ ղլուխ ու հասցէ ունենալ, այլ նաեւ անցեալին յարգանքն ու փարումը, ներկային զայրոյթին ու ընդվզումը կ'արտայայտէր որպէս ֆըրանսայի քաղաքացի, եւ ո՛չ՝ զաղթական, ապաստանեալ զանգուած մը։ Քաղաքացի որ կը ներկայանար այս որակումին լման ընկալումով. գիտակից՝ պարտքերուն հետ, օրինակ՝ իր քուէն յարմար դատած կերպով զործածելու իրաւունքին։

Այս ազդակը յատուկ խոտոր ունի այսօր, երբ արդէն հեռու չեն Ֆրանսայի երրեակ ընտրութիւնները, իրենց անխուսափելի հաչուարկներով։ Ա՛յս կէտը կ'ապրիլ պարագայականին միջամտութեան ալ. օրինակ՝ կարելի՞ է լրատուներու այս տարուան աննախադէպ հետաքրքրութիւնը արտաքին քաղաքականութեան թելադրանքներէ ամբողջովին զերծ նկատել։ Այսուհանդերձ, ոչինչ կ'արգիլէ Ապրիլ 24–ի ցոյցին վերոնչեալ քանի մը ձեռքբերումները յետագայ զարգացումներու դրամապլուխ ընդունիլ. անչուշտ, եթէ լուրջ է այդ ճամբուն հետեւելու որոշումը։

Ա. Թ.

ՆԻՍ

Ապրիլ 24–ին տոգանագ մը տեղի ունեցած է Փրոմընատ տէ դ'Անկլէի վրայ հարիւրաւոր մասնակիցներով եւ ներկայութեամբ քաղաքական անձնաւորութիւններու եւ համակիրներու։ Առաջնորդութեամբ հայկական զպրոցներու աշակերտութեան, թափօրը Ալպէր Ա. պարտէզէն հասած է Մեհեաններու յուշարձանին։ Ալփ – Մարիթիմի նահանգէն երկու ծերակուտականներ զէմ քուէարկած էին ցեղասպանութեան ճանաչման օրէնքի առաջարկին արձանագրութեան Ծերակոյտի օրակարգին, երրորդ մըն ալ ձեռնպահ մնացած էր, դիտել տուած է Քոթ տ'Ազիւրի հայ համայնքին վարչութեան քարտուղարը՝ Գրիգոր Աժաէրհանեան։ Դէմ քուէարկողներէն ժաք Փէյրա որ ներկայ եղած է արարողութեան բացատրած է. – «Այդ օրը, բացակայ էի Ատեանէն։ Էմ – Փէ – Էմ խումբը բոլոր ծերակուտականներուն «ոչ» քուէարկել տուաւ, չարտայայտուելու համար Հայոց ցեղասպանութեան մասին։ Երկու օր առ, երբ տեղեկացայ այդ քուէարկութեան, ցնցուեցայ։ Արդէն, հրապարակաւ յայտարարեցի որ համաձայն չէի Էմ – Փէ – Էմ–ի խումբին հետ, հարցին մասին («ՅԱՌԱՋ», այս մասին տես «Ապրիլ 24» Նոմիտէի զեկոյցը «Յառաջ»ի Ապրիլ 12–ի թիւին մէջ, Դ· էջ)։ Քսան տարի է հայերու կողքին եմ։ Երկու տարի առաջ, որպէս երեսփոխան Քրիսթեան Նոթրտամի հետ, ներկայացուցի օրէնքի այդ առաջարկը ցեղասպանութեան ճանաչման համար։ Երեսփոխանը որ էի չի կրնար ուրանալ ծերակուտականը որ եմ այսօր»։

Յուշարձանին առջեւ, խօսք առած է Կարօ Մարտիրոսեան չեչտելով թէ «քաղաքական կեղծ անկիւտութիւնը մոայլ խաբէութիւն մըն է»։ Ծաղկեպսակները զրաւած են յանուն քաղաքապետարանին, Շրջանային Խորհուրդին, նախկին ռազմիկներու եւ դիմադրականներու եւ դպրութին կողմէ։ Արարողութիւնը փակուած է Նարեկ Եպիսկոպոս Շաքարեանի եւ Հայր Պլանքիի, ներկայացուցիչ Նիսի Եպիսկոպոսին, աղօթքով։

ԳԱՆՆ

Արարողութիւնը տեղի ունեցած է 20 Պուլվար մ'Ալզաս, «Սքուար մ'Ամենի»։ 1915–ի ղէպքերու ոգեկոչումը կատարած է Գասպար Գայաճանեան, նախագահ Ալփ – Մարիթիմի համայնական խորհուրդին եւ Գաննի Հայերու Միութեան։ Ուղերձ մը կարդացած է քաղաքապետին ներկայացուցիչը, ուր կ'ըսուէր թէ ցեղասպանութիւնը վարպետօրէն պատրաստած էր եւ բազմաթիւ փաստեր անառարկելի կերպով կը հաստատեն կատարուածը։

Պ. Գայաճանեան խիստ կերպով այպանած է նաեւ, երկար ելոյթով մը, Ֆրանսական քաղաքական դասուն դիրքը։

ԼԻԲԱՆԱՆ

«ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ՊԷՏՔ Է ՃԱՆԶՆԱՅ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ»

Այս պահանջով Անթիլիասէն Պուրճ Համուտ տոգանցած է Ապրիլ 24–ին 20 հազար հոգի, ցոյցը կազմակերպուած եւ դլխաւորուած է քաղաքական երեք կուսակցութիւններուն կողմէ։ Երկրին անդրէբէն լոյս տեսնող «Տէյլի սթար» օրաթերթը ուշադրաւ կը նկատէ ցուցարար բազմութեան մէջ երիտասարդներու ջախջախիչ ներկայութիւնը։ Անոնք հայկական եւ լիբանանեան դրօշակներու հետ կրած են պաստառներ, «Արդարութիւն չենք խնդրեր, կը պայքարի՛նք» ու նման արձանագրութիւններով։ Ցոյցին մասնակցած են երկրին քաղաքական կուսակցութիւններէն ներկայացուցիչներ, կրօնաւորներ, Խորհրդարանի խմբակցութիւններու ներկայացուցիչներ, նախարարներ։

ՇՈՒԷՅՏ

Շուէյտի չուրջ հինգ հազարնոց հայ գաղութէն մօտ հազար հոգի, խմբուելով երկրին բոլոր կողմերէն, նշած են Ապրիլ 24–ը։ Իրենց միացած են չուէտացի ակադեմականներ եւ քաղաքական դէմքեր։ Խորհրդարանի ձախակողմեան երեսփոխան Թանիա Հէյտորկ խօսելով Հայերու ցեղասպանութեան ու մարդկային իրաւունքներու մասին, պատասխատած է թուրք կառավարութեան ուրացումը։ Իսկ պատմաբան Ն. Լէօ Հայերուն թեւակրած է զործակցիլ երկրին քրտական եւ ասորական մեծամասիւ գաղութներուն հետ։ Գաղութին պատասխանատուներուն ներկայի դլխաւոր նպատակն է, Խորհրդարանին կողմէ 1915–ի ճանաչումէն առք (Մարտ 29), Հայերու ցեղասպանութեան նիւթը ընդգրկել տալ Շուէյտի դպրոցական դասագիրքերուն մէջ։

ՈՒԿՐԱՆԻԱ ԵՒ ԲԵԼԱՌՈՒՍ

Ուկրանիոյ Դոնեցկի մարզին Մակէեւկա քաղաքին հայկական եկեղեցիին բակը Ապրիլ 24–ին բացուած է Մեծ Եղեռնի յիշատակին աղբիւր–յուշարձան մը։ Արարողութեան մասնակցած են Հայաստանի դեսպանը, հիւպատոսը, Ուկրանիոյ թեմին առաջնորդը, տեղւոյն քաղաքական դէմքերէն խումբ մը։ Ուկրանիոյ մէջ վերջին տասը տարուան ընթացքին Սիմֆերոպոլի եւ Օդեսայի խաչքար յուշարձաններէն եռք այս մէկը երրորդն է։

Մինսկի Ալ· Նեւսկի եկեղեցիին բակին խաչքարին չուրջ ալ նշուած է եղեռնի 85–ամեակը, Հայաստանի Բելառուսի դեսպան Սուրէն Յարութիւնեանի ելոյթով։

24 AVRIL

Déclaration des autorités françaises

Lors du point de presse du 24 Avril, le porte-parole du Ministère des Affaires Etrangères s'est exprimé sur divers sujets. Voici la déclaration concernant les Arméniens :

«A l'occasion du 85ème anniversaire des événements tragiques ayant touché la communauté arménienne, je vous fait part du communiqué des autorités françaises :

"En ce jour anniversaire, les autorités françaises expriment leur sympathie profonde à nos compatriotes d'origine arménienne, rassemblés dans le souvenir des événements tragiques survenus il y a 85 ans. Elles s'associent à leur recueillement et partagent leur émotion.

La France a accueilli par dizaines de milliers les réfugiés qui avaient échappé aux massacres abominables dont la population arménienne était la victime. Leurs descendants, qui font aujourd'hui pleinement partie de notre communauté nationale, contribuent à la richesse et à la diversité de notre culture commune, et participent avec talent à son rayonnement dans le monde.

Les autorités françaises rendent avec eux hommage aux victimes de la tragédie et s'inclinent aujourd'hui avec tristesse et respect devant leur mémoire"».

⁂

Il est précisé «qu'il s'agit d'un communiqué des autorités françaises, donc endossé par la présidence de la République, tous les ministres, le gouvernement, l'exécutif... Quand on parle d'un communiqué des autorités françaises, c'est ce que cela veut dire».

⁂

NDLR. — Faut-il faire des commentaires sur ce genre de texte édulcoré, où encore une fois, on contourne l'essentiel, c'est-à-dire le mot génocide. Le marchandage fait autour de ce mot depuis des lustres ne nous indigne même plus, tant il frise le ridicule.

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ԲՈՂՈՔԷ

Իսրայէլի Կրթութեան նախարարին Հայերու ցեղասպանութիւնը ուսումնական ծրագրին մէջ առնելու մտադրութեան Անգարա բողոքով հակազդած է։ «Էսոշիէիթ-ըտ Փրէս» զործակալութիւնը լուրը տալով կ'ըսէ թէ պատահարը երկու երկիրներու մէջեւ զոյացած հազուադէպ ճեղքերէն է։ Թուրքիոյ Արտաքին զործերու փոխ–նախարարը Իսրայէլի դեսպանատունէն պաշտօնատարի մը փոխանցած է իր երկրին դժգոհութիւնը, խրնդրելով որ նման որոշումի զործադրութենէն առաջ Անգարայի տեսակէտները եւ ակնկալութիւնները տեղեկացուին Իսրայէլի իշխանութիւններուն։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 26 / 27)

ԴԱՏԱԽԱԶԻՆ ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆԻՆ ԵՏՔ ՆԱԽԱԳԱՀ – ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ ՀԱԿԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Ազգային Ժողովին մէջ Հոկտեմբեր 27–ի խնդրին մասին ունկնդրութեան մասնակցելու Ռ. Քոչարեանի արտելքէն եռք պինուորական դատախազ Գ. Ջհանգիրեանի հրաժարումը անորոչութեան մատնած է Ազգային Ժողովը։ Համայնավար խմբակցութենէն կարծիք յայտնուած է թէ պէտք է անվստահութիւն յայտնել նախագահին. «վերջին ելքը մէկ ամիս յետոյ Ազգային Ժողովի ցրումն է» ըսած է ան։ Հանրապետական կուսակցութեան եւ Միասնութիւն խմբակցութեան նախագահը առաջարկած է քննարկել Ազգային Ժողովին նկատմամբ նախագահին վերաբերումը. ան ըսած է թէ ճնշում կը տեսնեն Ազգային Ժողովին ու Հոկտեմբեր 27–ի նախաքննական մարմնին վրայ։ Վերջապէս Միասնութիւն եւ կայունութիւն խմբակցութիւններուն կողմէ զործնական նախաքայլ հրաւէր եղած է։

Նոյն հարցին առընչութեամբ ԻՄ· զար կուսակցութիւնն ալ Ապրիլ 25–ին, յայ-

(Շար·ը Դ· էջ)

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ԵՌԱԲԼՈՒԻՐԻ ԱՐԱՐԱՏԱՀԱՅԵԱՑ ԲԱՐՁՈՒՆՔԻՑ

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ («Յառաջ»). –

Օրեր առաջ առիթ ունեցայ լինել նախկին Կիրովական Վանաձորում, ուր վաղուց չէի եղել: Քաղաք մտնելուն պէս զգացուեց, որ երկրաշարժի անհետացող հետքերին աւելացել են անհոգի սեփականաշնորհման հետքերը եւս՝ լքուած արտադրական շինութիւնները: Դրանց չարքում, ընդամէնը տասը տարի առաջ, համամիութենական տեսակարար կշիռ ունեցող գործարաններ կային... Երբեմնի ծիծաղկուն քաղաքը չգտայ: Բայց ընկերներիս ու բարեկամներիս դէմքին, վառք Աստուծոյ, ժպիտ կար: Սովորական թուացող տրամադրութեան մէջ էին: Վարժուել ենք մի կերպ դոյատեւելուն: Իրար հանդիպելիս, չենք անդրադառնում դրան: Մարդը կա՛յ, ոգի վրայ է դեռ, դա՛ է կարեւորը, մնացածը «մանրուք» է, «կենցաղային մանրուք»:

Այնպէս որ, իրար տեսնելով՝ զրկախառնւում էինք, ուրախանում, առանց աւելորդ «ի՞նչպէս ես» հարցի: «Ինչպէս»ը պարզից էլ պարզ է ... Դրա փոխարէն՝ հարցեր առօրեայ եղելութիւնների չուրջ, կարծիքներ՝ արդէն ինքնուրոյն, ինքնատիպ, ազատ մտածողութեամբ: Հին սովորութեամբ, որպէս մայրաքաղաքից ժամանածի, տրւում են համահայկական նիւթեր չօչափող հարցեր: Հարցեր, որոնց պատասխանը, չգիտես ինչու, թւում է, թէ մայրաքաղաքում աւելի սոսդ է, յստակ ու համոզիչ:

Երեւի բնական է, որ ծանօթ – անծանօթ ամէնից աւելի հարցեր տուեցին Զօրաւար Անդրանիկի ճաիւնը Հայաստան տեղափոխելու վերաբերեալ:

– Ի՞նչ է կարծիքդ, կարիք կա՞ր տեղափոխել:

Հարցնողը թոշակի անցած մանկավարժ է, հարցնում է եւ ինքն էլ չարադրում է պատասխանը.

– Ամէն ժողովուրդ կը երազի փէր – լա Շէզի դերեզմանոցում ազգային հերոս ունենալ: Էն էլ ի՜նչ հերոս: Նրան տեղաշարժելը ճիշդ չէր: Պէտք է մնար աշխարհի կենտրոնում, որ եկող – գնացողը տեսնէր, իմանար, թէ ով է Անդրանիկը եւ ում դէմ է կռուել...

Հատակակցի իրաւունքով, մէկը կըտրում է մանկավարժի խօսքը.

– Էն ծախսը, որ դրեցին աճիւնը Փարիզից Երեւան բերելու վրայ, եթէ յատկացնէին մեր քաղաքին, էս ճամբանը չէինք փետանայ... Խոպէս ճմեռ Կիրովականը չէր տեսել...

– Ծախսը՝ իր հերթին, – խօսքը չարունակում է մանկավարժը, – բարոյական հարցն աւելի կարեւոր է:

– Ես կարծում եմ, ամէն ինչ ճիշդ էր եւ դեղեցիկ: Ափսոս, որ մենք Երեւան դալ չկարողացանք: – Միջամտողը կին է, միջին տարիքի: – Անդրանիկին հեռուից յուզարկաւորեցինք... Երանի ձեզ, որ անձամբ մասնակցել էք...

Համեմատաբար երիտասարդ մի երաժիշտ հարցնում է.

– Եթէ Պանթէոնը անմահների համար է, Անդրանիկին ինչո՞ւ Պանթէոնում չթաղեցին: Նրա տեղը Պանթէոնն էր...

– Եռաբլուրը ի՞նչ պակաս է որ... – Նորից է հակադրւում տիկինը եւ չարունակում, – բայց, եթէ կ'ուզէք, Անդրանիկին առանձին տեղ պէտք էր:

– Լիովին համաձայն եմ, – ոգեւորւում է մանկավարժը:

Միւսները ձայնակցում են.

– Նախօրօք մի առանձին տեղ պէտք է պատրաստէին, ապա՝ թերէին...

... Երբ Երեւան վերադարձայ, սեղանի գոայ մի նամակ՝ Մոսկուայից: Համալսարանական ընկերներիցս մէկը, որի հետ մէկ – մէկ թղթակցում ենք, կարծես թէ հեռուից լսել էր Վանաձորցիների «բանավէճը» եւ չտապել էր մասնակից լինել: Գրում է. «Խիստ զայրացած եմ. դուք հասկանո՞ւմ էք՝ ինչ էք անում: Սփիւռքը զրկում էք ազգային սրբութիւններից: Հիմա Սփիւռքում աւելի շատ Հայ կայ, քան Հայաստանում: Նրանց հոգեւոր յենարանները պէ՞տք են թէ ոչ: Գիտե՞ս, թէ ինչպիսի հոգեւոր յենարան է մեզ՝ Մոսկուայի Հայերիս համար, Տիգրան Պետրոսեանի չիրիմը: Եթէ յանկարծ մտքներովդ անցնի նրան էլ տեղահանել, Թոյլ չենք տայ»...

Նամակը Յ. Գ. ունի. «Չէ՞ր կարելի Անդրանիկին մայրաքաղաքի տեսարժան մի վայրում ամփոփել: Ոչ թէ Պանթէոնում, այլ մի առանձին տեղում»:

... Այդ օրերին ես մամուլում եղոյթ չունեցայ, բայց դրսւոր մի քանի տող թողեցի այն մեծադիր հանրային մատեանում, որ դրուած էր Մարզահամերգային համալիրի ընդարձակ սրահում, Զօրավարին վերջին հրաժեշտը տուող հասարակութեան համար: Բնականաբար խիստ յուզուած էի, դրածս չեմ յիշում: Այնքանն եմ յիշում, որ դրեցի «Դու»–ով ... Այդ պահին ես վերապրում էի 1963–ի հոկտեմբերեան այն օրը, երբ Վառնայի ծովափնեայ բարձունքին՝ Ղալաթիայում, Զօրավարի ձեռքով չինած տանը, լսում էի Տիկին Նուարդ Օզանեանի յուշերը: Տիկին Նուարդը, թաղուհուն պատիւ բերող վեհութեամբ, արժանապատուօրէն, իր փափուկ, խաղաղ, բայց ներքին ուժով լի ձայնով ողեկոչում էր նրան, ով իմ սերնդի համար առասպել էր, արդելքի մշուշներից նոր – նոր ազատուող անուն: Անուն, որ ես առաջին անգամ լսել էի հօրիցս, որը բախտ էր ունեցել մօտիկից տեսնելու Զօրավարին: Հայրս, բոլոր Վանեցիների նման, նրա անունն արտասանում էր կարծես թէ յատուկ փաղաքշանքով՝ Անդրանիկ...

Բառացի յիշում եմ Տիկին Նուարդի պատմածները: Անդրանիկը նրան յաճախ ասել է.

– Նուա՛րդ, երբ մեռնիմ, ալ ցուցամատս կտրել կուտաս եւ կ'ուղարկես Հայրենիք: Այս մատս շատ աշխատած է Հայրենիքիս համար եւ շատ յոգնած է: Թող հայրենի հողին մէջ հանգստանայ...

Բառացի յիշում եմ Տիկին Նուարդի աւելացրածը.

– Երբ Զօրավարը մեռաւ, ես հայրենի կառավարութեանը հեռագիր տուի՝ անոր այս ցանկութեան մասին յայտնելով: Մինչեւ այսօր պատասխանի կը սպասիմ ... Զօրավարի այդ մէկ ցանկութիւնը կատարելու հնարաւորութիւնը չտացայ...

Այսօրուայ պէս յիշում եմ, որ վերջին խօսքերի հետ ,Տիկին Նուարդի աչքերում չամոքուող ցաւի արցունքներ յառնուեցին...

Իմ յուշերը ես տարբեր տարիներ հրապարակել եմ Հայաստանի եւ սփիւռքահայ մամուլում:

Այն օրը՝ սրանից 37 տարիներ առաջ, Տիկին Նուարդի մտքով չէր կարող անցնել, որ Զօրավարը հայրենիք պիտի գայ ամբողջ էութեամբ...

Եթէ նա կամեցել է, որ ցուցամատն ամփոփուի հայրենի հողում, ապա պէտք է հասկանալ՝ ԳՈՆԷ այդքանը: Աւելին Զօրավարը համարել է այդ ժամանակուայ համար անհնարին... Կայ նաեւ Զօրավարի կենսագիրը Ա. Թէրզիպաշեանի վկայութիւնը, ըստ որի՝ մահից մէկ օր առաջ, 1927 Օգոստոս 30–ին, Անդրանիկն ասել է կնոջը. «Եթէ այս անգամ ցաւը զիս տանի, մարմինս օտար հողի վրայ չթողո՛ւս ... անպայման Հայաստան փոխադրէք...»:

Անդրանիկի երկրորդ վերաթաղումը ես ընկալում եմ իբրեւ պատմական ընթացքի չարունակութիւն: Նա Փէշնոյից ճամբայ ընկաւ՝ Փարիզի վրայով Հայաստան գալու: Հարկադրուեց երկարամեայ կանգառի՝ Փէր – լա Շէզում դառնալով մարմարէ տեսիլք, իր Ասլան նժոյգով դէպի Հայոց լեռները սուրալով...

Ամէն կանգառ ունի աւարտ. ընթացքը պէտք է չարունակուի մինչեւ կայանը վերջին:

Յոստովանում եմ, ես եւս օրերով հոգեպէս տուայտեցի: Մտքիս մէջ ես էլ ընդդիմացայ Զօրավարի խաղաղութիւնը խռովողներին: Բայց այն, ինչ տեղի ունեցաւ նրա աճիւնները Հայաստան հասնելու պահից սկսած, մի նոր ուժով վկայեց 72 տարիներ առաջ Փարիզում, նրա առաջին վերաթաղման ժամանակ Շաւարշ Միսաքեանի ասածը. «Պարզ դագաղ մը չէ այս, այլ խորհուրդ մը, խտացումը մեր... տառապանքներուն եւ պայքարներուն»: Անդրանիկի Հայաստան գալը կարելի է կոչել վաղուց սպասուած գաւակի վերադարձը մայրական դիրկ: Մօր դիրկը վերադառնալը այնքան բնական է ու մարդկային, որ թւում է, մեկնաբանութիւն չի պահանջում:

Ամբողջ խնդիրն այն է, որ Անդրանիկի պարագային մարդկայինն ու բնականը միաձուլուած է առասպելականին, դերմարդկայինին: Խնդիրը խորապէս զգացական – հոգեբանական է եւ դատողութեան ենթակայ չէ: Կարծում եմ, Անդրանիկի երկրորդ վերաթաղման հարցի առիթով արտայայտուղները բոլորն էլ իրաւացի են, իրաքանչիւրը՝ իւրովի: Այո, իրաւացի են: Տարակարծութիւններ մէջ ընդհանրութիւններ կան, որոնք «ձայն բազմաց» չլինելով մէկտեղ, անտես առնել չի կարելի: Բայց պատմական երեւոյթներն իրենց ընթացքն ունեն, եւ այդ ընթացքի մէջ միանշանակ ճշմարտութիւն պահանջելը զուր ջանք է:

Թերեւս միայն մէկ հարցի կարելի է միանշանակ պատասխանել: Այդ հարցը վերաբերում է վերջին կայանի տեղին: Արդեօք, ճի՞շդ է որոշուած այն:

Պատասխանելուց առաջ, նշենք, որ Ամենայն Հայոց մայրաքաղաք Երեւանում երբեք չի եղել եւ չկայ որեւէ չիրմէ վերայ բարձրացած կոթող – յուշարձան: Այդպիսի աւանդոյթ Երեւանը չունի: Փոխարէնը կայ Կոմիտաս գրօսայգու Պանթէոնը: Նշանակում է՝ Անդրանիկը պէտք է ամփոփուէր կա՛մ այդ Պանթէոնում, կա՛մ թէ նրա համար պէտք էր կառուցել մի բացառիկ չիրիմ – կոթող՝ մայրաքաղաքի որեւէ տեսարժան վայրում:

Պանթէոնում դերազանցապէս ամփոփուած են մշակոյթի գործիչներ: Դրանով պանթէոնի տարբերակն ինքնին վիրաւորում էր: Իսկ որեւէ տեսարժան վայրում չիրիմ – կոթող կառուցելը, մանաւանդ ներկայ պայմաններում, երկար ժամանակ պահանջող խնդիր էր: Ուրեմն այդ տարբերակը եւս իրական չէր:

Մնում էր միակ տարբերակը՝ Եռաբլուրը:

Եւ սա, միակը լինելով, միաժամանակ ամէնաճիշդն էր:

Անդրանիկը հայութեան ազատագրական պայքարի հերոսն է: Եռաբլուրը մերօրեայ այդ պայքարում ընկածների Պանթէոնն է: Զօրավարը միացաւ իր զինակիցներին իրենց վերջին դիւաւորած պայքարը չարունակած քաջերի հոյլին: Այս միաւորութիւնը խորհրդանշական է մանաւանդ նոր՝ Անկախ Հայաստանի պետականութեան պարագաներում: Այս վերջին պարագան աւելի է իմաստաւորւում նրանով, որ Անդրանիկը Հայաստանի Վարչապետի կրտսերն է, Վարչապետ, որը նաեւ Հայոց Սպարապետն էր:

Մի՞թէ սա համաժողովրդական եւ պետական սիրոյ, ակնածանքի, երախտագիտութեան ու պատուոյ ամենարժանի աստիճանը չէ:

Ուրեմն՝ խաղաղութիւն ամենեցուն, եւ ի գո՛րծ:

Քանի քանի անմահ յիշատակը պանծացնենք՝ նրա պատգամներին հաւատարմօրէն ծառայելով: Ոչ միայն ամէն տարեմօրէն Ապրիլ 24–ի, այլ նաեւ տարուայ բոլոր օրերին մտքով, հոգով, սրտով, մեր բոլոր ղգայարաններով ունկն դնենք մեծ Զօրավարի իմաստադրոյն խօսքին.

– Իմ կոչս է հայ ժողովրդին՝ ինչ դառնանքի ալ պատկանին, ժամանակի սթափուել, ազգովին քով–քովի գալ...

Այսօր այս կոչը հնչում է Եռաբլուրի Արարատահայեաց բարձունքից:

Ականջալուր լինենք բոլորս անխտիր...

Ապրիլ 13, 2000

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂԹԱԿԱՆԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐ ԳԼՊԻ ԳՈՒՊԱ ԵՒ ՀԱՒԱՆԱՅԻ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՊԱԶՄԱՒՈՐՈՒՄԸ

Հայկական վոքը եւ որոյ ժամանակ զոյատեւած գաղութներէն է Գուպայի գաղթօճախը, ուր Հայեր գացած եւ բնակութիւն հաստատած են յետեղեռնեան չրջանին, ազգային կեանք ու կազմակերպութիւններ կազմած են եւ դպրոց բացած են: Սակայն, Բ. Աչխարհամարտէն ետք անոնց մեծ մասը անցած է Միացեալ – Նահանգները, ինչ որ պատճառ դարձած է գաղութին աստիճանական նօսրացման եւ ի վերջոյ անչքացման:

***

Գուպա կղզի մըն է Գարայիպեան ծովուն մէջ: Գուպա արչիպելագոսը բաղկացած է աւելի քան 1600 կղզիներէ եւ կղզեակներէ, որոնք ընդհանուր 110·861 քառ. քմ. տարածութիւն ունին: Գուպա կղզին առանձինն 104·945 քառ. քմ. տարածութիւն ունի: Միւս դլխաւոր կղզիներն են՝ Խուվենթուտա (երիտասարդութեան կղզի), Լոս Գոլորատոս, Սանտա – Գամակուէյ, Խարտինէս տը լա Ռէյնա (թագուհիին պարտէզները) եւ Գանարրէոս արչիպելագոսը: Գուպա անունը յառաջացած է բնիկներու գուպանական բառէն, որ կեդրոն կը նչանակէ:

Գուպա ընդհանրապէս դաչտային է, բայց ունի նաեւ լեռնային չրջաններ: Գլխաւոր լեռնաչղթաներն են՝ Գորտիլլերա տը Կուանիկուանիքօ, Սիերրա տը Թրինիտատա եւ Սիերրա Մաէսթրա, ուր կը գտնուի Գուպա կղզիին բարձրագոյն գագաթը՝ Ռէալ տէլ Թուրկինօ. 1·974 մեթր բարձրութեամբ: Գետերը ընդհանրապէս կարճ են. կան նաեւ ջուրի բաղմաթիւ հոսանքներ:

Կղզին ունի դեղեցիկ ծովեր եւ աւազոտ ծովափներ, որոնք եղերուած են մանղլենիի (ծառ մը, որուն կեղեւէն դեղ կ'արտադրուի) պուրակներով: Ամէնուրեք տարածուած են թաղաւորական կոչուղ արմաւենիները, որոնք մինչեւ 35 մեթր բարձրութիւն ունին եւ ազդային ծառ կը նկատուին: Իւրայատուկ է նաեւ կապոկենին, որ տեսակ մը բամպակ կ'արտադրէ, որմէ բարձ կը չինեն: Կղզին նչանաւոր է նաեւ իր վիթխարի քարայրներով: Աչխարհահռչակ է մանաւանդ Սանթօմաս քարայրը՝ Գետամօ չրջանին մէջ, որ բնութեան հրաչալիքներէն մէկն է: Կլիման արեւադարձային է, տեղումները՝ առատ, մանաւանդ լեռներուն վրայ:

Գուպա չաքարեղէգի արտադրութեան աչխարհի դլխաւոր կեդրոններէն է: Գուպայիք կը մչակեն նաեւ սուրճ, կիտրոնային պտուղներ, պանան, ուկատանի (նաւղաք), քնարենի (փափայա. տեսակ մը արմաւենի), սեւխի ծառ (ֆրուտոպոմպա) եւ այլ արեւադարձային պտուղներ, անանաս, գազաս, բրինձ, գետնախնձոր, քաղցր գետնախնձոր, դեղատեսակներէն, ծխախոտ, լուբիա եւ բամպակ: Գուպա հարուստ է արչառով. իւրայատուկ են պրահման (դիպու) կովու սպասատուր եղնիկը: Զինորութիւնը կարեւոր դեր ունի Գուպայի տնտեսութեան մէջ:

Գուպա 11 միլիոն բնակիչ ունի, որուն մեծամասնութիւնը Սպանացիներու սերունդներ են. կան մեծ թիւով սեւամորթներ, որովհետեւ Սպանացիք գաղթատիրութեան չրջանին Սենեգալի եւ Գոնկոյի ծովափներէն մեծ թիւով տարին Գուպա, չաքարեղէգի դաշտերուն մէջ աչխատցնելու համար, եւ անոնց սերունդները մինչեւ հիմա ընդհանրապէս չաքարեղէգի դաշտերուն մէջ կ'աչխատին. կան նաեւ խառնածիններ, իսկ կղզիին հին բնիկները՝ թայնոները կ'ապրին լեռներուն մէջ:

Գուպա 1492 թուականին Քրիստափոր Կոլոմպոսի կողմէ յայտնաբերուած է եղած է Իսպանիոյ գաղութը մինչեւ 1898 թուականը, երբ Իսպանիա – Ամերիկեան պատերազմէն ետք Իսպանիա Գուպան յանձնած է Միացեալ Նահանգներուն: Գուպա 1902 թուականին ստացած է ինքնավարութիւն, իսկ 1952 թուականին՝ ինքնիշխանութիւն:

Գուպա ունի 4 համալսարաններ, որոնցմէ ամենահինը՝ Սանթօ Թոմաս քարայրը՝ Գետամօ չրջանին մէջ, որ բնութեան հրաչալիքներէն մէկն է: Կլիման արեւադարձային է, տեղումները՝ առատ, մանաւանդ լեռներուն վրայ:

Գուպա չաքարեղէգի արտադրութեան աչխարհի դլխաւոր կեդրոններէն է: Գուպայիք կը մչակեն նաեւ սուրճ, կիտրոնային պտուղներ, պանան, ուկատանի (նաւղաք), քնարենի (փափայա. տեսակ մը արմաւենի), սեւխի ծառ (ֆրուտոպոմպա) եւ այլ արեւադարձային պտուղներ, անանաս, գազաս, բրինձ, գետնախնձոր, քաղցր գետնախնձոր, դեղատեսակներէն, ծխախոտ, լուբիա եւ բամպակ: Գուպա հարուստ է արչառով. իւրայատուկ են պրահման (դիպու) կովու սպասատուր եղնիկը: Զինորութիւնը կարեւոր դեր ունի Գուպայի տնտեսութեան մէջ:

Գուպա 11 միլիոն բնակիչ ունի, որուն մեծամասնութիւնը Սպանացիներու սերունդներ են. կան մեծ թիւով սեւամորթներ, որովհետեւ Սպանացիք գաղթատիրութեան չրջանին Սենեգալի եւ Գոնկոյի ծովափներէն մեծ թիւով տարին Գուպա, չաքարեղէգի դաշտերուն մէջ աչխատցնելու համար, եւ անոնց սերունդները մինչեւ հիմա ընդհանրապէս չաքարեղէգի դաշտերուն մէջ կ'աչխատին. կան նաեւ խառնածիններ, իսկ կղզիին հին բնիկները՝ թայնոները կ'ապրին լեռներուն մէջ:

Գուպա 1492 թուականին Քրիստափոր Կոլոմպոսի կողմէ յայտնաբերուած է եղած է Իսպանիոյ գաղութը մինչեւ 1898 թուականը, երբ Իսպանիա – Ամերիկեան պատերազմէն ետք Իսպանիա Գուպան յանձնած է Միացեալ Նահանգներուն: Գուպա 1902 թուականին ստացած է ինքնավարութիւն, իսկ 1952 թուականին՝ ինքնիշխանութիւն:

Գուպա ունի 4 համալսարաններ, որոնցմէ ամենահինը՝ Սանթօ Թոմաս քարայրը՝ Գետամօ չրջանին մէջ, որ

ները արեւելեան չրջաններուն մէջ կեդրոնացած են:

Գուպպկներու լեզուն ապաներէնն է, որուն խառնուած են բնիկներու կարգ մը բառերը. տարածուած են նաեւ ափրիկեան կարգ մը բարբառներ: Կրօնով կաթողիկէները են, որուն կողքին ափրիկեան հաւատալիքներ պահպանուած են եւ ներդաշնակուած քրիստոնէական կրօնին:

Ֆրիտափոր Գուպպա 1492 Հոկտեմբեր 27-ին յայտնաբերեց Գուպպա կղզին: Այնուհետեւ անիկա ապանական գաղութի վերածուեցաւ: 1895-ին ծայր առաւ գուպպկ ժողովուրդին ազատագրական պայքարը՝ գաղթաթիրութեան դէմ, որ տեւեց մինչեւ 1898, երբ Միացեալ – Նահանգներ պատերազմ հռչակեցին Սպանիոյ դէմ՝ Գուպպկի ազատագրման համար: Կղզին ձեւականօրէն անկախութիւն ստացաւ, բայց գործնապէս 1899-էն մինչեւ 1901 ամերիկեան զբաւման ենթարկուեցաւ: 1902-ին Գուպպա հանրապետութիւն հռչակուեցաւ:

ՉԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐ ԳՈՒՊՊԱՅԻ ՄԷՋ

Ա. Աչխարհամարտի աւարտին, Արեւելեան Հայաստանի հայութիւնը, բոլորազրկուած՝ իր պատճառական հողերէն եւ տուն ու տեղ կորսնցուցած, ցրուեցաւ եւ բնակութիւն հաստատեց Լիբանանի, Սուրիոյ, Եգիպտոսի, Պուլկարիոյ, Ռումանիոյ եւ այլ երկիրներու մէջ:

Գաղթականներէն ոմանք, գործի, ապրուստի եւ ապրուստի աւելի լաւ պայմաններ գտնելու հեռանկարով կ'ուզէին Ամերիկա գաղթել, մանաւանդ որ անոնց մէ չատեր հարազատներ եւ ազգականներ ունէին հոն: Սակայն Միացեալ – Նահանգներու կառավարութիւնը այն ժամանակ այնքան խստացուցած էր ներգաղթի օրէնքները, որ որեւէ կերպով հայ գաղթականները չէին կրնար Ամերիկա մտնել եւ միանալ իրենց հարազատներուն:

Գաղթականները, Ամերիկա երթալու համար, այդ կողմերը ուղղուղ նաւերը կը բարձրանային Լիբանանի, Ցունաստանի, Պոլսոյ կամ Եգիպտոսի նաւահանգիստներէն: Անոնք ընդհանրապէս ընտանիքներ էին, որոնք իրենց ունեցած ամբողջ գրամը իրենց ճանապարհածախք տալով ճամբայ կ'ելլէին: Ոմանք ալ պարտք կ'առնէին, Ամերիկա հասնելու եւ ապա իրենց պարտքերը հատուցանելու համար: Անոնցմէ չատեր անճնաթողք, անցագիր կամ այլ վկայագիր եւ Ամերիկա նուազի արտօնագիրը ալ չունէին, բայց ճամբայ կ'ելլէին Ամերիկայի մօտիկ տեղ մը, երկիր մը ցամաք ելլելու եւ յետոյ հոնկէ ձեւով մը Ամերիկա մտնելու յոյսով: Անոնցմէ ոչ ոք նպատակ ունէր Գուպպա հաստատուելու, եւ ընդհանրապէս Գուպպայի անունն անգամ չէին լսած:

Գաղթականները, մօտաւորապէս մէկ ամսուան ճամբորդութենէ ետք, Ատլանտեանը կարելով կը հասնէին Ամերիկայի մօտակայքը, բայց անկարելի էր Ամերիկա ցամաք ելլել: Սախտուած, անոնք Գուպպայի մայրաքաղաք Հաւանայի նաւահանգիստը ցամաք կ'ելլէին, որովհետեւ հոն պաշտօնական թուղթեր, մուտքի արտօնագիր կամ այլ ձեւականութիւններ հարցնող չէր ըլլար:

Այս ժամանակ Գուպպա տակաւին նոր անկախութիւն ստացած, քաղաքականապէս անկայուն, աղքատ եւ մեկուսացած երկիր մըն էր: Սեւամորթները, Էվարիստօ Էսթենոզի եւ Ֆեռրօ Իվոնէի գլխաւորութեամբ յաւելեալ իրաւունքներ կը պահանջէին, եւ իրերայաջորդ կառավարութիւնները անկարող էին լուծելու երկրին տաղնապները եւ բարելաւելու ժողովուրդին վիճակը:

Հայ գաղթականները տեղական լեզուին ու պայմաններուն բոլորովին անծանօթ, ոչինչ ունէին իրենց դէմ: Չկար մէկը, որ օգնէր կամ ուղղութիւն ցոյց տար իրենց. չկար տեղ մը, ուր առժամապար պատսպարուէին, եւ արդէն բնակարանային մեծ տագնապ կար մայրաքաղաքին մէջ: Հետեւաբար, քանի մը ընտանիք միասին, այսինքն քանի մը տասնեակ հոգի մէկ սենեակ վարձելով՝ հոն բնակութիւն հաստատեցին, կենցաղային ահաւոր դժուարութեան մատնուելով:

Պէտք էր նաեւ գործ ճարել, բայց գործարաններուն մէջ գործ չկար եւ արդէն տեղացիք իրենք անգործ ու անօթի էին: Այնպէս որ, յատկապէս սկզբնական շրջանին, չատեր կօչիկ ներկելով, ոմանք ալ փերեզակութեամբ սկսան իրենց օրապահիկը վաստկիլ:

Գաղթականներէն չատեր Ամերիկայի մէջ հարազատներ ունէին, որոնք օգնութեան հասան իրենց պարագաներուն. քան մը, զոր փրկարար դեր ունեցաւ այդ օրերուն:

Այսպէսով գաղթականները սկսան հաստատուիլ եւ տուն տեղ կազմել, կամաց – կամաց վարժուելով միջավայրին: Առաջին գաղթականներուն յաջորդեցին ուրիշներ, եւ այսպէսով 1920-ական տարիներուն սկիզբը քանի մը հարիւր հոգիէ բաղկացած գաղութ մը կազմաւորուեցաւ Հաւանայի մէջ: Անոնք ընդհանրապէս Արեւմտեան Հայաստանի գաւառներէն էին՝ Խարբերդցիներ, Զարսանճադցիներ, Մալաթիացիներ, Սեբաստացիներ, Տիգրանակերտցիներ, Բալուցիներ, Կեսարացիներ, Կիւրինցիներ, Արթակիրցիներ, Վանեցիներ եւ Երզնկացիներ. կային նաեւ Պոլսեցիներ:

ԱՊՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՊԵՐՃ ԶԷՅԹՈՒՆՑԵԱՆԻ ՀԵՏ

ՄԱՐՍԷԼ («Յառաջ»). –

Հայրենարնակ գրադէտ Պերճ Զէյթունցեանի հատորը «Վերջին Արեւագալը» որ լոյս տեսաւ Ֆրանսերէնով «1915 ... Les dernières laudes» խորագրով, թարգմանութեամբ Հրաչ Պետրոսեանի եւ «Cercle d'Ecrits Caucasiens» հրատարակչատունէն, առիթ կուտայ հեղինակին չրջագայութիւն մը կատարել Ֆրանսա, ունենալով հանդիպումներ գրասէր եւ հայ մշակոյթով հետաքրքիր բազմութիւններուն հետ: Մարսէյլի հանդիպումը տեղի ունեցաւ Ապրիլ 19-ին, Հայ Մշակոյթի Տունը:

Պերճ Զէյթունցեանի վաղեմի բարեկամը Փրովանսի համալսարանի դասախօս՝ Ռոպէր Տէր – Մերկերեան ներկայացուց գրադէտին կենսագրականն ու գրական վաստակը:

Պերճ Զէյթունցեան ծնած է Եգիպտոս, Աղեքսանդրիա: Բ. աչխարհամարտէն յետոյ ծնողքներուն հետ ներգաղթած է Հայաստան: Գրական ասպարէզ իջած է, կանուխէն, 1950-ական թուականներուն: Առաջին պատմուածքները արժանացած են Հայաստանի Երիտասարդ Գրողներու առաջին փառատօնին (1955) Ա. մրցանակին եւ ոսկէ մետալին: Ռ. Տէր – Մերկերեան տուաւ Պերճ Զէյթունցեանի ըստեղծագործութիւններուն երեք հիմնական երեսակները՝ արձակագիրը, թատերագիրը եւ հրապարակագիրը:

Որպէս արձակագիր, Պերճ Զէյթունցեան բազմաթիւ պատմուածքներէն զատ ունի լայնածաւալ վէպեր՝ «Արշակ Բ.», «Ամենատխուր մարդը», «Վերջին Արեւագալը» որոնք կը չօչափեն պատմական նիւթեր, համընդհանուր տեւական դաւադիրներ իրենց ժողովուրդի եւ իշխանութեան, անհատի եւ իշխանութեան, ամբոխի եւ անհատի միջեւ եղած յարաբերութիւնները: Որպէս թատերագիր, Պերճ Զէյթունցեան հեղինակ է 12 գործերու, յիշենք՝ «Աւերուած քաղաքի առասպելը» (1975-ին), «Աստուածներուն կանչը» (1981), «Մեծ լռութիւն» (1983-ին), «Անաւարտ մենախօսութիւն» (1984-ին), «Ոտքի, դատարանն է գալիս» (1988-ին), «Վերջին խաղը» (1991-ին) եւ այլն... Որպէս հրապարակագիր, Պերճ Զէյթունցեանի յօդուածները կ'արտայայտեն ընդհանրապէս հանրութեան ձայնը, ընկերութիւնը յուզող հարցերը: Իր գրիչը հոսեցաւ ղարաթաղեան ազգային ազատագրական պայքարին համար: Յօդուածները ապա լոյս տեսած են առանձին հատորով մը:

Ապա, Ռ. Տէր – Մերկերեան, խօսեցաւ վաստակաւոր գործիչի, Հայաստանի Անկախ Հանրապետութեան Մշակոյթի առաջին նախարարի մասին: Ըսաւ թէ, Պերճ Զէյթունցեանի գործերը թարգմանուած են չատ մը լեզուներու, սակայն Ֆրանսերէնի այս թարգմանութիւնը առաջինն է իր գործերէն:

Պերճ Զէյթունցեան նախ խօսեցաւ իր գիրքի մասին: Բացատրեց նիւթը, անկէ քաղելիք բարոյական դասերը, ձաղկեց գործուած սխալները, եւ այլն... Չենք մանրամասներ քանի Արփի Թոքոյեան իր յօդուածին մէջ («Յառաջ», Ապրիլ 12) գրած է այս մասին: Յետոյ, Պերճ Զէյթունցեան խօսեցաւ մշակութային եւ ազգային ընդհանուր հարցերու մասին: Հոս եւս, չենք կրկներ Փարիզի հանդիպումին արտայայտած իրաւարձութիւնները, միտքերը: Կ'աւելցնենք հետեւեալը:

Պերճ Զէյթունցեան ըսաւ՝ «Այսօր Հայաստանի մէջ առանց մեկենասի կարելի չէ գիրք հրատարակել. եւ անոնք որոնք կրնան մեկենաս ըլլալ գրական ոչ ճաչակ եւ ոչ ալ մակարդակ ունին: Տպագրանակները նուազած են, հինգ հարիւրէն հազար: Գիրք կարդալու տրամադրութիւն չկայ: Մեր գրականութիւնը այսօր կը տապկուի իր խզղով, պատուհան չունի: Աւրուեստը պէտք է դուրս ելլէ, նոր ընկալում, նոր չունչ ունենայ»: Ապա, ուժգնօրէն չեչտեց թէ գրականութիւնը, գիրը եւ գիրքը զգնքեր են եւ տուաւ օրինակներ, ինչպէս «La Case de l'Oncle Tom» որ ըսաւ բանակէն աւելի ազդեցիկ եղաւ սարկութիւնը տապալելու: Հայաստանի վիճակին անդրադառնալով ըսաւ՝ «այսօր պետութեան կեանքը իշխանութեան կեանքն է, մինչ պէտք է ըլլայ հասարակութեան կեանքը: Բարոյականը պէտք է վերականգնի որպէսզի քաղաքային գիտնայ արժէքը եւ կշիռը իր ձայնին, ըլլայ դերակատարը իր քուէով»: Պերճ Զէյթունցեան խօսեցաւ Հայաստան – Սփիւռք կապերու մասին եւ յայտարարեց՝ «Երկկ կապերը կեղծիքի վրայ հիմնաւորուած էին, այսօր չահի վրայ: Հայաստանը Սփիւռքը չի ճանչնար: Եւ սակայն երկու բեւեռները պէտք է ըլլան իրարու լրացուցիչ եւ իրարմով կենսունակ» իր խօսքը փակեց ըսելով՝ «Ցոյս ունիմ, մենք յոյսով կ'ապրինք որ մեզ յաջորդող սերունդները աւելի լաւ օրեր տեսնան: Հայաստանը մեր բոլորին մայրն է. մայր մը տկար կամ հիւանդ երբեք չենք կրնար լքել, ուստի ամէն տեղ հզաղրինք Հայաստան պոռալէ»:

ԿԱՐՕ ՑՈՎՍԻՓԵԱՆ

ՁԵՌՔԴ ԵՏ ՏԱՐ ՑԱՒԻ ՎՐԱՅԻՑ

ՎԱՆՕ ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆ

Նոյն Արաքսի հովիտն էր՝ նոյն աւազուտներով ու չիկահողով, ծիրանի ու խաղողի այգիներով, միայն արտերն էին չատ, մէկ էլ՝ հայեացքի ապաւէն Արարատը չկար:

Կանգառը հարկադիր էր: Աւտօբուսի վարորդը հինգ ժամ տեւելիք ճանապարհի վրայ, երեւում էր, կանգառ տալու մտադրութիւն չունէր, նրան այն էլ էր պետք թւում, որ անցագիրը տուդելու համար մի տեղ կանգնեցրել էին, մի տեղ էլ պիտի կանգնեցնէին: Բայց չարժէլի միալար-յուսալի հռնդիւնը սկսեց դիսկալ, եւ գաղար առանք:

Ճանապարհի ձախին քարակոփ բլուր էր սարքուած եւ քարերի արանքներից ու ողափած անցքերից ջուր էր ցայտում: Լցնովի հողին առատ խոտ էր աճել: Բլուրը ոլախս էր կխտանապատի մէջ, եւ ջուրը գոլ ու անհամ էր: Ուզեցի հասնել, մի քանի անդամ փորձեցի ու չստացայ՝ ջուրը վայրց ձորի լեռնեցից եկող ջուր է, որ դաշտում անհամացել է, թէ ընդերքից է հանուած... Մեքենան չէր չարժւում: Ինձ ճանճրացրեց համը տեղը բերելու իմ յամառութիւնը: Անցայ ճանապարհի աջ կողմը, բարձրացայ այն բլրակի մնացորդի վրայ, որ խըզուղու տակ էր մնացել եւ յորդահոս մի խողովակ ու տակը նով տեսայ: Դէպի հարաւ, չերեւացող Արաքսի կողմ արտեր ու այգիներ էին փռուած եւ հորիզոնը փակում էր ցածր մի բլրաշար: Ըստ երեւոյթին, դա Արաքսից այն կողմ էր ընկնում... Եւ այստեղ էր, որ տեսայ Փոքր Մասիսը Մեծի ֆոնի վրայ: Ես կռացայ նովի վրայ, ջուր չփեցի երեսիս եւ ինքս ինձ ասի՝ «Քեզ այսքանն է հասնում Շարուրի դաշտից»:

Չնայած Արարատը չէր երեւում, մնացեալ ճանապարհին իմ հայեացքը դեռ Արաքսի կողմն էր: Բայց հայեացքս ոչ մի բանի վրայ կանգ չէր առնում, եւ այդ ամայութիւնը աւելի սրտամաշ էր, քան Արարատի դերեալ պատկերին նայելը: Պարապութեան մէջ նայելուց կսկծացող աչքերս հա՛ ձախ էին դառնում՝ հանդիպատանալու Վայոց ձորի, ապա Զանգեզուրի լեռնաշղթայի վրայ... Բայց հեռուում ձգուող լեռնաշղթաների վրայ չաղուող հայեացքիս դէմ յածում էր Զօրավարի առաջնորդած գաղթականութեան խմբակային ուրուականը...

Այն, ինչ բազմաչարչար այդ քարաւանը քաշել էր Արաքսից այն կողմ, դեռ ողջ տառապանքը չէր: Արեւմտեանից գրկըտառապանքը չէր: Արեւմտեանից գրկըտառապանքը չէր: Արեւելեան Հայաստանը կարէր լայնքով ու երկայնքով՝ Ղարս – Ալեքսանդրապոլ – Ջալալօղլի – Դսեղ – Դիլիջան – Մարտունի – Վայոց ձոր – Նախիջեւան – Ջուլֆա – Ցոյ-ետ՝ Ջուլֆա – Նախիջեւան – Զանգեզուր – Դարալագեազ – Երեւան:

Ի՞նչ հեղինակութեան տէր պիտի լինէր մարդը, որ կարողանար հետապնդող թշնամու վերահաս գնդակի տակ սովեալ ժողովրդին տանել այդ տանջանքի աղեղով, որի վրայ են ընկնում Հայաստանի բոլոր լեռնանցքները, եւ ճակատ տար այս անգամ Ցոյի կողմից ներխուժող Թուրքին, ապա եւս մի ծանր նահանջով զօրքն ու բազմապատկուած ժողովրդին անցկացնէր Զանգեզուրի լեռնաշղթան եւ Զանգեզուրը պահէր մեզ համար: Եւ ի՛նչ ապաբախտ պիտի լինի զօրավարը, որ այդքան կաշկանդուած լինի իրեն ապաւինած ժողովրդի ապահովութեան հոգսով ու չկարողանայ իրեն վայել թափով չուռ գայ, իր ծանր ձեռքը բարձրացնի առելի թշնամու վրայ... Թուրք աւարառուի ամէն անդամ բերող բախտից էր, որ տասնութ Թուականի Մայիսից յետոյ զօրավարի ձեռքերը կապուած էին գաղթականութեան բախտով:

1985 Թուականի Ցունիսի վերջերին ես թերթելու եմ այդ օրերի տարեգրութիւնը եւ մի զուգադիպութիւն ապշեցնելու է ինձ. այն օրերին, երբ ես Նախիջեւանի դաշտում, ապա եւ Մեղրու հիւրանոցի իմ սենեակում մտածելիս եմ եղել երկու մեծ Հայերի մասին, 67 տարի առաջ այդ մի քանի օրը Անդրանիկը Դսեղում եղել է Թումանեանի հիւրը: Եւս մի զուգադիպութիւն. ինձ այդ խորհրդածութիւններին մղած օրը, որ դուրս եմ եկել Երեւանից, Մայիսի 22-ն է եղել: 67 տարի առաջ այդ օրը Հայկական 5-րդ հրաճգային գունդը եւ գնդին աջակցող աչխարհազօր գունդը Թշնամուն չախչախում են Ղամշլու գիւղի մօտ եւ օրուայ վերջին դրաւում Սարդարապատ գիւղը: Դա մեծ ճակատամարտը չահելու առաջին քայլն էր:

... Իսկ Ղարաքիլիսան բաց էր Թշնամու առաջ: Բայց Սարդարապատը գրաւելուց երկու օր յետոյ Հայերը այնուամենայնիւ ճակատամարտ են տալիս, որ տեւում է երեք օր: Այդ ճակատամարտում Հայերը փաստօրէն պիտակցուած նահատակութեան գնացին, որովհետեւ Ղարաքիլիսայի բախտը վճռուած էր այն բանից յետոյ, երբ պաչտպանութեան կարեւորագոյն բնագիծը՝ Ջաջուռը, յանձնուել էր առանց մարտի:

... Երբ Լոռուայ սարերից իջել, Կիրովականով դուրս էի գալիս դէպի Երեւան, յիչեցի, որ չորս օր առաջ Կիրովական մտնելիս մոռացել էի այդ օրերին իմ մտքերին իչխող պատմութիւնը: Յանդարեցին յիչել: Եւ խանգարողը դհոլչին էր, որի նմանները միչտ են ջլատել միտքն ու վիժեցրել են մեր միաբանութիւնը:

Իսկ Մեղրու ճանապարհի իմ ծերուկ ընկերն ու ես մի բանում էինք տարակարծիք. վերջում պարզուեց՝ ճանապարհը նրան երկար էր թուացել (այդ էլ երեւի իր յղնած ոսկորներից էր, կամ՝ կցկտուր էր եղել նրա ծերունական միտքը – ժամանակն էլ է դժուար անցնում խորդուբորդութիւններով), իսկ ես չիմացայ ժամանակն ինչպէս անցաւ:

Եւ ժամանակը չղդալով հանդերձ, հակառակ Փիզիկայի օրէնքի, ինձ մեծ էր թուացել Հայաստանը:

Երեւի դա Հայաստանից էր:

(Շար. 2)

(Շար. Ա. էջէն)

տարաբաղձեամբ մը դիմած է Ազգային ժողովին, պահանջելով որ ձեռնարկուի Հանրապետութեան նախագահին պաշտօնանկութեան ընթացքին։

*
**

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՉԻ ԸՆԴՈՒՆԱԾ ԴԱՏԱԽԱԶԻՆ ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան չէ ընդունած Հոկտեմբեր 27–ի գործին պինուորական դատախազ Գ. Ջհանգիրեանի հրաժարականը։ Ան անթոյլատրելի համարած է այդ թղթածրարին քաղաքականացումը եւ ըսած թէ ինք Ապրիլ 25–ի կարգադրութեամբ այդ կարգի զբաղացումները կանխելու նպատակ ունեցած է։

ՄԱՄՈՒԼ

«THE JERUSALEM POST»

(Ապրիլ 25)

«ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԴԱՍԱԻԱՆԴՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹ»

Կ. Հոֆման այս խորագիրով կ'անդրադառնայ Իսրայէլի Կրթութեան նախարար Ե. Սարիտի Ապրիլ 24–ի ելոյթին ուր ան կարեւոր նկատած էր Հայերու ցեղասպանութեան դասաւանդումը Իսրայէլի վարժարաններուն մէջ։ Սարիտ այս մասին արտայայտուելով նաեւ ձայնասփիւռէն, ըսած է թէ չի կարծեր որ նման քայլ կ'ազդէ իսրայէլեւթուրք յարաբերութիւններուն վրայ, ինչպէս օրինակ՝ Արտաքին գործերու նախարարին հանդիպումը Տալայ Լամային հետ, պզդեցութիւն չէ ունեցած Ջինաստանի հետ իրենց յարաբերութիւններուն վրայ։ Երուսաղէմի Հայկ. Մխիթարեան վոխ–նախագահ Ս. Սահակեան ողջունելով Ե. Սարիտի պատրաստակամութիւնը, յոյս յայտնած է որ ան Իսրայէլի կողմէ Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումին առաջին քայլը կը հանդիսանայ։ Ան ափսոսալով անդրադարձած է նաեւ որ վոխանակ Իսրայէլ այդ ճանաչումը ընդգ առաջին երկիրը ըլլալու, մինչեւ այսօր յապաղած է, Թուրքիոյ հետ քաղաքական նկատառումներու պատճառով։

*
**

«ՀԱՅԱՐԵՑ»

(Ապրիլ 25)

«ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ, Ի'ՆՉ ԱՆՈՒՆՈՎ ԱԼ ԿՈՉՈՒԻ ԱՆ»

Լիւլի Կալիւլի «վերջին վերապրողը» կը կոչէ Երուսաղէմի բնակիչ 100 տարեկան այն Հայը որ տակաւին ապրող ականատեսն է 1915ին պատահածին։ Անդրադառնալէ ետք Ապրիլ 24–ին հայկական նշումներուն, տեղ կու տայ Երբայական համալսարանի ուսանող հայ երիտասարդի մը՝ Պետրոս Տէր–Մաթոսեանի արտայայտութիւններուն. ան կը չեչտէ թէ իրեն համար բաւարար չեն «կոտորած»ի նման արտայայտութիւններ, որոնք կը բնութագրեն սահմանել պատերազմի ընթացքին տեղի ունեցած անցքեր։ Մինչդեռ «ցեղասպանութիւն»ը «Հոլոքոստ»ին նման ծրագրուած ու հետեւողական արարք մըն է եւ ա'յդ է որ կիրարկուած է Հայերու։ Ինք մեծցած է վերապրող մեծ–մօրը պատմածներուն չուքին տակ. անոր որ երկու տարի առաջ մահացած է 105 տարեկանին։

Լրագրողուհին կը մէջբերէ ուրիշ հայ երիտասարդի մը՝ Կարօ Պարպատուրեանի խօսքերը, ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչումին մասին. 23 տարեկան այդ երիտասարդը կը չեչտէ. «ճիշդ այնպէս, ինչպէս ձեր Շոան ճանաչում գըտաւ»։

Գրութեան մէջ տեղ տրուած է Երուսաղէմի Հայկական Մխիթարեան Կոմիտէի փոխ–նախագահ Ս. Սահակեանի ալ խօսքերուն որով կը պահանջուի Իսրայէլի կողմէ 1915–ին ճանաչումը։

Գրութեան վերջաւորութեան կ'ըսուի թէ տեղացի Հայութեան ներկայացուցիչները կը պատրաստուին դիմումով մը պահանջելու որ Իսրայէլ ճանչնայ Հայերու ցեղասպանութիւնը։

*
**

«FRANCE-SOIR»

(25 Avril)

85 ANS APRES LES ARMENIENS DENONCENT LE GENOCIDE

Յօդուածը սպաւորիչ նկարով մը, թերթը կ'անդրադառնայ Ապրիլ 24–ի տոնակատարութեան։ Կը յիշէ Ազգ. Ժողովի ճանաչումը եւ Ցեղակոյտի մերժումը հարցը քննելու։ Կ'արձագանգէ Ա. Կէօվճեանի արտայայտութեան որ չի հակնար Ցեղակոյտի դիրքը։ Կ'ըսէ նաեւ թէ բազմաթիւ համախմբումներ տեղի ունեցած են Երեւան, Թեհրան, Լիոն եւլն. եւլն.։

Կ'արձագանգէ նաեւ Արտաքին նախարարութեան այս առթիւ հրապարակած հաղորդագրութեան, ուր կ'ըսուի թէ ֆրանսական իշխանութիւնները ցաւով եւ յարգանքով կը խոնարհին ողբերգութեան (դառաժեսի) զոհերու յիշատակին առջեւ։

*
**

«LE CANARD ENCHAINE»

Երկիծաթերթը արձագանգելով «Փարիզիէն» օրաթերթի Ապրիլ 22–ի մէկ խոբագրին՝ «Կանաչները կ'ուզեն ճանչցնել Հայոց ցեղասպանութիւնը», կ'աւելցընէ իր կողմէ, պէտք է խօսին այդ մասին Վուանէլի, անդամ կառավարութեան մը ,որ կը մերժէ ճանչնալ այդ ցեղասպանութիւնը։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՑ նախագահ դառնայ, հաւանարար, Սահմանադրական Աւեանի նախագահը՝ Ահմէտ Նեճտէթ Սէզէր, 59 տարեկան։ Առաջարկը եկած է Պ. Էճեվիթէն. անակնկալ ըլլալով հանդերձ կողմերու հաւանութիւնը ստացած է։

ՄԱԼԵԶԻՈՑ 20 զբօսաշրջիկներու առեւանգումին տէր եղաւ փիլիպպեան ապրատամբ կազմակերպութիւն մը՝ Ապու Սայֆ։ Կը պահանջէ ԱՄՆ արգելափակուած երեք մահմետականներու ազատ արձակումը։ Կ'ուզեն նաեւ անկախ պետութիւն մը ստեղծել փիլիպպեաններու հարաւը։

ԻՐԱՆԻ ուսանողները փողոց իջան Ապրիլ 25–ին բողոքելու համար 13 թերթերու փակման դէմ արդարադատութեան կողմէ։ Հաւաքոյթներ կազմակերպուած են «արտայայտութեան ազատութեան համար», նախ համալսարանական թաղամասը, ուր ծայր առած էին ուսանողական ցոյցերը անցեալ ամառ։

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ նախագահը մինչ մէկ կողմէն կ'ըսէ թէ իրեն համար հաւասարապէս մերժելի են ռուսական պինուորական խարխխներն ու ՕԹԱՆ–ը, Անգարա գործնական քայլերու ձեռնարկած է Բաքուի մէջ ՕԹԱՆ–ի տեղեկատուական կեդրոնի մը հաստատումին համար։ ՕԹԱՆ–ի Թուրքիոյ մնայուն ներկայացուցիչը դեսպան Օ. Էօյմէն այս նիւթով հանդիպում ունեցած է Ադրբեջանի Արտաքին գործերու նախարար Վ. Գուլիեւի հետ։ Ըսած է թէ նման կեդրոն մը բացուելու պարագային ան կրնայ կովկասի մէջ ու մինչեւ Միջին Ասիա գործունէութիւն տարածել։ Էօյմէն իր երկրին օժանդակութիւնն ալ խոստացած է նոյն նախաձեռնութեան։

Ս. ՊԵՏԵՐՍԲՈՒՐԳԻ մէջ սպաննուած է ռուս գործարար մը՝ Գէորգի Պոպչնիակով, պիւերային պարապրահներու տէր։ Երրորդ «ապրպրուած» ոճիրն է քաղաքին մէջ, Ապրիլի սկիզբէն ի վեր։

ՓՈՒԹՊՈԼ

Երեւանի մէջ, Ապրիլ 26–ին, Հայաստանի եւ Վրաստանի ազգային հաւաքականներու բարեկամական մրցումը 0 – 0 վերջ գտած է։ 22·000 հանդիսատեսներ ներկայ եղած են։

NOTRE-DAME de Paris

Dimanche 30 Avril à 15 heures 30

Liturgie divine célébrée
en rite arménien

par **Mgr GREGOIRE GABROYAN**
Evêque des Arméniens catholiques de France

pour la commémoration
du 85ème anniversaire du martyre
d'un million et demi d'Arméniens
tués en Turquie en 1915-1918.

L'homélie sera prononcée par
Mgr MICHEL POLLIEN
Evêque Auxiliaire de Paris

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

CAMP ITINERANT DANS LE PERIGORD

DU 7 AU 27 JUILLET

Nombreuses activités sportives et découverte de la région destinées aux adolescents nés en 1985.

Prix : 3.900 F + voyage

Date limite d'inscription : **30 avril**

Attention : Places limitées.

Un certificat de test de capacité en piscine est obligatoire.

Inscriptions auprès du Conseil d'Administration de la C.B.A.F. :

au **01. 48. 24. 46. 57.**

Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ TARKMANTCHATZ

la Commission
Foi et Traditions Arméniennes
dans le cadre d'une série Rencontres

"Loussavortchi Lessaran"

(Atelier **"St Grégoire l'Illuminateur"**)
propose
une CONFERENCE - DEBAT
sur le thème :
SACREMENTS DE L'EGLISE
avec le **Rév. Père Zadik AVEDIKIAN**
Recteur de la Cathédrale
JEUDI 4 MAI de 19h à 20h15
dans la Salle **«A. Tcherpachian»**
339, avenue du Prado — Marseille 8e

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՓԱՐԻԶԻ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻԻՆ ՊՐԻՒՍԵԼԻ ՍՈՒՐԲ ՄԱՐԻԱՄ ՄԱԳԹԱԼԻՆԵՑԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Մեկնումն՝ Շաբաթ, Մայիս 20, ժամը 8·30–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարէն

Վերադարձ՝ Կիրակի, Մայիս 21, ժամը 21–ին։

Երթուդարձ օթոբարով,
Մէկ դիշեր պանդոկ,
Նախաճաշ, ճաշ եւ ընթրիք։

Մասնակցութիւն՝ 1250 ֆրանք։

Տեղերը ապահովելու համար հետեւեալ թիւերուն.–
Եկեղեցւոյ դիւանատուն՝
01 – 43 – 59 – 67 – 03
Աբեղա Ա. Քհնյ. Պալըգեան՝
01 – 46 – 62 – 01 – 29
Մարկօ Գոգորեան՝
01 – 47 – 43 – 12 – 66

Աբեղանապրութեան վերջին պայմ. մանաժամ՝ Մայիս 10։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Ծաչի Իսիկ Տիրուհի Սկաուտական մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Մարիամ Տէր–Ասիրեանէ 100 Ֆր., Ա.Ղ.Բաճիկ Յովսէփեանի յիշատակին եւ 200 Ֆր. Սիրանոյշ Գարակէօզեանի յիշատակին։

ԿՈՉՆԱԿ

KOTCHNAK

ENSEMBLE DE MUSIQUE ARMENIENNE

CHANTS ET POESIES
ԵՐԳ ԵՒ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

AU PROFIT DE L'ORGANISATION **TERRE ET CULTURE**
Ի ՆՊԱՍՏ *ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ* ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ

le Samedi 6 Mai à 20 heures 30

Salle Cortot
78, rue Cardinet, 75017 Paris — Métro Malesherbes

Participation aux frais : 120 F — Etudiants : 80 F

Réservations et renseignements :
☎ **01 42 33 08 98** (le matin)

Festival de musique et d'expression artistique

DE L'UNION CHRETIENNE DE JEUNES ARMENIENS
Clamart/Issy — 29, 30 Avril et 1er Mai 2000

L'Union Chrétienne de Jeunes Arméniens d'Issy présente le 12ème Festival national de Musique et d'Expression Artistique.

- Samedi 29 Avril 2000 de 15h à 23h30
- Centre Culturel Jean-Arp : 22, rue Paul Vaillant-Couturier — 92140 Clamart (bus 162-190)
- Au programme : Concert exceptionnel du groupe **Nor Yerk**, du Liban, groupes musicaux, théâtre, expositions,...,stands de littérature et de CD, Espace Internet. Restauration possible sur place.
- P.A.F. : 30 Frs
- Site Internet: www.multimania.com/festival2000ucja : qu'est-ce que l'UCJA? historique, photos, programme détaillé, liens, contacts,...
- Renseignements et réservations :
  — Tél : 01 47 36 02 50
  — Fax : 01 46 44 64 04
  — www. multimania.com/festival2000ucja
  — e-mail : festival2000.ucja@usa.net

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ 29-30
SAMEDI - DIMANCHE
29-30 AVRIL
2000
LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՒՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

ՀՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·896 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.896

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Անկախութեան Այդ Ծանր Լուծը...

Ցեղասպանութեան 85-ամեակի լուրերու ընդմէջէն մէկ արժանի ուշադրութեան արժանացաւ երեւանեան տեղեկատուութիւն մը. ան Ապրիլ 21-ի յոյսին մասին կ՚որուն ընթացքին Ազատութեան հրապարակին «բանի մը տասնեակ հազար»նոց բազմութիւնը պահանջած էր Հայաստանի անդամակցութիւնը Ռուսաստան – Բելառուս Միութեան («Յառաջ», Ապրիլ 26)։ Լուրը կ՚ամփոփէր յեռխորհրդային Հայաստանի տասնամեայ պատմութեան ամէնէն ցնցող դրուագը, Ղարաբաղի խընդիրէն եաք։ Այդ քանի մը տասնեակ հազարին հետ հաւանօրէն նաեւ չատ մը բանկաներու եւ դարձի տրամադրութիւնը ուշադրաւ է բազմաթիւ տեսանկիւնէէ։

Տեղին է իսկապէս զարմանալ որ տասը տարին բաւած է ոչ միայն մոռցնելու ուրիշին կողմէ ցեղասպանութեան կրանքը, այլ նաեւ մարդիկը հասցնելու վիճակի մը ուր այդ կրանքը վերածուի նախընտրութեան։ Եւ այլեւս առանց կարմիր բանակին բռնութեան, նոյնիսկ առանց Երեւանի անդամակցութեան հրաւէրի մը...։ կարելի է, անշուշտ, յոյսին նախաձեռնող համայնավար կուսակցութեան մէկ չարիւմբ տեսնել հոն, նկատի առած երկրին ծանօթ պայմանները. սակայն, եթէ չըլլային այդ պայմանները, կարելի կ՚ըլլար նման արդիւնքի հասնիլ։

Յուցարարներու այդ բազմութիւնը, ոչ ոք կրնայ կասկածել, ուրիշ տասնեակ, հարիւր հազարաւորներու հետ, նո՛յն հրապարակը բոլորովին այլ միացումի մը պահանջով կը թնդացնէր 1988-ին։ Տասը տարիէն պահանջը առացած է հակադիր ուղղութիւն։ Ղարաբաղի հետ միացումը համամակաւրէպ է այլեւս, դատելով առօրեայ չատ երեւոյթներէ. նոյնիսկ համամակաւրէպէն ալ աւելի, եթէ նկատի առնուի Պահպանողական կուսակցութեան Ապրիլ 26-ի յայտարարութիւնը. ըստ ում ան է, նախագահ Ս. Ղուկասեանի մահափորձին առընչութեամբ Հայաստանէն լրագրողուհի մը որպէս վկայ, իւ տարիին բանի ուժով, Ղարաբաղ տասնեակ հազարի դատախազութեան մտադրութեան դէմ։ Յայտարարութեամբ կը պահանջի որ նախագահ Ռ. Քոչարեան հրապարակաւ յայտարարէ թէ «Հայաստանը չի հանդուրժէ «օտարերկրեայ ինչ – որ կառոյց»ով կը ընորոշուի դատախազութիւնը այն Ղարաբաղին որուն օտարացումին դէմ կուռեցան ու ինկան հազարաւոր երիտասարդներ։ Քայլ մը միայն մնացած է որ տասնեակ հազարաւորներ որպէս Ռուսաստան – Բելառուս Միութեան վարումի պահանջեն Ղարաբաղը յայտարարել Ադրբեջանի անբաժանելի մաս...։

Այդ միութեան անդամակցելու զանգուածին տրամադրութիւնը հասկնալի է, նկատի առած՝ արտաքսվիլին ու ծայրաղեղ թշուառութեան դարմանի վիճաբանութիւնը։ Մարդիկ 70 տարի վարժուած էին ամէն լուծում Մոսկուայէն, – դուրսէն–, սկսկալելու. ընդունելի ըլլար ան, կամ ոչ։ Ու այսօր, ճարահատութեան ներկայի պայմաններով, ոչ ոք տրամաբանելու պրտ ունի, մինչեւ իսկ անկախութիւնը պեղծ» որակելէ առաջ. ոչ ոք կը մտածէ, կամ կը համարձակի հարց տալ թէ կ՚ո՞յ այդ միութեան կողմէ Հայաստանը անդամ ունենալու վտիճաք. կամ, արդեօք, որքա՞ն ձիշդ է անկախ Ռուսաստան մը նոյնացնել Մորհ. Միութիւնը պլխաւորած տովնաւոր երկրին հետ։ Սակայն, ինչ կը վերաբերի ցոյցին կազմակերպիչ կուսակցութեան, նոյնիսկ իր ժողովրդակա-

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ՍՓԻՒՌՔ»

(Ապրիլ 27 / 28)

ԼՂՀ

ԼՐԱԳՐՈՂ Վ. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆԻ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՎՃԻՌԸ ԲԵԿԱՆՈՒԱԾ

ԼՂՀ Գերագոյն դատարանը Ապրիլ 27-ին քննած է լրագրող Վ. Ազաջանեանի վճռաբեկ դատարանին բողոքը որ կը վերաբերէր իր պաշտպանեալին տարուան մը բանտարկութեան վճիռը բեկանելու։ Գերագոյն դատարանը բեկանած է Մտեփանակերտի քաղաքային դատարանին վճիռը եւ Վ. Ազաջանեան ազատ արձակուած է։

***

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՄՈՍԿՈՒԱ ՄԵԿՆԱԾ

Վարչապետ Ա. Սարգսեան եւ կառավարական պատուիրակութիւն մը Ապրիլ 27-ին եռօրեայ այցի մեկնած են Մոսկուա։ Կը սպասուի որ քննարկումին պարբերու, կապի մատակարարման ու այլ խնդիրներ։

***

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻՆ «ՍՓԻՒՌՔ» ԾՐԱԳԻՐԸ

«Հայաստան» հիմնադրամին հոգաբարձուներու խորհուրդը որոշած է «Սփիւռք» անուանումով ծրագիր մը դործադրել։ Նիւթը կը վերաբերի Սփիւռքի կրթական համակարգի զարգացումին։ Նոյն խորհուրդը որոշած է նաեւ այս տարի հեռատեսիլի համահայկական մարաթոն մը կազմակերպել։ Հանգանակուած դումարին 30%-ը կը տրամադրուի ազէտի գօտիին։ Նաեւ կը նախատեսուի հեռաձայն – մարաթոն մը որպէս դրամահաւաքի նոր միջոց։

***

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԾ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ԱՒԵՏԱՐԱՆԸ

«Անահիտ» հրատարակչութեան կողմէ տպագրուած է Էջմիածնի աւետարանը

(Շար·ը Դ· Էջ)

ՄԱՅԻՍ 1-ի Աշխատանքի տօնին առթիւ, «Յառաջ» ինչպէս իր բոլոր պաշտօնակիցները լոյս չի տեսներ երկուշաբթի օր (Մայիս 2-ի թիւ)։ Մեր յաջորդ թիւը՝ Չորեքշաբթի, Մայիս 3։

նութեան, հեղինակութեան մտահոգութեամբ, կրնա՞յ արդարացուիլ այս չափ հարկումին մէջ։

Նման հանդրուանի առջեւ բուն հարցը որոշելն է բո՛ւն «յանգաւոր»ը. բազմութեան մօտ յոյսին կարօ՞տն է ան ու կարճատեսութի՞ւնը, կուսակցութեան մը պատեհապաշտ ընթա՞ցքը, թէ անկախութեան տասնամեակը խորհրդային անցեալը փնտռելու վարժընթացի վերածած իւր բերյայտնուող ղեկավարներու «յայտնութիւն»ը։

Ղեկավարներ որոնք ակզբունքով երկրին անկախութեան առաջին երաչխաւորներն են եւ որոնցմէ 38-ը այսօր կը գըլխաւորէ անկախութեան լուծը թօթափելու չարժումը...։

Ա. Թ.

ASSEMBLEE NATIONALE

Séance des questions d'actualité
Mercredi 26 Avril 2000

RECONNAISSANCE DU GENOCIDE ARMENIEN

Question

de M. François ROCHEBLOINE,
(Député UDF de la Loire)

Monsieur le Président,

Ma question s'adresse à Monsieur le Premier Ministre.

Le 29 Mai 1998, notre assemblée adoptait à l'unanimité une proposition de loi reconnaissant publiquement le génocide arménien.

Près de deux années se sont écoulées, or celle-ci n'a toujours pas été inscrite à l'ordre du jour du Sénat.

Nous ne pouvons bien sûr que déplorer les refus successifs de la Conférence des Présidents du Sénat, puis des sénateurs eux-mêmes, d'engager un débat sur ce texte.

Le Gouvernement, de son côté, Monsieur le Premier Ministre, après s'être contenté d'observer une neutralité bienveillante, s'est désormais placé dans la logique du refus.

Vous ne pouvez vous retrancher derrière le fait que, s'agissant d'une initiative parlementaire, vous ne pouvez intervenir dans le débat. Sur d'autres textes d'initiative parlementaire, comme le PACS, et bien d'autres sujets peu consensuels, vous n'avez pas hésité, à faire inscrire les textes en urgence.

Dois-je rappeler que vous —et vous seul— êtes maître de l'ordre du jour prioritaire du Parlement, et oserais-je vous rappeler, Monsieur le Premier Ministre, que vous vous êtes engagé personnellement, lors de la campagne présidentielle de 1995, à reconnaître le génocide arménien.

Par ailleurs, les prises de position, au nom de votre Gouvernement, de Messieurs VEDRINE et MOSCOVICI, ne sont plus celles d'hier. Ces revirements sont inacceptables, tout comme d'ailleurs certaines tentatives de récupération politique.

La France sera-t-elle la dernière nation à reconnaître le premier génocide du 20ème siècle?

Certes, il n'échappe à personne qu'en cette période de cohabitation, les responsablilités du blocage actuel sont largement partagées entre Matignon et l'Elysée. Tout comme il n'échappe à personne que la France subit des pressions inadmissibles.

Au lendemain de la commémoration du 85ème anniversaire du génocide arménien, la France a donc le devoir de reconnaître au plus vite une évidence historique; plus largement, elle se doit d'affirmer qu'elle est encore maître de sa politique.

Aussi Monsieur le Premier Ministre, ma question est simple et la réponse devrait l'être tout autant: avez-vous oui ou non l'intention de faire inscrire cette proposition de loi à l'ordre du jour prioritaire du Sénat ? Et si oui, à quelle date ?

Je vous remercie.

(*Applaudissements sur les bancs du groupe UDF*).

Réponse

de M. Hubert VEDRINE,
Ministre des Affaires étrangères

Je ne crois pas qu'existent dans cette Assemblée, ni entre elle et le Sénat, des différences de sensibilité ni dans la compassion à l'égard des massacres abominables de 1915, que la grande majorité des historiens considère comme un génocide, entre les Turcs et les Arméniens, à l'époque sujets de l'empire ottoman. Personne ne peut se prévaloir d'une émotion ni d'une sympathie plus grandes, et les Arméniens installés chez nous depuis plusieurs générations le savent bien.

La question n'est donc pas là.

Sur l'opportunité d'un texte émanant du Parlement ou d'une autorité française, le Gouvernement s'est exprimé à plusieurs reprises. C'est au Sénat, au sein de la Conférence des présidents où vous comptez des amis, que la décision a été prise, indépendemment, je pense, de toute pression.

La politique que nous menons dans la région est une politique de paix, et l'ensemble des pays concernés —Arménie, Azerbaïdjan, Géorgie, Turquie— souhaitent que nous maintenions cet engagement en faveur de la paix, notamment au Haut-Karabagh, dans le cadre du groupe de Minsk, dont nous assumons la vice-présidence.

(*Applaudissements sur quelques bancs du groupe socialiste*).

***

Par ailleurs, le Président du groupe socialiste au Sénat, Claude Estier a estimé mardi qu'il fallait «réflechir à une initiative afin de trouver une solution satisfaisante» à la question de la reconnaissance du génocide arménien de 1915. Faisant référence à la manifestation de lundi dernier qui a rassemblé 15.000 personnes selon les organisateurs, 6.500 selon la police, M. Estier a, dans un rappel du réglement, déclaré que le Sénat avait été «mis en cause» et que «la situation était préjudiciable à la Haute Assemblée».

***

NDLR.— La position de F. Rochebloine, et ce n'est un scoop, est claire et nette. Par contre, la réponse de H. Védrine vaut vraiment son pesant d'or ! En effet, que veut dire «...que la majorité des historiens considère comme un génocide, ENTRE LES TURCS ET LES ARMENIENS»? Un génocide réciproque? De qui se moque-t-on? Quant à l'attitude de C. Estier, qui semble surtout troublé par le fait que le Sénat ait été mis en cause, elle est plus qu'ambiguë. Quelle est donc cette «solution satisfaisante» et pour qui ?

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐ

ԹԻՒՐՔՄԷՆԻՍՏԱՆ

Ազերբաջանի քրիստոնեաններու հին դեբլեզմանատան մէջ ուր թաղուած են Ժ. դարու վերջին եւ Ի. դարու սկիզբին հոն ապրած Հայեր, նաեւ 1948-ի երկրաշարժին մեծ թիւով զոհերը, սուգի հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է. ներկայ գըտնուած են Հայաստանի դեսպան Արամ Գրիգորեան, այլ երկիրներու դեսպաններ, տեղւոյն գաղութէն ներկայացուցիչներ, հայ գործի մարդիկ։

***

ՓՐԱԿԱ

Շուրջ 200 հոգի հաւաքուած են Փրակայի Ս. Փրկիչ Եկեղեցին, ոգեկոչելու համար յիշատակը ցեղասպանութեան զոհերուն։ Ապա ներկաներուն ցուցադրուած է պատմական փաստանկար մը, տեղի ունեցած է վիճարկում։ Մասնակիցները նաեւ պատմական լուսանկարներու ցուցահանդէսը դիտած են ուր ներկայացուած են Ժ. Սիպրիկի Ի. դարու կոտրածներուն վերաբերեալ լուսանկարները։

ՀԷՔԵԱԹի ՎԵՐԱԾՈՒԱԾ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ

«ՍԻՐԵԼ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՊԷՍ, ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՉԱՓ»

Ա.

ԽՄԲ. – Ստորեւ կ'ընծայենք այն գրութիւնը զոր Լեւոն Սոփոկլեան մեզի յանձնած էր տարիներ առաջ, հրատարակելու համար յետ մահու, ինչպէս յիշած էինք իր մահագրութեան մէջ («Յառաջ», Ապրիլ 7): Այս յուշագրութիւնը ինք բաժնած էր չորս գլուխներու:

*
**

Ֆրանսական թնդանօթները, վերջին դրոհով մը քարուքանդ կ'ընէին Գարա – Քիլիսէի լեռներուն թրքական թաքստոցները: Թուրքէն վերատին կռտորուելու երկիւղ պէտք չէ ունենայինք այլեւս: Այդ օրէն Ֆրանսա կը հանդիսանար մեզ հովանաւորողը, մեր պաշտպանը: Քելէկեան-Սիսուանը, ուրեմն, որքերուն սորվեցուցած էր սիրել Ֆրանսան՝ հայրենիքի պէս, հայրենիքի չափ: Առանց լեզուն դիտնալու, զոյ սորված էինք Մարսէյէզը եւ մանկական բովանդակ եռանդով ու կորովով կ'երգէինք զայն երբ Ֆրանսացի սպաներ այցելէին դպրոց, երբ աղջիկներն ալ ծաղիկներ կը ցանէին անոնց ճամբուն վրայ՝ իրենց երեսները մատուցանելով անոնց համբոյրին: «Սիրահարներու» կատարեալ համերաշխութիւն...

Անմեղ ու թարմ հոգիներու մէջ նեռուած սիրոյ այդ կայծը, ժամանակի ընթացքին բռնկեցաւ, վերածուեցաւ հըրդեհի, դրաւեց մանուկներու ամբողջ սիրտն ու իմացականութիւնը: Ֆրանսան այլեւս զարճած էր հեռանկար, նպատակ, իտէալական ճգտում:

Այդ նպատակին հասած, իր իտէալը իրականացուցած պատանին, ամէն անգամ որ մտածէր առաջին օրերու այդ խանդավառութեան մասին, կ'ափսոսար, կը խղճար մանկութեան չրջանին իր հոգիին դրաւած կեղծ զգացումի ծաւալին եւ կ'ըսէր. «Երանի՛ իւացած ըլլայի, չլսէի մեր ուսուցիչներու չաղակըրատութիւնը կամ զիս հոս բերող նաւը փոթորիկի բռնուէր, կամըջակէն վար իյնայի, չհասնէի հոս»: Սէրը, մե՛ծ սէրը կը վերածուէր ատելութեան:

Որքա՛ն ճիշդ պէտք է եղած ըլլայ «Շատ մի սիրեր՝ ատել կայ· չատ մի՛ ատեր՝ սիրել կայ» փիլիսոփայական միտքը:

Արդարեւ, եկաւ ատեն մը, որ պատանին խորապէս սիրելէ ետք, նոյնքան ուժով սկսաւ ատել Ֆրանսայէ ատելի, Ֆրանսան սիրել սորվեցուցած ուսուցիչները:

Գուցէ, մի՛մի՛հաներ, տեղեկանալէ ետք դէպքերու ընթացքին, մեղմացնելու համար կաթսայէ ցայտող գառնութեան պզպջակներու ուժգնութիւնը, «ճակատագիր» որակեն զայն. մինչդեռ պատանին չէր հաւատար ճակատագրի: Օրէնքներու բրտութիւնն է ճակատագիր կազմողը: Ճակատագիր կը կազմուի տըրուած ուամբով ու կրթութեամբ: Կեանքի տրամադրած միջոցներու պարտադրանքին ներքեւ: Ներքին ուժերու ու ձըգտումներու ծաղկումին յատկացուած պայմաններէն, որ պիտի առաջնորդեն դէպի ճոխութիւն կամ թշուառութիւն, դէպի սուորատ կամ զազաթ, դէպի անկում կամ վեհութիւն: Պատանին որ, տարբեր պայմաններու տակ, կրնար ժայռերը ճանկռտելով բարձրանալ զազաթ տանող բարձրութեան մը, յանկարծ թաւալգոր վիժեցաւ ճահիճի մէջ, առանց դանելու ծառի կոճղ մը կամ հողի թումբ մը ձեռքին տակ՝ որպէսզի կարենայ դուրս գալ իր աւազախրումէն:

Ընկերութիւնը այդ պայմանները չէր ընձեռած իրեն:

Գրական տարազ մը կայ որ ողբերգութիւն կը կոչուի, ուր վէպին հերոսը դատապարտուած է անխուսափելի մահուան: Բայց նոյն բովանդակութիւնը ունեցող դէպքեր կան, ուր թէեւ հերոսը չի՛ մեռնիր անպայման եւ սակայն ապրած կեանքը այնքան յղի է թշուառութեամբ ու տառապանքով, որ ողբերգութիւն բացատրութիւնն իսկ չի կրնար տալ իրականութեան ուժգնութիւնը: Երբ արհաւիրքն ու աղէտը, արցունքն ու կոտանքը, ցաւն ու տառապանքը, չարչարանքն ու յուսահատութիւնը աւելի քան տանըհինգ տարի խճողուին, դիզուին, բարդուին իրարու վրայ, ենթական այլեւս ինքզինքը կը դանէ դժոխքի կրակին մէջ, ուր պիտի խարկուի, տապկուի, խաշի յատիսենապէս՝ առանց փրկութեան յոյսի ու ելքի, ուր այլեւս մահը կը դառնայ երանութիւն, ցանկալի երջանկութիւն:

Այո՛, այդպէս էր պատանիին համար ... ցեղասպանութեան արարքին չարունակութիւնը:

Անանուն «հերոս»ի մը անանուն պատմութեան 18 տարուան ամբողջ դրքի ծաւալ մը տառապալիք եղերերգութեան այն փոքր դրուագին մէջ պէտք չէ որոնել դութ չարժելու, խիղճերու վրայ ճնշելու միտում, քանի ան առասպել ու հէքեաթ դարճած յիշատակ մըն է արդէն. այլ ցոյց տալ միայն թէ զազթականութեան յաղորդող տարիները որքա՛ն տաժանելի, որքա՛ն ահաւոր ու սարսափելի տարիներ են եղած նաեւ բազմաթիւ ուրիշներու տարբեր – տարբեր ձեւերու, անխմանալի դէպքերու, անմարդկային տառապներու ենթակայ:

Ոխի եւ ատելութեան զգացում ալ պէտք չէ տեսնել այս տողերուն մէջ, քանի այդ օրերէն ասդին ո՛չ ոք մնացած է, ո՛չ դառնութիւն. չաղախուած, խմորուած ենք տեղական ալիւրին մէջ եւ տեղական թթխմորով: Մտերմացած՝ լեզուին, աւանդութիւններուն, մշակոյթին հետ: Ֆրանսական օրէնքները դարճած են մե՛ր օրէնքները եւ մենք՝ Ֆրանսացի: Տանջուած ենք նո՛յն ցաւերով, հրճուած՝ նո՛յն յաղթութիւններով: Նո՛յն պէնքը չակած՝ պահանջուած պարտադային: Օրէսն սաքարինն ու ռիւթապական գնած նոյն խանութէն, մեր սոխն ու սխտորը բաժնած անոր ժողովուրդին հետ: Ֆրանսան խորթ աչքով դիտողը պիտի բախի նաեւ մե՛ր խորթութեան:

Դառնութիւնը, որ կը պոռթկայ այս եւ յաղորդող տողերուն մէջ, հասարակ բողոք մըն է «հնդարեան» վարչական կարմին, բացայայտ թերութիւններու ու կամայականութեանց, որ երէկ, ինչպէս այսօր, կը պախարակուին արդէն պետական եւ դատական պատասխանատու անձնաւորութեանց կողմէ, կը դատապարտուին բարձրաձայն ու ահեղադոչ...:

Արդէն այդ բողոքներն ու քննադատութիւնները չէ՞ն որ, հակառակ չիքակոյական ոճիրներու, Ֆրանսան կը դարձնեն մարդոց Աւետեաց երկիրը, Հազարան բլբուլի չքնաղ աչխարհը:

Իրաւունքներու պաշտպանութեան համար արուած որոշումներն ու մտցուած բարենորոգումները չէ՞ն միթէ, որ ժողովուրդները կը համոզեն թէ՝ Ֆրանսան իրենց հարազատ հայրենիքին սիրելի ու նոյնքան արժէքաւոր «լիթոկրաֆիկն» է, կրկնօրինակը, երկրորդ հայրենիքը:

Ո՞ր երկրին մէջ, աչխարհի ո՞ր անկիւնը կարելի է գտնել հողամաս մը, ուրկէ վարչականօրէն վռնտուած մէկը ապրի 18 տարի՝ առանց ինքնութեան, առանց ապրուստի վաւերական աղբիւրի, առանց սահմանէն դուրս հանուելու, եթէ ոչ Ֆրանսան:

Այդ կեանքը ապրեցաւ պատանին հո՛ս՝ մինչեւ պատերազմի վախճանը: Եւ այսօր, երբ տառապանքն ու տրչատող տարիները դարձուցած են «փիլիսոփայ», ամբողջ հոգիով կը ծառանայ երկրի բարեկամութիւնը չարաչահող եղեռնագործներու եւ հրդեհի բոցով հրճուող ներոններու կիրքերու դէմ:

ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂԹԱԿԱՆԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐ ԳԷՊԻ ԳՈՒՊԱ ԵՒ ՀԱՒԱՆԱՅԻ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՀԱԶՄԱՒՈՐՈՒՄԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՀԱՄԱՅՆՔԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ

Հայկական կեանքէն եւ հայ իրականութենէն հեռու, հայութեան համար բոլորովին օտար այս կղզին ապաստան դտած հայութիւնը, իր ազգային դոյութիւնը պահելու եւ համախմբուելու համար սկսաւ կազմակերպուիլ: Իրրեւ առաջին քայլ հիմնուեցաւ Գաղութային Միութիւնը, որ համայնքին կազմակերպական կորիզը դարձաւ:

Գաղութային Միութեան չանքերով եւ Միութեան սրահին մէջ, նորահաս սերունդին մայրենի լեզուն սորվեցնելու եւ այդպիսով զանոնք ձուլումէ փրկելու համար բացուեցաւ դպրոց, որ իր գոյութիւնը սկսաւ պահել տեղացի հայութեան միջոցներով:

Այնուհետեւ տարբեր միութիւններ հիմնուեցան: Հայուհեաց Միութիւնը կազմուեցաւ 1920-ական տարիներուն, իրրեւ դիխաւոր նպատակ ունենալով համախմբել իգական սեռը: Մալաթիոյ կըրթասիրաց ընկերութիւնը ամէնէն աւելի դործօն դեր ունեցաւ հայ կեանքին տեր, օդնելով մանաւանդ իր հայրենակիցներուն: Տիգրանակերտի Հայրենակցական Միութիւնը եւ Բաղուի Պաղին գիւղի Միութիւնը եւս աչխոյժ դործունէութիւն ունեցան:

Կազմուեցաւ նաեւ Հայաստանի Օգնութեան Կոմիտէն, որ որոչ ժամանակ բաւական դործունէութիւն ունեցաւ, իրեն յատուկ ծրադիրը – կանոնադիր կազմեց եւ զայն կառավարութեան վաւերացնել տըւաւ: Անիկա 1926-ի Շիրակի երկրաչարժին օժանդակութիւններ ղրկեց Հայաստանի աղէտեալներուն:

Ձեռնարկեց տնտեսական բարեփոխումներու եւ պատրաստեց հանրային աչխատանքի ծրադիր մը, որ սակայն ոչինչի փոխեց կացութենէն, այլ ընդհակառակն ժողովուրդին վիճակը աւելի վատթարացուց եւ դժդոհութիւնները սրեցուն: Իր հակակչիռը պահելու համար, Մաչտոց 1927-ին արդիլեց քաղաքական կազմակերպութիւններու դործունէութիւնը: 1928-ին ան նախագահ վերընտրուեցաւ, հակառակ ժողովրդային խաւերու ընդդիմութեան եւ աւելի խոտացուց բռնութիւնները:

Այս պայմաններուն մէջ հայկական կազմակերպութիւնները եւս որոչեցին դադրեցնել իրենց դործունէութիւնը, զերծ մնալու համար ամէն հետապնդումէ, որովհետեւ երկրին քաղաքական վիճակը չափազանց փոփոխական էր, նուազագոյն կասկածով մարդիկ բանտերը կը նետուէին եւ չատեր առանց դատ դատապարտուելէն մահուան կը դատապարտուէին: Նոյնիսկ երկրէն դուրս դտնուող ընդդիմադիրները կը հետապընդուէին եւ կ'ահաբեկուէին:

Մինչեւ այդ ժամանակ Հայերը փերզակութեամբ, կօշիկ ներկելով եւ սեւ աչխատանքով կը չարունակէին պահել իրենց դոյութիւնը, բայց այնուհետեւ սկսան հնակարկատութեամբ զբաղիլ, օրական 16 – 17 ժամ աչխատելով, նոյնիսկ Շաբաթ եւ Կիրակի օրերը, այդպէսով ապահովելու համար իրենց ապրուստը:

Միացեալ – Նահանգներու մէջ հարազատներ ունեցողները սկզբնական չրջանին բաւական օժանդակութիւն ստացան, բայց յետոյ հոն եւս անտեսական դժուարութիւններ սկսան: Ամերիկայի մէջ չատեր անօթի էին եւ սովահարութեան դէպքեր ալ արձանագրուած էին, այնպէս որ չատեր Գուպայի իրենց հարազատներուն ղրկած օժանդակութիւնը դադրեցուցին:

1930-ական տարիներուն սկիզբը Գուպայի տնտեսութիւնը հասաւ յոռեդրնեին: Ժողովուրդը դրեթէ անհակացած էր, իւրաքանչիւր օրուան հետ պատահարներէն հաղարաւոր սովահարներ կը հաւաքուէին Հաւանայի փողոցները, հոն տնտնդունելու համար: Թշուառութիւնը հասած էր:

Այս պայմաններուն մէջ գուպացի ժողովուրդին մօտ դժդոհութիւնները ծաւալեցան եւ խռովութիւններ սկսան: 1933-ին Գուպայի մէջ Միացեալ – Նահանգներու դեսպան Սըմնըր Ուէլլ, նախագահ Ֆրանքլին Ռուզվելթի առաջարկով փորձեց միջնորդութիւն կատարել նախագահին եւ անոր ընդդիմադիրներուն միջեւ, բայց խռովութիւնները չդադրեցան եւ աւելի լայն ծաւալ առան: Ուզելով տեղի ունեցող բանուորական ընդհանուր գործադուլը, որ անդամալուծեց ամբողջ երկիրը: Նոյնիսկ բանակը ելաւ նախագահին դէմ: Ստեղծուած անել կացութեան մէջ Մաչատօ ստիպուած տեղի տուաւ եւ 1933 Օգոստոս 12-ին հեռացաւ երկրէն, գնաց Միացեալ – Նահանգներ, ուր մահացաւ 1939 Մարտ 29-ին, Մայամի Պիչի մէջ:

Այնուհետեւ, երկրին քաղաքական իրավիճակը մասամբ բարելաւուեցաւ եւ սկսաւ վերականգնիլ տնտեսութիւնը: Հայերէն ոմանք աստիճանաբար յաջողեցան բարեկեցիկ կեանքի պայմաններ ստեղծել, եւ այդ ժամանակէն սկսեալ Հաւանայէն դուրս, այլ չրջաններ ալ տարածուեցան. ոմանք ալ սկսան Միացեալ – Նահանգներ գաղթել:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

«Ազդակ»

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐ

ՊՈՒՇ - ՏԻՒ - ՌՈՆԻ ՇՐՋԱՆ

ՍԷՓԹԷՄ - ԼԷ - ՎԱԼՈՆ

Ապրիլ 22-ին, ժամը 10·30-ին, տեղացի մը ամփոփումէն յետոյ խօսք առին Սէֆթէմ - Լէ - Վալոնի քաղաքապետը՝ Ժան - Փօլ Մոլինօ եւ սէվթէմտաբնակ կին մը՝ Ժորժ Ներսէսեան: Հուսկ, ժողովուրդը հրաւիրուեցաւ Ֆէոնան Ռոս պղոցին բակը ուր տեղի ունեցաւ հիւրասիրութիւն մը:

Հայկական հետազօտութեան եւ Արխիւներու Միութիւնը ներկայացուց Հայոց ցեղասպանութիւնը պատկերացնող փաստաթուղթ ցուցահանդէս մը:

***

ԼԱ ՍԻՈԹԱ.

Լա Սիոթայի եւ շրջակայքի հայութիւնը, Ապրիլ 24-ի առաւօտեան, նախ ներկայ եղաւ Հայոց Եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցած պատարագին զոր մատոյց Մաքար Եպիս. Քհնյ. Նաճառեան եւ հոգեհանգստեան պաշտօնին: Ապա, ուղղուեցաւ եւ համախմբուեցաւ Հայկական ցեղասպանութեան յուշարձանին շուրջ: Յարգանքի արարողութիւններէն եւսք, խօսք առաւ Ա. Կարապետեան՝ Լա Սիոթայի Հայերու բարեկամականին եւ եկեղեցւոյ նախագահը: Ան չեղաւ դրաւ Ծերակոյտի վերջին ժխտական դիրքին եւ ըսաւ թէ ի պահանջեալ յարկին Հայերը պիտի պատասխանեն իրենց քուէներով: Ելոյթ ունեցան նաեւ Լա Սիոթայի քաղաքապետը՝ Ռոպի Սանա եւ չրջանի երեսփոխանը՝ Պէրնար Տըֆէսէլ որոնք յայտնեցին իրենց զօրակցութիւնը:

***

ԷՔՍ - ԱՆ - ՓՐՈՎԱՆՍ

Ապրիլ 24-ին, ժամը 11·30-ին, Էքս - Ան - Փրովանսի եւ չրջակայքի Հայերը համախմբուեցան «Place d'Arménie» ուր կանգնած է յուշակոթող մը: Զեռնարկեցան Ծաղկեպսակներու: Էքս - Ան - Փրովանսի Հայկական Մշակութային Միութեան նախագահը՝ Արտաւազդ Համբարձումեան արտասանեց արարողութեան բացման խօսքը ըսելով թէ 2000 Մարտ 21-ին երկրորդ անգամ սպանուեցան, Տարտուեցան մէկ ու կէս միլիոն Հայերը: Ժաք Տճնպեեան Մարսէյլի Ապրիլ 24 Կոմիտէի նախագահը խօսեցաւ Ծերակոյտի վերջին դիրքորոշումներուն վրայ եւ բացատրեց թէ ինչո՞ւ այս տարի քաղաքական դէմքերու խօսք պիտի չտրուի: Ժան - Ֆրանսուա Փիչըրալ Էքս - Ան - Փրովանսի քաղաքապետը որ նաեւ Ծերակուտական է (ընկերվարական խմբակ) յարգեց որոշումը, խօսք չառաւ եւ միայն հրաւիրեց ներկաները, չուրջ երեք տարիւր հոգի, մէկ վայրկեան լռութեան եւ յարգանքի:

***

ՄԱՐՏԱՆ

Համաճայն տարիներու աւանդութեան յայց միշտ վերանորոգուած համոզումներով եւ հաւատքով կատանի, Պիվէռի, Սիմիանի, Միմէի, Մէրէօյի Հայերը Ապրիլ 24-ի, առաւօտեան ժամը 10-ին, նախախմբուեցան կատանի զերեզմանատան մուտքին, չուրջ երկու հարիւր յիսուն հոգի: Թափօր կազմած եւ հայկական ու ֆրանսական Եռագոյներու ակնածոտութեամբ ժողովուրդը ուղղուեցաւ Հայ Նահատակներուն նուիրուած յուշարձանին, զերեզմանատան կեդրոնը: Հոն խօսք առին կատանի Տաղլեան՝ կատանի Հայերու Բարեկամականին նախագահը եւ երեսփոխան քաղաքապետ՝ Ռոժէ Մէի: Ան վերջինը որ կը վերադառնար Հայաստանէն (մաս կը կազմէր Ֆրանսայի Ազգային Ժողովի պատուիրակութեան) իր վճռակամութիւնը յայտնեց Հայաստանի եւ Հայերուն պատմութեան վերականգնումին եւ արդար իրաւունքներու ճանաչման Ֆրանսայի եւ միջազգային հանրութեան կողմէ:

***

ՊՈՒՒԲ - ՊԷԼ - ԷՒ

Ապրիլ 24-ին, ժամը 9·30-ին, Պուք - Պէլ - Էուի Հայերու Բարեկամականին եւ քաղաքապետարանի հրաւէրով չուրջ հարիւր հոգի հաւաքուեցան զերեզմանատան մայր մուտքին ուր յուշակոթող մը պեռեղուած է մէկ ու կէս միլիոն հայ զոհերու յիշատակին:

Ներկայ գտնուեցան Պուք - Պէլ - Էուի քաղաքապետը Փ. Մայէ եւ կատանի եւ քաղաքապետը՝ Ռ. Մէի:

Ծաղկեպսակներու պեռեղումէն եւ մէկ վայրկեան լռութենէ մը յետոյ Հայերու Բարեկամականին նախագահը՝ Էրվէ Սէրքեան արտասանեց միակ ճառը լայնօրէն անդրադառնալով այժմէականութեան:

***

ՊՈՒՐՔ - ՊԷԼ - ԷՒ

Ապրիլ 24-ին, ժամը 9·30-ին, Պուք - Պէլ - Էուի Հայերու Բարեկամականին եւ քաղաքապետարանի հրաւէրով չուրջ հարիւր հոգի հաւաքուեցան զերեզմանատան մայր մուտքին ուր յուշակոթող մը պեռեղուած է մէկ ու կէս միլիոն հայ զոհերու յիշատակին:

Ներկայ գտնուեցան Պուք - Պէլ - Էուի քաղաքապետը Փ. Մայէ եւ կատանի եւ քաղաքապետը՝ Ռ. Մէի:

Ծաղկեպսակներու պեռեղումէն եւ մէկ վայրկեան լռութենէ մը յետոյ Հայերու Բարեկամականին նախագահը՝ Էրվէ Սէրքեան արտասանեց միակ ճառը լայնօրէն անդրադառնալով այժմէականութեան:

ՓԼԱՆ ՏԸ ԳԻՒԲԻ ՀԱՅԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ»). -

Փլան տը Գիւբ Մարսէյլի կից քաղաք մըն է, սահմանակից 13-րդ թաղամասին: Կը հաշուէ չուրջ 10 հազար բնակչութիւն: Վերջին քանի տարիներուն հայ ընտանիքներ հոդ կամ տուն գնած ու հաստատուած են հոն: Անոնց թիւը, այսօր, կը գնահատուի մօտաւորապէս հարիւր յիսուն ընտանիք:

Այս թիւը, որ խորքին մէջ կը նոյնանայ Մարսէյլի հայ գաղութին հետ, սկսաւ կազմակերպուիլ 1988 Դեկտեմբեր 7-ի Հայաստանի երկրաշարժին, լծուելով համակամութեան աշխատանքի մը:

Կազմուեցաւ միութիւն մը՝ «Արարատ» անունին տակ, նպատակ ունենալով օգնութեան գործողութիւններու ձեռնարկումը՝ ուղղուած Հայաստանի ազէտեալ գօտիին: Այսպէս, Միութիւնը կ'օժանդակէ Ալիս Շահմիրեան - Տուրեանի միջոցաւ Երեւանի Զատիկ որբանոցին եւ Մարսէյլի «Ազատագրութիւն» Միութեան ճամբով՝ զարմանատուներուն եւ հիւանդանոցներուն: Նոյնպէս, իր տարեկան մասնակցութիւնը կը բերէ Համազգայինի դպրոցին:

«Արարատ» Միութիւնը կը հաշուէ 20 անդամ: Դիւանին մաս կը կազմեն Մարսէլ Թերզեան՝ նախագահ, Օսքար Սեմերճեան՝ քարտուղար, Իսիլ Յարութիւնեան՝ դանձապահ: Տարեկան իր գլխաւոր ձեռնարկն է պարանցիկ հայկական երեկոյթ մը, ճաշով ու նուագով:

Այս տարի, 8-րդ անդամ ըլլալով տեղի ունեցաւ Փլան տը Գիւբի քաղաքապետական սրահը, Շարաթ, Ապրիլ 15-ին: Սրահը լեցուեցաւ ծայրէ ծայր, չորս հարիւր հոգի: Միութիւնը սոսկուեցաւ մերժել անձեր, տեղի, սեղանի եւ աթոռի չզոյութեան պատճառաւ:

Նախագահ Մարսէլ Թէրզեան արտասանեց բարի գալուստի խօսքեր: Հանդիսավարը՝ Օսքար Սեմերճեան ըեմ հրաւիրեց Փլան տը Գիւբի քաղաքապետը՝ Ժան-Փիէր Պէրթրան եւ Մարսէյլի 13-րդ եւ 14-րդ թաղամասերու քաղաքապետը՝ Կարօ Յովսէփեան (որպէս հարեւան), որոնք արտայայտուեցան Միութեան, այսօր Հայերը յուզող հարցերու եւ ձեռնարկին մասին:

Ամբողջ իրիկունը, ժամը 21-էն մինչեւ ուշ գիշեր մթնոլորտը եղաւ տաք, խիտ բազմութեան պատճառաւ, տրամադրութիւնները՝ բարձր եւ խանդավառութիւնը՝ տեւական: Կարելի է մտածել թէ չատ չատեր ամբողջ տարին կը սպասեն այս ձեռնարկին զուարճանալու, պարելու, խանդավառուելու համար: Երգիչ Վարդան Առաքելեան եւ իր նուագախումբը անչուչտ կ'օգնեն մթնոլորտի ջերմութեան:

Ձեռնարկին իր մասնակցութիւնը բերաւ Փրովանսի յունական պարախումբը սատարելով նոյնպէս երեկոյեան ժողովրդական յաջողութեան:

Գնահատելի է տարուած աշխատանքը: Զորս հարիւր հոգի ընդունիլ, ճաշ պատրաստել դիւրին գործ չէ: Անդամները ժրպիտով եւ պատրաստակամութեամբ ըսպասարկեցին, մասնակցեցան ընդհանուր խրախճանքին: Հայկօ Ժամկոչեան եւ ընկերներ նշանեան քոյրերը չսակարկեցին ոչ իրենց ժամանակը, ոչ ալ աշխատանքն ու չունչը, հաղորդ ըլլալով բոլորին հետ:

«Արարատ» Միութիւնը տարուէ տարի կ'ամրապնդէ իր ներկայութիւնը եւ կ'ընդլայնէ իր չրջապատը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

Իտալահայ Աւանականի

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՎԵՆԵՏԻԿ («Յառաջ»). -

Այս տարի Գոնտիոլոգարայի մէջ (Վենետիկի արուարձան) տեղի չունեցաւ աւանդութիւն դարձած ցեղասպանութեան զոհերուն նուիրուած ձայնաւոր պատարագը, որ Ս. Ղազարի միաբանները կը մատուցէին. ոչ ալ հանդիսաւորութիւն՝ նոյն քաղաքապետարանի դահլիճին մէջ. ա-նոր փոխարէն նախկին Մուրատ - Ռափայէլեան վարժարանի նոր վարձակալները, որոնք հիմնած են նոյնանուն ընկերութիւն մը, - ապնիւ դաղափարն ունեցած էին կոչ ուղղելու հայ եւ իտալացի բարեկամներու եւ վարժարանի նախկին սաներու, որոնք Վենետիկի նահանգին մէջ հաստատուած են, միասնաբար ոգեկոչելու համար մէկ ու կէս միլիոն զոհերուն յիշատակը:

Առաւօտեան ժամը 11-ին, Միաբանութեան արբայ Հ. Վարդան Վրդ. Քէշիշեան, պատարագած է հանդիսասրահին մէջ, յատուկէն պատրաստուած խորանի մը առջեւ եւ իմաստալից խորհրդածութիւններ կատարած նուիրուած օրուան յիշատակին: Նոյն ժամուն, նոյն քաղաքին մէջ, Եւրոպայի հայկական ամենահին եկեղեցիին Աւագ Խորանին առջեւ, միաբան մը կը մատուցանէր պատարագ, մէկ հաւատացեալի ներկայութեան, չրջապատուած միջնադարեան հայ դամբարանաքարերով եւ հայատառ իւղանկարներով ... որքան աւելի պատշաճ պիտի ըլլար որ այս նուիրական օրը սրբանալ զարեր չարունակ խունկ, աղօթք եւ չարական ծծած այս պատմական սրբատեղիին մէջ, որ հազիւ երկու մղոն անդին կը գտնուի վերոյիշեալ դահլիճէն:

Աբբային պատարագէն վերջ, ճոխ սեղան մը կը սպասէր ներկաներուն եւ ժամը ուղիղ 3-ին, պաշտօնական բաժակը կը կատարուէր տաղանդաւոր, ելեւէնասարդ քանդակագործ՝ Մոսիկ Կիւլոյեանի ստեղծագործութեան «ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴ» տիտղոսով, պղնձեայ նուրբ, արտայայտիչ եւ խօսուն երկ մը, որ ծափահարութիւններով ողջունուեցաւ:

Ժամը չորսին ներկաները հրաւիրուեցան դահլիճ, վեղարուեստական բաժին մը վայելելու: Օրուան դլխաւոր բանախօսին, Իտալիոյ Խորհրդարանի պատգամաւոր Ժորժ Էրմակորայի երեսփոխաններէն մին, անակընկալ բացակայութիւնը (արկած) պատճառ դարձաւ որ բեմ հրաւիրուի ներկայ Միխիթարեան միաբան մը եւ հակիրճ պատմականը ընէ Եղեռնին եւ Հայ Դատին. որմէ յետոյ ներկաները ունկնդրեցին բժիշկ Յարութիւն Գէօչէեանի յօրինած «Կեցցէ Հայաստան» (իտալերէն Viva l'Armenia) երգը, իւրայատուկ բառերով եւ եղանակով, ապա հիւրասիրական երգչուհի մը (գերմանուհի) դաշնակի ընկերակցութեամբ Պր. Ժորժ Մենջակեանի եւ հուսկ բեմ հրաւիրուեցաւ Սօնիկ Զաքըրեան, միջազգային չափանիշով ջութակահարուհին, որ ներկաները դիւթեց իր կատարողական բարձր մակարդակով: Ան պրեթէ ամբողջ մէկ ժամ, անդադար նուագեց, արեւմտեան երաժշտութիւն, զարմանալիօրէն առանց հեռուէն իսկ հպելու հայկական նոթայի մը որ իրմէ կը սպասուէր, գոնէ այսպիսի նուիրական օրուան մը առիթով:

Այսօր Վենետիկի մթնոլորտին մէջ տարօրինակ տխրութիւն մը կայ, չես դիտեր ինչո՞ւ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՏՒՐՈՒՆԻ

ՍՈՒՐԷՆ (ՍԵՐԺ) ՍԱՍՈՒՆԻ

Յաւով իմացանք, որ Ապրիլ 20-ին, Լոս - Անճըլըսի մէջ, իր մահկանացուն կնքած է Սուրէն Սասունի, ողբացեալ Կարօ եւ Լէոլա Սասունիի անդրանիկ զաւակը:

*Սուրէն ծնած էր Երեւան 1920-ին, նոր անկախ առաջին Հանրապետութեան փոթորկոտ օրերու: 1921-ին սակայն, ծնողքը բոլշեւիկեան հալածանքներու եւ ճնշումին տակ, կը լքէր Հայաստանը եւ Սուրէնին հետ կ'անցնէր Պարսկաստան, յետոյ Պուլկարիա, չրջան մը Զուիցերիա, հուսկ՝ Փարիզ ուր կը մնար մինչեւ 1934, Պէյրութ անցնելէ առաջ: Սուրէն սակայն կը մնար Փարիզ իր մեծմօր եւ մօրաքրոջ Մաննիկ Մեծատուրեանի մօտ: Կը յաճախէր Մեսրոպ երբեմնի Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանը որպէս պրէներօթիկ: 1939-ին, սակայն, ինքզինքը կը միանար ծնողքին՝ Պէյրութ: Հոն, 1944-ին կ'աւարտէր Սէն - Ժոզէֆ համալսարանը, չինութեան ճարտարապետի վկայականով: Այդ չրջանին անդամակցած է Հ. Յ. Դ. Զաւարեան Ուսանողական Միութեան եւ կարճ ժամանակ մը չինարարական աշխատանքներ տանելէ ետք, կը վերադառնար Փարիզ եւ 1951-ին որպէս ճարտարապետ կ'աւարտէր Գեղարուեստից վարժարանը (Էքոլ տէ պօ զ'Արթ): Այդ տարիներուն յաճախելով Սէն Ժերմէն տէ Փրէի համբաւաւոր նկուղնեըը (դաւ), կը տարուէր զբօսավայրերու եւ ճաշարաններու ճարտարապետութեամբ, որ կը զառնար իր մանկապիտական ասպարէզին թեման: Իր չինութիւնները անմիջապէս կ'արժանանային միջազգային գնահատանքի: Աւոնց կարգին Լէ գաւ տիւ ռուա Պէյրութի մէջ 1955-ին, Լոս - Անճըլըսի մէջ 1958-ին, Սէն - Թրոփէզի մէջ՝ 1967-ին: 45 տարիներու երկարձգին չինութիւններ կերտած է Ռիօ տէ Ժանէյրիօ, Լոնտոն, Նիւ - Եորք, Սան - Ֆրանսիսքօ եւ Լիբանանի Գոպինեան: 1979-ին այցելած է իր ծննդավայրը՝ Երեւան խորապէս տպաւորուելով հայկական ճարտարապետական կոթողներէն:

Ընկերական ջերմ նկարագրի տէր, Սուրէն Սասունի անոյշ յիշատակ մը կը թողու իր հարազատներուն եւ բարեկամներուն մօտ: Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Ապրիլ 28-ին:

Մեր ցաւակցութիւնները իր կրտսեր եղբօր՝ Բարդէնի եւ ընտանիքին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ի ՊԱՏԻԻ ՊՈԼՍԱՀԱՅՑ ԳՐՈՂԻՆ ԳՈՐԾԻՆ

Պոլսահայ մշակոյթի օրերու չրջանակին մէջ, Ապրիլ 21-ին, Երեւանի Գրողներու Տան մէջ տեղի ունեցած է գրող Մկրտիչ Մարկոսեանի «Տիգրիսի ափերէն» գիրքին յատկացուած երեկոյթ մը: Ելոյթ ունեցողները հոն ներկայ գիւղագիրին ստեղծագործութեան ինքնատիպ ընոյթը ընդգծած են, նաեւ գունաւոր պատկերները եւ երգիծող չեշտը:

***

ԻՏԱԼԱՀԱՅԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐԸ

Գիտութեան Ակադեմիային կողմէ կազմակերպուած «Անաթոլ Ֆրանս եւ Հայերը» դիտաժողովին մասնակցելու համար Հայաստան գացած պատուիրակութիւնը գլխաւորած են Յակոբիկ Մանուկեան եւ Պետրոս Քիւչիւկեան: Ապրիլ 21-ին պատուիրակութիւնը Ակադեմիային յանձնած է Իտալիոյ Արտաքին գործերու նախարարութեան արխիւներուն մէջ պահուած 1870-1923 չրջանի Հայերուն եւ Հայաստանին վերաբերող փաստաթուղթերու երկու հատորնոց հաւաքածոն:

***

ՎԱՐԴԳԷՍ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ 6-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԸ

1994 Ապրիլին, 62 տարեկանին, իր բնակարանին մուտքին սպաննուած էր գրող ու հրապարակագիր Վարդգէս Պետրոսեան: Ապրիլ 22-ին ընկերներ ու հարազատները այց մը տուած են Աչտարակի անոր գերեզմանին. ելոյթ ունեցած են քաղաքապետը, գրողներ, աղջիկը Արմինէ Պետրոսեան եւ ուրիշներ: Ներկայ եղած ու խօսք առած է Պէյրութէն լրագրող Ժիրայր Նայիրի եւս:

(Շար. Ա. էջէ)

(989)։ Ան Սիւնիքի մէջ գրի առնուած է գրիչ Յովհաննէսի կողմէ, Մտեփանոս Քահանայի պատուէրով։ Հրատարակութիւնը ծրագրուած է 1989–ին, մատեանին հազարամեակի տարին, բայց կարելի չէ եղած։ Հրատարակութեան տպաքանակը 700 է։ Լոյս տեսած է եռալեզու –հայերէն, ռուսերէն, անգլերէն–։

*
**

ՃԱՄԲԱՆԵՐՈՒ ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ

Համաշխարհային դրամատան 35 միլիոն տոլարի յատկացումով մայրուղինեբու նորոգութեան աշխատանքը կը շարունակուի։ Արդէն նորոգուած է 630 քմ. ճամբայ, գլխաւորաբար Հայաստանը Վրաստանի եւ Իրանի կապող։ Ծրագիրը նախատեսուած էր 1996 – 2000 չրջանին համար։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ա.ՀՄԵՏ ՆԵՃՏԷԹ ՍԻՋԷՐ, Թուրքիոյ կառավարութեան եւ ընդդիմութեան համապարկեշտ թեկնածուն նախագահութեան համար, չընտրուեցաւ Ա. չրջանին (Ապրիլ 27)։ Հարկ եղած ձայները չստացաւ Խորհրդարանին մէջ եւ Բ. չրջան մը տեղի պիտի ունենայ Մայիս 1–ին։ 550 երեսփոխանի վրայ միայն 281 ձայն առաւ, մինչ 2/3–ի մեծամասնութիւն մը անհրաժեշտ է։ Ծանօթ է որպէս անձ մը որ աւելի ազատութեան կողմնակից է եւ ղբրահան դիրք ունի Եւրոպական Միութեան նկատմամբ։ Ջերմ պաշտպան մըն է նաեւ աշխարհական սկզբունքներուն։

ԵԻՐՕ–Ն կը չարունակէ իր անկումը եւ իր ամէնէն ցած սակին հասաւ Ապրիլ 27–ին, իյնալով մինչեւ 0,9094 տոլարի, ինչ որ տոլարը կը տանի 7 Ֆրանք 20–ի։

ԻՐԱՆի պահպանողականները երկու թերթ եւս փակած են, որոնցմէ մէկը կը պատկանի նախագահ Խաթամիի եղբօր։ Այս նոր արգելքով, 16 թերթեր են, կողմնակից բարենորոգումներուն որոնք լռութեան կը մատնուին երեսփոխանական ընտրութեան Բ. չրջանի նախօրեակին։

ՄԱԼԵԶԻՈՅ պատանդներու համար, բանակցութիւններ կը տարուին նախկին ապստամբ պետի մը եւ Ասլու Սայաֆ խումբին իսլամապաշտներուն մէջեւ։ Այս խումբը առեւանգած է 21 զբօսաչրջիկներ (2 Ֆրանսացի) Ապրիլ 23–ին Ժոլօ կղզիին վրայ, Փիլիպպէեաններու հարաւը։

150 ԼԻԲԱՆԱՆՑԻՆԵՐ վտանգաւոր կացութեան մատնուած են, ըստ փաստաբաններու հաւաքականի մը։ Ատոնք ապօրինի կերպով արգելափակուած են Իսրայէլի կողմէ։ Առեւանգուած են Լիբանան եւ բանտարկուած առանց դատ – դատաստանի։

ՊՈԼԻՍԸ վտանգուած է, կ'ըսուի անդամ մը եւս դիտական պարբերականի մը մէջ։ 60%–ի հաւանականութիւն կայ որ երկրաչարժ մը պատահի Պոլսէն 50 քիլոմեթր հեռու եւ 32%–ի հաւանականութիւն որ ան պատահի այս տասը տարիներու ընթացքին։ Այս նոր ազդարարութիւնը լոյս տեսած է Մարտ 16–ի «Նեթիւռ» պարբերականին մէջ։

10EME CYCLE DE LECTURES PUBLIQUES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 10ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

2000 Փարիզ

Վահան ԹՈՓՈՎԵՆՑ
ՄՈՒՐԱԿՈՑՑ

Կիրակի, Մայիս 7, ժամը 16–ին
Dimanche 7 Mai à 16 heures

Հայ Ուսանողական Ոստան
Maison des Etudiants Arméniens
57, Boulevard Jourdan, Paris 14e
M° Porte d'Orléans /
RER: Cité Universitaire

Մուտքը՝ 30 Ֆր.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան վարչութիւնը յուսակցութիւն կը յայտնէ, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Միրաքեանէ եւ զաւակներուն, Պր. Վանիկ Միրաքեանէ եւ զաւկին, Այրի Տիկին Նունուֆար Պարէեանէ եւ զաւակներուն եւ բոլոր ընտանեկան պարագաներուն, իրենց սիրելի մօր, մեծ – մօր, քեռկնոջ եւ խնամիին՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՑՐԱՆՈՒՇ ՓԱՆՈՍԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Սարգիսեան)

մահուան առթիւ։

Այս տխուր առիթով չնորհակալութեամբ ստացած է. – Տէր եւ Տիկին Յակոբ Միրաքեանէ, Օր. Նաթալի Միրաքեանէ 500–ական Ֆր., Տիկին Նունուֆար Պարէեանէ 250 Ֆր.։ Օր. Անահիտ Հայգազրճեանէ 100 Ֆր.։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան վարչութիւնը իր հերոսամարտի ոճնակատարութեան առիթով՝ չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները։ Տիկին Էլիզ Զրբաչեանէ 2000 Ֆր., Պր. Կարպիս Զրբաչեանէ (Փարիզ) 1000 Ֆր., Գոմոնի Եկեղեցւոյ Թաղականութենէն, Գոմոնի Կապոյտ Աչի վարչութենէն, Գուրվար Օտտոյի Կապոյտ Աչի վարչութենէն 500–ական Ֆրանք։

Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ TARKMANTCHATZ

la Commission
Foi et Traditions Arméniennes
dans le cadre d'une série Rencontres

"Loussavortchi Lessaran"

(Atelier **"St Grégoire l'Illuminateur"**)
propose
une CONFERENCE - DEBAT
sur le thème :
SACREMENTS DE L'EGLISE
avec le **Rév. Père Zadik AVEDIKIAN**
Recteur de la Cathédrale
JEUDI 4 MAI de 19h à 20h15
dans la Salle **«A. Tcherpachian»**
339, avenue du Prado — Marseille 8e

FRANCE-CULTURE
93.9 FM

Jean-Varoujean Guréghian présentera son livre **Le Golgotha de l'Arménie Mineure — Le destin de mon père,** édité chez l'Harmattan, préface d'**Yves Ternon**
— Dimanche 30 Avril à 8 heures
Emission radio sur France-Culture —
Foi et Traditions
avec pour invités Anahid Ter-Minassian et Kégham Torossian.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը Ամանորի եւ Սուրբ Ծննդեան տօներուն առիթիւ, չնորհակալութեամբ ստացած է իւղագինի հեռաւեալ նուէրները. –

Ե. ԵՒ ՎԵՐՋԻՆ ՑԱՆԿ

Պր. Դանիէլ եւ Նորա Աբթինեան իրենց հօր յիչատակին 6000 Ֆր., Պր. Մխիթճան Ալթունեան, Պր. Ֆրանսուա Մէթին 100–ական Ֆր., Տիկին Մանուկ Ունանեան, Տէր եւ Տիկին ձէմս Զամիչ, Բժիչկ Խաչիկ Մարզարեան 200–ական Ֆր., Տիկին Սիմոն Նաղիկեան 150 Ֆր., Տիկին Մարի – Լուիզ Լըրուա – Ազապէկեան 2000 Ֆր., Ահէմեան ընտանիք 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Հաքոպիէն 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սուրէն Սարգիսեան, Լօրան եւ Շաղէլ Նուրճիան 1000–ական Ֆր., Տիկին Արփինէ Նիկողոսեան 200 Ֆր., Տիկին Անահիտ Քասիճան 250 Ֆր., Օր. Մատլէն Բարէրեան 500 Ֆր., Տիկին Ֆրէնօ 100 Ֆր., Տիկին Սէսիլ Հայթայեան 200 Ֆրանք, Տիկին Մարգրիտ Ալթունեան 150 Ֆր., Օր. Նատիա Ֆէնէրճեան 200 Ֆրանք, Տիկին Սիմա Քարտաչեան, Տիկին Վարդենի Մատթէոսեան 100–ական Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Պիւզէր 3000 Ֆր., Տիկին Վերժին Աբթինեան 150 Ֆր., Տիկին Թագուհ Նաւուրկութեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պէկոյեան 300 Ֆր.,

(Շար.)

UGAB
UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

CIRCUIT JEUNES

«OH, MY GOD!»
Voyage à la découverte de l'Arménie et du Karabagh
du 10 au 22 AOUT

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS
☎ **06 03 74 16 99** ou **01 45 20 03 18**

Dans le cadre du Jubilé du 1700ème anniversaire de la Christianisation de l'Arménie

L'EGLISE ARMENIENNE APOSTOLIQUE DE CHAVILLE
propose
un
VOYAGE-PÈLERINAGE
en ARMÉNIE
et au KARABAGH
du 25 mai au 5 juin

Visite des différents sites religieux et touristiques du pays; *Erevan, Ste Etchmiadzine, Garni, Gueghard, Lac Sévan, Haghartsine, Khor-Virab, Djermouk, Noravank, Tatev, Stépanakert, Chouchi...*

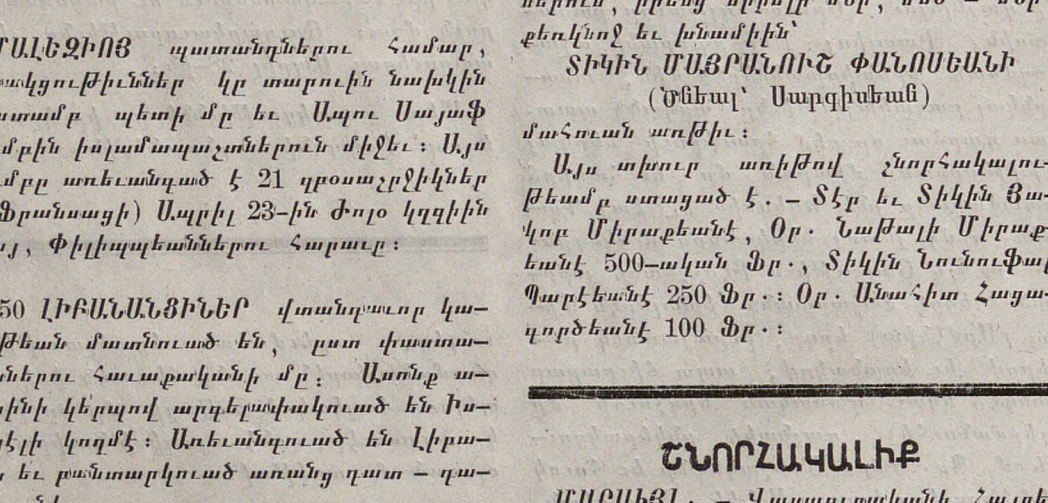
Participation
à La Parade à l'occasion de la fête de l'indépendance (28 mai), à la Fête de l'Ascension en Sainte Etchmiadzine
PRIX: 9.150 F
(12 jours, Hôtel Ani Plaza)

Pour tout renseignements,
téléphonez au 01. 41. 15. 10. 29

ԿԸ ՓՆՏՌՒԻ

Ալէն Ռուիչհէրթ, ծնած 1945 Յունուար 20–ին Սէն – Վալէրի սիւր – Սոմ կը փնտռէ իր հայրը՝ Ազիզ Մկրտչեան, որ 1944 Մայիսին կը գտնուէր Շաֆոլանչէռ (Սոմի նահանգ) խումբ մը նայ զինուորներու հետ։ Հայրը որպէս բարկամ ունեցած է Յակոբ Յակոբեան ոնունով մէկը, այժմ մեռած, բայց որու կինը՝ Սեռաֆին կրնայ ողջ ըլլալ եւ պանեէօ բնակիլ։ Մայրը փորձած է հօրը միանալ Շէռպուր, բայց պատերազմական վիճակը արգելք եղած է։

Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել զաւկին՝
Alain Ruysschaert
4, Résidence des Primevères
80132 BELLANCOURT
Tél. : 03. 22. 24. 68. 96.

Imprimé sur les Presses du **Journal «HARATCH»**
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935